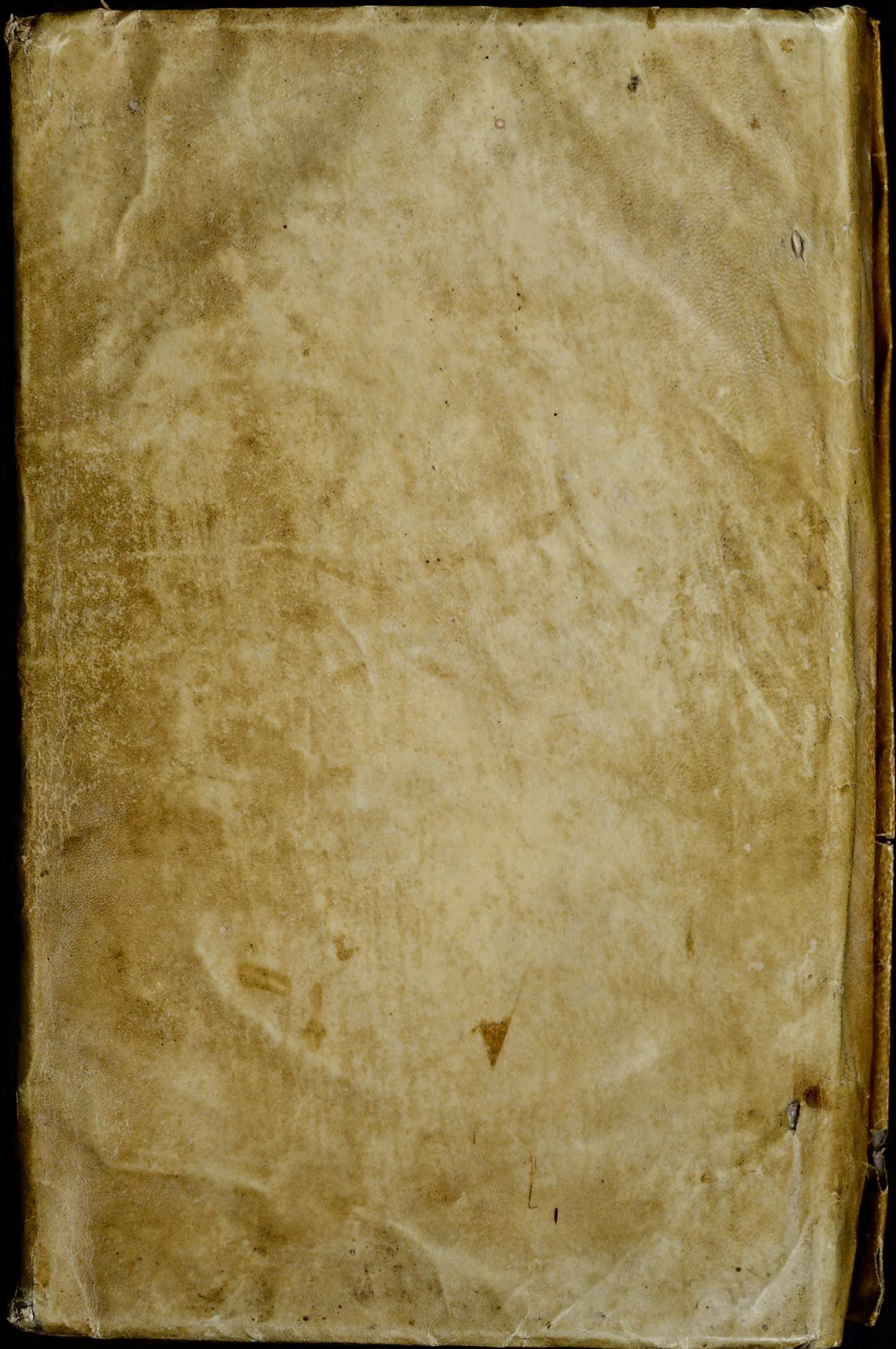
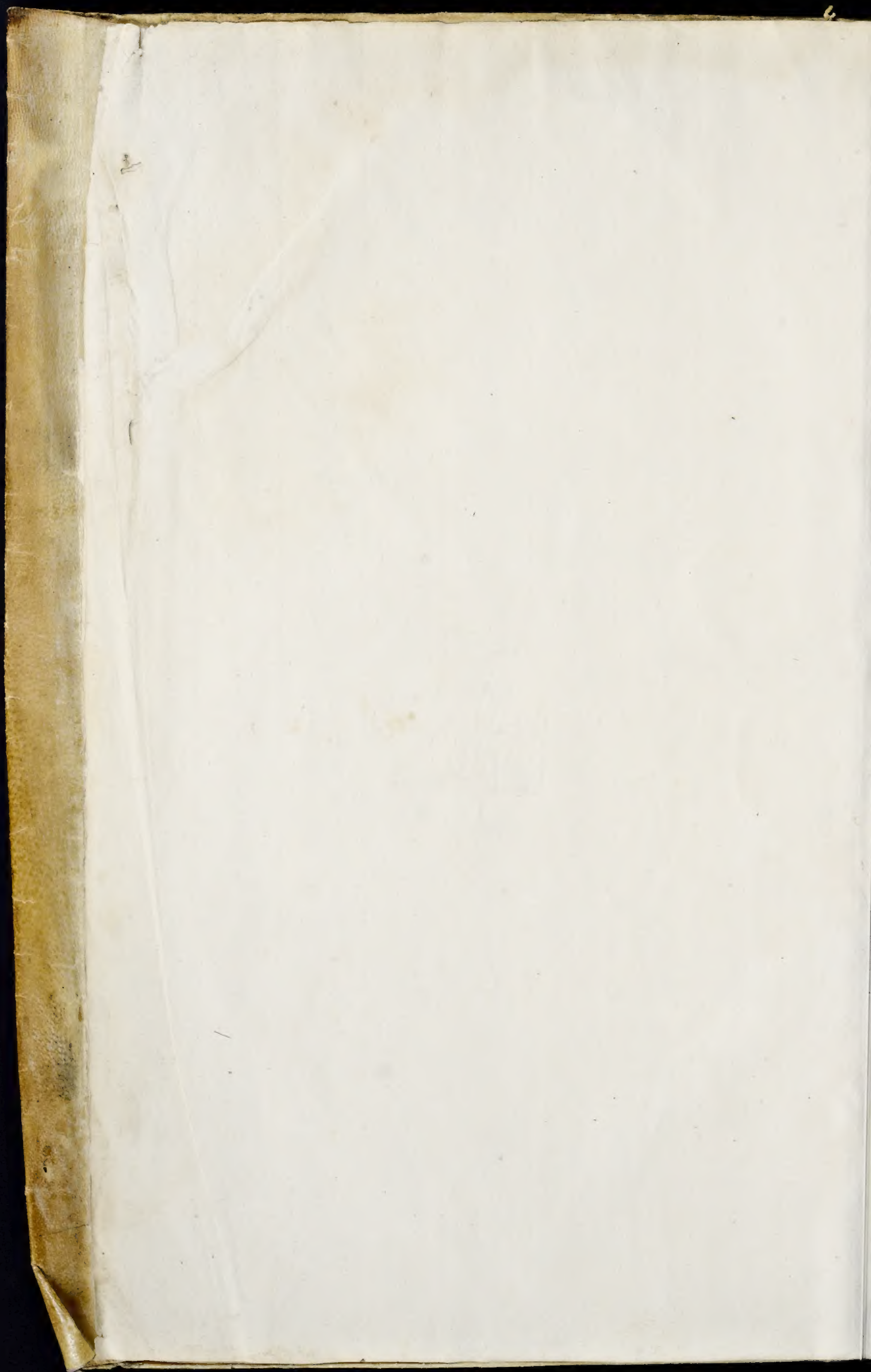
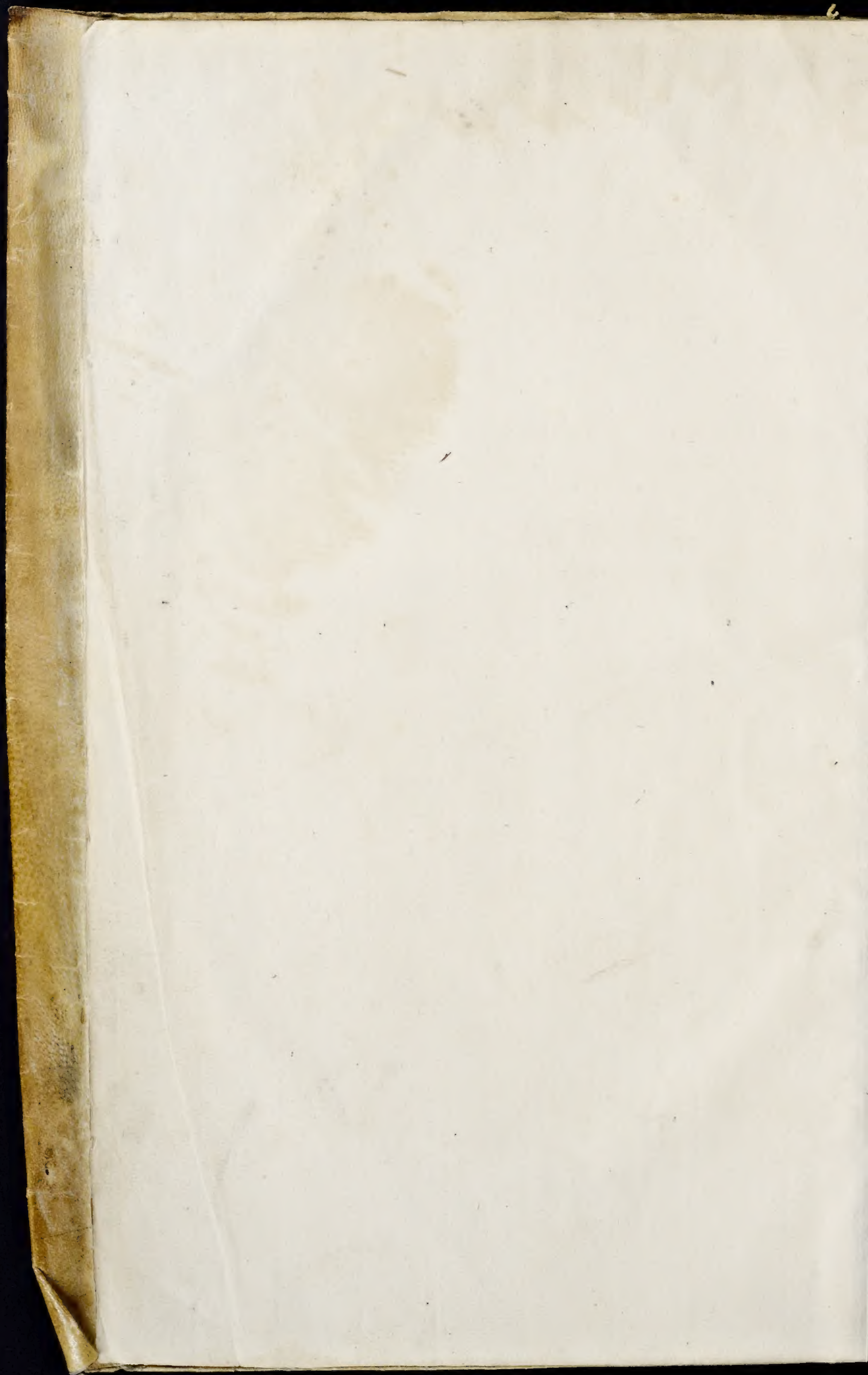






MATTH. BEROALDI

CHRONICVM, SCRIPTVRÆ SACRÆ AVTORITATE CONSTITVTVM.

HABES HOC COMMENTARIO, Lector candide, temporum rationem, in qua explicanda plurimi laborarunt, sic expressam & demonstratam, vt de ea posthac nulla sit mouenda quæstio. Quandoquidem certis & indubitatis Scripturæ sacræ testimoniis, singula quæ hic traduntur, ita sunt confirmata, vt nihil sentire, qui contrà sentiant, videri possint.

Item Catalogus annorum et principum.



Item de scrupulis Cronologorum.

Item Cronologia sive Series Annorum.

APVD ANTON. CHVPPINVM.

M. D. LXXV.



NOBILI ET ERVDITO VIRO NICOLAO PITHOEO DO. CAMPI-GOBERTEI ANTONIVS CHVPPINVS Bibliopola S. D.



BENE merendi de me nullum finem facis, & ad tua multa magnáque in me beneficia, noua quotidie accedunt. Quorum vnum illud maximum deputo, quòd quum ſuas tibi de Chronologia commentationes, Matthæus Beroaldus, pro ea qua tecum coniunctus eſt amicitia, communicaſſet, non antè conquieuiſti, quàm eas typis euulgandas, & in publicum proferendas mihi commiſerit. Quo tuo facto, id mihi videor conſequutus, quod iam diu expetiui, vt induſtriæ meæ, aut certè propenſæ in publica commoda voluntatis, operæpretium aliquod extaret. Prodit igitur noſtrâ operâ in publicum id opus, tuâ tuiſque ſimilium lectione non indignum, quandoquidem id abs te mirificè, & aliis aliquot viris doctis probari, animaduerti. Quamobrem id excuſum ad te mitto, tibique noſtrum hunc laborem dedico, teſtem animi mei in te grati. Quod vt eo animo accipias, quo à me offertur, magnopere te rogo. Vale. Ex noſtra officina, 8. Iulij, anno Domini 1575.





MATTHAEI BEROALDI DIONYSIANI, BONARVM LITERARVM ET PHILOSOPHIAE CHRISTIANÆ PROFESSORIS, PRÆFATIO in suum Chronicum,

AD CANDIDVM LECTOREM.

NIHIL esse ex omnibus rebus, homini melius aut optabilius Sapientia, diuino beneficio & occulto numinis instinctu, nulla non intellexit ætas: quamobrem maxima quæque & splendidißima ingenia, sese ad Philosophiam semper applicuerunt, quò se Sapientiæ cognitione recrearet, & tãti boni adoptione reficerent. Itaque eò potissimùm docti studia sua retulerunt, & in eam curam literati præcipuè incubuerũt, vt Philosophiam aliquando constitutam haberent. Quod dum suo ingenio & industria, sese effecturos sperant, longè sua spe decepti fuerunt: quemadmodum id ne dissimulare quidem potuit Aristoteles. Qui, vt est apud Tullium, extrema tertia disputatione Tusculana, accusans veteres Philosophos, eos aut stultißimos, aut gloriosissimos fuisse dicit, qui existimassent suis ingeniis, perfectam esse Philosophiam. in quo, pari cum cæteris errore fuit Aristoteles, qui quòd paucis annis magnam accesßionem factam videret, breui tẽpore absolutam fore Philosophiam existimabat. Sapiẽtia enim, quam pollicetur Philosophia, eximia quædam & perfecta res est, quam qui possunt obtinere & cõsequi, verè beati & fœlices censendi veniunt. Nam, vt ait Sapiens, Prouerb. 3. 15. Pretiosior est cunctis opibus Sapientia, & omnia quæ desiderantur non valent ei comparari. Longitudò dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria, viæ eius pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eum beatus. Res igitur tanta nusquã in terris inueniri, nec indagando reperiri potest hominũ ingeniis: quæ quàm sint exigua & tenuia, ex rerum etiam minimarum,

quas verſant ignoratione, ſatis intelligitur. Quapropter nõ iniuria, in elogio Sapientiæ, Iobi 28. dicuntur iſta: Sapientia vbi inuenitur? aut quis eſt locus intelligentiæ? Neſcit homo pretium eius, nec inuenitur in terra viuẽtium. Abſcondita eſt ab oculis omniũ viuentium, volucres quoque cœli latet. Deus intelligit viã eius, & ipſe nouit locum illius. Ex quo intelligimus, Dei propriã eſſe Sapiẽtiam, eiúſque eſſe donum eximium, quam ex ipſius Verbo petendam & hauriendam eſſe, noſtrum nemo, qui modò de Deo quicquam audierit, ignorat. Itaque quanto in errore verſati ſint hactenus, qui crediderũt philoſophiæ & humanitatis ſtudia, nihil iuuari Sacrorum librorum lectione, facilè animaduertitur. Qui autẽ ſic animum induxerũt ſuum, vt ſapientiã, quia ſit cœleſtis, exiſtimarint nihil ſpectare ad vitæ huius, quòd terrena eſſet, ſocietatẽ tuendã aut excolendã, idem cẽſuerunt ac ii, qui crediderunt Solem, quia lõgiſſimè abſit à nobis, nec in terris hæreat, nihil ad præſentis vitæ vſum pertinere. quos nemo nõ, ſummæ ſtultitiæ accuſarit, atque etiã damnarit. Quum autẽ ſine Sapientia, nihil rectè cõſtitui, nec à nobis cõprehendi poſſit, certè ad rerum maximarum cõprehenſionem, valere & cõferre plurimũ Dei verbum quo vno conſtat Sapientia, nemo eſt qui negare poſſit. Ex quo propterea, noſtræ huius diſputationis de tempore, fundamẽta & argumẽta deſumpſimus, poſthabitis & reiectis aliorum omnium ſcriptis, qui Dei & veritatis ignari, nõ potuerunt nõ niſi, in ampliſſima luce, caligare. Quod nequis miretur à nobis factũ, id ille ſic habeat, ſuã non modo philoſophicis artibus, ſed ne mathematicis quidem diſciplinis, conſtare poſſe certitudinem, ſine diuini Verbi notitia. Ac ne quis nos paradoxis & admirabilibus, aut inopinatis dictis ludere vel delectari putet, paucis id eſt demonſtrãdum quod ita ſine ambagibus docemus. Artes omnes atque adeò diſciplinæ quæcunque tãdem ſint, aut ad naturæ referuntur explicationem, aut ad ipſius naturæ procurationem pertinẽt. Vel ſi quis ita mauult, Sciẽtiæ omnes verſantur aut in naturæ inſpectione, aut earum rerum tractatione, quæ dicuntur naturæ attributa. nam præter naturã & eius attributa, nihil eſt in hac rerum vniuerſitate aſpectabili. De natura verò & eius attributis, quis magis appoſitè poſſit dicere, aut certiora queat proferre, ipſo opifice & architecto, atque parente rerum ipſarum, Deo Optimo Maxi-

Maximo? In cuius verbo tanquã in tabula, rerum ab ipso effectarum rationem & præstantiam habemus expressam. Quis ergo tam erit amens, qui non fateatur Dei verbũ his de rebus consuli potius oportere, quàm eorũ scripta, qui idẽ modò aiunt, modò negant: quique suæ sibi ignorãtiæ conscii, vmbrã se rerum tantummodo intueri, res autẽ ipsas nec tenere, ac ne cernere quidẽ posse, cõfitetur? Ex ipsius igitur Opificis ore & verbo, res ipsas, earumque conditionẽ disci & accipi oportere, nõ ex hominũ incertis sententiis & placitis, cuiuis liquere potest. Quod vt certius accipiatur, & intelligatur facilius, hæc quoque libet superioribus adiungere. Scientiæ omnes causarum cognitione cõstant. tum enim res sciri atque intelligi dicuntur, Philosophorum omnium cõfeßione, quum rerum ipsarũ causæ tenẽtur. Nusquã autẽ rerum istarum aspectabilium causæ, & rationes, cur, aut quomodo sint effectæ, quàm in verbo Dei produntur. ita fit, vt Dei verbo scientiarum fundamenta cõstent. Quis enim res istas effecerit, præterea verò quomodo, & quam ob causam sint effectæ, adhæc quis earum sit vsus, item qua ratione teneri & percipi poßint, perspicuè docetur in verbo Dei. vt nisi planè cæci, & parum Dei reuerẽtes simus, cogamur confiteri eos demũ verè doctos & sapientes esse, quibus nota sint diuina oracula, quæ & diuinarũ & humanarũ rerum cõtinent explicationẽ: ad quas nemo vnquàm suo tantùm fretus ingenio, peruenerit. Qui enim de terra sunt, terrena tãtùm sapiũt id est, qui talparũ more, in terra & intra terrã surdum & cæcum elementum, agunt homines, vt se acutos & oculatos existiment, fateantur tamen necesse est, habere se sensus obtusos & omnino hebetes, vt nihil neque oculis neq; animo probè poßint percipere, quum ipsum quo constant, & in quo degunt, referant elemẽtum. Quare quod Sadducæis imperitis, & rerum ignaris, sed opinione sapientiæ inflatis, respondet apud Euangelistam Matthæum capite 22. Christus Dominus, Erratis, nescientes scripturas: potest quoque permultis, qui disciplinas humaniores, & ipsas artes tractant mathematicas, obiici. quemadmodm id, ipso disputationis huius progressu, planum, vt spero, fiet. Quod etiam vt appareat, è re præsenti doceri potest. Siquis enim ab ipsis Astrologis roget, vnde cœlestium conuersionum sit repetendum initium, aut quódnam ipsius anni statuendum sit principium,

hærebunt, neque se ista quæstione sine Dei verbo expedire poterunt. Pugnent ratione si volent, testes suorum axiomatũ & perceptorum proferãt quos libuerit è veteribus aut recẽtibus Astrologis, nihil omnino proficiẽt aut promouebunt. quod quidẽ eorum rationes declarãt & patefaciunt, quibus Arietem signorum statuunt principem. Quas pro se arripere possunt ii, qui sunt nobis partim obliqui, partim auersi, partim etiam aduersi, vt vel Cancrum, vel Libram, vel Capricornum, signorum reliquorũ duces & moderatores definiant. Iam si plurium consensum, qui vulgò pro ratione habetur, proferent, non plures sunt habituri qui pro illis, quàm qui pro cõtrà sentiẽtibus faciãt. A Græcis enim dissentiunt literarũ rudes, & ipsi Barbari, quorum non est tamen adeò obtusum ingenium, vt non sint Græcis ipsis, multis in rebus acutiores. quod si Aegyptios aut Chaldæos, qui se primos omnium in Astrologia volunt haberi producẽt, iis Asiatici opponẽtur, qui nec eruditione, nec ingenii cultu illis cesserint. Sin ad Latinos se referent, qui se iactant meliora perpetuò effecisse & reddidisse, quæ ab aliis acceperint, ab iis ad Syros & Arabas, nullis in astrorum scientia concedentes, licebit prouocare. Sunt enim istorum omnium dissentiẽtes his de rebus sentẽtiæ. Ex qua varietate, quæ suis nititur autoribus & rationibus probabilibus, quis non multò quàm venerit, abeat incertior? At istas omnes difficultates & cõtrouersias, vna, eaque breuis ex Dei verbo petita clausula, dirimet atque expediet. Qua de re quia satis multis agetur in hoc cõmentario, plura non dicam in præsentia, vt ad instituti operis huius Chronographici rationem accedam, quæ paucis aperienda est, vt intelligatur quò scriptum istud pertineat, aut quid ex eo peti & sperari debeat.

Quàm multa sint virorum eruditorum scripta de temporibus, si vellem recensere, dies me prius deficeret, quàm vel eorum nomina possem ordine percurrere. Nullum est enim argumentum, quod plures videatur habuisse scriptores, quùm veteres, tum recentes: & quotidie scribuntur, & excuduntur hac de re libri, vt crambe toties repetita & recocta mors sit. Itaq; fastidii ac nauseæ plus afferũt quæ quotidie prodeũt Chronologiæ descriptiones, quam recreationis aut alleuationis habeat. Et quum recẽtissima quæque debeant esse emendatissima, fit vt hic res omnino aliter

habeat

habeat: quia ex Scylla in Charybdim fiunt sæpe naufragia, in hoc argumento, quod freti importuni simile est. Neque enim portus, aut statio fida in vasto errorum quos habet Chronologia, pelago potest cõspici. quòd, qui Chronologias scribunt, maiore parte nituntur scriptorum prophanorum autoritate. Quæ qualis sit, quantumque sit illi deferendũ, docetur paucis, Capite de prophanæ historiæ emẽdatione. quamobrem id solum hic dicemus, veteri memoriæ tribuendum esse tantum fidei, quantũ merẽtur ii, qui illam monumentis literarum sunt cõplexi. Eos autem homines fuisse, quos præteritarum & veterũ rerum fugerit veritas, satis intelligitur. Itaque quãtis erroribus implicent historiam, qui nihil præter autorum prophanorum libros norunt, nõ est difficile ad iudicandum. qua de causa, æquis me vsurum lectoribus spero, qui cùm veri noscendi tangantur studio, statim id animaduertent, vnicam mihi fuisse veri reperiẽdi, in ipso veritatis fonte, curam. Quò certa & cõfessa, de re toties iactata, tandem teneantur. quod quidem vtrum sit his commentariis effectum, lectoribus candidis æstimandum relinquimus.

Altius autem & lõgius doctrinæ huius rationem repetiuimus, ne quid posset præterea in ista tractatione requiri. nã qui hactenus è nostris Chronica scripserunt (cæteros enim missos facio, quibus veri fontes fuerunt ignoti) multa prætererunt: quum reliquos è suo metirentur ingenio. Quæ rudioribus ignota, rem alioqui obscuram reddiderunt difficiliorẽ. quo factum fuit, vt in hac generali temporum descriptione, quam Chronologiæ, aut Chronici appellatione volumus intelligi, de tẽpore sit semper disputatum, & de ea re perpetuò fuerit actum, quæ nõ explicata, disputationes eò semper vnde fluxerãt & cœperãt, reuocarit. Neque verò adhuc inter Theologos, ac ne Mathematicos quidem, quorum est ista professio propria, cõstat de anno, & eius ordinatione. Inde in hac tanta luce, & tanto doctorum Astrologorum prouentu, confusis vtimur tẽporibus: nec anni habemus certum modum, neque eius nouimus certum initium aut finem. Quum enim annos à nato Domino numeremus, & ab eius natiuitate annum inchoandum esse intelligamus, nihilominus annum à Calend. Ianuariis ordimur, quibus certi sumus non esse natum Dominum. Et paucis antè annis, grauius hac in re peccabatur, quum iidem anni Do-

mini, à festo Paschæ numerarentur, quo tempore, non natum, sed mortuum Dominum nostrũ Iesum Christum, nemo est nostrum qui ignoret. Etsi enim tum superata morte, & Satana deuicto, quia venerat vt opera eius dissolueret, resurrexit, quòd Sanctus ille Dei non ẽrat visurus corruptionem: tamen dici non potest tum natus, etsi rediuiuus, triumphata pro nobis morte, ex sepulchro prodiit. De tempore igitur & eius partibus, necessariò fuit nobis agendum, præsertim quum Chronologiam, quæ temporum notationem continet, susceperimus tractandam. Partes autem tẽporis quæ sunt Annus, Mensis, Septimana, Dies, Hora, etsi vulgò notæ videntur, quia crebris vsurpãtur nostris sermonibus: habent tamen obscuritatis tantum quantum satis sit nostris ingeniis diu multùmque exercendis. Huic de tempore disputationi, adiunximus breuem de mundi ratione tractationem: vt qui versantur in Philosophorum libris, sciant sibi nequaquam, quod tamen plerique existimant, constare certam rerum rationem posse, sine verbi Dei diligenti inspectione. Quia verò prophanis autoribus, mundus partim creditur æternus, partim suo tempore putatur cœpisse, nec tamen iis de eius constat origine, nec quicquam certi potest apud illos definiri, de rerum initiis quæ historiis sunt comprehensæ, dicendum fuit vnde tẽporum quibus historia definitur, repetenda sint initia. Prouidéque in quam mundi ætatem incidant Olympiades, quibus Græcorum signãtur fasti, fuit exponendum. quòd hac de re non satis accuratè sit à nostris actum. quemadmodum neque de vrbis Romæ natalibus, qui propterea vnde sint repetendi, & in quam mundi ætatem conferendi, declarandum fuit. Quare his de rebus, pro argumenti suscepti necessitate, vt potuimus, cum Deo egimus. quibus ea sunt adiuncta, quæ nec à nobis præteriri, nec ignorari debuerunt, quum ad sacrarum rerum notitiam non parum conferant: quas res vt nobis diuina suggessit & patefecit benignitas, sic eas in communem omnium vsum conferri iubet eadem cœlestis maiestas. quæ quid faciendum sit talibus in rebus, admonet lucernæ aut lampadis accensæ similitudine: quam nequaquam condi modio oportet, sed candelabro imponi, vt omnibus luceat qui sunt in domo. Ea verò, ne sim longior, qualia sint, ex Indice præfationi huic adiuncto, intelligetur facilè.

Hæc autem, subiunctam habent temporum ipsorum seriem, à prima mundi origine, ad nostra vsque tēpora deductam. In qua exponenda, Sacræ scripturæ autoritatem vbique sequuti sumus, qua tanquam fundamento certo & indubitato, quemadmodum largitus est nobis Dominus, vsi sumus. Ac priora quidem tēpora, quæ sunt à mundi ortu, ad mortem Christi Domini, pro nobis in cruce obitam & exantlatam, sic deduximus, vt ea nobis distinxisse & proposuisse, Sacra videntur oracula. quæ rerū illustrium notatione & expositione, diuina quæ in nos extant infinitè, beneficia, voluit nobis semper ante oculos proposita. Itaque eius temporis veluti metas & curricula septem proposuimus, ex definitis in ipso Dei verbo rebus maximè memorabilibus.

Primùm igitur annorum mundi curriculum à mundi ortu inchoatum, definimus diluuio.

A diluuio sequitur alterum, quod terminatur memorabili illa promissione facta Abrahamo, de benedicendis in eius semine cunctis familiis terrae.

Tertium autem finitur liberatione populi Dei ex Aegypto, aut Legis promulgatione illa insigni in mōte Horeb, quòd eadem propè, & paria sint illa tempora.

Quartum à promulgata Lege Dei voce, perducitur ad iacta per Salomonem Templi fundamenta.

Quintum à fundato Templo pertinet ad Babylonicam trāsmigrationem.

Sextum continetur eo tempore quo Dei populus, non patria profugus, sed exul egit apud Babylonios, cui transmigrationis Babylonicae tribuitur appellatio.

Septimum habet Danielis hebdomadas, excipientes Babylonicam transmigrationem, per quas ad veri & perpetui Iubilæi deducti sumus possessionem. qua, beneficio mortis Domini nostri Iesu Christi, liberati sumus à peccato, & ira Dei ventura super filios inobedientiæ. Hæc sunt priorum temporum capita, quae finiuntur morte seu passione Iesu Christi domini nostri, ad quam nos Lex & Prophetæ deducūt. Cui historiæ adiecta est ex diuinis oraculis regni Persici descriptio, longè alia quàm nobis eam proponant, autorum prophanorum monumenta. è quibus hactenus, magno errore, temporum Scripturæ repetita fuit interpretatio.

Vnde turbæ & confusiones natæ sunt, magna ex parte in hac Chronologiæ tractatione. dum sibi persuadent nostri, Herodoti & Thucydidis scripta, mendaciorum plena, necessaria esse ad temporum explicationem, quæ Scriptura sacra proponit. quasi luci sint offundendæ, vt illustretur, tenebræ.

Iam prioribus siue primis mundi temporibus explicatis, sequuntur ea quæ dicuntur Scripturæ, Nouissima tempora. quæ quidem inchoata Christi Domini in hunc mūdum progressione, siue diuini Verbi incarnatione, supremo mundi finientur die. In quibus explicādis illud est præcipuè animaduertēdum, Christum Dominum natum esse ~~æquinoctio autumnali~~: à quo annos Domini, quibus vtimur in temporibus annotandis, inchoandos esse docemur ex Sacris oraculis, ne quis nos hic quicquam fingere existimet. Alia sunt adiuncta, quæ ad historiæ quum prophanæ, tum sacræ cognitionem plurimum conferunt, quale est familiarum Noe explicatio, & deductio in suas colonias: quas aliter quàm Sacris doceatur oraculis, definierunt pluribus locis, Iosephus, & qui ex illo hauserunt scriptores Ecclesiastici. Cætera cognitione non indigna, & ad præsens argumentum pertinentia, expressa habet subiectus Index, quo rerum quae commentario isto explicantur, capita continentur.

solstitio hiem...

Ac istud quidem scriptum citius vobis cōmunicatum fuisset, candidi Lectores, nisi id mihi eripuisset Sancerrana, quae anno Domini 1573. contigit, obsidio, è qua nos non sine magnis miraculis conseruatos & incolumes, eduxit pater misericordiarū Deus noster. cuius beneficio factum est, vt scripti huius pars melior, deposita apud virum bonū, pagi Langesse incolam, cui nō parua debetur à me gratia, mihi fuerit restituta. Quam dum adorno, pro ea quam mihi Dominus largitus est gratia, eique adiungo quae codex alter vtcumque elaborata habebat, temporis intereà id effluxit, quod concessit Dominus ad nos recolligendos, & ea memoria recolenda, quae vt prius reuelarat, ita posteà quoque obliuioni nostrae suggessit: quo illa in gloriam nominis ipsius, & Ecclesiae aedificationem, proferrētur hoc tempore in publicum. Regi igitur seculorum, immortali, inuisibili, soli Deo honor sit & gloria in secula seculorum. Amen. Ex nostra Academia anno Domini 1575. mense Iulio.

MAT-



MATTHAEI BEROALDI DIONYSIANI CHRONICVM, SCRIPTVRAE SACRAE AVTORITATE CONSTITVTVM, QVOD QVINQVE LIBRIS ABSOLuitur, quibus hæc docentur.

PRIMO LIBRO.

SECVNDO LIBRO.

TERTIO LIBRO.

QVARTO LIBRO.

QVINTO LIBRO

Continetur index Chronici perpetuus, ab orbe cõdito vſque ad noſtra tẽpora. Is autem eſt ita diſpoſitus, vt ſingulæ paginæ annos 50. contineãt, & ſingula folia 100. annos expleant, additis à mundo condito tẽporibus, itẽ Patribus, Iudicibus & Regibus, à Scriptura commemoratis. & aliis rebus illuſtrib. quæ faciũt quùm ad ſacram, tum prophanã hiſtoriam intelligendã, vno verbo notatis. Relictis vbique vacuis ſpatiis, in quibus quiſque pro ſtudij ſui ratione, quæ volet annotare poterit.

Gloriabor in Domino.



MATTHAEI BEROALDI CHRONICVM SCRIPTVRÆ SACRAE AVTORITATE CONSTITVTVM.

LIBER I.

De tempore. Cap. I.



TEmporis apertam & vulgò notam rationem, Philosophorum obscuræ disputationes & contentiones, sic incertam reddiderunt, vt multis visum sit tempus, nescio quid esse inane. Quorum ea fuit amentia, vt cùm suæ sibi originis essent conscij, séque in hanc vitam certo tempore ingressos esse, atque ex ea suo curriculo confecto, aliorum more discessuros intelligerent, tempus tamen esse omnino negarent. Horum autem stultitiæ, eorum ingenua & honesta de sua ignorantia professio longè est anteferenda, qui cùm esse aliquid tempus intelligerent, nec sibi in eius intellectu & cognitione satisfacerent, apertè fassi sunt se, quid illud esset, non assequi. Vnde illa ab autoribus minimè vanis profecta vox est, In tempore sumus, & quid tempus sit ignoramus. Quali testificatione nobis est in rebus ignotis, & parum certis vtendum: præsertim cùm homines simus, nec humani quicquam à nobis alienum esse intelligamus. Quod si ab iis, qui & docti vulgò & sapientes sunt habiti, fuisset vsurpatum, haudquaquam variatis sententiis, tempus partim sapientissimum, partim ignorãtissimum fuisset appellatum. Thales enim, & Simonides, tempus esse sapientissimum, quasi ab illo efficerentur omnia, pronuntiare non dubitarunt. Contrà Pythagoricus Paro, sicuti testis est quarto Physicorum Aristoteles, quia temporis successu, obliuione & situ deleri videbat multa, tempus dixit ἀμαθέϛατον, id est, inscientissimum siue ignorantiæ omnis magistrum: Præceptorem scilicet secutus Pythagoram, cuius de tempore sententiam, ita decimoquinto Metamorphos. exposuit Ouidius.

Tempus edax rerum, túque inuidiosa vetustas,
Omnia destruitis, vitiatáque dentibus æui,
Paulatim lenta consumitis omnia morte.

Quasi temporis rei surdæ & inanimatæ vllum esse possit in res istas, quamuis fluxas & caducas imperium. Certæ enim quantitatis & mensuræ nomen est tempus: quod in singulis spectatur rebus, quemadmodum motus, locus, forma, figura, & cætera de genere hoc, quæ clamosos delassant in scholis disputatores.

Sed istorum qui tempori tantùm, vel sapientiæ vel insipientiæ solent attribuere, neque sequenda neque ferenda inscitia est. Nam vt nemo nisi mentis inops, structuram ædium, artifice præterito, tempori quod in illud opus consumptum fuit, attribuerit: sic nullus, nisi amens, & Dei ignarus, rerum,

quæ cum tempore fiunt cauſam non in ipſum autorem Deum,ſed in tempus contulerit. Temporis enim,vt cæterorum quæ cum tempore fieri & euaneſcere videmus quotidie, Deus opifex eſt. Qui pro ſua aduerſus humanum genus beneuolentia tempore ad res ipſas efficiendas vtitur,quò mortales ad ipſius amplitudinem, & ſapientiam, in rebus iſtis contemplandam, facilius accedant, ſpatiúmque ſibi ad eas res cognoſcendas ſumant: quæ illis & voluptati & vſui futuræ ſunt. Quarum cauſas cum tempore ſibi patefieri diuino beneficio, poſteà animaduertant,vt ſe vnius Dei gratia & bona voluntate ſapere tandem homines intelligant, quemadmodum id poſſunt quoque animaduertere,ſe,tenebris ignorantiæ cum tempore,& ſenſim inuolui,dum ipſum Deum eiúſque verbum negligunt: ne quis poſthac,aut ſuæ ſapientiæ, aut inſcitiæ cauſam in tempus conferat, ſed in Dei ſuſpicienda, & admirabilia conſilia. Tempus autem quid ſit ex ſuo nos opificio docuit Deus, cùm faces cœleſtes, quas cœli luminaria vulgò dicimus, earúmque conuerſiones temporibus definiendis, accommodatas eſſe voluit. Nocturna enim diurnáque ſpatia, item menſtrua, atque adeò annua, ſolis & lunæ cürſu definiri cernimus, quemadmodum iam inde à primo rerum ortu conſtituit Deus. Quibus omnibus,temporis nomen ex diuino inſtituto tribuimus. vnde tempus nihil aliud eſſe aduertimus, quàm certum motum ſiue ſpatium, luminarium quotidiana & continuata, ac ſibi ſuccedente conuerſione, collectum. Quò ſpectat à doctis Philoſophis græcis prodita hæc definitio. Χρόνος ἐστι μέτρον κινήσεως τῆς ἐν ὀυρανίᾳ σφαίρᾳ γενομένης. id eſt, Tempus eſt menſura motus qui cœleſti orbe conficitur. Ab hac non diſſentit Ariſtotelis multis nota, & paſſim iactata, ſed non æquæ perſpicua, definitio. quæ Phyſicorum quarto libro ſic eſt prodita, & explicata à Philoſopho. Τοῦτο γάρ ἐστι χρόνος, ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον. hoc eſt, Id enim eſt tempus,numerus de priore & poſteriore motu collectus. Sed verbis ſuis vtitur Philoſophus nonnihil à quotidiano vſu remotis, quo fit vt obſcurior aliquantò videatur ea definitio: iis præcipuè quibus Philoſophorum ſcholæ ſunt ignotæ. Conuenit iſtis nihilominus definitionibus inter ſe, quòd etſi verbis differunt, re tamen quia conueniunt, pro cuiuſque arbitrio promiſcuè poſſunt vſurpari. Ex quibus intelligitur, tempus nihil eſſe aliud, quàm ſpatium quod cœli conuerſione colligitur.

Ex iis autem animaduertimus,quod eſt minimè prætereundum, temporis & mundi,ſiue cœli parem eſſe non originem modò,ſed etiam conditionem. Etſi tẽpus, ſi rem propius & penitus inſpicimus, antiquius cœlo eſſe videtur, quùm cœlum prodant ſacræ literæ factum poſt noctis & diei creata: deinde etiam definita ſpatia,ſicuti poſteà quum de Coſmopæa agemus,dicetur cum Deo. Id nihilominus quod è definitionibus prius explicatis conſtat,poſitum ſit, tempus cum mundo cœpiſſe. Quia cœli motu tempus efficitur, tempore autem cœli motus & conuerſio definitur. Cœli verò & mundi vocabula eodem pertinere, atque in eadem re dici, teſtis eſt locuples Plinius, qui ſecundi libri hiſtoriæ naturalis initiò, ita inquit, Mundum & hoc quod alio nomine cœlum appellare libuit,cuius circunflexu teguntur omnia, numen eſſe credi par eſt, æternum,immenſum,neque genitum,neque interiturum vnquam. Quibus verbis quàm abſurdè & impiè,cœptam orationem concludat, more animalium hominum, id eſt vanorum & inſipiẽtium mortalium, iam Dei bonitate norunt pij omnes, qui intelligunt Deum Optimum Maximum ſex diebus feciſſe cœlum & terram,cum omnibus quæ quùm cœlo, tùm terra, continentur. Qui eam ob rem execrantur meritò impias Philoſophorum de mundi æternitate diſputationes & ſententias. Mundi igitur ſiue cœli & temporis,quia coniuncta eſt tractatio, & quid ſit tẽpus eſt paucis expoſitum,

expositum, de mundo nos argumenti ratio & similitudo cogit dicere. De quo prius quàm agamus, Philosophorum argutæ cauillationes hac in re, proferendæ videntur, ne verbis posthac patiantur se in errorem induci, qui parum sunt astuti: néve Sophistæ alios impedire se posse existiment suis tricis & laqueis, quos admirantur & tanquam suos partus mirificè diligunt.

Tempus, vt mundum, Philosophorum veterum pars maior, æternum esse existimauit, eóque insolentiæ processit, vt non dubitarit pronuntiare, neque tempus vnquam cœpisse, ácve desiturum quidem esse, quòd tempora in sua vestigia voluantur & recurrant in se circuli modo: in quo nusquam finem, aut principium certum possis statuere. Adhæc si qui volent dicere, aliquando non fuisse tempus, aut non futurum, ij asystata, vt quæ cohærere non possint, dicere videbuntur, séque suo gladio & verbo iugulare apparebunt. Aliquando enim temporis inclusam habet, ac coniunctam significationem. Ita qui aliquando non fuisse tempus dicit, id videtur dicere, aliquo tempore non fuisse tempus. Sic qui dicunt aliquãdo desiturum tempus, ita loquuntur quasi dicerent, futurum tempus, quum non sit futurum vllum tempus. Adhæc, qui æternitati temporis, æternitatem mundi adiungunt, quærunt si quando mundus cœpit, quî fieri potuerit illud, aut quis locus nouo consilio fuerit apud Deum, vt rem nouam & quæ nondum extitisset, moliretur. His orationibus & argumentis, se tanquam muris aheneis vallatos, inuictos esse existimant, præsidiis ad superiora argumenta confirmanda petitis à naturæ vi, ea quam ipsi commenti sunt. Aiunt enim naturæ vim & potestatem æternam esse, & perpetuam, quæ non possit ab actione sua, quæ quidem in his rebus cernitur, impediri aut conquiescere. Sed hæc esse inualida & minùs firma argumenta, facilè intelliget, qui propius rem æstimare volet. Naturam enim, vt à præcipuo capite ordiar, mundano hoc opificio tanquam ergastulo aliquo conclusam, certo operi in quod incumbat, addicũt. Cuius vim quum infinitam esse fateantur, in re tamen finita hærere volunt, ac omnipotenti & omniparenti, atque incomprehensibili potestati, parum cordati & cæci homines, veluti compedes & vincula iniiciunt, eámque sua libertate priuant. Quòd si esset ab ipsis animaduersum, non tam securè & insolenter de rebus tantis pronuntiare essent ausi. Nam vt de temporis æternitate agamus, quæro ex iis, num si tempus est æternum, idem quoque infinitum sit: & si est infinitum, quî fiat, vt prius & posterius in eo statuatur. Prætereà autem scire ex ipsis velim, qua ratione statuant infinitum tempus, quum finitas esse temporum partes, non adeò longa disputatione conficiatur. Sumant eam si volent, ver, æstatem, autumnum, hyemem. Sumant etiam horas, dies, menses, annos, notas omnibus temporum partes, quas finitas esse negare non possunt. Quæ si finitæ sunt, certè non nisi finitum, quod ex iis constituetur esse oportebit.

Sed excipient fortasse, hactenus quidem finita esse tempora, quâ finem in illis certum spectamus aut constituimus: successione autem quadam & adiunctione futurorum ad instantia, perpetuari motum ipsum, atque ita spectari æternitatem in tempore: non ea ratione, qua præteriit, sed qua futurum est. Verùm quísnam eos successionis istius perpetuæ & nunquam desituræ admonuit? Ex quònam istud hauserunt oraculo? quæ tandem illos in hanc cogitationem induxit ratio? an humanæ stultitiæ non vident hîc paria argumenta? Nemo enim tam senex est, qui non putet se adhuc annum victurum. sed vt sua opinione falluntur senes, & in ipso vitæ cursu tandem deficiunt: sic & ipse mundus suo confecto curriculo, quamuis speretur semper longius progressurus, desinet tamen, & ad optatam quietem, quam videtur sese in omnes partes versando requirere, perueniet. Sed illos fortasse circuli moti, in

eo vbi non posſit inſiſtere,vt iſtud crederent, induxit ratio. Sic enim cenſent globum impulſum,non antè deſiturum à motu,aut coquieturum,donec offenderit quidpiam à quo inhibeatur. Cœlum autem quia globoſum eſt, & impulſu mouetur ſuo,nec habet quidpiam, quo poſsit inhiberi, propterea perpetuo & irrequieto motu, eaſdem ſemper redditurum vices affirmant. Quæ oratio, quàm multa peccata habeat,& ſi non poteſt explicari paucis, dicam tamen vt potero breuiſsimè, quæ illam poſsint coarguere. Globum certè impulſum per decliue, ſi quis mittat, non antè quieturum certum eſt, quàm in quidpiam incurrerit, quod illius motum cohibeat. At cœli longè alia ratio eſt.& ne in hoc argumento longior ſim,id iſtis peruegabo, quod pro confeſſo ſumunt,Cælum ſuo impulſu volui. Nam ſi id fieret,arbitrio ſuo cœlum volui oporteret:atque id tandem confiteri neceſſe eſſet, quod impiè à Plinio affirmatum audiuimus: ſicut à multis aliis Philoſophis proditum quoque legimus. Nempe cœlum eſſe Deum. Quantæ autem Deum illum ſphæricum ſiue globoſum premerent miſeriæ,iudicandum aliis relinquo, ſi neceſsitate quotidiani motus & curſus impeditus, tanquam ad Siſyphi ſaxum, & Tantali pœnam eſſet relegatus. Adhæc ſi cœlum Deus eſſet, eum certè ſpiritum eſſe oporteret:atqui corporatum eſſe omnes profitentur Philoſophi.Iam quod de pari eius & ſimili motu aiunt,falſum eſſe conuincit Aſtrologia. Itaque quùm abſurdius iſta dicantur, quàm vt pluribus ſint reuincenda,nonnulli motrices intelligentias cœlis attribuerunt,quarum ope motus iſtos effici conantur perſuadere. Sed Dei ordinatione perſeuerare diem, & motus illos cœleſtes eiuſdem imperio continuari nouimus. Nec nobis hoc loco de ideis philoſophandum eſt. Mundi verò occaſu & interitu declarato & demonſtrato, facilè dabunt manus, qui ſermonis probabilitate decepti,quæ caduca ſunt,exiſtimarunt eſſe perpetua.

Quod autem initiò propoſuimus de temporis æternitate, quã videbantur confirmare aduerbia temporis,quale ſit nunc diſpiciendũ eſt,ne quid aſtutè præteriiſſe videamur. Quum aliquando nõ fuiſſe tempus dicimus, id non eſt ita accipiendum,quaſi dicatur fuiſſe tempus cùm non eſſet tempus.Penuria autem ſermonis,& rerum quæ ſermone ſunt explicãdæ,ignoratione, & peruerſa intelligentia fit, vt verbis interdum abutamur.Itaque quum dicimus, Aliquando non fuiſſe tempus,hunc habet intellectũ,tempus habuiſſe originem,neque id eſſe æternum.Quomodo in re tamen diſsimili, dicimus, cœlũ eſſe alicubi,quum eius partes vbi ſint,& quò vergant, doceri &digito notari poſſit:Cœlum tamẽ eſſe in loco, quum cæterarum rerum ſit locus,nunquam fatebuntur phyſici. Et cœlo quidem omnia contineri ponit philoſophia: ex quo id quoque colligit, cœlum eſſe rerũ omniũ locũ. Rerum autẽ omnium locus nequit eſſe in loco,ita enim aliquid eo maius,quo caperetur & contineretur,eſſe oporteret:at cœlum maximam eſſe omninò magnitudinem volunt Philoſophi.Et tamen alicubi,ſignificat in loco quopiã:ex quo cùm cœlum alicubi eſſe dicimus,id videmur dicere, cœlum eſſe in loco quopiam, ídque magnitudine alia maiore contineri, quod nunquam fatebitur philoſophia.Ita ſermonis proprietate multis locis deſtituimur,quemadmodum & certa rerum notitia. Quamobrẽ catachreſi multis locis vtimur, ſicuti & verborum tralatione, ad quam nos verborum inopia,& rerum ipſarum ignoratio deducit. Non ſolùm autem in quotidiano ſermone, id vſu euenire videmus, vt verbis parùm ſignificantibus, noſtram prodamus ignorantiam, ſed in ſacra ſcriptura,noſtra cauſa fieri animaduertimus, vt cœleſtia terrenis explicentur nominibus:& diuina atque æterna,mortali tractentur oratione. Nobiſcum enim balbutiunt, vt ſe ad captum etiam dimittant noſtrum diuina oracula,quæ tempora, vel ſecula,eam ob rem variè vſurpant. Iis enim

vocibus, modò certum annorum numerum, modò incertum, item finitum atque etiam infinitum significant. Nam & quum æternitatem vult intelligi sacra scriptura, interdum dicit secula seculorum, hac phrasi notans spatium, quod veluti secula seculis perpetuò succedentia habent. Seculum autem latini id dicũt, quod Hebræi nominant *holam:* qua voce certum interdum annorum spatium, vt Iubileorum, interdum verò incertum designatur. Et quia æternitatem homines non nisi suo more metiuntur, id est, longa continuatorum annorum serie, fit vt *holam,* longa ætas, item æternitas dicatur in sacris scriptis. In quem etiam sensum τοῦ αἰῶνος vox vsurpatur, quæ superiori respondet hebraicæ voci. Itaque, quòd tempora partim æterna, partim secularia dici videmus, & audimus in sacra scriptura, id qua ratione fiat aut dicatur, explicandum atque notandum venit, ne quis inde sinistram de temporis æternitate concipiat opinionem. Tempora enim quemadmodum orta sunt, quum iussit Deus, ita quemadmodum statuit idem summus omnium architectus & arbiter dominus, desitura sunt. Quod futurum credimus, sicuti Apocalyps. 10. disertis significatur his verbis: Et angelus quem vidi stantem super mare, & super terram, leuauit manum suam ad cœlum: Et iurauit per viuentem in secula seculorum, qui creauit cœlum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt, quia tempus non erit amplius. Sed in diebus vocis septimi Angeli, quũ cœperit tuba canere, consummabitur mysteriũ Dei, sicut euangelizauit per seruos suos, & Prophetas. Quòd ergo tempora, partim æterna, partim secularia, legimus in sacris Pauli Apostoli scriptis, id eò pertinere non est existimandum, vt temporis, in quo secula spectãtur, statuatur æternitas: neque in hac dicendi ratione, latinæ modò voces, sed græcæ quoque, ductæ ex hebraicis sunt inspiciendæ. Et Apostolus quidem χρόνων αἰωνίων cæteris locis meminit, vt ad Roma. cap. 16. versicu. 25. vbi latinus interpres dixit χρόνοις αἰωνίοις, tempora æterna. quemadmodum eodem loco θεὸν αἰώνιον, reddidit Deum æternum. Sic enim habet latina eius loci versio. Ei verò qui potẽs est vos confirmare iuxta Euangeliũ meũ, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij, temporibus æternis taciti, quod nunc patefactum est per scripturas Prophetarum, secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei, in cunctis gentibus cogniti, soli sapienti Deo per Iesum Christum, cui honor & gloria in secula seculorum, amen. Facile est autem hoc loco videre, quàm sit huius vocis in horum vtroque, dispar ratio. Nam θεὸς αἰώνιος, Deus æternus dicitur, quòd & origine careat, & interitu: à quo, & in quo, & per quem sunt omnia, qui & benedictus est in secula. Tempus autem dicitur æternum, sed eò modo, quo & aliis locis seculare exponitur ab ipsomet interprete latino, variè eandem vocem explicante. Quandoquidem 2. Timot. 1. 9. quod græcè dicit Apostolus πρὸ χρόνων αἰωνίων, reddidit ibi latinus interpres, ante tempora secularia. eo versu, Sed collabora Euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu, ante tempora secularia. Similiter easdem voces græcas, Tit. 1. conuertit latinus interpres, statim initiò ipsius epistolæ, vbi hæc dicuntur. Paulus seruus dei, Apostolus autem Iesu Christi, secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est, in spe vitæ æternæ, quã promisit qui non mentitur Deus, ante tẽpora secularia. Hæc autẽ verba nihil aliud significãt, quã continuatã seriẽ annorũ, vel seculorũ quæ fluxerũt iã inde ab orbe condito. Ante verò mundũ conditũ, Deo notũ erat suũ opus, & constitutum de nostra salute & electione, quæ tempora ista secularia, id est, seculis annotata & obseruata, antecessit. Quemadmodum ex eo, quod Ephes. cap. 1.

versu 4. docetur, animaduerti potest, vbi ait Apostolus, Nos in Christo electos esse à Deo, ante mundi constitutionem, & ipsa mundi, vt ita dicamus, condendi, iacta fundamenta. Verbi autem Græci varia interpretatio profecta videtur ex ipsa varia vocis græcæ ratione, quæ respondet Hebraicæ, *holam*. Nam ἀιών dicitur partim ætas, partim seculum, partim æuum: & æui vocabulum Latinè, sicuti & Græcè τȣ̃ ἀιῶνος, interdum ad æternitatem pertinet, interdum ad longum annorum spatium. Inde ab æternitate θεὸς ἀιώνιος dicitur, & à longo spatio χρόνος ἀιώνιος nominatur. Vocum autem & verborum vis, ac significatio ex subiecta & proposita materia semper spectanda est: vt quam in partem accipi debeat, constitui possit, quum rebus notandis verba deseruiant. Quamobrem quum talia tribuunt epitheta tempori, quòd ad suam tendit catastrophen, sicuti nos diuina monent oracula, longa series annorum tantummodò est intelligenda, non autem quæ fine careat, æternitas quæ nulla in tempore esse potest, quemadmodum id præclarè & perspicuè demonstrat in suo Ecclesiaste, Sapiens, vanitatem rerum istarum omnium aspectabilium arguens, ex ipsarum instabilitate & inconstantia. Nam quæ sunt æterna, eadem firma quoque, & certa, ac fixa, atque adeò constantia sunt. Nihil enim fluxi & caduci habet æternitas, quare quum ea quæ sunt instabilia nequeunt esse æterna; quia firmitatis nihil habeant, quis tempus, aut cœlum iure dixerit esse perpetuum, aut æternum? Perpetui quidem voce vtimur, in motu cœli explicando, & perpetuo motu cœlum ferri ac volui dicimus: sed non eò fit, vt cœlum, aut eius motum perpetuum, id est, æternum dicamus aut affirmemus. Ita enim in hac dicendi ratione, perpetuum cœli motum dicimus, quomodo perpetuam orationem, hoc est, non interruptam. Sic ergo intelligimus cœli motum perpetuum, hoc est, irrequietum nec interruptum, quódque non antè moueri desinet, nec suam intermittet conuersionem, quàm contigerit reuelatio filiorum Dei, quemadmodum hoc idem monstrat Apostolus Roman. 8. 19. inquiens, Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, & parturit vsque adhuc. Hæc quidem sunt quæ diuinitus exponuntur ab Apostolo, certissima omninò, & his consentientia quæ ponuntur ab Ecclesiaste, quibus nos reuocat ab istarum rerum fluxarum, quibus nimiùm sumus affixi & addicti studio, ad Dei serium timorem.

Quòd autem aiunt Philosophi, apud Deum, qui sit æternus, nouo consilio locum nullum esse relictum, vt eo permotus, cœperit aliquando mundum condere: id certè tale est, vt idem in rebus quæ quotidie diuina prouidentia proferuntur in luminis auras, dici possit. non tamen ex eo sequitur, vt noua consilia Deus capiat, dum res nobis nouas creat. Illi quidem, cui sunt omnia præsentia, qui vocat, & suo nomine nouit, tàm ea quæ sunt, quàm quæ non sunt, nihil nouum esse potest. neque nos nostra ratione, diuina consilia metiri par est: aut putandum Deo eadem esse noua, quæ videantur nobis: cui mille anni sunt instar vnius Dei præteritæ. Adhæc, nostri ingenij ea tenuitas est, vt ne minimum quidem operum Dei possit de se intelligere, aut assequi. Et re vera furor est, atque audacia non ferenda, extremáque dementia, velle in Dei consilia inquirere. Quod qui audent, non impunè ferent, quemadmodum ne ferendi quidem sunt, dum sine religione & reuerentia de rebus tantis securè audent ex suo cerebro dicere, quæ sua illis dictauit insania. Itaque vt furiosos istos gigantes omittamus, qui Deum de suo solio detrahere conten-

contendunt, dum illum ſub ſuam rationem volunt cogere, reliquorum nobis licet mirari non acumen quidem, ſed ſtupiditatem, & cæcitatem, qui temporis ac ipſius cœli æternitatem ſtabilire volunt ex eorum motu irrequieto & inſtabili, quod perinde eſt, atque illud quod à Poëta dicitur de Fortunæ temeritate,

Paſſibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et tantùm conſtans in leuitate ſua eſt.

Quod quum ſit oximorum, quemadmodum aiunt Grammatici, id eſt, ita acutè dictum, vt fatuum videatur: certè non malè colligemus Philoſophos in hac temporis tractatione, ſic acutos fuiſſe, vt fatui omninò deprehendantur. Atque hæc quidem nobis in præſentia de tempore ſint dicta, vt quid & quale ſit tempus, intelligatur. Nunc autem de mundo, in quo temporum ſpectatur ſeries & conuerſio, non incommodè agetur.

De mundo, & hominis in hac mundi ſtatione conſtituti officio. Cap. II.

RErum cœleſtium admiratione permoti ij, qui apud Græcos ſapientes ſunt dicti, ſeſe ad Philoſophiæ ſtudium contulerunt, quemadmodum id quum Græcorum autorum, tum Latinorum ſcriptorum monumentis memoriæ proditum fuit. Quod ab iis non ſine Dei numine & afflatu factum fuiſſe, norunt pij quibus Dei verbum eſt patefactum. Eam autem ob rem aſpectabilia iſta, ante oculos hominibus ipſis propoſita Deus eſſe voluit, quò eorum præſtantia permoti quærerent quiſnam tantarum rerum opifex, & autor ac moderator eſſet: vt cognitus poſteà debito honore afficeretur ab iis. Sed homines, vt cæci ſunt, & in ampliſſima luce cæcutiunt, ſic ſuam in harum rerum contemplatione, prodiderunt inſcitiam: res enim ipſas tantùm admirati, neque longiùs progreſſi, ſed veluti in ipſo limine defixi & hærentes, rerum pulcherrimarum notitia ſeſe priuarunt. Quare etſi in hoc Philoſophiæ ſtudio eſt ab excellentibus ingeniis plurimùm deſudatum, nihilominus tamen ipſa nunc primùm inchoata & nata videtur Philoſophia. Quandoquidem rerum quas ſunt admirati præcipuè philoſophi, cauſas ignorant, in quarum comprehendendarum ſtudio verſantur adhuc, & verſabuntur ſine vllo fructu, donec illis meliùs cõſtituta ſit ex Dei verbo ipſa philoſophia. Deum enim Optimum Maximum, quem vereri & noſſe debuerant, non agnouerunt, quò interim Philoſophiæ ſumma omnis refertur, & quo vno ſapientia ipſa continetur. Huc accedit operum Dei præſtantia & admirabilitas, quæ tanta eſt, vt quum exercuerit quælibet ingenia, finem tamen in his admiratio & inueſtigatio non habeat.

Propheta verò regius Dauid, longè ſapientibus Græciæ, & ætate prior & doctrina ſuperior, magnitudine diuinorum operum permotus & attonitus, quo pacto philoſophandum ſit, Pſalmo 8. demonſtrat, inquiens, Domine: qui es dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra? qui das & ponis laudem tuam ſupra cœlos. Cœleſtia verò, non recenſet modò, vt admirabilia, id eſt, cœlos, lunam, & ſtellas, quas tàm aptè, vt formauit, ita diſtinxit & collocauit diuina potentia, ſed hominum ortum, & primam ætatem proponit, in qua tàm multa ſunt, quæ admiremur, vt ea ſola arguere manifeſtæ impietatis Dei contemptores queant. Et quum tantus ſit ipſe Deus, quãtùm nemo poſſit cõcipere, effudit nihilominus ſuam in homines curã & bonitatẽ, ſic vt admirari ſolùm immenſam illam charitatem, verbis autem

pro dignitate aſſequi nullo modo poſſimus. In qua tamen nobis eſt acquieſcendum, ratione diuinarum promiſſionum. Quæ philoſophandi vera demum eſt ratio, vt à tanti architecti & periti artificis operibus profecti, ad ipſius in nos amorem deſcendamus, quo nos in Chriſto Ieſu domino noſtro complexus eſt: vt ſeruatos eos voluerit, qui ſuo vitio perierant, patefacta nobis ſalutis per mortem vnigeniti filij ſui, via & ratione, qua mortem morte ſuſtulit. Miro planè & ſtupendo mortalibus omnibus atque adeò Angelis miraculo, & arcano inenarrabili.

Sed cœleſtis eſt iſta nec hominibus nota ſapientia, quam priuatim amicis, & electis ſuis cõmunicat Deus, quos ad ſe euocauit: qui ob id ad ipſum ſeſe applicant. Nam, vt ait Chriſtus dominus Ioan. 15. Non vos elegiſtis me, ſed ego elegi vos. Sic nos bonorum ſuorum Deus hæredes in Chriſto Ieſu deſignauit ante tempora ſecularia. Hanc veram & ſolidam philoſophiam tractant diuina Prophetarum & Apoſtolorum oracula. quæ omnino cognoſcenda ſunt iis, qui beati eſſe volent, & miſeriis omnibus defungi cupient. Ex his autem diuinis oraculis, longè clarius & certius quid ſit mundus intelligimus, quàm ex vllis Philoſophorum, quamuis laudatis & celebratis ſcriptis. Quæ quidem propter multas quas affert Philoſophia commoditates, cognoſcenda eſſe & diligenter legenda cenſemus, ſed ita vt his non immoriamur, aut conſeneſcamus. Non enim, quemadmodum de nõnullis artibus dixit Fabius, obſtant hæ diſciplinæ, per illas euntibus, ſed circa illas hærentibus, id eſt, quod Ennianus Neoptolemus dixit. Philoſophandum eſt, ſed paucis, nam omnino haud placet. Quod verè monere, & huiuſce vitæ quotidianæ miſeriæ, & doctrinæ cœleſtis, id eſt, Euangelij clara & multis iam cognita vox, atque adeò præſens de mundo fateri coget diſputatio. Mundum enim eiuſque rationem ſic exponunt Philoſophi, vt præter ea quæ ſunt ante oculos poſita & ſenſibus obuia, doceant nihil: quum tamen ex his rebus, longè maiora nobis, & meliora præſentibus, quærenda ſint. Ac ne longiores ſimus, agè videamus quid de mũdo ſentiat Philoſophorum coriphæus, cuius ſententiæ & diſputationibus accedunt cæteri. Elegans eſt Ariſtoteles ad Alexandrum Magnum, de hoc argumento libellus, ex quo veluti quodam fonte, materiam ſibi, qui de mundo tractant, petere ſolent. Habet enim paucis comprehenſam propè totius mundi hiſtoriam, habet etiam de Deo, quæ cognoſcantur non indigna. Agnoſcit enim ex Deo, & per Deum conſtare omnia, nec quidquam eſſe quod ſine Deo ſtatum ſuum tueri poſſit. Habet alia quoque lectu digna, bona quidem, ſed permixta malis, qualia & reliqui prophani autores. Quemadmodum de ſuis & aliorum libris profitetur his verſibus Martialis,

Sunt bona, ſunt quædam mediocria, ſunt mala plura
Quæ legis hic, aliter non ſit Auite liber.

Eius autem libri phraſis iucundior videtur, quàm vt Ariſtotelicæ grauitati reſpondeat. Quum enim de naturæ obſcuritate diſputat Ariſtoteles, flores orationis nequaquam conſectatur, vt in libello facit. Sed nihil vetat de eadem re, & fuſius & preſſius quempiam dicere. Ariſtotelem autem, vbi libuit, flumen aureum orationis fundere, autor eſt, libris de finib. bonorum & malorum Cicero. Et librum quidem illum Ariſtoteli tribuunt Iuſtinus Martyr, qui contineri illo compendium peripateticæ diſciplinæ notat. Idem Themiſtius Euphradæ affirmat. Apuleius verò, qui eum librum ad verbum conuertit, & inſcripſit Coſmographiam, teſtatur in eo opere Ariſtotelem ſe & Theophraſtum ſequi: etſi aliena non ſibi vendicare, ſed autori aſſerere ſua debuit. Cæterùm Ariſtotelis eo libello hæc eſt de mundo ſententia. Κόσμος μὲν οὖν ἐστι σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων. Λέγεται δὲ καὶ ἑτέρως

κόσμος

κόσμος, ἡ τῶν ὅλων τάξις τε καὶ διακόσμησις ὑπὸ θεοῦ τε καὶ διὰ θεῶν φυλαττομένη, id eſt, Mundus igitur opificium eſt, ſiue compages, cœlo terráque conſtans : & naturis, quæ cùm cœlo tùm terra continentur. Dicitur etiam aliter mundus, ordo & elegans vniuerſorum conſtitutio, quæ à Deo & per deos conſeruatur. Has definitiones apertas, & verbis concluſas idoneis, ſic qui poſteà ſequuti ſunt quum Phyſici, tum Aſtrologi comprobarunt, vt alias non requiſierint. Nec Cleomedes libro de circulis cœleſtibus primo, aliam ab Ariſtotelica putauit ſibi definitionem vſurpandam, quamuis placitorum Ariſtotelis, ſeuerus omnino cenſor appareat. Ac prior quidem definitio, mundum eſſe quoddam totum ſuis partibus concluſum ſignificat : quo parum cordatorum quorundam error euertitur, qui mundum immenſum & infinitum eſſe dixerunt. Quod ne in animum inducamus noſtrum, orbis appellatio, quæ mundo tribuitur, prohibet. Mundi enim formam rotundam & globoſam, proindéque vna ſuperficie concluſam, explicat: qua non immenſus, ſed definitus eſſe mundus intelligitur. Suo enim nutu vndique in terram tanquam ſuum centrum vergit, & oculorum approbatione, id ita habere deprehenditur: quum quacunque cernatur, conuexus appareat. Sic globum quendam nobis, quo plurimæ res continentur, iſta proponit definitio. Qua propterea non tàm rei eſſentia, quàm forma, ſeu figura intelligitur. Altera autem aliquid amplius cõtinet, ac propius ad definitionis propriæ, & veræ naturam accedit. Cauſam enim continentem proponit Deum, & cauſæ cognitio quaque in re, pars maxima eſt. Quandoquidem ſcire nihil aliud eſt, quàm rei cauſam tenere. Sed quia cauſarum permulta ſunt genera, præcipuas ſolent Philoſophi ſpectare, cuiuſmodi ſunt efficiens & finalis. Itaque ſi cognitum nobis erit, quæ cauſa mundum effecerit, & quam ob cauſam ſit effectus mundus, tùm mundi certa nobis conſtabit ratio. Hæc autem à Philoſopho in propoſitis definitionibus eſſe prætermiſſa, mirari non debemus, quòd oraculorum Propheticorum & Apoſtolicorum ignarus Philoſophus, veritatis certa notitia fuerit deſtitutus. Quin ad iſtam ignorantiam id acceſſit mali, quòd priorum complexus errores, quos cum lacte hauſerat, eos quâ potuit, defendit: Collata ingenij dexteritate & acumine, quo egregio fuerat ornatus à Deo, ad veterum fouendos errores, atque etiam nouos ex iis ſerendos. Quod neque in Ariſtotele, neque in Platone, aut aliis prophanis autoribus mirum videri debet, quum animalis homo non percipiat ea, quæ ſunt Spiritus Dei. Et homines qui de terra ſunt, terrena tantùm ſapiant, & ad terram ſemper reuoluantur & reſpiciant. Itaque Dei æterni à quo eſt effectus, & per quem conſeruatur mundus, rectè propoſita in poſteriore definitione mentio, ſtatim obruitur inſolenti hominum è ſuo cerebro, Deum metientium ſententia. Deo enim Optimo, Maximo adiungit alios operis & conſeruationis mundi ſocios deos. Quaſi omnipotenti numini ſit opus alieno præſidio, aut Dei ſummi eadem ſit, quæ regis alicuius Perſici conditio, cui pluribus manibus, & oculis alienis ſit opus, quia ſingula ſolus obire nequeat. Vt ergo cæcutiant in diuinis rebus explicandis homines excellentes, apparet: quo maiores nos Deo gratias agere debere intelligimus, quos verbi ſui ſacroſancti luce patefacta deducit in omnem veritatem, quam obſcurãt pleræque Philoſophorum acutæ, vt vulgò cenſetur, ſed tamen parum certæ definitiones & ſententiæ. Quemadmodũ ex præſenti conſtare poteſt oratione, qua mundi rationem, ſic plerique cẽſent explicatã, vt in ea deſiderari nihil poſſit. Contrà autẽ rem habere oſtẽdimus, quia Dei veri maieſtas & gloria, eâ diminuitur: diis enim alienis, & qui nulli ſunt, ipſius veri Dei cõmunicatur in mundi cõſeruatione potẽtia. Eſt verò vnus & ſolus Deus, à quo, & in quo, & per quẽ ſunt omnia, qui & benedictus eſt in ſecula.

Neque verò ſolus hic definitionem iſtam occupauit error, ſed alius, ex quo tanquam hydra aliqua, varij ſubinde extiterunt, à multis præteriti, nec animaduerſi errores. Mundum enim iſtum miſerum & infœlicem, à quo pietas exulat, in quo probitas laudatur & alget,(à quo tamen homines Dei ignari, ſeſe abduci ferunt ægerrimè, quòd in eo ſpes omnes ſuas habent repoſitas) vniuerſitatem audimus nominari,id enim eſt ἡ τῶν ὅλων τάξις.Quod nonnulli, quia bona ratione dictum exiſtimant, nec meliora præſentibus requirunt, nec mundanis iſtis quicquam eſſe præſtantius exiſtimant. Nam quid extra vniuerſum quærerent? Ita multos tituli iſtius amplitudo fefellit, & incogitantes plurimos adduxit in hos errores,vt mundo nihil maius,nihil præſtantius,nihil melius eſſe crediderint:& quod caput errorum omnium eſt,mundum credant eſſe æternum. Quod vt ſibi perſuadeant,diſſentiente à tam falſis opinionibus mente veri conſcia, nihil non moliuntur, & huc ſua contulerũt veterũ plærique acumina. Sed veritatis tanta vis eſt,vt nullis machinis euerti queat. Tenebras quidem accerſunt homines ſibi, maior autem eſt lucis quàm tenebrarum,quamuis denſarum,potentia:denique veritas eſt omnium potentiſſima, quæ quid hac in re doceat, videamus. Maius nihil eſſe mundo affirmant Phyſici, extra quem nihil præterea ſit requirendum, conantur perſuadere. At id falſum eſſe conuincat ratio,quæ ex rerũ partitione colligitur. Rerum enim alias eſſe aſpectabiles, & ante oculos poſitas, alias autem quæ oculos fugiant, nec niſi animo deprehendi queant, intelligunt etiam indocti,& planè literarum rudes. Adhæc,rerum alias eſſe fluxas & caducas, alias verò perpetuas & æternas, nemo eſt qui non intelligat. Ergo vt rerum ſunt quædam noſtris ſenſibus vulgò notis obuiæ & familiares, quæ ſuos habent fines & cœli huius ambitu cõcluduntur: ſic quædam etiam ſunt longè à noſtris ſenſibus remotæ,quæ cœlo iſto nequaquam contineãtur. Et vt intelligentia, atque ipſa hominis cogitatio nullis poteſt finibus coerceri, ſic neque illa quæ animorum propria ſunt,vllis terminis definiri,aut concludi queunt. Ex quo grauiter hac in re peccaſſe philoſophos apparet, qui res ſua natura infinitas mundi finibus concluſerint. Nam quòd infiniti nullam dicunt eſſe comprehenſionem,proindéque colligunt, id nuſquam eſſe, ſi ad humani ingenij tenuitatem & imbecillitatem referunt ipſam infinitatem, quam illo comprehendi poſſe negent, verè certè dicent: non tamen ex eo fit, vt quod à nobis comprehendi nequeat, nuſquam ſit omnino. Ita enim Deum,eiúſque prouidentiam,ac ſapientiam infinitam,nullam eſſe colligere neceſſe eſſet,quum noſtris ſenſibus & animis longè maior ſit, proptereáque non poſſit à nobis comprehendi. Sed valeant & exulent à Scholis noſtris talia dogmata. Sic enim iſta dicuntur, quaſi ſint & exiſtant ea ſola, quæ ab humanis ingeniis comprehendi & agnoſci queant. Quum autem animos ſuos non cõprehendant, ac ne intelligant quidem homines, quales ſint aut quo modo affecti,an proptereà nullos eſſe animos dicere conueniet? Agnoſcant ſe primùm homines & ſuas tenebras,atque impotentiam & ingeniorũ ſuorum tarditatẽ, tùm ſuæ ignorantiæ & vitioſitatis remedia diſcant è verbo Dei petere:Ita fiet vt verè ſapiant,nec poſteà dicere audeant,mundum iſtum cõmune eſſe hominum & deorum domicilium,quo nihil ſit pulchrius,nihil melius, nihil maius. Nam vt de magnitudine agamus, Geometria mundo aliquid maius exponit & demonſtrat. A qua ſi quis circuli,aut ſphæræ rationem repoſcat,intelliget circulum figurã eſſe linea vna reflexa, & in ſe reducta conſtantem, quæ paribus interuallis vndique diſtet à centro. Sphæram autem ſiue globum, ſolidam eſſe figuram vna ſuperficie cõprehenſam, quæ ſuis partibus æqualiter prorſus abſit à centro ſuo. Neque figuris iſtis & magnitudinibus, terminum vllum aut finem certum præſcribit Geometria, vt

globum

globum possis aut circulum, cœlo extimo, si voles maiorem comprehendere. Quod vt facias, neque te Physicorum impedire poterunt rationes, ac ne ipsa quidem cœli extimi superficies, quæ locus omnium dicitur. Quod quidem ab iis factum fuisse, qui nobis syderum magnitudines & interualla descripserunt, res ipsa loquitur. Longius enim cœlo perfectos eos fuisse, & magnitudines cœlo ampliores cōprehendisse, negare nō possumus: quum cœli molem quamuis vastam ad suam rationem reuocarint, ac singulas eius partes, vt quæque oriatur & occidat, annotauerint & descripserint. Ipsa igitur virorum eruditorum ingenia, atque adeò iam nota ex disputatione necessitas, esse aliquid mundo amplius, & maius, atque etiam præstabilius, demonstrant. Et vt magnitudine prætermissa, præstantius esse aliquid mundo conuincamus, age nos ad rerum partitionem referamus, ex qua rerum, alias esse fluxas & caducas discemus: quæ quidem sunt aspectabiles & hoc mundo conclusæ: alias autem æternas & diuinas esse, procul ab humanis sensibus remotas, neque quicquam ad mundanam istam pertinentes animaduertemus rationem, quemadmodum id etiam ex scriptis sacris, id est, recta ratione colligimus. Secundæ enim epistolæ ad Corinth. capite 4. inquit Apostolus, Τὰ βλεπόμενα πρόσκαιρα, τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια, hoc est, quæ cernuntur temporaria sunt, at quæ non cernuntur, sunt æterna. Itaque longè alia mundanis istis bonis præstantiora esse & optabiliora intelligimus, ad quæ bonorum mentes aspirant & piorum studia contendere par est. Quum aspectabilia ista peritura sint, & quæ ab aspectu nostro summota sunt, perpetua futura esse animaduertamus ex Dei verbo.

Quod autem de mundi æternitate pari stultitia & impietate traditum & creditum fuit, iam reuincendum est, vt ad veram mundi rationem liberius accedere nobis liceat. Si vanitati & interitui res istas visibiles obnoxias esse ex earum inconstantia, & singulorum interitu atque occasu animaduertissent veteres Philosophi, aut si Deum ipsum rerum cunctarum autorem, & moderatorem de his loquentem docentémque perituras esse, admitterent: nobis confecta res esset, aut si Dei ipsius Apostolum Petrum, ab ipso Deo profectum doctorem, audire vellent, de rebus istis mundanis ita verba facientem. Veniet dies domini sicut fur in nocte, qua cœli procellæ in morem transibunt, elementa verò æstuantia soluentur, terráque & quæ in ea sunt opera exurentur, vt scribitur 2. Petr. cap. 3. minus repugnātibus & facilioribus, quàm hactenus se præstiterint, iis vteremur. Hominibus autem Dei ignaris, quia magis arrident humanæ rationes, & ex vita quotidiana sumptæ nec has quidem contemnèmus, vt veritatis vim, qui ab ea sunt alieni, aliquando sentiāt. Et ne longè abeam, quia Philosophis plurimus est de homine sermo, ex eius natura, mundum interiturum, docere paucis aggrediamur. Anaxagoras mūdi se incolam existimabat, vt cœlum intueretur & suspiceret, quasi cœli & solis causa creatus fuisset, & eam ob rem in hoc mundo collocatus. Interrogatus aliquando, cur natus esset, respondit, solis & cœli videndi causa, id est, vt Græci narrant, ἐρωτηθεὶς εἰς τί γεγένηται, εἰς θεωρίαν ἔφη, ἡλίου καὶ οὐρανοῦ. A quo longè Stoicorum discrepat sententia, qui omnia hominum causa creata esse, ex ipso vsu verè collegerunt, qui de hominis præstantia, longè melius sensisse videntur, quàm de se & suo genere senserit Anaxagoras. Non enim homines propter cœlum & mundum geniti sunt, sed eorum causa non modò cœlum, sed & quæ cœlo continentur omnia, esse effecta, vsus ipse arguit. Huic enim tellus fruges fundit, eidem sua poma proferūt arbores. Et vt præstātissima quæ cēsentur, seruire illi intelligamus, libet sciscitari ex Philosophis, cuínam sol coquat fruges, cuínā lucem quotidie proferat & accēdat, cuínam spatia annua, aut temporū vices cōficiat, postremò cuiusnam gratia,

Tot numero talique Deus simulachra, figura,
Imposuit cœlo: perque atras sparsa tenebras,
Clara pruinosæ iussit dare lumina nocti?

Non alterius opinor, quàm hominis causa, ista effecta esse sentient, qui his fruuntur & vtuntur homines. Iam quum fateantur, & agnoscant Philosophi, hominem esse animal prouidum & sagax, acutum, memor, plenum rationis & consilij, quorum nihil tale possis in sole, aut mundo deprehendere, quum necessitate quadam & lege sibi imposita, suas vices obeant, cur hominem eorũm quæ sunt in mundo longè præstantissimum, & mundo ipso præstantiorem negabunt? Cuius si est caduca conditio, cur mundi debeat potior esse conditio, iudicandum ipsis relinquo. Et vt rem certius conficiam, & ad liquidum perducam, agnoscunt Philosophi fœlicitatem homini esse propositam. Fœlicitas autem boni genus omne est complexa, quâ vt nihil est melius aut maius, sic eo cuius est propria ipsa fœlicitas & beatitudo, præstantius aut melius nihil esse intelligitur. Dei verò id esse proprium bonum, quod homini diuina bonitate sit communicatum, facilè est intelligere. Ita si patientur se doceri philosophi, facilè animaduertent hominem Dei esse quendam imaginem, cui vt fœlicitate potiatur, ad suum parentem Deum relicto isto mundano hospitio commigrandum sit. Quia enim caduca & incerta & inconstantia mundana sunt omnia, certum autem & constans ac perpetuum quoddam bonum est fœlicitas, ea in terris omnino esse nequit. Quo fit vt homini excedendum sit è mundo, vt veris & æternis atque adeò solidis fruatur bonis, id est, vt fœlicitatis sit compos. Quod autem homini propositum esse dicimus, id ad vniuersum piorum genus pertinere statuendum est, qui vt nomine, ita re ipsa, homines censeri debent.

Ex his verò, malè propositam de mundi æternitate, Philosophorum sententiam & opinionẽ corruere est necesse. Nam sine homine, mundi nullum vsum fore, quia hominis causa sit conditus, nemo est vt existimo, qui non assentiatur. At hominum generi, cui loco alio fruenda est fœlicitas, mundus non semper incoletur, sed suo tempore relinquetur. Quod quum diuino imperio acciderit, mundũ & quæ in mundo sunt, in nihilum reditura, quemadmodum ex nihilo fuerant effecta, fatendum est, vti etiam vera nobis ex Dei verbo suggerit ratio. Neque verò hunc mundi casum ignorarunt Poëtæ, diuino spiritu, veritatis illos admonẽte, cuius eos testes & præcones voluit esse Deus. Quemadmodum ab Ouidio scriptis proditum videmus, qui Metamorphoseos primo, Iouem mutantem sententiã inducit metu fatorum, quæ mundi incendium ordinarant, cuius versus ita habent.

Iámque erat in totas sparsurus fulmina terras,
Sed timuit, ne fortè sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammas, totúsque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Hoc autem etsi est de se clarum satis, & perspicuum testimoniũ, nihilominus ad Dei verbum reuocabo ignaros, ne nos restimoniis veris destitutos existiment. Ac vates quidem regius, sic impias istas de mundi æternitate voces iugulat, Psalmo 102. Iam pridem tu domine terrã fundasti & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnia vestimenti instar veterascent, veluti pallium mutabis ea, & mutabuntur. Tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficient. Filij verò seruorum tuorum habitabunt, & semen eorũ coram te stabile erit & firmum. Quemadmodũ autem Iohannes Apostolus epistolæ suæ primæ capite secundo, nos bona ratione ab istis mundanis rebus ad meliores vocet, quia sint ista casura omnia, operæpretium est audire.

audire. Ne diligite,inquit,mundum, nec ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum,non eſt charitas patris in eo. Quoniam quicquid eſt in mundo,cupiditas carnis, & libido oculorum,& faſtus vitæ, non eſt ex patre, ſed ex mundo eſt. Porrò mundus præterit, & cupiditas ipſius: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Hæc ſunt quæ de mundi certo interitu docent Sacra ſcripta, quæ qui intellexerit, & quid ſit mundus, & quod hominum in iſta mundana ſtatione collocatorum ſit officium, & quò referenda ſint Philoſophiæ veræ ſtudia, facilè perſpiciet. Reciſis autem & repudiatis iſtis falſis de mundo per prophanorum autorum libros ſparſis opinionibus, quid ſit mundus paucis eſt explicandum. Commodas eſſe eas definitiones diximus, quæ tùm ex cauſis efficientibus, tùm finalibus quidpiam exponerent: quorum vtrunque nobis in mundi explicatione facile erit proferre, præſertim quum iſtorum Dei voce admoneamur. Deum autem non ſolùm autorem & opificem mundi declarat eſſe Scriptura ſacra, ſed vt horum ſingula, quæ noſtris oculis propoſita in hoc mundi theatro voluit Deus, ſint effecta, recenſet ordine: quò melius res noſcamus, & earum artificem magis admiremur, cui nihil ſit ad efficiendum difficile. Erit ergò nobis efficiendi mundi cauſa Deus. Quorſum autem ſit effectus mundus, id eſt, quæ mundi conditi ſit cauſa finalis, ſapiens Salomon declarat Prouerbiorum 16. quum ait, Deum propter ſemetipſum effeciſſe, & condidiſſe omnia, etiam impium in diem malum. Ita Deus propter gloriam nominis ſui, vtque ſibi Eccleſiam colligeret, mundum condidit: pariter & omnia effecit, vt glorioſus vbique appareret, & à ſuis creaturis coleretur & celebraretur. Eò nos officij noſtri, cuius tàm ſæpè admonemur, vocat & manu ducit ratio. Huc enim cogitationes, & actiones noſtras conferendas eſſe, monet Chriſtus Ieſus, Dominus noſter, Matthæi quinto, quum iſtud imperat. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui eſt in cœlis. Ab hac non diſſidet poſita primæ Petri cap.ſecundo, exhortatio, Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, vt laudes eius annuntietis qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen ſuum. Hoc idem Deuteronomij cap. decimo, populum docet Moyſes, ita inquiens. Et nunc Iſrael, quid dominus Deus requirit abs te, niſi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas Deum? Deinde paulò pòſt adiungit, Ipſe eſt laus tua, & Deus qui fecit tibi hæc magnifica & terribilia quæ viderunt oculi tui. Id verò neque fuit ignotum cæteris mortalibus, quemadmodum teſtimoniis vulgarium autorum poſſum confirmare, ſed malo ſacris vti autoribus, & teſtibus indubitatis. Pſalmo 19. Vates regius ſic ait, Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Firmamenti autem voce, intelligendum eſt, vt poſteà docebitur, hoc longè latéque fuſum aëris & cœli vaſtum ſpatium. Quod quidem declarat mortalibus omnibus, quæ ſit Dei maieſtas, & quanta eius amplitudo: quem vereri omnes, & gloria debita par eſt afficere. Vnde negat Paulus Apoſtolus vllos eſſe homines qui ſuæ de Deo ignorantiæ quicquam prætexere poſſint, quum ex his creatis rebus ante oculos poſitis, Dei virtus, bonitas & gloria, ſeſe vbique patefaciat. Cuius verba ita latinè expreſſa habemus Romanorum capite primo, verſ.20. Inuiſibilia ipſius à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Sempiterna ſcilicet eius virtus, & diuinitas, vt ſint inexcuſabiles. Quamobrem Dei gloriæ ſeruire omnes homines, quum eiuſce rei cauſa conditi ſint, neceſſe eſt. Quod qui pietate in ſuum parentem Deum moti fecerint, poſt relictum huius mundi hoſpitium recipientur in ſanctorum

& beatorum cœtum: qui ſecus fecerint, in ſempiternas mittentur tenebras & miſerias.

Licet ergo nobis, in Deo conſtituti mundi cauſas, efficientem & finalem intueri, atque inde colligere, Mundum eſſe hoſpitium homini à Deo conſtitutum ad certum tempus, in quo tantiſper dum aget, diuinæ gloriæ inſeruiat. Hæc mundi vera eſt explicatio & certa definitio, qua & ipſius mundi opificem eſſe Deum, Optimum Maximum intelligimus, eiuſdémque conditi rationem vnà percipimus. Quòd hominum cauſa mundus ſit effectus, in quo etiam homines collocatos animaduertamus, vt Deo ſeruiant, cúmque vitæ modo, & ſanctimoniâ referant. Vnde gloriam diuinam nobis eſſe propoſitam intelligimus, quâ nihil debeat nobis eſſe antiquius. Longè tamen aliam gloriam vulgò nobis proponunt autorum prophanorum libri, quorum diſputationibus & phaleratis verbis ne decipiamur, hac parte cauendum eſt diligenter: ne de recto vitæ curriculo deducti, præmio tandem excidamus propoſito, & pro ſempiterna quam ſperamus beatitudine, in ſempiternas extrudamur miſerias. Quia enim mundus eſt hominum temporale (vt ſic dicamus) diuerſorium, gloriæ diuinæ cauſa conſtitutum: nulli iam obſcurum eſſe debet, propoſitam nobis eſſe diuinam gloriam, ad quam ſolam ſpectare, & actiones omnes noſtras & cogitationes conferre oporteat, vt poſteà relicto iſto mundano hoſpitio, participes & compotes diuinæ gloriæ, cui inſeruierimus, fiamus. Ab hac autem doctrina, quàm longè abſint prophanorum Philoſophorum, & Oratorum diſputationes, quia cernere poſſunt ij, qui ſe doctos & literatos exiſtimant, admonendi iam ſunt, & excitandi, vt ſacrorum librorum lectione, & diuinarum literarum meditatione, diſcant è vero ſapientiæ fonte, nempe Dei verbo, ſuis tenebris remedium quærere. A quo Satanæ technis & impoſturis depelluntur, ne intelligant quænam ſit gloria, in quam incumbere debeant, atque ita ſalui fiant. Gloriam enim ex eorum quos habemus ferè aſſiduè in manibus libris, intelligimus eſſe, conſentientem multorum de alicuius excellenti virtute famam: quam vt adipiſcamur, nullos debeamus labores refugere, aut reformidare, quò nominis noſtri memoriam perpetuam inter homines relinquamus. Ita nos prophani doctores, à Dei voce & præceptis auocatos, ad hominum animalium & inſipientium exiſtimationem & iudicium, ex quo nos pendere oporteat, reuocant. Et dum homines proponunt, quorum ſtudiis nos inſeruire oporteat, à Dei reuerentia, & metu abducunt incautos, ſpecioſo virtutis nomine & titulo, tegentes impiam & diabolicam planè doctrinam. Si enim pendebimus ab hominum exiſtimatione, primùm ſtultis & improbis, quæ maior eſt hominum portio, placere nos oportebit. Deinde ſi iis nos probauerimus, quò ab iis laudemur, miſeri planè & infœlices ſumus futuri. Nam qui ita ſe gerunt & omnia ſua facta eò referunt, vt honorificentur ab hominibus, receperunt mercedem ſuam, inquit Chriſtus Dominus, Matth. 6. 2. Ex quo nihil illis relictum eſſe, aut ſperandum in vita æterna, neque aliud expectandum, præter ſempiternas miſerias apparet. Quia qui mundo ſeruiunt, ibunt in ignem æternum cum mundo nequam, cúmque ipſo mundo perituri ſunt, pro quo negat ſe Chriſtus orare, ſed pro iis quos dedit illi pater, quia ſint eius. Iohan. 17. 9. Hi autem miſeræ & infœlicis iſtius gloriæ doctores & præcones, quòd nullam aliam norunt immortalitatem, quàm mortuorum vitam in viuorum memoria poſitam: ad mundum ſuos conuertunt diſcipulos, & pecudum inſtar deiectos ſemper in terram & defixos habere oculos iubent, neſcientes cur à Deo ſint in iſta mundana

ſtatione

ftatione collocati, eámque ob rem aliena docent à veritate,& eâ,quam fuf-ceperunt aliorum bene inftituendorum,profeſſione. Quos fuis ipforum argumentis poſſum vanitatis & impietatis arguere, fed malo eos vno Chrifti domini verbo iugulare, ne tergiuerfari pofthac noftrûm cuiquam liceat. Itaque qui impia ifta doctrina imbuti,plaufus vulgi,& hominũ captãt rumufculos,quibus fibi blandiãtur & beati fiant,audiant quæfo, Dominum Iefum Chriftum hæc denuntiantem,Lucæ cap.6.verfu 26. Væ quum benedixerint vobis omnes homines, fecundum hæc enim faciebant pfeudoprophetis patres eorum. Prætereà id perpendatur à nobis,quod prius verf.22. dictum fuit hac de re, Beati eritis quum vos oderint homines, & quum feparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veftrum tanquam malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces veftra multa eft in cœlo. Secundum hæc enim faciebant Prophetis patres eorum, Prophetarum igitur nobis exemplum proponit Dominus, qui dum piè & ex Dei verbo fuam conftituunt vitam, odia & iudicia peruerfa fuorum fortiter & magno animo contempferunt: ex quo vita beata cum Deo fruuntur, & beati à nobis iudicantur. Quos, fi beati effe volumus, nos fequi par eft, vt contemptis hominum Dei ignarorum iudiciis, vni Deo parenti & Domino noftro fideliter feruiamus. Cuius beneficio & bonitate, perfundemur ea lætitia & animi tranquillitate fruemur, qua præftantes illi, & egregij ferui Dei Prophetæ donati fuerunt. Qui quum omnia infra fe pofita, id eft, terrena ifta magno animo calcarent & contemnerent, mente & fpiritu verfabantur in cœlo, quòd vno Deo gloriarentur, in quo vno, omnes fpes fuas defixerant & repofuerant. Sciebant enim id quod Ieremiæ cap.nono,verf.23. præcipitur à Deo in hæc verba. Hæc dicit Dominus, non glorietur fapiens in fapientia fua, & non glorietur fortis in fortitudine fua, & non glorietur diues in diuitiis fuis: Sed in hoc glorietur, qui gloriatur, quòd intelligat & cognofcat me, quia ego fum Dominus qui facio mifericordiam, & iudicium, & iuftitiam in terra. Hæc enim gratiſſima habeo, & volo,dicit Dominus. Sed noftra omnium cæcitate & vitiofitate, quam augemus, & quam confirmamus peruerfis doctrinis, fit vt contẽpta diuini nominis gloria, noftram vndique conquiramus. Ex quo ftudio quàm miferi confequantur fructus,ipfi nifi cæci effemus,nullo monente videremus. Nam & ridiculi ferè fumus iis quibus nos probare ftudemus, quod apertè monet Iuuenalis Satyra 10.inquiens,

I demens,& fauas curre per Alpes,
Vt pueris placeas & declamatio fias.

Satyra verò prima ita ridet eos qui fe primos omnium videri volunt,

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis effe aliquid,probitas laudatur & alget.

Iam fœlicitas ifta quæ celebratur hiftoriis quotidianis, cernatur in Sylla, qui fœlicem fe dixit. De quo verè inquit Plinius libri 7. cap. 43. Vnus hominum ad hoc æui, fœlicis cognomen fibi afferuit L.Sylla, ciuili nempe fanguine,ac patriæ oppugnatione id adeptus. Et quibus fœlicitatis inductus argumentis? Quòd tot profcribere millia ciuium, & trucidare potuiffet. O praua interpretatio & futuro tempore infœlix! Non melioris fortis fuere tunc, quorum miferemur hodie, quum Syllam nemo non oderit. Hæc de Sylla Plinius, quæ in eos conferri poffunt, qui fe beatos exiftimant fuis triumphis, & victoriis aliena cæde conquifitis. Qui fi id agerent, vt fui memores alios facerent bene de iis merendo, certè fuis rebus bene confulerent. Iam verò quod hac in re malorum omnium caput eft, non aduertimus, qui dum hominibus placere volumus, Dei ferui effe definimus.

Duobus enim dominis quî ſeruire poſſemus? Itaque id ex iſto egregio gloriæ prophanæ ſtudio aſſequimur, vt à Deo, cuius gloriæ ſeruire neglexímus, reiiciamur, ipſique nobis & noſtræ vanitati, iuſto Dei iudicio, relinquamur. Quo grauius, quia nihil poteſt nobis accidere, circumſpicere poſthac nos diligenter oportet, ídque agere, vt veri & fideles Dei ſerui appareamus, rebus Dei noſtri agendis & procurandis diligenter. Quas autem res curare nos velit Deus, ex eius mandatis diſcimus, quorum nobis in Chriſto Ieſu domino noſtro conſtat ratio. qui factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſtitia, ſanctificatio & redemptio, vt eſt 1. Corinth. 2. Cuius ope & merito, ſi quidem ab eo pendebimus, ad diuinæ gloriæ domicilium, ſuo tempore transferemur.

De partibus temporis, & primùm de horis. Cap. III.

TEmporis & mundi par origo, ſimiliſque conditio coëgit nos de vtroque dicere: ne quum temporibus definiendis & annotandis, mundi ætas deſcribatur, quid mundus eſſet, ignoraretur. Philoſophorum autem de tempore & mundo ſententias propoſuimus, eáſque coarguendas putauimus, non quòd philoſophiam damnemus in totum, aut ab eius cognitione quenquam abducere velimus, ſed quòd eius errores, quùm veritatis profeſſionem ſuſceperimus, diſſimulare nequaquam debeamus. Huc accedit quod plerique exiſtimant, nemini fas eſſe ab ipſorum Philoſophorum placitis, longo vſu comprobatis & receptis, diſcedere. In quo ſe veritatis proditores eſſe non animaduertunt, dum plus hominibus quàm veritati tribuendum cenſent. Et nos quidem id agere par eſt, vt omnes intelligant, vnicam eſſe, à qua veri peti notitia poſſit, ſapientiam, quæ verbo Dei, non autem placitis hominum conſtituta, primùm cognoſcenda ſit. Cuius quoque regula cætera ſint æſtimanda, atque etiam metienda.

Nunc autem quæ in tempore ſpectantur partes explicandæ veniunt, in quibus præcipuæ ſunt, Annus, Menſis, Septimana, Dies, Hora. Quia verò nos à minimis ordiri par eſt, de horis primùm dicemus.

Horarum diſcrimina, ſicuti ſpectantur in hiſtoria naturæ, gemina ſtatuunt Aſtrologi, quorum iſta propria eſt tractatio. Motus enim præcipuè cœleſtes obſeruant, quos temporibus & ſpatiis iiſdem quibus vtimur, definiunt, horis nempè, diebus, menſibus & annis. Horas autem partim καιρικὰς, partim ἰσημερινὰς eſſe docent. Καιρικαὶ nonnullis dicuntur temporales, quia καιρὸς tempus eſt & occaſio: eædem quoque inæquales, item naturales, & planetariæ, ſiue planetarum horæ à noſtris appellantur. Ισημεριναὶ autem æquinoctiales dicuntur probatis autoribus, item æquales. Æquinoctiales autem horæ, quæ etiam æquales nominantur, ſunt eæ quibus vulgò vtimur, & dies ipſas partimur in horas vigintiquatuor, horis numeratis bis duodecim, ab vnius diei meridie ad inſequentis diei meridiem. Vel à media nocte ad alterius noctis dimidium ſpatium, ſiue mediam noctem. Horas enim noſtri ſolent, vel à medio die, vel à media nocte inchoare, quum eas aliæ nationes aliter obſeruent, ſicuti pòſt dicetur. Temporales autem, ſeu potius inæquales horæ dicuntur eæ, in quas dies ſingulos veteres partiebantur, ſimiliter & ipſas noctes: ſic, vt ab ortu ſolis ad occaſum, duodecim ſtatuerentur horæ: ſimiliter à veſpera ad auroram, totidem noctis horæ ponerentur. Quæ, quòd dies & noctes ſemper ſunt inæquales, præterquam æquinoctiis, ſemper

etiam inæquales erant dierum & noctium duodecimæ illæ partes, præterquam ipſo æquinoctio verno & autumnali. Cùm enim vt diei & noctis paria ſunt ſpatia, ita pares ſunt iſtæ duodecim: quùm diei tum noctis horæ. Ac de his quidem horis, Cenſorinus libro de die natali, capite de diebus, ita inquit, In horas duodecim diuiſum eſſe diem, noctémque in totidem, vulgò notum eſt. Sed hoc credo Romæ, poſt reperta ſolaria obſeruatum. hæc Cenſorinus. Ex quo pòſt intelligetur fuiſſe olim veteribus Romanis ignotas ipſas horas. De quibus Iohannes de ſacro boſco, qui vulgò ſcholis eſt notus, ita agit in computo eccleſiaſtico. Hora eſt viceſimaquarta pars diei naturalis. Horarum verò alia naturalis, alia æquinoctialis. Naturalis eſt ſpatium, quo medietas ſigni oritur. Æquinoctialis verò eſt quindecim graduum circuli æquinoctialis ſupra horizontem aſcenſio. Sic de Sacro boſco: cui hora naturalis ea dicitur, quæ eſt temporalis ſiue inæqualis, aliis autoribus. Eæ autem definitiones ex circulorum cœleſtium cognitione pendent, docentúrque primis Aſtrologiæ rudimentis. In quibus æquinoctialis circulus, qui omnium paralellorum ſphære circulorum maximus eſt, docetur diuidi in trecentas ſexaginta partes, quas gradus vocant Aſtrologi. Hos autem gradus ſi per vigintiquatuor diuidamus, reperiemus viceſies quater, quindecim. Sic vt vnaquæque iſtarum vigintiquatuor partium, quindecim gradus obtineat, qui dum ſupra horizontem emergunt, horæ vnius interuallum, ſeu ſpatium conficiunt. Ita dum totus ſupra horizontem emergit æquator, horæ vigintiquatuor redduntur, per omnia pares, quæ ex eo dicuntur æquales, & ab ipſius circuli æquinoctialis conuerſione, vocantur æquinoctiales, quæ quidem diem ciuilem definiunt. quo non dies modò, ſed nox etiam intelligitur. Hoc eſt ſolis lux, comprehenditur cum tenebris, quas ipſius ſolis abceſſus relinquit, quemadmodum poſteà in diei ratione dicetur. Spatium autem quo medietas ſigni oritur, quæ quidem definitur hora naturalis, id eſt, inæqualis ſiue temporalis, vult intelligi Iohannes de ſacro boſco, id tempus ſeu interuallum, quod conficitur vnius dimidij ſigni emerſu ſupra horizontem. Iam verò vbi ſignum integrum ſupra horizontem conſtiterit, duæ abierint horæ huiuſce generis, quemadmodum hoc idem Manilius in ſuo aſtronomico declarat his verſibus.

Nec me vulgatâ rationis præterit ordo,
Quæ binas tribuit ſignis ſurgentibus horas,
Et paribus ſpatiis, æqualia digerit aſtra.

Ita ſex ſignorum exortus, duodecim horas conſtituit inæquales, quæ eædem dicuntur naturales, vel temporales. Iſtud autem eſt hoc loco animaduertendum, quod ex aſtrorum doctrina intelligitur, vnoquoque die, ſiue is æſtiuus, ſiue hybernus fuerit, ſex ſigna ſupra horizontem emergere. Sic noctibus ſingulis, quæcunque tandem eæ fuerint, ſiue hybernæ, ſiue æſtiuæ, totidem ſigna ſupra horizontem proferri. Ex qua ratione ſingulorum dierum, item & noctium, duodecim horæ inæquales conſtituuntur, quæ non niſi æquinoctiis reperiuntur pares. Eius autem diſſimilitudinis & imparitatis, ſiue inæqualitatis cauſa, in zodiacum eſt referenda, & lineam eccliпticam: ſicut ex Aſtrologia poteſt intelligi. Inæquales igitur horæ, ſingulorum ſunt dierum, ſimiliter & noctium duodecimæ diſſimiles & impares, præterquam æquinoctiis, portiones. Quas obſeruauit antiquitas, ſicut & multis locis, etiam num hoc tempore, eaſdem retinent Italia & Germania. His etiam horis ſcriptura ſacra vtitur, vt ex multis locis, tum illo Iohannis Euangeliſtæ, capite vndecimo

perſpicuè apparet. Nónne ſunt horæ duodecim diei? Idem ex parabola patrisfamiliâs Matth. vigeſimo intelligitur. In qua matutini temporis, deinde horæ tertiæ, ſextæ, nonæ, & vndecimæ fit mentio. Sic autem obſeruantur horæ iſtæ, vt ſolis exortu prima numeretur, deinceps ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta ipſo die medio, quo ſol meridianum attigit circulum. Tùm ſeptima, octaua, nona, decima, vndecima, duodecima ſolis occaſu. diſtributis intermediis ſpatiis pro rata interuallorum ipſorum portione, quam ſignorum arguunt aſcenſiones.

Horæ autem iſtæ inæquales, quod non eſt prætereundum, diuiduntur in maiores, & minores: quibus & Aſtrologi interdum vtuntur, item ſcriptores eccleſiaſtici. Quin eiuſmodi horas nonnunquam ſcriptura quoque ſacra vſurpat, quæ eam ob rem ſunt nobis explicandæ. Minores autem horæ inæquales ſunt eæ, quæ iam explicatæ ſunt, quæ eo ſpatio definiũtur, quo medietas ſigni oritur: aut id ſpatium continent, quo ſigni vnius pars dimidia ſupra horizontem emergit: qua ratione diei ciuilis, quo dies verus & nox continetur, dicuntur eſſe horæ vigintiquatuor. At maiores horæ inæquales, eo ſpatio definiuntur, quod definitur & abſumitur, dum integrum aliquod ſignum zodiaci emergit, & ſcandit horizontem. Quia verò ſunt duodecim zodiaci circuli ſigna, eius tota conuerſio duodecim horis maioribus definitur. Ita duodecim horæ maiores, tantum ſpatij continent, quantum 24. minores. quò fit vt Epiphanius libri tertij tomo primo contra hæreſes, vbi de Epactis agit, diem vnum ciuilem definiat horis duodecim, & duos dies ciuiles, metiatur horarum vigintiquatuor interuallo: quemadmodum explicabitur capite octauo huius libri, quo docetur, quî fiat vt anno ſolari vtatur ſcriptura ſacra, quùm menſes lunares obſeruet. Ex hac autem maiorum horarum inæqualium definitione, Euangeliſtæ Marci locus, noſtris obſcurus & ſuſpectus de errore, aperietur, & erroris ſuſpicione liberabitur. Is extat capite decimoquinto, verſu vigeſimoquinto, qui ita habet: Erat autem hora tertia, quando crucifixerunt eum. Ac Dominum fuiſſe crucifixum hora ſexta, hoc eſt, ipſo meridie, ex Iohannis Euangelio diſcimus. Capite enim decimonono, verſu 14. ita Iohannes ait: Erat autem paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta, & dicit Iudæis, Ecce rex veſter. deinde verſu 16. Tunc ergo tradidit eis illum vt crucifigeretur. In eadem autem hiſtoria, pendente iam in cruce Domino, inquit Euangeliſta Lucas, capite vigeſimotertio, verſu 44. Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſam terram, vſque in horam nonam. Idem habetur Matthæi cap. 27. verſu 45. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſque ad horam nonam. Ita, quam horam tertiam dixit Marcus, eandem alij Euangeliſtæ dicunt horam ſextam. Quin ipſe quoque Marcus, eodem capite decimoquinto, verſu 33. ſublato in crucem Domino, inquit, iiſdem quibus alij Euangeliſtæ verbis, Et facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt ſuper totam terram, vſque ad horam nonam. Quæ dicta vt intelligantur, animaduertendum eſt Marcum Euangeliſtam vtriſque horis inæqualibus in eadem hiſtoria vſum. Maioribus quidem, quum ait hora tertia, actum fuiſſe in crucem Dominum: minoribus autem, quum aliorum more dixit, ſexta hora factas tenebras. Eſt enim eadem hora tertia maior, & ſexta minor. Dies enim naturalis, hoc eſt, quem ſol ſua luce conficit, duodecim horas minores habet, & ſex maiores. Quare tertia hora ad meridiem ſpectabit, quum ſex horis maioribus definiatur dies: quemadmodũ id quoque clarius animaduertetur in Epactarum explicatione, de qua agetur capite huius libri iam dicto, nempe octauo. Quod animaduerſum demonſtrabit Theophilacti ſcholiũ in hũc Marci locũ, nihil ad præſentẽ locũ pertinere, qui fuerat ex iſta horarum

rationæ

ratione explicãdus. Quam quidẽ rationem, fuisse veteribus notã & visitatam, ex eo possumus animaduertere, quòd ex antiquis scriptoribus petitum, retulit in suos commentarios de inuentoribus rerum Polydorus Virgilius lib. 1. cap. 5. vbi docet Hermem à Trismegistum horas primùm obseruasse ex vrina sacri cuiusdam animalis, quod Serapi erat dicatum. Nam quum animaduerteret ab eo animali, diei & noctis vnius spatio, vrinam duodecies emitti, placuit in duodecim horas diem ciuilem diuidi. Inde quoque euenit, vt nonnulli horas dictas esse voluerint ἀπὸ τοῦ οὔρου, id est, ab vrina, quasi primùm fuerint dictæ οὖραι, quæ posteà sunt appellatæ ὧραι. Sed ista duodecim horarum ratio postea fuit duplicata, ex quo factum est, vt diei ciuilis constitutæ fuerint horæ vigintiquatuor. Non est igitur noua illa, aut nuper excogitata horarum maiorum & minorum ratio, qua & Astrologorũ plerique vtuntur, qui partim signis cõmunibus, partim physicis tẽpora ipsa definiũt. Sed ista sunt alterius loci, quæ alio tẽpore cõmodius dici poterunt. Cæterũ horas quascunque, in dimidiatas partimur, deinde partes dimidias distribuimus in duas portiones, quæ sunt quartæ horarũ partes. Astrologi autẽ singulas horas in sexaginta diuidũt portiones seu partes, quas minuta nuncupant. Deinde minuta ipsa singula in alias sexagesimas portiones distribuũt, quas vocant secundas. Tũ portionũ harum partes quasque sexagesima distributione subdiuidunt: idque eò vsque persequuntur, dum ad decimas cuiusque sectionis particulas deuenerint, quò illis cœlestium motuum certior constare possit ratio. Sed post secundas, nominant tertias, deinde quartas, quintas, sextas & sic deinceps vsque ad decimas.

Quomodo autem Romani sub Cæsaribus vsi sint his tẽporibus, & vt singulis rebus agendi suas attribuerint horas, quia eleganter describit Martialis Epigrammatûm libro quarto, libet hoc loco commemorare. Eius autem versus hi sunt.

Prima salutantes atque altera continet horas,
Exercet raucos tertia causidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies lassis, septima finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua palæstris,
Imperat extructos frangere nona thoros.
Hora libellorum decima est Eupheme meorum
Temperat ambrosias, quum tua cura dapes.
Et bonus æthereo laxatur nectare Cæsar,
Ingentique tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos, gressu timet ire licenti
Ad matutinum nostra Thaleia Iouem.

Ex his versibus intelligimus Romanos, eo quidem tempore quo scripsit ista Martialis, solitos curare sua negotia vsque ad sextam & septimam horam: deinceps autem reliquas horas curando corpori, & animo à laboribus reficiendo impendisse. Prandij tamen & cœnæ, & comessationum, quæ quum discederetur cubitum, fiebant, meminit. Suetonius etiam in Domitiano, ad cuius structorem scribit Martialis. Extat quoque Epigrammatûm Græcorum libro primo, eadem de re Epigramma incerti autoris, in hæc verba.

Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται, αἱ δὲ μετ᾽ αὐτὰς
Γράμμασι δεικνύμεναι, ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.

idest, vt incertus quidam autor conuertit.

Sex horæ tantùm rebus tribuantur agendis,
Viuere post illas littera Zetha monet.

Hoc distichum quia est argutum, scholium adiunctũ habet Maximi Planudis, vt opinor, cuius hæc est sententia. Ad sextam vsque diei horam, rem suam & opus curare oportet, posteà penso absoluto, ad cibum capiẽdum ac-

cedendum eſt. Quod intelligitur notis, & horologij literis. Si enim græcas literas, quæ ſeptimam, octauam, nonam, & decimam horam ſignificant, hoc eſt, ζ, η, θ, ι, coniungas, ζῆθι expreſſeris, quod eſt latinè, viue, quaſi dicat, Ede vt viuas. hactenus Scholium. Veteres autem Latini horas ignorarunt, quod ex duodecim tabulis liquet, ſicuti pòſt dicetur pluribus in diei partitione capite inſequenti. Sequitur enim vt poſt horarum explicationem, de diebus, qui horis definiuntur, agendum ſit.

De diebus, eorúmque differentiis. *Cap. IIII.*

DIes horis definiuntur, ſicuti horæ minutis vel momentis. Eſſe autem dierũ genera prima duo, probati monent autores, quemadmodum & ipſe vocis vſus demõſtrat. Lucem enim quam per ſolem in noſtrum horizontem iubet inferri Deus, diem nominamus: atque etiã tenebras, quæ ſolis & luminis à nobis diſceſſu, ſeſe proferunt, eadem voce comprehendimus. Itaque ex Cenſorino, diem partim naturalem, partim ciuilem eſſe dicimus. quas voces, qui hæc poſteà tractauerunt, ignoratione purioris linguæ, confuderunt. nam dierum alios eſſe naturales, alios artificiales dixerunt. Naturalem inquientes diem eſſe, ſpatium vigintiquatuor horarum. Artificialem autem, ſpatium temporis ab ortu ſolis vſque ad eius occaſum. Quod quidem dictum voluimus propter eos, qui recentium Aſtrologorum, & aliorum ſcriptorum libros habent in manibus, ne nos abuti nominibus exiſtiment. Cæterùm diem naturalem & ciuilem ſic definit Cenſorinus, libro de die natali. Naturalis dies eſt tempus ab exoriente ſole ad ſolis occaſum, cuius contrarium tempus nox eſt, ab occaſu ſolis ad ortum. Ciuilis autem dies vocatur tempus, quod fit vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur: vt cùm dicimus aliquem, triginta dies tantùm vixiſſe. Relinquitur enim etiam noctes intelligere. hæc Cenſorinus. Diei verò initium, non eodem modo omnes obſeruant. Noſtri enim Aſtrologi, à meridie dies ſuos inchoant: alij autem aliter, quemadmodum notat Plinius lib. 2. cap. 77. inquiens. Ipſum diem alij aliter obſeruauêre, Babylonij inter duos ſolis exortus: Athenienſes verò inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: Vulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem definiêre ciuilem, item Ægyptij, & Hipparchus, à media nocte in mediam. hæc Plinius. Dies autem naturalis, græcis eſt ἡμέρα, cui ex aduerſo reſpondet νῦξ, nox. at ciuilis vocatur νυχθήμερον, quaſi dicas noctem continuatam diei. Nam Athenienſes, quemadmodum & Hebræi, diem à nocte inchoant, vnde ciuili diei, nomen inchoatum à nocte tribuerunt. Cenſorinus etiam capite de diebus, inquit. Athenienſes autem diem ſtatuerunt ab occaſu ſolis ad occaſum. Voce autem νυχθημέρυ non modò Ptolomæus Mathematicorum facilè princeps vtitur in magna ſyntaxi, ſed etiam Apoſtolus 2. Corinth. 11. 25, vbi inquit, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, noctem & diem in profundo egi. Id verò νυχθήμερον, vocant etiam Latini plenum diem, vt Ouidius 3. Faſtorum.

Is decies ſenos, tercentum & quinque diebus
Iunxit, & è pleno, tempora quarta, die.

Plenum autem diem Seruius in illud 6. Æneidos,

Iámque vale, torquet medios nox humida curſus.

ſic interpretatur. Dies eſt plenus, qui habet horas vigintiquatuor. Nam & nox pars diei eſt. Dicimus autem diem à parte meliore. vnde & vſus eſt, vt ſine commemoratione noctis numerum dicamus eſſe dierum. hactenus Seruius. Cuius & de diei partibus ex Varrone ſententiam hoc loco

referre videtur commodum, quam secundo Æneidos in eum locum,

Tempus erat quo prima quies mortalibus agris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit,

commemorat. Nam non horis tantùm, sed etiam aliis partibus diuiduntur dies: quibus quùm horas ignoraret, vsa est antiquitas Latina, Seruij verò verba sunt hæc. Sunt autem solidæ noctis partes secundum Varronem hæ, Vespera, Conticinium, Intempestum, Gallicinium, Lucifer: Diei, Mane, Ortus, Meridies, Occasus. De crepusculo verò quod est dubia lux, nam creperum dubium est, quæritur. Et licet vtrique tempori possit iungi, vsus tamen, vt matutino iungamus, obtinuit: licet Lucanus dixerit,

Longa repercusso nituere crepuscula Phœbo.

Manum verò vnde est mane, bonum dixêre veteres. hæc Seruius. Quæ quidem Censorinus cap. 19. quum de diebus agit, pluribus explicat. Vbi cur horarum in diei partitione non meminerit Varro, aperit. eius sunt hæc verba. Nam duodecim tabulis nusquã nominatas horas inuenies, vt in aliis posteà legibus, Sed ante meridiem, eo videlicet quòd partes diei bifariam tùm diuisi, meridies discernebat. Alij diem quadripartitò, sed & noctem similiter diuidebãt. Id similitudo testatur militaris, vbi dicitur vigilia prima, item secunda, & tertia, & quarta. Sunt etiam plura noctis & diei tempora subnotata, propriisque discreta nominibus, quæ apud veteres poëtas passim scripta inueniuntur, ea omnia ordine suo exponam. Incipio à media nocte, quod tempus principium & postremum est diei Romani. Tempus quod huic proximum est, vocatur de media nocte. Sequitur Gallicinium, quum Galli canere incipiunt. Deinde Conticinium, quum conticuere. tunc ante lucem, & sic diluculum vocatur. Mane, quum lux solis videtur, post hoc ad meridiem, tum meridies, quod est medij diei nomen. Inde, de meridie, hinc tempestas suprema. Quamuis plurimi, supremam, post occasum solis esse existimant. quia est in duodecim tabulis scriptum sic, Solis occasus, suprema tempestas esto. Sed postea M. Lectorius tribunus plebis, scitum tulit, in quo scriptum est. Prætor Vrbanus qui nunc est, quique posthac fuerit, duos lictores apud se habeto, isque supremum, ad solis occasum, ius inter ciues dicito. Post supremum dicitur vesper, ante ortũ scilicet eius stellæ, quam Plautus vesperuginem, Ennius vesperum, Virgilius Hesperum appellant, inde porrò crepusculum. sic fortasse appellatum, quòd res incertæ, creperæ dicuntur. idque tempus, noctis sit an diei, incertum est. Post id sequitur tempus, quod dicimus luminibus accensis, antiqui prima face dicebant. Deinde concubium, quum itum est cubitum. Exinde intempesta, id est multa nox, quia nihil agi tempestiuum, tunc quum ad mediam noctem dicitur, & sic media nox. Hæc sunt quæ de partibus diei satis apertè docet Censorinus, post quem superfluum esset de his plura commemorare. Plinij tamen locus non est prætereundus hac de re, qui extat libro 7. cap. 60. in hæc verba. Duodecim tabulis ortus & occasus nominatur. post aliquot annos adiectus est Meridies. Scipio Nasica collega Lænatis, primus aquâ diuisit horas æquè noctium ac dierum, idque horologium sub tecto dicauit. Anno vrbis DXCV. tandiu populi Romani lux indiscreta fuit. hæc Plinius. Restat autem locus lubricus & difficilis de appellationibus dierum, quem vt poterimus, Dei præsidio explicabimus.

Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 16. quænam dierum apud Romanos fuerit appellatio & ratio, perspicuè & copiosè explicat, cuius primis eiusdem capitis versibus erimus cõtenti in præsentia. Inquit autem, Omnes dies esse aut festos, aut profestos, aut intercisos. Festi, diis dicati sunt: Profesti, hominibus ad administrandam rem priuatam publicámque concessi. Intercisi deorum

hominũmque cõmunes sunt. Festis insunt sacrificia, epulæ, ludi, feriæ. Profestis, fasti, comitiales, comperendini, stati, præliares. Intercisi, in se, non in alia diuidũtur. Illorum enim dierum quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est, dicere ius. Nam cùm hostia cæditur, fari nefas est: Inter cæsa & porrecta fari licet. Rursus quùm adoletur, fari non licet. hactenus Macrobius. Ex quo quid sibi voluerit in dierum partitione Ouidius primo Fastorum, potest intelligi. Cuius versus ita habent.

Ne tamen ignores variorum iura dierum,
Non habet officium Lucifer omnis idem.
Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur,
Fastus erit per quem lege licebit agi.
Nec toto perstare die sua iura putaris,
Qui iam fastus erit, manè nefastus erat.
Nam simul exta Deo data sunt, licet omnia fari
Verbáque honoratus libera Prætor habet.
Est quoque quo populum ius est includere septis,
Est quoque qui nono semper ob orbe redit.
Vendicat Ausonias Iunonis cura calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna tradit.
Nonarum tutela Deo caret omnibus istis.
Ne fallare caue, proximus ater erit.

Hæc Ouidiana est dierum explicatio, in qua comitialium dierum ratio est paulò obscurior, quòd circumlocutione, multis fortasse ignota, explicetur. Quæ vt apertior sit, animaduertendum est, Septa fuisse propriè loca in Campo Martio inclusa tabulatis, in quibus stans populus Romanus suffragia ferre consueuerat, vt annotat Seruius, in illud Virgilij Ægloga prima:

Quamuis multa meis exiret victima septis. Itaque diem quo populum ius est includere septis comitialem innuit. Quemadmodum diem nundinarum eum dicit qui semper redit in orbem die nono. De Nundinis autem, item de Calendis, Nonis atque Idibus agemus in sequentibus, quum hebdomadas & menses tractabimus. Cæteri autẽ ex Macrobij descriptione dies noti sunt, vt intercisi, quos periphrasi expresit ipse Ouidius, quẽ ait esse quãdoque festũ, qui manè esse nefastus. In his autẽ dierũ appellationibus, nulla earũ quas hodie vsurpamus extat mentio, neque vsquã in veteribus scriptoribus, aut epistolis ipsis græcis aut latinis, quibus dies quo datæ sunt, ferè adscribi solet, dierũ nobis vsitata nomina reperias. Calendarum enim aut nonarum, aut iduum, in his nomina sola offendes apud Latinos, & apud Græcos respondentia iis vocabula solùm reperies. Diei autem Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, aut Saturni, nusquã in antiquis autoribus apparent vestigia. Nam Sabbati & Dominici diei nomina, à vera religione, quia sunt profecta, fuisse idololatris ignota, quoad piorum sunt vsi cõsuetudine, mirum videri non debet. Plutarchus autem quarto Symposiacõn libro, de horum dierum nominibus disseruit, sed eius libri pars maior, & ea in qua de hac re agebatur, deest. Nostrorum tamen plerique, rem volunt esse antiquissimam, eámque iam inde à temporibus Moysis repetere non verentur. Aiunt enim Hermem, siue Mercurium Trismegistum, autórem horum nominum fuisse, qui à planetis dies ita nominarit & ordinarit. Quibus quàm parum fidei sit habendum, ex Dione Nicæo pòst intelligetur. Philastrium nihilominus, cuius extat liber de hæresibus, non satis politus, meo quidem iudicio, habent suæ sententiæ suffragatorẽ, qui parum honorificam de isto Mercurio, qui græcis est ἑρμῆς mentionem facit. Nam catalogo quem de hæresibus scripsit primùm eius meminit capite de heliognostis, qui solem adorabant, his verbis. Quem Hermes ille vanus & paganus Trismegistus docuit, post Dominum omnipotentem, non alium nisi solem debere ipsum & homines adorare. Qui quum ad Celtarum

tarum prouinciam perrexisset, ipse eos dignoscitur docuisse, atque huic errori, vt succumberent persuasisse. Deinde alio capite, hæc inquit. Alia est hæresis quæ pecudum, paganorum vanitate, siderum diuersa nomina profitetur, vt Hermes ille Trismegistus, qui vanus potius quàm magnus iudicandus est. Alio posteà loco de eodem ista ait, quæ sunt præsentis instituti. Habenda est hæresis quæ dicit nomina dierum Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, Saturni, à Deo ita posita ab origine mundi, non hominum vana præsumptione nuncupata. Quum à prima origine, vsque ad Græcos reges, & Hermem fallacissimum illum, qui hæc nomina vana & friuola mentiendo ausus est nuncupare, si quærere volueris, inuenies multum fluxisse temporis. Et sic paganos, id est, Græcos, hæc nomina posuisse. Quum etiam secundum septem stellas, dixerint hominum generationem consistere, vt ille ipse delirans hoc definiuit. hæc inquit Philastrius. Ex quibus apparet, illius tempore extitisse huiusce Mercurij scripta quædam, quæ hodie non extant. Quod verò aiunt Mercurium istum fuisse antiquiorem Pharaone, sicuti prodidit Suidas, falsum esse arguit ipsum Pæmandri, quod ad illum refertur, scriptum. Nam Sibyllarũ meminit quæ multis post Pharaonem seculis extiterũt. Item Æsculapius is, ad quem scribit iste Mercurius, Phidiæ meminit, qui Periclis ætate vixit. Ita librum illum Mercurij Trismegisti subdititium esse apparet, in quo multa dicuntur, quæ nec ratione, nec autoritate fulciantur idonea, qui ilerdam mittendus sit cum suo autore. Quod monendum putaui propter eos, qui titulis & librorum nominibus decepti, sine delectu quæuis non modò legunt, sed quod longè periculosius est, credunt quoque, antiquitatis quadam veneratione & admiratione permoti: eorum more, qui signa quamuis rudia, si modò sunt antiqua, putant omnium esse optima & præstantissima. Ætate autem Augustini alia fuisse nota Hermetis huius Trismegisti scripta apparet, ex capite 23. libri 8. de Ciuitate Dei, & aliis aliquot eiusdem libri locis, è quibus impietas huius Trismegisti facilè deprehendi potest.

Iam verò Dionem Nicæum autorem minimè vanum, aut certè Xiphilinum Dionis interpellatorem, audire est operæpretium, qui hæc de dierum appellatione prodidit in Pompeio. Quod verò ex stellis septem, quæ Græcis planetæ, Latinis errantes dicũtur, dies dispositi sunt, primùm est ab Ægyptiis constitutum. Deinde ad reliquas gentes emanauit, nec olim id quidem, vt ego arbitror, quum id nullo modo fuerit, quod sciam à veteribus intellectum. Sed quoniam his temporibus & cæterarum gentium, & ciuium Romanorum ita proprium est, vt in cuiusque patria quodam modo natum esse videatur, placet de hac quemadmodum acciderit paucis disserere. Et cætera, qui nosse cupiet, locum adeat, quo de harmonia & reciprocatione dierum istorum agit. Nobis nunc satis est intelligere, rem istam à quocunque sit profecta, fuisse illo tempore non admodum vetustam, quam non ab Ægyptiis, sed à vera profectam religione licet existimare. Nam quum eo tempore res Christiana vigeret, & Christianorum instituto, quemadmodum & Iudæorũ, menses distincti essent hebdomadibus, & septenis dierum interuallis, sicuti tempora iam inde ab orbe condito distinxerat Deus, cœpit paulatim res esse notior. Quin etiam Senecæ tempore, fuisse illam dierum obseruationem receptam vulgò, licet colligere ex iis quæ habet Augustinus de Ciuitate Dei lib. 6. cap. 11. cuius hæc sunt verba. Hic (Seneca) inter alias ciuilis theologiæ superstitiones, reprehendit etiam sacramenta Iudæorum, & maximè Sabbata inutiliter eos facere affirmans, quòd per illos singulos septẽ interpositos dies, septimam ferè partem ætatis suæ perdãt vacando, & multa in tempore vergentia non agendo, lædantur. Christianos tamen iam tunc

Iudæis inimicissimos in neutram partem commemorare ausus est, ne vel laudaret contra suæ patriæ veterem consuetudinem, vel reprehenderet contra propriam forsitan voluntatem. De illis sanè Iudæis quum loqueretur, ait. Quum interim eò vsque sceleratissimæ gentis consuetudo conualuit, vt per omnes iam terras recepta sit, victi victoribus leges dederunt. hactenus Augustinus.

Sed Satanas qua est impietate & astutia, veritus ne recepta ista dierum noua & inusitata gentibus prophanis partitione, vnà reciperentur, quæ iam fuerant istis diebus posita nomina: maturè sibi occurrendum esse huic periculo existimauit. Si enim Sabbati aut Dominici diei nomina, Ecclesiæ vsitata, vulgò apud gentes fuissent cognita & recepta, futurum videbat, vt exquirerent gentes, quid ea valerent, aut quorsum essent imposita. Ex eáque notitia, sentiebat impietatem & falsam religionem imminuendam: quod posteà accidit. Itaque rationem commentus est, quâ nihil ex ista noua dierum partitione, decederet idololatriæ: obiectis earum stellarum nominibus, quarum vi & potestate singula regi & administrari, iam credulis nimiùm persuaserat. Sic primum hebdomadæ diem, qui Domini præfert titulum & notam, per Mathematicos iudiciarios, Solis nomine insigniuit, ne quis ignarus, audito nomine Domini, quæreret quísnam ille esset Dominus, à quo dies is appellationem esset sortitus. Ac quò in errore retineret sibi addictos, nominis probabilem addidit coniecturam. Solem planetarum cæterorum esse ducem, cuius quum tanta sit amplitudo, vt suo lumine cætera compleat, iure fuisse istius septenarij chori principem constitutum. Huic fuco adiuncta est & alia impurior doctrina, planetæ præcipuum esse eo die imperium in res istas inferiores, cuius de nomine diceretur quisque dies: sic tamen vt vicissitudinaria quadam successione singuli planetæ suas obirent singulis horis partes, nec ab istarum rerum gubernatione discederet. Quod prima diei hora esset eius sideris cuius præferret nomen dies. Cæteræ deinceps horæ, suo ordine cederent aliis planetis, ita recurrentibus horis, vt cuiusque diei hora prima temporaria, siue inæqualis, quæ ab ortu solis numeratur, sit eius planetæ, qui diem signet suo nomine. Id vt intelligatur facilius, planetarum nomina suo ordine sunt exponenda.

Luna terris citima primum in planetis tenet locum, supra Lunam
Mercurius statuitur, post hunc
Venus collocatur, Venerem
Sol excipit, planetarum medius. Post Solem
Mars ponitur, post Martem
Iuppiter, post Iouem postremo loco est
Saturnus, proximus cœlo stellarum inerrantium & fixarum.

Etsi autem tot numero sunt planetæ, quot sunt cuiusque hebdomadis dies, tamen quò res admirationem ex ordine maiorem haberet, eáque sisteret credulos, ne plura de diebus inquirerent, planetarum ordinem nequaquam dies retulerunt. Nam quum diei ciuilis horæ sint vigintiquatuor, in quas vicissitudinarium volunt esse planetarum imperium, commutari siderum istorum ordinem pro dierum appellatione oportuit. Ter enim repetito planetarum ordine, horæ tantùm redduntur vna & viginti: sic tribus præterea planetis ordine connumeratis opus est, ad explendum vigintiquatuor horarum numerum & imperium. Quo fit vt quartis semper planetis dies cedere debeant. Sic diem Lunæ excipit dies Martis. nam quartus est Mars à Luna. à qua ad Saturnum reditur, à Saturno ad Iouem descenditur, à Ioue autem ad Martem peruenitur. Similiter post diem Martis sequitur

quitur dies Mercurij:est autem Mercurius quartus à Marte. Siquidem Martem sequitur Sol, deinde Venus, tum ab eo Mercurius quartus numeratur, qui diem signat suo nomine, consequentem diem Martis. atque singuli septimanæ dies hac ratione nominibus istorum Planetarum solent insigniri. Id verò vt facilius acciperetur, versus in hanc rem ediderunt, quomodo olim solebant in Scholis singula docere & proponere ediscenda:

Prima dies Phœbi sacrato nomine fulget.
Vendicat & lucens feriam sibi Luna secundam.
Inde dies rutilat iam tertia Martis honore.
Mercurius quartam splendentem possidet altam.
Concordat Veneri magno cum nomine sexta.
Emicat alma dies Saturno septima summo.

Quia verò Planetarum imperio cuncta regi, hominibus Deo carentibus, & veritatis ignaris persuaserat Satanas, & horæ dierum ipsorum inæquales, Planetis ea ratione qua dictum fuit attribuebantur, inde accidit vt ab Astrologis horæ ipsæ temporales siue inæquales, Planetariarum etiam nomen habuerint. Esse autem recentem dierum istam appellationem, sicuti Dion existimat, neque tamen esse profectam à veteribus Ægyptiis, ex eo potest intelligi, quòd quum Herodotus Ægyptiorũ res persequatur, & anni etiam ipsius rationem explicet, quæ est Ægyptiis in vsu, nihil tale commemorat: quum tamen Ægyptiorum sacerdotes de singulis à se diligenter interrogatos ostendat. Diodorus etiam Siculus, qui longo pòst tempore, res Ægypti memorabiles prodidit, & ab Herodoto & aliis prætermissas retulit, nihil tale memorat, etsi Thebæos à Mercurio, qui est Hermes Græcis, vt diximus, anni & temporum rationem accepisse refert. Strabo quoque quum Thebæorum anni rationem, à Mercurio iis traditam ait libro 16. de istis diebus nullam facit mentionem. Mercurij quidem & Ægyptiorum, maximè Thebæorum, hac in re scriptores propè omnes prophani meminerunt, præterito interim inuento isto: quod neque Ægyptij si tum nouissent, silentio præteriissent, nec Græci ipsi, aut alij autores, si à suis profectum, aut ab aliis inuentum audissent, vnquam dissimulassent. Ex quo deprehenditur eorum supinitas, qui ista dierum nomina ad Mercurium seu Hermem illum multorum errorum parentem, Ogyge vetustiorem, referunt: cui nequit septena dierum partitio, sine diuina iniuria tribui: quum Dei sit illa ordinatio, sicut & anni & mensium, non autem hominis cuiusquam, quemadmodum ex Genesi, id est, rerum istarum & temporum constitutione Sacris oraculis testata, intelligimus.

Sed familiare est & vsitatum Satanæ, rerum inuentionem quas Deus nostra causa creauit & instituit, ad idôla, & Gentium deos referre, aut ad eos homines, qui in propaganda idololatria egregiã operam nauarũt, vtitúrque ad eam rem scriptoribus Græcis maximè, atque etiam Latinis qui eruditionis famam, aut fidei opinionem quandam apud homines sibi pepererunt. Id enim præcipuè cauit, sibi & suo tenebrarum regno metuens, ne quid de Scripturis diuinis rescisceren t homines. Et ne quid esse melius Ægyptiorum aut Chaldæorum, aut Græcorum scriptis putaretur, obtinuit apud stultos, sparsa de illarum Gentium religione & sapientia, falsa opinione: etsi nihil in eorũ commentariis ferè, præter impias de heroibus, hoc est, impuris & sceleratis tyrannis, & diis ab hominibus factis, historias & fabulas recensetur. Ita Dei veri & populi ipsius electi mira fuit inter Gentes ignoratio: quum in Dei populo bonæ omnes artes & philosophiæ purioris notitia viguerit, multis antè seculis quàm Græcorum monumentis quicquam sit proditum. Nam Græcos pueros esse, & nuper versatos in historia intelligimus ex Solonis dictis & factis. Quin Varro antiquitatis inquisitor diligentissimus, cap. 1. lib. 3. De re rustica, ait artes omnes intra mille annorum repertas, ad suam ætatem illa tempo-

ra referens. Anni ergo & mensium & dierum, imò temporis omnis ratio certa, non aliunde, quàm ex Sacris scripturis repetenda est: à qua antiquitatis omnis peti debet notitia & veritas. Ex qua scimus Deum tempora partitum esse in annos, menses & hebdomadas. Hebdomadarum autem, vt postea dicetur, ignota est prophanis autoribus ratio. Quarum dies in Scriptura dicuntur, primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, septimus. Cui postremo, certa addita est appellatio, nẽpe Sabbati, ex ea quæ docetur in mundi creatione causa, nempe quòd omnibus rebus istis aspectabilibus creatis hexamero, id est, sex dierum spatio, conquieuerit Deus, & cessarit à rerum visibilium creatione, inde septimo diei data est appellatio Sabbati, id est, quietis seu cessationis. Solis autem, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, aut Saturni, quo die Sabbatum intelligitur esse, nusquam in Sacris scriptis extãt appellationes aut nomina, quæ ne in antiquis quidem autoribus prophanis reperias. nam primus est è Latinis, quod quidem sciam, Cornelius Tacitus, in cuius annalium libro vigesimoprimo, diei Saturno dicati fit mentio, in historia Iudaica. In qua vt cætera impiè ab eo finguntur, sic & illud quoque nimium impudenter dixit, septimum diem Saturno dicatum esse apud Iudæos. Strabo autem illo prior, libro decimosexto, vbi de Iudæa agit, scribit Pompeium cepisse Ierosolyma, obseruato ieiunij die, quo ab omni opere Iudæi cessarent & abstinerent. Trogus verò Pompeius, qui sub Augusto vixit, vt ex eius breuiario, quod Iustini titulo prænotatur, licet intelligere, eum diem suo nomine appellauit, nempe Sabbatum. De Iudæis enim ita scribit libro tricesimosexto, vera falsis admiscens: Itaque Moses, Damascena antiqua patria repetita, montem Sinæ occupat, quo septem dierum itinere per deserta Arabiæ cum suo populo fatigatus, quum tandem peruenisset, septimũ diem more gentis, Sabbatum appellatum, in omne æuum ieiunio sacrauit, quoniam ille dies famem illis errorémque finierat. hæc Iustinus. Ex quo intelligitur quis sit ieiunij dies Straboni, & aliis prophanis scriptoribus, qui de rebus Iudaicis egerunt. Dion autem Nicæus, cuius antea meminimus, quique sub Alexandro Mammeæ vixit, & sub Heliogabalo, diem qui Saturni nomen habet ait Deo consecratum esse à Iudæis, eadem ignoratione, qua Tacitus. Nam is dies Sabbati nomen apud Iudæos habuit, non Saturni, quod & apud nos retinet ratione diei, qui hoc eum nomine insigniuit, quemadmodum & dies Solis, dicitur nobis Dominicus. non quidem vt censent plerique scriptores Ecclesiastici, audaces nimium in iis quæ nesciũt affirmandis, ex instituto papæ Syluestri aut alterius Pij primi, sed Apostolorum autoritate & vsu. Nam Apocalypsi. cap. 1 vers. 10. ita loquitur Iohannes Apostolus. ἐγενόμην ἐν πνεύματι, ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνὴν μεγάλην, ὡς σάλπιγγος. id est, Fui in spiritu, Dominica die, & audiui post me vocẽ magnã tãquam tubæ. Sabbati autẽ appellatio satis est nota, ex sua antiquitate, & ex Scriptura sacra. In qua reliquorum dierum septimanæ appellationes à Sabbato petuntur quandoque, quòd Sabbati vox non solùm septimũ diẽ hebdomadæ, quo à suis negotiis feriandum est & cessandũ cuique, vt is impẽdatur dies, Sacrarũ rerum cognitioni, sed hebdomadem quoque significet, quam quietis diem concludit. inde Lucæ c. 18. ait ille Pharisæus, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ieiunio bis in Sabbato, id est, in hebdomade, sicuti vox ista tam in plurali, quàm singulari vsurpatur in Hebraismo, Leuit. c. 23. vers. 15. & 16. & aliis locis inde in Euãgelistis, μία σαββάτων, prima Sabbati. id est, hebdomadæ prima dies dicitur, siue ea dies, quæ prima Sabbatum cõsequitur. Quod autem Σαββάτων Græcè dicitur, accipiẽdum est in singulari numero ex proprietate sermonis Hebraici, quo singulariter dicitur hic dies Sabbath. & altera forma Sabbathon. Itaque Latinè μία σαββάτων, verti debet, non, prima Sabbatorum, sed prima Sabbati, seu hebdomadæ.

Ea verò die cœtus Ecclesiasticos, celebrare solitos fuisse primos Christianos apparet ex actis Apostolorum, cap.20.7. vbi ita dicitur: Vna autē sabbati quum conuenissemus ad frangendū panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum, protraxítque sermonem vsque in mediam noctem. Id verò clarius intelligitur ex 1.Corinth. cap.16. ver.2. vbi collectas iubet fieri Apostolus κατὰ μίαν σαββάτων, id est, primo quoque hebdomadæ die. Sicuti Homilia in illum locū docet Chrysostomus, qui primū illum diem hebdomadæ Dominicum diem interpretatur. Huius rei fidem faciunt etiam Iustinus, & Tertullianus in Apologetico: qui die Solis conuenire solitos Christianos ad preces & mysteria sacra percipiēda prædicant. Hieronymus quoque libro aduersus Vigilantiū inquit, Per vnā sabbati, hoc est in die Dominico omnes conferre, quæ Hierosolymam in sanctorū solatia dirigātur, Apostolus Paulus præcipit. Sabbati autem, & Dominicæ diei sola vera nomina retinuimus, reliquis prophanis, vt Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, & Veneris, in vsum receptis ex mala vulgi consuetudine: quam damnat aliquot locis Augustinus, item & alij pij quique doctores. Feriam quidem primam, secundam, tertiam, & ita deinceps dici voluerat à clericis ipsas dies, Syluester Papa, vt ait Beda, lib. De natura rerum capite 8. quum nihil vereretur aut formidaret Grāmaticorum ferulas. Docent enim Grammatici ferias dici tantùm plurali numero. Quia verò, vt est in prouerbio, sunt ignauis semper feriæ, timuit fortasse Syluester, ne si ferias perpetuas suis proponeret, Clerum suum videretur perpetuæ ignauiæ damnasse. Cæterùm longo vsu confirmata ista dierum nomina retenta sunt, quæ & hodie quoque nobis nota sunt & vsitata. nempe Dominici, Lunæ, Martis, Mercurij, Iouis, Veneris, Sabbati, quo concluditur septimana, de qua iam aliquid etiam dicendum est.

De septimana seu hebdomada. Cap. V.

Septenarij numeri laudes persecutum esse Varronem libris iis quos inscripserat Hebdomades, Auli Gellij testimonio discimus qui libri tertij capite decimo, in earū laudem compēdio, septenarium numerum ἑβδομάδα Græcis solitum dici tradit. Verba Gellij sunt hæc: Marcus Varro in primo librorum, qui inscribuntur hebdomades, vel de imaginibus, septenarij numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, virtutes, potestatésque multas variásque dicit. hæc Gellius. At nos ea voce, non septenarium tantùm numerum, sed dierum septenorum circuitum, eadem obseruatione semper in se redeuntem comprehendimus. Quem nostri qui computos Ecclesiasticos ediderunt, vocarunt septimanam, nouo nomine. Noua enim rerum nouarum nomina sunt facienda, aut aliunde transferenda, & Latinus interpres vbi hebdomadum fit in Scriptura mentio, vocem Græcam hebdomadis retinuit. Hebdomas autem, seu, vt nostri loquūtur, Septimana, Savūa dicitur Scripturæ sacræ, à septeno dierum numero, qui post noctis & lucis, id est diei, spatia, proximam habet in temporum constitutione rationem. Sex enim diebus fecit Deus cœlum & terram, & quæ his continentur, septimo verò die requieuit. Ideóque septimum quēque diem sanctum, & celebrem esse voluit Deus, quemadmodum Geneseos secundo, & præcepto primæ tabulæ quarto declaratur. Et vt dierum septimus quisque sacer est, sic & annorum septimum quemque in Republica Israelitica, sacrosanctum iussit esse Deus. Quo, & agris quies concedebatur, & nomina creditoribus exigere nequaquam licebat, ab iis qui soluendo non essent. Sicuti præcipitur Leuitici 25. in hanc sententiam: Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Quando ingressi fueritis terram, quam ego

dabo vobis, sabbatizet sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligésque fructus eius. Septimo anno sabbatum erit terræ, requietionis domini: agrum non seres, & vineam non putabis. Quæ sponte gignit humus non metes, & vuas primiciarum tuarum non colliges quasi vindemiam, annus enim requietionis terræ est. Sed erunt vobis in cibum, tibi & seruo tuo, ancillæ tuæ, & mercenario tuo, & aduenæ qui peregrinantur apud te. Iumentis tuis, & pecoribus omnia quæ nascuntur præbebunt cibum. Præterea etiam id apertius præcipitur Deut. 15. in hæc verba: Septimo anno facies remissionē, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, vel fratre suo repetere nō poterit: quia annus est remissionis Domini: à peregrino & aduena exiges, ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem. Cæterùm quisque septimus annus, qui remissionis dicitur, non eò tātum fuit à Deo institutus, vt tenuiores & afflicti respirarent abolitione debitorū, sed vt quam debent singuli operā impēdere in verbi Dei notitiam intelligerent. Anno enim septimo feriebantur rustici. itaque suis operibus auocari non poterāt à lectione & cognitione verbi Dei. quamobrem Deut. 31. 9. hoc ita præcipitur: Scripsit itaque Moses legē hanc, & tradidit eam sacerdotibus filiis Leui, qui portabāt arcā fœderis Domini, & cunctis senioribus Israel, præcepítque eis, dicens, Septimo quoque anno remissionis, in solēnitate Tabernaculorum, cōuenientibus cunctis ex Israel, vt appareant in conspectu domini Dei tui, in loco quē elegerit Dominus, leges verba legis huius, corām omni Israel, audientibus iis, & in vnum omni populo congregato, tam viris, quàm mulieribus, paruulis, & aduenis, qui sunt intra portas tuas, vt audientes discant, & timeant dominum Deum vestrum & custodiant, impleántque omnes sermones huius legis. Præterea autem septies septimus annus, id est, quadragesimus quisque nonus annus, in eadem republica, multis fuit insignitus miraculis & priuilegiis. cui nomen datum fuit à tuba arietina, quæ Hæbraicè *Iovel* dicitur. Is enim est Iubilæus inde nominatus quòd Leuitarum præconio, per tubas arietinas, quæ dicuntur *Iobelim* Hebræis, conuocato populo indiceretur. Seruis verò tum sua libertas, item ære alieno pressis immunitas & debitorum remissio, concedebatur. Item alienatorum prædiorum possessio, redibat ad veteres dominos. vt Leuitici 25. scriptum extat his verbis: Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem. Et clāges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore, in vniuersa terra vestra. Sanctificabísque annum quinquagesimum, & vocabis (indices) remissionē, cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubilæus: reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque redibit ad familiam pristinam: quia Iubilæus est, & quinquagesimus annus. Non seretis neque metetis, sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ nō colligetis, ob sanctificationem Iubilæi, sed statim oblata comedetis. Anno Iubilæi redibūt omnes ad possessiones suas. Hæc sunt quæ anno Iubilæo, ad miseros & tenuiores atque ære alieno oppressos, quorū magna est vbique copia, redibāt bona, Dei institutione & volūtate, vnde à publica gētis Israeliticæ, eiusce tēporis lætitia, Iubili etiā vox ad Latinos manauit. Qui nouas tabulas, quemadmodum Græci σεισάχθειαν concesserūt in sua republica: quas quandoque promulgare, ex hac Dei cōstitutione, coacti fuerūt. Celebrē autē septimorū dierum & annorū, voluit esse in suo populo memoriā Deus, ne quē beneficiorū ipsius, aut operū, caperet obliuio. Annorū autē & dierū septenæ istæ feriæ ad Christū, atque eam quietē & libertatē, hoc est fœlicitatē, quam suis acquisiuit proprio sanguine Dominus, spectabant. Quarū propterea celebritas, non vno terræ angulo aut limite contineri debuit, quum ad omnes quos ad se

vocat

vocat dominus Deus noster pertineret. Lucæ autem quarto capite,id declarauit Christus dominus,vbi hæc scribũtur:Et traditus est illi liber Esaiæ Prophetæ,& vt reuoluit librum,inuenit locum vbi scriptũ erat:Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me,sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere cõfractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptũ & diem retributionis.Et quum plicuisset librũ,reddidit ministro,& sedit.Et omniũ oculi in synagoga erãt intendentes in eum.Cœpit autẽ dicere ad illos,Quia hodie est impleta hæc scriptura in auribus vestris. Quæ verba apud Matth. cap.11. declarantur quoque historia,quæ ibi docetur in hæc verba: Iohannes autem quum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi,Tu es qui venturus es,an alium expectamus? Et respondens Iesus ait illis, Euntes renunciate Iohanni,quæ audistis & vidistis,cæci vident,claudi ambulant,leprosi mundantur,surdi audiunt,mortui resurgunt,pauperes euangelizantur,& beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Sed rerum istarum notitiam,quantum potuit obscurauit Satanas,& hominum vsus vanitate, fecit vt antiqua illa Italica,à Pythagora philosophia, numeris tractãdis occupata, pro veritate,tenebras hominibus obtulerit. Numerorum enim vim & potentiam,quæ nulla esse potest,fecit vt maximam esse crederent mortales : sicuti eam prædicant Pythagorici,quibus non numeri,sed res numeris expositæ,& comprehensæ,spectandæ erant. quas qui obseruarunt tum Physici,tum Medici,miras esse deprehenderũt. nam præcipuas effici septenarij curriculo,rerum mutationes animaduerterunt, Deo veluti manu ducente homines, si quid modò veræ rationis obtinerent, ad illam meditandam & comprehendendam, rerum suo tempore futuram conuersionem & instaurationem: quam & dierum & annorum hebdomadibus,vndique sese offerentibus consignauit. Prophanis autem Philosophis & Medicis, notæ sunt ex obseruatione & quotidiana experientia,quùm dierum tum annorum hebdomades, sed non hæ quas nosse illos par fuerat. Sciunt enim dies septimos, quos maximè suspectos habent in morbis acutis, esse crisimos vel criticos. Norunt prætereà septimum quemque annum per omnem vitam periculosum esse, & mutationis aliquid afferre semper solitum, quem ob id crisimum & climactericum appellant. sicuti Censorinus de die natali cap.5. annotauit. Qua de re Aulus etiam Gell. lib.3. cap.10. hæc habet: Pericula quoque vitæ fortunarúmque hominum,quæ climacteras Chaldæi appellant, grauissimos quoque fieri affirmat septenariis. Et libro 15. cap.7. inquit: Obseruatum in multa hominũ memoria expertúmque est,in senioribus plerisque omnibus, sexagesimumtertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire, aut corporis,morbíque grauioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis, propterea qui rerum verborúmque eiusmodi studio tenẽtur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Hæc Aul.Gellius. Chaldæi autẽ,quorũ prædictionibus multi fidem adhibent stultè nimium, pericula vitæ & fortunarũ hominum, Climacteras vocãt,quasi dicas scalarũ gradus,in quibus sit insistendũ,& quos sine periculo superare aut trãscendere non possis,vnde ab istis climacteribus dixerũt annos climactericos. Neque verò hoc, est ipsis Genethliacis ignotũ, esse vnum omnium difficilimum climactera, quem cõpleant septies septeni anni,qui anno accidũt vno de quinquagesimo. In quibus spatiis eadem illis ante oculos proposita videmus cum iis, quæ Deus suis,atque adeò omnibus oblata & nota esse voluit.Nam septimi diei crises illustres,item anni septimi mirabiles conuersiones,prætereà autẽ Iubilei,id est,Climacterici,quẽ septies septeni cõficiunt anni, periculosæ & metuẽdæ vices,quid aliud volũt,quàm vt homines istarum conuersionum, & mutationum memores,quærant quò

tandem res sint euasuræ: & quónam sit in istis certis & statis mutationibus, oculi referendi, quáque ratione periculis istis mederi aut obuiam ire liceat. Ac ne inter spes incertas & metus varios, vitam hanc miserrimã transigamus miserè, Deus voluit, pro suo in genus humanum amore, stata diei septimi obseruatione, nos erigere in spem quietis & fœlicitatis futuræ. Ignaros autem suorũ oraculorum, statis istis & ordinariis hebdomadũ conuersionibus, voluit admoneri suarum miseriarũ, vt quum remediũ iis sine Deo se reperire non posse animaduerterent, ad illum respiciendum esse intelligerent.

Sed illos conditi mundi à Deo, ignoratio, & septimi diei quies, ab hac consideratione quodam modo retraxit. Nam Sabbatum ignotum fuisse gentibus, ex ipsarum institutis apparet, quæ quo die otia agerent & sacra tractarent, vix constitutum habuerũt. Sua enim non modò singulis vrbibus, sed & familiis fuit religio. vt quemadmodũ ait Plinius lib. 2. cap. 7. maior cœlitum populus, quàm hominum intelligi potuerit. quum singuli ex semetipsis totidem deos faciãt, Iunones Geniósque adoptando sibi. Vt autem septimi diei apud Romanos sepulta fuerit memoria, ex vetere Nundinarum instituto apparet. Octo enim diebus in agris rustici opus faciebant, nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legésque accipiendas in vrbem commeabant, vt scita atque consulta, frequentiore populo referrentur, quæ trinundino die proposita, à singulis atque vniuersis facilè noscebantur. Vnde etiam mos tractus, vt leges trinundino die promulgarentur, sicuti dictum est ex Macrobiis Satur. lib. 1. cap. 16.

Cæterùm apud Græcos septimi diei sacram memoriam sustulit, sicuti & apud Latinos, Satanas, sed alia ratione, quæ magis arrisit Græcis. Iis enim sacra impia obiecit quæ octauo quoque die Neptuno celebrarent, vt docet in Theseo & aliis locis Plutarchus. Quòd si varia gentium hac parte instituta persequi vellem, infinitus & superuacuus suscipiendus mihi labor esset. Vt enim malum dicitur Pythagoricis infinitum, sic nullum finem aut modum habet impietas, & ipsa superstitio. Hebdomadarum autem & Sabbatorum suppressa apud gentes memoria, quid illis boni attulerit, constare potest ex impiis de mundi æternitate opinionibus & disputationibus. Quæ nullæ vnquam fuissent, si veteribus notæ & obseruatæ fuissent hebdomades, seu septimanæ populi Dei. Quarum conclusio & requies huc spectabat, vt Deum Optimum Maximum, primùm vniuersi autorem agnosceremus, deinde autem ipsius Dei exemplo, ab operibus nostris conquiescentes, ipsa Dei opera contemplantes recognosceremus, atque intelligeremus quanta sint ea, quæ Deus diligẽtibus se post huius mundi occasum præparauerit. Sed de hebdomadibus pro nostro instituto satis erunt ista, nunc ad menses, qui lunæ cursu definiuntur, quæ septenario quoque mouetur numero, dicendum est.

De mensibus, Latinis, Hebraicis, Græcis & AEgyptiis. Cap. VI.

TEmporum duo esse genera ait Varro, libri de re Rustica primi, capite vicesimoseptimo, vnum annale, quod sol circuitu suo finiat, alterum menstruum, quod luna circumiens comprehendat. Cui ex Platonis sententia accedit libro de vniuersitate Cicero. qui mensem fieri, quando luna lustrato suo cursu solem sit consecuta, dicit. Annum autem vbi sol totum suum confecit & peragrauit orbem. quibus respondent ea quæ libro secundo, de natura deorum, hac eadẽ in re docet. Itaque videre licet veteribus ignotas fuisse nostras septimanas siue dierũ septenorũ in orbem redeuntiũ vices perpetuas: præterea etiam nullos

nullos illis alios menses cognitos fuisse ab iis,quos luna suo cursu signaret & cõficeret,præsertim quum tales vbique Sacra scriptura proponat:atque etiam eosdem obseruarint cum Israelitis Persæ,Chaldæi,Græci, & Latini veteres, vsque ad Iulij Cæsaris pontificatum. Et Latinos quidem vsos fuisse mensibus lunaribus ex multis historiæ romanæ locis potest intelligi.Maximè autem ex Dionysio Halicarnasseo, qui hoc multis locis id significat. Apertè autẽ libro decimo,vbi agit de Decemviris, inquiens. Anno sequenti Appius Claudius cum Collegis, Decemviratũ consulari potestate iniit, idibus Maij,quæ inciderunt in plenilunium, vt tum menses obseruabantur, pro ratione lunari. Qui verò posteà cõsecuti sunt Astrologi,quia veteris anni latini, mutata fuit ab Imperatoribus Romanis ratio, temporũ aliam diuisionẽ ab illa priore instituerunt, ac menses alios solares,alios lunares, alios ciuiles nominarunt, quum anni à Iulio Cæsare ordinati vbique valeret ratio,& recepta esset constitutio, quæ iam inde ab illius Pontificatu,& anno vrbis 708. ad nostra peruenit perseuerauítque tempora. Non quidem primæ illi Iulianæ omninò similis institutioni, sed propter admissos errores, nonnihil differens, quemadmodum ex anni quæ pòst dicitur ordinatione,poterit intelligi.Quòd autem de mensibus docuerunt Astrologi, quia breuiter & latinè complexus est Censorinus,libro de die natali, capite decimooctauo, visum est huc esse referendum. Ita verò inquit. Mensium duo genera. Nam alij sunt naturales, alij ciuiles. Naturalium species duæ, quòd partim solis, partim lunæ esse dicuntur.Secundum solem fit mensis, dum sol vnumquodque in zodiaco orbe signum percurrit. Lunaris autem, est temporis quoddam spatium à noua luna.Ciuiles menses, sunt numeri quidam dierũ, quos vnaquæque ciuitas suo instituto obseruat,vt nunc Roma,à Calendis ad Calendas.Naturales, & antiquiores & omnium gẽtium communes sunt. Ciuiles & posterius instituti ad vnamquamque pertinet ciuitatem. hactenus Censorinus.Ex quo plura si quis cupiat, poterit discere hac de re. Astrologi autem nostri quos consentientes habet Censorinus,sic ista definiunt.Mensis solaris,est quem peragrando signum,sol conficit.Et constat diebus triginta, horis decem, minutis ferè vigintinouẽ. Sic Stefflerus in Calendario Romano, propositionè tricesimaquarta.Signa autem esse zodiaci circuli duodecimas partes,quæ certorum animalium effigie sint ab Astrologis efformatæ,norũt,qui rudimenta Astrologiæ contigerunt. Ea verò versibus istis duobus memoriæ causa comprehenduntur.

Sunt Aries,Taurus,Gemini,Cancer,Leo,Virgo,
Libráque,Scorpius,Arcitenens,Caper,Amphora,Pisces.

Arcitenentem autem,vulgò Sagittariũ,Caprum verò Capricornum, & Amphoram nominant Aquarium,qui ita effingitur, vt aquam ex amphora videatur profundere. Horum duodecim signorum causa,quæ sol annuo spatio peragrat, menses duodecim solares dicuntur esse. Iam mẽsis lunaris dicitur tempus,quo luna dum à sole discedit,toto zodiaco peragrato,iterũ soli coniungitur,constans diebus 29. horis 12. minutis 44. vt ait Stefflerus in Calendario Romano propositione 34.iam memorata.Id spatium menstruum, nostri Computistæ vocant lunationem.Et vt quod de discessu lunæ à sole,& reditu ad solem, post peragratum zodiacum, intelligatur:animaduertendum est,quod de lunæ motu doceant Astrologi. Lunam scilicet totum zodiacum lustrare, & obire diebus vigintiseptem & horis octo, quod noti illi & scholis vsitati versus monstrant.

Percurrit cyclum viginti luna diebus.
Septenísque suum,bis quatuor insuper horis.

Interim autem dum ad eum locum à quo relicto sole abscesserat redit, sol

interea totum propè vnum signum permeauit, ita fit vt nequaquam solem eo loco reperiat, quo reliquerat, quare solem longius progressum postea consequitur. In quo cursu duos dies & quatuor horas, quadragintaquatuor minuta, cum aliquot secundis & tertiis minutorum partibus insumit, vnde mensis lunaris, quam computistæ vocant consecutionis, conficitur diebus vigintinouem & dimidio, cum aliquot minutorum portionibus. Ita duo menstrua spatia diebus constant quinquagintanouem, & minutis aliquot: quò fit vt alternis, triginta dies vni mensi lunari tribuantur, & consequenti vigintinouem aut contrà. Ex quo istud ab Astrologis colligitur, annum lunarem constare diebus trecentis quinquagintaquatuor. Solarem autem diebus trecentis sexagintaquinque, his horis adiunctis quæ Iulianam intercalationem constituunt, quas sex esse dicunt. Vnde hi anni, diebus differunt vndecim. Quamobrem vt anno lunari conueniat cum solari, hi dies vndecim adiiciēdi sunt diebus anni lunaris trecentis quinquagintaquatuor. Dies autem isti vndecim, dicuntur Græcis ἐπάκται, quam vocem nostri quoque retinent, Epactas, id est, addititios istos vndecim vocantes dies, de quibus dicetur amplius in anni ratione.

Ciuilem autem mensem nostri vocant vsualem, id est, eum qui vulgò est in vsu, qui nequaquam solari aut lunari conuenit, sed ita hodie nobis est constitutus, vt Iulio Cæsari pontifici maximo Romano, atque Sosigeni Alexandrino Mathematico, quo adiutore est vsus Iulius Cæsar in anno suo constituendo, visum fuit. Quomodo autem menses quùm lunares, tum solares, ad anni ordinationem retulerint veteres, in anno erit explicandum. Nunc quæ mensibus fuerint nomina, & quomodo mensium partes fuerint constitutæ dicendum est.

Latinorum autem mensium ordinem & nomina discemus ex Fastis Ouidianis, quæ præterea qui volet ex Macrobio, Censorino & Varrone, repetere poterit. Sic autem Fastorum primo de his scribit Ouidius,

Tempora digereret quum conditor vrbis, in anno
Instituit menses quinque bis esse suo.
Martis erat primus mensis, Venerisque secundus,
Hæc generis princeps, ipsius ille parens.
Tertius à senibus, Iuuenum de nomine quartus,
Quæ sequitur numero turba notata fuit.
At Numa nec Ianum nec auitas præterit vmbras,
Mensibus antiquis præposuitque duos.

Romulus, inquit Ouidius, mensibus decem annum suum constituit, quorum primum dixit Martium à Marte, quem voluit credi suum parentem. Secundum vocauit Aprilem, à Venere principe sui generis, quæ est græcè ἀφροδίτη, vt sit Aprilis quasi Aphrodilis. Tertium mensem à senibus id est maioribus, dixit Maium. Quartum à iuuenibus dixit Iunium. Reliquos deinceps à numero & ordine nuncupauit. Nam quintum mensem dixit Quintilem. Sextum, Sextilem. Septimum, Septembrem. Octauum, Octobrem. Nonum, Nouembrem. Decimum, Decembrem. Numa autem Pompilius qui post Romulum regnauit Romæ, quum videret iusto numero deesse duos menses, his addidit Ianuarium in honorem Iani, veteris Latij rectoris, & Februarium, sic dictum à Februis, id est inferiis & cænis ac cereis, quæ anni extremo mense, inferebantur sepulchris mortuorum & bustis, vt vmbræ quiescerent, & ne cuiquam molestæ essent, vt docet ipse Ouidius Fastorum libris, Festus quoque & Varro, atque alij talium sacrorum veterum interpretes. Fuisse autem veteribus Ianuarium & Februarium postremos anni menses, docet etiam Ouidius secundo & tertio Fastorum libris: ac secundo quidem ita habet.

Qui

Qui sequitur Ianum veteris fuit vltimus anni.
Tu quoque sacrorum Termine finis eras.
Postmodò creduntur spatio distantia longo
Tempora, bis quini continuasse viri.

Quod Varro libro De lingua Latina quinto, sic cõfirmat. Terminalia, quòd is dies anni extremus cõstitutus. Duodecimus enim mensis fuit Februarius, & quum intercalabatur, inferiores quinque dies duodecimo demuntur mensi. Deinde quinta ab hoc loco pagina, agens de mensibus ait: Ad hos qui additi, prior à principe Iano, Ianuarius appellatus, posterior, vt iidem dicunt scriptores, ab diis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentetur. hactenus Varro. At suam iam dictam sententiam sic confirmat Ouidius Fastorum tertio libro.

Neu dubites primæ fuerint quin ante Calendæ
Martis, ad hæc animum signa referre potes.
Laurea flaminibus, quæ toto perstitit anno
Tollitur, & frondes sunt in honore nouæ.
Ianua tum regis, posita viret arbore Phœbi.
Ante tuas itidem Curia prisca fores.
Vesta quoque vt folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis Laurea cana focis.
Adde quod arcana fieri nouus ignis & æde
Dicitur, & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parua fides annos hinc esse priores,
Anna quod hæc cœpta est mense Perenna coli:
Hinc etiam veteres initi memorantur honores
Ad spatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis, & inde
Incipit à numero nomina quisquis habet.

Latinis autem seu Romanis mensibus manserunt sua nomina præterquàm Quintili, qui propter Iulium Cæsarem vocatus est Iulius: postquam is relatus fuit in numerum deorum Romanorum. Sextili etiam suum mutatum est nomen, propter Octauianum Augustum, qui ex eo dictus est Augustus, vt docent Macrobius & Censorinus.

Mensium autem Hebraicorum nomina quæ sacræ scripturæ propria sunt & pecularia, dicuntur ab ordine quem in anno obtinent hoc modo: Primus, Secundus, Tertius, Quartus, & ita deinceps vsque ad duodecimum. Quis autẽ sit primus in his mensibus, & vnde Hebræis, siue Israelitis annus incipiat, Exodi capite duodecimo docetur his verbis: Mẽsis iste erit vobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Mensis autem qui eo loco primus instituitur, is est quo ex Ægypto sunt educti, & quo celebrabatur festum Paschæ sicuti eodem capite docetur. Qui postea capite decimotertio dicitur mensis nouarum frugum, in Latina cõuersione, his verbis: Hodie egredimini, mense nouarum frugum. quod quidem pluribus verbis quadam periphrasi sic dicitur Deuteron. cap. 16, ver. j. obserua mensem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phase Domino Deo tuo. quoniam isto mense eduxit te dominus Deus tuus de Ægypto nocte. à septuaginta verò interpretibus vocatur μὴν τῶν νέων, i. mensis nouorum, scilicet fructuum, Hebraicè autem nominatur *hodes ha[illegible]* id est, mensis spicæ siue spicarum, hoc est, is mẽsis quo è culmis & vaginis prodierũt spicæ. Quod quidem tempus incidit in Æquinoctium vernum, quo in Ægypto & Syria maturæ iam incipiunt esse segetes, vt intelligi potest ex Leuitici 23. capite, quo de festis agitur, & iubetur vt postero à Pascha die, qui est decimus sextus Martij mẽsis, offeratur manipulus nouarum frugum. ex quo die, quo falx mitti in segetem incipiebat, quia tum manipulus nouarum frugum demetebatur, numerandæ erant septem

hebdomades,ad festum Pentecostes,quod appellatur in Scriptura sacra festũ hebdomadum. Quemadmodum id apertè potest colligi,ex Deuteronom. c. 16.vers.9.vbi hæc dicũtur:Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris,& celebrabis diem festum hebdomadarum DominoDeo tuo.Primitiuorum quoque,idest primitiarum,vocatur idem festũ, Numer.ca.28.vers.26.vbi istud dicitur:Dies etiam primitiuorum,quando offeretis nouas fruges Domino,expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit. Ita autem dicitur Pentecostes festum,quòd eo die panes è nouis frugibus offerebantur Deo,pro gratiarum actione,quum esset confecta messis. Testis est etiam Plinius libr. 18. capit. 18. peragi messem in Ægypto, cui vicina est Syria, mense Maio, cuius mensis sexto die celebratur Pentecostes festiuitas.

Hebræorum autem primo mensi, respondet Latinorum veterum primus mensis Martius,vt ex Ouidio prius docuimus.Et vt primus Hebræorum mensis in æquinoctium vernum incidit,ita & Latinorum Martius: nam hac quoque tempestate,vernum æquinoctium incidit in Martij diem decimum. Itaque non tantùm ordinis & numeri causa,sed & temporis, primum Hebraicũ mensem cum Martio, Latino mense componimus,etsi, vt res quidem nunc sunt, per omnia quadrare non potest Martius mensi Hebraico primo, quòd Hebræorum menses lunares sunt:at menses Latinorum,quibus post publicatos à Iulio Cæsare fastos vsi sunt, naturalibus nequaquam conueniunt. Sed vt sunt naturales menses Hebræorum & lunares, quales fuerunt veterum Latinorum menses,pares cum paribus conferre & iungere conuenit,qui ciuilibus per mensem intercalarem erunt adaptandi.Cæterùm vt mensis primus dicitur in Scriptura Abib cognomine,sic mensis secundus appellatur Hodes zif.3.Reg.6.1.pro quo Latinus dixit mensem zio.quòd putarit eo loco, vaf esse quiescens in holem, non autem consonum. Vocem autem illam initio capitis prætermiserunt Septuaginta,nec reddiderunt.Sub finem autem capitis, vbi vox eadem repetitur vers.37.dixerunt ἐν μηνὶ ζίου,in mense zio.Quã Chaldæus paraphrastes,habita verbi ratione, dixit zif nisjanaia i. mensem apertionis, siue splendoris florum,id est, mensem quo floribus constat,& maxima est sua venustas.Est & epithetum additum septimo mensi,Ethanim,id est,fortium,tertij Reg.ca.8.vers.2.Quam vocem reliquitLatinus interpres.Ita enim inquit: Conuenitque ad regem Salomonem vniuersus Israel in mense Ethanim,in solenni die, ipse est mensis septimus. Septuaginta verò dixerunt μῆνα ἀθανὶμ, mensem Athanim. At Chaldæus paraphrastes mensem fortium reddidit.Mensi etiam octauo sua est addita 3.Reg.6. appellatio:dicitur enim Bul.à quo,vt nonnulli sentiunt,dicitur mabbul,idest,diluuium,quòd eo mẽse fuerit diluuij sub Noe initium:& quòd sub hyemem incipiant tum aquarum inundationes,idest incrementa.Is autem mensis est quem mar,hes, van, vocant,alio nomine.Latini autem plerique codices eo loco pro Bul, habent Elul,quod nomen ad Augustum mensem pertinet. Eum verò errorem Lyranus commentario in eum locum tertij Regum agnoscit, & emendat. Septuaginta autem, idem cum Hebræo nomen habent, ἐν μηνὶ βοὺλ,in mense Bul. At Chaldæus pro suo more loca difficiliora explicans dixit Bejerali mesaph Ibebaia,in mense collectionis frugum,idest,mense quo frugibus in horrea conuectis,omnia ad suum veluti senium deduxit hyems.His mẽsibus adduntur epitheta,in Sacra scriptura:reliquis sua tantùm tribuuntur nomina ordinalia

Reperiũtur tamẽ in Daniele,Esdra,&Ester,certorũ mẽsiũ nomina,quæ aiũt esse vel Persica velChaldæa,quòd horũ tantũ in iis scriptis extet mentio,quæ post captiuitatẽ Babylonicã sũt edita.Quo tẽpore,quia populus Dei vocibus

assueuerat Persicis, & Chaldæis, hæc vsu iam trita, recepta sunt vocabula. Quibus, quia vulgò vtimur in mensibus appellandis, & designandis suis propriis nominibus, eáque partim in Sacris oraculis extant, partim in versione Chaldaica, suus ordo reddendus est. His autem propter argumēti similitudinem mēses Atticos adiungemus, ea ratione, quam Gaza, libro de mensibus, prodidit. Qui ἑκατομβαιῶνα docet esse Iunium, à quo Athenienses annum inchoant, ipso æstiuo solstitio. Et μουνυχιῶνα docet esse Martium, quo vernum designatur æquinoctium. vnde eum mensem Hebræorum mensi Nisan respondere liquet. Adiungemus his etiam menses Macedonicos, quos vulgò Græcos nominant, quòd eos nostrorum nonnulli atque etiam Iosephus commemoret, apud quem Nisan dici ξανθικὸν, & Octobrem δῖον, cōstat multis locis: vt horum certa ratio & interpretatio constet. Ægyptios quoque vnà adiungemus, non propter Epiphanium tantùm, sed propter nostros Astrologos, qui mensium Alexandrinorum, id est, Ægyptiorum, multis locis meminerunt: Ægyptiis autem & Atheniensibus, annus incipit à Solstitio æstiuo, quia tum Nilus augeri incipit. quorū primum anni mensem Censorinus ait esse Toth, cap. 15. lib. De die natali, & capite eiusdem lib. 17. sic Cicer. 3. De natura deorum, qui Toth ait esse Mercurium Ægyptiis, qui propterea Iunio erat apponendus. quod cur à nobis non fuerit factum, intelligetur ex sequentibus. Sic enim mensem Toth, ad Septembrem, certis de causis, quæ posteà dicentur, referimus.

Menses.

	Hebræi.		Latini.	Attici.	Macedonici.	Ægyptij.
1	נִסָן	*Nisan.*	Martius.	μουνυχιών.	ξανθικὸς.	φαμενὼθ.
2	אִייָר	*Iiar.*	Aprilis.	θαργηλιών.	ἀρτεμίσιος.	φαρμουθί.
3	סִיוָן	*Sivan.*	Maius.	σκιῤῥοφοριών.	δεύτιος.	παχών.
4	תָּמוּז	*Tamuz.*	Iunius.	ἑκατομβαιών.	πάνεμος.	παΰνι.
5	אָב	*Ab.*	Iulius. vel Quintilis.	μεταγειτνιών.	λῶος.	ἐπιφί.
6	אֱלוּל	*Elul.*	Augustus. vel Sextilis.	βοηδρομιών.	γορπιαῖος.	μεσορί.
7	תִּשְׁרִי	*Tisri.*	September.	μαιμακτηριών.	ὑπερβερεταῖος.	θὼθ.
8	מַרְחֶשְׁוָן	*Mar,hes,van.*	October.	πυανεψιών.	δῖος.	φαωφί.
9	כִּסְלֵו	*Kisleu.* vel Casleu.	Nouember.	ἀνθεστηριών.	ἀπιλλαῖος.	ἀθύρ.
10	טֵבֵת	*Tebeth.*	December.	ποσιδεών.	αὐδυναῖος.	χοιάχ.
11	שְׁבָט	*Sebath.*	Ianuarius.	γαμηλιών.	περίτιος.	τυβί.
12	אֲדָר	*Adar.*	Februarius.	ἐλαφηβολιών.	δυστρὸς.	μεχείρ.

Hæc est mensium Hebraicorum series & appellatio, quæ ex certis Scripturæ locis, & Chaldaica interpretatione libri Ester, Ierosolymitana nuncupata intelligitur. Ester autem capite tertio, disertè primus anni mensis dicitur appellari Nisan, eum verò mensem Iosephus vocat ξανθικὸν. eodem etiam capite 3. Ester, mensis duodecimus dicitur esse Adar. adhæc Ester octauo, Sivan tertius mensis anni nominatur, quemadmodum & Tebeth mensis nominatur decimus, eiusdem libri capite secundo. Iam ex Zachariæ septimo, Casleu mensem intelligimus esse nonum, sicuti ex eiusdem Prophetæ primo capite, Sebath mensem esse vndecimum nouimus. Quare ex his Scripturæ locis, &

tertio capite Targum Ester,ordinis huiusce certi,eodem ordine cæteros exposuimus menses,quem Hebræis mensibus conuenire animaduertimus.

Alij autem mensem Nisan dicendum esse Aprilem censent,fortasse quòd, vt ait Columella lib.9.cap.14.vernum æquinoctium, quod ad mensem Nisan pertinet, olim statueretur octauo Calendas Apriles, id est, vicesimaquinta Martij.Sed hîc & temporis præsentis, & ordinis veteris, fuit habenda ratio, quæ commodior visa est. Romani enim Imperatores,nempe Iulius Cæsar & Octauianus Augustus,dum nobis annum volunt constituere,eum planè turbauerunt:quemadmodum & omnes respublicas,& omnia regna mundi,atque imperia, quantùm potuerunt labefactarunt & euerterunt. Olim enim Latinis & Romanis lunares erant, quemadmodum & Hebræis menses, sic etiam Atticis, veluti libro de mensibus scitè Theodorus Gaza exposuit. Itaque sic menses isti sunt ordine collocandi,qui quidem motui solis adæquantur, per intercalarem mensem,quo veteres Latini & Attici vtebantur,sicuti in anni ratione dicetur fusius.

Ægyptiorum verò fuit alia ratio,quàm Hebræorum,aut Atticorum,& Latinorum veterum,eáque perturbatior, quòd iis inuenta sua magis placebãt, quàm instituta populi Dei qui illis vicinus erat Id verò ita habere, planum fecerunt consecuta tempora. Annum enim Caniculæ exortu inchoant Ægyptij,vt ait Censorinus,capite 17.libri De die natali inquiens: Sed horum (annorum) initia,semper à die primo mensis eius sumuntur, cui apud Ægyptios nomen est Toth, quíque hoc anno fuit ante diem septimum Calend. Iulij. qui abhinc annos centum Vlpio & Brutio præsente,Romæ Coss. iidem dies fuerunt ante diem 12.Cal. August.quo tempore solet Canicula in Ægypto facere exortum.hæc Censorinus.Et id quidem tempus est solstitij æstiui,sicuti docet Plinius lib.20.cap.18.Procyon,inquit,id est, Canicula oritur Ægypto, quarto nonas Iunij.ac,vt idem monet Plinius,libri 18.cap.18.tũ Nilus augeri incipit à solstitio,aut noua luna quæ solstitio est proxima.Malè autem & incompositè suis vtuntur mensibus Ægyptij quos neque lunares,neque solares habent: siquidem menses omnes constituunt dierum triginta, inde ex duodecim talibus mensibus fiunt dies trecenti sexaginta,quibus adiiciunt quotannis quinque dies, quos adiiciunt vltimo mensi,qui eam ob rem fit trigintaquinque dierum: vt ea ratione totius anni reddantur dies trecenti sexagintaquinque,quos annua conuersione sol efficit. Sed dum negligunt quarti cuiusque anni diem intercalarẽ,quem modo bissextilem dicimus,fit vt singulis Olympiadibus,quæ quatuor explent annos,dies primi mensis qui Toth iis dicitur,mutet suas sedes.Nam quia vnus anno intercalari accedit dies,à quo annus inchoandus est, is dies futurus est primus primi mensis qui est Toth: & qui anteà primus erat dies, fiet secundus eius mensis, & sic deinceps tertius erit,is qui erat secundus,atque ita consequenter cæteri dies suo decedẽt loco. vt tandem tricesimus dies fiat is, qui erat vicesimus nonus: & qui erat tricesimus & vltimus eius mensis dies, fiet primus insequentis mensis, qui est Phaophi,atque ita deinceps cæterorum mensium dies mutare ordinem oportebit:vnde fit vt Ægyptiorum mensium dies,nullas statas sedes obtineãt: quum post triginta Olympiadas totus mensis Toth transeat in sequentem mensem: reliquis mensibus eodem modo, suo loco deductis. sic post longa tempora,idem mensis per omnes aliorum mensium sedes vagabitur.Qua ratione factũ fuit vt Ægyptij magnũ annum κυνικὸν instituerint, autore Censorino: c. 15. De die natali:qui annus Ægyptiis ciuilibus annis conficitur 1461. quibus exactis primus dies mensis Toth tandem ad exortum syderis Caniculæ redit.Sed Ægyptij tandem, quò tales tollerentur anni ambages, anni sui obseruationem ad Latinam retulerunt. Nam, vt testis est Beda, venerabilis

cognomine,

cognomine,libri De natura rerum capite vndecimo,vltimo anni mensi,præter eos quinque dies qui iam sunt dicti,vnum etiam adiiciunt diē,anno quóque intercalari,vt eius anni sint dies 366,quemadmodum & anni Latini bissextilis.Quod quidem ab Ægyptiis fieri,libro de mensibus monet Gaza.Obseruatio verò illa cœpisse videtur,quum Ægyptus in potestatem populi Romani venit,& in prouinciæ formam fuit redacta:quo tempore moribus & tēporibus Romanis sese accōmodans,anno vsa est Romano.Quod vt tradamus facit Diodorus Siculus,qui libro secundo de anni Thebæi ratione agens,eum definit trecentis sexaginta quinque diebus & sex horis.Tum autem verisimile est primum Ægyptiorum mensem,scilicet Toth,incidisse in Septembrem Latinorum mensem:quam ob causam,certus illi & fixus assignatus est ex eo tempore locus hic,atque ab eo cœptus est notari annus,præsertim quum posteriori tempore Christiana Ecclesia & Alexandrina,annū à Septēbri inciperet,& Toth primus esset mensis anni Ægyptij apud Ecclesiasticos:qui Septēbrem quoque,primū anni Christianorū mensem agnoscerēt,quòd illo natus esset Dominus,quemadmodum suo dicetur loco.Itaque in ea sede manet æternúmque manebit mēsis Toth:quum anno Ægyptio additus sit tādem intercalaris dies,de more Latinorum.quæ ratio nos monuit, vt Toth Septēbri adiungeremus:sicuti eum etiam interpretatur Plutarchus in vita Romuli: ne quis nos ista sine autoribus dicere existimet.Ait autem in ea historia,Tarrutium nobilem mathematicum,autore & impulsore Varrone, quum Romuli genesim inspexisset,prodidisse Romulum,primo anno secundæ Olympiadis à matre fuisse conceptum,mense Chæach ab Ægyptiis nuncupato, quē nos Decēbrem dicimus,tertio & vigesimo die,hora tertia,qua Sol defecit omnino: in lucem verò editū mēse Toth,qui Septēber apud nos est,ad 12. Cal. sequentis mensis circa ortum Solis:vrbis verò Romanæ fundamenta ab illo facta esse quinto Idus Pharnuthi mensis, qui Aprilis vocatur à nostris,inter secundam & tertiam eius diei horam.hæc Plutarchus.Si quis autem est qui requirat Græcè exposita ista mensium Ægyptiorum nomina,& ordinē quo annotata & Latinis respondentia proposuimus,ea reperiet extremo capite libri primi Græcorum epigrammatum,vbi inscriptio epigrammatis ita habet: μῆνες αἰγυπτίων,σεπτέβριος. id est,menses Ægyptiorum,Septēber.Id verò significat, Toth mensem,qui primus nominatur illo epigrammate, respondere Septēbri,à quo anni sumeretur apud Ægyptios initium:non veteri quidem ratione,sed ea quam Ægyptij à Romanis acceptam,posteà vsurparunt & instituerunt:tum quum in prouinciæ formam redacta Ægypto, Romana accepit & admisit instituta.quod intelligetur pòst aliquātò clarius,vbi anni sacri, id est, proditi sacris oraculis rationem explicuerimus.

Partes autem mensium iam sunt nobis dicendæ,quæ in Latinis mensibus sunt difficiliores, & nobis propter Latina scripta in vsu frequentiore: quamobrem ab iis ordiemur, eásque primo loco explicabimus. Et vt quot diebus singuli menses apud Latinos constent,teneatur,versus hi vulgares ediscendi sunt:

Triginta Aprilis,Iuni,Septémque,Nouémque:
Vno plus alii:viginti Februus octo.
At si bissextus fuerit,superadditur vnus.

Quibus versibus id significatur,Aprilem,Iunium,Septembrem & Nouembrem dies habere triginta: reliquos autem menses diebus constitui triginta & vno,excepto Februario,qui dies habet viginti octo.Anno autē intercalari, quem dicūt Bissextilem,dies habet 29. Februarius. Tum enim vnus additur eo loco,quo dicitur sexto Calēdas Martias.Et quia dicitur eo anno bis, sexto

Calendas, annus intercalaris, quem Græci vocant ἐμβολιμαῖον dictus est nostris Computistis, Bissextilis. quem stulti propter illud nomen Bissexti, ominosum & tristem putant.

Cur autem aliis mensibus partim triginta, partim triginta & vnus attribuãtur dies, consulendus est Macrobius, libri Saturnaliorum primi capite quarto, & Censorinus libro De die natali cap. 17. de annis Romanis. Item & capite decimo octauo de mẽsibus. Quod etiam breuiter à nobis dicetur lib. quarti cap. 3. de anno constituendo. Superstitio autem numeri paris & imparis: item impia de Romanis Imperatoribus persuasio, has mutationes, præter Dei institutum, ab hominibus & Satana repertas, obtrusit mundi huius sapientibus, quas propterea Dei ignari admirantur. Nos autem vt ineptas & superstitiosas contemnimus. Mensium autem istorum Romanorum siue Latinorum partes, sunt Calendæ, Nonæ, Idus.

Calendæ vocantur primi singulorum mensium dies, addito mensis nomine, vt Calendæ Martiæ, dicitur primus dies Martij, ita Calendæ Apriles, Calendæ Maiæ, significant primum diem Aprilis, & primum diem mẽsis Maij. Eodémque in cæteris mensibus modo, primi mensium dies, Calendarum nomen habent. Post Calendas sequuntur Nonæ, & post Nonas sequuntur Idus. Post Idus, qui sequuntur dies, nomen accipiunt à Calendis sequentis mensis. Quot verò dies Nonarum & Iduum appellatione censentur, siue, quot Nonas & Idus quisque mensis habeat, vulgares isti demonstrant versus.

Sex Maius Nonas, October, Iulius & Mars,
Quatuor & reliqui. dabit Idus quilibet octo.

Quibus de rebus prolixè disserit Macrobius libri primi Saturnaliorum capite decimoquarto. In sequenti autem capite, nempe decimosexto, qua ratione numerentur isti dies, sic docet: Latij veteres incolæ, quia iam tum nihil discere ab Ægypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morem Græciæ in numerandis mensium diebus sequuti sunt. vt retrouersum cedente numero, ab augmento in diminutionem computatio resoluta desineret. Ita enim nos decimum diem, deinde nonum, & postea octauum dicimus: vt à Athenienses δεκάτην καὶ ἐννάτην φθίνοντος μηνὸς soliti sunt dicere. hæc Macrobius. Phrases autem illæ, quibus nihil est frequentius, decimo Calendas Martias, nono Calendas Martias, & similes, ita sunt resoluẽdæ, decimo die, qui est ante Calendas Martias, & nono die qui est ante Calẽdas Martias. sic quarto nonas Martias, id est, quarto die, ante eum qui dicitur Nonæ Martiæ. Similiter octauo Idus Martias, hoc est, octauo die ante eum qui dicitur Idus Martiæ, vel octo diebus ante Idus Martias. quod rudiorum causa dictum, accipiẽdum est. Græcorum ergo rationem quia sequuti sunt Latini, diebus à maiore numero in minorem desinentibus, facilè nunc vtrorumque componẽtur rationes, si mensium Græcorum partes explicatæ fuerint. Eas verò Iulius Pollux dictionarij sui libro primo, capite septimo, sic exponit: μέρη δὲ μηνὸς, ἱσαμένου, μεσοῦντος, καὶ λήγοντος, ὡς καὶ τὰς τρεῖς δεκάδας οὕτω πως διαιρεῖν. καὶ τ. ἀλ. Partes verò mẽsis sunt, Inchoatus vel instans, medius, & præceps vel desinens. qua ratione licet tres decadas diuidere, & cætera. Tres autem decades cuiusque mensis constituũt Græci, quarum primam additis numeris dicunt ἱσαμένου μηνός. Secundum μεσοῦντος μηνός. Tertium φθίνοντος καὶ λήγοντος μηνός. Primum autem cuiusque mensis diẽ νουμηνίαν. vltimum autem τριακάδα vel ἕνην καὶ νέαν vocabant. Qua de re sic Varro libri primi De re rustica, capite 37. Dies quoque lunares obseruandi, qui quodammodo bipartiti. Quod à noua luna crescit ad plenam, & inde rursus ad nouam lunam decrescit, quoad veniat ad intermestrum, è quo die dicitur luna esse extrema & prima, à quo eum diem Athenis appellant ἕνην καὶ νέαν, τριακάδα alij. hæc Varro. Pollux autem dies enumerat ordine naturali vbique,

quemadmodum & Græcorum autorum nonnulli. Accedunt enim quidam Macrobio. qua de re Plutarchus quoque in Solone agit: è quo petere poterit, qui plura ſcire cupiet. Quæ Theodorus Gaza libro De mēſibus perſpicuè interpretatur: docétque commodam eſſe eam rationem qua ſunt vti ſoliti Athenienſes. Qui menſe trifariam diuiſo, partem vnam ἱσαμενόν, id eſt, inſtantem, ſiue ineuntem vocarunt: alteram autem ἐπὶ δέκα, id eſt, ſupra decem: vltimam φθῖνον, id eſt, præcipitem vel deſinentem. Hoc modo, vt neomenia, quæ nouilunium ſignificat, menſis primus ſit dies, deinde ſecundus inſtātis, tertius inſtantis, & ita deinceps, vſque ad decimum diem. poſt quem ſequitur is qui dicitur primus ſupra, vel poſt decem, deinde ſecundus ſupra decem: & ſic per ordinem vſque ad viceſimum, qui & εἰκὰς dicitur, quaſi viceniorem dicamus. poſt quem decimus præcipitis, nonus, deinde octauus. pro menſis cuiuſque dierum numero, ſeriem ipſam denarij numeri minuendo pro ratione Lunæ decreſcentis, & ſuo lumine deficientis. quo modo Comicus Ariſtophanes numerat,

Quintus, deinde quartus, hincque tertius,
Poſt quem ſecundus, & quem maximè
Metuo, ſequens eſt continuò vetus & nouus.

Ex hac autem Græca ratione, qua tres cuiuſque menſis decades conſtituuntur, videntur Latini menſium ſuorum dies diſtribuiſſe tripartitò, vt menſis vnuſquiſque Nonas, Idus & Calendas obtineret. ſed alio inſtituto, diuerſo & diſſimili ab ipſis. Quò verò ſint iſta ad intelligendum faciliora, menſes Latini cum Græcis componendi ſunt: quod quum in vno fecerimus & fuerimus experti, in cæteris nullo negotio poſteà fiet, vt intelligetur.

Iam quod ad Hebræos menſes attinet, nulla eſt eorum partibus explicandis difficultas, quum in diebus recenſendis, ordine procedant naturali. Dies autem à Luna nuncupant, vt eam Deus menſibus deſcribendis & definiendis ordinauit: primam lunam, ſecundam, tertiam & ita deinceps, vſque ad vigeſimam nonam lunam, vel trigeſimam, pro ratione, ſingulos dies nominantes, ad eum vſque numerum quem obtinent menſes Caui & Pleni, vt vulgò eos nominant. Vocant autem Plenum menſem, eum qui dies habet triginta: Cauum autem dicunt eum, qui diminutus eſt, & dies habet tantùm vigintinouem. Luna enim alternis explet ſuo curſu triginta dies, qui vni tribuuntur menſi, & vigintinouem, qui deinceps conſequenti aſſignantur. Menſes autem pleni & caui intelliguntur ex Cenſorino, qui De die natali cap. 17. ita inquit: Romani in decem menſes, dies CCCIIII. in hoc modo habebant: Martius 31. Aprilis 30. Maius 31. Iunius 30. Quintilis 31. Sextilis & September tricenos, October 31. Nouember & December 30. quorum quatuor maiores pleni, cæteri ſex caui vocantur. hactenus Cenſorinus. Quomodo verò dies menſium Latinorum, Græcorum & Hebraicorum ſibi reſpondeant, & ſint diſponendi, videamus in Septembri, qui nobis facilitatis Hebraicæ, ſed Latinæ atque Græcæ perplexitatis ambagibus inuolutæ, teſtimonium ſuppeditabit ampliſſimum.

Tiſri.	September.	Μαιμακτηριών.
Prima vel noua luna.	Calendæ Septembris.	Νουμηνία.
Secunda luna.	4. Nonas Septemb.	δευτέρα ἱσαμένου.
Tertia luna.	3. Nonas.	τρίτη ἱσαμένου.
Quarta luna.	Prid. Nonas.	τετάρτη ἱσαμένου.
Quinta luna.	Nonæ Septemb.	πέμπτη ἱσαμένου.
Sexta luna.	8. Id. Septemb.	ἕκτη ἱσαμένου.

Septima luna.	7. Id.	ἑβδόμη ἱσαμένου.
Octaua luna.	6. Id.	ὀγδόη ἱσαμένου.
Nona luna.	5. Id.	ἐννάτη ἱσαμένου.
Decima luna.	4. Id.	δεκάτη ἱσαμένου.
Vndecima luna.	3. Id.	πρώτη ἐπὶ δέκα.
Duodecima luna.	Pridie Id.	δευτέρα ἐπὶ δέκα.
Decimatertia luna.	Idus Septemb.	τρίτη ἐπὶ δέκα.
Decimaquarta luna.	18. Calend.Octob.	τετάρτη ἐπὶ δέκα.
Decimaquinta luna.	17. Cal.Octob.	πέμπτη ἐπὶ δέκα.
Decimasexta luna.	16.	ἕκτη ἐπὶ δέκα.
Decimaseptima luna.	15.	ἑβδόμη ἐπὶ δέκα
Decimaoctaua luna.	14.	ὀγδόη ἐπὶ δέκα
Decimanona luna.	13.	ἐννάτη ἐπὶ δέκα.
Vigesima luna.	12.	εἰκάς. ἢ ἐνδεκάτη φθίνοντος.
Vigesimaprima luna.	11.	δεκάτη φθίνοντος.
Vigesimasecunda luna.	10.	ἐννάτη φθίνοντος.
Vigesimatertia luna.	9.	ὀγδόη φθίνοντος.
Vigesimaquarta luna.	8.	ἑβδόμη φθίνοντος.
Vigesimaquinta luna.	7.	ἕκτη φθίνοντος.
Vigesimasexta luna.	6.	πέμπτη φθίνοντος.
Vigesimaseptima luna.	5.	τετάρτη φθίνοντος.
Vigesimaoctaua luna.	4.	τρίτη φθίνοντος.
Vigesimanona luna.	3.	δευτέρα φθίνοντος.
Trigesima luna.	Pridie Cal.Octob.	ἕνη καὶ νέα, ἢ τριακάς.

Nunc ad anni explicationem accedendum est, quem olim duodecim lunares menses conficiebant addito, intercalario mense, quum vsus exposceret: sed iam inde à Iulio Cæsare, menses habet ciuiles Romanos duodecim, cum die intercalari, quadriennij cuiusque spatio.

De anno & eius obseruata ratione prophanis gentibus, & populo Dei. Cap. VII.



ANnum, Hipparchus & Ptolomæus illustres Mathematici definierunt Solis reditu ad primum æquinoctij, aut solstitij punctum, à quo prius Sol ipse abscesserat. Eum annum dixerunt Latini vertentem, id est, expletum & conuersione solari confectum, sicuti explicat Macrobius 1. Saturn. cap. 14. inquiens: Solis annus eo dierum numero colligendus est, quem pergit, dum ad id signum se denuo vertit, ex quo digressus est: vnde annus vertens vocatur, & habetur magnus, quum Lunæ annus breuis putetur. Horum Virgilius vtrunque complexus est 3. Æneidos:

Interea magnum Sol circumuoluitur annum. hæc Macrobius.

Ciceroni autem & aliis claris autoribus, magnus intelligitur annus, quum ad idem vnde semel profecta sunt astra cuncta redierint, eandémque totius cœli descriptionem longis interuallis retulerint. In quo quàm multa secula teneantur, nesciunt, nec possunt vlli Astrologi verè explicare: quum ab orbe condito nullum talem qualem somniant, magnũ annum cõpererint. Itaque Lunaribus, Solstitialibus & Magnis annis in præsentia omissis, hoc primũ teneamus: Annorũ sicut & mensiũ alios esse Ciuiles, alios Naturales. Ciuilem annum

annum intelligimus,quem vnaquæque ciuitas vel respublica obseruat. Naturalem autem accipimus, quem Natura ipsa, hoc est, Deus qui creat & facit nasci omnia, iam inde à primo rerum ortu instituit.

Ciuiles omnibus gentibus ferè sunt anni, quales sunt Græcis, Ægyptiis & Latinis. Hebræis enim sunt Dei ordinatione anni constituti. Quia verò de Græcorum & Ægyptiorum doctrina plurimus est sermo prophanis autoribus, in describendis eorum temporibus, quæ cæteri propè comprobarunt, de annis eorum dicendum videtur, prius quàm de annis Hebræorum aut Israelitarum, quos sacra nobis definiunt oracula, agamus. Annos autem quùm Græcorum tum Ægyptiorum dissimiles fuisse docet Herodotus, secundo historiæ suæ libro, qui Euterpe inscribitur. Ait autem Ægyptios annum diuisum in duodecim menses habere, eò melius quàm Græci habeant, qui tertio quóque anno intercalarem mensem adiiciunt suis mensibus, quem ipsi Ægyptij ignorant. Tricenis enim diebus quibus duodecim suos menses taxant, adiiciunt quotannis vltimo anni sui mensi, dies quinque, vnde illis ratio annui temporis eodem semper redeuntis modo constet. Quo loco videtur Herodotus, Græcorum trieteridas intellexisse, quas obseruauit Græcia, quemadmodum Penteridas & Octoeteridas, Astrologorum doctorum & excellentium ingeniis constitutas, ducente ad eorum temporum constitutionem illos Dei Spiritu, proposita, & iis quodammodo patefacta, quam ordinauerat, astrorum conuersione. Qua verò ratione sint ista tempora constituta, quia docet perspicuè Censorinus, libri De die natali capite decimoquinto, quo de annis maioribus agitur, eius verbis malo quàm meis exponere, qui hac de re ita agit: Nunc de annis maioribus dicam, quorum magnitudo adeò diuersa, etiam gentibus obseruata, quàm autoribus tradita est: vt alij vnum magnum annum esse in annis vertentibus duobus, alij in multis millibus annorum arbitrati sint.

Quod quale sit conabor iam hinc absoluere. Veteres in Græcia ciuitates, quum animaduerterent, dum sol in annuo cursu orbem suum circuit, lunam nouam interdum terdecies exoriri, idque sæpe alternis fieri, arbitrati sunt lunares duodecim menses & dimidium, ad annum naturalem conuenire. Itaque annos ciuiles sic statuerunt, vt intercalando facerent alternos duodecim mensium, alternos tredecim. Vtrumque annum separatum, vertentem, iunctos ambos annum magnum vocantes. Idque tempus trieterida appellabant, quòd tertio quóque anno redibat. Penterida verò nominabant, quòd quinto quóque anno, qui annus magnus, ex quadriennio commodior visus est: quia solis annum constare diebus trecentis sexagintaquinque, & diei parte circiter quarta videbant, quæ primum quadriennium conficeret. Quare agon & in Elide Ioui Olympio, & Romæ Capitolino, quinto quóque anno redeunte celebrabatur: Hoc tempus quod ad solis modò cursum, nec ad lunæ congruere videbatur, duplicatũ est, & Octoeteris facta quæ nunc Enneateris vocitatur, quoniam primus eius annus, nono quóque anno redibat: hunc circuitum verè magnum annum esse, pleraque Græcia existimauit: quòd ex annis vertentibus solidis constaret, vt propriè in anno magno fieri par est. Nam dies sunt solidi vno minus centum, annique vertentes solidi octo. Octoeterida vulgò creditum est ab Eudoxo Gnidio institutam: sed hanc Leostratum Tenedium primùm ferunt composuisse, & posteà alij aliter. Deinde post multa alia subiicit idem Censorinus: Sed horum omnium penteridas maximè notandis temporibus Græci obseruant, id est, quaternorũ annorũ circuitus, quos vocant Olympiadas. Et nunc apud eos ducentesima quinquagesimaquarta Olympias numeratur, eiúsque annus hic secũdus. Idem tẽpus anni magni Romanis fuit, quod Lustrũ appellabãt.

Ita quidem à Seruio Tullio institutum, vt quinto quóque anno, cēsu ciuium habito, lustrum conderetur. Sed non ita à posteris seruatum: nam quum inter primum à Seruio rege conditum lustrum, & id quod à Vespasiano Imperatore quinto, & Cæsare tertio, Coss. factum est, anni interfuerint paulò minus DCL. lustra tamen per ea tempora, non plura quàm septuagintaquinque sunt facta, & posteà planè fieri desierunt. hactenus Censorinus. Ex quo quid trieteris, penteris, octoëteris, & enneateris sit, apparet. Nunc Romana dispicienda est obseruatio. Romani anno ciuili suo, vt cæteræ gentes sunt vsi: iis enim Romulus dicitur primùm, annum constituisse decem mēsium, quo modo apud Albanos à quibus erat ortus obseruabatur, nempe ex decem mensibus. Numa autem, vel, vt alij sunt autores, Tarquinius annum in duodecim menses posteà distribuit, diebus aliter distributis quàm fuissent initiò. Lunaris enim cursus habita fuit ratio, & eorum dierum, quos sol circuitu suo conficit. vnde mensis intercalaris additus fuit anno Romano, ex Græca ratione, vt hoc modo ciuilis annus adæquaretur naturali. Intercalandi autem negotium Pontificibus demandatum fuit, quòd festorum & profestorum, item fastorum & nefastorum dierum penes eos esset denunciatio & procuratio. Sed ij ex sua libidine, quum tempora vitiosè partirētur, vt publicanis interdum, interdum etiam aliis gratificarentur, fastos quos penes se habebant publicare sunt coacti. Quos tandem Iulius Cæsar rerum potitus, & Pontifex maximus institutus, emendare studuit, adhibito, vt ait Plinius lib.18.cap.15. Sosigene Mathematico: qui menses ea ratione constituit, quam cap.18. libri De die natali, Censorinus & Macrobius primo Saturnal. cap.14. exposuerunt. Iulius ergo Cæsar adiutore Sosigene, ad eam proximè rationem, quæ etiamnum in vsu est nobis hodie, annum Romanum digessit, quarto suo Consulatu, anno Vrbis 708. ante Christum 45. Ex quo anni Ciuiles Romani dicti sunt anni Iuliani: in quibus quum admissum esset vitium, propter intercalandi negligentiam à Pontificibus admissam, ídque sub Octauiano Augusto Iulij successore esset animaduersum, Octauianus Augustus nonnihil innouauit, iussis aliquot annis sine intercalatione decurrere. Ex quo anni illi Augustani etiam sunt appellati. Eò tamen res tandem rediit, vt mensibus veteribus duodecim constitueretur annus, in quo dies essent, ea ratione quæ nunc seruatur, tercentum sexagintaquinque, cum quadrante diei. Is verò diei quadrans, quia circuitu quadriennij diem vnum reddit, iussus est post terminalia mensi Februario, quarto quóque anno addi. Atque eo modo factū est, vt mensis intercalarius qui optimo instituto post Februarium addi solebat, fuerit sublatus. Anno vt tum quidem existimabatur, optimè in perpetuum constituto. Quod Fastorum tertio sic declarat Ouidius:

Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
Cæsaris, in multis hæc quoque cura fuit.
Ille moras Solis quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senos, tercentum & quinque diebus
Iunxit, & è pleno tempore quarta die.
Hic anni modus est, in lustrum accedere debet,
Quæ consumatur partibus vna dies.

Quàm bene autem id fuerit in omne æuum ordinatum, docent animaduersi hoc tempore errores, quorum causa infiniti iam sunt editi de Calendarij emendatione libri. Ex quibus id colligimus, perturbatam nobis esse anni rationem: quum neque menses habeamus solares, neque lunares, nec Latinis temporibus conueniat cùm Græcis & Hebræis, quæ paria & similia olim habuerunt veteres Latini, & Græci, congruentia cum Solis & Lunæ motu: quibus oportere tempora definiri fatētur omnes, præsertim quum id diuino consti-

constitutum sit imperio. Iam verò quòd nos annis Iulianis vti dicimus, id quàm sit falsum, ex eo potest intelligi, quòd Iulius Cæsar vltimum eum anni diem constituit, quo Sol transit in Capricornum: is verò dies, his temporibus, incidit in vndecimum Decembris diem, festinantem ad decimum. Ita non idem nobis esse anni principium, quod Iulio Cæsari fastis publicatis cõstitutum fuit, apparet. Neque verò solstitia aut æquinoctia iis locis, quibus à Cæsare fuerant annotata, possumus hodie statuere, quum longè differẽtes sedes sint sortita à Iuliana ratione. Quod non aliam ob rem accidit, quàm quòd malè constituta fuit, vt credebatur, in perpetuum à Iulio Cæsare anni quantitas.

Atque id quidem Mahumedes Aratensis Arabs, Mathematicus perquàm doctus, quem vulgò nominant Albategnium, anno Domini 884. exposuit apertè, eo libro quem De stellarum motu edidit. In quo declarat annum solarem constare diebus trecentis sexagintaquinque, & horis sex, non tamen plenis, sed quibus vna centesima pars desit. Ex quo accidit, vt centesimo quóque & sexto anno, dies vnus supersit annis Iulianis, quibus hactenus vsi sumus in Europa. Inde quia motuum cœlestium non est ea conuersio quæ fuit olim credita, factum fuit vt æquinoctia & solstitia, alias obtineant hoc tempore sedes, quàm sub Iulio Cæsare habuerint. Annis enim quadragintaquinque ante Christi Domini natalem, fastos à se emendatos publicauit Iulius Cæsar, quibus fastis, siue, vt verbis vulgò notis vtar, quo suo Calendario, æquinoctium vernum ad vigesimumquintum Martij diem apposuit. Ab eo tempore ad annum Domini qui dictus fuit millesimus quingentesimus quadragesimus quintus, anni effluxerunt mille quingenti nonaginta. Anno autem Domini 1545. æquinoctium vernum fuit die Martij decima, quod annotatum fuerat in Calendario Cæsaris vigesimaquinta Martij. Ita diebus quindecim ab illa prima Iulij Cæsaris fastorum ordinatione ad hæc tempora, anticipãt æquinoctium vernum, vt Astrologorum vtar vocabulo. A decimo autem Martij die fertur iam in nonum, ipsum æquinoctium vernum. Quæ quum ita habeant, singulis centum & sex annis Iulianis, detrahendus aut eximendus fuisset vnus dies, vt in vetere & primùm fastis illis constituta sede æquinoctiis liceret consistere. Et annis mille quingentis nonaginta, qui publicatis à Cæsare fastis effluxerunt, ad annum Domini 1545. eximendi essent dies quindecim, si æquinoctium vernum in veteri sede collocare vellemus. Quemadmodum id explicat Iohannes Lucidus Gallus Samothæus, in Epitome emendationis Calendarij Romani, capite primo, quo disputat de anni solaris vera quantitate, cuius verba libet subiicere, quæ ita habent: Egregius autem Astronomus nomine Mahumetus Arabs, qui & cognominatur Albategni, in libro De mundo stellarum & de locis motuum earum, ex multorum annorum experientia certissima, cap. 27. 52. & 53. post Ptolomæum annis 743. vt ibidem ipse testatur, dixit annũ solarem continere dies 365. horas 5. minuta 46. & duas quintas vnius minuti, id est, secunda vigesimaquarta. Et est differentia minus à sex horis, in centesima sexta parte diei, videlicet in tredecim minutis, & tribus quintis vnius minuti, id est, secundis 36. ita vt vnus dies constituatur in centum sex annis. Quapropter ex hoc, æquinoctium anticipat per vnum diem omni anno centesimo sexto. Hæc autem anni quantitas, cœlesti quantitati solaris motus, maximè conuenit. Nam sic æquinoctium diebus quindecim anticipat in annis 1590. Quod videmus impleri ad vnguem, hoc anno Domini 1545. Si enim prædictis annis Domini, addantur anni quadragintaquinque ante Christum, quando Iulius Cæsar Calendarium suum instituit, consurgent anni 1590. in quibus includũtur prædicti quindecim dies anticipationis, cuilibet diei attribuendo

annos 106. Nam quindecies centum anni, fiunt anni 1500. & sexies quindecim anni, fiunt anni 90. In annis ergo 1590. tempore nostro, anno isto, videmus æquinoctium anticipatum esse ad vnguem diebus 15. Hac ergo experientia longi temporis patet computationem Albategni de quantitate anni solaris, ex diligentissima eius obseruatione, solam rei veritatem continere, & ideò ipsam ab omnibus tenendam esse censemus, reiectis aliorum computationibus, tanquam à veritate deficientibus. Albategni ergo Arabiæ decus, qui & lingua scripsit Arabica, in hac re solus palmam & victoriam obtinet, sicut apertissimè demonstratum est. Hoc igitur anno Domini 1545. maximè conuenit vt emendetur Calendarium Romanum in hoc generali Concilio, postquam reformata fuerit Ecclesia, in eis quæ pertinent ad fidem, atque ad bonos mores, quæ magis necessaria sunt. Hæc enim oportet facere, & illa non omittere, sicut Dominus nos in Euangelio admonet. Non tamen est multum immorandum ad corrigendum Calendarium antequam æquinoctium vernum ascendat ad diem nonum Martij, cui iam appropinquat. hactenus Ioannes L[illegible]c[illegible]dus.

Ad anni verò Hebraici iam accedendum est constitutionem, quam sacra declarant oracula, quæ nobis in primis cognoscenda est, quia Deum habet autorem: à quo si nos erudiri patiemur, & verè sapientes, & beati omninò futuri sumus. Hebræis autem annus geminus est, Ciuilis, quem Ecclesiasticum commodius dicemus: & Naturalis. Ciuili quidem siue Ecclesiastico vtuntur in procurandis sacris, & ministerio tabernaculi obeundo. Naturali autem in locando, conducendo, vendendo, emendo, & cæteris politicis & quotidianis negotiis, itémque in subducenda & notanda temporum ratione. Vtriusque autem anni Deus ipsis Hebræis autor fuit, qui naturales annos iam inde à mundo condito instituit. Ciuiles autem siue Ecclesiasticos in Israelitica Repub. obseruari voluit, asserto è seruitute Ægyptiaca in libertatem suo populo. Tum enim suis legibus Israeliticum populum vti voluit, quibus à cæterarum gentium ritibus & communione arceretur, atque id ab omnibus gentibus, in eorum instituta dirigentibus oculos intelligeretur, quæ colendi Dei vera esset ratio. Item definiendorum temporum & constituendarum rerumpublicarum, quæ vera esset formula. Præterea autem, quod fuit præcipuum, ex qua gente expectãdus esset seruator. Ita verò rem habere ex Sacris scripturis, si modò animum aduerterimus, intelligemus.

Principio enim Deus Optimus Maximus, creatis cœlis, deinde affixis iis sideribus, quorsum illa condidisset, ex suo verbo demonstrauit, quum Solem interdiu lucem præbere mortalibus, Lunam autem cum reliquis stellis, noctu idem præstare iussit. Adhæc, ista voluit esse in signa & tẽpora, dies & annos, vt Genesis primo, vers. 14. perspicuè docetur. Et signa quidem quæ Scriptura dicit Othoth, intelliguntur prognostica tempestatum, quæ nautis, agricolis & medicis obseruantur. Nam Vergiliarum, item Arcturi, & Orionis, Caniculæ, ac similium ortus & occasus insignes temporum conuersiones notant. Ex quo non frustra talia animaduerterunt certæ artes. Quæ tempestatum significationibus, sua maturant vel differunt negotia, aut ea curant in tempore. Et ea quidem nota & obseruata fuisse populo Dei, testatur locus ille qui est apud Iobum, cap. 38. ver. 31. Nunquid cohibebis delicias Vergiliarum, aut constrictiones Orionis aperies? Nunquid educes signa cœlestia tempore suo, & Arcturum cum filiis suis deduces? Sic Amos cap. 5. vers. 8. Qui facit Pleiadas, Arcturum, & Orionem, & conuertit in lucem matutinam, vmbras densas & diem in noctẽ tenebrescere facit, qui euocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus est nomen illi. Tempora autem ea vult intelligi Scriptura quæ vulgò nota sunt, quibus in suas partes annus distribuitur,

buitur, quæ sunt Ver, Æstas, Autumnus, Hyems. Item & festa solennia, Dei ipsius imperio constituta, quæ idem nomen cum quatuor illis temporibus obtinent. Dicuntur enim Noadim, stata tempora, & sacra festa solennia, quæ temporum etiam vices notant. Veluti festum Paschæ, maturescentium frugum, aut potius messis ipsius initium demonstrat. Pentecoste autem messis confectæ ferias habet, & Tabernaculorum festum, vindemiam peractam, & fructus in granaria atque hortea conuectos, atque etiam agricolarum pia & sancta otia designat. Iam dies & annos proponit nobis verbum Dei, quos Solis & Lunæ motu confici intelligimus, quòd Solis supra horizontem accessu, & eiusdem ab horizonte discessu definiatur dies ciuilis, item eiusdem reditu ad eum locum vnde moueri cœperat, annum constitui scimus. Cui rei Lunam inseruire constat, cùm eius motu menstrua præcipuè spatia constituantur, à qua & dies nomen habent in sacris Dei oraculis. Nam prima luna, secunda luna, & sic deinceps singulorum mensium dies in Scriptura sacra nominantur, vt eius motu constituendos dies & definiendos esse menses intelligamus. quorum primos dies sacros & festos esse voluit Deus, in ea quā Israelitis constituit Republica, ne quid in ea ratione quisquā innouare auderet. Itaque sic præcipitur de ea re Nume.28.11. In Calendis autem, id est, Mensium exordiis, offeretis holocaustum Domino, vitulos de armēto duos, arietē vnū, agnos anniculos septē immaculatos. Sic Luna, dies & menstrua spatia definit ordinatione diuina, & Sol anni spatij metas ostēdit: quod etiā intelligimus fieri cōparato & adæquato vtriusq; sideris motu, per mēses intercalares, hominū doctorū ingeniis ad hæc excitatis Dei Spiritu, per quem nobis, & rerum quas voluit patefacta & communicata est intelligentia.

Solis ergo & Lunæ, reliquorúmque siderum tale munus esse voluit Deus, iam inde ab orbis cōditi primordio. Quādo autem id munus sit iis impositum si cognouerimus, vnde anni naturalis petendum sit initium, & vbi notādum annorum omnium & temporum sit principium, perspicuum fiet. Id verò in Autumnale conferendum esse æquinoctium, sacra Dei nos docent oracula. Quæ, vt par fuit, sequuti Iudæi, mensem Tisri quem Latinè Septēbrem veterem dicimus, vocāt *Ros hasſana*, id est, Caput seu initiū anni, quemadmodum Propheta Ezechiel vsurpauit, cap.40. ver.1. In vicesimoquinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis. Quod quidem prima Dei constitutio in ordinandis temporibus, & alia certa Scripturæ testimonia confirmant. Fuisse enim mundum Autumno conditum, ex ipsa rerum hexamero conditarum creatione constat, quæ etsi diluuio videtur fuisse sublata, cōfusis tum propter hominū impietatem & elemētis & tēporibus, suæ tamen priori reddita est ordinationi, per Dei verbum, vt est Genes. cap.8. vers.22. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non desinet. Mundi autem conditi initio, id est, tertio die, arbores pomis grauidas & onustas, creatas fuisse, atque eas cum cæteris frugibus, hominum victui fuisse attributas, docetur Genesis primo capite, vers.12. & 29. Poma autē dare Autumnum, & Æstatem proferre messes nostra docent tempora, neque alio anni tempore poma suppeditari, & pendere ex arboribus certum est, quibus illecta & inescata Eua à serpente maledicto, virum in sceleris societatem & inobedientiæ, sollicitauit: ita Autumno Adamus à Deo defecit, sub initium mundi conditi & effecti, quo tempore arbores pomis grauidæ & onustæ sese carpendas illi offerebant. Iam verò mensem septimum cadere in anni Hebraici tempus extremū, quo nouus annus incipit, licet intelligere ex cap.34. Exodi. Quo de festis solennibus celebrandis præcipitur, vbi versu 22. hoc dicitur, Solennitatem hebdomadarū facies tibi, in primitiis frugū messis tuæ triticeæ, & solennitatem quando redeunte anni tēpore cuncta conduntur;

vbi verba Hebræa partim verbis singulis reddidit, partim explicauit paraphrasi Latinus interpres. q.d. Et festum Hebdomadarum siue Pentecostes celebrabis tibi, quũ demessis frugibus, panes è primitiis messis triticeæ offerẽtur Domino: item celebrabis festũ collectionis frugũ, reuolutionem anni. hoc est, Celebrabis quoque festum Tabernaculorum, quod cõuectis frugibus, & collecta vindemia celebrandum est, anni ipsius exitu & principio, Septembri scilicet mense, quo annus prior desinit, & sequens incipit. Quod idem Exodi cap. 23. vers. 16. ita præcipitur, Et custodies solennitatem messis primitiuorum operis tui, quæcunque seminaueris in agro, solennitatem quoque in exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas de agro. q.d. Celebrabis quoque festum Pentecostes messe confecta, oblatis primitiis frugum, quas diuino beneficio, terra culta abs te, profundet tibi. Festum quoque obseruabis Tabernaculorum, post collectas fruges, sub anni finem, collectis laboribus tuis, ex agris. Quæ quidem loca ita esse accipienda ex Leuitici capite vigesimotertio, vers. 39. apparet, vbi mensis & dies quo festum Tabernaculorum celebrandum est, exprimitur post collectas fruges, vbi dicuntur ista: Quinetiam decimoquinto die mensis septimi vbi collegeritis fructus terræ, celebrabitis festum Domino septem diebus. Quæ sequuntur deinde, docent qua ratione cætera sint ipso Tabernaculorum festo obeunda & celebranda. Neque verò prætereundus est Deuteronomij locus, qui ad ad hanc rem facit, cap. 16. vers. 13. Solennitatem quoque Tabernaculorum celebrabis, per septem dies, quando collegeris de arca & torculari fruges tuas, id est, frumentum tuum & vinum tuum. Vnde apparet Tabernaculorum festum celebrari solitum peracta messe & vindemia. Quo tempore annus concludebatur, præsertim quum in exitu anni & eius reuolutione celebrari iubeatur in Exodo. In Leuitico autem & Deuteronomio imperetur, collectis fructibus & peractà vindemia, idem festum seruari. Iam verò Iubilæos annos, qui fuerunt maximè insignes nouarum tabularum institutione, & prædiorum suis dominis, & libertatis restitutione seruis ipsis, à septimo mense numerari, & initium sumere constat. Leuitici enim vigesimoquinto, vers. 9. iubetur indici Iubilæus annus tubæ clangore, mense septimo, decima die mensis, ipso propitiationis festo die. Ex quo apparet anni principium repetendum esse ab eo mense qui est septimus à Nisan, hoc est, mense spicarum ad maturitatem festinantium, vt loquitur Scriptura. Quem quidem septimum mensem, fuisse olim primum anni mensem, ante scilicet constitutam populo Israelitico Rempublicam, non ignorauit Chaldæus paraphrastes, qui 3. Regum capite octauo, versum hunc secundum, Conueníteque ad regem Salomonem vniuersus Israel, in mense Ethanim, in solenni die, ipse est mensis septimus, in hunc sensum reddidit: Et collecti sunt ad regem Salomonem omnes viri Israel in mense fortium, festo die, quem vocabant olim primum mensem, at nunc est mensis septimus: hæc est non obscura Chaldæi paraphrastæ sententia. Cui si quis Iosephi rerum Iudaicarum scriptoris, sententiam velit adiungere, eámque esse aliquid putabit, idem animaduertet ab eo pronunciatum fuisse. Antiquitatum enim, seu potius Originum, id est, ἀρχαιολογίας libri primi, cap. 8. ait diluuium cœpisse anni mense secundo, qui Macedonibus vocatur Δῖος. Hebræis autem Marhesvan. qui quidem menses respondent Octobri, vt ex superiore mensium tabula liquere potuit. Admonet etiam idem autor, Mosem posteà primum anni mensem designasse Nisan, qui est Græcis ξανθικὸς, qui Martio respondet.

Septimus ergo mensis à Martio, qui posterioribus temporibus vocatus est Tisri, annum inchoauit naturalem, & eum quem statim à mundo condito

cõdito iussit Deus decurrere.quem propterea iure dicemus esse primum anni naturalis mensem,præsertim quum ab eo anni Iubilæi,& anni septimi,qui remissionis appellantur,initium ducant,& sumant sua principia. Item post collectos fructus & peractam vindemiam,quod Septembri mense accidit,annus nouus incipit,quum annum Scriptura concludat vindemiæ & fructuum omnium collectione.

Quòd autem attinet ad annum Ciuilem siue Ecclesiasticum à Deo institutum in Israelitica republica,fatendum est eum à Mense Nisan,qui Martio respondet incipere,quemadmodum Exod.cap.12.vers.2.præcipitur in hæc verba:Mensis iste vobis erit principium mensium,primus erit in mensibus anni. Et ca.13.v.4. Hodie egredimini mense nouarum frugum.Exod.34. Septẽ diebus vescêris azymis,sicut præcepi tibi,in tempore messis nouorum.Mense enim verni temporis egressus es ex Ægypto.Qua de re in mẽsium ratione actũ est pluribus.Nisan autem mensem voluit Deus primum esse inter cæteros dignitate,propter eximium illud liberationis Ægyptiacæ beneficiũ,à quo mẽse festa numerantur omnia,quæ veræ quietis fuerũt symbola,seu,vt nostri loquuntur Sacramenta. Festum enim Paschæ huius mensis decimaquarta die celebrabatur:ab eius postero seu insequenti die,numerabantur septem hebdomades,post quas Pentecostes festum celebrãdum erat,initio mensis Sivan, qui Maius dicitur Latinis.Item mensis ab eo septimus,festus erat,quo horreis & cellis vinariis iam plenis,feriari & epulari corã domino liceret agricolis. Otium enim festum voluit conferri Deus,sicut & cætera festa,ad diuinorum beneficiorum memoriam recolendam, & verbi sui comprehensionem & intelligentiam, non autem ad ludos,aut indecoros iocos & superuacua spectacula.

Hæc igitur gemina anni in populo Dei obseruatio,sacris demonstrata oraculis,vnde temporum exordia sumenda sint,monet,atque aperit.Quæ ab æquinoctiis incipere colligimus,vt ab æquinoctio Autumnali annum naturalẽ iure incipere affirmemus. Ciuilem autem populi Dei anuum dicamus,ab æquinoctio verno ducere exordium,aut certè ab ea Luna noua,quæ proxima est verno æquinoctio:quòd motu Lunæ,menses Scripturæ sacræ definiuntur. Etsi autem æquinoctiorum aut solstitiorum Scriptura nõ meminit, quia se ad popularem captum accommodat,temporum tamen & ipsa messis in Ægypto & Iudæa ratio,æquinoctiorum nos admonet,quæ annotarunt Astrologi,& cõtulerunt in ea tẽpora. Quod ex Plinij libro decimo octauo cap.18. poterimus intelligere,cuius verba,quò tota res sit notior,paulò altius repetemus,quæ ita habent: Nunc de arandi ratione dicemus,ante omnia Ægypti facilitate commemorata. Nilus ibi vice coloni fungitur,euagari incipit,vt diximus,à solstitio aut noua luna,ac primò lentè,deinde vehementius,quandiu in leone sol est,mox pigrescit in Virginem trãsgresso,atque in libra residet.Si duodecim cubitos non excessit,fames certa est,nec minus si sedecim exuperauit. Tãtò enim tardius decedit,quantò abundantius creuit, & semẽtẽ arcet:vulgò credebatur ab eius discessu serere solitos,mox sues impellere,vestigiis semina deprimentes,& in madido solo credo antiquitus factitatum.Nunc quoque non multò grauiore opera, sed tamen inarari certum est abiecta prius semina in limo digressi annis,hoc est,Nouẽbri mense incipiente: posteà pauci runcant,quod botanismum vocant.Reliqua pars non nisi cum falce arua visit,paulò ante Calendas Aprilis.Peragitur autem messis mense Maio,stipula nunquam cubitali,quippe sabulum subest, granúmque limo tantùm continetur.hæc Plinius.Ex cuius verbis apparet messem in Ægypto & illi vicina Palestina inchoari ante Calendas Apriles,quod tempus est æquinoctij verni. Siquidem veteres in fastis suis æquinoctium vernum statuerunt octauo Ca-

lendas Apriles, vt pòst ex Columella diſcemus. Meſsis autem hordeaceæ tempore egreſſos Ægypto Iſraelitas, feſtum Azymorum ſeu Paſchæ arguit. Eſt autem prior meſſis hordeacea, quam triticea pòſt cõſequitur, quæ, vt inquit Plinius, peragitur menſe Maio, id eſt, ſi loqueretur Scripturæ ſacræ more, feſto Pentecoſtes. Nam decimoquinto die primi menſis, qui primus eſt Azimorũ dies, offertur manipulus nouarum frugum: à quo die numerantur ſeptẽ hebdomades, ad vſque feſtum Hebdomadum, ſiue, vt Græci dicũt, Pentecoſtes: quòd quinquageſimo poſt Paſcha die celebretur. Ipſo autem feſto Pentecoſtes offerendi erant à ſingulis panes è nouis frugibus, vt extat Leuitici cap. 23. v. 17. Et ſic offeretis ſacrificium nouum Domino, ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos, de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domino. Deuteronomij autem cap. 16. v. 9. tempus vtrunque notatur diſertis iſtis verbis: Septem hebdomadas numerabis tibi, ab ea die qua falcem in ſegetem miſeris, & celebrabis diem feſtum Hebdomadarũ domino Deo tuo, oblationem ſpontaneam manus tuæ, quam offeres iuxta benedictionem domini Dei tui. Dies quidẽ quo falx primùm in ſegetẽ mittitur, eſt decima quinta Martij, qua primùm legitur manipulus nouarum frugum, qui Domino offeratur & ita ſanctificetur futura meſſis, quæ intra id tempus abſoluitur, quo celebratur feſtum Hebdomadum ſiue Pentecoſtes. πεντηκοστὴ autem, id eſt, quinquageſimus à feſto Paſchæ dies, ad menſem Maium pertinet, cuius ſexto die celebratur Pẽtecoſte, meſſe peracta. Sic ergo temporum ratio nos ad æquinoctium vernum deduxit: & menſes quidem Latinos veteres, Hebræis reſpondentes, ad eam rem nobis eſſe vſui videmus. Vnde & motuum cœleſtium periti, Paſcha ſub æquinoctium vernum, ab Hebræis celebrari ſolitum prædicant. Itaque primum etiam anni Hebraici ciuilis menſem, iure ad nouam proximè vernum æquinoctium lunam retulerũt. Ex quo & illa apud veteres noſtrates Epiſcopos fluxit regula, Non eſſe Chriſtianis celebrandum Paſcha, ante vernalis æquinoctij tranſcenſum.

Cæterùm tempora ſuperſtitioſius quàm Chriſtiana poſtulabat pietas, obſeruarunt noſtri maiores, quum talis obſeruatio Iudaica ſit magis quàm Chriſtiana, Qua factum fuit vt veræ Paſchæ feſtiuitas fuerit propè obliterata. Satanæ aſtutia, dum de tempore, hoc eſt, menſibus & diebus diſceptatur idoneis ad otia, non autem de pietate & puritate agitur. Nam, quemadmodum docet Paulus Apoſtolus 1. Corint. 5. Tota vita noſtra debet eſſe feſta & azyma, vt perpetuum & tale, quale requirit à nobis Deus, celebremus Paſcha. Sic enim ait Apoſtolus: Paſcha noſtrum, pro nobis, eſt immolatus Chriſtus. Itaque ἑορτάζωμεν, id eſt, feſtos agamus perpetuos dies, non cum fermento veteri, neque cum fermẽto malitiæ, ſed cum azymis ſinceritatis & veritatis. Alludit autem eo loco Apoſtolus ad veterem celebrandi Paſchæ ritum, quem tota vita noſtra referendum eſſe docet. vt ſobriè & piè viuentes, expectemus aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. vt eſt, Tit. 2. 14. Quæ Paſchæ feſtiuitas & ſolennitas Chriſtianis celebranda eſt, præſertim quùm iam vetera remota ſint per Chriſtum Dominum, & noua facta ſint omnia. Itaque ſeriò harum rerum admonendi ſumus, vt diſcamus verè feſtos & azymos, id eſt, puros ab omnibus maculis & ſordibus dies vacuos agere, ac vitam azymam traducere: quum in Dei tabernaculum, nempe Eccleſiam & Chriſti Domini communionẽ, recepti ſimus, ad tranſitum Domini, ſeu Paſcha celebrandum & memorandum: donec ipſe Dominus apparuerit in ſalutem omnium ſuorum. Quod in Tripartitæ hiſtoriæ libro nono, cap. 38. quo de diuerſitate obſeruati feſti diei Paſchæ agitur, his verbis Caſſiodorus notat, inquiens: Mens nauque fuit Apoſtolorum, non

de die-

de diebus sancire festiuitatum, sed conuersationem rectam & Dei prædicare culturam. Idem docet Nicephorus Callistus, historiæ Ecclesiasticæ lib. 12. cap. 32. In hæc verba, vt nunc sunt Latinè Græca reddita: Ipsis profectò sanctis Apostolis consilium illud propositum non fuit, vt sibi de diebus festis iudicium sumerent, aut de iis leges ferrēt: sed potius deo gratam vitam, virtutem, & veram erga Deum pietatem traderent atque inducerent. Eodem capite, vnde originem habuerūt obseruationes feriarum Paschæ, ita docet: Proinde quia homines maximè ferias amant, à laboribus in eis conquiescentes, tum sicuti cuique visum erat, in regionibus passim, consuetudine quadā per traditionem accepta adducti, salutiferæ passionis memoriam colentes celebrarunt. neque enim vel Seruator ipse, vel eius discipuli lege vlla id obseruandum esse statuerunt. hæc Nicephorus.

Sed ad æquinoctium redeamus, de quo Beda venerabilis libri de natura rerum capite 61. ita inquit: Quòd si quis obiiceret, nō æquinoctij memoriam, sed tantùm primi mensis, & tertiæ in eo septimanæ posuisse Legiferum: Sciat etsi æquinoctium nominatim non exprimit, in hoc tamen ipso quòd à pleniluuio primi mensis Pascha faciendum præcipit, æquinoctium plenaria ratione depromi. quoniam absque vlla dubietate constat, eam quæ prima transito æquinoctio plenum suum globum ostenderit, primi mensis existere Lunam. hactenus Beda. Æquinoctiis ergo definit annos cùm Naturales, cùm Ciuiles Hebraicos Scriptura sacra: cōtrà autem Latini & Athenienses atque Ægyptij. Nam Latini annum, quo etiam nūc vtimur, solstitio hyberno definiunt, vt iam fuit dictum, atque iterum dicetur: Athenienses autem solstitio æstiuo, quo celebrantur Olympici ludi. quod etiam initium anni sui sumunt Ægyptij, quia tum effundi Nilus per arua incipit, vti prius fuit declaratum, ac dicetur etiam pòst, libro secundo, capite de Olympiadibus. quas nostri Chronographi existimant celebrari solitas Autumni tempore, sed manifesto & perspicuo, vt pòst constabit, errore.

Qua ratione duodecim lunares anni menses dicantur esse, quum anno solari vtatur Scriptura sacra, & mensibus lunaribus. Item de veterum intercalandi ratione.
Cap. VIII.

Mirum autem videri potest, quî fiat, vt quum anno solari vtatur Scriptura sacra, & mensibus lunaribus, memorentur tamen in Sacris scriptis duodecim tantùm anni menses: quum Luna alternis mensibus triginta numeros impleat, alternis detrahat singulos: sic vt binis mensibus numerentur tantùm quinquagintanouem dies. Eóque fiat, vt duodecim menstrua Lunæ spatia, cursum Solis explere nequeant: quemadmodum id quoque prius in mensibus attigimus. Annus enim lunaris, hoc est, duodecim lunares menses, dies reddunt trecentos quinquagintaquatuor, quo modo Arabes hoc quoque tempore annum suum ordinant: at solaris annus diebus constat trecentis sexagintaquinque, & horis prope sex, quemadmodum prius ex Albategnio declaratum fuit: quo fit vt dies vndecim cum quadrante prope diei addendi sint anno lunari, vt exæquetur anno solari. vnde annum quandoque plurium mensium quàm duodecim fuisse, licet colligere. Ex multis nihilominus Scripturæ sacræ locis apparet in anno Israelitico siue Hebraico, menses fuisse tantū 12.

Sed ex duobus id maximè liquere poteſt, quorum vnus habetur 3. Reg. 4. 7. vbi hæc dicuntur: Habebat autem Salomon duodecim Præfectos ſuper omnem Iſrael, qui præbebant annonam Regi & domui eius. Per ſingulos enim menſes in anno ſinguli neceſſaria miniſtrabant. Deinceps nominatim recenſentur Præfecti illi duodecim, cum ſuis præfecturis. Alter locus eſt. 1. Paralip. 27. quo capite copiarum Dauidis Duces & Præfecti numerantur duodecim, quorum ſinguli per ſingulos anni menſes regi præſtò aderant cum ſuis copiis ſingulis annis vertentibus. Ducum autem ſinguli præerant viginti-quatuor millibus militum, qui ſingulis anni menſibus per vices alii aliis ſuccedebant. Menſium autem duodecim, vt hoc quoque perſpicuitatis gratia addamus, mentio fit Danielis cap. 4. verſi. 26. vbi de Nabucodonoſore agitur, in hæc verba: Poſt finem menſium duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Item Eſter cap. 3. verſiculo 7. quo & nomina ipſa menſium, vt anteà monuimus, adiiciuntur. qui verſus ita habet Latinè: Menſe primo cuius vocabulum eſt Niſan, anno duodecimo regni Aſſueri, miſſa eſt ſors in vrnam, quæ (Perſicè) dicitur Phur, coram Aman, quo die & quo menſe gens Iudæorum deberet interfici. & exiuit menſis duodecimus, qui vocatur Adar. Ex quo ſub anni finem ante menſem Niſan intercalares dies adiectos fuiſſe vltimo menſi in anno Hebraico poſſumus colligere. Primus enim anni Ciuilis ſiue Eccleſiaſtici menſis qui eſt Niſan, ſtatam ſemper & certam ſedem habuit, propter feſtum Paſchæ & matureſcentes eo menſe nouas fruges. Deinde cæteri ab eo menſes eandē rationem tenuerunt, noua Luna ſemper menſem quemque inchoante. Anni autem Naturalis initium ſemper fuit in zifri, vel ſeptimo menſe à Niſan, vt certa eſſet ratio anni Iubilæi, & anni ſeptimi, qui dicitur remiſsionis. Itaque poſſet exiſtimare quiſpiā Hebræos intercalandi ea ratione vſos quam obſeruant Ægyptij, vt quotannis eos dies qui de curſu ſolis ſupereſſent, ad æquādum illi Lunæ motum, vltimo menſi adiicerent, quo Niſan ſemper eſſet primus menſis, & Adar duodecimus. Quā rationem obſeruaſſe Ægyptios Herodotus eſt teſtis, vt antea mouuimus. Ab Hebræis autem temporum rationem mutuaſſe & ſumpſiſſe Ægyptios certum eſt, à quibus poſteà & temporum & motuum cœleſtium rationem ad Græcos manaſſe ex hiſtoriis intelligimus. Eudoxus enim, cuius olim in Græcia præpua laus fuit in Aſtrologia, florente Athenis Philoſophia, primus certam temporum rationem Græcis conſtituiſſe dicitur. Cuius faſti multis autoribus memorantur, quum Aſtrologiam quam in Ægypto didicerat, ad Græcos tranſtuliſſet. Apud Geographos autem inter celebria Ægypti loca, Eudoxi recenſetur ſpecula, ex qua is aſtrorum motus obſeruabat. Græci nihilominus, quia menſes lunares obſeruabant, quos negligebant Ægyptij, quibus omnes menſes erant triginta dierum, intercalario menſe ſunt vſi, vt ex Trieteribus intelligi potuit, quos hodie ſequuntur ætatis huius Hebræi, qua ratione vetus illa Eccleſia Iſraelitica videtur etiam vſa. Docet enim in Hebraico Calendario Munſterus, Februarium alterum, ſubiici Februario vltimo anni menſi ab Hebræis, quum intercalant: eúmque menſem ab iis nominari Veadar. qua ſi dicas, & Februarium, ſiue alterum Februarium. vt ſecundi aut tertij cuiuſque anni menſes ſint tredecim, ſicut olim apud Græcos & Latinos fuiſſe, ex autoribus, qui hac de re ſcripſerunt apparet. qui extremo ſuo anno intercalaribus menſibus vtuntur de more gentis Hebraicæ, à qua bona ſua omnia cæteræ gentes deriuata habuerunt. Quòd ſi quis veterum intercalandi rationem ſcire expetit, ex ipſis ſcriptoribus prophanis haurire poterit, è quibus id ſcire licet, menſibus lunaribus duodecim dies effici tantùm trecentos quinquagintaquatuor: qui numerus quia curſui Solis non ſatisfacit, vſu nonnunquam euenit, vt frigus anni, æſtiuis menſibus, & contra ca-

lor hyemalibus proueniret: quod vbi contigisset, tantum dierum assumebatur, sine vllius mensis nomine, quantum ad id anni tempus satis esset, quo cœli habitus instanti mensi aptus inueniretur, vt ait Macrobius 1. Saturnal. cap. 12. Sed ars posteà adhibita fuit, qua dies, qui deerant motui Solis, intercalarentur. Ad hanc rationem sua tempora Græci constituerunt, qua quo modo sint vsi suo seculo declarat actione in Verrem quarta Tullius. cuius verba propterea subiiciemus, quæ talia sunt: Est consuetudo Siculorum cæterorúmque Græcorum, quòd suos dies mensésque congruere volunt cum Solis Lunæque ratione, vt nonnunquam, si quid discrepet, eximāt vnum aliquem diem, aut summum biduum ex mense, quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. Item nonnunquam vno die longiorem mensem faciūt, aut biduo. Quæ iste Verres quum cognouisset nouus Astrologus, qui non tam cœli rationem duceret, quàm cælati argenti, eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno vnum, dimidiatúmque mensem. hoc modo, vt quo die, verbi causa, esse oporteret Idus Martias, eo die Calendas Martias præscriberet. Itáque fit, omnibus recusantibus & implorantibus. Dies is erat legitimus comitiis habendis, eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus quum Roma reuertitur, dies, vt ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensem comitialem, comitiis iam adhuc triginta diebus habitis. Tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium, quadragintaquinque dies longum, vt reliqui menses in suam rationem reuerterentur. Hæc inquit Cicero, ex quo vetus Græca ratio reuocandorum tēporum ad cursum Solis & Lunæ intelligitur. Quam nobis imitari liceret, nisi perturbatis mallemus vti temporibus & institutis, quàm compositis, & recta ratione constitutis. Quo modo autem cæteri Græci, annis suis sint vsi, & qua ratione intercalares menses addiderint suis temporibus annuis, ita docet Macrobius 1. Saturn. cap. 13. Græci quum animaduerterent temerè se tercentum quinquaginta quatuor diebus ordinasse annum, quoniam apparet de Solis cursu, qui 365. diebus & quadrante zodiacum conficit, deesse anno suo dies vndecim & quadrantem, intercalares statuta ratione commenti sunt, ita vt octauo quóque anno xc. dies, ex quibus tres menses tricenûm dierum composuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, quia operosum erat & difficile omnibus annis vndecim dies & quadrantem intercalare. Itaque maluerūt hunc numerum octies multiplicare, & nonaginta dies qui nascuntur, si quadrans cum diebus vndecim octies componeretur, inserere, in tres menses, vt diximus, distribuendos. Hos dies ὑπερβαίνοντας, menses verò ἐμβολίμους appellabant. hæc Macrobius. Quæ quia fusius explicat Epiphanius, libri primi tomo tertio contra hæreses, visum est è re præsenti futurum, si eius sententiam, vt Latinè est à Cornario exposita, proferremus. Ex qua vetus illa intercalandi ratio per Octoeridas, facilius deprehendetur, quæ obscurius paulò describitur à Macrobio. Hæc autem sunt quæ ab Epiphanio docentur: Quum annus iuxta solarem cursum compleatur trecentis sexaginta quinque diebus & horis tribus, contigit propterea quòd Luna facit annum trecentis quatuor & quinquaginta diebus, vt deficiāt cursui secundum Lunam, dies vndecim, & horæ tres. Et primo quidem anno, fiunt dies epactæ appellatæ, hoc est, dies adiectitij vndecim, & horæ tres. Secundo anno, dies vigintiduo, horæ sex. Tertio anno, dies trigintatres, horæ nouem. Et secatur vnus mensis intercalaris appellatus. intercalantur enim triginta dies. Relinquuntur autem dies tres, horæ nouem: quæ appositæ vndecim diebus & tribus horis de quarto anno, fiunt dies quatuordecim, & horæ duodecim. Quinto autem anno aliis appositis vndecim diebus & tribus horis fiunt epactæ vigintiquinque, & horæ quindecim. Et sexto anno appositis aliis vndecim diebus & horis tribus, fiunt dies 36. & horæ

18. quæ faciunt mensem intercalarem vnum. & intercalati sunt per annos sex, menses duo: primis tribus annis mensis vnus, & aliis tribus annis, mensis alter: & restant de epactis, dies sex, horæ octodecim. Appositis autem his, ad septimum annum, ad vndecim de eodẽ anno dies & horas tres, fiunt epactæ decem & septem, horæ vna & viginti. Octauo verò anno rursus appositis aliis vndecim diebus, ac horis tribus, fiunt dies vigintiocto epactæ, & horæ 24. quæ faciũt dies duos, & his horis appositis ad vigintiocto dies, fiũt simul dies triginta. Et contingit in octauo anno intercalari dies triginta. vnum mensem in duos annos. Atque sic per octoennij circuitum intercalantur dies nonaginta, qui sunt plenissimi menses intercalares tres. Et fit in tribus primis annis mensis vnus, & tribus sequentibus mensis alter, & in duobus posterioribus annis mensis vnus. hæc sunt quæ de temporum ordinatione tradit Epiphanius. In cuius dictis est illud annotandum, tres horas sumi pro quarta diei parte. nam vigintiquatuor horis duos complectitur dies, sic vt duodecim horis diem ciuilem definiat, quod ex signorum zodiaci supra horizontem emersu intelligitur: quorum vnicuique duæ vulgò tribuuntur horæ, vt anteà fuit in horarum tractatione declaratum. & Euangelistæ Marci locus explicatus de tertia hora qua crucifixus est Dominus. In hac autem ratione si vna tantùm hora ascensioni signi tribuatur, certè sex tantùm erunt diei horæ, & totidem noctis, quum sex signa interdiu horizontem conscendant, & sex alia noctu quoque supra horizontem emergant. De epactis autem & intercalatis mensibus, si quis plura scire expetat, legat Stœfflerum in Calendario magno Romano, propositione tricesimaquarta. Quæ verò Beda venerabilis de intercalandi ratione Græca & Hebraica docet, nõ incommodè hoc quoque loco subiicientur: etsi dissentientia & diuersa nonnihil ab Epiphanio tradit. Is autem libri De natura rerũ capite nono his de rebus hæc profert: Et Græcos veteres legimus 354. diebus annum ad lunæ cursum computãtes, octauo semper anno, 90. dies qui nascantur, si quadrans cum vndecim diebus epactarum octies componatur, pariter intercalasse, in tres videlicet menses tricenorum dierum distributos. Iudæos autem nunquam, sed altero vel tertio anno, mensem Lunæ tertiumdecimum, quem embolismum vocitamus, inserere solitos, sicut notissima decimaquarta Lunæ paschalis apertè ratio probat. hæc Beda. Quæ verò fuerit apud Hebræos intercalandi ratio, explicat prolixè satis in Hebraico Calendario Munsterus, quod Basileæ Frobennius excudit anno Domini 1527. Eadem de re agit etiam Iohannes Lucidus eo libro quem scripsit, De emendatione temporum. qui liber excusus est Venetiis in officina Lucæantonij Iuntæ 1546. Atque hæc quidem de tempore & partibus temporis dicenda fuisse videntur, tum argumenti præsentis necessitate nos ad id cogente, tum vt Mathematicas artes & disciplinas sibi esse cognoscendas, qui sunt earum ignari, intelligerent, atque agnoscerent earum opus esse notitia ad anni restituendam ex Dei ordinatione rationem. Nunc vnde tempora numerare, & annos annotare cœperint prophani autores, & nobis quoque vnde numerandi sint, est dispiciendum.

CHRO-





CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER II.

Vnde temporum ſumantur in hiſtoriis exordia. Cap. I.

IN magna temporum ignoratione atque confuſionē verſantur autores prophani, apud quos tam incerta eſt iſta ratio, vt Varro antiquitatis inueſtigator diligentiſſimus, tria temporum diſcrimina coactus fuerit conſtituere. Quorum primum ab hominum ortu definiuit ad diluuium, quod ſub Ogyge Thebarum rege contigiſſe dicitur. Alterum autem ab illo diluuio Ogygio, ad primam Olympiadem perduxit. Tertium verò à prima Olympiade perſequutus eſt, ad ſuam vſque ætatem. Sed eam hiſtoriam ex librorum ipſius titulis, & iis quæ memoriæ mandauit ſuis ſcriptis Cenſorinus, item Aurelius Auguſtinus, quodam modo nouimus. Pauca enim de multis ij prodiderunt,quum eorum librorum copiam,quam in manibus habebant, non defuturam nobis crederent. Cenſorinus autem De die natali cap.17. Varronis iſtam partitionem temporum ita explicat: Varro tria diſcrimina temporũ eſſe tradit. Primum ab hominum principio ad cataclyſmum priorem. Secundum ad Olympiadem primam:quod quia in eo multa fabuloſa referuntur Mythicon nominatur. Tertium à prima Olympiade ad nos, quod dicitur Hiſtoricon: quia res eo geſtæ, veris hiſtoriis continentur. hæc Cenſorinus.De ea verò temporum ſumma quam ſuis libris conſtituit Varro, certi eſſe poſſumus, ex iis quæ tertio De re ruſtica libro recenſet in ipſo prologo. Exiſtimat autem vetuſtiſſimum Græcum eſſe oppidum Thebas Bœotias, quas rex Ogyges ædificauerit, ſicut in agro Romano ſit Roma, quam Romulus cõdiderit.Cæterùm à Roma condita ad ſua tempora,ait eos annos effluxiſſe quos illis verſibus memoret Ennius:

Septingenti ſunt paulò plus minus anni,
Auguſto augurio,poſtquam inclita condita Roma eſt.

A Thebis autem,quæ ante cataclyſmum Ogygis cõditæ dicuntur, numerat annos circiter bis mille & centum. Quibus tamen quid acciderit,non planè certum ſit. Quum interim artes omnes in Græcia dicãtur repertæ intra mille annorum.Hæc Varronis eſt eo loco de temporũ antiquitate ſententia,quam Olympiadum beneficio, & ſuperiorum temporum diligenti animaduerſione, illum collegiſſe exiſtimare licet, quemadmodum id quoque affirmat Cenſorinus,libri De die natali capite decimo ſeptimo. Neque verò potuiſſe doctos illos homines longius antiquitatis memoriam repetere, ex Cicerone quoque poſſumus colligere. qui in Oratore, de Attico loquens, & eius in colligẽdis veteribus hiſtoriis induſtria verba faciens,ait eum ſeptingẽtorum

annorum res memoria dignas,literarum monumentis mandaſſe. Ciceronis autem verba ſunt hæc:Cognoſcat enim orator,rerum geſtarum & memoriæ veteris ordinem,maximè ſcilicet noſtræ ciuitatis: ſed & imperioſorum populorum,& regum illuſtrium. Quẽ laborem nobis Attici noſtri leuauit labor: qui conſeruatis notatiſque temporibus, nihil illuſtre quum prætermitteret, annorum ſeptingentorum memoriam vno libro colligauit. Neſcire autem quid antea, quàm natus ſis acciderit, id,eſt ſemper eſſe puerum. Quid enim eſt ætas hominis,niſi quum memoria rerum veterum,cum ſuperiorum ætate contexitur?Commemoratio autem antiquitatis exemplorúmque prolatio, ſumma cum delectatione & autoritate orationi affert fidem. hactenus Cicero.Cui non incommodè Macrobij ſubiungetur ſententia, de antiquitate prophanis autoribus cognita. Is enim etſi vixit longo poſt Ciceronem tempore, teſtatur tamen libri 1. cap. 10. Commentariorum in ſomnium Scipionis, non multa ſecula ſcriptoribus nota fuiſſe, dum ita loquitur: Ac ne totum videamur de fabulis mutuari, quis non hinc exiſtimet quandoque mundum cœpiſſe, nec retro eius longam ætatem, quum ab hinc vltra duo annorum millia, de excellenti rerum geſtarum memoria, ne Græca quidem extet hiſtoria. Nam ſupra Ninum, à quo Semiramis ſecundum quoſdam creditur procreata, nihil præclarum in libros relatum eſt. hæc Macrobius: Ex cuius ſententia, cur non longius à Nino repetant antiquitatis memoriam prophani autores, intelligimus. Nam, quemadmodum ait Diodorus Siculus libro tertio, Ninus Aſſyriorum rex, primus ſcriptores eſt nactus. Quamobrem ab vltima memoria ſuam hiſtoriam exorſus Trogus Pompeius, à Nino incipit, vt ex Iuſtini compendio apparet. Diodorus tamen Siculus perquiſitis & luſtratis omnium Hiſtoriographorum prophanorum, quos ſolos nouerat, monumentis, qui ad ea tempora vixerant, dum nobis Bibliothecam (ſic autem ſuos libros nominat) conficit, hiſtoriam ſibi à prima mundi origine putauit repetendam. Primis autem Bibliothecæ ſuæ libris, fabulas tantùm exponit, quia certi nihil quod de prioribus temporibus diceret, habebat. Belli tamen Troiani tempus narrationis ſuæ ſtatuit exordium: Apollodori & Varronis ea in re plurimùm adiutus opera & commentariis. Manca verò nobis ea parte extat Diodori hiſtoria, neque ex ea hiſtorica narratione quicquam adhuc prodiit in lucem, ante Xerxis in Græciam tranſitum. Tempus autem quod ſuis libris complexus erat, præfatione in quadraginta Bibliothecæ ſuæ libros declarat, nempe mille centum & trigintaocto annorum, qui terminantur Iulij Cæſaris expeditione contra Gallias, Senatuſconſulto ſuſcepta. Ex hiſtoricis autem Romanis intelligimus Gallias Cæſari decretas, C. Iulio Cæſare & M. Calphurnio Bibulo Coſſ. anno ab vrbe condita ſexcenteſimo nonageſimoquinto, id eſt, annis ante natiuitatem Chriſti domini quinquagintaocto.

Qua verò mundi ætate contigerint ea quæ antiquiſsima reputant prophani autores, ſtatuere aut definire nequeunt:fugit enim illos veritatis notitia, quæ nõ niſi ex Hiſtoria ſacra,& Dei verbo peti poteſt.Et vt ad Varronem redeamus,cuius præter cæteros celebrata eſt diligentia,de primis temporibus ſeu fabuloſo illo Poëtarum aureo ſeculo,nihil certi commemorat, quemadmodum neque alij vulgares autores: apud quos id tantùm de illa ætate reperias, terram inaratam omnia nullo cogente liberè profundere ſolitam: & deos hominum conſuetudine tunc vſos, donec mortalium improbitate ſenſim augeſcente, vltima cœleſtium Aſtræa terras reliquerit. Itaque & apud Ouidium faſtorum primo, ſic de ſuo regno Ianus deorum & Italorum regum antiquiſſimus verba facit:

Tunc

Tunc ego regnabam patiens quum terra deorum
Esset,& humanis numina mista locis.
Nondum Iustitiam facinus mortale fugarat,
Vltima de superis illa reliquit humum.
Proque metu populum,sine vi pudor ipse regebat,
Nullus erat iustis reddere iura labor.

Sic de prima illa mundi ætate quam dixerũt auream,fabulatur Ianus, antiquissimus Italiæ rex:à quo etiam Saturnus deorum poëticorum vetustissimus, dicitur in regni societatem admissus. vt Ianus fortasse sit filiorum Iapeti siue Iaphet quartus, qui Genes.10. vocatur Iauan, quasi detracta vna syllaba,ex Iauanus,effectus sit Ianus Latinis.Poëtæ autem,quos omnis sapientiæ magistros,stulti & insani homines prædicant,qui nobis secula finxerunt aurea,argentea,ærea & ferrea,de quibus dicetur nonnihil libri tertij capite sexto,superstitionum omnium, & mendaciorum præcones & antistites fuerunt: è quibus principes sunt Homerus & Hesiodus, quos plerique sic mirantur vt eorum scriptis nihil esse melius affirment.Sed qui de terra sunt, terrena tantùm sapiunt,proptereáque terrenos & luto ac sordibus oblitos & conspurcatos omni ex parte homines,suspiciũt maximè,vt sibi simillimos & proximos. Ac ne videar Poëtis istis maledicere,qui sint Poëtarum cæterorum dij, id est, vt quod res est, verè explicemus & proferamus, angeli Satanæ & impietatis omnis magistri, age quidnam de his prædicet Herodotus in Euterpe, id est, secundo historiæ suæ libro perpendamus. Ita autem de his agit: Hesiodus & Homerus, quos quadringentis non amplius annis ante me opinor extitisse, fuêre,qui Græcis deorum prolem introduxerunt, eísque & cognomina, & honores, & diuersa artificia, & figuras attribuerunt. hæc habet Herodotus de Poëtarum, & scriptorum prophanorum principibus, quos propter inuẽta sacra impia mirantur stulti,& ignari Dei homines. Quos iure damnatos impietatis à Pythagora fuisse, non est quod miremur. Itaque animam Hesiodi columnæ æreæ astrictam vinculis,stridentémque miserè apud inferos pœnas dare mendaciorum suorum prodidit. Homeri autem animam graues æquè pœnas dare dixit, pendentem ex arbore, serpentibus illam vndique vexantibus, eorum causa quæ finxerat de diis. Sunt ergo magna cautione talium scripta euoluenda, ne cùm mendaciorum plena sint, officiant agnitæ veritati, aut iter obstruant veritatis cognitioni, à qua nos imposturis & confictis speciosis mendaciis, conatur auertere per suos satellites & ministros Satanas.In quibus si numerabimus cæteros prophanos Poëtas,non ab re facere videbimur,præsertim quum id minimè dissimulent ij,qui operũ suorum initiis Musas,& Apollinem,& Bacchum,gentium deos, hoc est, vt apertè loquamur, diabolum, inuocant ad suam opem, cuius se ministros profitentur,mendaciis comminiscendis & spargendis. At nos qui veritatis & Dei veri serui sumus & filij,beneficio Christi Iesu domini nostri, non est par quicquam hîc dissimulare,aut quod Dei gloriæ,& electorum ipsius saluti officiat approbare:ne quis nos existimet minus rectè sentire aut iudicare de tantis scriptoribus,quos omnis admirata est antiquitas,quam Deus suo certo iudicio permisit suæ vanitati, vt Actor.14. 15. docet Apostolus, apud Lystreos hæc verba faciens: Viri quid hæc facitis?& nos mortales sumus, similes vobis homines,annuntiantes vobis,ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in iis sunt. Qui in præteritis generationibus, dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens, de cœlo dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Ita Apostolus Deum prioribus illis seculis, gentes permisisse ingredi vias

ſuas teſtatur: admonens nos vt ab eorum inſtitutis caueamus. Ex Poëtis igitur, omnis impietatis magiſtris, ſeculi aurei non eſſe longè repetendam memoriam videmus. Id verò ſeculum, quia fabulis & mendaciis nobilitatum fuit, ſi certi nihil habet in hiſtoria prophana, non eſt quod miremur, quum mendaciſſimos habuerit ſcriptores.

Inſequens autem ſeculum, quod à diluuio Ogygio inchoant, aliud enim eſt, vt conſtat ex Oroſio lib.1. cap.7. & 9. quod ad Deucalionis refertur tempora, vſque ad primam Olympiadem, fabuloſa habet omnia, ex quo Varroni dicitur Mythicum.

At tertium quod ab Olympiadibus incipit, etſi vix conſtat quid earum primis temporibus acciderit, dicitur Hiſtoricum. Inde enim certior hiſtoriæ fides poſſe peti videtur. Ita Græci ab Olympiadibus rerum geſtarum certitudinem repetunt. Latini autem ab Vrbe condita, rerum ſuarum & exterarum monimenta notant: additis interdum Olympiadibus, quòd Græcos, quorum literis fuerunt exculti & expoliti, ſemper ſunt admirati. Huc accedit, quòd vrbs ipſa Romana, quemadmodum mox intelligetur, non longo poſt Olympiadas tempore, condita fuit.

Hebræi autem annos & tempora numerant ab orbe, ſiue mundo condito. Nos autem Chriſtiani tempora quidem priora, ab orbe cōdito, de more Hebræorum numeramus, ſequuti ſacra oracula: poſteriora autem, quæ Scriptura ſacra vocat nouiſſima, metimur à Chriſti domini natali, de quo die ſuo loco certiora dicentur, quàm quæ hactenus ſint à noſtris prodita. Nonnulli autem à Chriſti domini paſſione annos numerant, alij aliter, ſicuti docebitur quum ad ea tempora, in quæ Chriſti domini natiuitas incidit, peruenerimus. Rerum autem Eccleſiaſticarum ſcriptores, non modò annos à condito mundo, aut Chriſto domino nato conſignant, ſed in temporibus annotandis Indictiones atque Æras vſurpant, vt & Mahumedici Hegiras: de quorum ſingulis commodius alio diſputabitur loco. Nunc autem de Olympiadibus, & Romanæ vrbis natalibus, quæ Ieſu Chriſti domini noſtri incarnationem antecesſerunt, dicemus, quòd iis nec Græca nec Latina hiſtoria quidquam antiquius ex quo certa rerum petatur notitia, agnoſcat.

De Olympiadibus & vrbis Romæ natalibus. Cap. II.

PEnteridas præcipuè à Græcis obſeruatas fuiſſe, in notandis temporibus ait Cenſorinus, capite decimoquinto libri De die natali. Interpretatur autem ipſe Cenſorinus penteridas, quaternorum annorum circuitus, quos ipſi Græci appellent etiam Olympiadas, quia quinto quóque anno redeant Olympiades, quatuor integris annis confectis. Penteris enim, ſi quis verbi vim ſpectare velit, quinarium ſeu quintanum ſignificat annorum numerum, ſeu potius orbem & circuitū, quo ſoleant redire & reſtitui Olympiades, quinto quóque anno. Sunt autem nomen Olympiades ſortitæ ab Olympia vrbe Piſani agri in Elide, quæ eſt Peloponeſi regio, vicina Arcadiæ. Olympiam tamen dictam fuiſſe Piſam, autor eſt Stephanus, libro De vrbibus. Fuerunt enim vicinæ inter ſe vrbes Olympia & Piſa, quæ bellis attritæ, deinde reſtitutæ, ſua permutauerunt nomina, ſic vt vna in alterius nomen conceſſerit. Piſa autem, vt eſt in Elide Peloponeſi regione, ita Piſæ plurali voce, ſunt Hetruriæ in Italia origine Peloponeſiaca. Eſſe autem Olympiæ, Iouis Olympij, ex eo loco ſic appellati templum cum luco & ſtadio ad amnem Alphæum, qui labens ex Arcadia miſcetur Triphiliaco mari, inter Occaſum & Meridiē, docet Strabo libro

libro octauo.vbi in honorē impuri idoli,cognomine Iouis Olympici,quinto quóque anno redeūte,celebrātur ludi,maximo totius Græciæ apparatu. Quo factum fuit, vt Olympiadum illustris fuerit appellatio, atque inde quatuor annorum spatium expletum, nominatum sit Olympias. Olympicum autem ipsum ludicrum fertur primus instituisse Hercules, atque studium ipsum pedibus suis mensu definisse. Ex quo posteà Phythagoras deprehēdisse dicitur Herculis staturam & proceritatem, quemadmodum refert ex Plutarcho Aul.Gellius noct. Atticar. libri primi capit. primo. Id verò ludicrum intermissum restituisse posteà dicitur Iphitus, à quo prima numeratur Olympias, quemadmodum Solinus capite secundo sui Polyhistoris explicat.apud quem malè Iphiclus ponitur pro Iphito. Fuit autem ab Oxilo Eleorum rege oriundus Iphitus, qui ludos apud Olympiam & mercatum, atque inducias, eorum ludorum causa instituit. Eum verò Pausanias Eliacōn primo,ait fuisse æqualem Lycurgi,eius qui Lacedæmoniis leges & rempublicam ordinarit. Quod in Lycurgi vita confirmat Plutarchus, qui ait Olympicarum feriarum excogitationem, viri mitis & facilis ingenij, atque abhorrentis à bello fuisse. In qua historia, ex Hermippo commemorat Lycurgum neque affuisse initiò, neque astitisse, neque socium fuisse eorum quæ fuerant ab Iphito instituta,sed interfuisse atque spectasse ludos,eò profectum certa de causa. Audisse autem illum vocem tanquam hominis alicuius à tergo illum increpantis & admirantis, quòd ciues non exhortaretur simul cum aliis celebritatis illius participes fieri. Conuersum autem Lycurgum, quum qui locutus fuerat nusquam appareret,numen fuisse arbitratum esse. Sic ad Iphitum concessisse,communíque studio festiuitatem illustriorem,& firmiorem constituisse. Initio autem historiæ Lycurgi citat autorem Aristotelem Plutarchus,qui Lycurgum Iphiti tempore claruisse ait,feriásque Olympiacas vnà cum eo confecisse tradit. Quod si verum est, Olympiades iure dicemus cū instituta Lacedæmoniis à Lycurgo Republica,cœptas annotari. Lycurgi autem instituta vix trecentis ante se annis extitisse,dicit in Minoe Plato. Tucydides quoque prologo suæ historiæ tradit annos circiter trecētos esse, ad finitū bellū Peloponesiacum. ex quo Lacedæmonij eadem administratione Reip. vtantur, vt nō lōgè repetēda Olympia,aut Lycurgi memoria videatur. Ex Ciceronis autē oratione pro Flacco,parem prope institutorum Lycurgi & vrbis Romanæ antiquitatem esse animaduertere possumus. Qui ab eo tempore ad suū seculum annos septingentos, tot nēpe quot Atticus suo Chronico cōprehenderat, enumerat. Ciceronis verba ita habent: Adsunt Lacedæmonij,cuius ciuitatis spectata & nobilitata virtus,non solùm natura corroborata,verùm etiam disciplina putatur. Qui soli toto orbe terrarum, septingētos iam annos amplius vnis moribus,& nunquam mutatis legibus viuunt. Ex quibus verbis,Græcas historias & res illustres à Græcis animaduersas, & annotatas non admodum Roma vetustiores deprehēdimus. Sex autē Olympiades Romanæ vrbis natales tantū antecesserūt, sicuti mox intelligetur. Quid autē primis Olympiadibus cōtigerit, verè doceri vix potest,quum ante tēpora Cyri maioris qui primus Persarū monarcha fuit,quemadmodū id etiā prophanis autoribus nō est ignotū,certi nihil Græcorū historiæ habeāt. Quinquagesima autē Olympiade floruisse Cyrum prodidit Plinius lib.36.c.4.inquiens: Marmore scalpendo primi omniū inclaruerunt Dipænus & Scillis,geniti in Græca insula: etiā tū Medis imperātibus,priusquā Cyrus in Persis regnare inciperet,hoc est Olympiade circiter quinquagesima. Sed vt à Plinio dissentiamus, & cæteris Chronographis, vt Diodoro, Thallo, Castore, Polybio & Phlegetōte, quos citat Eusebius lib.10.c.3.librorum de præparat. Euangelica. qui aiunt Cyrum cœpisse imperare Olympiade quinquagesimaquinta, facit veritas & Historiæ sacræ

certitudo: ex qua discimus Cyrum maiorem floruisse demum Olympiade octuagesima, id est, annis centum & viginti, serius quàm tradatur historiis prophanis. Cyri verò ætate floruisse Græciæ septem Sapientes Historiographorum monumentis constat. Solonis enim celebre est in historiis cum Crœso Lydorũ rege colloquium, paulò antè quàm is à Cyro victus, & regnò spoliatus fuisset. Solon autem fuit vnus è septem Sapiẽtibus, qui eâdem ætate vixerunt. Is verò Crœsum admonuerat, ne opum fiducia, aut magnitudine superbiret, sed vereretur vltorem & vindicem superbiæ Deum. Crœsus autem ambagibus & fallacibus responsis elusus, dum Cyro se opponit, victus & captus fuit. Ita octuagesima Olympias certarum apud Græcos historiarum habet initium: quod tempus incidit in reditum Iudaicæ gentis ex captiuitate Babylonica. Vnde quàm parua fides de priorum temporum rebus gestis sit habenda Græcæ historiæ, potest animaduerti: præsertim quum Atheniensium prima scripta & leges antiquissimæ memorentur eæ, quas tulerit iis & scripserit Draco: qui leges Atheniensibus sanguine scripsisse dicitur, quòd capite puniret crimina, quæ illis videbantur leuia. quas leges eam ob rem posteà Solon emendarit, mitioribus & æquioribus pœnis constitutis ipsis maleficiis. Draconem autem floruisse tricesimasexta Olympiade annotauit Eusebius, libro De præparatione Euangelica 3. sicuti Tatianus oratione aduersus Gẽtes prius annotarat. In quo fallitur vterque, sequutus vitiosa chronica Græcorum. Alij autem Draconis tẽpus conferunt in Olympiadem 39. qua leges Atheniensibus tulerit, post reges exautoratos Athenis, & institutam Reip. nouam formam. Nam, vt ait Iustinus libro 2. post Codrum nemo Athenis regnauit. quod memoriæ nominis eius tributum est. Administratio Reipub. annuis magistratibus permissa est. Sed ciuitati tunc nullæ leges erãt, quia libido regum pro legibus habebatur. Eligitur itaque Solon vir iustitiæ insignis, qui velut nouam ciuitatem legibus cõderet. hæc Iustinus. Qui Draconis leges præterit, quòd ex tẽpore paruo in ea Repub. locum habuerãt. Ita legibus Draconis & iis quas posteà tulit Solon, nihil ferè antiquius agnoscũt Athenienses, quæ ad tẽpora Persarũ attinent. De rebus autem Persicis & aliis Asiaticis Barbarorũ, vt loquũtur Græci, vix certi quicquã habet historia Græca ante Xerxis in Græciam transitũ. Quem quidem copias suas in Græciam traduxisse, ait in Arcadicis Pausanias, tum quum Gelon Syracusis, & in reliqua Sicilia dominabatur. Eliacõn autem secundo volumine, idem Pausanias ait Gelonem Syracusis potitum fuisse tyrannide, anno secundo Olympiadis septuagesimæ secundæ. At Olympiade septuagesima quinta, ait Xerxem expeditionem fecisse in Græciam, Dionysius Halicarnass. lib. 9. In quo tamen admissos esse errores manifestos intelligetur ex sequentibus, quum de Persico imperio, & Hebdomadibus Danielis agemus, capite octauo libri tertij. Longior autem essem, si tempora ab autoribus annotata vellem in præsentia persequi, ex quibus veteris historiæ Græcæ memoria, haudquaquam antiqua esse colligi potest. Hæc tamen putaui hoc loco commemoranda esse, vt aliunde certam veterum historiarum & priorum temporum notitiam petendam esse intelligeremus, nempe ex Sacris literis. quibus res ab ipso mundi ortu nobis cognoscendæ, ita sunt annotatæ, vt de earum fide & tempore quo acciderunt, dubitare non liceat.

Quia verò quid sint Olympiades, & vnde nomen habeant, & à quo sint institutæ diximus: nunc quia notãdis annuis spatiis, & definiendis temporibus inseruiunt, atque anni Græci principium demonstrant, videtur dicendum quo anni tempore celebrari sint solitæ: etsi potest illud intelligi ex iis quæ in mensium & in anni ratione superiore libro fuerunt demonstrata. Annum enim Græci, id est, Athenienses, Græcorum maximè insignes eruditione

populi

populi,ſolſtitio æſtiuo inchoãt, vt dictum fuit,quo tempore ſolitæ ſunt celebrari Olympiades, annorum Græcorum notæ & indices. quas teſte Tito Liuio celebrari ſolitas æſtate animaduertere poſſumus, ex his quæ ab illo decadis 3. lib. ſeptimo dicuntur, vbi hæc inquit: Et Lucius Manlius trans mare legatus iret, viſeretque, quæ res ibi gererentur. Simul quòd Olympiæ ludicrum ea æſtate futurum erat,quod maximo cœtu Græciæ celebraretur, vt ſi tutò per hoſtem poſſet,adiret id concilium.Quem Titi Liuij locum,qui Alphonſi tabulas conſcripſerunt,peruerſè ſunt interpretati, deinde & cæteri noſtri Computiſtæ. ſic vt anni Græci initium, & Olympiadum, contulerint in æquinoctium autumnale. à quo indictiones quoque incipiunt: exiſtimantes Olympiadum & Indictionum imperatoriarum idem eſſe principium.Sed vt certius ſit hoc anni Græci principium,Simplicij docti interpretis Ariſtotelis,hac de re teſtimonium proferemus. Is commentario capitis ſecundi, libri quinti Phyſicorum Ariſtotelis,vbi docetur quid ſit τὸ ἐφεξῆς,ita ſcribit,Ἐπὶ δὲ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ῥεόντων καὶ γενομένων,φύσει τὸ πρότερον,τὸ πρότερον ἐστίν. ἃς δὲ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν, θερινὰς τροπὰς ὡς Ἀθηναῖοι,ἢ περὶ μετοπωρινὰς, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην Ἀσίαν, ἢ περὶ χειμερινὰς,ὡς Ῥωμαῖοι,ἢ περὶ ἐαρινὰς, ὡς Ἄρραβες καὶ Δαμασκηνοί. Μηνὸς δὲ ὥς τινες ἀρχὴν τὴν πανσέληνον λέγουσι,ἢ τὴν νέαν,ἔσονται θέσει αὗται,id eſt,In tẽpore & rebus fluẽtibus & caducis,quod natura prius eſt, dicimus eſſe prius. At in iis quæ nos inſtituimus principiis, vt anni quidẽ,æſtiuum ſolſtitiũ, quo modo Athenienſes, aut Autumnale æquinoctium,vt qui morantur in Aſia,aut Hibernum ſolſtitium,vt Romani,aut vernũ æquinoctiũ,vt Arabes & Damaſceni,aut menſis, vt nonnulli plenilunium ſtatuunt principiũ, aut interluuium, ea principia dicẽtur nõ natura,ſed hominũ inſtituto cõſtare.hæc Simplicius.Cui ſi Platonis attexemus autoritatem idem confirmantem, nulli opinor,de anni Græci principio dubitare amplius licebit. Libro autẽ De legibus ſexto magiſtratus anno ineunte,id eſt Calendis eius menſis qui proximus eſt ſolſtitio æſtiuo, iubet magiſtratus conuenire in commune templum,ad præſtandum iuſiurandum & fidem ſuam religione obligandam pro Reipubl. commodis. Eius autem verba ſunt talia: Πάσας δὲ τὰς ἀρχὰς,ὁπόσας τε μετ' ἐνιαυτὸν καὶ ὁπόσας πλείω χρόνον ἄρχουσι, ἐπειδὰν μέλλει νέος ἐνιαυτὸς μετὰ θερινὰς τροπὰς, τῷ ἐπιόντι μηνὶ γίγνεσθαι, ταύτης τῆς ἡμέρας τῇ πρόσθεν,πάντας χρὴ τοὺς ἄρχοντας συνελθεῖν εἰς ἓν ἱερὸν, id eſt,Omnes magiſtratus tam annui,quàm maioris tẽporis,pridie Calendas menſis illius,quo poſt æſtiuum ſolſtitium nouus annus incipit, oportet in idem templum conuenire. Ex his Platonis & ſuperioribus Simplicij verbis,mẽſem ἑκατομβαιῶνα, qui incipit proxima æſtiui ſolſtitij luna, annum inchoare & Olympiadũ ferias habere videmus. Menſi autem ἑκατομβαιῶνι reſpondet is qui Hebræis vocatur Tamuz & Latinis veteribus Iunius.

Olympiades autem deſiiſſe celebrari Theodoſij maioris ætate,ait Cedrenus Græcus Hiſtoriographus, his annis Baſileæ excuſus, pag.268. quarum loco ait ſubſtitutas Indictiones. quo loco Indictionis etymon ad Græcã refert rationem,malè Latino vocabulo,deriuationem Græcam tribuens,vt monebimus, quum de Indictione nominatim agemus: malè etiam Indictionum tempus inſtitutarum notat. qua de cauſa iure à Cedreno diſſentiunt alij, qui ſub Conſtantino Magno ludos Olympicos ſublatos fuiſſe, ſicuti & alia ſpectacula theatralia affirmãt.Cæterùm quidam hiſtorici ludiones & reliquum inſtrumentum ludicrum,ex Olympia fuiſſe Romam à Sylla traductum commemorant, Olympiade centeſima ſeptuageſimaquinta,quo tempore Pompeius Magni cognomen, rebus fœliciter illi ſuccedẽtibus accipiebat, vt poſt illa tempora,raros fuiſſe ludos Olympicos credibile ſit,ſicuti Romæ fuerunt poſt Syllam rara luſtra.

Sequitur vt de Romæ natalibus dicamus,quum temporis ab vrbe condita

notatio, quemadmodum & Olympiadum magnam historiis lucem afferat. Ac de Roma condita vix Historicis inter se conuenit, quorum differentes sententias sic colligit Eutropius agens de Romulo, his verbis: Is inter pastores quum latrocinaretur, octodecim annos natus, vrbem exiguam in monte Palatino constituit vndecimo Calendas Maij, Olympiadis sextæ anno tertio, post Troiæ excidium (vt qui plurimùm minimúmque tradunt) trecentesimo nonagesimoquarto. hæc Eutropius. Qui consentientem Plutarchum habet in vita Romuli, vbi inquit: Illum autem diem, quo Romulus Vrbis fundamenta iecit, trigesimum fuisse diem perhibent, in eóque Lunam ex congressu Solis defecisse perhibent, quam vidisse Antimachum Teium Lyricum aiunt, quum in tertium annum sextæ Olympiadis incidisset. Ouidius autem libro Fastorum quarto, natalem Vrbis diem, quem parilibus, vel palilibus fuisse aiunt, confert in duodecimum Calendas Maij, altera die ab ingressu Solis in Taurum.

Vnde autem vrbis Romæ appellatio deducta fuerit, docetur his Ennij versibus:

Certabant vrbem Romámve Remámve vocarent.
Omnibu' cura viris vter esset Induperator.

Ita versus istos citat Cicero 2. De diuinat. libro. Communi enim Romuli & Remi consilio, positis Vrbis fundamentis proximè eum locum vbi expositi & educati fuerant, de nomine vrbis posteà fuit actum, atque eo qui princeps reliquis imperaret. Est autem consortis impatiēs ambitio, nec socium potest ferre animus imperandi cupiditate inflammatus. Itaque eò fuit res deducta, vt Romæ suum nomen dederit Romus frater Remi. Nam qui posteà Romulus fuit dictus, item & Quirinus, Romi primùm appellationem obtinuit, sicuti testatur ipsum vrbis nomen & Ennius, item Seruius Grammaticus, in eum locum primi Æneidos,

- - Donec Regina sacerdos
Marte grauis, geminam partu dabit Ilia prolem:

inquiens Remum & Romum fratres fuisse natos ex Ilia Numitoris filia. Deinde post alia adiicit, Vt autem pro Romo, Romulus diceretur, blandimenti gratia factū est, quod gaudet diminutione. hæc Seruius. Ad hæc, Romam fuisse vocatam à Romo vel Æneæ filio, vel alio quopiā, testatur etiam Dionysius Halicarnasseus Romanarum antiquitatum, siue originum lib. 1. Quòd autem ad tempus à Troia euersa ad Romam conditam attinet, Plutarchus id in Camillo annotauit, inquiens annos intercessisse quadringentos trigintaduos. cui accedunt Solinus in Polyhistore cap. 2. Item Dionysius Halicarnasseus antiquitat. vrbis Romanæ libro primo, qui à Troiæ excidio ad Romam conditam annos enumerat quadringentostriginta duos, ex regulis Eratosthenis certis & indubitatis, vt ait. Quibus quum refragentur Virgilius & Titus Liuius, autores Latini, diligentes suarum historiarum interpretes, à prima origine deductis & annotatis, fit vt iis malim accedere, quàm Græcis autoribus, quorum non est hac in re consentiens opinio: à quibus dissentit Eutropius, vt dictum fuit. Virgilio autem quamuis Poëtæ, hac in re non esse derogandam fidem apparet, quòd ea de re agens non fabulas narrat, sed historiam exponit, quam veluti ex fatis & arcanis oraculis haud dubiis profert. Cuius propterea versus ex primo Æneidos lubet adscribere:

Parce metu Cytherea, manent immota tuorum
Fata tibi, cernes vrbem & promissa Lauini
Mœnia, sublimémque feres ad sydera cæli
Magnanimum Aeneam, neque me sententia vertit.
Hic, tibi fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longius & voluens fatorum arcana mouebo.

Bellum

Bellum ingens geret Italiæ, populósque feroces
Contundet, moréſque viris & mœnia ponet,
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternáque tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo,
Additur: Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno,
Triginta magnos voluendis menſibus orbes
Imperio explebit, regnúmque à ſede Lauini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
Hic iam tercentum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectorea, donec regina ſacerdos
Marte grauis, geminam partu dabit Ilia prolem

His verſibus docet Virgilius, regnatum eſſe apud Albam à Siluiis poſteris Aſcanij per annos trecentos, ante natum Romulũ, & ante Vrbem cõditam, quòd ſtetit cum Alba annis centum ipſa Roma, vt ex regum temporibus animaduerti poteſt. Aſcanius autem ante Albam conditam regnauit Lauinij annis 30.& Æneas prius ibidem regnauit annis tribus, quũ prius erraſſet par annos ſeptem, vt ſub finem primi Æneidos innuit Dido hac ſua oratione:

Imò age, & à prima dic hoſpes origine nobis.
Inſidias, inquit, Danaum caſúſque tuorum,
Erroréſque tuos. nam te iam ſeptima portat
Omnibus errantem terris, & fluctibus æſtas.

Hos annos ſi colligamus, quos vt hiſtoricus enumerat Virgilius, intelligemus eſſe trecentos quadraginta: à qua ratione haudquaquam diſſentit Liuius, qui primo libro ab Vrbe condita inquit, Æneam ab ſimili clade qua & Antenor, domo profugum, ſed ad maiora rerum initia ducentibus fatis, primò in Macedoniam veniſſe, inde in Siciliam quærentem ſedes delatum, ab Sicilia Laurentem agrum tenuiſſe. Id verò tempus ſeptem annorum fuiſſe ex Virgilij narratione intelleximus. Regnatum deinde eſſe Lauinij ab Ænea & Aſcanio trigintatres annos conſtat. quanquam Liuius inter Lauinium & Albam longam coloniam deductã, triginta ferè annos tantùm interfuiſſe dicit. In Tullo autẽ Hoſtilio qui Albam excidit, & Albanos Romam traduxit, Liuius ait, vnam horam quadringentorum annorum opus, quibus Alba ſteterit, excidio & ruinis dediſſe. Centum autem annis Alba pariter cum Roma ſtetit, quòd ex regnis Romuli, Numæ, & Tulli Hoſtilij, quo regnante fuit Alba diruta intelligitur. Ita Liuio & Virgilio, in hac hiſtoria conuenit, & Eutropio, Latinis autoribus, à quibus ſine bonis rationibus diſſentire non poſſumus: etſi Eutropius à Troiæ excidio ad Romam conditam nonnihil variat à Liuio & Virgilio, incerta annorum ſumma propoſita, ex eorum ſententia qui plures & pauciores annos numerauerunt. Nos autem in ea annorum ſumma, quam non ſine ratione ex his autoribus colligimus, inſiſtemus, dicemúſque Romam conditam anno trecenteſimo & quadrageſimo poſt Troiæ excidium, Olympiade ſeptima ineunte, Solini comprobata hac in re ſententia, qui capite ſecundo ita ait: Collatis igitur noſtris & Græcorum temporibus, inuenimus incipiente Olympiade ſeptima, Romam conditam. Quod idem à Catone maiore ſumptum ex libris originum, confirmat Dionyſius Halicarnaſſeus, libro primo Romanarum antiquitatum, temporibus à Roma per Gallos capta deductis, ad eius incunabula. Quorum ſententiam vt veram confirmandam mihi eſſe exiſtimo, alia quadam ab iis ratione, quæ tamen non minus ſit certa illis, quas proferendas ſibi putauerunt. Atque vt id quod volumus, intelligatur, ponenda quædam ſunt nobis, vera quidẽ, ſed partim confeſſa, partim ignota, quæ poſteà nihilominus intelligentur debere eſſe indubitata, ex hiſtoriæ noſtræ cõtextu. Horum vnum eſt, Paſſum eſſe Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & mortem obiiſſe noſtra omnium

causa, anno decimooctauo Tiberij imperatoris Romani. Is verò annus incidit in Olympiadis ducentesimæsecundæ annum quartum. Alterum est, Eum annum quartum Olympiadis ducentesimæ & secundæ, esse annum ab Vrbe condita septingentesimumquartum. Hæc posita & concessa arguent facilè Romæ primùm conditæ sub Olympiadibus tempus. Nam quum Olympiades ducentæ & duæ, annos constituant octingentos & octo (siquidem vnaquæque Olympias quatuor annorum explet circuitum) si ab his Romæ conditæ subducantur anni, qui sunt septingenti octogintaquatuor, reliqui fient 24. qui sex complent Olympiades. Ita sex Olympiades vrbis Romanæ natalem antecedentes, tempus nobis Romæ primùm conditæ septima incipiente Olympiade, ostendent. Quamobrem iure dicemus Vrbem fuisse conditam septima Olympiade, ineunte. Anni autem ab Vrbe cōdita numerantur in historiis vsque ad Augustulum, qui postremus Imperatorum Romanorum, deposita purpura abdicauit se imperio. Post eum verò Odoacer Herulorum princeps dixit se regem Italiæ: post quem Imperatores Romanos nullos posteà vidit Italia: etsi Caroli Magni ætate videtur restitutum Romanis imperium. Sed qui secuti sunt Imperatores, personati tantùm fuerunt, & adumbrati Cæsares & Augusti Romani, quum Galli aut Germani fuerint, quod suis titulis declararunt. Paulus autem Diaconus lib. 16. Romanum imperium toto orbe venerabile, ait desiisse anno ab incarnatione Domini quadringentesimo septuagesimoquinto, quum purpuram deposuisset Augustulus, & imperio spōte cessisset Odoacro Herulorum principi: qui se regem Italiæ, non Imperatorem dici voluit, anno ab Vrbe condita millesimo ducentesimo vigesimoprimo.

Vt autem certior horum temporum constet ratio, atque intelligamus in quam mundi ætatem & Olympiades, & vrbis Romæ natales incidant, hoc quoque ad superiora est adiiciendum, Annum ab vrbe condita septingentesimum octuagesimumquartum, quo passus est Dominus, esse annum à mundo condito ter millesimum sexagesimum & vnum. quemadmodum id ex Sacris oraculis, cum Deo, intelligetur. Ex qua summa deductis & detractis vrbis Romæ annis, quibus ad ea tempora perstitit, deductis item annis, qui ex Olympiadibus fluxerant vsque ad illa tempora, licet colligere quoto anno à mundo condito sint institutæ Olympiades, & quoto anno mundi fuerit Vrbs condita. Quibus cognitis, historiæ Hebraicæ, siue Sacræ, item Græcæ & Latinæ, præterea & Barbaræ, perquam facilis futura est comparatio. Subducantur enim ex mundi annis tribus millibus nongentis sexaginta & vno, Olympiadum anni octingenti & octo, reliquentur ter mille centum quinquagintatres anni, qui à mundo condito effluxerant ad primam Olympiadem, ab Iphito institutam. Ita anno mundi ter millesimo centesimo quinquagesimoquarto cœperunt Olympiades. Qui fuit annus tricesimus primus Ioas filij Ochoziæ regis Iuda, & nonus Ioachas filij Iehu regis Israel. Iam si ab Olympiadibus cœptis, anni vigintiquatuor excipiantur, intelligemus post eum annum, quum cœpisset septima Olympias, vrbem Romam conditam, anno post mundum conditum ter millesimo centesimo septuagesimooctauo, qui fuit annus Amasiæ filij Ioas regis Iuda decimusoctauus, & annus quartus Ieroboam filij Ioas regis Israel. Iam si repetitis superioribus temporibus ad trecentesimum & quadragesimum inde annum conscendas, Troiæ excisæ tempus reperies, quod in annum ab orbe condito bis millesimum octingentesimum trigesimumoctauum, incidere deprehendes, anno Iudicis Elon sexto, annis circiter duodecim ante Samsonis iudicis imperium. Qui numeri, quia lucem afferūt historiis maximam, sunt in pauca referendi, ne subductio ipsa aut additio sit odiosior.

Troia euertitur anno mundi 2838.
Olympia prima incidit in annum mundi 3154.
Roma conditur anno mundi 3178. septima Olympiade ineunte.
Et quòd ad nos attinet, annus hic qui à nato Domino dicitur 1575. est annus à mundo condito 5503. quinquies millesimus quingentesimustertius. Quem Hebræi dicunt ab orbe condito quinquies millesimum trecentesimum & trigesimumquintum. in qua supputatione error est admissus annorum centum sexagintaocto, qui iusto desunt numero, ex malè deductis temporibus. Solent autem Hebræi annos quinquies mille ferè prætermittere in notandis temporibus, & sequentes proponere hoc modo: vt si præsentem annum Domini 1575. notent, dicent annum esse trecentesimum & trigesimumquintum ab orbe condito, iuxta supputationem paruam, id est, vt loquuntur, *Liphrat catan*.

Annos autem solares vbique sumendos esse, ex prioribus constat: quorum initia pro rerum publicarum & gentium consuetudine sunt animaduertenda, quemadmodum prius in anni ratione declaratum satis multis fuit. His autem constitutis temporum aggredienda esset interpretatio ex Scripturæ sacræ doctrina, nisi quorundam parum cauta partitio impediret. Qui ex sententia nescio cuius Eliæ Rabini, putarunt temporum triplicem constituendam esse partitionem: sic vt duo annorum millia tribuenda sint eorum seculo, qui ante Legem Mosi datam vixerunt. Duo prætereà millia conferenda sint in id tempus, quo lex Mosaica viguit. Item duo alia millia statuenda sint, quibus post legem Mosaicam mundi facies ista sit duratura, à patefacto & nato Domino Iesu Christo, vsque ad gloriosum illius reditum, quo iudicaturus est viuos & mortuos. Qua de re non putarem mihi dicendum, nisi magnis viris ista arrisisset Iudaica & Cabalistica subtilitas, & verè futilitas ac vanitas: quæ plerisque, qui nescio qua probabilitate videtur niti, sic probatur, vt ab ea non patiantur se deduci. Itaque quidnam de ea re statuendum sit, non putaui dissimulandum esse.

De dicto Elianæ scholæ, Sex millibus annorum stabit mundus. Cap. III.

ALlegoriis parum frugiferis & Pythagoricis argutiis, petitis ex Arithmeticis quibusdam rationibus, impendiò delectantur Iudæi. Itaque multa sunt ab ipsis acutè magis, quàm sapienter inuenta: quæ quidem ad eam artem, quam Cabalam nominant, referunt. Quæ non tam ad Sacræ scripturæ nodos dissoluendos, quàm implicandos spectant. Cabala autem traditionem, id est, rei cuiusdam explicationem, veluti per manus traditam & acceptã, significat, quæ præcipuè pertineat ad Scripturæ sacræ sensus obscuros euoluendos & aperiẽdos. Item Cabalam ad veteres traditiones & sententias Patrum referunt, siue eæ veræ, siue suppositæ sint: ex quo traditiones Apostolicas simili modo iactarunt plerique posterioris tẽporis doctores. Qua ex re quia non tam Dei gloriã & vitæ emendationem, quàm ostentationẽ quandam, & stultam eruditionis famam petierunt Iudæi, factũ est vt plurimis deliriis se & alios sibi assentiẽtes implicarint. Ex quo genere id quod in præsentia tractamus argumẽtũ, deductum est, quo Cabalistæ mundi collegerũt interitum, expletis sex annorũ millibus futurũ. Sic enim cẽsent, quia sex diebus mũdus sit effectus à Deo, & septimo die quies sit à Domino instituta, fore vt sex annorum millibus maneat hæc mundi facies & conditio, septimo autem ineunte millenario conquiescat,

quæ à Paulo ap[osto]lo probantur et observari mandantur Thess. 2. 2. et alibi.

& definat. Idque vt affirment, eò adducuntur, quòd Psalmo nonagesimo dicatur, Mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna quæ præteriit. ex quo id ab iis colligitur diei vnius & annorum mille parem esse rationem. Huius sententiæ citatur Elias, non ille propheta Tesbites, sed eiusdem nominis Rabinus quidam, cuius verba citantur in quarta parte Talmud, libro secundo, quo agitur de Senatoribus & Iudicibus, quos Iudæi corrupta voce συνεδρίου, dicunt Sanhedrim. Capite autem quod incipit Helec, ista sub illius Rabini, Eliæ nomine, ferũtur: quæ quô plus habeant autoritatis & fidei, produntur manasse ad posteros à quodam Eliæ discipulo, filio mulieris Sareptanæ, qui fuerit ab ipso Elia excitatus à mortuis. His autem ferè verbis ista dicuntur à Talmudistis. Traditio à schola Eliæ: Sex millibus annorum erit mundus, & postea destruetur. Bis mille anni, inanitati: Bis mille, legi: Bis mille, diebus Messiæ erunt. hactenus traditio. de qua qui plura scire expetit, adeat Galatinum libro De arcanis catholicæ fidei quarto, capite 20. Item legat Pugionem Martini Raymundi, capite decimo secundæ partis. Galatinus autem (vt hoc obiter moneam) Martini Raymundi scripta pro suis edidit, commutato rerum ordine, & argumento nonnihil variato, vt plagij possit accusari Galatinus. quod planũ me facturũ spero, si dederit Dominus, vt Pugionem ipsius Raymundi scriptum ad impiorum perfidiam iugulandam, maximè autem Iudæorum, in lucem proferam. Is autem liber, studiis Hebraicis maximè vtilis peruenit ad me ex bibliotheca Francisci Vatabli Mecœnatis mei, primi Hebraicarum literarum professoris, sub Francisco rege huius nominis primo, per quem Deus bonarum literarum studia reuocauit in Galliam. Sententiam autem illam Rabinicam Elianam explodendam esse ex 2.Petr.3. vers.8. intelligimus, vbi locus citatus ex Psalmo 90. de mille annis apud Dominum, quem habeat intellectum exponitur, & proponitur ad piorum consolationem. sed humana sapientia ludit in Dei verbo, eòque sæpè abutitur, eorum more qui nobis Pasquillos ex detortis Scripturæ sacræ verbis conficiunt. qui vt manibus illotis Dei verbum tractant, ita nisi resipiscant, sentient nec Deum, nec ipsius verbum rideri impunè, aut ad ineptias detorqueri. Cæterùm valere istam sententiam ad ipsos qui ea vtuntur, Iudæos conuincendos, quia sit ab iis profecta & vsurpata, possumus animaduertere ex iis, quæ Actorum primo docentur à Christo domino: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Huc accedit quòd ex Historia sacra dicti huius Eliani vanitas detegitur, & arguitur. Dant enim inani, id est tempori quod fluxit à mundo condito ad Legem, annos bis mille solummodo: at præterea fuerunt addendi quingenti & tredecim. sunt enim à mundo condito ad Legem, anni bis mille quingenti & tredecim. Et à lege promulgata, ad Domini nostri Iesu Christi passionẽ, pro nobis expletam, anni sunt mille quadringenti quinquagintaduo, cui temporis interuallo dant annos bis mille. Itaque quàm sint vani & futiles, præterea autem sacrarum rerum ignari, qui arcana cœlestia sibi cognita esse iactant, facile est videre. vt non illi modò vanitatis & stultitiæ damnandi sint, sed ij quoque qui illis auscultant, quorum est magna hodie copia, qui minus attentè perspexerũt ipsam temporum rationem, vt eam nobis Sacra oracula proponunt, quam nos his scriptis persequimur. Vt autem curiosis etiam hoc demus, quò sint ad Sacra scripta attentiores, videamus quod multi scire expetunt, & quod dicere videtur Eliana ista traditio, quæ sit futura mundi periodus, aut quæ futura sit mundanarum istarum tragœdiarum conclusio. Id verò Apocalypsis duodecimo explicatur in hanc sententiam: Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum, in locum suum, vbi alitur per tempus, & tempora, & dimidium temporis, à facie serpentis

ſerpentis. Quò etiam pertinet illud, quod eſt Danielis duodecimo, vbi Angelum interrogat alius, his de rebus, inquiens, Vſquequò finis horum mirabilium? Et audiui virum qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſupra aquas fluminis, quum eleuaſſet dextram & ſiniſtram ſuam in cœlum, & iuraſſet per viuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. Et quum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti, complebũtur vniuerſa hæc. Et ego audiui, & non intellexi. Hæc quidem Danieli fuerunt audita, de piorum calamitatibus, & cruce per Antichriſtum piis imponẽda. Quem ſuo tempore, ſpiritu oris ſui conficiet dominus noſter Ieſus Chriſtus, & illuſtri ſuo & glorioſo aduentu peſſundabit, ac mittet cum Satana & eius copiis in ignem æternum. Daniel autem negat ſe intellexiſſe verba Angeli, agentis de fine & concluſione miſeriarum Eccleſiæ, quibus exantlatis & decurſis, mundi iſta deſinet facies & fabrica. Quare iure quis mirari poſſit, quo modo Rabini illi Eliani, rem Prophetæ claro & illuſtri incognitam, tam perſpicuè noſſe potuerint. Sed Rabinorum tanta eſt ignorantia & improbitas, vt quum poſt quater milleſimum à mundo condito annum fateantur Meſſiam, ſeu Chriſtum dominum affuturum, & nunc anno Domini 1575. annos à mundo condito numerẽt quinquies mille tercentum & triginta quinque, Chriſtum tamen veniſſe inficiari audeant.

Similia autem his quæ Danieli reuelata ſunt, & obſcura magna ex parte ad hæc tempora manſerunt, Ioanni Apoſtolo denunciata ſunt, quemadmodum Apocalypſis decimo, declaratur his verbis: Et Angelus quem vidi ſtantem ſuper mare & ſuper terram, leuauit manum ſuam ad cœlum, & iurauit per viuẽtem in ſecula ſeculorum, qui creauit cœlum & quæ in eo ſunt, & terram & quæ in ea ſunt, & mare & quæ in eo ſunt, Quia tempus non erit amplius. Sed in diebus vocis ſeptimi Angeli, quum cœperit tuba canere, conſummabitur myſterium Dei, ſicut euangelizauit per ſeruos ſuos Prophetas. Clarius etiam aliquantò dicuntur iſta capite eiuſdem libri ſexto, ex quo id quoque quod requirunt multi licet intelligere, nempe quænam curent in altera vita pij, ſcilicet vt ſua ſalua & integra, Deo Optimo Maximo omnium parenti, maneat gloria, propter quam facti & conditi ſumus. Vt intelligamus hanc debere noſtram eſſe præcipuam curam & ſolicitudinem, quò piè & ſobriè viuamus in hoc mundano ergaſtulo, portantes eam crucem quam nobis impoſuerit Dominus. vt glorificatus à nobis, nos quoque in gloriæ ſuæ communionem vocet, atque Angelorum ſuorum concilio aggreget. Verba autem Apoſtoli ſic habent: Et quum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſub altari animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes, Vſquequò Domine ſancte & vere nõ iudicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleãtur conſerui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. hactenus Apoſtolus: qui veras iſtas à Deo profectas voces, non autem Rabinicas Elianas docet. Quibus admonemur vt nos comparemus ad patientiam, vt ſiue in terris agamus, ſiue ex his diſcedamus, id ad Dei gloriam referendum nobis eſſe intelligamus. cui nos viuere & mori oportet, non autem ſolicitè quærere quo tempore, mundi ſit futurus finis. Tum enim accidet, quum interficiendorum pro Dei verbo numerus erit completus. In quorum album vt referamur precibus à Deo poſtulandum eſt, propter nomen ipſius, quod inuocatum eſt ſuper nos, id eſt, propter Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem filij Dei dicimur & hæredes ipſius cenſemur. Hæc verò de mundi fine, & eius occaſu, quum ſint pro noſtra inſtitutione & conſolatione

dicta curiosis, vt opinor, haudquaquam sunt obfutura: præsertim quum ex his, quænam homines curare & quærere oporteat, facilè possit animaduerti. Nunc autem ad nostrum pensum nobis redeundum est, nempe ad ipsius mundi exordium & contemplationem, atque ad ea tempora quæ vsque ad hanc ætatem sunt consequuta. Ex eorum verò temporum historia id opinor consequemur, vt ardentius ad ipsum Deum respiciamus, atque in ipsius tutelam & curam libentius & maiore cum fiducia nos recipiamus.

De Temporum summaria partitione. Cap. IIII.

TEmporum seriem ab ipsius mundi ortu, primùm deducit & profert Scriptura sacra, vsque ad Christi domini apparitionem in carne;& eiusdem passionem seu supplicium quod nostra causa pertulit. Deinde ad mundi interitũ vsque & occasum tempora ipsa persequitur, rerum cognitu necessariarum, ad Ecclesiæ ædificationem, explicatione vbique inserta & adiuncta. Sic Sacræ scripturæ lectione totius temporis quo stabit mundus historia cognoscitur, quæ sub primis vel prioribus temporibus & nouissimis siue posterioribus proponitur. Priora autem tẽpora Domini nostri Iesu Christi natiuitate & passione, id est, vita in carne, siue mundo isto, acta terminantur, quibus diuinæ de nostra salute per Iesum Christum dominum nostrum promissiones exhibitæ fuerunt. Posteriora verò tempora siue nouissima dicũtur ea, quæ consecuta sunt Iesu Christi domini nostri aduentum in carnem & ipsius passionem: quòd in posterum nihil sit nobis expectandum, constituto iam Ecclesiæ statu per Christum dominum, præter eum diem quo mundi huius concludetur fabula. In quem diem nos erectis animis intueri & inspicere oportet, propter eam quæ nos manet fœlicitatem. In cuius plenam tum mittemur possessionem, quemadmodum eiusce rei fidem nobis faciunt diuina oracula. Quorum autoritate moti, tempora sic partimur in hac annorum supputatione, vt priora dicamus illa, quæ sunt ab orbe condito, vsque ad Christi domini passionem. Posteriora autem siue nouissima vocemus ea, quæ sunt à Christi domini morte pro nobis in cruce obita, ad gloriosum eius in hũc mundum reditum, quo pios omnes excipiet in regnum suum æternum, deleta morte, peccato sublato, & Satana cum ipsius angelis, hoc est, ministris & asseclis relegato in ignem æternum.

In priorum autem temporum exponenda ratione, hunc sequemur ordinem, vt primo loco agamus de eo seculo, quod diluuio sustulit Deus. quod annos habet mille sexcentos quinquaginta & sex. 1656.

Deinde dicemus de eo seculo quod est insecutum diluuium, terminatúrque discessu Abrahami ex Carris, promissione illustri per Deum renouata de gentium omnium vera & certa felicitate per Christum Iesum dominum nostrum. quod tempus habet annos quadringentos vigintiseptem.

Tertium deinceps seculum persequemur, quod est ab ea promissione ad legem Dei voce promulgatam in monte Horeb. quod quidem est annorum quadringentorum & triginta.

Pòst sequentur ea tempora quæ latam legem sunt consequuta, vsque ad templi per Salomonem extructi iacta fundamenta, quæ annos continent quadringentos & octoginta.

Inde à templo Salomonico fundato ad populi captiuitatem siue transmigrationem Babylonicam, tempora perducemus. quæ annos complectuntur quadringentos & octo.

Deinceps

Deinceps captiuitatis Babylonicæ tempus explicabitur, quod est annorum septuaginta.

Postremò Danielis Hebdomades septuaginta proponuntur, quæ Christi domini morte terminantur. quæ annos constituunt quadringentos & nonaginta.

His septem capitibus priora absoluentur tempora, quæ annos à mundo condito ad Christi domini passionem continent ter mille nongentos sexaginta & vnum.

Posteà verò de nouissimis siue posterioribus temporibus numerandis & recognoscendis, cum Deo, agemus. Is autem ordo mihi proponendus fuisse videtur, quòd Spiritui sancto placuerit. Quod ex Scripturis sacris intelligimus, in qua res istæ memorabiles, nobis hoc modo recognoscendæ proponuntur. Atque vt diuini Spiritus afflatu in hac tractatione dirigamur, postulamus à Patre cœlesti, in Iesu Christi domini nostri nomine. Amen.

De Mundi origine siue Cosmopœa, id est, mundi fabrica. Cap. V.



Rima tempora quæ mundi ortu incipiunt, & diluuio terminantur, annos complectuntur mille sexcentos quinquagintasex, quemadmodū id ex Sacris oraculis colligimus. de quibus prius quàm dicamus, agendum esse videtur de mundi huius origine & constitutione. Philosophorum enim falsa & mendaci doctrina prius & nos imbuti fuimus, & nostro hoc quoque tempore maiore parte imbuitur iuuentus, quàm veritatis notitia instituatur. Quare prouidendum est, ne mendacium hominum dogmatibus, quibus æternus dicitur mundus, & quadam verisimilitudine confirmatur, scholæ nostræ & tenera ingenia, de veritatis deducantur semita. Nam Philosophorum inuentis & placitis ab humana ratione profectis quæ cæca planè est in æstimandis & iudicandis Dei operibus) prius instituimur, quàm salubri Spiritus sancti doctrina erudiamur: quòd scholæ ipsæ in quibus prima ætas docetur, non Dei verbum, aut oracula sacra, sed Philosophorum decreta & placita, assiduè audiant & iactent, siue de moribus agatur, siue de natura, id est, de ipso Deo & eius operibus disputetur. Quibus malis & peruersæ institutioni, medicas manus iam adhibere cœpit Dominus, iis locis præsertim quibus ipsius beneficio rectè sapere discunt mortales. Ita quum à prima mundi origine historiam ordiamur, iure de mundo & cœlo, quæ nos scire voluit Spiritus sanctus proponemus: quibus cognitis, quæ de his rebus habent Philosophi, citra periculum legi & recognosci poterunt.

Plerique fragilitatis suæ immemores, atque stupiditatis suæ & ingenij sui obtusi obliti, quum de mundi creatione verba fieri audiunt, aut intelligunt mundum quum nusquam fuisset aut extitisset, fuisse suo tempore à Deo conditum, veluti mirabundi & attoniti solent quærere, Quid ergo ante mundum esse potuerit? Quorum stultæ & improuidæ menti, si æternitas occurreret, de qua tam multa sæpe audiunt, desinerent istud quærere. Suam enim hac quæstione stupiditatem & cæcitatem aperiunt, quòd eorum mens æternitatis oblita, de his solùm rebus quæ sub oculos cadunt, cogitat, existimās nihil sine mundo isto aspectabili potuisse subsistere, neque vnquam quicquam extitisse præter res istas mundanas. Qui si de vita æterna, & immortalitate piis promissa post discessum ex hoc mundano hospitio cogitaret: & meminissent cœlum & terram transitura, ac suo tempore desitura, hac de re quæstiones mouere desineret: præsertim quum testetur Apostolus 1.Cor.2.7. Sapientiam

Euangelicam, mundo prius ignotam & inauditam, fuisse præfinitam à Deo in gloriam nostram ante ipsa secula. Ita seculis istis & mundanæ huius machinæ conuersione, qua tempora definiuntur, longè antiquius esse Dei imperium, vtpote æternum & gloriosum apparet. Et id quidem manifestè docet Iesus Christus in Euangelio Iohannis, cap. 17. vers. 5. vbi ita loquitur: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate quam habui, prius quàm mundus fieret apud te. Ergò ante mundum conditum, clarum & illustre diuinum domicilium fuisse intelligimus, de quo, vt re diuina longè supra captum nostrum posita, quia nihil possumus dicere vel cogitare sine diuini Spiritus reuelatione, scrutandas esse nobis Scripturas animaduertamus. Quæ nos ad rerum diuinarum quas nosse expedit notitiam deducent. Ex quibus hac quoque nobis vtendum esse moderatione agnoscemus, vt ea sola studeamus intelligere & nosse, quæ Deus nobis per Spiritum suum in verbo suo aperuit. In quibus meditandis si diligentes erimus, sapientia vera & cœlesti Dei benignitate, qui nos eò vocat, complebimur.

Sacræ autem literæ nos id primùm docent, quum rerum istarum quas cernimus, nihildum extitisset, Deum, vt qua esset in humanum genus condendum & tuendum bonitate cōstaret, egregium istud illi veluti tentorium & tabernaculum constituisse, in quo moraretur, & suam testaretur obedientiâ gratitudinem, tantisper dum à Domino parente suo peregrinaretur. Id enim est quod Spiritus Dei vult nos docere per Mosem, dum ait initio Genesis, Principio Deum creasse cœlum & terram. Quasi diceret, primùm illud ponendum & statuendum esse piis omnibus, Cœlum & terram, atque omnia quæ cœlo & terra continentur, fuisse à Deo creata & effecta, suo & certo tempore, nempe dum illi visum fuit, & placuit. Quo modo verò & qua ratione singula sint effecta per Deum, deinceps ita nobis proponitur & explicatur Genesis primo capite. Terra fuit primùm à Deo condita & creata, destituta nihilominus eo ornatu, & ea rerum varietate, quam nunc in ipsa cernimus: nam vndique aquis cincta & inuoluta, iussa est existere, sic vt vnū globum terra ipsa cum aqua constitueret. Eum autem globum occupabant & contegebant tenebræ, prætereà etiam ventus aquis incubans, abyssum ipsam, hoc est, ingentem illam aquarum molem impellebat & agitabat. quibus effectis iussit Deus vt lux existeret: atque ad diuinum iussum & imperium lux continuò extitit. Tum considerauit Deus quàm bona & præclara, atque adeò vtilis res futura esset mortalium generi, lux ipsa. Quam ob rem, lucem discreuit à tenebris Deus, ac lucem ipsam vocauit diem, tenebras autem dixit noctem. Vt enim habemus à Deo corpus & animum, sic ab eodem cætera quæ sunt vel animi vel corporis bona & commoda, accipimus: in quibus non est minima pars sermo. Quemadmodum ergo linguam atque os formauit nobis Deus, sic sermonis etiam nobis autor & largitor agnoscendus est. Itaque & bono iure linguarum notitiam atque intellectum, Spiritus diuini donum esse profitemur. Quod ergo Deus dicitur sic res istas vocauisse, ita accipiendum est, nobis & rerum istarum vsum attributum & concessum ab eo fuisse: præterea etiam datum, vt suis vocabulis res istas possemus appellare, & de iis in Dei gloriam differere. Quam interpretationem veteres Theologi agnouerunt. Albinus enim quæstionibus in Genesim, hanc adiicit & explicat, inquiens, Quid est, appellauit Deus lucem, diem? appellauit, id est, appellari fecit.

Hæc igitur primo die, quo Deus res istas aspectabiles iussit existere, ab ipso mundi & vniuersi opifice Deo, rerum omnium parente fuerunt effecta. Is enim sensus videtur esse verborum eorum, quæ Genesis initio ita Latinè extant, In principio creauit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & vacua,

vacua, & tenebræ erant supra faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur supra aquas. Dixítque Deus, Fiat lux. & facta est lux. Et vidit Deus lucem esse bonam, & diuisit lucem à tenebris. Appellauítque lucem, diem: & tenebras, noctem. Factúmque est vespere & mane, dies vnus. Putaui autem hæc mihi esse proponenda, propterea quòd ista à plerisque variè torqueri solent. Quia enim Ecclesiastici capite decimooctauo ita habetur, ὁ ζῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἔκτισε τὰ πάντα κοινῇ, id est, vt Latinè sunt conuersa ista, Qui viuit in æternum, creauit omnia simul: existimant quidem Deum vno eodémque momento omnia condidisse, quæ, vt melius à nobis comprehenderentur, fuerunt per partes à Mose explicata. In quo est manifestus eorum error, quòd Mosem rem aliter quàm fuerit facta, putant prodidisse, arguentes interim vanitatis & mendacij Scripturã, quæ præcepto quarto Tabulæ primæ, vt scribitur Exodi vicesimo, disertè ait Deum sex diebus creasse cœlum & terram, & omnia quæ in eis sunt, & requieuisse die septimo, eámque ob rem voluisse eum diem esse sacrum & festum, id est, benedixisse ei, & sanctificasse illum. Quibus verbis quæ hîc narrantur à Mose cõfirmantur, atque etiam quodam modo explicantur. Itaque κοινῇ, quod Latinus interpres conuertit, simul, sic est accipiendum, vt intelligamus Deum in totum, vel prorsus, omnia fecisse: quasi dictum esset κοινῶς, vt nihil sit planè, quod ab eo non sit effectum. quemadmodum initio Euangelij secundum Ioannem dicitur, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονε, & sine ipso nihil factum est, quod sit factum: quod idem fermè valet cum priore orationis membro, πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, omnia per ipsum facta sunt. Quòd verò spiritum Dei, qui ferebatur supra aquas, interpretati sumus ventum, id sequuti Chaldæum paraphrastem & multos Veterum, atque adeò rem ipsam, fecimus. Agitur enim hoc loco de rebus creatis & effectis à Deo per verbum ipsius, qui est Christus dominus, sicuti multis Scripturæ locis disertè explanat Chaldæus paraphrastes. In rebus autem effectis & creatis à Deo est ventus, cuius est in aquis mouendis & impellendis mira vis, quo aquæ ipsæ & aër, agitata, salubriora redduntur, & quodam modo vegetantur. Neque verò est illud ignotum quod quotidiana arguit experientia, aquas vitium capere, ni moueantur. Venti ergo, quia nulla fit posteà mentio, & eum esse in rebus creatis constat, iure memoriam illatam esse cum aquis existimauimus, quæ auras semper secum habent comites, quemadmodum vmbra comitatur corpus. Aliter quidem & piè, de spiritu, quem ventum hîc interpretamur, plerique viri docti sentiunt: sed suum cuique liberum est in rebus talibus iudicium, cui nihil præiudicij affert nostra interpretatio. Ergo Deus primo die hæc effecta esse voluit, terræ & aquæ globum & ventum, item tenebras atque lucem, quæ diem ciuilem constituerent, qui conficitur nocte & die naturali. Noctem verò à parte Sacra scriptura vesperam appellat, quemadmodum etiam diem, mane. Quo modo loquitur Daniel, capite octauo, vers. 14. vsque ad vesperam & mane, id est, vsque ad dies, quos vespera & mane definiunt, bis mille & trecentos.

Id verò, In principio creauit Deus cœlum & terram, vel, Principio creauit cœlum & terram, accipimus pro summa & dicendorum propositione. quasi ita diceretur, Principiò, ne quis de mundi huius conditione aut creatione ambigat, vel incertas moueat de rebus istis quæstiones, hoc habeto, Deum cõdidisse cœlum & terrã. Terræ autem fuit ea primùm facies, vt esset aquis obruta, & tenebris vndique cincta & obsepta: vento valido & vehementi aquas ipsas mouente & torquente, quibus posteà fuit lucis adiuncta iucunditas. Quod quidem eò dicimus, quia nonnulli existimant, Cœlum ante terram fuisse conditum, quòd priori nominetur loco. Quod quidem nulla nititur idonea ratione, præsertim quum Scriptura sacra in rebus explicãdis,

rei præsentis ferè habeat rationem, & dicenda spectet potius quàm rerum ordinem & vetustatem. Sic Euangelista Matthæus in ipso Euangelij sui limine & exordio, inquit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. vbi Dauidem multis post Abraham seculis natũ, præposuit Abrahamo, ipsius auo antiquissimo, quòd Abrahami genus & stirpem instituisset recensere. Statim enim infert, Abraham genuit Isaac. Sic ergo prima illa versiculi propositi pars accipienda videtur, in qua etsi cœlum priore loco ponitur, nihil tamen illud ad cœli aut terræ antiquitatem pertinet.

Quæ verò secundo die creauerit & fecerit Deus, explicat deinceps Moses: docétque terram, hoc est, Continentem, distinctam & secretam ab aquis fuisse, quam quidem supra aquas extare iusserit. Prætereà autẽ id quod longè latéque fusum supra nos apparet corpus, quod vulgò cœlum dicimus, quo aquæ pluuiæ distinguuntur à marinis & fluuialibus, productum fuisse, & mandato Dei extitisse cõmemorat. Quod his verbis Latinis quibus Hebræa sunt explicata, significatur: Dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant supra firmamentum. Et factum est ita, vocauítque firmamentum cœlum. Et factum est vespere & mane, dies secundus. Dixit verò Deus, Congregẽtur aquæ, quæ sub cœlo sunt in locum vnum, & appareat arida. Et factum est ita. Vocauit autem Deus aridam, terram: cõgregationésque aquarum appellauit maria. Et vidit Deus quòd esset bonum. Hæc ad secundi diei opus pertinẽt, quæ quidẽ etsi disiuncta videntur, proptereáque & ad plures dies pertinere, ad vnum tamen referenda esse diem, demonstrat clausula, qua cuiusque diei comprobatur opus vt eximium, atque etiam concluditur à Spiritu sancto in hanc sentẽtiam: Et vidit Deus quòd esset bonũ: id est, Deus rem vt erat effecta, ita bene habere deprehẽdit. Scriptura enim sacra popularibus vtitur verbis, quæ loquitur de Deo, vt quopiam artifice, qui vbi aliquod opus absoluit, id posteà considerat num bene habeat, aut num quid in eo desideretur. Ea ergo clausula demonstrat ad secundum pertinere diem, quæ veluti intercepta proposuit Moses, memorato mane & vespere diei secundi. Ita Continens & Oceanus cum reliquis aquis secundo die fuerunt distincta & discreta locis, vti hodie apparent, deductis aquarum alueis per continentem. quæ tanquam producta & diuaricata, montes, valles, & campestres regiones protulit & exhibuit, quùm prius globosã esset & aquis vndique ex æquo contecta: aqua ipsa figuram suam sphæricam retinente more cœli, quod inferiora ambit & circundat corpora. Nunc enim alia ratione globum, siue sphæram, vel orbem referunt aqua & tellus, quia vnum & commune centrum obtinent, prioribus mutatis sedibus, quum terra prius intra medias aquas esset abdita, atque tam vndique ambiret abyssus, hoc est ingens ipsa moles aquæ, cuius tam alti sunt gurgites, vt fundum nullum habere videantur. Diuina autem potentia rerum conditionem pro suo mouet atque effingit arbitrio. quod Psalmo centesimo quarto, hac in re describit egregiè Vates regius, his versibus: Abysso sicut vestimento texeras ipsam terram, supra montes stabant aquæ, ab increpatione tua fugerunt, à voce tonitrui tui festinantes cesserunt. Ascenderunt montes, descenderunt valles ad eum locum quem fundasti eis. Terminum posuisti quem non transibunt, non redibunt ad operiendum terram. Ita igitur Deus sua voce admirabili & verbo suo omnipotenti, aquas tum marinas tum fluuiales iussit in suos alueos concedere, vt homini sedes in terra tutæ & vacuæ, quas posteà incoleret, patẽrent. Præter aquas autem marinas & fluuiales, id est, fluuiorum, fontium, lacuum & paludum, aliæ quoque sunt, quæ dicuntur cœlestes & aeriæ, siue pluuiæ, quas nubes in terram arentem diuino

miraculo fundunt: vt& pascua brutis animantibus suppetant,& fruges liberalius homini suppeditet ipsa tellus. Has pendulas,seu pendentes, vt sic dicam,aquas Deus distinxit ab istis terrenis,hoc est, labentibus circum terras, firmamento, sicut Latinus interpres conuertit,seu, vt Septuaginta dixerunt interpretes στερεώματι, quod Sacra scriptura dicit Raquia. Ipsa autem vox Hebræa significat extensionem, siue expansionem, si quis verbum de verbo expressum requirat. Est enim Raca, producere,proferre,extēdere, expandere: ex quo Scriptura sacra dicit Raquia,corpus hoc aëreū & æthereū,quod lōgè latéq; fusum,terras cū Oceano vndiq; ambit & cōcludit.Quod nomine alio Scriptura vocat Samaijm.eadē ratione & significatione,qua Latinè Cœlum dicitur: quæ vox Latinis aërē & sphæras cœlestes significat.Nā quod ait Horatius, Cœlū non animū mutāt,qui trans mare currūt:pertinere ad aëris siue loci mutationē nemo ambigit. Iam quū dicimus Cœlū Lunæ, aut Solis, aut stellarū inerrantiū,de sphæris dici cœlestibus intelligūt omnes.Sic Samaijm Hebraicè dicitur aër, item æther. Et aër quidem ita dicitur ex prima verbi notatione,quòd Sam, significet ibi, Maijm autem, notet aquam.Est enim aër,nubium sedes,id est, vt loquitur Scriptura, aquarum cœlestium & superiorum locus, quemadmodum oculorum approbatione constat. Samaijm ergo diffusum hoc, quod supra nos est, corpus significat, quia ibi sunt aquæ pluuiæ, quæ ex nubibus diuina ordinatione deriuantur & profunduntur in terras.Id verò dicimus aërem & cœlum: vnde volucres cœli, & nubes cœli, nihil aliud sunt, quàm volucres per cœlum siue aërem spatiātes & vagantes. Sic nubes cœli, sunt nubes in aëre vel cœlo pendentes, & ventis per aërem impulsæ.Quam ob causam Chaldæus paraphrastes vers.20.primi capitis Geneseos,quod tractamus,Raquia,conuertit, aver,id est,aërem(qua voce Targum Ierosolymitanum reddidit Raquia)barbara quidem Hebræis voce, sed Græcis vernacula propè, deriuata ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ab aëre. Præterea Samaijm significare æthereà corpora, apparet ex Psalmo octauo, quo hæc dicuntur: Kj ere samécha,maalé ezbeotheca:Quia videbo cœlos tuos,opus digitorum tuorum. Agitur enim ibi de sphæris cœlestibus, in quibus infixa sunt astra, quæ noctem sua luce collustrant, Deique potentiam commendant hominum generi. Ex his quid sit Raquia, quod Deus appellandum esse Samaijm docuit,facile est ad intelligendum. Quam rationem nos sequuti,eadem voce Temporis vernacula,aërē &ætherea corpora nūcupauimus. Nam quum dicimus, *Le temps est bien estelé*, cœlum ipsum & sphæras cœlestes significamus, in quibus noctu, sudo & sereno aëre stellæ sunt perquàm conspicuæ. At quum dicimus, *Le temps est bien chargé*, tunc Temporis vocabulum referimus ad aërem nubilum & pluuium. Scriptura autem sacra vbique sese ad popularem captum accommodat. vnde appellat aërem & corpora æthereà Raquia siue Samaijm,hoc est,cœlum,vel,vt nos loquimur, *le temps*.

Firmamenti autem noua in Latino sermone appellatio, rem alioqui perspicuam,quodammodo obscurauit, quæ primùm à Græcis Septuaginta interpretibus profecta, multiplices hominibus non satis in Scriptura versatis, errores peperit. Existimarūt enim firmamentum esse cœlum extimum,supra quod essent aquæ, quæ dicantur in Scriptura esse supra cœlos: atque inde cœli fenestris & cataractis apertis, ingentem vim aquarum profusam fuisse ipso diluuij tempore censent, quibus montes quoque fuerunt operti. Ad hæc somnia,alias etiam ineptias adiunxerunt alij, quas nihil necesse est commemorare.Satis autem nobis esse debet,si rem ipsam intelligamus, quæ sui lumine & veritate errores facilè demonstrabit & arguet. Nam quod Psalmo centesimo quadragesimooctauo dicitur, Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ supra cœlos sunt: facilem ex Scripturæ sacræ phrasi intellecta

interpretationem habet.Inuitat enim Propheta res creatas ad celebrandam Dei gloriam &potentiam,in quibus ſunt cœli cœlorum,id eſt,ſphæræ cœleſtes altiſſimæ & ſummæ. Item aquæ quæ ſunt ſupra cœlos,id eſt,haſſamaijm, hoc eſt,aquæ quæ ſunt ſupra cœlũ ipſum vel aërem, Nubes enim pendent in aëre,& ſunt ſupra noſtra capita.atque ex ea re videntur eſſe cœlo ipſo, id eſt, aëre ſuperiores. Aſpectabilia autẽ quũ tractet in ipſa rerũ creatione Moſes,nihil eſt ſomniandum de neſcio quibus aquis,collocatis ſupra firmamentũ Cryſtallinum , à noſtris interim oculis remotis, vt à noſtro aſpectu planè diſſitis.

Firmamentum autem noua vox, ex Septuaginta interpretum explicatione Græca manauit. Latinus enim interpres autor eius interpretationis quam Communẽ dicimus, Græcos Septuaginta interpretes ferè ſequitur.Ij autem verbum Hebraicum Raqua reddunt per vocem Græcam ϛερεόω. quam verbo firmandi reddere ſolet Latinus , vt Eſaiæ 44.Roqua haaretz me , ithi. Septu. ἐϛερέωσα τὴν γῆν, τίς ἕτερος? Latinus,Firmaui terram , quis alius?(id fecit , me vno excepto ?) ſic eiuſdem Prophetæ cap.42.Roqua haaretz. Septua. ϛερεώσας τὴν γῆν. Lati. Firmans terram. Item Pſal. 136. Le roqua haaretz hal haſſamaijm. Septuaginta τῷ ϛερεώσαντι τὴν γῆν ὑπὲρ ὑδάτων. Latinus , Ei qui firmauit terram ſupra aquas. Inde Raquia , verbale nomen , reddiderunt Septuaginta per ϛερέωμα, & Latinus voce firmamenti expreſſit. Chaldæus autem interpres, quem etiam paraphraſtem dicimus, quòd interdũ breui paraphraſi loca Scripturæ obſcuriora illuſtret,interdum aërem,pro Raquia, dicit, vt Pſal. 19. vbi habetur in Græco , οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ ϛερέωμα id eſt,vt Latinus interpres inquit,Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. At Chaldæus paraphraſtes eum verſum in hanc ſententiam reddidit:Qui ſuſpiciunt cœlos enarrant gloriam Dei , & opera manuum eius annunciant, qui ſuſpiciunt aërem. Firmamenti ergo vox ſiue ϛερεώματος, intellecta,ex linguæ Hebraicæ proprietate , rem difficultatis apud Græcos & Latinos plenam, efficiet facillimam.Ea verò ſignificat aërem cum æthere,quæ vno cœli nomine Latinis intelliguntur.

Sed ne quid in opere ſecundi diei relinquatur obſcurum , id quod à Moſe ſic proponitur,Dixit verò Deus , Congregentur aquæ quæ ſub cœlo ſunt in vnum locum:ſic eſt accipiendum & intelligendum.Dixerat autem & iuſſerat Deus,vt aquæ eæ quæ terram ambiunt, quáſque aër circunfuſus complectitur,colligerentur & confluerẽt in ſuos alueos:quod ita acceptum,facilem eorum quæ dicuntur à Moſe intellectum reddet.

Sequitur eorum,quæ tertio die ſunt edita, explicatio , quæ Latinè ita habet:Et ait Deus, Germinet terra herbã virentem,& facientẽ ſemen,& lignũ pomiferum, faciens fructum iuxta genus ſuum , cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſupra terram.Et factũ eſt ita.Et protulit terra herbam virentem,& facientem ſemen iuxta genus ſuum,lignúmque faciens fructũ,& habẽs vnumquodque ſementem iuxta ſpeciem ſuam. Et vidit Deus quòd eſſet bonum, & factũ eſt veſpere& mane dies tertius.Ex his verbis intelligimus terram,quæ erat prius deſolatio quædã & inanitas, id eſt, veluti quædã ſolitudo & deſertũ vacuum & inane,fuiſſe tertio die plantis à Deo ornatã & decoratam.Plantarũ autem duo genera ſumma nominãtur, nẽpe herbæ & arbores. Quarũ quàm multæ ſint ſpecies, quámque multiplex & ad vſum,& ad fructũ varietas, necdum à doctis viris , quorũ ſummum hac in re fuit ſtudiũ , cõprehendi aut explicari potuit:etſi ab infinitis,qui vel de agricultura,vel re hortenſi , vel de materia medica , vel de naturæ hiſtoria libros ediderunt,res hæc fuerit perquiſita,& accuratè explicata.Ea enim eſt Dei ſapiẽtia & potẽtia,vt in rebus iſtis caducis,& ſuo tẽpore perituris,ab hominibus cõprehendi nequeat. Itaque mirari iam non debemus, ſi cœleſtia haudquaquã potuerintintelligi à mortalibus,

quum

quum terrena ipsa & ante oculos posita, ab iis cognosci nequeant. Diuini autem beneficij est cognitio rerum istarum, quemadmodum & cœlestium, quas quibus vult patefacit & declarat Deus. Cæterùm Dicendi vocabulum, quod in his rebus effectis proponitur nobis à Spiritu sancto, eò pertinet, vt verbum ipsum Domini, & sapientiam per quam facta sunt omnia, consideremus: simul & eius potentiam & vim omnium maximam animaduertamus: cui res tantas effecisse non fuerit difficilius, quàm verbum aliquod proferre, aut vocem aliquam fundere. Clausula autem illa, Et factum est vespere & mane dies tertius, sic conuerti poterit, Et transacta fuit vespera, deinde transactum fuit mane, atque ita transactus fuit dies tertius. Quod nostra lingua vernacula commodè etiam ita possumus interpretari, *Et la vespree passeepuis aussi passa la matinee, & ainsi se passa la troisieme iournee.* Vespera autem pro nocte, quam inchoat, item mane, pro die cuius est initium, sumitur, vt prius monuimus: quibus duobus ciuilis dies absoluitur. Hæc autem interpretandi ratio in aliis eiusdem generis clausulis obseruata, Scripturæ sacræ contextum apertiorem efficiet.

Quartus sequitur dies, quo sphæræ cœlestes suo decorantur ornatu, id est, stellis, & sideribus ornantur, quibus posteà suum munus assignatur. Sed tum quum terra ad Dei verbum plantas & fruges profudisset, & lux anteà creata, sua conuersione cum tenebris, dies & noctes designasset. Ne quis aut Solem lucis fontem, aut frugum causam existimet esse, vel putet corporum cœlestium vi, res istas effici, sicuti censent ea fieri Physici & Medici, & Mathematici, rerum sacrarum ignari. Qui Solem existimant de se & sua natura lucem fundere, eúmque lucis esse fontem. quos sacrorum verborum arguit notatio. Nam *or*, lux est: at *maor*, quo nomine Sol & Luna dicũtur, vehiculum est lucis, siue fax aut lampas, vt nos dicimus *Flambe & Flambeau.* Latini autem admoniti verborum Hebraicorum notatione & deductione, dixerũt, Lumen & Luminare. Vt autem fax nisi accensa, nullam de se lucem præbet aut fundit: sic neque corpus solare, aut astra reliqua lucem de se fundere potuissent, nisi lucem iis affixisset Deus. Quod in Lunæ nobis obuersa facie, interlunio ipso cernimus. Hæc enim corpora primùm fuerunt opaca effecta à Deo, deinde verbo Domini accensa, lucida esse cœperũt. Et vt in lampade aliud est ignis siue flamma, aliud verò flammæ retinaculum siue ellychnium, quibus nomen damus lampadis vel facis: ita in Solis globo aliud est lux, aliud lucis ipsius vehiculum, nempe solare corpus, cui lucis interdum communicatur appellatio. Quo modo autem prioribus diebus lux vicissitudinaria conuersione cum tenebris dies efficeret, spectare quoque licet, modò ne in Solis globum oculos defigamus, sed si rusticorum vel puerorum more, diem ad solam referamus lucem, ad nos Dei imperio tenebris depulsis remissam. Quòd si minus à nobis intelligitur, nostram agnoscamus in comprehendendis Dei operibus tarditatem, postulemúsque ab eo sapientiam, qui solus eam nobis largiri & communicare per Spiritum suum sanctum potest.

Hoc verò loco, quínam sit astrorum vsus inculcatur diligenter: ne homines à stellis veritatem requirendam putent, quod Genethliaci, & qui vulgò in iure nominantur Mathematici, faciunt, & scriptis profitentur, contra Dei perspicuum & omnibus apertum imperium, Ieremiæ decimo expositum. vbi Deus vetat suos timere sibi à signis cœlestibus, quæ formidãt Gentes, prauo & impio instituto. Iussit enim Deus luminaria, id est, faces, seu lucis vehicula, Solem & Lunam & astra reliqua, quarto die existere. quæ collocauit in expansione illa cœli, secundo die creata, quibus cùm lucem affixisset, voluit Solem ministrare interdiu lucem mortalibus, Lunam autem cum stellis, iussit tenebris nocturnis depellendis subseruire, vt est

Psalmo 136. Qui fecit luminaria magna, Solem in dominium diei, Lunam & Stellas in dominium noctis, quoniam in æternum misericordia eius. Præterquàm verò quòd terris lucem præbent & nocturna diurnáque spatia distinguunt, seruire etiam ea Deus voluit notandis temporum differentiis, quas prius explicuimus, vbi de anno Hebraico, Capite septimo superiore libro egimus, qua de causa eas hoc loco prætermittimus, atque ad quintum diem accedimus.

Quintus dies creationem habet omnis generis piscium, degentium in aquis, & volucriũ per aërem vagantiũ. Quorũ tanta est varietas, vt nulla hominũ ætas iis explicandis queat sufficere. Atque in hac tanta ingeniorũ excellentium contentione, quanta sit Dei sapientia possumus animaduertere: quum docti quique Medici, & Physici in hac tractatione parum promouerint. Nam & horum copia animantium tanta est, vt eam nemo adhuc potuerit assequi. Natura autem & vis, captum & acumen humanum superat. Quò fit, vt quum in operibus Dei omnibus infinita reluceat bonitas, potentia & sapientia, singula sufficiant exercendis omnibus omnium hominum ingeniis.

Sextus autem dies animantium brutorum; & hominis habet creationem omninò admirabilem. Et verbo quidem Dei terra obtemperans producit varij generis animantia, hominem verò tanquam singulare aliquod & admirandum opificium, cuius causa cætera Deus instituerit, proponit nobis scriptura, tanquam Dei manibus effectũ. Deinde animatũ & vita donatũ, quam inspiratio demõstret. Sic homo factus est animans vita præditum, id est, quod vulgò nota dicit nostra interpretatio, Factus est homo in animam viuentem. Hominis autem historia, & altior est & longior quàm vt hoc loco possit explicari, & à viris doctis quùm Medicis tum Philosophis, & Theologis variè est perscripta, quamobrem à nobis prætermittitur in præsentia. itaque ad septimum transibimus diem. Septimus ergo sequitur dies quieti consecratus, qui nos diuinæ quietis, præterea & nostræ nos admonet: quam hîc inchoatam in Dei parentis nostri optimi & maximi domicilio, per Iesum Christum Dominum nostrum suo tempore obtinebimus. testificante idipsum Spiritu sancto nostro spiritui, qui nobis à Deo datus est, vt quæ ab ipso nobis sunt donata, certò teneamus. Vt autem mundi effecti historiam in pauca cõferamus, hæc sunt quæ de rebus creatis nobis propositis in hoc pulcherrimo mundi theatro ex Sacra scriptura accipimus. verbo Dei effecta esse omnia, quæ visibilia siue aspectabilia nominamus. Inuisibilia etiam quæ oculos nostros effugiunt, neque possunt sub aspectũ nostrum cadere, ab eodem autore & fonte profecta, Sacris scriptis erudimur. quod quidem paucis ita docet Apostolus Coloss. cap. 1. vers. 16. Quoniam in ipso (per ipsum) condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Sed de visibilibus quæ sunt nobis magis familiaria, vtpote sensus nostros mouentia, agitur in præsentia. Visibilia ergo siue aspectabilia, in quibus Dei virtus æterna & sapiẽtia nobis tanquã in speculo ponitur spectanda, sex diebus fuerũt effecta.

Primo quidem die, iussit Deus existere tenebras siue noctem, item terram aquæ globo circunfusam, prætereà ventum, atque lucem, siue diem.

Secundo die, Continẽtem extare supra aquas voluit Deus, iussis ipsis aquis terrenis sese in suos alueos recipere, suspensis interim & libratis aquis cœlestibus, quæ nubes vocantur, supra nostra capita, aëre ipso & cœlis circum terram & aquas, vastè diffusis & explicatis.

Tertio die, vestit herbis & ornat arboribus Continentem Deus, creatis plantis, iisque variè per sua genera & loca distributis.

Quarto

Quarto die, cœli siue orbes cœlestes astris decorantur, quibus lucem affigit Deus ad definienda temporum spatia, & lucem hominibus suo tempore suppeditandam.

Quinto die, iubentur aquæ piscium infinita genera, & monstra varia proferre. volucribus quoque iussis existere, sua per aërem liberè vagandi facultas attribuitur.

Sexto die, bestias varij generis, & admiranda iubetur terra profundere. homine tantorum operum veluti moderatore & censore, atque arbitro, creato ad diuinæ bonitatis & innocentiæ formam & imaginem, hoc est, vt loquitur Apostolus, in iustitia & sanctitate vera. Ephes. 4.21.

Hæc sunt quæ de Genesi & rerum origine siue Cosmopœa, ex Dei verbo discimus, repetendáque putauimus, propter receptas quasdam alienas à Scriptura sacra sententias. quas breui rerum illustratione commodum fuit quodam modo aperire. sicuti & de natura, quam rerum parentem dicunt, non ab re fuerit disputare, & breuem naturæ explicationem, de qua tam multis sermo est, adiungere: præsertim quum in Dei, qui natura est, tractandis versemur operibus.

De natura & rerum principiis, vt ea pietas docet, & de vocis naturæ varia significatione. Cap. VI.

QVæ de rerum principiis tenenda sunt nobis, longè certius & clarius Sacra docent & proferunt oracula, quàm Physici: homines earum rerum, quas profitentur, non satis periti. Quos eius scientiæ, quam tractant, non callere principia, ex primo quod modò tractauimus Geneseos capite, nulli obscurum esse potest. Quod quum ita habeat, qua ratione, quæso, quicquam verè docere, aut explicare de naturæ obscuritate poterunt? Falsis enim sumptis principiis, quæ tandem rectè institui demonstratio poterit? Adhæc, quum causas constituti mundi ignorent Philosophi, quemadmodum in mundi explicatione comprobauimus, quonam modo bene & appositè de mundo aut mundanis rebus siue naturalibus disserent?

Sed quum ne naturam quidem, in qua explicanda sunt occupatissimi, nouerint, quidnam, quæso, de natura, quemadmodum par est, rectè atque ordine præcipere poterunt? Quæ eò dico, vt nostri, qui pietatem profitentur, à qua vel latum vnguem discedere nefas est, posthac videant, qua ratione sit tractanda Physiologia. in cuius aditu & primo ingressu, statim minus conuenientia Christianis auribus proponuntur. Duo scilicet esse rerum omnium principia, quæ quidē sint materia & forma. Quasi verò duo sint dij, vel etiā plures, si quidem duo vel plura statuantur principia. nam principiū carere origine, & ex eo cætera effici & produci fatentur Philosophi. Deum autem vnum & solum esse, qui careat origine, quum sit æternus, à quo creari & conseruari omnia, quum rerum omnium sit autor & parens, certum est, ex quo eum cunctorum esse principium & causam constat. Quare si materia & forma statuantur rerum principia, certè Manichæorum impietatem, duos statuentium deos confirmabimus, quæ non ferenda blasphemia est. Neque est quod diuerticula hîc quærantur, aut interpretatione commoda lenire Physicorum errorem, vel potius impietatem studeamus. Vnus est enim Dominus & Pater, à quo & per quem, & in quo sunt omnia, cui suus honor asserendus est, & sartus tectus per nos, ipsius seruos, tuendus: etsi

nostra eget minimè hac in re aut cæteris opera, qui per se omnia potest. Sed nos, quia vt ipsius gloriæ seruiremus nasci voluit, nostrum officium præstare decet. Eos verò malè perdet Deus, qui gloriam & honorem ipsius aliò transtulerint, aut obscurare studuerint. Quemadmodum aperta & omnibus formidanda denunciatione apud Esaiam, capite quadragesimosecundo profitetur, inquiens: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, aut laudem meam sculptilibus. Quò pertinet etiam illud apud Samuelem, primo eius libro, capite secundo, testimonium: Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles & inglorij. Ita futuri sunt nullius nominis in Dei tabernaculo omnes, qui Deũ dedecorarũt, quũ Philosophi, tũ cæteri omnes, quibus diuino beneficio plus ingenij & solertiæ quàm cæteris fuerat attributũ, vt Deũ ipsum bonorũ quibus ornati fuerunt, largitorem glorificarẽt. Impietatis verò suæ rationem, apud Deum rectum iudicem sunt reddituri homines Dei securi, atque intellecturi nulli impunè fore Dei contemptũ, aut eius ipsius obscuratã gloriam. Quod fit ferè prophanorũ autorum Deum ignorantium & contemnentium commentariis & scriptis, quibus humana fertur in cœlum sapientia, & commendatur mirificè prudentia. quasi sola illa sit, quam mirari cõueniat, quum ea deploranda sit potius & deflenda, quàm laudanda. Quare ne hîc à nobis peccetur, aut in rerum naturalium tractatione fallamur, tenẽda sunt, quæ ex Moyse, superiore capite tractata didicimus. Item quod de rerũ omniũ principio docetur Psal. 33. 6. retinendum est, nempe: Verbo Domini cœlos firmatos esse, & Spiritu oris eius omnem eorum ornatũ esse cõstitutum. Itaque vnum tenendũ est rerũ omnium principium, nempe Dei verbum, per quod omnia facta sunt. Id verò demùm natura est, quæ nascendi rebus omnibus est causa, quæque vt singula sint, & subsistant, efficit.

Quia verò naturæ appellatio & significatio multis est ignota & omnibus est in ore, breuiter hîc à nobis explicabitur: ne quem nominis istius fallat homonymia, neve vocis istius ignoratione plerique posthac, sicut anteà decepti, à veritate & pietate deerrent.

Natura à nascendo, Latinè nomen habet, vt Græcè φύσις ἀπὸ τοῦ φύεσθαι. Deus autem Optimus Maximus & Æternus nasci facit & creat, atque etiam tuetur, & conseruat omnia. Sic Deus ipsa est natura, cuius titulo res ab ipso conditæ & creatæ insigniuntur, vt res ipsæ testentur suam originem communi illa appellatione. Quæcunque enim fuerũt creata, & à Deo quotidie proferuntur in luminis auras, vocantur à nobis atque etiam à Philosophis res naturales, id est, res à natura, nempe Deo vero & omnipotente, effectæ, ortæ & conditæ. Dei autem in Philosophia profana, quæ se iactare audet vitæ magistram & ducem, quod Dei vnius est proprium beneficium, nusquam ferè proponitur aut celebratur nomẽ. Siue enim de moralibus apud Philosophos, siue de naturalibus rebus, siue de ratione, qua rerum paratur cognitio, sepulta veluti iacet Dei memoria. In Ethicis enim fœlicitatem quidem agnoscunt Philosophi esse homini propositam, sed non docẽt eam esse expetẽdam aut postulandam à Deo, per Iesum Christum dominum, neque monstrãt Iesum Christum dominum nostrum, esse viam, veritatem & vitam: aut eam esse vitam æternam, vt homines cognoscant vnum solum verum Deum, & quem misit Iesum Christum. Quin quod est planè pessimum, fœlicitatem in hac misera & infœlici vita requirunt, ac rident suum sapientem Salomonem, qui supremũ vitæ diem expectandũ esse sensit, quòd posset beatitudinis adiri possessio. In Physicis autẽ frequẽtissima est naturæ mẽtio: cuius quodam modo vim agnoscũt, quum eam aiunt esse principiũ motus & quietis cuiusque rei. Sed eam partim in materia, partim in forma, partim in causis naturalibus &

fortuitis

fortuitis requirunt, in quibus & ipsam naturam residere volunt, Dei nusquam celebrata memoria. In Logicis autem præcipuum tenet locum ratiocinatio, quæ quum à ratione proficiscatur, quid tamen sit ratio, aut vnde petenda sit, planè reticetur.

A natura quidem pendere ista omnia fateri coguntur, quòd artes agnoscant perfici & constare natura, præceptis & vsu. Quorum duo posteriora, nihil sine natura valere prædicant, quemadmodum reipsa didicerunt. Naturæ autem, id est Dei, qui fecit omnia, qui nos à brutis animantibus, ratione discreuit, quique tam multis auget bonis, & aucturus est longè maioribus post hanc vitam, mirum est vbique in talium tractatione silentium. Atqui à Deo nobis & agendi, & docendi sumenda non solùm esse initia, sed extrema quoque eius laude terminanda esse & concludenda, quum sine eo nihil possimus, quis non videt? Sunt enim per illum omnia, atque ad eum vniuersa referenda esse, quia ab illo pendeant, & in eum respiciant, fateri necesse est. Ea igitur nobis est celebranda & memoranda natura, quæ nos nasci ad immortalitatem voluit, cuius ne obliuisceremur, titulum gerimus. Siquidem res naturales, & naturæ, id est, creaturæ à Deo effectæ dicimur. Natura enim vt dicitur Deus, ita res ab ipso conditæ & creatæ dicuntur naturæ. Præterea autem cuiusque rei vis propria & facultas, natura vocatur, quòd peculiarem vim rebus singulis attribuerit Deus, atque rem vnamquamque certo donarit veluti priuilegio, & beneficio ornarit præcipuo, quo ipsius vbique elucerent bonitas, sapientia & beneficentia. Inde naturæ bona dicimus in quopiam, solertiam, ingenium, acumen, quæ diuina sunt beneficia.

Temperamenta quoque singulorum animantium, quemadmodum & cæterarum rerum, naturæ appellatione censentur. quia suis qualitatibus & elementis singula temperauerit Deus: & cuique suam temperiem, qua salua & incolumia manent singula, attribuerit. Sic temperamenta, facultates, seu proprietates, & quæ spectantur quaque in re bona, naturæ nomen obtinent, quò vnde talia profecta sint intelligamus, nempe ab ipso bonorum omnium autore & benigno largitore Deo, siue omnium parente natura diuina.

Ab his autē significandi modis longè diuersus est is quo dicimus homines natura procliues esse ad nequitiam, & ab labore ad libidinem. Naturæ enim vox in hoc sermonis genere, corruptelam & vitiositatem significat, quæ in Dei opere, nempe in natura humana cernitur. Homo enim quum fuisset ad Dei imaginem conditus, sicuti Sacra docent oracula, Genes. 3. 7. is suo scelere Dei imaginem qua fuerat ornatus, contaminauit, deformauit. Atque defectione impia à Deo Optimo Maximo parente suo cùm desciuisset impulsore Satana, iure bonis quibus ab ipso Deo donatus fuerat, excidit. Satanæ verò factus mancipium, vitiis & miseriis fuit obnoxius omnis generis. quanquam immensa Dei benignitate factum est, vt priorum bonorum reliquias & vestigia retineret, quibus admoneretur suæ originis, atque sciret in tantis malis sibi ad Deum respiciendum esse, si saluus & liber esse cuperet. Hinc factum est vt naturæ vox, non modò in opere Dei, id est, in homine manserit, sed attributa quoque fuerit iis vitiosis qualitatibus & corruptelis, quæ occuparunt ipsum diuinum opus. Inde virtutum origo à natura, nempe recta, dicitur pendere: vitiorum quoque origo à natura, scilicet corrupta, manare dicitur. Quæ vocis interpretatio, quia fuit ignota Philosophis, accidit vt in Ethicis de hominis voluntate, & libertate ac virtutibus, rectè disserere non potuerint.

Est etiam præter istas alia naturæ notio, nobis in hoc quod tractamus argumento cognitu necessaria, quòd res omnes fieri secundum naturam, vel præter naturam dicimus. Nam ver, æstatem, autumnum, hiemem, secundum

naturam esse dicimus,quum suam obtinent temperiem. At si æstate non maturescant fruges, aut remissior sit calor,quemadmodum si sit hieme tepidior aëris cõstitutio,fieri præter naturã illud dicimus. Pari modo miracula,id est, res insolitas, præter naturam fieri dicimus. Id verò ex eo fit,quòd is ordo & status rerum, quem Deus constituit & ordinauit sex diebus, quibus omnia creauit,natura,id est,ipsius Dei iussu,& verbo constet. Quem rerum statum fixum & certum manere vsque ad mundi interitũ iussit Deus: nisi quid ipse mutet propter hominũ improbitatem & scelera, quæ frequenter vlciscitur bonorum suorum ademptione,&ea quam primùm instituit rerum cõmutatione: vt nubes nihil profundant humoris in terras,vt veris & æstatis inæqualis sit & præpostera temperies, vt erucæ fruges absumant, & segetes & vites perdat & contundat grando,& his similia,quæ multa accidere certis Dei iudiciis videmus. Vnde rerum naturam dicimus, constitutam à Deo sex diebus anteà expositis,rerum istarum ordinationem,quam primùm natura ipsa, nempe Deus, qui nasci facit omnia,constituerit.Præter quam si quid fiat,id fieri præter naturam,id est,diuinam illam primam ordinationem,dicere solemus: referentes omnia ad Dei nutum & imperium, cuius voluntate & prouidentia cuncta gubernantur, nec quicquam fit omninò. sic vt ne pilus quidem de nostro capite cadat sine eius autoritate & mandato, vt scribitur Matth. 10. vers. 30.

Hæ igitur significationes philosophaturis, vt par est & decet, sunt obseruandæ: vt naturam Deum esse intelligant, qui Philosophicas artes tractant, eadémque voce animaduertant, Dei opera notari. Prætereà autem vim & temperiem rerũ naturalium,id est,singularũ rerum effectarum à natura,hoc est,Deo ipso.Item rerũ coordinationẽ & statum,quem suis tẽporibus cõstare videmus,eodẽ naturæ vocabulo significari,quia à Deo & eius imperio proficiscãtur notandũ est. Adhæc diuersa & varia à superioribus notatio naturæ non est prætereunda,qua mala & vitia,quæ ipsum Dei opus occuparũt,significantur,vt natura quænã vera sit, & quænam indebitũ sibi tãtum occuparit titulum,séq; eo nomine specioso clãculum insinuet & cõmendet imperitis, distingui possit. Est enim ista natura vitiatà & improba,quæ velo naturæ veræ tectã se cupit,quò fallat facilius,& parũ cautis imponat.Id enim egit,quò facilius imponeret ignaris Satanas,vt malis suis idẽ vocabulum accõmodaret naturæ,quod diuinis bonis & Deo tributum videbat.Distinguenda ergo est natura vera,ab improba natura, Item secernẽda sunt naturæ bonæ opera,ab effectis naturæ improbæ & vitiatæ. Quæ si philosophaturi diligẽter animaduertent, de rerum natura melius & certius quàm sint soliti, disputare poterunt: præsertim si Dei verbum non hominum opiniones consuluerint,& ad deliberationem aduocarint.Sic enim fiet,vt piè & religiosè de re medica,& naturæ historià disserant & statuant.

De Paradiso, in quo variè est à nostris erratum, non assequutis quæ in eius topographia proponuntur. Cap. VII.



Væ post cònditas & creatas res istas à Deo, siue natura rerum omnium parente,vt loquuntur autores non omnino mali,contigerint, paucis declarat Scriptura. quæ si præsentis argumenti pateretur ratio, pluribus persequeremur: quòd earum rerum obscurata sit veritas,stultis multorũ disputationibus:quã tamen Dei benignitate, multis cognitã esse videmus,atque etiã gaudemus. Ex his autem

autem vnum esse existimo quod sit minimè prætereundum,nempe quod de Paradiso traditur ab ipsa Scriptura, à qua qui de ea re scripserunt, videntur mihi plurimùm declinasse.quò factum fuit vt dissentanea, & parum veritati conuenientia tradiderint. de quo nõ solùm eam ob rem dicendum aliquid videtur,sed quòd mundi & rerum in mundo maximarum historia,inde originem trahit. Nam quod nonnulli aiunt, frustra de ea re disputari, quæ non sit,quòd diluuio interiit & sublatus sit ille locus, falluntur vel maximè, neque animaduertunt Mosem post diluuium scripsisse,& loca quæ illo tempore extarent demõstrasse.Et vt ornatus ille,& loci eius elegantia, cum tempore, aut diluuio fuerit sublata, non tamen terræ aut flumina,& loca quæ à Mose describuntur, interierunt. Quæ vt à Mose diligenter propter historiæ fidem describuntur,ita non sunt à nobis leuiter prætereunda.Scriptura verò noluit Paradisi memoriam esse sepultam, quandoquidem eius multis locis meminerit.vt diserteGenes.13.10.inquiens:Eleuatis itaqueLot oculis,vidit omnem circa regionem Iordanis,quæ vniuersa rigabatur antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut Paradisus Domini & sicut Ægyptus venientibus in Segor.De Paradiso igitur quod è verbo Dei didicimus atque collegimus,ab aliorum sententiis quamuis longè diuersum,non tamen prætereundum esse putauimus. Paradisum quidem multi propter dissentientes Theologorum sententias, & malè comprehensam ab ipsis Paradisi topographiam,extra terras,tanquam fortunatam quandam insulam statuendum esse putauerunt.Alij autem propter minus notasScripturæ voces,quibus eum locum definiuit Moses,existimant toto mundo patuisse Paradisum,contra manifestamScripturæ sacræ autoritatem.Sed nos omissis superuacuis multorum hac de re sententiis,vtpote dissentientibus à Scriptura sacra,Mosis verba primùm audiamus, quemadmodum illa ex Hebræo fonte noster conuertit interpresLatinus.Ea verò sic habent Genes.cap.2. Plantauerat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio, in quo posuit hominem quem formauerat.ProduxítqueDominusDeus de humo omne lignum pulchrum visu,& ad vescendum suaue, lignum etiam vitæ in medio Paradisi,lignúmque scientiæ boni & mali.Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis,ad irrigandum Paradisum,qui inde diuidebatur in quatuor capita.Nomen vni Phison, ipse est,qui circuit omnem terram Heuila,vbi nascitur aurum, & aurum terræ illius optimum est.ibíque inuenitur bdeliũ,& lapis onychinus.Et nomen secundi fluuij Gehon,ipse est qui circuit omnem terram Æthiopiæ.Nomen verò fluminis tertij,Tigris,ipse vadit contra Assyrios.Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.hæc est paradisi proposita à Moyse Dei seruo descriptio, vt Latinè nobis est reddita à veteri Latino interprete: de qua quid senserint quùm veteres, tùm recentes scriptores, multis persequitur vir eruditus Ioachimus Vadianus,in Epitome triũ orbis terræ partiũ.quo libro suam quoque exponit hac de re sententiã,eo capite,quod Paradisus inscribitur.Nos autem non quid quisque senserit,sed ex Scriptura sacra, quid de re ista sentiendum sit,cum Deo,videamus.

Paradisi vox Græca est, petita nihilominus ab Hebræa, aut certè Persica vel Chaldæa voce *Pardes*, qua voce vtitur certis locis Scriptura sacra. Potest autem ea vox translata esse ad Hebræos ex vicinis populis, quòd Hebraicæ voces tribus ferè constent literis thematicis, quæ in hac voce quatuor apparent.Significat autem παράδεισος,Paradisus,pomarium,vinariũ,aut viridarium hoc est, septum amœnum & excultum, cui nihil ad oculorum voluptatem vel elegantiam desit.Sic autem de hac voce inquit Aul. Gell. lib. 2. cap. 20. Vinariáque nunc vulgus dicit,sunt quos Græci παραδείσους appellant. Ea verò voce scriptura etiam beatorum sedem & domicilium notat. vt Lucæ cap. 23.

verſ.44. Et dixit ei Ieſus, Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo. Sic etiam Paulus Apoſtolus vſurpat, 2. Cor.cap.12.verſ.4. vbi ait, ſe raptum fuiſſe in Paradiſum, & ea audiuiſſe, quæ fando nullus hominum poſſit exprimere aut aſſequi. Et Apocalypſ.2.7. pollicetur Deus ſe victori daturum de ligno, quod eſt in medio Paradiſi diuini. Ita rerum terreſtrium ſimilitudines vſurpat Scriptura, noſtra cauſa, ad res cœleſtes explicandas, & nobis ſubiiciendas ante oculos. Cæterùm quòd interpres Latinus dixit Paradiſum voluptatis, Scriptura ipſa dicit Hebraicè, gan beeden. hoc eſt, hortum ſiue pomarium in Edene, quod Septuaginta reddiderunt παράδεισον ὀν ἐδὲν; Paradiſum in Eden. quo modo Chaldæus quoque paraphraſtes reddidit, guinta beeden, hortum in Edene.

Ita Eden proprium eſſe loci nomen animaduerterunt Septuaginta, vt illud quoque Chaldæus paraphraſtes intellexit. Latinus autem interpres, pro appellatiuo nomine poſitū exiſtimauit, quia vox Eden, voluptatem & delicias ſignificat. Quomodo hoc ipſo ſecundo Geneſeos capite, verterūt poſteà Septuaginta, qui illud, Et collocauit ipſum hominē Deus in horto Edenenſi, dixerūt, καὶ ἔθετο αὐτόν ὀν παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, & poſuit eū in Paradiſo voluptatis. vbi Chaldæus verbum Hebraicum retinuit, tanquā loci proprium. Eſt enim regionis proprium nomen Eden, quæ ab vbertate & amœnitate ſic nuncupata eſt. Cuius non iſto tantùm loco fit mentio, ſed Eſaiæ triceſimoſeptimo, & 4.Regum.19. in hiſtoria Sennacherib. vbi Rabſaces hæc impiè iactat nomine Sennacherib: Nunquid liberauerunt dij gentium ſingulos, quos vaſtarunt patres mei? Gozan, videlicet & Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thalaſſar? Item Ezechielis viceſimoſeptimo memoratur vrbs Eden cum Carrhis. Quòd ſi temporibus Eſaiæ & Ezechielis fuit regio Edenenſis nota, certè temporibus Moyſis notior eſſe potuit, quibus nondum acciderant tantæ ruinæ & mutationes nationum & imperiorum, quantæ poſteà ſunt conſecutæ. Eam autem regionem vt ſuo ſeculo cognitam proponit Moſes, cuius etiam proponit ſitum Cananææ reſpectu, aut eius loci, in quo tùm erat Moſes quum ſcriberet, vt deſerti Amorrheorum, aut campeſtrium Moab, nempe Orientem verſus. Ait enim Deum plantaſſe hortum in Edene, Miqqueden, id eſt, vt conuerterunt Septuaginta, κατ' ἀνατολάς, id eſt, ab Oriente, ſiue ad Orientem. Quum autem Orientem Moſes memorat, eorum quibus iſta proponit, habet rationem. Filij autem Orientis dicuntur Moſi, & aliis ſacris ſcriptoribus, Orientales populi, qui reſpectu Iudææ & Cananææ regionis, Syriam & Arabiam deſertam, atque Meſopotamiam, & Perſidem incolebant. quas regiones Orientales eſſe norunt quoque prophani Poëtæ. Nam de Euro vento Orientali, & ſubiectis illi regionibus ita in Metamorphoſ. inquit Ouidius, lib.1.

Eurus ad auroram Nabatæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis iuga ſubdita matutinis.

Quamobrem & Euangeliſta Matthæus cap.ſecundo, verſ.1. ait, Magos qui ſunt Perſarum ſapientes, veniſſe Ieroſolymam ab Oriente, id eſt, à Perſide, regione Orientali, reſpectu Iudææ. Arabiæ verò & Meſopotamiæ, vt olim Syriæ, nomen commune fuit: ſic & appellatio Aram, earum regionum populis in Scriptura attribuitur. Cæterùm Latinus interpres illud Miqqueden, ſecutus Chaldæum paraphaſtem, vertit, à principio, id eſt, tum quum ornaret & veſtiret ſuis plantis tellurem Deus. Sed id haud magni refert ad loci huius expediendas alias difficultates. Edenenſis autem regionis ſitus certior ex Propheta Amos haberi poterit: qui capite primo regis Eden meminit, vnà cum Damaſco, & prophetiæ ſuæ locum illum ita concludit, vt dicat Syriam abducendam eſſe in Aſſyrios.
quo

quo fit vt Edenenses,quemadmodum & Damasceni fuerint in Syria. Verba Prophetæ Amos sic habent Latinè: Et conteram vectem Damasci,& disperdam habitatores de campo idoli,&tenentem sceptrum de domo voluptatis, & transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus. Quo versu notandum est, Latinum interpretem de suo more nomẽ proprium Eden sumpsisse pro appellatiuo. Nam quod dixit de domo voluptatis, Hebraicè dicitur Mibbeth Eden, *De la maison d'Eden*, De domo Eden, quod Septuaginta verterunt ἐξ ἀνδρῶν ἀδὰν, à viris Adan. Intelligẽtes Eden esse nomen loci proprium, sicuti eo loco aduertit Chaldæus.vnde intelligimus Edenem,esse regionem Syriacam, quæ Prophetarum quoque temporibus nota fuerit populo Dei. Sed populorum mutationibus & locorum euersionibus, adhæc scriptorum de his rebus ignoratione,multa manserũt nobis incognita. Quòd prætereà, quæ Sacris literis sunt prodita, nihil rerum talium audiuerimus. Hoc verò posito,Eden,siue Edenen,regionẽ esse in Syria,in qua Deus tertio die quum terras vestiret suis plantis,hortum siue pomarium,siue paradisum amœnissimum constituerit, cætera videnda sunt quæ de horto illo dicuntur. In eum hortum siue paradisum generis omnis arbores egregias & plantas quasuis frugiferas & iucundas cõgesserat Deus, è quibus victum sibi sumeret homo. In iis autem plantis fuerunt arbor scientiæ boni & mali, Item arbor vitæ. De quibus non est quòd hoc loco tractemus, quum fusè & perspicuè de his sacramentis & tesseris visibilibus,sit à pluribus viris eruditis & piis declamatum hoc tempore. Quod autem sequitur de fluminibus, quibus rigabatur hortus ille consitus in Edene, obscurius est, si ad phrasim Latinam exigatur. At si ad Hebraicam dicendi rationem relatam perpendatur,facillimum fiet. Latina autem sic habent: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum,qui inde diuidebatur in quatuor capita. Quæ verba melius consentient cum rei narratione & eiusdem explicatione, si ita reddantur: Et fluuius erat egrediens ex Edene, hoc est, Fluuij procedebant & profluebant ex Edene regione, ad rigandum pomarium, & inde diuidebatur,& erant in quatuor capita. Istud autem vt intelligatur, quod alioqui doctos viros permultos turbauit,& incertos retinuit, animaduertendum est,ex Hebræa dicendi ratione pendere: qua fit vt sæpissimè permutentur numeri, ac modò pluralis pro singulari vsurpetur, modò singularis pro plurali, quemadmodum hoc loco fieri certum est. Huius autem rei si quis requirat exempla,præter ea quæ ex initio Geneseos suppeditãtur,reperiet apud Rabi Dauid Kimhi in Miclol,vbi vox pàalu, tractatur. Singularem autem numerum pro plurali poni, quia id in præsentia necesse est animaduerti, videre licet,ex eo quod Genes.cap.1.ver.12.dicitur:Et produxit terra herbã virẽtem facientem semen iuxta speciem suam,& arborem facientem fructum, id est, & arbores pomiferas & herbas virentes seminibus suis onustas,iuxta suas species produxit terra. Item capite Genes. tertio. De fructu arboris horti comedimus, id est, de fructibus arborum horti licet, & fas est nobis edere: quod Latinus interpres animaduersum, per pluralem numerum, sicuti linguæ Latinæ postulabat ratio, reddidit hoc modo: De fructu lignorũ quæ sunt in Paradiso vescimur. Adhæc eodem capite vers.8. habetur, in medio arboris Paradisi, id est, inter densas Paradisi arbores, abdiderunt se Adamus & Eua. Qua ratione in hac nostra historia dicitur, Et fluuius erat egrediens, id est, Et fluuij egrediebantur ex Edene. quasi diceretur, Et fluuij qui ex superioribus & diuersis locis influebant in regionem Edenensem,posteà commeabant in illum hortum consitum in Edene,vt iis rigaretur,quum esset amplissimus,egerétque multo humore,& riuis quàmplurimis.

Ita autem locum istum esse accipiendum & interpretandum, cogente

nos ad eam interpretationem locorum situ & re ipsa, apparet. Edenem enim esse regionem Syriacam, aut esse ipsammet Syriam, quomodo eam multi Geographi finierunt, vt etiam Mesopotamiam contineret, ex iis quæ prius sunt dicta, potest intelligi. Fontes Tigridis & Euphratis fluuiorum, de quibus hoc loco non ambigitur, esse in Armenia, locis inter se plurimùm disiunctis ex Plinio cap.9.lib.3.discimus. Item ex Strabon. lib.11. intelligimus. Ait verò Strabo, Tigridis & Euphratis fontes distare inter se stadiis duobus millibus & quingentis. id est, centũ leucis nostratibus, & eo plus aliquãto. Hi autem omnes posteà confluunt, eámq; quàm Græci Mesopotamiam dicunt, efficiũt & cingunt. Qui verò præterea memorantur in hac historia fluuij Phison & Gehon, rigant Arabias, vt ex sequentibus constare poterit: neque ex eodem fonte profluunt. Quod ita collegerunt priores, ex eo quod dicitur fluuius egressus ex Paradiso, qui inde diuidebatur in quatuor capita. Fluuium enim ex certo fonte prodire statim arripuerunt, inde alia collegerunt, scilicet, quia ex vno fonte laberetur & prodiret fluuius, eum posteà in plures riuos spargi, qui aliis collectis riuulis, fierent posteà flumina ingentia. Ad hæc alia sunt adiuncta minus cohærentia, quæ falsam loci interpretationem arguerent. Neque verò Phison & Gehon, sunt idem quod nonnulli asseuerarunt nimis insulsè & insipienter, nempe Nilus & Ganges. quum regiones quas alluunt Phison & Gehon describat satis apertè Moses, quæ nec Ægyptum nec Indiam significant, vt permultis visum & creditum fuit, sequentibus alienos errores. quos sparsisse videtur Iosephus ex peruersa loci huius interpretatione, qui antiquitatum Iudaicarum libro primo, capite 2. hæc prodidit. Narrat præterea *(Moses)* Deum hortum ad Orientem plantasse, omni plantarum varietate refertum: & in his fuisse arborem vitæ, & aliam sapientiæ, per quam dignosceretur bonum à malo. In hunc hortum quum introduxisset Deus Adamum cum vxore, iussit eos plantarum curam habere. Rigatur autem hic hortus ab vno amne vniuersam in circuitu terram lustrante, qui in quatuor diuersos alueos funditur. Horum qui Phison nominatur, ea vox multitudinem significat, ad terram Indiam delatus, in illud se pelagus exonerat, Græcis Ganges appellatur. Euphrates autem & Tigris in rubrum mare exeunt, quorum Euphrates vocatur Pherath, id significat vel dispersionem vel florem. Tigris autem Hidequel, quod interpretatur Angustus simul & velox. Geon autem Ægyptum mediã secat, qui nobis eum fluuium significat, quem Græci Nilum appellare solent. hæc sunt quæ de Paradiso, & eius fluminibus exposuit Iosephus. Cui accesserũt ferè qui sequuti sunt Theologi, & scriptores rerum istarum: qui quàm aliena à vero, & dissentanea ab ipso Mose dixerint, facilè ex absurdis quæ hinc sequuntur, potest animaduerti: quæ veritate rei exposita ex Sacris literis, & ipso Dei verbo, facilius deprehẽdẽtur. Et vt à fluminibus ordiamur: Nilus, Ægypti quidẽ fluuius est celeberrimus, satis notus ex multorum Geographorum & Historicorum scriptis, quemadmodum etiam Ganges, Indiæ maximus fluuius agnoscitur à quibusuis scriptoribus. Qui fluuij, regionibus à se tam longè dissitis remoti, non possunt existimari ex vno eodémque fonte aut riuo eodem manasse, qui esset in horto illo & pomario Edenensi, vt multis visum est, dissidentibus à Iosepho. Illi enim fontem statuunt in Paradiso, ex quo fluuius fundatur, qui posteà diuidatur in quatuor flumina, quæ quidem diuersas posteà regiones obeant & peruagentur. Sed istud, & locorum situs & naturæ historia, vt existimetur, nequaquam patitur. Et tamen hoc placuit nostris quibusdam interpretibus commentum, qui non tam spectarunt quid Sacra doceret historia, quàm quid veluti per manus ab iis accepisset, in quorum verba veluti iurauerant. Sed nos, qui in vnius tantùm Dei verba iurauimus, neglectis quorumuis

quorumuis placitis, par est non quid scriptores senserint aduertere, sed inspicere decet quid Spiritus sanctus Sacris oraculis docere nos voluerit. Ergo quod ad hos attinet fluuios, id censendum est, ad id nos ducente Scriptura sacra, eos lapsos ex diuersis locis Edenensis regionis, posteà tanquam deriuatos in Paradisum influxisse, atque inde elapsos, alias obiisse regiones, quas commemorant Sacra oracula. Ita enim ait Scriptura: Et fluuius, id est, fluuij, manabant ex Edene ad irrigandum hortum, & inde diuidebantur, & ex his præcipui erant in quatuor capita. quasi diceret, lapsa fuisse ex Edene flumina, quæ per Paradisum euoluta, posteà diuersas peterent regiones, & quatuor capita, id est, illustres fluuios redderent. Nam & ita Chaldæus interpres dixit, quatuor capita, hoc est, quatuor principes siue illustres fluuios, qui sunt Tigris & Euphrates, Gehon & Phison. Noti autem sunt ex aliis Scripturæ sacræ locis Tigris & Euphrates, nec de iis à quoquam ambigitur, vnde nulla de iis relinquitur dubitatio.

Qui verò sint Phison & Gehon ex notis & locorum insignibus, quæ declarat Scriptura, discendum est. Phison, qui primus è quatuor his fluminibus illustribus nominatur, dicitur obire & circuire totam terram Heuila: quæ quidem regio ex auri, quod habet præcipuum & probatissimum, copia, item Margaritarum (id enim significat Hebræum vocabulum Bedola, pro quo Bdelium dixerunt) & onychum præstantia, recognoscenda nobis proponitur. Gehon autem fluuius est eius regionis quæ dicitur Chus, pro qua Æthiopiam malè reposuerunt interpretes Græci, deinde etiã Latini Græcos sequuti. Æthiopes autem Græci, ab exusta facie nominant eos populos, qui habitãtes suprà Thebaidem, quæ est superioris Ægypti regio, in Africa morantur, sub zona torrida, & ipsius solis orbita. Atque ita Geographi omnes sumũt Æthiopes, quos docẽt esse Africæ populos, incolẽtes regionẽ suppositã zonæ torridæ, quæ nihil pertinet omnino ad regionẽ Chus, quæ quidẽ est in ea Arabia, à qua sinus Arabicus dicitur Ptolomæo id mare quo disiungitur ipsa Arabia ab Ægypto. quod quidem intelligetur mox facilius & apertius.

Et vt singula explicentur facilius, atque intelligantur commodius, de regione Heuila primùm dicendũ est, cuius situ cognito, noscetur quoque fluuij Phison situs & euolutio. Heuila regionẽ, vulgò sunt interpretati Indiam, cõiectura nescio qua malè interim cõstituta, ex qua deinde collegerunt Phisontem esse Gangem. Nos autem non tam cuiusquam autoritas, quàm vera mouere debet ratio. Neque solùm videndũ est quid quisq; dixerit, sed quàm bene quidque à quouis sit dictum. Itaque prætermissis hominũ quamuis doctorum & clarorum opinionibus, quid hac de re sentiendum sit, ex Dei verbo dispiciamus. Genes. c. 21. vers. 21. dicuntur filij Ismael habitasse in deserto Pharan. & Genes. 25. 18. dicuntur iidem Ismaelitæ occupasse regiones, quæ sunt ab Heuila vsque Sur, quæ spectat Ægyptum, eo itinere quo petitur Assyria. Ad hæc primi Samuelis 15. 15. dicitur Saul percussisse Amalecitas ab Heuila vsque Sur, quæ spectat Ægyptum. Ex iis locis, seu regionibus quas Ismaelitæ & Amalecitæ intelliguntur occupasse, quarum termini & limites sunt Sur & Heuila, facile est videre hæc loca longissimè abesse ab India. Eadémque opera statui potest de Heuila regione, vbinam locorum, & qua parte orbis sita sit, præsertim quum nota sit regio Sur, & sedes Amalecitarum & Ismaelitarum non sint ignotæ. Desertum scilicet Pharan, & loca illi vicina, quæ esse in Arabia petræa intelligũtur. Sur autem desertum, dicitur primùm excepisse Israelitas egressos mari rubro, id est, de sinu Heroopolitico, vt Geographorum more loquamur. Sic enim Exo. 15. vers. 23. scribitur: Tulit autem Moses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertũ Sur, ambulauerúntque tribus diebus per solitudinẽ, & non inueniebant aquam: & venerũt in Mara,

nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amaræ. Proximè autem desertum Sur incipiebant Amalecitarum sedes, qui armata manu Israelitas fessos de via sunt agressi in Raphidim, vbi posteà repressi sunt à Iosue, vt est Exod.17. 8. Chaldæus autem paraphrastes Sur conuertit Hagra: ea verò fuit regia eorum Arabum, qui oram maritimam sinus Elanitici tenuerunt, vt ex Plinio colligimus, qui libri sexti capite vigesimonono inquit, dè istis Arabibus loquens: Regia eorum Hagra, & in sinu Elana. hæc Plinius. Amalecitarum autem sedes fuisse longius per Arabiam petræam productas, ex historia regum Amraphel, Arioch, Cordolaomor, & Tedal intelligimus, quæ Genes.14. describitur. vbi reges isti dicuntur percussisse totum agrum Amalecitarum, & Amorrheorum, qui habitabant in Hassasson-thamar, id est, Engaddi, vt conuertit Chaldæus paraphrastes. Item ex Saulis historia quam modò citauimus, ex 1. Samuel. 15. Cinæos permistos fuisse Amalecitis audimus. quos ab Amalecitis iussit secedere Saul, ne ex illorum cede & ruina, damni quidpiam ad eos perueniret. Cinæos verò illos habitasse in iis montibus, quibus fœlix Arabia, versus sinum Persicum, dirimitur à petræa, intelligimus ex Balaami oratione, & prædictionibus, quæ sunt Num.24. Est igitur Heuila limes earum regionum, quas Amalecitæ possederunt, quas cum Madianitis & Idumæis vicinas & confusas propè habuisse per Arabiam, ab Ægypto vsque ad Euphratem & sinum Persicum, ex Historia sacra colligimus. Nam ij populi ab iisdem maioribus orti, & iisdem legibus imbuti, propinquas auorum regionibus sedes occuparunt & insederunt. Vnde animaduertimus Heuila, quæ finierit Arabiæ petrææ & desertæ incolas, statuẽdam esse ad Arabiam fœlicem, iuxta sinum Persicum. Præsertim quum præter aurum quod ea regio profert egregium, habeat quoque vniones & onyches, quæ quidẽ in Persico sinu reperiri larga copia, docent historiæ prophanæ: Bedola verò quod ibi nasci & inueniri dicit Scriptura, & Latinus interpres conuertit bdelium, Septuaginta autem reddiderunt ἄνθρακα, id est, carbunculum, debet intelligi vnio: quod ex mannæ historia liquere potest. Ita enim Numer. vndecimo capite, de manna agit Scriptura, *Veëno xeën habedola*, & oculus eius, id est, & color eius, qui oculis distinguitur, similis erat oculo, siue colori bedolah, id est, vnionis. Nam Exodi 16.14. eadem in re dicitur, *Daq mehusphas, daq xanephor*, quiddam minutum rotundum, minutum, inquam, pruinæ more. Quod annotandum putauimus, vt & loci certior esset notitia, & ne quem verborum moraretur obscuritas.

Phison autem fluuius est, qui regionem Heuila obit & rigat, quem ex iam dictis, labi in sinum Persicum affirmare possumus. Quod verò nomen habeat apud prophanos autores dicere non possumus, quia regionum illarum in Græcis & Latinis autoribus non satis nota sit ratio, neque vera aut satis certa constet nobis illorum locorum descriptio.

Reliquus est nobis amnis Geon, cum terra Chus explicandus: qui autem est Hebræis *Guihon*, Græcis interpretibus dicitur Γεὼν, ex quo Latino interpreti similiter dicitur Geon. & interdũ addita aspiratione Gehon. Est verò alius ab isto amne Geon, eiusdem nominis Ierosolymorum riuus, qui Hebraicè quoque dicitur *Guihon*. 3.Reg.2.33. vbi vngitur Salomo in regem, quem Γιὼν, per iota prima syllaba dicunt Græci, & Latinus interpres nominat Gihon. Cuius etiam 2.Paralip.32.30. fit mentio, vbi dicitur Ezechias obturasse superiorem fontem aquarum Gihon, & auertisse ad Occidentem ciuitatis Dauid. Chaldæus autem interpres hunc Gihon nominat *Siluha*, ex alio nomine Hebraico *Siloah*, quem nostri de sua ratione dicunt Siloë, quemadmodum ex *Noah*, dixerunt Noë, & *Iiphehah*, Iephehe, & *Terah*, Thare. Esaiæ autem octauo capite, vers.6. fit mentio huius riui Siloë, & aliquot Euangelij locis.

Sed

Sed iſte Gihon vel Siloë, riuus Ieroſolymitanus, nihil ad præſentem facit hiſtoriam, quòd is de quo agitur in hiſtoria Paradiſi fluuius Geon, ſit eius regionis quæ Chus dicitur, quam hactenus crediderunt interpretes Sacrorum librorum eſſe Æthiopiam: magno errore & ſupinitate nõ ferenda, eorum qui tractarunt ea, quæ ad chorographiam pertinebant Sacræ ſcripturæ, qui quod primùm audierunt, ſtatim arripuerunt, tanquam verum. Quia verò putauerunt Chus eſſe Æthiopiam, quam rigaret Gehon, id quoque collegerunt, fluuium Geon eſſe Nilum, quòd ex Geographia Nilus intelligatur oriri in Æthiopia, in montibus Lunæ (vt noſtri recentiores loquuntur Geographi) qui delatus per ampla Zonæ torridæ ſpatia, lapſúſq; per Catadupos populos, apud quos ſunt Nili cataractæ, poſteà defluat in Ægyptum. Sed Edenem regionem per quam primùm labitur Geon, nihil ad ea loca per quæ fluit Nilus pertinere, notius eſt & apertius, quàm vt quicquam de ea re dici amplius debeat. Æthiopiam quidem noſtri quum Græci tum Latini Geographi, ſub Zona torrida ſtatuũt, in Africa Solis ardoribus expoſita, quam eſſe Chus crediderunt plerique, quia Chus reddiderunt Septuaginta interpretes Æthiopiam, ídque ſequutus ſit Latinus interpres, & qui ferè deinceps ſint ſequuti Scripturæ interpretes, exiſtimantes veram eſſe illius vocis interpretationem. At longè aliter vocis Chus ſumenda eſt in Scriptura ſacra notatio & appellatio. Nam ſignificat Chus eam regionem quam ipſe Chus filius Cham, vt eſt Geneſ.10.6. tenuerit cum ſuis poſteris. qui eodem 10. Geneſ. capite. verſ.7. nominantur Saba & Heuila, & Sabatha, & Regma & Sabathaca: item filij Regma, Saba & Dadan, quos ex aliis Scripturæ locis Arabias inſediſſe & coluiſſe nouimus. quod etiam cum Deo docebitur cap.6. lib.4. Chus autem & Miſraim fratres, filij Cham, iunguntur in Scriptura multis locis, quòd vicinas ſedes & regiones occuparint: Chus nempe Arabiæ oram, quæ Arabico ſinui prætẽditur & Ægyptiæ oræ: Miſraim autem Ægyptum, quæ dicitur quoque in Scriptura ſacra vbique Miſraim, quemadmodum & ſingulæ regiones de eorum nomine ferè dicuntur, qui terras primi inſederint, & illuc coloni à Deo mandati, prole ſua eas terras poſteà compleuerint.

Chus ergo in Scriptura Arabiarum partem ſignificat, quæ incipiens ab eà ora quæ Ægyptum ſpectat ad ſinum Arabicum, partim petræam, partim Arabiam felicem complectitur. Quod hinc colligi atque animaduerti poteſt: quia Madianitæ dicuntur interdum Chuſiim, quos propterea Chuſæos, non malè reddiderimus. Nam Moſis vxor Sephora, quæ Madianitis erat, nempe filia Iethro principis Madian, vocatur Numer.12. Chuſith, id eſt, Chuſæa: quam Æthiopiſſam ſunt interpretati, qui nobis eum locũ reddiderũt quum Græcè, tum Latinè. Scriptura autem ſacra Madianitas, Amalecitas & Iſmaelitas ferè confundit, quòd Arabias quodam mòdo confuſi & permiſti colant iſti populi cũ Chuſæis: & iis quos ipſa Scriptura *Araßim*, id eſt, Arabas nominatim dicit. Geneſ. enim 37. in hiſtoria venditi Ioſeph, dicuntur tranſiiſſe mercatores Madianitæ, deinde venditus Iſmaelitis dicitur Ioſeph. paulò pòſt ſub finem capitis, dicũtur Madianitæ vendidiſſe Ioſephum Putiphari. Capite verò Geneſ.39. dicitur Putiphar emiſſe ipſum Ioſephum ab Iſmaelitis, quos in eadem re nominat Chaldæus, Arabas. In hiſtoria Gedeonis Iudic.6. poſt ſementem dicuntur ſoliti aſcendere in terram Iſrael, Madianitæ, Amalecitæ & alij populi Orientis, qui poſteà Iudic.8.24. vocantur Iſmaelitæ: hos verò populos vno Arabum nomine cõtineri negabit nemo, qui eos eſſe Arabiarum incolas intelliget. Arabas autẽ & Chuſæos, non longè à Paleſthinis abeſſe, & Meridiana Iudææ plaga, docet hiſtoria Iorã, quæ habetur 2.Paral.21.16. in qua hæc dicũtur, וַיָּעַר יְהוָה עַל־יְהוֹרָם אֵת־רוּחַ הַפְּלִשְׁתִּים וְהָעַרְבִים אֲשֶׁר עַל־יַד כּוּשִׁים, id eſt, Et excitauit Dominus ſpiritum Paleſthinorũ & Arabum qui ſunt iuxta

regionem Chusæorum. Eam verò regionem malè & perperam nostri conuerterunt Æthiopiam,quæ nihil habet cõmune cum Palesthinis.Ita vicinos esse Palesthinos, Arabas & Chusæos videmus. Ex historia etiam regis Asa possunt agnosci Chusæi malè redditi per Æthiopes, quum ipsi Chusæi ad Arabiam petræam pertineant,in qua Arabum Chusæorũ rex,nomine Zara, qui dicitur 2.Paralip.14. Haccusi, id est,Chusæus, tantum exercitum duxisse memoratur aduersus regem Iuda Asa,quãtum nullus vnquam regum,quod quidem proditum sit historiis prophanis. Nam, vt est 2.Paralip.14. hic Zara Chusæus, habuit in suo exercitu decies cẽtena millia militum,cum trecentis curribus falcatis. Quem tamen exercitũ multitudine ferè innumerabilem, parua manu fudit fugauítque Asa, Dei præsidio. Spoliauítque aliquot regis ipsius Zaræ vrbes,finitimas Geraris.Gerara autem vbinam sint ex peregrinationibus Abrahæ constat. Genesis enim vicesimo, dicitur Abraham profectus ex querceto Mambre in terram Australem,&habitauisse inter Cades & Sur, quum peregre abiisset Gerara,vbi rerum potiebatur Abimelech. quod idem ex Isaaci constat historia Genes.26.1. Ita regio Chus,quam Solis orbitæ suppositam multi hactenus crediderunt, quòd eam malè sint interpretati quum Græci tum Latini Æthiopiam,Gerara & Palesthinam spectãs Arabia est Ægypto contermina.& Chusæi,quorum terras rigat Gehon,Arabes sunt in ea Arabiæ parte habitantes, quæ versus sinum Heroopoliticum ad Arabiam petræam & fœlicem declinat. Ex quo facilè est intellectu, Zara Chusæum malè fuisse dictum Æthiopẽ à nostris:& Chus malè redditam,Æthiopiam:quum fuerit dicenda Arabia Ægyptiæ oræ prætenta.

Cæterùm vt labi fluuium Geon dicamus per eas oras quæ sunt Palesthinæ finitimæ & confines, quibus nomen Chus est attributum, facit non modò regionis Chus memorata & designata positio, sed Septuaginta quoque interpretum nostræ consentiens historiæ sententia & autoritas. Qui fluuium Sihor, qui quidem limes est Gazæorum Palesthinorum, tendentium versus Ægyptum, reddiderunt per Gehon apud Ieremiam cap.2.vers.18. Verba autem Prophetæ sunt eiusmodi: Et vos quorsum teritis viam quæ fert in Ægyptum,vt bibatis aquas Sihor?Ea verò reddita sunt hoc modo ab interpretibus Græcis Septuaginta, καὶ νῦν τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ γηὼν; id est, Et nunc quid tibi & viæ Ægypti vt bibas aquam Geon? Latinus autem interpres dixit,Et nunc quid tibi vis in via Ægypti,vt bibas aquam turbidam? Ita enim Latinus nomen hoc proprium sumpsit pro appellatiuo, non solùm isto loco, sed Iosue quoque capite 13. vers.3. vbi Hebraica ita reddidit: A fluuio turbido qui rigat Ægyptum: quum dicendum fuerit, A Sihor fluuio, quà spectat Ægyptum, hoc est, à Sihor fluuio, qui Palesthinam terminat,eo itinere quo petitur Ægyptus. Attamen primi Paralip. cap.13. vers.5. Latinus hoc nomen esse propriũ animaduertit,qui eum locum ita reddidit: A Sihor Ægypti,vsque dũ ingrediaris Emath,id est,à Sihor flumine,quod Palesthinæ limes est,& terræ promissionis terminus,vsque ad Ituræos,cõuocauit Dauid omnes Israelitas,ad reducendam arcam Domini.Et Sihor quidem,quum ex Latina interpretatione,tum ex malè cognitis terræ promissæ limitibus, quidam Nilum sunt interpretati. Sed terra promissa Israelitis finitur Gazæ limitibus, quos Sihor fluuius definit, vt ex istis locis, & aliis Scripturæ quos proferre possemus,si hoc loco esset necesse,constare potest. A Gazæ autem finibus ad Ægyptum longa sunt interiecta terrarum spatia, & multa loca illustria interposita,quæ docent longo interuallo distare Sihor à Nilo,cuius primum ostium, quod ea parte occurrit, dicitur Pelusiacum, quod nostri Damiatam ab vrbe censuerũt esse quã nunc nominant Rosetam. Inter Gazam autem &Pelusium ista recensent Geographi loca illustria,Casium montem,

lacum

lacum Sirbonidem, Ostracinem, Pompeij sepulchrum, Chabriæ castra, & alia prætereà: quæ magno satis argumento sunt Gazam & Gazæ fines, atque agros longè à Nilo & Ægypto ipsa abesse. Adhæc, Propheta Sihor collocat eo itinere quo descenditur in Ægyptum: quæ docent apertè Sihor non posse esse Nilum. Quòd si autoritatem & interpretationem Septuaginta putabimus nobis hoc loco sequendam esse, vt idem censeatur nobis esse fluuius Sihor & Geon, certè intelligemus Geonem per eam Arabiam decurrere, quæ attingit Palesthinæ fines, & vergit ad sinum Arabicum, quem mare Rubrum in Scriptura dicimus, quæque dicitur Scripturæ sacræ Chus, quòd eam Chus frater Misraim occuparit & tenuerit. Ex his opinor iam potest intelligi, vbi sint Heuila regio, & qui rigat illam Phison fluuius. item vbi sita sit regio Chus, & Geon eius regionis fluuius: quæ quidem ad Arabias pertinere, docent ea quæ hactenus ex Scriptura sacra proposuimus. Vnde & situs regionis Eden, & Paradisi, id est, horti illius celebris & amœni, cōsiti in Edene, potest intelligi. Vnde malè conuersa fuisse Hebraica quæ sunt de Paradiso sumpta, quum in Græcū tum in Latinum sermonem apparet. Quæ ita fuisse vertenda liquere potest: Fluuij autem ex Edene defluebant ad irrigandum Paradisum, qui posteà ex Paradiso elapsi, quatuor flumina illustria & magna efficiebant. Primi fluminis nomen est Phison, qui alluit & rigat regionem Heuila, quæ aurum optimū profert, & vniones, & onyches. Alterius fluminis nomen est Geon, qui quidem regionem Arabicam Chusæam rigat, &c. Ita conuersa Hebræa, locum istum reddent intellectu facilem.

Confluxisse autem istos amnes celebres Tigrim, Euphratem, Phisontem & Geontem in Paradisum, atque inde ex Paradiso elapsos diuersas obiuisse terras, non debet videri mirū, quòd ampla terræ spatia fuerit hortus ille complexus, fuerítque instar amplissimi cuiusdam regni, in quo collocatus Adamus, quàm multorum à Deo bonorum dominus esset constitutus, cerneret. Congesserat enim Deus in eum locum, & contulerat omnis generis herbas & arbores, quas habuit locis aptis & idoneis consitas, nempe vallibus, montibus, & locis planis, item apricis & vmbrosis variè dispositis, prout opus fuit ad eas res continendas & exhibendas, quas infinitas profert ex Dei imperio ipsa tellus. Habuit etiam idem locus & hortus, animantium genus omne, id est, volucrium, & quadrupedum species vniuersas. quibus quàm amplo fuerit opus ad stabulandum spatio, iudicandum iis relinquo, qui in naturæ historia cognoscenda & contemplanda, vel minimùm sunt versati. Deus enim, vt est Genes. 2. 19. formatis de humo cunctis animantibus terræ & vniuersis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius. Appellauítque Adam nominibus suis cuncta animantia & vniuersa volatilia cœli & omnes bestias terræ. Sic Latinè habentur ista, in nostra vetere translatione. Vnde colligimus Deum omnia animantia proposuisse Adamo, vt ea agnita suis appellaret nominibus, intelligerétque quantum illi esset à Deo paratum in terris imperiū, quantáque esset à suo parente Deo Optimo Maximo donatus sapientia: quum tam varia rerum notitia se instructum animaduerteret. Itaque Paradisum ipsum amplissimæ regionis instar fuisse licet colligere: quod flumina per illum labentia demonstrant, & totius naturæ loco illo contento repræsentatio arguit. Paradisi verò amœnitatem cum tempore exoleuisse intelligimus, maledictione Dei terram ipsam totam occupante, manente nihilominus ea regione, & eo fluuiorum situ quem Scriptura declarat, qui Mosis temporibus, vt erat, agnoscebatur: qui figura ista adiuncta illustrari & agnosci poterit.

SCIOGRAPHIA REGIONIS EDEN, QVÆ LONGE LATEQVE PATVIT PER SYRIAM, ET ARABIAM SYRIÆ AFFVSAM, ITEM MESOPOTAMIAM.

In qua fluuiorum Paradisi potissimùm habita fuit ratio: vt iis ante oculos propositis, ipsius Paradisi,& vicinarum Edeni regionum,facilior esset comprehensio.



CHRONICI



CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER III.

Tempus ab orbe condito ad diluuium, quod est annorum mille sexcentorum quinquaginta sex. *Caput I.*



VÆ hactenus de tempore eiúsque partibus, scilicet horis, diebus, hebdomadibus, mensibus, & annis diximus, quia ad Chronologiam, id est, temporis rationem pertinebant, non potuerunt à nobis præteriri, si certam eiusce rei constare rationem voluimus, aut eam explicare debuimus: ne in temporis ratione lectores hærerét, aut de anno eiúsque partibus quæstiones, sicuti factum est hactenus, mouerent. Cætera autem quæ propter historias prophanas, quò certior earum esset notitia, de temporum initiis sunt dicta, & de Olympiadibus, ac vrbis Romæ natalibus, idem de mũdi origine, de natura quoque & Paradiso adiuncta sunt, argumenti serie, & earum necessaria cognitione, nos ad earum rerum tractationem deducente: ne, quum à primo rerum ortu ducendum esset atque repetendum hoc argumentum, ignorarentur ea, quæ vt primùm scirentur atque intelligerentur, proposita nobis esse voluit in suo verbo Dominus. Quibus expositis, ad ipsam veniendum est temporum seriem, quam Sacra scripta nobis proponunt, quæ quidem prius seculum, seu primam mundi ætatem diluuio concludunt. Cuius temporis ex Genesis capitibus quinto & septimo facilis est explicatio.

Ex quinto autem capite Geneseos hæc discimus,

Adam vixisse annos centum & triginta, ac posteà genuisse Seth.
Seth quum egisset annos centum & quinque, genuisse Enos.
Enos vixisse annos nonaginta, & genuisse Cainan.
Cainan vixisse annos septuaginta, & genuisse Malaleel.
Malaleel vixisse annos sexagintaquinque, & genuisse Iared.
Iared vixisse annos centum sexagintaduos, & genuisse Henoch.
Henoch vixisse annos sexagintaquinque, & genuisse Mathusala.
Mathusala vixisse annos centum octogintaseptem, & genuisse Lamech.
Lamech vixisse annos centum octogintaduos, & genuisse Noe.

Ex septimo verò Geneseos capite discimus,

Noe ingressum fuisse annum vitæ sexcentesimum, quum diluuio terras & continentem obruit Deus. Hi anni simul iuncti fiunt mille sexcenti quinquaginta & sex.

Diluuij autem annus cõcludit annum vitæ Noe sexcentesimum, quia diluuium cœpit anno vitæ Noe sexcentesimo, eius anni mense altero, decima-

ſeptima die menſis eiuſdem, vt Geneſis capite ſeptimo, verſu 11. ſcribitur: Egreſſus autem eſt arcâ cum ſua familia,& animantibus vnà recluſis,poſt liberatas aquis diluuij terras, anno vitæ ſuæ ſexcenteſimoprimo, menſe ſecundo, die verò menſis eiuſdem viceſimoſeptimo, quemadmodum exponitur Geneſ.8.14. Secundus autem de quo agitur his annis menſis, nominatur Hebræis *Mar,hes,van.* & Græcis Διὸς, qui fuit in anno veteri Latino October:eſt enim annus in his hiſtoriis naturalis ſumendus,qui ab æquinoctio autumnali incipit,quemadmodum in anni ratione fuit explicatum.

Iam verò, quòd diluuium cœpiſſe dicitur decimaſeptima die menſis ſecundi, anni Noe ſexcenteſimi, deſiiſſe autem anno vertente expleto,die 27. menſis ſecundi,anni Noe ſexcenteſimiprimi, id adeò fit vt intelligamus annum diluuij, ſolarem debere ſumi, quum Scriptura annis vbique ſolatibus vti ſoleat. Cæterùm duodecim menſtrua ſpatia diebus conſtant tercentum quinquaginta quatuor:cùm alternis,ſinguli menſes triginta,alternis viginti nouem dies compleant. Itaque à decimaſeptima die menſis ſecundi, anni ſexcenteſimi vitæ Noe, ad decimam ſeptimam diem menſis ſecundi inſequentis anni, qui fuit vitæ Noe ſexcenteſimus primus,annum lunarem expletum habemus,conſtantem duodecim menſibus lunaribus,quibus deſunt dies vndecim ad ſolarem annum conficiendum, qui diebus conficitur trecentis ſexagintaquinque. Quamobrem ij dies adduntur de menſe ſecundo anni inſequentis, cuius viceſimaſeptima die Noe dicitur ex Dei mandato egreſſus arcâ. Itaque vndecim dies de menſe ſecundo anni inſequentis diluuium,qui iuſto ſupereſſe numero videntur,ad dies epactas pertinent,quod Lyranus ſuis in hunc locum commentariis vt animaduertit, ita etiam non ſine bona ratione prodidit.Ex quo intelligimus Noe fuiſſe in arca recluſum cum ſuis,anno integro ſolari, atque in ea veluti ergaſtulo quodam conſtitutum, tanta animantium colluuie ſub eodem tecto agente, Dei verbo fidem ſuam ſuſtentaſſe, patientérque expectaſſe Dei opem ſalutarem, qui nouit ſuos,quũ opus eſt,eripere ex tẽtatione & periculis,quæ illis alioqui mortẽ intentãt omnibus horis. Ab orbe igitur cõdito ad liberatas diluuio terras anni ſunt mille ſexcenti quinquaginta ſex, menſibus ferè duobus additis ad eos annos. Sed hos menſes in hac ſumma præterimus, vt ad annum inſequentem referantur,quem tanquam integrum,ſicuti & ſequentes,non autem diminutum, commemorat Scriptura ſacra. Patriarcharum autem ætates, per quas ab orbe condito ad diluuium demonſtrantur tempora,perſequitur Scriptura capite quinto Geneſeos, ſicuti prius monuimus. quod ne quid in hac hiſtoria neceſſarium prætereatur,huc referendum putauimus.

Caput quintum Geneſ.

1 HIc eſt liber generationis Adam, in die qua creauit Deus hominem: ad ſimilitudinem Dei fecit illum.

2 Maſculum & fœminam creauit eos,& benedixit illis, & vocauit nomen eorum Adam,in die quo creati ſunt.

3 Vixit autem Adam centumtriginta annis, & genuit filium ad imaginem & ſimilitudinem ſuam,vocauítque nomen eius Seth.

4 Et facti ſunt dies Adam poſtquam genuit Seth octingenti anni, genuítque filios & filias.

5 Et factum eſt omne tempus quod vixit Adam, anni nongentitriginta & mortuus eſt.

6 Vixit quoque Seth centumquinque annis, & genuit Enos.

7 Vixítque Seth poſtquam genuit Enos, octingentis ſeptem annis, genuítque filios & filias.

8 Et

8 Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

9 Vixit verò Enos nonaginta annis,& genuit Cainan.

10 Post cuius ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11 Factíque sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est.

12 Vixit quoque Cainan septuaginta annis,& genuit Malaleel.

13 Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis,genuítque filios & filias.

14 Et facti sunt omnes dies Cainan, nongenti decem anni, & mortuus est.

15 Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis,& genuit Iared.

16 Et vixit Malaleel postquam genuit Iared,octingentis triginta annis & genuit filios & filias.

17 Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonagintaquinque anni,& mortuus est.

18 Vixit autem Iared centum sexagintaduobus annis,& genuit Henoch.

19 Et vixit Iared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20 Et facti sunt omnes dies Iared, nongenti sexagintaduo anni, & mortuus est.

21 Porrò Henoch vixit sexagintaquinque annis,& genuit Mathusalam.

22 Et ambulauit Henoch cum Deo, & vixit Henoch postquam genuit Mathusalam trecentis annis,& genuit filios & filias.

23 Et facti sunt omnes dies Henoch,sexagintaquinque anni.

24 Ambulauítque cum Deo,& non apparuit,quia tulit eum Deus.

25 Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.

26 Et vixit Mathusala postquam genuit Lamech,septingentis octogintaduobus annis,& genuit filios & filias.

27 Et facti sunt omnes dies Mathusalæ nongenti sexagintanouem anni, & mortuus est.

28 Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium.

29 Vocauítque nomen eius Noe, dicens, Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum in terra cui maledixit Dominus.

30 Vixítque Lamech postquam genuit Noe,quingentis nonagintaquinque annis,& genuit filios & filias.

31 Et facti sunt omnes dies Lamech,septingenti septuagintaseptem anni, & mortuus est.

32 Noe verò quum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth.

Capite verò Geneseos septimo vers.11. hæc dicuntur:

Anno sexcentesimo vitæ Noe,mense secundo, septimo decimo die mensis,rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ,& cataractæ cœli apertæ sunt.

12 Et facta est pluuia super terram quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

13 In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & Iapheth, filij eius,& vxor eius,& tres vxores filiorum illius cum eis in arcam.

Ex his quæ sunt prolata ex Genesi, singulorum patrum ætates & tempora prius exposita, recognoscuntur. Item singulorum Patriarcharum ætates, ex

quibus quandiu in terris morati sunt, & qui, cum quibus vixerint, potest animaduerti.

Eusebius autem Cæsariensis in suo Chronico, sequutus corruptos incuria librariorum codices Græcos Septuaginta interpretum, nobiscum non consentit. Qua de re satis multis Aurelius Augustinus lib. De ciuitate Dei 15. cap. 13. & sequentibus agit, qui non sine fructu legi & consuli potest his de rebus. Sed nos veritatem sequimur Hebraicam, in qua hærendum est. Possunt autem Græci Septuaginta interpretum codices facilè emendari, & suæ integritati restitui ex collatione codicum Hebraicorum. In quo si à nostris laboratum esset typographis & impressoribus, puriora Græca haberemus Scripta sacra, quàm hactenus extiterint.

Est verò primum hoc temporis curriculum maximè illustre Ecclesiæ propagatione inter tam impios & truculentos piorum hostes, quos Deus Optimus & Patiētissimus, ipsorum irritatus sceleribus, diluuio perdere sit coactus. Qua animaduersione seuera, & supplicio metuendo atque inaudito, Deus se mundi Dominum & Rectorem, hoc est, censorem & malorum vindicem, suique timentium conseruatorem apertè declarauit. Vnde autem peccatum & eius stipendia mors, item Euangelium & salutis per Christum Dominum promissio manarint, declarat in hoc statim seculo Sacra historia. Quæ cùm sint multorum doctorum hominum scriptis illustrata & exposita, longiore non egent interpretatione. Quamobrem ad id tempus quod est insecutum diluuium, accedendum est.

Tempus quod à diluuio fluxit ad promißionem factam Abrahamo, de benedicendis in eius semine Gentibus, annos continet quadringentos vigintiseptem. Cap. II.

POst diluuium sua reddita est mundo facies & elegantia, quæ in totum sublata videri poterat aquarum tanta inundatione, quantam declarat Scriptura fuisse. Quindecim enim cubitis aqua montes quanuis altos superauit, vt docetur Genes. 7. vers. 19. & 20. in hæc verba: Et aquæ præualuerunt nimis super terram, opertique sunt omnes montes excelsi sub vniuerso cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes quos operuerat. Neque antè cœperunt aquæ illæ immensæ decrescere, quàm volucrum omne genus, & gradientium animantium fuisset extinctum, iis exceptis quæ arca vnà cum Noe receperat. Dei autem bonitate suum posteà statum pristinum recuperauit mundanum istud hominibus ad certum tempus concessum domicilium. Quod quidem Genes. 8. 21. sic Sacra monstrant oracula: Nequaquam, inquit Deus, vltrà maledicam terræ propter homines. Sensus enim & cogitatio cordis humani prona sunt in malum ab adolescentia sua. Non igitur vltrà percutiā omnem animam viuentem, sicut feci. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non cessabunt. Hoc diuino decreto res istæ priori sunt restitutæ conditioni, quam sustulerat diluuium. A quo deinceps quæ sunt consecuta recensentur tempora, per quæ deducimur ad eam quam Sacra vocant oracula temporum plenitudinem, id est, promissorum diuinorum plenam in Christo domino, facto homine exhibitionem, & complementum eorum quæ pro salute nostra perferenda erant Iesu Christo domino nostro. Ad quæ tempora, primum gradum & aditum piis aperuit ea post diluuiū ætas, quæ Abrahami anno septuagesimoquinto cōcluditur. quæ

Genesis vndecimo capite, atque etiam duodecimo recensetur, & explicatur. Capite autem vndecimo Genes. hac de re docentur ista:

Sem biennio post diluuium, quum annum ageret centesimum, genuit Arphaxad.

Arphaxad quum annos vixisset trigintaquinque, genuit Sale.

Sale quum vixisset annos triginta, genuit Heber.

Heber quum vixisset trigintaquatuor annos, genuit Phaleg.

Phaleg quum vixisset annos triginta, genuit Rehu.

Rehu quum vixisset trigintaduos annos, genuit Sarug.

Sarug quum vixisset triginta annos, genuit Nachor.

Nachor quum vixisset annos vigintinouem, genuit Thare.

Thare quum vixisset annos centum & triginta, genuit Abraham, quod pluribus & latius posteà docebitur ex ipsa Scriptura.

Ex duodecimo verò Geneseos capite istud intelligitur.

Abraham quum annos vixisset septuagintaquinque, promissionem à Deo magnificam accipit, qua quum ipse tum piorũ genus omne fuit recreatum: nempe fœlices futuras & benedicendas omnes Gentes in ipsius semine, qui est Christus Dominus, quemadmodum interpretatur Apostolus Galat. 3. 16. Hac autem Patrum decade exposita, persequitur Scriptura, & comprehendit historiam annorum quadringentorum vigintiseptem, quibus post diluuium linguarũ confusio, & orbis in tres partes præcipuas distributio, qua ratione sit facta, atque vnde fluxerit, explicatur. Prætereà autẽ, quod est Historiæ sacræ caput, Euangelij & salutis certa promissio renouatur: quæ quo tempore fuit Abrahamo significata & denunciata docetur.

In hanc autem generis Noe seriem, irrepsit apud Græcos Cainan, præter Hebræorum codicum fidem, & autoritatem veterum codicum Græcorum: quod ex disputatione Epiphanij lib. 2. tom. 1. cõtra Melchisedecianos liquere potest: in qua persequẽs temporũ rationem, & explicans eam quam habẽt Septuag. interpretes, Patriarcharum post diluuium seriem, nullam omnino facit mentionem Cainan. Id verò non fefellit veteres. Quamobrem, Ado Viennensis in suo Chronico, excuso Lutetiæ Parisiorum per Morellium, pag. 8. hæc habet ita annotata: Arphaxad annorũ 35. genuit Sale. Hîc Septuaginta interpretes vnam generationem plus quàm Hebraica veritas posuerunt, dicentes, quòd Arphaxad quum esset annorum 135. genuit Cainan: qui quum 130. annorum fuerit, ipse genuit Sale. hæc Ado Viennensis. Ex quibus animaduertere possumus eos errores, qui hæserũt in Latinis codicib. ex corrupta Græca interpretatione, nõ fuisse olim ignotos, ac proptereà esse tollendos. Decem autem tantùm Patriarchæ proponuntur in hac secunda mundi ætate, & primo post diluuiũ seculo, in veritate Hebraica. Et vt ab orbe condito ad diluuium vsque, decem tantùm proposuit Patriarchas Scriptura, Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Henoch, Mathusala, Lamech, & Noe: ita & in hac historia, decem quoque proponit solummodo, scilicet, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Rehu, Sarug, Nachor, Thare, Abraham. Quare malè & perperam intelligitur insertus Cainan in hanc seriem. Sed is error non obseruatus, nec animaduersus, propter Hebraicarum literarum superioribus temporibus ignorationem, hæsit in codicibus Græcis, posteriori ætate descriptis. Adhæc insertum est vocabulum ἑκατὸν in Græcis codicibus, id est, centum, vitiosè in his Patrum ætatibus, permutatis & confusis Hebraicis numeris, manifesto non solum librariorum errore, sed audacia & ignoratione, nescio quorum malè sanorum hominum. Quo factum fuit vt Chronologiæ ratio non constiterit theologis Græcis, in hac post diluuium ætate,

quemadmodum neque ante diluuium. Quod in priore illa ætate Septuaginta Græcorum interpretum versio pro centum nonnunquam habeat ducentos annos, ante sublatos liberos à patribus, & reliquos malè annotatos annorum numeros. In secunda autem post diluuium ætate sæpè centum supponuntur anni, quo modo priore seculo ante sublatos à parentibus liberos. Ex quo alij posteà consecuti sunt errores in ipsis numeris & annorum notationibus: etsi summa annorum qua quisque vixit, retenta est. Veritas autem & emendatio omnium istorũ errorum, ex Hebræis fontibus animaduertẽda est & eruenda: quemadmodum id docet Augustinus lib. de ciuitate Dei 15. cap. 13. quo inter cætera hoc quoque inquit: Rectè fieri nullo modo dubitauerim, vt quum diuersum aliquod in vtrisque codicibus inuenitur, quandoquidem ad fidem rerum gestarum vtrunque esse nõ potest verum, ei linguæ potius credatur vnde est in aliam per interpretes facta translatio. nam in quibusdam etiam codicibus Græcis tribus, & vno Latino, & vno etiam Syro, inter se consentientibus, inuentus est Mathusalem sex annis ante diluuium fuisse defunctus. hæc Augustinus. Cæterùm Hebraicæ veritati subscribit Chaldaica interpretatio, Græca conuersione certior: ne quis existimet eosdem errores, quosuis occupasse codices, parémque fuisse cunctorum cum Græcis librariis inertiam & oscitantiam. Hebraici autem codices tanta cura fuerunt asseruati, vt Hebræi veteres in numerato etiam reliquerint singulorum librorum apices & literas, ne cui de illorum certitudine dubitare liceat. Quod Dei prouidentia & bonitate, atque prouidentia admirabili factum fuisse animaduertimus, vt Sacrorum oraculorum potissimùm per eos certitudo & veritas obseruata, & sarta tecta fuerit custodita, qui eam quæ in libris sacris continetur veritatem, oppressam in primis voluerint & expetiuerint.

Transfusus est autem is, de quo agimus, Græcorum codicum error, & hæsit etiam primo capite primi libri Paralipomenon in versione Græca, contra manifestam Hebræorum codicum veritatem. Vnde accidit (quemadmodum existimare licet) vt capite tertio Euangelij secundum Lucam, bis Cainan fuerit positum, propter vulgò receptam, atque vsitatam Græcam translationem: quæ, quùm librariis tum doctoribus eorum temporum, sola erat cognita. Qua praua imitatione, in Actis Apostolorum error alius, qui Græcos similiter occupauit codices, in nostra Latina transfusus est & transmissus exemplaria. Is verò capite septimo, versu 14. habetur, vbi Ioseph dicitur accersiuisse Iacobum patrem suum & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. quod Genesis capite 46. vers. 27. Græca corrupta exemplaria ita habent: πᾶσαι αἱ ψυχαὶ οἴκου ἰακὼβ αἱ ἐσελθοῦσαι εἰς Αἴγυπτον ἑβδομήκοντα πέντε. id est, Omnes animæ domus Iacob quæ ingressæ sunt Ægyptum, fuerũt septuagintaquinque. Eo tamen loco in Hebræo cõtextu, septuaginta solùm numerãtur animæ domus Iacob, quæ sunt Ægyptũ ingressæ: quemadmodum hoc idem Deuter. cap. 10. vers. 20. ita repetit Moses: In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, & ecce nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus, sicut astra cœli. Quæ lectio consentiens veritati Hebraicæ, in codicibus Græcis Complutensibus habetur, quam etiam sua ætate Hieronymus vsitatã fuisse, libro De quæstionibus in Genesim testatur: à qua nihilominus nostris temporibus codices Græci impressi Argentorati 1527. & Basileæ 1550. in octauo, dissentiunt manifesto errore & audacia, aut, vt leuius dicam, incuria, & negligentia, non tamen ferenda, eorum qui talia in lucem protulerũt: codicibus emẽdatis nequaquã cõsultis neque collatis ex veterũ lectione cum Hebraica veritate. Quod exemplum facit, vt existimem Euangelistam Lucam citasse atque descripsisse hæc loca quemadmodum ea

profert

profert veritas Hebraica. Quæ quum Græcis librariis atque etiã Scholasticis & Doctoribus cõsequutis ignota esset, atque ij incidissent in codices corruptos veteris Testamenti, ex illis videntur quæ secus habebãtur in nouo Testamento voluisse emendare, quæ ab Euangelistis fuerunt bene prodita & conscripta. Cui sententiæ vt accedere debeamus, facit Euangelistarum & Apostolorum diligentia, atque etiam Sacrarum literarum, qua præditi & instructi erant notitia: Item eorum qui posteà sunt cõsequuti, negligentia, audacia & ignorantia, quam Hieronymi quoque damnat testimonium, post cuius ætatem codices Græcos apparet vitiatos fuisse multis locis. Quare loca illa restituenda esse & reponenda vt ea veritas Hebraica profert, nemini opinor dubium esse debet: vt sublatis manifestis erroribus ex Græcis & Latinis codicibus, cum veritate Hebraica consentientes habeamus sacros codices.

Iam in singulorum Patriarcharum ætatibus aperta sunt omnia, præterquam in vnius Abrahami tempore. Quia enim Genesis vndecimo, vers.26. ita habetur, Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aram, existimant plerique Abrahamum natum anno patris septuagesimo, eúmque filiorum Thare primogenitũ esse, idque ita in horum temporum ratione notant vulgò. Sed errari ab his, neque id fieri potuisse, consequentia arguunt. Genesis enim vndecimo capite, vers.26. sic habetur: Et facti sunt dies Thare ducentorumquinque annorum, & mortuus est in Haram. Deinde capite duodecimo, vers. 4. ita habetur: Egressus est itaque Abram, sicut præceperat ei Dominus, & iuit cum eo Lot. Septuagintaquinque annorum erat Abram, quum egrederetur de Haran. Egressum autem fuisse Abrahamum de Haran post mortem patris, hæc innuit historia, atque etiam id in Actis perspicuè docet Stephanus cap.7. vers.4. inquiens: Tunc exiit de terra Chaldæorum & habitauit in Charan: & inde postquam mortuus est pater eius, transtulit illum in terram istam in qua nunc vos habitatis. Ex his itaque duobus Geneseos, & Actorum 7. locis, ætas Abrahami constat, qua erat quum patre mortuo, relictis Carris petiit Cananæam. Item patris ipsius ætas, qua obiit est manifesta, vnde certi esse possumus, Abrahamum natum esse, quum ipsius pater Thare annum ageret centesimum & tricesimum. Nam Thare vixit annos ducentos quinque, tum autem quum obiit Thare, natus erat Abrahã annos septuagintaquinque. sublatis autem septuagintaquinque ex ducẽtis & quinque, restãt & reliqua fiunt centum & triginta. Quamobrem anno patris centesimo & tricesimo natus est Abrahamus, nõ autem septuagesimo, sicuti malè annotatum est & proditum Chronographorum monumentis.

Quod verò dicit Scriptura sacra, Thare vixisse annos septuaginta, & posteà genuisse Abram, Nachor, & Aram: sic est accipiendum, vt intelligamus Thare, quum annum egisset septuagesimũ, cœpisse tollere liberos istos, quos commemorat Scriptura. Quorum tamen Abrahamus non sit natu maximus, etsi primo loco recenset illum Scriptura. In historia enim sacra, non cõtinuò quæ primo recensentur loco, prima quoque tempore censenda sunt. Et ne in genealogiis exemplum requiramus longius, id in genere & sobole Noe reperiemus satis apertum & illustre. Genesis enim quinto, 32. ita habetur: Noe verò quum quingentorũ esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth. hoc idẽ repetitur ita, cap.6. ver.10. Et genuit Noe tres filios, Sem, Chã, & Iapheth. Cham autẽ esse minimũ seu postremũ filiorũ Noe, apparet ex Gen.9. ver.24. vbi dicitur, Noe resciuisse, quæ in se admisisset Cham filius ipsius natu minimus. Sem verò nõ esse liberorũ Noe natu maximũ, ex eo cõstat, quòd, vt iam annotatũ est, liberos cœperit tollere Noe, quũ annũ ageret quingẽtesimum,

cuius anno posteà sexcentesimo terras occupauerit diluuium, vt Genes.7.6. docetur. Biennio autem post diluuium, Sem gignit Arphaxad, tum quum annum ageret centesimum, vt est Genes.11.10. Quamobrem nondũ annum attigerat centesimum ipso diluuij tempore Sem. Ex quo intelligitur natus ipse Sem biennio post annum patris quingentesimum. Est igitur Iapheth, siue Iapetus, liberorum Noe natu maximus, siue primogenitus Noe, qui patris anno quingentesimo procreatus sit. Itaque is versus, qui est Genesis decimo capite, vers.21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore: sic est conuertendus, Ipsi quoque Sem nati sunt liberi, qui quidem Sem, parens est generis Hebræi, & frater Iapheth vel Iapeti, liberorum Noe natu maximi. Quòd ergo Sem primus in liberis Noe recensetur, id non fit ætatis ratione: quemadmodum in liberis Thare, ne ipse quidem Abrahamus nominatur primus, quia sit primogenitus, sed quia prærogatiua quadam ornatus, dignitate cæteris præit. Quæ causa est vt Sem quoque in liberis Noe nominetur primo loco. Pietas ergo, vel ipsa potius electio diuina, quæ comitem secum trahit pietatem, & Dei timorem, primas partes dat Sem in liberis Noe, & Abrahamo in liberis Thare, quòd ab iis ortæ sint familiæ eæ, in quibus Dei promissiones hæserũt. Id autem intellectum, & historiam sacram, & temporum iam dictorum rationem reddit magis perspicuam: in qua etsi est à multis erratum, non est tamen quòd vllo autore patiamur nos à vero abduci. Præsertim quum errores non sequendos, sed redarguendos & vitandos esse intelligamus. Quantum verò errorum sit admissum in huius ætatis historia, & consequentium ætatum, ex tam malè constitutis temporibus, relinquo iis æstimãdum, qui hæc accuratius tractare debuerunt, vt cautiores sint posthac in examinanda historia.

Est etiam præter hæc notanda nobis linguarum in hac ætate confusio, atque etiam trium orbis terræ partium diuisio. Confusio autem linguarum centesimo & vno post diluuiũ anno contigit, quam est consecuta ipsa trium orbis terræ partium distributio. Id verò sic ex Scriptura colligimus,

Sem biennio post diluuium gignit Arphaxad.
Arphaxad trigesimoquinto anno ætatis suæ gignit Sale.
At Sale post vitæ suæ triginta annos gignit Heber.
Heber autem anno trigesimoquarto suæ vitæ tollit Phaleg, ipso diuisionis seu confusionis linguarum tempore. 2.35.30.34. Summa est 101.

Est autem Palag Hebræis diuidere, à quo Phaleg nomen à patre impositum habuit, quemadmodum id docetur Genes.10.25. Natique sunt Heber filij duo, nomen vni Phaleg, eò quòd in diebus eius diuisa sit terra, & nomen fratris eius Iectan. Quod quidem in filio notare voluit Heber, vt homines tempus ipsum animaduerterent, quo memorabilis, vel misera potius sermonis commutatio, & confusio extitit inter mortales, quam hominum insolentia, & Dei contemptus inuexit in orbem ipsum. Nam quum vnus idémque omnibus esset sermo, idque inter se agitarent homines, vt obscurata Dei gloria, cuius nulla tangebãtur cura, suum perpetuarent nomen, factum est Dei mirando iudicio vt illa conspiratio, linguarum confusione ac insolentarum vocum nouitate immissa, tum fuerit soluta: quò id tandem ab hominibus intelligeretur, non stulta modò, sed impia & maledicta quoque consilia esse illa, quæ vt Dei gloriæ officiant, ab hominibus suspiciantur. Itaque turris illa atque vrbs, quæ turri vel arci adiuncta erat, vt structorum suorum nomen immortalitati commendaret, miserum & infœlix Babylonis nomen obtinuit, non vno tantùm terræ loco aut angulo, sed vbique gẽtium cognitum: vt miseros esse illos qui non referrent ad Dei gloriam suam vitam & suas actiones, testatum apud omnes Deus relinqueret. Babel enim, vnde est Babylonis

bylonis profectum vocabulum, idem est ac si dicatur Ba, id est, venit, Bel, hoc est, confusio, id est, pro gloria quam homines Dei securi, quærebant & somniabant, retulerunt iusto Dei iudicio confusionem & ignominiam.

Structorum autem turris Babylonicæ consilia ita declarat Scriptura, Genesis cap. 11. vers. 4. Et dixerunt, Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomen nostrum, antequam diuidamur in vniuersas terras. Hæc autem historia non est leuiter prætereunda nobis, quòd par in hominibus vigeat hodie amentia, vanitas, & impietas. Nam vt quisque est à Deo in altum quempiam dignitatis gradum euectus, ita cupit veluti obliteratis Dei in se beneficiis, & Dei memoria de suo domicilio expuncta, monumēta in suis agris statuere amplissima, quibus testetur se aliquādo illis locis egisse, quibus etiam studeat perpetuare suam memoriā ad posteritatem. Quum interim opes quibus ad eas res vtatur, habeat plerumque collectas ex piorum & pauperum sudore & sanguine. Hanc viam primi mortales, Dei obliti & officij sui securi, ingressi sunt, quos deinde similes auis nepotes imitati, statuas nobis studuerunt relinquere, item & Colossos, palatia quoque & theatra sumptuosa, & alia huius generis æmula turris Babylonicæ ædificia. Quo in genere primas obtinuêre pyramides, inter orbis relatæ miracula, quæ rident & contemnunt cordati quique: quum in rebus talibus nihil præter inanem & stultam opum ostentationem, seu potius stolidam & ad nihil vtilem profusionem, spectare liceat. Illa enim quæ stulti mirantur ædificia, stupidorum & amentium Ægypti regum opera & studio cōstructa, nulli rei alteri, quàm noctuis & coruis excipiendis, atque aliis impuris animalibus tuendis ab cœli iniuria, deseruiunt. Itaque quod de istis mundi miraculis, quibus quæsita est stulta memoriæ & nominis propagatio, scriptum reliquit Plinius lib. 36. cap. 12. non est prætereundum: Inter omnes eos, inquit, qui scripserunt de pyramidibus, non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu obliteratis tātæ vanitatis autoribus. hæc Plinius. Quæ vtinam meminissent ij, qui obliti cœli & Dei ipsius, se sibi tantùm natos existimant, & in terris quærunt quæ nunquam obtinebunt: quæ etiam vt obtineant, peiore tamen & deteriore conditione sunt futuri. Et reges quidem atque adeò opulenti quique fastuosas aliorum dedignantur basilicas, pauperes autem & tenues, quia eas tueri, vt his vtantur non possunt, facilè eas contemnunt. Ita fit vt diuina illa, iudicio insipientium, monumenta iaceant in situ, & inculta maneant, vespertilionibus, coruis, gliribus & muribus incolenda relicta. qui talium monumentorum exitus, non ridiculus modò, sed etiam pudendus est. Dignus certè suis autoribus, qui quum animis hæreant in terris, veræ & fœlicis, hoc est, cœlestis & futuræ vitæ immemores, mortalia & misera suæ vanitatis relinquunt in terris testimonia: nescientes eos demum esse fœlices & veræ gloriæ compotes, qui terrenis curis depositis, cœlestia meditentur & curent, ídque agant vt iuuandis proximis, & Ecclesiæ Dei tuendæ solicitudine, suam testētur electionem. Hæc enim nostra debere esse studia licet animaduertere, ex Iesu Christi Domini nostri sermone, qui est Lucæ capite 10. vers. 20. Verumtamen in hoc nolite gaudere, inquit Dominus, quia spiritus vobis subiiciuntur. Gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis. Mortalibus ergo sua non in terris, sed in cœlo per Iesum Christum statuenda sunt monumenta. Quod qui contemnent, idem experientur quod sunt turris Babylonicæ structores experti, quemadmodum in Traiano videre & notare possumus: quem tamen optimum principem censent ij qui Romanam illam belluam efferam & immanem, eiúsque tyrannidem, qualem nobis depinxit Daniel, quum non agnoscant, tamen admirantur. Traianus enim vrbem Romam multis restitutis

ruinis & nouis ædificiis auctã illustrauit, addito vbique, ne talium ignoraretur autor, suo nomine. Ex ea verò re id tãdem retulit, vt Herba parietaria diceretur. ioco non ridiculo modò, sed salso quoque: quo notata est eius vanitas, & inanis gloriæ sitis, sic vt ex eo non laudem quam sperauerat, sed manifestam cõtumeliam, qua fuit eius aspersa memoria, retulerit. Quod idem experientur qui suas opes & potentiam, non ad tuendam Ecclesiam, & subleuandos pauperes conferunt, sed ad stultæ suæ vanitatis testimonia construenda & relinquenda posteritati. Linguarum autem confusionem, & turris Babylonicæ structuram interruptam sequuta est trium orbis partium distributio. Nam quum vnà iam agere non possent mortales, propter oblatum insolitum & inexpectatum miraculum, quo factum fuit vt qui sermone eodem anteà vsi essent, iam alienis atque adeò insolitis vterentur vocibus, necesse habuerunt singuli sese ad eos adiungere, à quibus intelligi poterant. Deus autem cuique familiæ sermonem suum à cæteris diuersum & alienum attribuit: quò diuisæ istæ aliæ ab aliis familiæ, nihil tale posthac in commune conferre possent, quale prius concupierant. Quia verò tres erant liberi Noe, totius veluti orbis principes & capita, quorum singuli cum suis familiis eas sibi aptauerant sedes, quas illos Deus habere voluit, factum est vt tres orbis præcipuæ partes haberi cœperint quam partitionem Geographi quoque, tantarum rerum nihilominus ignari, retinuerunt in hunc vsque diem. Et quia Græcorum scripta fuerunt apud nos in pretio, vocibus & nominibus eorum maiore parte sumus vsi. Vnde accidit vt veterum appellationum, quales habet Scriptura sacra, aut exoleuerit, aut certè sit admodum difficilis interpretatio pluribus locis. Quæ certè facilior posthac futura est, librorum veterum notitia, quos Deus sua benignitate proferet in lucem. Item linguarum intelligentia & cõmunicatione patefacta. Nam de artibus & disciplinis omnibus, Orientalium scripta exiterunt plurima, quorum monumẽta nobis hactenus propter linguarum ignorationem, & exorta noua illis locis barbararum gentium imperia, fuerunt incognita. Quamobrem tres orbis partes Asiam, Africam & Europam, Græcos autores secuti, dicimus: quum istorũ nominũ nulla extent in Sacris libris vestigia. Itaque prophanorum autorum prophanas & barbaras vsurpauimus appellationes, propter verarum & veterũ Historiarum ignorationem. Quæ ex Sacris libris, veris & antiquitatis omnis magistris, recognoscẽdæ atque etiam repetendæ fuerunt. Quibus obscuritatem, multorum audax nimium & inconsiderata interpretatio attulit. vt eorum qui Heuila Indiam esse dixerunt, & Chus Æthiopiam, Geon, Nilum, Phison, Gangem. de quibus egimus anteà. Quòd si talia quæ satis multa sunt errata vellem hoc loco persequi, longior suscipienda esset oratio, quæ in aliud caput, & alium locum conferentur, cum Deo, ne Historiæ sacræ veritas horum ignoratione sit obscurior. Itaque libro quarto de terris occupatis à posteris Noe dicẽtur ea quæ suggessit nobis Dominus, ad Iosephi & aliorũ, quos hac in re ferè sequuti sumus, aperiendam & detegendam ignorantiam & audaciam: qui sua commenta pro veritate ausi sunt hac parte prodere. Quare hoc tantũ in præsentia monuisse satis fuerit, tres filios Noe complesse suis posteris & familiis ipsum orbem, ex Dei benedictione. quo factum est vt ab omnibus Geographis tres orbis partes cognitæ fuerint, aliis aliter istas partes definiẽtibus, propter veri ignorationem, & crebras gentium ex suis sedibus migrationes & mutationes. Etsi autem infinita propè fuit tum hominum multitudo, quum diuino iudicio linguarum per hominum genus facta est inexpectata illa confusio & partitio, recensentur tamen in nepotibus seu posteris Noe soli illi, qui veluti principes, ac virtute & ingenio atque etiam audacia fortasse superiores, sua nomina gentibus imposuerunt.

Iaphet

Iaphet autem, quem Græci, deinde & Latini dixerunt Iapetum, filiorum Noe natu maximi, vel primogeniti Noe, primo loco recensetur soboles & genus, deinde Cham minimi natu, postremo loco prosapia Sem explicatur, de qua posteà est plurimus Scripturæ sermo. Quòd ab eo sunt exorti Israelitæ, qui dicti sunt etiam Hebræi ab auo suo Heber, apud quos promissiones suas depositas voluit Deus. A quibus etiam, quod summum est & præcipuum totius Sacræ scripturæ caput, ortus est secundum carnem dominus Iesus Christus, in quo omnes Dei promissiones sunt etiam & amen. Mosis autem ætate gẽtium, quas in singulis familiis cõmemorat, nomina durabãt, & nota erant populo Dei, quod ex reliqua quoque Scriptura potest animaduerti. Sed ea propter Persarum, Macedonum siue Græcorum & Romanorum imperia, miseriarum & exiliorũ plena, variè sunt commutata, etsi multa ex ipso Scripturæ contextu possunt deprehendi, quæ posthac etiam certius, cum Deo, recognoscentur.

Iam autem intelligimus gentium historias ab ipsa linguarum confusione, & liberorum Noe per tres orbis partes dispersione, inchoandas esse. Sed in autorum prophanorũ libris, quia vera sunt illis incognita, nec de originibus populorũ certi quicquam ab iis tradi potest, Saturni & Ioues, primi omnium semper reputantur parentes. Et ab eorum liberis singularum gentium dicuntur ortæ familiæ, atque etiã imperia. Mirum autem est deos istos desiisse esse fœcundos, iam inde ab eorum autorum ætate, qui de diis istis scripserunt, eorúmque progeniem explicuerunt, vt videantur qui deorum historias vel prosapias literarum monumentis prodiderunt, in quibus principes fuerunt Homerus & Hesiodus, eos effœtos planè reddidisse. Eiusmodi autem scripta ad solam valere & prodesse impietatem alendam, apertius est, quàm vt pluribus demonstrari debeat. Nihilominus tamen omnium origines à Deo repetendas esse, docent ista scripta, quum ad Iouem aut Neptunum aut Plutonem, vel nescio quem Ditem patrem, tanquam deos præcipuos, origines singulorum referant. Sed istud longè est in talibus scriptis pessimum, quòd istorum deorum adulteriis satos esse primos omnium parentes prædicant. Quod C. Plinius Secundus, homo alioqui Dei prorsus ignarus, iure ferre non potest, vt quàm sint nostri stupidi & vecordes intelligant aliquando, qui Poëtarum scripta talia mirantur, & illustrant quantùm possunt suis commentariis laboriosis & fabulosis, hoc est, ineptis & superuacuis; quorum statim cum ipsis autoribus perit & obliteratur memoria. Naturalis autem historiæ capite septimo, libro secundo, sic de rebus istis agit Plinius: Matrimonia quidem inter deos credi, tantóque æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos sempérque canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morientésque, puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam est, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina. Hæc verè Plinius de scriptis eorum iudicat, qui nobis historias veteres proposuerunt sub aureo seculo, infami omnium scelerum impunitate & audacia, vt quidem testantur Poëtæ. quo dij hominibus, quorum erant parentes, vtebantur familiariter. Vt autem nihil esse certi in veteribus historiis prophanis constet, audiendus est etiam Xenophon, nescio quis, cuius de æquiuocis inscriptus circumfertur liber, qui ita scribit: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum senissimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules verò nepotes eorum fortissimi. Patres Saturnorum, Cœli: vxores, Rheæ: & Cœlorum, Vestæ. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Hercules. Idem quoque qui est vnis populis Hercules, alteris est Iupiter.

Hæc inquit ille Xenophon, & verè quidem, quum ſcriptores prophani neceſſe habuerint ab vno aliquo primordio, regnorum & familiarum repetere principia, quæ mendaciorum autorem Satanam ſequuti, àd ſuppoſitos retulerunt parentes. Ex quo nullam eſſe antiquitatis in prophana hiſtoria certitudinem apparet, quum eorum nemo, de quibus aliquid extat memoriæ proditum in talibus commentariis, niſi Terræ filius dici queat.

Illuſtres autem & quaſi ab vltima antiquitatis memoria repetitæ res, apud prophanos autores ſunt bellum Thebanum, & bellum Troianum. quod ipſorum deorum ſeculo, quo terras deſeruerant, geſtum fuiſſe loquuntur hiſtoriæ prophanæ. Nam Paridis iudicium, & deorum aliorum liberi, qui Troiano bello occiderunt, docent deos hominum conſuetudine vſos fuiſſe paulò ante illa tempora. Quod quidem perſpicuè monſtrat Achillis hiſtoria, cuius mater Thetis Peleo fuit conceſſa à Ioue, verente ne qui ex Thetide naſceretur filius, maior patre futurus, cogitaret poſteà de cœleſti vſurpando imperio, ſéque eo depelleret, quemadmodum ipſe Saturnum patrem regno exegerat: hæc enim docēt egregiæ illæ veterum de diis hiſtoriæ. Qua verò mundi ætate contigerint iſta, Olympiadū & vrbis Romæ primùm fundatæ & conditæ beneficio cognoſcitur. Roma enim Troianos habet parentes: Olympiades autem, quod iam potuit intelligi, non habent longè diſſita ab vrbis Romæ fundamentis initia.

Sed omiſſis prophanis hiſtoriis, quas ſi Dominus dederit, in vnum cogemus corpus, relatis ad ſua tempora ſingulis, pro vniuerſali hiſtoria conſtituenda: eas ſpectemus quas Sacra nobis ſuggerunt oracula, in quibus natiuitas Phaleg, quæ centeſimo & vno poſt diluuium anno contigit, confuſionis linguarum & orbis terrarum in tres partes diſtributi tempus denotat. Præterea autem in conſequentibus Patriarcharum memoratorum ætatibus, præcipuum nihil narrat Scriptura, præterquam in Abrahamo, qui eſt decimus à Sem: quemadmodum priore ſeculo decimus erat Noe ab Adamo.

In Abrahami verò hiſtoria, eius euocatio ex patria, item promiſſio illi facta, veniunt obſeruanda. Diuino autem imperio natale ſolū reliquit Abrahamus, etſi Thare pater Abrahami introducitur in Scriptura veluti primus autor diſceſſus è patria, quæ dicitur Vr Chaldæorū, quæ eſt Meſopotamiæ vrbs. Qui ſumptis ſuis liberis, itineris, aut voluntarij exilij comitibus, Carras vſque progreſſus fuerit. Carras autem eam vrbem intelligimus, quam Scriptura dicit Haran: Septuaginta verò interpretes interdum Ἀρὰν, interdum Χαῤῥὰν nomināt, quos Latinus interpres ſequitur. Hac autem de re ita loquitur Moſes, Gen. 11. cap. ver. 31. Tulit itaque Thare Abram filium ſuum, & Lot filium Aran, filium filij ſui, & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Canaan, venerúntque vſque Haran, & habitauerunt ibi. Eam hiſtoriam interpretatur in ſua defenſione Stephanus Actorum capite ſeptimo, inquiens: Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahæ, quum eſſet in Meſopotamia, priuſquam moraretur in Charan. & dixit illi, Exi de terra tua, & de cognatione tua, in terram quam monſtrauero tibi. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan. Et inde poſtquam mortuus eſt pater eius, tranſtulit illum in terram iſtam, in qua vos habitatis. Ex his Stephani verbis colligere licet, Abrahamum euocatum fuiſſe à Deo ex Vr Chaldæorum vrbe, in qua cum patre Thare morabatur. Dei autem mandatum quum ex filio reſciuiſſet pater, ſequendum eſſe conſtituit: ac quia ex patris imperio pendebat familia, quæ illum diſcedentem ſequuta eſt & comitata, Thare commemorant Sacra ſcripta, veluti diſceſſus autorem, quum non tam diſceſſus autor fuerit, quàm voluntarius filij comes.

Quandiu autem Thare commoratus sit Carris, & quam ob causam ibi substiterit, Scriptura reticuit. quamobrem nec nos quidem de ea sollicitos esse oportet.

Cæterùm totam familiam Thare fuisse traductam Carras, ex eo possumus colligere, quòd quum tres filios haberet Thare, nempe Abram, Aran & Nachor, obiisset autem Aran relicto filio Loto superstite, fuerint eò deducti Abrahamus & Lotus, vt dictum fuit, prætereà etiam Nachor: quod ex Isaaci historia colligimus. Nam Abrahamus mittit seruum suum petitum vxorem filio suo Isaaco in vrbem Nachor, vt habetur Genes. 24. 10. Vrbs verò Nachor ea est accipienda cuius incola erat Nachor, in qua fortunas & familiam constitutam habebat. Fuit autem Bathuel filius Nachor, qui Bathuel pater fuit Rebeccæ & Laban, quos Carris moratos fuisse eadem testatur historia. Item & Iacobi fuga, qui matris Rebeccæ iussu ad auunculum Laban Carras concessit, dum ira & indignatio Esau conquiesceret. Ex qua familia, vt gentili & cognato sibi iuncta sanguine, iubetur à patre Isaaco vxorem sumere Iacobus. Loti tamen & Abrahami comitum Thare mentionē facit Scriptura, ea ratione quòd vterque relictis Carris Cananæam petierit: quam fortasse contempsit Nachor, delectatus ea sede quæ patriæ propior erat. Abrahamus autem patre suo Thare mortuo, relictis Carris, Dei iussu Cananæam adiit. Videtur verò Deus iteratò & secundò admonuisse Abrahamum suarum promissionum, & de solo patrio relinquendo, quòd eum dicat Stephanus, post paternam mortem translatum inde fuisse à Deo in eam terram, quam Iudæi incolerent. Ac quia tempus discessus ex Carris annotauit Scriptura sacra, nempe annum ætatis Abrahami septuagesimumquintum, id sumpsimus ad promissionem illam insignem notandam, quæ tum Abrahamo videtur secundò fuisse subiecta & proposita: præsertim quum dicatur egressus Abrahamus ex Dei præcepto Carris, è quibus cum eo discessit Lotus, quum esset Abrahamus annorum septuagintaquinque: vt est Genes. cap. 12. versu 4. disertè annotatum.

Quòd verò quidam aiunt fœdus initum à Deo cum Abrahamo fuisse, anno ætatis ipsius septuagesimo, prorsus fide caret: præsertim quum id constare dicāt ex capite decimoquinto Geneseos. Ea verò quæ capite illo recensentur, acciderunt post cæsos & fugatos reges illos, Sodomæ & Gomorrhæ victores, recepta earum vrbium præda, vnà quoque recuperato Loto, qui ab illis regibus fuerat abductus cum reliquis Sodomæis in captiuitatem. Lotus autem in Cananæam cum Abrahamo concesserat, anno ipsius Abrahami septuagesimoquinto, atque ex eo tempore aliquot anni fuerant elapsi, vt ex Historiæ sacræ serie constare potest. Nam post lustratam ab ipsò Abrahamo Cananæam, cogente fame & sterilitate, descendit cum Loto in Ægyptum: vnde reuersus cum amplissima familia coactus fuit optionem dare Loto, legendarum sibi diuersarum à se pastionum & sedium. Quare nulla ratione septuagesimum Abrahami annum proferre possumus, eius promissionis de qua agimus indicium. Ab ipsa autem de benedicto semine promissione, quam in annum Abrahami septuagesimumquintum conferimus ex Scriptura, quæ id tempus præcipuè notat, quo Deus ex Carris Abrahamum transtulit in Cananæam, anni sunt ad Legem promulgatam per Deum in monte Horeb, qui est in deserto Sina, quadringenti triginta. de quibus iam nobis est agendum.

Tempus à promißione facta Abrahamo de benedicendis propter eius ſemen Gentibus omnibus, vſque ad Legem à Deo promulgatam in Horeb, eſt annorum quadringentorum triginta. *Cap. III.*

PRomiſsiones illæ magnificæ & præmia ingentia Abrahamo propoſita ab ipſo Deo, quia ad nos, qui per fidem in album poſterorum Abrahami relati ſumus, pertinent, nequaquam debẽt leuiter præteriri. Quare ſi à nobis hoc loco repetuntur, non eſt quòd cuiquam mirum videri debeat. Geneſis autem capite 12. ſic illa promiſſa proferuntur: Egredere de domo tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui,& veni in terram quam monſtrauero tibi. Faciámque te in Gentem magnam,& benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictio. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi,atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.Hæc eadem poſteà capite 22.Geneſis confirmantur iis verbis: Benedicam tibi,& multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli,& velut arenam quæ eſt in littore maris. Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes terræ, quia obediuiſti voci meæ. Hæc ſunt quæ propter Chriſtum ſuum, quem Deus conſtituerat & deſignarat incarnandum ex genere Abrahami, promittuntur ipſi Abrahamo,& eius poſteritati, ei nempe quæ fidei ipſius veſtigiis inhæret. Quæ ad nos pertinere ex eo intelligimus, quòd Geneſ.17. dicitur in hæc verba: Et ſtatuam pactum meum inter me & te,& inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno:vt ſim Deus tuus,& ſeminis tui poſt te. Itaque temporis illius notatio & recordatio nobis eſt diligenter animaduertenda, qua ſe Abrahami ſeruatorem perpetuum, & eorũ qui fide Abrahamo ſimiles erunt, Deus profeſſus eſt. Ab hac verò memorabili & inſigni promiſſione, ad Legem ab ipſomet Deo promulgatam in monte Horeb, colligit Paulus Apoſtolus annos quadringentos & triginta, cap.3.verſ.17. Epiſtolæ ad Galatas, inquiens: Hoc autem dico,teſtamentũ confirmatũ à Deo,quæ poſt quadringentos & triginta annos lata Lex eſt, non facit irritum ad euacuandam promiſsionem. Eadem etiã annorũ ſumma poſita eſt Exodi cap.12. verſ.40. quam ex Hebræo fonte, proferre & repetere oportet,propter admiſſum in Latina interpretatione errorem.Et Hebræa quidẽ quò res apertius proponatur intelligentibus Hebraica,ſic habent וּמוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרָיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה׃ ea autem verba Latinè ſic ſunt reddita: Habitatio autem filiorum Iſrael,qua manſerunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum. Sed alio ſenſu ſunt iſta reddenda, quæ vt intelligantur, ita conuerti poterunt: Peregrinatio verò filiorum Iſrael, qui quidem filij Iſrael habitauerũt in Ægypto, fuit annorum quadringentorum & triginta. Debuiſſe autem in eam ſententiam conuerti & reddi locum iſtum,quò res accipiatur facilius,primùm docendum eſt, Iſraelitas nequaquam in Ægypto manſiſſe annis quadringentis triginta, quod tamen Latina videtur oſtendere & ſignificare interpretatio. quod etiam cenſent plerique, inducti eò, Latinæ interpretationis ratione. Quid autem & quantùm deferendum ſit interpretationibus, & quatenus iis ſit inſiſtendum, non eſt quòd hoc loco dicatur. Satis enim fuerit nobis, ſi Hebræa minus commodè hoc loco reddita fuiſſe docuerimus. quò de ſententia eos deducamus, qui non tam diligenter Hebræa ſpectarunt, quàm fuerant inſpicienda, vt de loci huius ſententia pronunciarent melius, &

Scripturæ conuenientius, quàm fuerit ab ipsis pronunciatum, & literarum monumentis mandatũ. Sic ergo primùm id docemus, Israelitas in Ægypto non mansisse annis quadringentis triginta, quum ibi tantùm egerint annis ducentis & quindecim.

Iacob descendit in Ægyptum Leui iam grandi natu, quandoquidem tres de se iam sustulerat liberos, nempe Gersom, Caath, & Merari. Quemadmodum id confirmatur Genesis 46.cap. vers.11. Est autem Leui tertius filiorum Iacob, quum Ruben sit primogenitus, & Simeon secũdus, Simeonem autem consequatur Leui, sicuti proditur Genes.cap.29.versic.34. Ex quo, Leui fuisse grandem natu apparet tum, quum in Ægyptum descendit cum Iacobo patre suo. Ioseph enim, qui liberorum Iacob fuit penultimus, eo tempore quo in Ægyptum concessit Iacob, annum agebat trigesimumnonum. Pharaoni enim sistebatur productus è carcere, anno ætatis trigesimo, vt est Genes. 41. 46. Nono autem posteà anno in Ægyptum fuit accersitus Iacob, cum omnibus suis liberis. Leui autem maior est natu Iosepho, ipsúmque aliquot annis Iosephum superauit. Ita annum fortasse quadragesimumtertium aut quartum agebat Leui, quum descendit in Ægyptum. Filius autem Leui, est Caath, à quo genus ducit Moses: Caath verò tum pubertatis annos excessisse potuit, quia filiorum Leui secundus recensetur. Sed quia de eius ætate quâ tum fuit certò nobis non constat, sumatur in præsentia puerulus, atque adeò si quis velit, esto in cunis, vt omnes anni vitæ illius veniãt in numerum qui Exodi cap.6. vers.18. dicuntur fuisse centum & trigintatres. Ipsius autem Caath filius est Amram, pater Moysis, sicuti eodem 6. capite Exodi, vers.20. docetur his verbis: Accepit autem Amram vxorẽ Iocabed patruelem suam, quæ peperit ei Aaron & Moysem & Mariam. Fuerúntque anni Amram centum triginta septem. Iam Mosis ætas qua fuit tum quum legationem Dei iussu pro Israelitico populo obiit ad Pharaonem, ita describitur Exodi capite septimo, vers.7. Erat autem Moyses octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem. Ista igitur ex Scriptura constant, Caath descendisse in Ægyptum cum patre Leui, & auo Iacob, ibíque genuisse Amram, præterea autem Amram genuisse Mosem, qui Dei mandato Israelitas eduxit Ægypto, anno ætatis suæ octogesimo. Nunc si Mosis annos iam dictos, item Caath & Amram, in vnam summam conferamus, & componamus, fient tantùm anni trecenti quinquaginta, neque poterit propositus in contextu Latino numerus, quadringentorum triginta annorum reperiri, in hac explicata habitatione siue peregrinatione, quum ne trecenti quidem quinquaginta ex dictis ætatibus repeti possint, etsi eas integras sumemus: quibus tamen sunt aliquot detrahendi anni. Neque enim Caath, neque Amram extremo vitæ suæ anno sustulerunt istos liberos: nec ipse Caath primo vitæ suæ anno Ægyptum est ingressus, nec Amram prima ætate pater esse potuit. Et certè res est apertior quàm vt pluribus demonstrari egeat: præsertim quum Apostolus, sicuti est dictum, annos colligat quadringentos triginta, à promissione facta Abrahamo de benedicendis in eius semine Gentibus, vsque ad Legem promulgatam in monte Sina. quod tempus est liberationis Ægyptiacæ, à qua ad Legem datam in mõte Horeb, dies numerantur solùm quinquaginta, quemadmodum mox declarabitur. Itaque propositum contextum Hebraicum fuisse malè redditum, facile est ex his videre. Quod ipsa quoque Græca Septuaginta interpretũ docet conuersio, quæ quadringentos triginta annos, qui hoc Exodi 12. loco commemorantur, non ad solam habitationem & peregrinationem Ægyptiacam refert, sed ad superiora tempora, quibus & ipsius Iacob errores & Isaac quoque complectitur. Israelitas enim qui fuerunt in Ægypto cum ipsorum

maioribus in hanc peregrinationem, & vagationem tam diuturnam confert. Sic autem Græcè redditus est is de quo agitur versus à Septuaginta interpretibus, ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, ἣν κατῴκησαν αὐτοὶ, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν, ἐν γῇ αἰγύπτου, καὶ ἐν γῇ χαναὰν, αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τετρακόσια καὶ τριάκοντα ἔτη, id est, Habitatio verò filiorũ Israel, quam ipsi & patres eorũ habitauerunt & transegerunt in terra Ægypti & in terra Chanaan, ipsi inquam & patres eorum, fuit quadringentorum & triginta annorum. Ex hac autem Septuaginta interpretum conuersione, animaduerti potest qui sit loci huius sensus, quem aperit perspicua oratio Pauli Apostoli. Hæc autem loca non satis commodè videntur interpretati ij, qui Lutetiæ temporum rationem superioribus annis prodiderunt: vt ex ipsorum scriptis constare potest. Quod mihi dicendum putaui, propter eam quam profitentur Hebraicæ linguæ & Sacrarum literarum notitiam: in qua faxit Deus vt excellent, & regnũ Iesu Christi Domini nostri propagent & tueantur, eáque dona quæ Deus iis est largitus, conferãt ad puritatem Euangelij proferendam in apertum. Quòd autem Mosab, peregrinationem dicimus pro habitatione, id eo facimus, quòd ea vox non habitationem modò & certas sedes significat, sed etiam incertas sedes, & errores vel peregrinationem, seu, vt Latinus alicubi in re simili conuertit, incolatum. quod arguit alia vox ab eadem deducta origine, quæ est Tosab. quæ incolam, item aduenam & peregrinum significat. Sunt autem à themate Iasab, quod est morari, siue habitare in suis sedibus, vel in aliena regione peregrè agere. Relatiuum autem Aser, quod Latinus interpres retulit ad habitationem, referendum esse ad Israelitas locus ipse & historia arguunt: vt errores Israelitarum, qui quidem certo tempore hæserunt in Ægypto, intelligantur fuisse annorum quadringentorum & triginta.

Hoc autem constituto, locus alter qui est Genes. cap. 15. vers. 13. eandémque ad rem pertinet, nullo negotio potest expediri, qui est de quadringentis afflictionis seminis Abrahami annis. Deus autem illic sic agit cum Abrahamo: Scito prænoscens, quòd peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subiicient eos seruituti, & affligent annis quadringentis. Verumtamen gentem cui seruituri sunt ego iudicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia. Annos eo loco Deus proponit Abrahamo quadringentos, quibus eius posteri grauiter sint affligendi. Quia verò afflictionum omnium ea fuit grauissima, quam pertulerunt in Ægypto Israelitæ, de ea potissimùm agit. Peregrinum autem fuit Abrahami semen & vagabundum, nec vsquam certis constitit sedibus quietum aut sui iuris, nisi post acceptam à Deo Legem. Quamobrem ait Abrahamo Deus, ipsius posteros ad id vsque tempus futuros seruos. Id verò tempus eo loco definitur annorum quadringentorum spatio: quibus annis quadringentis addit annos triginta Apostolus: tempus annorum quadringentorum triginta, non ab hac denuntiatione deducens, sed à promissione iam dicta. Denuntiatio enim præsens, quæ annorum quadringẽtorum profertur, Abrahamo fuit declarata post fugatos reges victores, & recuperatum Lotum, atque receptam à Melchisedeco benedictionem. Itaque eo loco triginta anni, quos quadringentorũ summæ adiunxit Apostolus, Galat. 3. & Exodi caput 12. nobis suggerit, prætereuntur, quia iam propè præterierant. Paulò enim ante ortum Isaaci denunciauerat ista Deus Abrahamo, instãte & premente Dei iudicio Sodomam, Gomorrham, Sèboïm & Adama. Nec enim tẽporum ordinem semper obseruat Scriptura, in id intenta maximè, vt nos potissimùm earum rerum admoneat, quas nos præcipuè conuenit habere notas.

Sed quò quadringentorum istorum annorum certior constet ratio, finem eorum primùm spectare & annotare oportet, qui Exodi cap. 12. ver. 35. ostenditur.

ditur. vbi dicuntur Iſraelitæ ſpoliaſſe Ægyptios Dei iuſſu, aſportata ſecum plurima veſte, & vaſis aureis atque argenteis. Sic enim egrediuntur cum magna ſubſtantia, quemadmodum futurum promiſerat Deus. Initium verò à primis annis Iſaac repetendum eſt: quia tum Abrahami ſemen cœpit affligi, & experiri contumelias atque iniurias aduerſariorum Eccleſiæ Dei. Iſaac enim à quo verum Abrahami ſemen incipit, puer adhuc ſenſit Iſmaelis iniurias & perſecutionẽ. Sic enim Apoſtolus riſum & ſannas Iſmaelis, de quibus agitur Geneſis 21. 9. nominat Galat.4. 29. Nam quod in Geneſi dicitur his verbis, Cúmque vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo, dixit ad Abraham, Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac: ſic interpretatur Apoſtolus: Sed quemadmodum tunc is, qui ſecundum carnem genitus fuerat, perſequebatur eum qui natus erat ſecundum Spiritum, ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Eiice ancillam & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ. Ergo quod habemus in verſione Latina, ludentem, pro Hebræo mezaheq, diceretur ſignificantius deludentem, & ſuperbè atque contumelioſè tractantem Iſaac. Quo ſenſu idem verbum ſumitur Geneſ.39.14. in hiſtoria Ioſephi. vbi eius hera, mulier impudens queritur adductum à marito ſeruum Hebræum qui ſibi illuderet, inquiens: Lezaheq banu, q. d. qui nos dehoneſtaret, atque indignis tractaret modis. Quum igitur Iſmael cœperit perſequi Iſaac, id eſt, eum malè tractare, & ſuperbè irridere, primis ipſius annis: iure inde ſumitur afflictionis ſeminis Abrahami initium. Is enim qui ſecundum carnem natus erat, nempe Iſmael, perſequebatur eum qui natus erat ſecundum Spiritum, ſcilicet Iſaacum. A primis igitur Iſaaci annis, quadringenti illi anni, quibus affligendum erat ſemen Abrahami incipiunt, qui deſinunt in exitu de Ægypto, id eſt, diſceſſu Iſraelitarum ex terra Cham, in qua Deus portentis & miraculis ingentibus eos iudicauit, qui Abrahami ſemen malè tractauerant.

Triginta verò anni, qui ſummæ quam propoſuit Apoſtolus, & Exodi caput duodecimum declarat, quique quadringentis his annis adduntur, repetendi ſunt à promiſſione vel diſceſſu Abrahami ex Carris. Inde enim ad natum Iſaac anni ſunt vigintiquinque. quandoquidem naſcitur Iſaac Abrahamo annum agenti vitæ centeſimum, vt eſt Geneſis 21.capite, verſ.5. Carris autem diſceſſerat anno vitæ ſuæ ſeptuageſimoquinto. annis autem ſeptuagintaquinque, ſi addantur vigintiquinque, fient centum. Ita fit vt à promiſſione facta Abrahamo, ſoluẽti Carris ad natum Iſaacum ſint anni 25. quibus ſi addãtur quinque anni puerilis ætatis ipſius Iſaaci, poſt quos fuit ab Iſmaele tractatus contumelioſè Iſaacus, anni triginta habebuntur. qui additi quadringentis iam dictis conficient ſummam errorum Abrahami, Iſaaci, Iacobi & ſeminis ipſorum, vt dictum fuit. Hi igitur anni explent nobis ſummam illam quæ Galat.3. & Exo.12. ponitur, à promiſſione illa inſigni Abrahamo facta, vſque ad exitum Iſraelitarum ex Ægypto, vel ad Legem in Sina promulgatam.

Quod verò diximus Iſraelitas manſiſſe tantùm in Ægypto annis ducentis quindecim, ita facilè accipietur. A diſceſſu Abrahami ex Carris, vel à promiſſione illi repetita apud Carras, quum illum inde transferret Deus in terram Canaan, vſque ad natum Iſaac anni ſunt vigintiquinque, vt modò declarauimus. His vigintiquinque annis Abrahami addantur ſexaginta anni Iſaaci, vſque ad natum Iacob. Sexagenario enim Iſaaco naſcuntur Iacob & Eſau, Geneſ. cap.25. verſ.26. Ad hos annos ſi accedant Iacobi anni centum & triginta, quos egerat quum Ægyptum petiit, vt habetur Geneſ. 47.verſ.9. fient anni ducenti quindecim, qui à promiſſione fluxerunt, vſque

ad descensum Iacobi, seu Israelis in Ægyptum. Deinceps autem Israelitæ incoluerunt Ægyptum vsque ad id tempus, quo expletis quadringentis triginta annis, inde iussu Dei per Moysem sunt educti. Complentur autem illi quadringenti triginta anni, additis ducentis quindecim ad illam priorem, quæ est huic par, summam. Bis enim ducenta quindecim, reddunt quadringenta & triginta. Ex quo Israelitarum in Ægypto peregrinatio fuisse tantùm ducentorum & quindecim annorum dignoscitur.

Quod autem quadringentos triginta annos istos definit Apostolus Legis promulgatione in monte Sina, & eosdem Scriptura terminat discessu Israelitarum ex Ægypto, Exodi cap. 12. id eam ob rem fit, quòd vtrunque istorum quum sit memorabile & illustre, eodem propè contigerit tempore. Nam quinquagesimo ab egressu ex Ægypto die Lex fuit promulgata Dei ore, in ipso monte Horeb. Est autem propriè Sina deserti nomen, in quo est mons Horeb, ad quem quinquagesimo die post liberationem ex Ægypto, Israelitæ Legem duarum tabularum acceperunt, & audierunt ab ipso Deo. Primo enim mense qui est Nisan ad vesperam diei decimi quarti, fuit mactatum Pascha, dies insequens decimus quintus, si cum cæteris sumatur ad exactum mensem Nisan diebus, reddet nobis dies sedecim. Qui cum mensis insequentis qui dicitur Iiar diebus, qui quidem erunt vigintinouem, fient dies quadragintaquinque. Prius autem id fuit demõstratum, Scripturam sacram mensibus vti lunaribus, qui alternis dies habent triginta, & viginti nouem. qua de causa mensi Nisan vel Abib, quum triginta tribuamus dies, insequẽti mensi qui est Iiar, tribuimus tantùm viginti & nouem dies. Iam verò si ad eos quadragintaquinque dies qui sunt de mensibus Nisan & Iiar, accedant quinque alij dies, de mense tertio qui dicitur Sivan, fient quinquaginta, qui Pentecostem conficiunt. Est autem Græcis Πεντηκοστὴ, quinquagesima dies: quæ vox, quia ex vsu nobis est familiaris, retenta est in Ecclesia, ad eam notandam diem, qua Lex à Deo promulgata est: cuius perpetua debet esse apud nos memoria. Tertio verò mense qui dicitur Sivan, decalogum ipsum, seu decem verba, id est, Legis diuinæ decem capita, duabus tabulis comprehensa, fuisse promulgata intelligimus ex decimonono capite Exodi, vbi hæc dicuntur: Mense tertio egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai. nam profecti de Raphidim & peruenientes vsque in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco. Ibique Israel fixit tentoria, è regione montis. Deinceps eo capite explicatur euocatio Moysis in montem ad Deum: & quæ verba iusserat Deus referri ad populum. In hac legatione consumitur vnus & alter dies, ex quo fixerunt ibi tentatoria. deinde responso populi per Mosem ad Deum relato, iubentur in tertium diem Israelitæ sese comparare ad audiendas & accipiendas Leges diuinas. Is dies tertius, quo sistere se ad accipiendam Legem iubentur Israelitæ, quintus est tertij mensis dies, vt ex historia ipsa apparet. Quamobrem bona ratione conferimus in quintum diem tertij mensis ipsam Pentecostem, quæ festum hebdomadarum nominatur etiam in Scriptura, quòd altero à Paschæ die numerandæ essent septem hebdomades cõpletæ, ad panes ex primitiis & nouis frugibus offerendos Domino. vnde festum quoque Primitiarum vocatur idem festum. sic vt huius festi & celebritatis institutæ, ne tanti beneficij obliteraretur memoria, plura sint nomina. Vt autem insigne fuit datæ Legis à Deo ipso, beneficium, quo certos nos de sua voluntate, & nostro officio fecit Dominus, sic consignatam tanti boni memoriam oportuit esse in populo Dei, quæ festo Pentecostis, siue Hebdomadarum, siue Primitiarum, notata fuit. Iudæi autem alias festi huius comminiscuntur rationes, sed à Scriptura alienas, quas eam ob rem contemnimus, & dicere prætermittimus. Ex his

autem

autem videmus liberationis Israelitæ ex Ægypto,& Legis in Horeb promulgatæ miracula & beneficia esse finitima: quò factum fuit vt vtrumque pro eodem sit scriptum tempore, quo seruitus populi Dei, & afflictio seminis Abrahami finem habuit in Ægypto.

Constituta autem post id tempus, & legibus temperata, atque ordinata fuit in ipso Dei populo Respublica, omnium præstantissima atque optima, quam nobis Sacra Dei oracula proponunt,vt ab ipso summo,& vnico legislatore Deo fuit temperata & descripta. Qua tertium nobis seculum definitur:quod pauciores habet quàm duo priora secula,quorum annis definiatur, Patriarchas.Est enim primo seculo decimus ab Adamo Noe:insequente autem decimus quoque est à Sem Abrahamus: at his temporibus quibus promissionem veræ fœlicitatis renouatam exhibuit Abrahamo Deus, vsque ad rempublicam in populo Dei ordinatam, sex tantùm Patriarchæ, quorum anni tempus illud expleant,proponuntur: scilicet Isaac, Iacob,Leui,Caath, Amram,Moyses, quorum anni digerendi sunt nobis ex Scriptura, cum residuis Abrahami annis à septuagesimo quinto:vt historiæ varietas appareat,ex qua Dei prouidentia & sapientia recognoscatur à nobis, & Dei constet in Ecclesia sua obseruanda veritas & potentia.

Abrahamus decimo postquam in terram Canaan venit anno, quemadmodum scribitur Genesis decimosexto capite, hortatu & suasu vxoris Saræ, quæ liberorũ nimis erat cupida, nec tempus expectare poterat,thori sociam adiunxit sibi Agar ancillam Ægyptiam,quum ætatis annum ageret octogesimumquintum. Ex ea ancilla statim pater factus est, & anno insequenti filium sustulit, cui dedit nomen Ismael: sicuti testatur idem caput 16.Genes. vbi hoc dicitur:Octoginta & sex annorum erat Abraham quando peperit ei Agar Ismaelem. Ab hoc autem Ismaele nomen est sortita gens Ismaelitica, quæ & ab ipsius Ismaelis matre Agar, dicta quoque est Agarena, item Saracena, vt nonnulli volunt, quòd Sara vxore Abrahami velut autore, prodiit ex Abrahamo Ismael,gentis illius parens. Ea verò gens sedes habuit in Arabia,ab Heuila vsque Sur, quæ respicit Ægyptum, vt est Genes.25.18. Eóque tandem potentiæ euasit,vt Arabum populi,qui plures habuerunt suæ originis illustres patres, in Agarenorum & Saracenorum nomen concesserint. Quod ex historiis Græcis,Latinis & nostris colligimus. Obliteratis interim nominibus Chus, Madian, Amalec, Edom, Moab, Ammon, Dedan, Hus, Cin, à quibus incolæ Arabiæ dicti sunt Chusæi, Madianitæ, Amalecitæ, Idumæi, Moabitæ, Ammonitæ, Dedanitæ, Husitæ, qui Iobi fuerunt gentiles in regione Hus, post montem Seir versus Sabæos & Euphratem, item Cinei, cum multis aliis quoque populis Arabiarum incolis, quos variis locis commemorat Scriptura,quorum rara aut nulla extat in prophanorum autorum libris memoria. Pharanitas quidem memorat in Arabia Petræa Ptolomæus, qui nomen à deserto Pharan habeant, non autem à gentis autore vel parente.Pharanitæ autem,sunt Ismaelitæ. nam Ismael tenuit desertum Pharan.

Anno post natum Ismaelem decimotertio quum ageret Abrahamus annum nonagesimumnonum, vt est Genes.17.vers.24. imperatur Circuncisio. quo anno Sodoma, Gomorrha, Adama & Seboim, igni cœlitus demisso sunt euersæ:vt eæ nationes quæ Deum securè contemnebant, intelligerent Deum esse iustũ, & vindicem scelerum: quemadmodũ has vrbium euersiones interpretatur iusto Dei iudicio accidisse Petrus Apostolus, Epistolæ suæ cap.2.ver.6.& Iudas quoque Apostolus,ver.7.Epistolæ suæ.Itaque & eo loco relictus est lacus natura dirus, & horrorem spectantibus incutiens, è cuius cautibus circum litora exudat etiamnum bitumen hoc tempore, vt testan-

tur Historiographi prophani. Et saxa ipsa vicina veluti fulminibus cœlestibus percussa, apparent atra, & odorem dirum spirantia. sic vt palmæ etiam illis locis vicinis proceræ, atque aliæ arbores, fructus quidem proferãt, sed veluti quodam incendij testimonio dãnatos, nempe plenos atra fauilla. Eum lacum dicunt Asphaltitem historiæ prophanæ, quòd asphaltos, id est, bitumen colligatur ex eo lacu. quod plurimum anteà in venis eius terræ latentibus fuisse, testatur Historia sacra: quum is ager fuisset anteà amœnissimus, Iordane amne per illas labente valles, quibus ad amœnitatẽ & fœcunditatem nihil deerat. Hunc lacum Scriptura vocat, Iam hammelah, id est, mare salis, quod Latinus interpres dicit, mare salsissimum: tanta est enim eius lacus salsedo & tantus amaror, vt nullũ animal nutriat. Ex quo Pausaniæ dicitur in Eliacis, νεκρὰ θάλασσα, id est, mare mortuum. Galeno verò in Simplicium libris vocatur lacus Sodomæus, cuius naturam longè à cæteris diuersam esse notat: quòd quum quis eo mergitur, statim vt inde emergit totus salsedine aspersus apparet. Quæ fortasse causa fuit Latino interpreti, vt id mare salsissimum dixerit. Nam vt Salustius in historiis, mare Ponticum cæteris dulcius esse dixit, quum in salso, veluti in dulci, gradus quidam sint cõparationum, & in mare Ponticum ingentia euoluantur & exonerentur flumina, quæ eius maris temperare possunt salsuginem. Memoratur tamen in Iosue capite 15. vers. 62. Ir hammelah, id est, vrbs vel ciuitas salis in tribu Iuda, proxime hũc locum, cui vicinum est En-gaddi. à qua vrbe fortasse lacui nomen illud dedit Scriptura: vt quemadmodum ab vrbe Adria fuit dictum mare Adriaticum, sic ab vrbe Salis, dicatur lacus Asphaltites, mare salis, quod Latinus vocat interdum mare salsissimum. Anno vno post euersas, & igne cœlesti consumptas eas vrbes quæ valles eas exornabant, quas nunc complet lacus Asphaltites, vel mare salsissimum, nascitur Isaac Abrahamo, centesimum annum agenti, vt Genesis 21. cap. vers. 5. scribitur. Tum autem Sara vxor Abrahami & mater ipsius Isaaci nonagesimum agebat annum, vt Genes. cap. 17. vers. 17. habetur. Quo tempore ex Loti filiabus videntur nati Moab & Ammon: à quibus Moabitarum & Ammonitarum gentes sunt ortæ: quæ Pereæ, hoc est Transiordaninæ regionis loca finitima tenuerunt, notæ ex multis Scripturæ locis.

Sara autem Abrahami coniux, ex hoc mortali hospitio, ad cœleste traducitur domicilium, Isaaco iam viro: vt qui tricesimum septimum annum ætatis ageret, quo tẽpore natus erat Abrahamus annos centum & triginta octo. Qui aliam, priore defuncta, vxorem nomine Ceturam asciuit in suum contubernium. ex qua plures sustulit liberos, in quibus memoratur Madian, Genes. 24. capite. à quo sunt orti Madianitæ Arabes, Ismaelitis permixti, qui maximam Arabiæ Petrææ partem occuparunt.

Isaacus verò quadragenarius, vt est Genes. 25. 20. Rebeccam Bathuelis Syri filiam, sororem Laban vxorem accipit, Abrahami cura & prouisione, quòd externi generis matremfamiliâs, in suam domũ nollet admitti. Anno autem post id connubium decimo, moritur Sem, vt ex annorum collatione & temporum animaduersione colligitur, quum annum explesset sexcentesimum. Quem nonnulli existimant fuisse Melchisedecum, quia peruenit ad Abrahami atque adeò Isaaci iam mariti tempora. Sed quàm id verè censeãt qui id affirmant, dicere non habeo, quum videam Apostolum in Epistola ad Hebræos cap. 7. vers. 3. eum sine patre, sine matre, sine genealogia, sine initio & sine fine dierum affirmare productũ fuisse à Scriptura. Genus autem Sem, & ætas atque parentes produntur Sacris literis.

Decimo post Sem defunctum anno, nascuntur Iacob & Esau gemini Isaaco sexagenario, vt colligitur ex Genes. 25. cap. quibus iam adultis moritur

Abrahamus,

Abrahamus, quum decimumquintum ætatis annum agerent, atque ipse Abrahamus annum complesset centesimum septuagesimumquintum, vt est Genes.25. vers.7. Quem quarto pòst anno consequitur Heber, à quo gens Hebræa nomen traxit, anno suæ ætatis quadringētesimo sexagesimoquarto. Ab hoc autem patriarcha Heber, dictus fuit Abrahamus Hebræus, vtpote ab illo ortus: quo nomine Abrahami etiam posteri nominati sunt Hebræi, quorum genus à Sem deducitur per Heber. Id enim Scriptura sacra notat, ad diuinas promissiones semper nos reuocans. Genesis enim capite decimo, vers.21. hoc dicitur: De Sem quoque patre filiorum Heber, (id est, qui est parens gentis Hebrææ) nati sunt liberi, est verò Sem frater Iapeti liberorum Noe natu maximi. quem versum ex Hebræo ita reddendum fuisse admonuimus anteà. Est igitur Sem parens gentis Hebraicæ, quæ posteà Israelitica & Iudaica quoque nominata est: quum soli Iudæi & Beniamitæ ab exilio Babylonico rediissent in Cananæam: idque deducta per Heber patriarcham origine. ex quo errare ij intelliguntur, qui gentis Hebrææ nomen & etymon aliunde deriuant & repetunt.

Sequitur Iacobi historia, miraculorum atque etiam ærumnarum & miseriarum plena, quam multis persequitur Scriptura, vt in ea tanquam in speculo Ecclesiam Dei, & piorum conditionem spectemus. Quæ etsi mortalibus misera videtur, habet nihilominus consolationis & fœlicitatis tantum, quantùm debeat in hac vita quisquam exoptare, cui sit curæ vita æterna & vera, hoc est, nunquam desitura aut intermoritura fœlicitas, quæ fruenda nobis est in cœlo proposita.

Vt autem errorum Iacobi & temporum in eius historia constare possit ratio, anni Iosephi & Iacobi sunt conferendi, quemadmodum describuntur in Genesi. Ex quibus, & quo tempore venerit Iacobus ad Laban auunculum, Carras vrbem Mesopotamiæ, & qua ætate duxerit vxores, atque posteà redierit ad patrem in Cananæam, constare poterit. Hoc igitur primùm sumimus, Iosephum fuisse natum annos triginta, quum carcere eductus in cōspectum Pharaonis productus fuit. Sic enim Genes. cap. quadragesimoprimo, vers.46. scribitur: Ioseph triginta annorum erat, quando stetit in conspectu Pharaonis. Tum verò statim ab eo tēpore, vt declaratur eodē Genesis capite, successerunt septem anni fertilitatis: deinde duo famis completi sunt, ad id vsque tempus quo fratribus innotuit in Ægypto, ementibus ab eo triticum secundò. Sic enim agit cum fratribus Genes.45. vers.11. Adhuc quinque anni residui sunt famis. Septem autem annos ingens viguit in Ægypto & terra Canaan fames, quemadmodum somnio prænunciatum fuerat Pharaoni, & veritatem somnij atque interpretationem Iosephi ea de re cōprobauit euentus. Annis ergo triginta Iosephi, quos erat natus quum sistebatur Pharaoni, si addantur septem fertilitatis & duo famis, fient trigintanouem, quos attigerat quum ad illū pater ipsius Iacob descendit in Ægyptum. Quæ verò tum fuerit Iacobi ætas, intelligitur ex ipsius Iacobi ad Pharaonem oratione, quæ habetur Genes. cap.47. vers.9. in hæc verba: Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt, parui & mali, & non peruenerunt vsque ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt.

Est igitur Iacobus annorum centum triginta, tum quum Iosephus est annos natus trigintanouem. Hinc quo tempore natus sit Iacobo Iosephus apparet. Subductis enim annis trigintanouem, ex centum triginta patris annis, relinquentur anni Iacobi nonaginta & vnus: qua ætate Iacobum fuisse videmus, quum ex Rachele Iosephum sustulit. Est autem liberorum Iacobi postremus Iosephus, eorum quidem qui sunt illi nati in Mesopotamia. Ben-iamin enim qui duodenarium explet numerū marium, natus est in Cananæa

ex Rachele, vt constat ex Genes. cap.35. vers.17. Ex quo partu defuncta est Rachel,& sepulta in via,quæ ducitEphratam,hoc est,Beth-lehem:vt est ver. 19. capitis Genesis 35. iam dicti. Nato autem Iosepho expleuerat annos quatuordecim seruitutis Iacobus, pro duabus suis vxoribus. sic enim compellat Genesis 30. 26. Labanum: Da mihi vxores & liberos,pro quibus seruiui tibi, vt abeam. Tu verò nosti seruitutem, qua seruiui tibi. Seruierat autem Labano Iacobus annos septem pro Rachele,& fuit supposita Lia. Deinde exactis septem conuiuij diebus, Rachelem accepit,pacta septem aliorum annorum seruitute,quemadmodum id docetur Genesis vigesimonono.

Quia verò Iosephus est vltimus liberorum,quos in Mesopotamia Iacobus sustulit apud Labanum, qui natus est illi annum agenti nonagesimum & vnum,videmus Iacobum duxisse vxores anno suæ ætatis octogesimoquarto. Atque inde intra annum septimum fuisse auctum liberis maribus vndecim. detractis autem septem annis, quibus seruierat apud Labanum ante ductas vxores, ex annis octogintaquatuor, relinquuntur septuagintaseptem anni, qui tempus notant, quo ad Labanum venit Iacobus: qua ætate illum fuisse colligimus, quando hortatu matris Rebeccæ, & iussu patris Isaaci, domum paternam reliquit tanquam profugus,petiitque Carras, maternam patriam. Quam posteà relinquit, ex ea discedens,quatuordecim seruitutis annis exactis pro vxoribus,& sex præterea annis pro suo peculio.Ita enim cum Labano de suis miseriis, & dura conditione,quam apud illum pertulerat, agit Iacobus Genes.trigesimoprimo versicul. 41. Sicque per viginti annos in domo tua seruiui tibi,quatuordecim pro filiabus,& sex pro gregibus tuis.Immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Hinc colligimus discessisse ex Mesopotamia Carris relictis Iacobum, anno post natum Iosephum sexto, quum annum ageret nonagesimumseptimum.Inde conciliato sibi Esau fratre,& muneribus placato,superato Iordane,repetiit Cananæam: atque apud Sichimam aliquandiu moratus,coactus est posteà solum vertere,propter Sichimitas malè acceptos & trucidatos,autoribus Simeon & Leui,ratione Dinæ sororis eorum, cui vis illata fuerat à Sichem filio Hemor. Ex Sichimis autemLuzam,quæ dicta estBeth-el contendit. à qua Vere insequente solués, dum non longè abesset à Beth lehem Iuda, vxore Rachele destituitur. quæ ex partu,filio tamen superstite,cui Ben-iamin fuit nomen,vitam cum morte commutauit. Posteà ad patrem Isaac,& liberis maribus auctus duodecim,& amplo peculio cumulatus à Deo,peruenit,qui tum Hebron morabatur. quo verò ætatis suæ anno accesserit ad patrem Isaacũ Iacobus, affirmare nõ possumus, quia id à Scriptura reticetur. Cæterùm Iosepho spoliatur Iacob, patre adhucIsaaco superstite,quẽ ex ipsa annorũ quos illiScriptura tribuit ratione, mortuum intelligimus anno decimo,ante Iacobi descensum in Ægyptum.

Et quòd ad Iosephum attinet, quàm fuerit eius conditio dura,constat ex longo & diuturno à patria domo exilio, & misera seruitute in quam fuerat coniectus fratrum conspiratione acerba & crudeli. Annos enim vigintitres caruit aspectu patris sui charissimi, è quibus annos quatuordecim seruitutem pertulit grauem, & periculorum plenam. Nam,vt est Genes.37.vers.2. Iosephus erat annorum sedecim, quum sua profert apud patrem & fratres somnia. quæ causa, fratrum illi conciliauit inuidiam. qua permoti vendiderunt eum mercatoribus Madianitis. qui abductum illum in Ægyptum, Putiphari aulico cuidam Pharaonis vendiderunt. Libertate autem fuit donatus, & è seruo non modò factus liber, sed summus post regem factus magistratus, ætatis anno tricesimo. Ita quatuordecim annis seruus fidelitatis tandem & pietatis suæ pretium à Deo tulit, liber factus, atque Ægypti princeps designatus, Alumnus patris & familiæ paternæ à Deo constitutus. Fruitur

autem

autem patris conſpectu nono anno pòſt, quum exactis ſeptem fertilitatis annis, & duobus famis, patrem cum tota familia ipſius ad ſe euocat, & traducit.

Deſcendit autem Iacobus in Ægyptum anno famis tertio, ibíque annos agit ſeptemdecim. vita enim functus eſt in Ægypto, anno ſuæ vitæ centeſimo quadrageſimoſeptimo, vt ſcribitur capite 47. Geneſ verſ. 28. Ioſephus autem moritur anno poſt Iacobum patrem ſuum vita functum, quinquageſimo-quarto. diſcedit enim ex hac vita anno ætatis centeſimo & decimo. Gen. 50. verſ. 22. Eum verò aliquot pòſt annis conſequitur Leui, qui annos centum triginta vixit, vt docetur Exodi cap. 6. verſ. 16. Ita anno vigeſimoſecundo aut tertio à morte Ioſephi, migrat à mortalitate Leui ad immortalitatem; Deo ad centeſimum & eo plus annum, ſuis quietem & otiũ in Ægypto tribuente: vt interim dũ Ioſeph eſt ſuperſtes & ipſius fratres, creſceret Iacobi ſeu Iſraelis familia, & repleret terram, quemadmodum ſcribitur Exodi capite primo. Moyſes enim poſt obitum Leui naſcitur, anno quadrageſimo & vno, quum cœpiſſet iam ſeruitus, qua pluſquam tyrannica premebantur Iſraelitæ. Moyſis autem anno octogeſimo liberantur iugo regum Ægyptiorum, & ergaſtulo Ægyptiaco Iſraelitæ, expletis errorum & peregrinationum annis, qui anteà fuerunt declarati, qui ſunt quadringenti & triginta. qui quidem in annum mundi conditi, bis milleſimum quingenteſimum decimumtertium incidũt. Hinc quàm futiles ſint, qui bis mille annos inani, id eſt, tẽpori quod Legem anteceſsit tribuunt, intelligi poteſt, & vanitas eorum qui Elianam Rabinicam ſcholam ſequuntur, detegitur. qua de re pluribus eſt dictum libri ſecundi capite tertio.

Tempus quod ab exitu ſeu diſceſſu Iſraelitarum ex AEgypto fluxit ad fundatum à Salomone templum, eſt annorum quadringentorum octoginta.

Cap. IIII.


Vid Iſraelitis Ægyptiaca ſeruitute liberatis acciderit, & quo pacto ſe res eorum habuerint, vſque ad templi Salomonici iacta fundamenta, pluribus Scripturæ ſacræ libris deſcribitur. Nam à capite decimotertio Exodi, vſque ad caput ſextum libri tertij Regum, res eorum temporum exponuntur libris Exodi, Leuitici, Numerorum, Deuteronomij, Ioſue, Iudicum, Ruth & Samuelis. Et ne in eorum temporum ratione & ſumma hæreremus, Scriptura nobis breuiter annos eorum temporum propoſuit, collectos in vnam ſummam, capite ſexto tertij libri Regum, in hanc ſententiam: Factum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Ægypti, in anno quarto, menſe Zio, ipſe eſt menſis ſecundus regni Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit domum Domino. Hæc annorum ſumma ab egreſſu filiorum Iſrael de Ægypto, vſque ad iacta Templi Dei fundamenta per Salomonem, quod anno regni eius quarto factum fuiſſe dicit Scriptura, admonet & innuit qua ratione nodi qui in hiſtoria horum temporum occurrunt, diſſolui poſsint. In quibus occurrunt primùm quadraginta errorum anni, qui ſub Moſe in deſertis Arabicis ſqualentibus, & horrorem ipſo aſpectu incutientibus, effluxerunt & ſunt tranſacti. Cuius temporis res geſtas ſi quis vellet perſequi, & quæ paucis verbis comprehendit Scriptura dilatare, finem vix eſſet habitura oratio. Dei autem bonitas immenſa & electio populi gratuita facilè in

hac historia peruidetur, tum iusta eius indignatio, & in nocentes, qui nullum peccandi finem faciunt, seuera animaduersio intelligitur & agnoscitur. Præterea quale sit hominum ingenium, & quàm procliue ad peccandum, & contemnendum Deum, exemplis animaduertitur propè infinitis, quæ annis quadraginta contigerunt, qui desinunt in ipso terræ Canaan ingressu, rempublicam Israeliticam Dei iussu procurante Iosue.

Mortuo enim Moyse, designatus à Deo reipublicæ Israeliticæ Imperator Iosue, eius curam suscepit regendæ, cuius quot annos imperium durauerit, non memorat Scriptura. Colligitur nihilominus facilè, quum supputatis aliorum temporibus, & in vnam summam coactis, viderimus quid summæ illi iam dictæ deerit. Intelligitur autem rempublicam Israeliticam rexisse annis octodecim, etsi nostri aliter sentiunt: quorum quàm sit incerta ratio, ex differentibus ipsorum opinionibus animaduerti potest. Sequuti sunt autem nostri, vt hoc quoque breuiter admoneam, Theophilum ad Autolycum, item Tatianum in oratione aduersus Græcos in temporum supputanda ratione, & definiendis cuique Principi temporibus. Quod mihi commemorandum putaui, vt si qui sunt veterum librorum studiosi, & scire auent qui extent his de rebus antiqui scriptores præter Philonem, Metasthenem, & Berosum, aut eorum potius supposita fragmenta, quum aliena tradant à vero, & à Sacris scriptis, id etiam intelligăt, & fontes ipsos quos alij præterire solent, adeant. Sunt autem hi autores excusi Basileæ Græcè & Latinè, cum sententiis Abba Maximi, in folio. hi verò ex aliorum libris excerptam rationem temporum, studuerunt nobis notam relinquere. à quibus pleraque mutuatus videtur Eusebius, quem nostri ferè sequuntur in temporum ratione constituenda. Quàm bene autem, in præsentia non disputo, sed tantùm indicare volo, quos autores habuerint nostri suorum dictorum, quósque sequendos sibi in hoc argumento iudicarint, præter Africanum, Hegesippum & Iosephum, à quibus omnibus si dissentimus, non est quod quisquam mirari debeat: quum à veritate & Dei verbo, quod illi videntur aut certè ignorasse, aut parum diligenter spectasse, nobis rerum istarũ rationem repetendam esse indicauerimus: non autem ab hominum acceptis opinionibus per manus, quò sine errore statuere his de rebus possemus.

Iosuam in administranda Republica cõsecutus est Othoniel, cuius administrationi tribuuntur anni quadraginta.

Post Othonielem datus est rector populi Dei is qui Hebraicè dicitur *Ehud*. Græcis tamen Septuaginta interpretibus nominatur Αὼδ: qua voce nos ex ea tralatione vtimur, eúmque nominamus Aod, cui tribuuntur anni octoginta, quibus rexit Israeliticam rempublicam.

Huic Aodo adiungitur Samgar, qui sexcentos occîdit Palesthinos fuste, seu pertica aculeo armata, qua boues aguntur, cuius magistratus confertur in tempus Aod.

Deinceps sequũtur Barac & Debora, quibus anni tribuũtur quadraginta.

Hos consequitur Gedeon, qui annis etiam quadraginta præfuit Israeliticæ reipublicæ.

Abimelech post Gedeonem præfuit summæ rerum tribus annis.

Post Abimelech Thola res administrauit annis vigintitribus.

Tholam sequutus est Iair, qui rexit Rempublicam annis vigintiduobus.

Deinde Iephthe imperium tenuit sex annis.

Iephthen sequutus est Abesan, qui rebus præfuit annis septem.

Successorem habuit Abesan Elonem. Elon autem præfuit rebus gerendis populi Dei decennio.

Abdon succesit Eloni: annis autem octo populum iudicauit Abdon.

Abdonem

Abdonem sequutus est Samson,qui viginti annis ius dixit populo Dei.

Samsonem sequutus est Heli, Iudicum postremus, id est, vltimus eorum rectorum, quos nominat Scriptura Sophetim, id est, Iudices, siue Censores, aut Imperatores populi Dei. Is Heli annis quadraginta ius dixit Israeli.

Post Heli, datur Israelitis rector & censor Samuel,cognomine Propheta. Nam qui ante illum ius populo dixerunt, & bella pro tuenda Dei familia gesserunt,dicti sunt Iudices post imperium Iosue.

In Samuele autem definit ea Reipublicæ forma, in qua non successione aut creatione summus legebatur magistratus, sed Dei voce & autoritate, quam certis argumentis patefaciebat suo populo Dominus.

Post Samuelem autem sequuti sunt reges ad Babylonicam vsque transmigrationem. Quandiu verò populo ius dixerit Samuel, non commemorant libri qui dicuntur Samuelis aut Regum:quibus neque Saulis,disertis aut expressis verbis definitur imperium, id est, tēpus quo regnauerit: sed Actorum capite decimotertio,vers.21.definit Apostolus id tempus annis quadraginta, qui anni ad Samuelis & Saulis intelliguntur pertinere tempora.

Post Saulem primum Israelitarum regem,sequutus est Dauid,qui per annos quadraginta regnum tenuit.Dauidem sequitur Salomon,qui anno quo pater ipsius Dauid mortuus est, regnum adiit, & patre superstite regnauit: quare Salomonis primus in regno annus,est vltimus Dauidis. Inde primum annum Salomonis non numeramus seorsum aut per se, ne bis idem sumatur à nobis annus.

Quarto autem anno regni Salomonis ipsius,iacta sunt Templi fundamenta Dei iussu in monte Moria, eo loco quem parauerat Dauid, quémque illi demonstrauerat Deus,in area Ornan Iebusæi,vt est 2.Paralip.3.1. Ita ex quatuor Salomonis annis tres tātùm sumimus à Dauide, ad Templum Domini fundatum:quibus annis expletur annorum quadringentorum octoginta numerus, qui prius est dictus ex tertij Reg. cap.sexto.à discessu & liberatione Israelis ex Ægypto, vsque ad Templum Domini, primùm in monte Moria fundatum anno Salomonis quarto.

Et quò res sit apertior,& comprehendantur hi numeri facilius,ordine per ipsos magistratus,quemadmodum ab ipsa Scriptura commemorantur, tempora persequimur, subnotatis tantùm annorum numeris & locis Scripturæ, in quibus quæ posuimus explicantur.

In annis tamen Iosue,quia nusquam ij memorantur in Scriptura certis verbis,locum nullum citare possumus. Nihilominus tamen eos rectè definitos, ex eo poterit intelligi, quòd eos annos illi attribuimus, qui summæ præsenti annorum quadringētorum octoginta alioqui deessent, quíque ad eam summam explendam necessarij esse intelligi possunt.

A Moyse autem incipimus,cui quadraginta annos in magistratu attribuimus, qui colliguntur quùm ex eius ætate, tum ex populi per Arabiæ deserta erroribus. Octogenarius enim Moyses Dei iussu Pharaonem adiit cum his mandatis,vt populum Israeliticum missum faceret,& liberum abire permitteret, Deo suo sacra facturum, quæ Deus ipse imperarat. Sic enim Exodi 7. versu 7. dicitur:Erat autem Moyses octoginta annorum,& Aaron octoginta trium,quādo locuti sunt ad Pharaonem.Discessit autem ex hac vita Moyses annos natus centum & viginti, vt scribitur Deuter.34.7. Moyses centum & viginti annorum erat, quando mortuus est, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt.

Errasse autem populum per Arabum deserta annis quadraginta, docetur Iosue cap.3.vers.5.& Actorum 13.vers.18. atque aliis pluribus Scripturæ locis non obscuris.

Moſes præeſt populo Dei ſeruitute Ægyptiacâ liberato annis quadraginta	40.	
Ioſue præeſt annis octodecim	18.	
Othoniel annis quadraginta	40.	Iudic.3. 11.
Aod vel Ehud annis octoginta	80.	Iudic.3.30.
Barac & Debora annis quadraginta	40.	Iudic.5.31.
Gedeon annis quadraginta	40.	Iudic.8.28.
Abimelech annis tribus	3.	Iudic.9.22.
Thola vigintitribus annis	23.	Iudic.10.2.
Iair annis vigintiduobus	22.	Iudic.10.3.
Iephthe annis ſex	6.	Iudic.12. 7.
Abeſan annis ſeptem	7.	Iudic.12.9.
Elon annis decem	10.	Iudic.12.13.
Abdon annis octo	8.	Iudic.12.14.
Samſon annis viginti	20.	Iudic.16.31.
Heli annis quadraginta	40.	1.Sam.14.18.
Samuel & Saul annis quadraginta	40.	Actor.13.21.
Dauid annis quadraginta	40.	2.Sam. 5. 4.
Salomon annis tribus vſque ad fundatum templum.	3.	3.Reg. 6.

Hi numeri ſummam eorum annorum quos ex tertij Regum, capite ſexto propoſuimus,conficiunt,nempe quadringentorum & octoginta,qui tempus continent quod effluxit à diſceſſu vel liberatione Iſraelitarum ex Ægypto, vſque ad templi iacta per Salomonem fundamenta. Atque hæc quidem tempora rectè eſſe conſtituta, ſumma illa annorum quæ hîc redditur, & à Scriptura exponitur, docet apertè. Quod idem arguunt alia Scripturæ loca hîc annotata,ex quibus ordine ſummi magiſtratus agnoſcuntur qui populo Dei præfuerunt à Moyſe ad Salomonem vſque,adiunctis ſingulorum ex ipſa Scriptura temporibus. Quo conſtituto & indubitato poſito, cætera quæ ſunt in horum temporum hiſtoria difficilia, & alioqui obſcura, poterunt expediri haud magno negocio, quum de huius ætatis tempore nulla moueri poſthac poſſit,aut certè debeat dubitatio.

Primùm autem ad ſcrupos,qui his annis occurrũt eximendos, id primùm ſtatuendum eſt,ſub Iudicum temporibus cõprehendendos eſſe tyrannorum & calamitatum, ab his in Eccleſiam Iſraeliticam inuectarum annos: quibus voluit afflictum populum ſuum Deus,propter idololatriam & alia quæ in eo vigebant ſcelera: vt malis & plagis admoniti Iſraelitæ redirent in viam, qui Deum ſuis maleficiis offenderant. Itaque quum dicitur ſub hoc aut illo iudice vel rectore terra quieuiſſe per aliquot annos, ita illud eſt accipiendum, defunctos ſuis miſeriis Iſraelitas,& ope diuina liberatos huius aut illius Iudicis miniſterio,deinceps vſos fuiſſe quiete & ſua libertate. Eos verò annos qui dicti ſunt afflictionum ſiue calamitatum, item eos quibus pax & libertas viguit & valuit in populo Dei,includi numero eodem,atque tẽpore illo finiri, quo terra dicatur vſa quiete.

Videtur autem Scriptura ſacra ſæpe eadem iteraſſe tempora, & veluti confudiſſe in Iudicum libro, quia de certa temporum illorum ratione conſtabat, ex Regum libris. Quamobrem octo illi anni quibus primùm dicuntur Iſraelitæ oppreſsi à Chuſan-Raſathaim rege Meſopotamiæ Iudic.3.8. intelligendi ſunt comprehendi ſub iis quadraginta annis, quibus poſteà dicitur terra quieuiſſe ſub Othoniele. Sic decem & octo anni quibus dicuntur Iſraelitæ ſeruiuiſſe Egloni regi Moab, Iudic.3.14. referendi ſunt ad inſequentia tempora, & iterum comprehendendi ſub octoginta annis, quibus

terra

terra quieuisse dicitur sub Aod vel Ehud. Quæ ratio seruanda est in cæteris magistratuum libri Iudicum temporibus. vt quum dicitur Deus tradidisse populum suum in manus Palestinorum annis quadraginta, Iudic.13.versu.1. & promittitur posteà Manue filius, qui afferat populum in libertatem, & vindicet à tyrannide Palestinorum. Quadraginta illi anni partim ad magistratum Samsonis, partim ad aliorum magistratum referendi sunt. Itaque etiam dicitur Samson iudicasse Israelem annis viginti, Iudic.16.31. Et vt certior in hoc magistratu, temporis esset ratio, capite decimoquinto libri Iudicum versu 20. vt intelligeretur quò referendi essent hi anni, ita dicitur: Iudicauitque Israel in diebus Philistim viginti annis. Ita viginti alij anni pertinere ad alterius vnius, aut plurium magistratum intelligēdi sunt: quum ex magistratuum temporibus constet nobis annorum ipsorum quadringentorum & octoginta summa, quâ, vt certâ, reliqua ista tempora dirigenda sunt & constituenda.

Temporum autem istorum recta per magistratus, quos nobis Scriptura proponit, ordinatio, locum etiam obscurum qui est in historia Iephthe aperit, & perspicuum reddit: quo alioqui nonnulli sunt in errorem inducti, dum numerum incertum pro certo propositum fuisse putauerunt. atque ex eo, temporum sub prioribus Iudicibus rationem iniundam esse crediderunt. Is verò locus habetur Iudic.11.26. in hæc verba: Quando habitauit (Israel) in Hesebon & viculis eius, & in Aroer & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem, per trecentos annos: quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? Quo loco Iephthe iniustam & iniquam postulationem regis Ammonitarum arguit. Quia primùm ea repetat, quæ nihil ad ipsum attineant, deinde serò veniat res illas repetitum, nempe post trecētos annos, qui iam propè præterierāt, ex quo eas regiones insederint Israelitæ Dei iussu, cuius quoque beneficio eas obtinuerint & occupauerint, quas nūc sibi reddi postulet. A Moyse autem sub quo terras eas quæ sunt inter Arnonem & Iabocum fluuios, vsque ad Iordanem occupauerūt Israelitæ, ad vsque Iephthe tempora, præterierant tantummodo anni ducenti sexaginta & sex. Quod ergo possessionem trecentorum annorum opponit iniustæ postulationi regis Ammonitarum Iephthe, id facit numero certo pro incerto proposito. Sic, vt dicat, annum agi propè trecentesimum ex quo nullus litem ea de re mouerit Israeli, pro qua iam bellum interet Ammonita, præter æquum & bonum, & contra iura omnia, & leges quùm diuinas tum humanas.

Anni autem illi ducenti sexaginta sex, ita intelliguntur: post Moysem, sub quo Seon & Og Amorrheorum reges sunt victi & deleti, quorum terras Israelitis largitus est Deus, Iosue tenuit imperium annis octodecim, deinde Othoniel rebus præfuit per annos quadraginta. Pòst, Aod rempublicam administrauit annis octoginta. Deinde Barac & Debora annis quadraginta. Quibus successit Gedeon per annos quadraginta. Abimelech posteà triennio rebus præfuit. Deinde Thola annis vigintitribus. Pòst, Iair annis vigintiduobus. qui anni vnà iuncti, summam explent annorum ducentorum sexaginta & sex, qui à Moyse vsque ad Iephthe imperatorem populi Dei effluxerunt. Nam post Iairum summæ rerum præfuit Iephthes, qui Ammonitas repressit, & domitos coegit in summas angustias, liberatis eorum tyrannide Israelitis.

Est & alius longè difficilior locus in Actis Apostolorum de annis Iudicum, capite decimotertio, versu 20. de quo nobis est dicendum in præsentia, quum propter loci necessariam explicationem, tum propter nostrorum plurimos, qui ausi sunt & audent quoque loci illius permutare numeros, nulla veterū codicum autoritate, aut alio certo vel diserto Scripturæ loco edocti

aut ſubnixi, cuius fide moueri debeant. Coniectura quidem duci videntur, cui tamen quàm parum fidei ſit habendum mox apparebit, deductis ordine ſingulis Iudicum libri locis, qui de iſtis temporibus aliquid annotatum habent. Is autem locus de quo agimus, ita Græcè habet, καὶ μετὰ ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα, ἔδωκε κριτὰς ἕως σαμουὴλ τοῦ προφήτου. id eſt, Et poſteà annis circiter quadringentis quinquaginta dedit Iudices, vſque ad Samuelem Prophetam. Quo loco pro τετρακοσίοις, id eſt, quadringentis, legendum cenſent τριακοσίοις, hoc eſt trecentis. quòd facilis fuit lapſus ex priore dictione in poſteriorem: & numeri ipſi annorum, quemadmodum quidem eos conſtituunt, & ſumendos iſto loco putant, non videantur conuenire. Nam à Ioſue vſque ad Samuelem anni reperientur tantùm trecenti quinquaginta ſeptem, inſpicientibus in eam quæ iam dicta eſt in Iudicibus ſupputationem. Quia autem ſeptem ad eum numerum collati exiguam cõtineant ſummam, omiſſi ſunt, aut detracti ab Apoſtolo, vt aiunt, eámque ob rem dixit trecentos quinquaginta. Quòd ſi quis vellet legere, quadringentos quinquaginta annos, nullo modo quadraret is numerus temporibus Iudicum. Hæc eſt eorum ratio, qui putant hunc locum ita reſtituendum, quem interim corrumpunt, vera commutata & peruerſa lectione, quùm Græca tum Latina, quam cõſentientibus & Græcis & Latinis codicibus hactenus habueramus, & Dei bonitate adhuc habemus. Nonnulli autem qui certiora & vero propiora videntur afferre, id aiunt, ab exitu de Ægypto ad diuiſionem terræ, annos eſſe 46. & à Samuele ad inchoatum Templum 84. qui ſi eximãtur à ſumma 480. quæ eſt tertij Regum 6. reſidui fient anni trecenti quinquaginta, quod oportet ſcribi in Actis: quia hæ ſummæ iam ſibi conſentiũt. Sed hi quid faciẽt exemplaribus quùm Græcis, tum Latinis, & autoribus antiquis, qui hanc lectionem annorum quadringentorum quinquaginta, germanam quum agnoſcerent, plurimùm ſe torſerunt in eius interpretatione? Adhæc id illud pernegamus quod pro confeſſo ſumunt, annos illos à diſtributa ſtatim terra ſibi conſtare, & ab anno octogeſimoquinto Caleb, qui Ioſue 14. cap. proponitur, inchoandam iſtam ſupputationem. Eſtque cur omnium illorum & diligentia & prudentia requirenda veniat hac in re: quia in hunc annorum numerum includunt tempora Ioſue, quæ eſſe excludenda ea quæ proximè anteceſſit periodus apertè demonſtrat, quæ ſic habet: Et deſtruens gentes ſeptem in terra Canaan, ſorte diſtribuit eis terram eorum. Deinde id adiungitur, de quo eſt quæſtio, quod Latinus permutata oratione Græca ita reddidit: Quaſi poſt quadringentos quinquaginta annos, & poſt hæc dedit Iudices vſque ad Samuel Prophetam. Declarat igitur verſus, deletos à Deo fuiſſe per Ioſuam Cananæos & per eum atque Eleazarum pontificem, ſortitò fuiſſe diſtributam terram Canaan Iſraelitis, ſicuti narratur Ioſue capite decimoquarto. poſt quod tempus, ait Apoſtolus, Deum dediſſe populo Iudices, per annos quadringentos quinquaginta vſque ad Samuelem prophetam. Ex quo apparet annos illos ſumendos eſſe poſt diſtributam ſorte, & occupatam atque poſſeſſam ſub Ioſue terram promiſſam, & poſt collocatos in promiſſis ſedibus Iſraelitas: quod nõ ſtatim omnino accidit poſt ſortes ductas, quemadmodum id ipſum arguit hiſtoria. Sunt ergo anni poſt Ioſuam defunctum, & poſſeſſam ab Iſraelitis terram ad Samuelem vſque, tot repetendi quot numerat Apoſtolus. ὡς autem particula Græca, non dubitationis ſed affirmationis eſt, vt ex eodem contextu liquet. Qui verò quadringentos quinquaginta annos, quos ſub iudicibus proponit Apoſtolus, conſentientibus Græcis & Latinis codicibus reperire aut explicare non potuerunt, debuerunt fateri quod res erat: nempe, ſe rem ipſam non aſſequi, & agnoſcere ingenij ſui tenuitatem: neque propterea fuit eò veniendum, vt dicerent locum eſſe corruptum, eúmque

ſua

ſua autoritate priuata & arbitrio, cenſerent immutandum.

Eſſe autem à Ioſue temporibus, quum ſub Iudicibus cœpit eſſe reſpublica Iſraelitica, vſque ad Samuelem, tot annos quot recenſet Apoſtolus, docet nos Dominus ex ſua Sacra ſcriptura. Quomodo verò, euntibus per ſingula capita libri Iudicũ, in quibus tẽporum perſcribitur ratio, additis ex Samuelis libro primo annis Heli, poterit facilè intelligi. Quod ita demonſtramus: Poſt deſtructas ſeptem gentes in terra Canaan, & terram ſorte diſtributam, Deus dedit Iudices populo, inquit Apoſtolus. Quare præterito Ioſue venimus ad Iudices, de quorum nomine titulum habet, Liber Iudicum. In quo capite tertio, verſu 8. primùm dicitur Deus tradidiſſe Iſraelem in manus Chuſan-Raſathaim, regis Meſopotamiæ octo annis. Eodem capite poſteà dicitur Deus dediſſe populo ſuo Othonielem vindicem, & aſſertorem libertatis publicæ, & terram quieuiſſe annis quadraginta. Prætereà capite eodem, ver. 14. habetur: Seruierúntque filij Iſrael Egloni regi Moab decem & octo annis. Deinde ver. 30. dicitur: Et quieuit terra octoginta annis à præliis (poſt cæſum Eglonem per Aod, qui eſt Ehud Hebraicè.) Ex hoc capite tertio annos iam habemus centum quadragintaſex.

Chuſan	8.
Othoniel	40.
Eglon	18.
Aod	80.
Summa	146.

Quarto verò capite docentur iſta. verſ. 3. dicitur Iabin rex Aſor per Siſaram ducem copiarum ſuarum vehementer oppreſsiſſe Iſraelitas per annos viginti.

Quinto capite, verſ. 31. dicitur terra quieuiſſe per annos quadraginta, ſublato Siſara per Barac & Debora. Ex his duobus capitibus quarto & quinto, annos habemus ſexaginta, nempe viginti Siſaræ, & quadraginta Barac, qui additis ſuperioribus centum quadragintaſex, fiunt ducenti & ſex.

Siſara	20.	
Barac	40.	
Summa	60.	60. & 146, fiunt anni 206.

Rediiſſe poſteà dicuntur ad ingenium Iſraelitæ, capite ſexto, verſ. 1. atque ex eo traditi fuerunt in manus Madian ſeptem annis.

Deinde capite octauo, verſ. 28. dicitur terra quieuiſſe deuictis Madianitis per Gedeonem annis quadraginta. In qua hiſtoria annos habemus quadraginta ſeptem, qui additi ſuperiori ſummæ annorum ducentorumſex, annos reddunt ducentos quinquaginta tres.

Madian	7.	
Gedeon	40.	
Summa	47.	Iam 47. & 206, fiunt anni 253.

Capite nono, verſu 22. dicitur poſt Gedeonem regnaſſe in Iſraele tribus annis Abimelech. Decimo capite inſequente, verſu 2. dicitur Thola iudicaſſe Iſraelem annis vigintitribus. ſequenti verſ. 3. dicitur illi ſucceſsiſſe Iair, qui iudicarit Iſraelem annis vigintiduobus. Deinde capitis eiuſdem verſu 8. dicuntur Ammonitæ oppreſsiſſe Iſraelitas per annos octodecim. Duodecimo poſteà capite, verſ. 7. dicitur Iephthe victis Ammonitis iudicaſſe Iſraelem ſex annis. Deinde verſ. 9. dicitur Abeſan iudicaſſe Iſraelem ſeptem annis. poſteà verſ. 11. dicitur Elon iudicaſſe Iſraelem decẽ annis. Pòſt verſ. 14. dicitur Abdon iudicaſſe Iſraelem octo annis. Ex iis capitibus nono, decimo & duodecimo, annos habemus nonagintaſeptem, qui additi annis ſuperioribus ducentis quinquagintatribus, annos conficiunt trecentos quinquaginta.

Abimelech	3.
Thola	23.
Iair	22.
Ammonitæ	18.
Iephthe	6.
Abeſan	7.
Elon	10.
Abdon	8.

Summa 97. quæ addita priori 253. efficit 350.

Capite deinceps decimotertio, verſ.1. dicitur Deus tradidiſſe Iſraelitas in manus Paleſthinorum annis quadraginta. Deinde capite decimoquinto, verſ.20. dicitur Samſon iudicaſſe Iſraelem annis viginti, quod idem reperitur capite decimoſexto, verſu 31. atque in Samſone tempora Iudicum recenſere & numerare deſinit liber ipſe Iudicum. Reſtat nihilominus Iudex vnus, nempe Heli, de quo 1.Samuelis cap.4. verſ.18. dicitur: Ipſe iudicauit Iſrael quadraginta annis. Hi anni quadraginta Paleſthinorum quibus oppreſſerunt Iſraelitas, deinde viginti Samſonis quibus iudicauit Iſraelem, & quadraginta Heli quibus Iſraelitis ius dixit, fiunt in totum centum, qui additi ad ſuperiores tercentos quinquaginta annos, reddunt eam ſummam annorum, quam poſt imperium Ioſue ad Samuelem vſque recenſuit in Actis Apoſtolorum Paulus Apoſtolus, in ſua oratione apud Antiochiam Piſidiæ, nempe quadringentorum quinquaginta.

Paleſthini	40.
Samſon	20.
Heli	40.

Summa eſt 100. Iam verò 100. anni & 350, fiunt 450.

Poſt Heli autem ſequitur Propheta Samuel, qui populum in officio continuit, quandiu rebus præfuit. In Samuele verò deſinit iudicandi, id eſt, regendæ Reipublicæ ratio, qua qui à Deo lectus erat ſummus in Iſraele magiſtratus, & certis miraculis atque indubitatis ſignis & argumentis confirmatus, agenda populo præſcribebat ex verbo Dei, & ius populo dicebat, nullo vſurpato ſibi regni aut imperij iure, quod ad ſuos poſteà transferret. Quamobrem Gedeon oblato ſibi & poſteritati ſuæ imperio per populum, Iud.8. 22. ita reſpondet ſequente verſ.23. Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis Dominus. Et quum Iſraelitæ poſtulant ſibi deſignari à Samuele regem, 1.Sam.13. id grauiſsimè fert Samuel, cui Deus iſtud ſubiicit, verſu eius capitis 7. Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Samuel autem poſt hãc populi inſani rogationem, abdicat ſe magiſtratu, & ſuarum actionum in magiſtratu reddit rationem, coram tota populi congregatione, & delecto rege Saul, 1.Sam.cap.12.verſ.5. vt quia defunctus ſit magiſtratu, tota poteſtas imperandi collata in regem Saul intelligatur.

Ex hac autem annorum & temporum ſub Iudicibus notatione, quam modò recenſuimus, intelligimus certum eſſe Apoſtoli dictum, de quadringentis quinquaginta annis, à diſtributa ſorte terra Canaan, & poſſeſſa poſt Ioſue imperium ſub Iudicibus vſque ad Samuelem: & eum locum bene habere, nec deprauatum eſſe, vt quidam non ſatis conſideratè cenſuerunt.

Reſtat tamen ſcrupulus & nodus in hac annorum ratione diſſoluendus, qui iam eſt explicatus, dum de conſtituendorum & accipiendorum ſub Iudicibus temporum & calamitatum ratione diximus. Id nihilominus in præſentia, quia eſt neceſſarium, repetemus. nam ſi damus Iudicum temporibus annos quadringentos quinquaginta, & Moyſis atque Ioſue annos quibus præfue-

præfuerunt Ecclesiæ Dei,adiungamus huic summæ: item addamus Samuelis & Saulis, prætereà Dauidis & Salomonis tempora, quibus præfuerunt Reipublicæ vsque ad fundatum Templum, longè plures annos reperiemus à discessu Israelis ex Ægypto ad fundatum à Salomone Templum, quàm definierit Scriptura 3.Reg. 6. vt anteà proposuimus. Verùm vt ea tollatur difficultas (quod anteà monuimus) nunc quoque repetendum est, scilicet de summa constituta 3.Reg.6. non posse ambigi, nec de annis magistratuum prius expositis, quum Scripturæ autoritate sint definiti. Et vt Apostoli memorata supputatio intelligatur,id quoque animaduertendum est, quosdam annos bis repeti,& iteratò dici: quemadmodum afflictionum anni dicti sunt comprehendi debere, & ad eam summam referri, qua dicatur pax fuisse, & quieuisse terra à præliis. De quo nihil sollicitus Apostolus eam summam retulit,quam sigillatim sumpti omnes isti numeri quos exposuimus,eundo per singula capita libri Iudicum,constituunt: quo modo summa quadringentorum annorum confecta est,quæ ponitur Actorum cap.13.vers.20.

Sunt & historiæ aliquot, quæ ad Iudicum tempora referuntur, nec satis constat in quod tempus conferendæ sint, de quibus aliquid videtur dicendum, antequam huius ætatis historiam missam faciamus, vt iis lucis aliquid afferatur. Initio libri qui Ruth inscribitur,istud habetur: In diebus vnius Iudicis, quando Iudices præerant, facta est fames in terra, abiitque homo de terra Beth lehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore sua ac duobus liberis. Istud autem accidisse nonnulli aiunt tẽporibus Abesan Iudicis,quem volunt esse Boos,quòd Iudicum 12. 8. dicatur post Iephthe iudicasse Israelem Abesan de Beth-lehẽ: qui ornatur hac prærogatiua, quòd habuerit triginta filios & totidem filias, quas maritis foris locarit, totidem acceptis nuribus, quas domum suam induxerit, iisque filios suos copularit. Sed congruere tempora vix possunt,quandoquidem Abesan ducentis quinquaginta annis,aut eo plus Iosuam consequitur, vt ex superiore Iudicum tabula constat. Sed,vt tota res clarius accipiatur, genus Iuda ex Euangelistæ Matthæi primo capite recenseamus, sicuti etiam extremo Ruth libro explicatur. Sic autem habet Euangelista: Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Boos de Raab. Boos autẽ genuit Obed ex Ruth.Obed.autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem.

Cæterùm ex Genesis capite 46. versiculo 12. intelligimus Esron natum ipsi Phares,antequam Ægyptum peteret Iacob.nam Esron cum auo Iuda & patre Phares,Iacobo abauo eos deducente,adiit Ægyptũ,vbi posteà nascuntur Aram, Aminadab, & Naasson. Est autem egressis de Ægypto filiis Iudá princeps Naasson, vt constat ex Numerorum cap.7. vers.12. Salmon autem filius Naasson terram promissam ingreditur cum Iosua, qui solus cum Caleb ex sexcẽtis Israelitarũ ætatis militaris millibus Ægypto egressis,Cananæam est ingressus.vt est Numerorum 14. 30. Ita Naasson cum cæteris ætatis virilis Ægypto liberatis obiit in deserto,cuius filius Salmon terram promissam ingressus est cum Iosue. Salmon verò posteà vxore Raab ducta,filium Boos sustulit, vt ex Euangelista Matthæo audiuimus. Raab autem Ierichunte excisa,propter fidem suam, quam exceptis exploratoribus missis Iericho per Iosue,iisque conseruatis declarauerat,recepta est in Ecclesiam Dei,cum parentibus & cognatis,quemadmodum explicatur Iosue cap.6.vers.25.Inde Boos natum esse sub Othoniele,aut paulò post Othonielem,verisimile est. Fames autem,cuius mentio fit in libello Ruth,sub Boos contigisse,& cætera omnia quæ illo exponuntur libello, apparet ex narrationis serie. Quæ omnia

referenda videntur ad tempora Aod vel Ehud, Obed autem natum fuiſſe ipſi Boos ex Ruth ſub tempora Barac, vel paulò poſt ſub Gedeonis tempus exiſtimare poſſumus. Certò autem de his ſtatuere vix poſſumus, vt tempus ipſum rerum geſtarum & annos notemus, quia quibus annis iſta contigerint, non definit Scriptura. Atque hæc de tempore quo hiſtoria Ruth contigerit, dicta ſint, quam poſſumus referre ad tempora Aod Iudicis, qui eſt Hebraicè Ehud.

Idoli etiam Michæ, atque eius vi ſublati per Danitas hiſtoria, pertinet ad tempora Iudicum, quæ cap. 17. & 18. eiuſdem libri pluribus exponitur: de qua aliquid etiam dicendum videtur, quòd ſtatim à morte Samſonis, quæ cap. 16. libri Iudicum deſcribitur, continuò capite decimoſeptimo inſequente dicatur: Fuitque eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri ſuæ, Mille & centum argenteos quos ſeparaueras tibi, & ſuper quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me ſunt. Quæ videntur ita dici vt cum ſuperioribus coniungenda veniant: quemadmodum etiam cenſent plerique, eo moti quòd iſta ſint ita ordine collocata, & poſita in Scriptura. Huc accedit quòd eodem capite, verſu ſexto, & ſequenti decimooctauo, verſu primo, dicatur: In diebus illis non erat rex in Iſrael. Quaſi illa acciderint paulò antè quàm daretur rex Iſraelitis. Verùm iſta alio tempore accidiſſe, rerum quæ in illa hiſtoria exponuntur, conditio & circunſtantiæ demonſtrant. Et ne quid de narrationis ordine ſcrupuli poſteà moueatur, hæc regula, quæ interpretibus Sacrarum literarum frequenter eſt in ore, retinenda & recolenda eſt memoria: Res non ſemper ſuo ordine aut loco recenſeri in Scriptura. quod Hebræi ſolent ita dicere, אֵין מְאוּחָר וּמְקֻדָּם בַּתּוֹרָה En meohar vmucdan batora, id eſt, non eſt prius aut poſterius in Scriptura. Quaſi dicerent, in explicandis rebus, Scripturam non ſemper ſequi aut obſeruare ſolere ordinem temporum, quæ prioris & poſterioris ratione conſtant. Quod infinitis locis demonſtrarem, ſi eſſet neceſſarium.

Cæterùm iſtam idoli Michæ fabricam paulò poſt Ioſue tempora contigiſſe apparet. quòd, vt ſcribitur Iudic. 1. 34. Danitæ in anguſtum & arctum coacti ab Amorrhæis, quos habebant ſibi affuſos, coacti ſunt nouas ſedes quærere extra ſuam ſortem, quum non haberent ſatis virium ad hoſtes ſuos pellendos, ex ſuis finibus, nec poſſent omnes qui eiuſdem Gentis erant, terminis iis nimium anguſtis quibus erant incluſi, cõtineri. Qua de cauſa de colonia longius emittenda ſtatuerunt. Itaque in ipſo monte Libano, ad fontes amnis Iordanis agros ſibi quæſiuerunt, exciſis & ſublatis incolis vrbis Lais ſiue Leſem, quam poſteà nominarunt Dan, de ſui parentis nomine.

In ſuis autem ſedibus ſinguli Iſraelitæ collocati fuerunt ſub Ioſue, & poſt etiam Ioſuam, vt apparet ex initio libri Iudicum. Non enim continuò ſedes ſibi à Ioſua aſsignatas obtinuerunt Iſraelitæ, ſicuti ea de re monuerat eos Deus, Exodi capite 23. verſ. 29. Inquiens: Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur. Paulatim expellam eos de conſpectu tuo, donec augearis, & poſsideas terram. Quòd ſi quis temporis huius certiorem requirit rationem, eam ex Ionathan ſacrifico idoli Michæ & Leuita reperiet. Idolum autem non paſſurum fuiſſe Ioſuam in ſua præſertim tribu Ephraimitica, ſi eo viuo iſtud contigiſſet, nemo vt opinor ambigit: præſertim quum dicatur Ioſue capite vigeſimo quarto, verſu primo: Seruiuítque Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue, & ſeniorum qui longo vixerant tempore poſt Ioſue, qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat in Iſrael. Quod idem repetitur Iudic. cap. 2. verſ. 7. Videmus autem eodem ſecundo capite libri Iudicum, vt Angelus, ſiue nuncius, ſiue propheta, miſſus ad locum flentium,

arguat

arguat Iſraelitas,quòd quum fuerint in promiſsis collocati ſedibus,neglexerint tamen Dei præceptum de euertendis idôlis Cananæorum, ſic vt eorum nulla extaret in poſterum memoria,& de fugiendo Cananæorum conſortio & ſocietate.Quæ poſt mortem Ioſue acciderunt,populo negligentius agente,& contaminante ſe idololatria & coniugiis Cananæorum.

Quòd autem ad Ionathan attinet, is fuit filius Gerſom,filij Moſis,vt extat ſcriptum Iudicum capite decimooctauo,verſu trigeſimo, quo hæc dicuntur: Poſuerúntque(Danitæ)ſibi ſculptile,& Ionathan filium Gerſom,filij Moyſis, ac filios eius ſacerdotes in tribu Dan,vſque ad diem captiuitatis ſuæ.Manſitque apud eos idôlum Michæ omni tempore quo fuit domus Dei in Silo. Moſes autem dum ageret in terra Madian, accepta vxore Sephora filia Iethro,ſuſtulit primum filium Gerſom,deinde alterum nomine Eliezer, vt eſt Exodi ſecundo capite, verſu vigeſimoprimo. Ex quo intelligimus Gerſom natum ipſi Moyſi ante eius in Ægyptum reditum, ad populum Iſraeliticum inde abducendum, & liberandum Dei mandato. Obiit verò in deſerto Gerſom cum cæteris ætatis militaris viris, qui Ægypto fuerant egreſsi. Nam, vt antè monuimus, ex Numerorum capite decimoquarto,verſu tricefimo, ſoli Caleb & Ioſue, ex omnibus Iſraelitis ætatis virilis, qui cenſi fuerant ab anno vigeſimo & ſupra,ingreſsi ſunt terram Canaan.Niſi quis exiſtimare velit Gerſom & Eliezer, filios Moyſis non fuiſſe egreſſos Ægypto, quòd cum matre Sephora repetiiſſent patriam ex itinere, dum peteret Ægyptum cum ſua familia Moyſes,vt ſcribitur Exodi capite quarto,verſu vigeſimoſexto,quod factum fuiſſe colligimus etiã ex capite Exodi decimooctauo,verſ.2. vbi Iethro dicitur tuliſſe Sephoram vxorem Moyſis, & duos ipſius filios, & veniſſe ad Moyſem in deſertum,vbi caſtra fixerant Iſraelitæ, iuxta montem Dei. Præſtat autem,meo quidem iudicio, ſic ſtatuere hac de re, vt dicãtur Gerſam & Eliezer cum cæteris virilis ætatis obiiſſe in deſerto, propter ea quæ dicuntur Numerorum capite decimoquarto, verſu vigeſimoſecundo: Attamen omnes homines qui viderũt maieſtatem meã, & ſigna quæ feci in Ægypto & ſolitudine,& tentauerunt me iam per decẽ vices,nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Huc accedit quòd qui erant ex familia Leui mares ab vno menſe cenſi ſunt. Numer. 26.62. quorum nullus extitit in ſecundo cenſu, eorum quos in deſerto Sinai primùm retulerant in cenſum Moyſes & Aaron Numer. tertio,& vigeſimoſexto.Obierant ergo Gerſom & Eliezer.Itaque dicimus Ionathan filium Gerſom filij Moyſis, ingreſſum terram promiſſam cum Ioſue & cæteris in deſerto natis. Ioſue autem mortuo quum religionem negligerent Iſraelitæ,nec ſua Leuitis redderent alimenta, coactus eſt alio loco ſibi victum quærere Ionathan quàm quo decimam accipere debuerat,vt hiſtoria capitis decimiſeptimi,libri Iudic.innuit.Fuit igitur Ionathan virili ætate,tum quum Danitæ locorum anguſtia præſsi, vt declaratur Iudicum capite primo,verſu trigeſimoquarto,deliberarunt de quærendis parti ſuorum nouis ſedibus. Quod fuiſſe factum docetur capite decimooctauo Iudicum,abducto ad eas ſedes Ionathan Moyſis nepote.Cuius poſteri tandem illic idôlo ſeruierunt, quandiu fuit domus Dei in Silo. Qua de re aliquid etiam dicendum eſt,quia pertinet ad inſequentes hiſtorias.

Primùm autem arca Domini poſita fuit Galgalis,vt eſt Ioſue capite quarto,verſu decimonono.Inde fuit tranſlata in vrbem Silo,quemadmodum Ioſue decimooctauo,verſu ſecundo ſcribitur,in hunc modum: Congregatíque ſunt omnes filij Iſrael in Silo, ibíque fixerũt tabernaculum teſtimonij. Manſit autem arca Domini in Silo vſque ad extrema tempora iudicis Heli, ſicut poteſt intelligi ex libro primo Samuelis. Nam primi Samuelis capite primo,

verſu tertio, pater Samuelis Elcana docetur ſolitus ſtatis diebus petere Silo, vt adoraret & ſacrificaret Domino in Silo. Ex quo loco poſteà, Paleſthinis inſtantibus Iſraeli, aduecta fuit Arca in caſtra, de communi omnium ſententia, vt explicatur primi Samuelis capite quarto, his verbis: Miſit ergo populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini exercituum, ſedentis ſuper Cherubim. Erántque duo filij Heli cum Arca fœderis Domini, Ophni & Phinees. Sed, vt ſequentibus explicatur, cæſi ſunt Ophni & Phinees à Paleſthinis, & Arca ipſa fuit capta, quæ poſteà varias habuit ſedes, donec eam Dauid cum populo traduxit Ieroſolymam. Sub Samuele autem, vt eſt capite ſeptimo primi Samuelis, quem noſtri dicunt primum Regum, abſtulerunt filij Iſrael Baalim & Aſtaroth, & ſeruierunt Domino ſoli. Ita eo tempore videtur ſublata ex Iſraele idololatria, ad quod vſque tempus iam inde à morte Ioſue, videntur Danitæ idololatria ſe contaminaſſe, ſacra illis procurante Ionathan, & filiis eius deinceps idem ſacerdotium tuentibus.

Vrbs verò Dan ſita eſt in extrema ſorte tribus Aſer, poſt Sidonem, ad montem Libanũ in agro Rohob: vt ſcribitur Iudicum capite decimooctauo, verſu vigeſimooctauo. Habet autem ager vrbis Dan, Iordanem de ſe manantem, ex quo nonnulli fluminis Iordanis etymologiã petunt, affirmantes Iordanem, qui eſt Hebraicè יַרְדֵּן Iarden, ſic dici quaſi יוֹרֵד מִדָּן Iored midan, labens & deſcendens ex Dan. Sed amnis Iordanis appellatio, longè eſt antiquior vrbe Dan. Multis enim poſt Moyſem annis vrbs Dan fuit inſtaurata, & nominata à Danitis. Notus eſt autem iam inde à primis Patriarcharum temporibus de Iordanis nomine fluuius is, qui nouem tribus & dimidiam Manaſſe diſtinguit à Peræa, id eſt, tranſiordanina regione recedente in Arabiam: quam incolunt duæ tribus Ruben & Gad cum dimidia Manaſſe. Vulgata ergo Iordanis etymologia ne cuiquam imponeret, id quoque monendum putauimus.

Reſtat ex Iudicum libro hiſtoria de Ben-iaminitis, hoc eſt, Gabaitis, qui ſunt de Gabaa vrbe tribus Ben-iamin, quorum ſcelus, & propter id cædes, atque internecio deſcribuntur capitibus decimonono, viceſimo & viceſimo primo. Gabaon autem vrbs, à qua dicuntur Gabaonitæ, alia eſt ab hac de qua agimus Gabaa, ex qua Gabaitas dicimus illius ciues & incolas. Eſt tamen vtraque vrbs quùm Gabaa tum Gabaon in ſorte tribus Ben-iamin: ſed diuerſa eſt vtriuſque vrbis orthographia, & ſitus diuerſus. Vnde vrbes non eſſe eaſdem intelligimus. Tempus autem quo ſcelus Gabaitarum, & bellum cõtra eos ſuſceptum, factum fuit, indiſcretè proponitur, nempe quo nõ eſſet rex in Iſrael, & quo vnuſquiſque quod rectũ videbatur ſibi, faceret. In libro autem Iudicum, vbi ait Scriptura, non fuiſſe regem in Iſrael, id vult ſignificare, nullum fuiſſe ſummum magiſtratum, qui omnibus agenda præſcriberet, & cunctos gladio, hoc eſt, pœnis & ſuppliciis legitimis cogeret ad officium. Habebat autem vnaquæque tribus ſuos magiſtratus, ſcilicet principes & cenſores qui tribui ſuæ præerant, & ius è verbo Dei dicebant. Sed fieri poterat, vt quum iis ſummus aliquis magiſtratus Imperatoris more aut dictatoris non præeſſet, particulares tribuum magiſtratus, res parum commodè gererent. Quod aut ipſi negligenter ſuum munus obirent, aut ſubditis vterentur præfractis, aut vtrumque etiam accideret, vt eſſent contumaces ſubditi, & magiſtratus negligentes ac parum ſoliciti de ſuo munere. Eo autem rerum ſtatu ad Pontificem maximum, de agendis ferè referebatur. Vnde Pontifices tum iudicare Iſraelem dicebantur: ſicuti quouis tempore de rebus conſulebãtur grauioribus & arduis, quas ex ore Domini & reſpõſis diuinis cõponebant & iudicabant: quemadmodũ ea de re præceptum extat Deut. 17. verſ. 8.

in hæc

in hæc verba: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & Iudicum inter portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniésque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te Legem eius. Interim autem quum sine summo magistratu populus Dei ageret, res dici poterat rediisse ad interregnum. Ita eo tempore quo Gabaitæ tantum scelus, quantùm declarat Scriptura, designarũt, erat interregnũ, de quo statuere nobis certi aliquid liceret, si de ætate Phinees cõstaret, qui patri Eleazaro successit in Põtificatu. Eleazarus autẽ paulò post Iosuam, aut eodem tempore quo Iosuas, vita defungitur: cui succedit Phinees. Iosue verò capite 24. obitus Eleazari post mortem Iosue describitur, vt vtrumque temporibus iisdem ex hac vita cõmigrasse ad Deum intelligamus. Eleazari autem filium, Phinees, summum sacerdotem, consultum fuisse ab Israelitis bello isto Gabaitico docetur Iudicum cap. 20. vers. 28. Gabaiticum ergo bellũ, quo ad internecionẽ propè funditus deleta fuit tribus Ben-iamin, gestum fuit sub Phinees: de cuius ætate dicuntur ea per Rabinos, quæ nullo Scripturæ loco queant cõfirmari, súntque prorsus absurda: quamobrem illa missa facimus. Possumus autem id pro certo affirmare, lõgè ante regum tempora, bellum istud Gabaiticum fuisse gestum, contrà quàm sentiant nonnulli. Quòd Saul, cuius ætate res Ben-iaminitarum florebant, primus rex Israelitarũ fuit de Gabaa, vt intelligitur ex primi Regum cap. 10. vers. 26. vbi dicitur istud: Et dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam, sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa. Inde licet colligere, quemadmodum & ex aliis locis, tribum Ben-iamin ex eo paruo numero, qui restiterat ex tam funesto bello, quod extremo Iudicum libro describitur, restitutam fuisse priori dignitati eo tempore: vt id bellum multis annis ante illa tempora verè posit dici confectum fuisse. Atque hæc de Iudicum temporibus, ad Salomonis annum vsque quartum sunt dicta.

Tempus à fundato Salomonico Templo ad transmigrationem Babylonis, siue ad captum Ioacim patrem Iechoniæ per Nabucodonosorem, est annorum quadringentorum & octo. Cap. V.

SEquitur nunc sub regibus qui Salomonem sunt consequuti, paulò difficilior temporum ratio, quàm Babylonica includit transmigratio. In quã nostrã diligentiam voluit exerceri Deus, quòd ea tẽpora nusquã in vnam summam collegerit Scriptura, iis quidem libris, quos ad nostras manus per suos Prophetas & Apostolos peruenire voluit Dominus. Ea enim per singulorum regum imperia, in quibus pleraque tempora repetuntur, explicata habemus. In quibus tamen ne incerti hæreremus cauit Scriptura sacra, collatis tẽporibus regum Iuda, cum tẽpore regum decem tribuum, quos nominat à portione familiæ Israeliticæ maiore, reges Israel. Nam in hac historia notandum illud est, hactenus quidem Israelis appellationem pertinuisse ad vniuersum Dei populum, & duodecim illas tribus, seu gentes, seu familias ab Abrahamo per Iacobum, qui etiam dictus est Israel, deductas & proseminatas. Post Salomonis autem imperium, duodecim ipse tribus Israeliticæ, quæ vnius populi &

regni corpus constituebãt, distractæ sunt in duas factiones, quæ in duas Monarchias aut duo regna abierunt. Quorum vnum mansit in Dauidis familia, quod dictum est regnum Iuda, quia tribus Iuda, cuius præter cæteras potentia & nobilitas clara fuit, adiuncta tribu Ben-iamin, reges habuit ex suo corpore & ex suis tribulibus seu gentilibus, de familia Dauidis, idque Deo eius rei autore, vt iis alios reges habere non licuerit. Cæteræ autem tribus Israeliticæ, fastidito posterorũ Dauidis imperio, reges sibi ex aliis tribubus legerũt, nulla certa regum serie, aut familia designata, è qua peterentur reges. Qui autem earum tribuum fuerunt reges, dicti sunt reges Israel. Quorum idololatriam, & quæ comitantur idololatriam scelera, exosus Deus, iactari variè Israeliticum regnum voluit, donec id funditus sustulit: Israele ipso, id est, decem illis tribubus pulsis terra Canaan, & per varias mundi oras disiectis, & sparsis illis Israelitis, quo tempore apud Iudæos regnabat Ezechias, adempta illis omni spe reditus in terram, quam Dei benignitate prius obtinuerant.

Regnum verò Iuda post Salomonem intelligitur regnum duarum tribuum, nempe Iuda & Ben-iamin, quibus præfuerunt Dauidis posteri, è quibus secundum carnem est ortus & natus Dominus Iesus Christus. At regnũ Israel, accipiendum est regnum illud quod reliquæ tribus decem constituebant. Quibus ex variis & diuersis familiis præfuerunt reges, populo factionibus diuiso, & studiis modò in hunc modò in illum inclinantibus, sicuti prolixè docent Sacra scripta in Regum libris: ex quibus regnorum & rerum publicarum conuersiones & excidia quamobrem accidant, in horum regum Iuda & Israel historiis clarè licet cernere.

In hac autem notatione temporum, in qua variè est erratum & ab Hebræis & à nostris, nodi omnes & scrupi vitari & dissolui poterunt, animaduersa Scripturæ ratione, quam in his temporibus explicandis obseruat. Confert enim regum Iuda & regũ Israel tẽpora inter se, vt quoto cuiusque regis anno, quisque rex imperauerit, animaduertatur: atque etiam intelligatur qui nam reges socios imperij sibi asciuerint, & quos habuerint consortes in imperio, ne abundantes anni, id est, qui pluribus eodem tempore quo simul regnarunt, tribuuntur, veniant in numerum. Adhæc vt quænam interregna fuerint in his Monarchiis, notetur, non absque ratione constituta fuit regnorum istorum inter se comparatio. Quibus animaduersis, temporum istorum perspicua futura est numeratio & recensio, quæ alioqui perquam difficilis esset atque impedita. Sed antequam ad istorum temporum rationem ex Scriptura sacra explicandam veniamus, duo nobis recognoscenda & repetenda sunt, quorum vnum, & si est iam certum & constitutum, nihilominus hoc loco repetendum venit, nempe is annus à quo temporis huius summam ordimur. Quarto autem anno Salomonis prius conclusimus tempus: quò fit vt à quinto Salomonici regni anno inchoanda nobis præsens sit supputatio. De qua nemo est qui dubitare possit, quum nobis ordine à Scriptura definito procedant tempora regni Salomonici, in quo versamur.

Alterum est, de quo inter autores, qui de temporibus scripserunt, non conuenit, qui finem huius temporis non eodem retulerunt, moti suis rationibus, quas non habemus necesse omnes explicare. Quidam enim Sedeciæ regis annum vndecimum, finem horum temporum constituunt: quo regnum Iuda sublatum, & templum Salomonicum solo æquatum fuit cum ipsa vrbe Ierusalem, per Nabucodonosorẽ Babylonium monarcham. Sic enim cẽsent, transmigrationem populi Dei inde esse inchoandam, quòd vrbe funditus euersa, & Templo solo æquato, gentis Iudaicæ & regni Iuda fuit sublata autoritas: regione relicta vacua, & feris incolenda, vt sua Sabbatha celebraret,

sicuti

ſicuti loquitur Scriptura, quum id ſæpius populo, niſi reſipiſceret, interminati eſſent Prophetæ.

Alij putant referendum huius ætatis extremum tempus, ad regis Ioachin, qui etiam dicitur Iechonias, exilium, quod in annum octauum regni Nabucodonoſoris incidit, vt eſt quarti Regum, capite vigeſimoquarto, vbi multis verbis eius temporis explicatur calamitas, vaſorum ſacrorum parte ſublata, & primariis vrbis traductis Babylonem, tenuioribus tantùm relictis, ne deſerti manerent agri, aut tam ferax regio relinqueretur incolis vacua, & victori eſſet inutilis, ſi nullum ex ea cenſum referret. Aliorum miſſas facimus ſententias, ne ſimus hac in re longiores, & minus neceſſariis commemorandis immoremur.

Cæterùm captiuitatem ſiue tranſmigrationem Babylonicam intelligunt omnes, & fatētur horum temporū eſſe terminum, ſed vnde ſit illa inchoanda tranſmigratio, & ad quod tempus referenda, nō idem cenſent ſcriptores. Nos autem ex Sacris oraculis intelligimus eam eſſe cōferendam in primum annum Nabucodonoſoris, qui fuit annus quartus Ioacim patris Iechoniæ, qui quidē Hebræis eſt יְהוֹיָקִים Iehoiaquim: vt Latinis pro Ioacim dictus eſſet voce commodiore Ioaquim. quia Coph litera Hebraica, reſpōdet Latinorum Q. Quod & ex forma literæ ipſius Quoph apparet, quæ eſt ק. refertque inuerſum q. item ex nomine quoque literæ ipſius Hebraicæ, quæ multis Grāmaticis dicitur Quuph. è qua voce, detracta litera vltima, confectum eſt, vel deriuatum potius nomen Quu literæ. Sed ad noſtram Babylonicam redeamus tranſmigrationem, quæ doctorum magnæ parti viſa eſt incipere à deuicto Iechonia.

Sed qui ita exiſtimant, vt exilium Ioachin ſiue Iechoniæ, filij Ioacim, ſit initium tranſmigrationis Babylonicæ, id eſt, captiuitatis populi Iudaici, traducti Babylonem per Nabucodonoſor, etſi habent quod pro ſe dicant, tueri tamen & retinere theſim ſuam nequeunt. Nam trāſmigratio illa, quæ Babylonica dicitur, quæque annis ſeptuaginta definitur, omnino inchoanda eſt à primo Nabucodonoſoris anno, qui incidit in extremū annum tertiū Ioacim, & quartum eiuſdem annum conſequentem: atque ob eam rem Ieremias confert annū quartū Ioacim cum primo Nabucodonoſoris, vt pòſt intelligetur. Daniel autē hiſtoriæ ſuæ initio tēpus illud notat, atque ita rem ipſam deſcribit, vt apertè doceat Deum populo ſuo iure iratum, propter idololatriam & alia ſcelera, ab eo anno qui primus fuit Nabucodonoſoris, & quartus Ioacimi, damnaſſe exilij populum ſuum, quum victorē exterum illum regem effecerit vrbis Ieruſalem, quam ſpoliarit, & regis Ioacimi, quem victū catenis captiuum abduxerit, & tēpli ſui, quod tanquā à ſe derelictū permiſit poteſtati regis Chaldæi. Qui vaſa ſacra inde abſtulerit & in Babylonem aſportarit, atque etiā nobilitatē abductā ex Iudæa, ſeruire ſibi coēgerit. Daniel enim, Ananias, Miſael, & Azarias, delecti ex captiuarū nobilium familiarū numero, miniſterio victoris regis Nabucodonoſoris deſtinati fuerūt. Ioacim autē poſt id tempus quo in manus Babylonij monarchæ Nabucodonoſoris venit, ſuſtulit Iechoniam, quemadmodum id ex Hiſtoria ſacra, & Scripturæ verbis colligitur. Eius verò rei fidem nobis facit Euāgeliſta Matthæus, qui natū ait Iechoniam tempore trāſmigrationis Babylonicæ. Quòd ſi natus eſt Iechonias ipſo exilij Babylonici tempore, quomodo potuit ſub eo rege incipere trāſmigratio Babylonica? præſertim quum poſt patrē regnarit, atque eius pater aliquot annis poſt ipſam tranſmigrationem regnum tenuerit precariò, data & obligata fide ſua Nabucodonoſori: à quo fuerat ſuæ dignitati redditus? Neq; verò ſunt obſcura Matthæi Euangeliſtæ verba, quæ capite primo, verſu vndecimo ita habent: Ioſias autem genuit Ioacim: Ioacim autem genuit Iechoniam &

fratres eius, in transmigratione Babylonis. Sic enim textus is ex fide veterum codicum Græcorum Latinè & Græcè quoque restituendus est: ἰωσίας δὲ ἐγέννησε ἰωακεὶμ, ἰωακεὶμ δὲ ἐγέννησε ἰεχονίαν: quemadmodum Faber Stapulēsis annotauit suis in Euangelia commentariis, impressis per Simonem Colinæum Meldis, anno Domini 1522. Hanc quoque lectionem confirmant impressi Græci noui Testamenti codices per Robertum Stephanum Lutetiæ, anno Domini 1550. Sed in his legitur ἰακεὶμ voce contracta, & idem valente cum ἰωακεὶμ. Bucerus quoque suis in Euangelium Matthæi commentariis, ait se ita hunc locum legisse, in vetustissimo quodam codice Græco. Iosias autem genuit Ioacim, Ioacim autem genuit Iechoniam. Cæterùm Iechonias filius Ioacim, id est ἰωακεὶμ, dicitur etiam Hebraicè יְהוֹיָכִין Iehoiachin, secundi Paralipom. capite tricesimo sexto, versu nono, qui est in communi seu vulgata translatione Latina Ioachin per n in fine, & ch. quum pater eius sit Ioacim יְהוֹיָקִים per m in fine, & per c. vt est anteà quoque dictum, pro quo fuerit dicendum Ioaquim. Iechoniam verò nominat etiam Euangelistæ more Ieremias capite vigesimosecundo, versu vicesimoquarto, vbi à Propheta dicuntur ista, Viuo ego, dicit Dominus, quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextra mea, inde euellam eum.

Non solùm autem ex ipso Euangelij contextu iam dicto, sed ipsa quoque generationum repetitione & anacephalæosi, quam proponit Euangelista, intelligimus Iechoniam natū post transmigrationem Babylonicam. Et quia illæ generationes non sunt omnibus notæ & ad præsens argumentum pertinent, repetentur hîc à nobis breuiter ex ipso Euangelista Matthæo, cuius verba ita habent: Omnes generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim. Et à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. Et à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim. Hæ autem generationes hoc ordine constituuntur & recensentur ab ipso Euangelista Matthæo.

1 Abraham. 2 Isaac. 3 Iacob. 4 Iuda. 5 Phares. 6 Esrom. 7 Aram. 8 Aminadab. 9 Naasson. 10 Salmon. 11 Boos. 12 Obed. 13 Iesse. 14 Dauid.

Pòst à Dauide, qui memoratur decimusquartus ab Abrahamo, sequuntur aliæ generationes quatuordecim, vsque ad transmigrationem Babylonicam.

1 Salomon. 2 Roboam. 3 Abiam. 4 Asa. 5 Iosaphat. 6 Ioram. 7 Ozias. 8 Ioathan. 9 Achaz. 10 Ezechias. 11 Manasse. 12 Amon. 13 Iosias. 14 Ioacim.

Sub Ioacim patre Iechoniæ, transmigratio incidit Babylonica, quod, vt est ab Euangelista annotatum, ita secundi Paralipom. capite trigesimosexto, docetur his verbis: Vigintiquinque annorum erat Ioacim quum regnare cœpisset, & vndecim annis regnauit in Ierusalem, fecítque malum coram Domino Deo suo. Contra hunc ascēdit Nabucodonosor rex Chaldæorum, & vinctum cathenis duxit Babylonem. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo. Huic testimonio secundi Paralipomenon Danielis historia consentiens est, vt prius monuimus. Ita enim librum suum orditur Daniel: Anno tertio Ioacim regis Iuda, venit Nabucodonosor rex Babylonis in Ierusalem, & obsedit eam. Et tradidit Dominus in manus eius Ioacim regem Iuda, & partem vasorum domus Dei, & asportauit ea in terram Sennaar, in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui. hæc initio historiæ suæ Daniel ita explicat. Vnde Nabucodonosorem intelligimus vasa sacra templi Dei transtulisse Babylonem, & Ioacimum quoque vnà vinctum abduxisse, cum nobilitate Iudaica. Quamobrem à Ioacimo, sequuti

ſequuti hæc tam manifeſta Scripturæ teſtimonia,tranſmigrationem Babylonicam incipere dicimus,vnde hiſtoriam ſuam orditur Daniel. Iam verò tertij ordinis generationes hæ numerãtur ab Euangeliſta, initio facto à Iechonia,qui poſt inchoatam tranſmigrationem Babylonicam,id eſt,tẽpore ipſius tranſmigrationis natus eſt.

1 Iechonias. 2 Salatiel. 3 Zorobabel. 4 Abiud. 5 Eliacim. 6 Azor. 7 Sadoc. 8 Achim. 9 Eliud. 10 Eleazar. 11 Matthan. 12 Iacob. 13 Ioſeph. 14 Chriſtus.

Hæ ſunt quæ Babylonicum exilium conſequuntur generationes quatuordecim, in quibus recenſetur primus Iechonias. Quem regnaſſe quum rerum potiretur Nabucodonoſor, ex Hiſtoria ſacra compertum habemus, quòd eum ſuſcipiat Nabucodonoſor anno regni ſui octauo,vt eſt quarti Regum capite vigeſimoquarto, verſu vndecimo. Ieremias autem prophetiæ ſuæ capite vigeſimoquinto demonſtrat iam inde à quarto anno Ioacim patris Iechoniæ, Deum Nabucodonoſori ſummum imperium in Iudam & vicinos populos conceſsiſſe, vt tum incipienda tranſmigratio Babylonica intelligatur.Sic autem inquit Ieremias: Verbum quod factum eſt ad Ieremiam de omni populo Iudæ, in anno quarto Ioacim filij Ioſiæ regis Iudæ, ipſe eſt annus primus Nabucodonoſor regis Babylonis. Deinde eodem capite, ſequente verſu vndecimo,inquit: Et erit vniuerſa terra hæc in ſolitudinem & ſtuporem, & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis. Quartus igitur annus regni Ioacim, dicitur primus regni Nabucodonoſoris à Ieremia,quòd in quartũ annum incurrat primus annus Nabucodonoſoris, qui tamen incipiebat ab anno tertio eiuſdem Ioacim, quemadmodũ initio ſui libri innuit Daniel. Eodem quarto anno Ioacim cæſum fuiſſe Pharaonem Nechaonem regem Ægypti per Nabucodonoſorem teſtatur etiam Ieremias capite quadrageſimoſexto, vt eo anno conſtet illam ampliſſimam Monarchiam Babylonicam fuiſſe conſtitutam ſub Nabucodonoſore, ſicuti per ipſum Prophetam denunciauerat Dominus. Ieremiæ verba ſunt hæc: Verbum Domini quod factum eſt ad Ieremiam Prophetam contra Gentes, ad Ægyptum, aduerſus exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat iuxta flumen Euphratem in Charcamis, quem percuſsit Nabucodonoſor rex Babylonis,in quarto anno Ioacim filij Ioſiæ,regis Iuda.

Ex his igitur & initium tranſmigrationis Babylonicæ ſtatuimus primum annum Nabucodonoſor,qui incurrit in annum tertium & quartum Ioacim: atque affirmamus Iechoniam regnaſſe ipſo tranſmigrationis Babylonicæ tempore,poſt patrem Ioacim. Qui etſi vinctus Babylonem abductus fuerat, poſteà tamen remiſſus fuit in regnum,data fide Nabucodonoſori, cui triennio fidem ſeruauit, vt eſt quarti Regum capite vigeſimo quarto: In diebus eius aſcendit Nabucodonoſor rex Babylonis, & factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis: & rurſus rebellauit contra eum. Poſteà verò fide fracta quum rebellaſſet,bello fuit à Nabucodonoſore repetitus,& victus,fuit abiectus inſepultus,laniandus feris & volucribus relictus,periurij cauſa.Quò vaticinium Ieremiæ quod extat capite vigeſimoſecundo,verſu decimooctauo,compleretur, quod quidem tale eſt: Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Ioſiæ regis Iuda: Non plangent eum,væ frater & væ ſoror, non cõcrepabunt ei væ Domine,væ inclyte. Sepultura aſini ſepelietur, putrefractus & proiectus extra portas Ieruſalem. Eodem pertinet comminatio quoque illa quæ eadem de re extat Ieremiæ capite trigeſimoſexto, verſu 30. his verbis: Prætereà hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & cadauer eius proiicietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem.Et viſitabo contra eum,& contra ſemen eius iniquitates

suas,& adducã super eos,& super habitatores Ierusalem;& super viros Iuda, omne malum quod locutus sum ad eos, & non audierunt. Quòd verò dicit Euangelista, Iechoniam & fratres eius natos ipso transmigrationis Babylonicæ tempore,consentit cum his,quæ dicuntur secundi Paralipomenon capite tricesimosexto,versu nono: Octo annorum erat Ioachin quum regnare cœpisset,& tribus mensibus ac decem diebus regnauit in Ierusalem,fecitque malum in conspectu Domini. Ex hoc loco natum esse Iechoniam possumus colligere anno quarto patris eius Ioacim, quo anno venit in potestatem Babyloniorum. Annos enim vndecim regnauit Ioacim,cui successit Iechonias annos octo natus. Octo si addamus tribus,fient vndecim,quot annos regnauit ipse Ioacim. Post tres autem annos quibus ipse Ioacim regnauit,natus intelligitur Iechonias, nẽpe quarto anno patris,quo fuit trãslatus Babylonem, & posteà remissus,atque ita fit octo annorum ipse Iechonias anno patris vndecimo. Post quem annum, patre regno exacto, adsciscitur in regium thronum filius, annum agens octauum. Gentis ergo Iudaicæ captiuitas,quæ Babylonica dicitur transmigratio, & Iechoniæ natiuitas, ad eadem tempora referri debere, ex his intelligitur. Vnde colligimus non esse incipiendam transmigrationem Babylonicam à Iechonia per Nabucodonosorem abducto Babylonem,sed à quarto anno Ioacimi patris Iechoniæ.

Quòd autem ad Sedeciæ regnum attinet, id Babylonio regi fuisse obnoxium scimus, quòd fuerit Sedecias rex institutus à Nabucodonosore, & ab eodem posteà meritò propter perfidiam, affectus supplicio. à quo propterea non potest transmigratio Babylonica inchoari. Atque ex horum regum successione,Ioacim,Iechoniæ,Sedeciæ,sæpius Iudæos à Nabucodonosore bellis appetitos & afflictos intelligimus propter sua scelera, & tandem ea regione exactos,quam diuina promissione acceperant,vt ipsi Deo, cuius in eos infinita extabant beneficia,seruirent in sanctitate & iustitia. Quod quia facere neglexerunt,primùm sub Ioacim filio Iosiæ missi sunt sub iugum,à rege Babylonico anno quarto ipsius Ioacim, atque inde incipit ipsa quæ dicitur transmigratio Babylonica. Deinde iterum propter perfidiam bello appetitus Ioacim, abiectus fuit insepultus: posteà sub Iechonia sunt victi & subiugati Iudæi. quartò quum rebellassent sub Sedecia, ab eodem rege Babylonio superati, pœnas suæ impietatis dederũt,euersa vrbe Ierusalẽ, & Templo solo æquato, & toto populo Babyloniam traducto, Regio nomine obliterato & sublato in posterum in ipsa tribu Iuda. Nam post Sedeciam externis imperiis semper paruit & obnoxia fuit gens Iudæorum, vt sequentes aperient historiæ.

Occurritur autem nobis hoc loco à nonnullis,qui Ezechielis vtuntur testimonio, ad suam confirmandam sententiam de transmigratione Babylonica, quam censent incipiendam à Iechoniæ regno. Quibus vt satisfiat hoc respondemus, Ezechielem quidem locis aliquot,annos captiuitatis enumerare à capto Iechonia,cũ quo ipse Propheta Ezechiel fuit abductus in captiuitatem. Sed eam temporis notationem negamus pertinere ad eorum temporum quæ tractamus rationem. Ezechiel autem annos à suo exilio numerat,eodem modo quo & vaticiniorum suorum initio,eosdem ab inuentione libri Legis sub Iosia,aut certè à proximo exacto Iubilæo repetit. Nam quum ait, Et factum est in tricesimo anno, quarto mense, quinta eiusdem mensis die, quum essem in medio captiuorũ iuxta flumen Chobar, aperti sunt cœli & vidi visiones Dei: eum annum trigesimum refert ad annum Iubilæi, proximè exactum,aut ad eum annum quo sub Iosia liber Legis fuit repertus,qui incidit in annum captiuitatis Ioachin siue Iechoniæ. Quamobrem subiungit: In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Ioacim.

Sed

Sed ista nequaquam refert ad initium annorum septuaginta, qui Babylonicæ transmigrationi destinati erant à Deo. Quemadmodum id factum à Daniele videmus, in quo potissimùm spectantur hi anni, sicuti & hebdomades septuaginta, quæ his captiuitatis Babylonicæ annis septuaginta sic respondent, vt eam summam septies referant: qua totius Iudaicæ gentis siue Ecclesiæ Dei continetur status, vsque ad Domini nostri Iesu Christi mortem, pro nobis in cruce obitam. Licet autem cuiuis annos à quacunque re illustri volet numerare: quemadmodum videmus & à mundo condito, interdum annos repeti & à diluuio, & à vocatione Abrahami, & à descensu in Ægyptum, & à discessu ex Ægypto, atque aliis infinitis rebus memorabilibus, quas nostri literarum meliorum & historiarũ verarum ignoratione, Æras dixerunt. Qua ratione licuit Ezechieli Prophetæ annos exilij sui, à capto Iechonia recensere, sicuti eosdem quoque annos annotauit à reperto Legis libro sub Iosia, quod anno regis Iosiæ decimooctauo contigit. In quo quia nullam habuit rationem capti Ioacim, nihil est quòd eius supputatione vtamur in annis transmigrationis Babylonicæ supputandis.

Hoc ergo sit positũ, annum quartum Ioacim filij Iosiæ, vel annũ primum Nabucodonosor, transmigrationis Babylonicæ initiũ statuere, in quo desinit hoc tẽpus, quod post annum Salomonis quartum numeramus, & definimus annis octo & quadringentis, quod ita ex Scriptura colligimus. Salomon regnauit annis quadraginta, vt est tertij Regum capite 11. versu 42. De his autem annis detrahimus quatuor, quos priori ætati tribuimus, ita de his quadraginta annis restabunt triginta sex.

Post Salomonem schisma fit regni Israel, id est, ipsius Dei populi, qui nomine Israelis hactenus census fuit. Duæ autem tribus, nempe Iuda & Beniamin posteritati Dauidis seruantur, sortiuntúrque nomen regni Iuda, in quo post Salomonem regnauit Roboam filius Salomonis annis septemdecim, vt est tertij Regum cap. 14. vers. 21.

Roboam reliquit successorẽ filium suum Abiam, qui annis tribus regnum Iuda tenuit, vt est 3. Reg. 15. 1.

Asa filius Abiam posteà regnauit in Ierusalem annis quadraginta & vno, vt scribitur tertij Regum cap. 15. vers. 9. Sed ex his quadraginta & vno annis, vnum eximere oportet annum, quo cũ patre Abiam regnauit Asa, quemadmodum ex collatione regum Israel intelligitur. Anno enim vicesimo Ieroboam regis Israel Asa regnum adit, qui annus erat tertius Abiam, quum is decimooctauo anno Ieroboam cœpisset regnare, vt locis citatis docetur.

Iosaphat posteà filius Asa regnat in Ierusalem, annis vigintiquinque, vt habetur tertij Regum cap. 22. versu 41. Ex his etiam vigintiquinque annis vnus eximẽdus est, quòd vltimus annus Asa, est primus Iosaphat, qui anni incurrunt in quartum annum Achab, sicuti regum istorũ collatio monstrabit.

Horum autem regum anni.

Salomonis	36
Roboam	17
Abiam	3
Asa	40
Iosaphat	24

Summam annorum centum & viginti explent. 120.

Ioram filius Iosaphat, regnauit annis octo, vt est quarti Regum capite 8. vers. 16. At ex his annis detrahẽdi sunt quatuor, quibus socius in patris regno fuit. Nam filius Iosaphati Ioram ipse, dicitur inisse regnũ anno quinto Ioram

filij Achab regis Israel, qui annus erat Iosaphati vicesimussecundus. Quod regnorum Israel & Iuda patefaciet comparatio. Alia quæ in his regnis occur runt dubia,explicabit tabula istorum huic capiti subiecta.

Ochozias filius Ioram regnat vno anno in Ierusalem,4. Reg. 8.25. sed hic annus,in annum patris ipsius vltimum incurrit, quo regni consors fuerat lectus à patre. Vterque autem annus,vltimus Ioram & primus Ochoziæ incidunt in duodecimum annum Ioram filij Achab,regis Israel,vt citatus 4.Reg. 8. locus arguit, & ipsi regũ Iuda & Israelis anni collati monstrabunt. Ochozias autem filius Ioram regis Iuda, & Ioram filius Achab, occidũtur eodem tempore, 4. Reg. 9.vers.24.& 27. à Iehu,designato rege Israel à Deo,ad excidendam & tollendam funditus familiam Achab.

Post Ochoziam regnat in Iuda,per summum scelus & audaciam occupato regno,Athalia mulier impia & factiosa,sex annis,4. Reg. 11. 3. Erat autem Athalia mater Ochoziæ, filia verò Amri regis Israel, patris Achab, impia & scelesta ex impiis prognata, quæ nepotes suos Ochoziæ liberos, quos potuit, per summum scelus iugulauit: seruato interim & erepto ex eius manibus Ioas Ochoziæ filio,prudentia & astu Iosaba filiæ Ioram regis, quæ soror erat Ochoziæ,vt ex iam dicto tertij Regum capite vndecimo constat.

Hîc autem impudens, & nullo modo ferendum profertur commentum & mendacium à Philone Iudæo,in Breuiario temporum,de Ahisarim, quos fratres Principis, nẽpe Salomonis interpretatur,qui genere ipsius Salomonis deficiente, ad imperium erant asciscendi, ex Dauidis ordinatione. Cuius hæc sunt verba,vt Latinè extant,in secunda parte libri primi de temporibus: Orta lite inter filios Dauid,quos ex Bersabee genuerat,quis regno præcederet,Dauid edicto statuit à minoribus inchoari,& vt alteri succederet,vbi posteritas naturalis deficeret. Itaque à Salomone minimo cœptum est,& à Nathan illi natu proximiore filio,dicto Ahiasar & Matat, & posteris eius Ahiasarim atque Matatim,id est,vt omnes dicerentur & essent fratres Principis,& donati tempore ad succedendum.Hinc vsque ad Iosaphat & Ochoziam,posteritas Nathan semper dicta est Ahiasarim.Nã quos occidit Iorã posteros Nathan,quos pater in tribu Iuda præter decretũ honorauerat,filij Iosaphat, fratres Ioram dicti sunt.Similiter infantes eorum quos Iorã liberos quidem,sed reditu vacuos in tribu Iuda reliquerat,dicti sunt fratres & filij Ochoziæ,quũ tamẽ Ochozias vnicus solus ex Iorã & Salomone superstes esset: quo perempto,omnem stirpẽ regiã Ahiasarim Athalia conata est delere,nisi prouidẽtia Iosabet sororis Ochoziæ ex Ahiasarim seruatus fuisset minimus infans Ely, qui & Eliacim. Nã synonyma sunt Syris & Ægyptiis Ely, Eliacim, Ioaquin. Cognominatus autẽ infans Ely,fuit Ioas, primus ex domo Dauid,& posteritate Nathan, pro quo mizmor à dextro & læuo choro decantatus fuit, qui à Septuaginta senioribus septuagesimus quartus positus est.Et sub Ioiada institutus, ne disperderet Deus funditus domum Dauid, vbi finierat proles Salomonis. Hæc Philo inquit,& alia nugatoria & commẽtitia,cuiusmodi sunt ea quæ sunt commemorata,quibus posteritatem Salomonis desiisse in Ochozia vult intelligi & credi, quò factum fuit vt regnũ Dauidis penè internecione deletum, ad familiam Nathan deueniret: nempe seruato vno Ioas ex ea familia quem vult esse Ahiasarim.Habet autem suæ vanitatis, vt leuissimè dicam,plurimos asseclas Philo, qui eius autoritate moti,putant Ochoziam vltimum fuisse regum è prosapia Salomonis. Sed homini illi & scriptori nimiùm audaci & Platonicorum somniorum & Pythagoricarum næniarum, quemadmodum & Iudaicarum fabularum sectatori, Scripturæ sacræ opponendum est testimonium, quò ille & qui illum sequũtur discant Iudaicis traditionibus & fabulis non esse continuò credendum. Et vt omittamus cætera

nimis

nimis impudẽter prolata de Dauidis edicto & mizmor septuagesimoquarto, & ipso Ioas agamus. Ex Scriptura autẽ Ioas intelligitur esse legitimus Ochoziæ regis Iuda filius. Id verò plura Scripturæ sacræ loca arguũt, è quibus proferatur is qui scriptus extat 4. Reg. 11. 2. qui ita habet: Tollens autem Iosabet filia regis Ioram, soror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur; & nutricem eius de triclinio, & abscondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur: erátque cum ea sex annis clàm in domo Domini. Porrò Athalia regnauit super terram septem annis. Anno autem septimo misit Ioiada, & assumens centuriones & milites, introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum iis fœdus, & adiurans eos, ostendit eis filium regis. Ex his verbis videre licet Athaliam regnasse sex annis iis quibus latuit Ioas, apud Ioiadam summum Pontificem: ineunte autem anno septimo Athaliam posteà fuisse interfectã opera Ioiadæ, vt regno Iuda redderetur legitimus hæres, nempe Ioas filius Ochoziæ, quem Athalia cum cæteris Ochoziæ liberis sublatũ existimabat. Quam ob causam versu primo, cap. 11. quarti Regum, dicitur Athalia surrexisse & interfecisse omne semen regium. Eadem de ista re habentur in eandem sententiam secundi Paralip. cap. 22. vers. 9. his verbis: Nec erat vltrà spes aliqua vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ. Siquidem Athalia mater eius, vidẽs quòd mortuus esset filius suus, surrexit & interfecit omnem stirpem regiam domus Iuda. Porrò Iosabet filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis quum interficerentur, abscondítque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum. Iosabet autẽ quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ Pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo Domini absconditus sex annis, quibus regnauit Athalia super terram. Hæc dicuntur in Paralipomenωn libris, respondentia iis quæ narrãtur libris Regum de historia Ioas filij Ochoziæ, cuius totam stirpem ab Athalia sublatam, quemadmodum ea censebat, & vulgò credebatur, dicit Scriptura. Fuisse tamen sua spe & opinione falsam Athaliam exitus demonstrauit. Ioas enim filio Ochoziæ adolescere incipiẽte, restare vltores infandæ ab ea cõmissæ cædis sensit, & experta est. Apparet autem ex his amplis narrationibus, Philonem ausum esse contra manifestum Scripturæ testimonium mentiri impudentissimè, qui posteritatem Salomonis in Ochozia defecisse dixit: attexens alias nugas & mendacia de constitutionibus Dauidis, & Ahisarim iis, quos disertè Scriptura 2. Paralip. 21. 2. docet fuisse filios Iosaphat, & fratres ipsius Ioram. Cui plerique auscultant, & contra Scripturæ sacræ autoritatem etiã effugia student reperire: eodem modo quo & Metasthenì, etiam cõtra Scripturæ autoritatem, plures tribus nominãti monarchas Babylonios in annis septuaginta transmigrationis Babylonicæ. qua de re dicemus cum Deo, in annis sequentis ætatis. Quod eo dico, ne qui posthac sument in manus Philonis breuiarium de Temporibus, & Metasthenis aut Berosi quæ vocantur fragmẽta, nobis obtrudãt cõmenta & nugas, quæ illis cõtinentur scriptis, putẽtq; omnia quæ ibi scribũtur vera esse, aut digna quibus credatur. Nam & quæstiones alienæ à Scriptura ex iis scriptis manarunt, & opiniones stultæ de genealogia & genere virginis Mariæ, quibus ea sunt obscurata, quæ Matthæus Euangelista & Lucas de Christi Domini prosapia tradiderũt. qua de re aliàs cõmodius agere poterimus. Est enim ad regum successiones, quas nos in Athalia coëgit interrũpere, Philonis mẽdax, & nullo modo ferẽdum mendaciũ de Ioas. Item cõmentitia historia de Ahisarim, & Dauidis cõstitutione, prodita ab illo, ex iis fabulis quas repererunt Rabini ad eleuandũ Sacrorum librorũ autoritatem, & obscurandã veritatẽ, quam nõ debemus pati tam impudenter ab iis tractari, qui sine fronte quiduis audent proponere.

Post Athaliam reginam impiam & scelestam,regnauit Ioas filius Ochoziæ in Ierusalem, annis quadraginta, vt est quarti Regum duodecimo capite, versu primo.

Deinde Amasias filius Ioas regnat Ierosolymis annis vigintinouem,vt est quarti Regum capite decimoquarto,versu primo. Ex his autem vigintinouem annis tres sunt tollendi quibus cum patre fuit in imperio,regni eius socius. Nam Amasias cœpit regnare anno secũdo Ioas filij Ioachas,regis Israel, qui est annus Ioas filij Ochoziæ,patris Amasiæ tricesimusoctauus. Quod regnorum Israel & Iuda monstrabit comparatio.

Amasia defuncto res ad interregnum rediere, propter turbas quas excitabant coniurati,qui Amasiam occiderant. Interregnum autem illud fuit annorum vndecim, quemadmodum ex temporibus Ieroboam filij Ioas, regis Israelitici intelligitur,quod etiam regum Israel & Iuda collatio arguet.

Filius Amasiæ Azarias, qui & Ozias dicitur, secundi Paralipomenon capite vigesimosexto,versu primo, interregno finito, regnat in Ierusalem, annis quinquagintaduobus. vt est in Paralipomenis loco iam dicto, & quarti Regum capite decimoquinto,versu secundo.

Iungantur iam anni

Ioram	4
Ochoziæ	0
Athaliæ	6
Ioas	40
Amasiæ	26
Interregni	11
Azariæ	52
fient anni	139.

Hi autem centum & trigintanouem anni, additi superioribus centum & viginti,annos efficiunt ducentos quinquaginta nouem.

139.
120.
259.

Azarias autem siue Ozias successorem regni Iuda reliquit filium Ioathan, qui sexdecim annis regnauit in Ierusalem, vt est quarti Regum,capite decimoquinto,versu trigesimotertio.

Achas filius Ioathan,posteà regnat annis sexdecim, 4.Reg. cap.16. vers.1. è quibus annis vnus eximendus est, quòd vltimus annus patris ipsius, & primus quo regnum adiit, incurrant in annum decimumseptimum Phaceæ regis Israel,sicut ex tabella regum Iuda & Israel,intelligitur.

Ezechias filius Achas sequitur,qui regnauit annis vigintinouem in Ierusalem, vt habetur quarti Regum,capite decimooctauo, versu primo. Ex his autem annis vigintinouem, duo tollendi sunt quibus socius paterni regni fuit.Eius enim regni primus annus incurrit in quartum Osee regis Israel,qui erat annus Achas decimusquintus: regnauit autem, vt dictum est, annis sexdecim.

Manasse Ezechiam patrem consequitur, qui regnauit in Ierusalem annis quinquagintaquinque,vt est 4.Reg.cap.21.vers.1.

Amon filius Manassis posteà regnat in Ierusalem duobus annis, vt habetur 4.Reg.cap.21.vers.19.

Iosias filius Amon regnat post patrem annis triginta & vno in Ierusalem, vt est 4.Reg.cap.22.vers.1.

Ioachas Iosiæ filius regnat post patrem tribus mensibus, 4.Reg.23.vers.31.

Sed

Sed eos menſes tres conferimus in annum primum Ioacim, quem loco Ioachas Regem inſtituit Pharao Nechao, vt eſt quarti Regum capite vigeſimotertio, verſu trigeſimoquarto.

Ioacim verò qui eſt, vt monuimus prius, ἰωακεὶμ, ſiue contractum ἰακεὶμ, vt nonnulli codices habent in Euangelio ſecũdum Matthæum, filius fuit regis Ioſiæ, & frater Ioachas. Is autem Ioacim quũ tres annos regnaſſet, venit in poteſtatem Nabucodonoſor, anno regni ſui quarto: quo anno incipit Babylonica tranſmigratio, quemadmodum ſatis fuit à nobis anteà declaratum.

Horum autem regum anni, nempe

Ioatham	16
Achas	15
Ezechiæ	27
Manaſſes	55
Amon	2
Ioſiæ	31
Ioacim	3

ſummam annorum conficiunt centum quadragintanouem.

149

Hi autem centum quadragintanouem anni, additi priori ſummæ annorum dictorum ducentorumquinquagintanouem, eos annos reddunt, quos à fundato Salomonico Templo ad Babylonicam tranſmigrationem vſque propoſuimus, qui ſunt quadringenti & octo.

408

Annos autem iſtos licet in ſequenti tabula recognoſcere, vnà cum regni Iſraelitici ſtatu, quem hîc preteriimus, ne longiores eſſemus in tam longa regum ſerie commemoranda, & difficultatibus, quæ hîc ſunt expreſſæ, enodandis.

Præter eas verò difficultates quas habet explicatas ſequẽs tabula, tres ſunt quæ egent, vt dicitur apud prophanos, Delio natatore: ſed nobis eſt aliter loquendum, qui lucem omnem à Dei Spiritu manare ſcimus: egent igitur ſapientiæ cœleſtis afflatu, vt aperiri & intelligi poſſint. Prima eſt 2. Paralipomenωn. 16. 1. Aſcendit autem triceſimoſexto regni eius, nempe Aſæ, anno, Baaſa rex Iſrael in Iudam & muro circundabat Rama. Altera eſt 2. Paralipomenωn 22. 2. Quadragintaduorum annorum erat Ochozias quum regnare cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalem. Tertia habetur 4. Reg. 24. 8. decem & octo annorum erat Ioachin quum regnare cœpiſſet &c. Nam quæ afferuntur à noſtris ex commentariis Rabinorum, nihil faciunt ad hæc illuſtranda. Et quàm ſint iſta perplexa, vt intelligatur, in prima difficultate, illud à Scriptura notatur 3. Reg. 16. 8. anno viceſimoſexto Aſa, regis Iuda regnauit Ela filius Baaſa ſuper Iſrael. Ela autem ſucceſſerat patri defuncto, vt eodem capite verſu. 6. docetur, ita obierat Baaſa anno ipſius Aſa 26. In ſecũda verò difficultate, iſtud quoque ex Scriptura animaduertitur, Ioram patrem Ochoziæ vixiſſe tantùm annos 40. nam vt eſt 2. Paralip. 21. 20. 32. annorum fuit Ioram quum regnare cœpiſſet, & 8. annis regnauit in Ieruſalem. Iam quòd ad tertiam difficultatem attinet contra ea quæ dicuntur de annis octodecim Ioachin, quod diſertè habetur 2. Paralip. 36. 9. Octo annorum erat Ioachin quum regnare cœpiſſet. Quæ tamen tẽporum noſtrorum rationem non perturbant. ſed horũ temporum hiſtoriæ videntur obſcuritatis plurimũ afferre, quam omninò notam & apertam eſſe cuperemus. Sed Deus ſua quando, & quibus vult reuelat, à quo poſtulanda eſt ſapientia, vt Spiritus ſui luce, hæc quoque obſcura ſuis aperiat. Iam autem tabula regum Iuda & Iſrael nobis inſpicienda eſt, è qua facilius quæcunque iam ſunt dicta, recognoſcentur.

REGVM IVDA.		ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.	
	Quintus annus Salomonis.	2994		
6				
7				
8				
9				
10				
11		3000		
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21		3010		
22				
23				
24				
25				
26				
27				
28				
29				
30				
31		3020		
32				
33				
34				
35				
36				
37				
38				
39				
40				
1	Roboam regnat annis 17.	3030	Ieroboã filius Nabat regnat an-	1
2	3.Reg.14.21.		nis 22. 3.Reg.14.20.	2
3				3
4				4
5				5
6				6
7				7
8				8
9				9
10				10
11		3040		11
12				12
13				13
14		3043		14

		REGVM IVDA.	ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.		
15		Roboam.	3044			15
16						16
17						17
1		Abiam filius Roboam incipit re-				18
2		gnare anno 18. Ieroboam, & re-				19
3	*1	gnat annos tres. 3.Reg.15.1.				20
	2	*Asa incipit regnare anno 20. Ie-	3050	Nadab incipit regnare anno 2. Asa, &	1	21
	3	roboam, & regnat annos 41.		regnat ann.2. 3.Reg.15.25.	2	
4		3.Reg.15.9.		Baasa incipit regnare anno ter-	1	22
5				tio Asa, & interfecto Nadab, re-	2	
6				gnat ann.24. 3.Reg.15.28.	3	
7					4	
8					5	6
9						7
10						8
11						9
12			3060			10
13						11
14						12
15						13
16						14
17						15
18						16
19						17
20						18
21						19
22			3070			20
23						21
24						22
25						23
26				Ela filius Baasa incipit regnare ann.26.	1	24
27				Asa, & regnat 2.ann. 3.Reg.16.8.	2	*1
28				Zambri occiso Ela, regnat diebus septem		2
29				anno Asa 27. 3.Reg.16,15.		3
30				*Interregnum annor.4.		4
31				Amri regnare incipit anno Asa		1
32			3080	31. & regnat ann.12. 3.Reg.16.23.		2
33						3
34						4
35						5
36				Samaria conditur ab Amri.		6
37				3.Reg.16.23.		7
38				Achab filius Amri regnare inci-	1	8
39				pit anno Asa 38. & regnat annis	2	9
40				22. in Samaria. 3.Reg.16.29.	3	10
41	1	Iosaphat incipit regnare anno			4	11
	2	quarto Achab, & regnat ann.25.	3090		5	12
	3	3.Reg.22.42.		ELIAS.	6	
	4					7
5			3093			8

REGVM IVDA.			ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.		
6		Ioſaphat.	3094	Achab.		9
7						10
8						11
9						12
10						13
11						14
12			3100			15
13						16
14						17
15						18
16						19
17		Iorã prorex relinquitur à patre		Ochozias filius Achab incipit re-	1	20
18		Ioſaphat,qui ibat latũ ſuppetias		gnare anno 17.Ioſaphat, & re-	2.*1	21
19		Achab.inde dicitur Ioram filius		gnat annis duob. 3.Reg.22.52.	2	22
20		Achab regnaſſe anno 2.Ioram fi-		* Ioram frater Ochoziæ incipit		3
21		lij Ioſaphat. 4.Reg.1.17.		regnare anno 18.Ioſaphat, & re-		4
22	1	Ioram filius Ioſaphat incipit re-	3110	gnat ann.12. 4.Reg.3.1.		*5
23	2	gnare anno 5.Ioram filij Achab,		*ELISAEVS.		6
24	3	& regnat annis 8. 4.Reg.8.16.				7
25	4					8
5						9
6						10
7						11
8	1	Ochozias filius Ioram incipit re-				12
*1		gnare anno 12.Ioram filij Achab,		IEHV, ſublato Iorã & tota fa-		1
2		& regnat 1.anno: quo anno fuit		milia Achab,regnat annis 28.		2
3		à patre confirmatus. 4.Reg.8.25.	3120	4.Reg.10.35.		3
4		*Athalia mater Ochoziæ regnat				4
5		annis ſex. 4.Reg.11.3.				5
6						6
1		Ioas filius Ochoziæ regnare in-				7
2		cipit anno Iehu ſeptimo, & re-				8
3		gnat annis 40. 4.Reg.12.1.				9
4						10
5						11
6						12
7			3130			13
8						14
9						15
10						16
11						17
12						18
13						19
14						20
15						21
16						22
17			3140			23
18						24
19						25
20			3143			26

REGVM IVDA.			ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.		
21		Ioas filius Ochoziæ.	3144	Iehu.		27
22						28
23				Ioachaz filius Iehu regnare incipit anno 23. Ioas filij Ochoziæ, & regnat annis 17. 4. Reg. 13. 1.		1
24						2
25						3
26						4
27			3150			5
28						6
29						7
30						8
31				Olympiadum initium.		9
32						10
33						11
34						12
35						13
36						14
37			3160	Ioas filius Ioachaz regnare incipit anno 37. Ioas filij Ochoziæ, & regnat annis 16. 4. Reg. 13. 10.	1	15
38	1	Amasias filius Ioas regnare incipit anno secundo Ioas filij Ioachaz, & regnat annis 27. 4. Reg. 14. 1.			2	16
39	2				3	17
40	3					4
4						5
5						6
6						7
7						8
8						9
9						10
10			3170			11
11						12
12				Elisæus moritur sub Ioas. 4. Reg. 13. 20.		13
13						14
14						15
15				Ieroboam filius Ioas incipit regnare anno 15. Amasiæ, & regnat annis 41. 4. Reg. 14. 25.	1	16
16						2
17						3
18		ROMA conditur.				4
19						5
20			3180			6
21						7
22						8
23						9
24						10
25						11
26						12
27						13
28						14
29						15
1		Interregnum annorum vndecim in Iuda, propter turbas quas coniurati excitabant, à quibus Amasias fuerat interfectus.	3190			16
2						17
3						18
4			3193			19

REGVM IVDA.		ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.	
5	Interregnum in Iuda.	3194	Ieroboam filius Ioas.	
6				20
7				21
8				22
9				23
10				24
11		3200		25
1	Azarias qui & Ozías filius Amaſiæ, incipit regnare anno 27. Ieroboam filij Ioas, & regnat annis 52. 4.Reg.15.1.			26
2				27
3				28
4				29
5				30
6				31
7				32
8				33
9	Amos prophetat in diebus Oziæ regis Iuda & Ieroboā filij Ioas regis Iſrael. Amos 1.			34
10		3210		35
11				36
12				37
13				38
14				39
15	Oſee prophetat diebus Oziæ Ioathan, Achaz & Ezechiæ regum Iuda, & Ieroboam filij Ioas regis Iſrael. Oſee 1.			40
16				41
17			Interregnū in Iſraele annorum viginti duorum.	1
18				2
19				3
20		3220		4
21				5
22				6
23				7
24				8
25				9
26				10
27				11
28				12
29				13
30		3230		14
31				15
32				16
33				17
34				18
35				19
36				20
37				21
38			Zacharias filius Ieroboā regnat anno Azariç 38. mēſib. 6. 4.Reg.15.8. — Sellum cæſo Zacharia, anno Oziæ 39. regnat menſe vno: 4.Re.15.15.	22
39			Manahē cæſo Sellū ann. 39. Oziæ regnat ann. 10 4.Reg.15.17.	1
40		3240		2
41				3
42				4
43		3243		5

		REGVM IVDA.	ANNI MVNDI.	REGVM ISRAEL.	
44		Azarias filius Amaziæ.	3244	Manahem.	6
45					7
46					8
47					9
48					10
49				Interregnum vno anno.	1
50			3250	Phaceia filius Manahem regnat	1
51				ann.50.Azariæ,2.ann.4.Reg.15.23	2
52		Esaias anno quo mortuus est O-		Phacee occiso Phaceia anno O-	1
*1		zias videt gloriã Dei. Esa.6.1.		ziæ 52. incipit regnare, & re-	2
2		*Ioathã filius Azariæ regnare in-		gnat annis 20. 4.Reg.15.27.	3
3		cipit anno secundo Phacee, &			4
4		regnat annis 16. 4.Reg.15.32.			5
5					6
6		Michæas prophetat in diebus Ioa			7
7		than, Achaz & Ezechiæ regum			8
8		Iuda. Mich.1.	3260		9
9					10
10					11
11					12
12					13
13					14
14					15
15					16
16	1	Achaz filius Ioathan incipit re-			17
	2	gnare anno 17.Phacee, & re-			18
	3	gnat annis 16. 4.Reg.16.1.	3270		19
4					20
5				Osee cæso Phacee regnare incipit anno 20.Ioath.id est, ann.20.ex quo regnare cœperat Ioath. vt est 4.Re.15.30. Quia verò septẽ primis annis est tributarius regis Assyrij Salmanassar, nec verè rex est: excusso iugo regis Assur, tũ quia sui iuris est, dicitur 4.Reg.17.1. regnare cœpisse ann.12.regis Achaz, & regnasse super Isr.ann.9.	1
6					2
7					3
8					4
9					5
10					6
11					7
12				Osee.	1
13			3280		2
14					3
15	1	Ezechias filius Achaz dicitur re-			4
	2	gnũ adijsse ann.3.Osee.4.Reg.			5
	3	18.1.sed is annus accipiendus est			6
4		desinẽs, vt in quartum sequen-			7
5		tem incidat. Nam 4.Reg.18.9.			8
6		annus 4.Ezechiæ dicitur septi-		Samaria euertitur, & abducuntur	9
7		mus Osee, quo Salmanassar a-		in Assyrios decem tribus.	
8		scendit contra Samariam.		Regnum Israel stetit annis 258.	
9		Deinde vers.10.post tres annos	3290		
10		dicitur capta Samaria anno 6.			
11		Ezechiæ, qui erat nonus Osee.			
12			3293		

REGVM IVDA.		ANNI MVNDI.	
13	Ezechias.	3294	
14	Sennacherib ascendit contra o-		
15	mnes vrbes Iuda. 4.Reg.21.1.		
16			
17			
18			
19		3300	
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29		3310	
1	Manasses filius Ezechiæ regnat		
2	annis 55. 4.Reg.21.1.		
3			
4			Tarquinius Priscus.
5			
6			
7			
8			
9			
10		3320	
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20		3330	
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29			
30		3340	
31			
32			
33		3343	

	REGVM IVDA.	ANNI MVNDI.	
34	Manaſſes.	3344	
35			
36			
37			
38			
39			
40		3350	Olympias 50.
41			
42			
43			
44			
45			Seruius Tullus.
46			
47			
48			
49			
50		3360	
51			
52			
53			
54			
55			
1	Amon filius Manaſsis regnat an-		
2	nis 2. 4.Reg.21.19.		
1	Ioſias filius Amon regnat ann.31.		
2	4.Reg.22.1.		
3		3370	
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12	Deſtruuntur Baalim à Ioſia.		
13	2.Paral.34.3.	3380	
14			
15			
16			
17			
18	Liber Legis reperitur. 2.Par.34.		
19	8,& 4.Reg.22.3.		
20			
21			
22			
23		3390	
24			
25			
26		3393	

	REGVM IVDA.	ANNI MVNDI.	
27	Iosias.	3394	
28			
29			
30			Tarquinius Superbus.
31			
1	Ioacim Iosiæ filius regnat annis		
2	II. 4.Reg.23.1.	3400	
3			
	Quartus annus Ioacim est primus Nabucodonosor, vnde incipit Babylonica transmigratio, septuaginta annorum.		

Hanc autem regum Iuda & Israel chronologiam, necessariò adiungendam huic loco putauimus, tanquam in tabula, ne de temporibus prius dictis quisquam dubitaret, quum singula ante oculos exposita, vt à Scriptura proponuntur, cerneret. Collatio autem & comparatio regnorum istorum duorum, non modò tempora regum Iuda explicat, sed varium Israeliticæ reipublicæ statum sub regibus ferè idololatris aperit. In quorum explicandis rebus & temporibus fuissemus longiores, si voluissemus ea persequi, quæ paucis comprehensa subiiciunt istæ superiores tabulæ: quæ horum regum seditiones & conatus factiosos notant. Vnde quàm misera sint ea regna quibus reges, Dei securi & idololatræ præsunt, apparet. Nobis autem, id est, Christianis & Ecclesiæ Dei, Rex vnus summus, in quem tota iusti & veri imperij potestas collata est, designatus est, & datus Rex Iesus Christus à Deo Patre cœlesti, quemadmodũ docetur Psalmo secundo, versu 6. his verbis: Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum eius. Propterea qui cum Agno pugnant, & eius sanctis bellum faciunt, dicuntur vinci ab Agno, Apocalyps. 17. 14. quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, quem præcipuè nos vereri decet: præsertim quum iussi simus ipsum audire, illique dicto audientes esse. Qui vt Ecclesiæ suæ bonos & pios ministros, hoc est, Reges & Magistratus, & Doctores atque Euangelistas largiatur, comprecandus est. Siquidem data est illi omnis potestas in cœlo & in terra, vt est apud Matth. 28. 18.

Tempus



Tempus quod est à primo Nabucodonosoris anno, aut à captiuitate Ioacim patris Iechoniæ, & Danielis atque sociorum eius, vsque ad annum primum monarchiæ Cyri: per quem seruitute Babylonica liberatur populus Dei, continet annos septuaginta. Caput VI.



QVæ deinceps à quarto Ioacimi anno, vsque ad Sedechiæ annum vndecimum contigerunt Iudæis, patrio solo tum exactis & depulsis, ea pertinent ad id tempus quod attribuitur transmigrationi Babylonicæ, quæ cum Nabucodonosoris incipit imperio, definítque vnà cum generis ipsius interitu & excidio, quod annos septuaginta floruit. Tandiu enim staturum hoc imperium ex Ieremiæ vaticiniis prius docuimus. Id verò quia sæpius repetit Ieremias, & ad hunc locum pertinet, non incommodè hoc quoque loco repetetur. Capite autem 25. quum dixisset gentes quas proposuerat, seruituras regi Babylonio annis septuaginta, pòst adiungit versu duodecimo: Cúmque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam (dicit Dominus) iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum, & ponam illam in solitudines sempiternas. Capite præterea vigesimonono, versu 10. eadem de re hoc denunciat Ecclesiæ Iudaicæ: Quia hæc dicit Dominus, Quũ cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbũ meũ bonũ, vt reducã vos ad locum istum. His autem annis tres futuros Babyloniorũ reges vel monarchas è Nabucodonosoris familia & posteritate significat Ieremias c.27. vers.6. & 7. qui ita habent: Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabucodonosor regis Babylonis, serui mei, insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant ei omnes Gẽtes, & filio eius, & filio filij eius, donec veniat tempus terræ eius, & ipsius, & seruiẽt ei gentes multæ & reges magni. Post Nabucodonosorẽ igitur, Euilmerodach ipsius filius, deinde post Euilmerodachum, Balsasar Nabucodonosoris nepos rerum est potitus apud Babylonios. Collapsum est autem cum Balsasare Babylonicum imperium, quemadmodum Danielis declarat historia, quod futurum tam longo antè tempore denunciarant ad piorum consolationẽ Esaias capitibus 13. 21. & 47. item pluribus similiter locis Ieremias, sed maximè c. 51. Qui vt tẽpus quo vigere & stare debebat illa monarchia definiuit, sic etiã quot numero habitura esset reges aut imperatores expressit & recẽsuit. Qua de causa ferẽdi nõ sunt, qui eò deuenerunt aut impudẽtiæ aut inscitiæ, vt contra Scripturæ sacræ dicta perspicua & manifesta, plures tribus recenseant reges, sub transmigratione Babylonica: scilicet Nabucodonosor, Euilmerodach, Ragasar, Labasardach Balsasar. In quibus est Metasthenes Persa, quem ne nominandum quidem hoc loco putarẽ, nisi plerisque illo vti, atque illi fidei plus tribuere viderem quàm deceat, aut patiatur Oraculorum diuinorum autoritas.

Metasthenes autem & Philo de temporibus, cum aliis eiusdem farinæ autoribus, iam diu sunt excusi Antuerpiæ & aliis locis, adiunctis annotationibus non tantùm prolixis, sed etiam futilibus & odiosis, ab Iohanne Annio Viterbiensi theologo, qui suis in Apocalypsim commentariis ad Sixtum quartum pollicebatur omnium Ecclesiarum orbis reformationẽ, & obedientiam sub Romano põtifice mille annis duraturã, & Cæsari victoriã de Turcis anno Domini 1481 Exitus autẽ, hominis spiritũ quo ducebatur & amentiã declarauit,

Babylonicæ ergo Monarchiæ ſeptuaginta anni,quibus duratura erat trāſmigratio gentis Iudaicæ definiuntur à Deo: cui prætereà tres deſignati ab ipſo Deo reges attribuuntur,quorum hæc Scriptis ſacris produntur nomina, Nabucodonoſor,Euilmerodach & Balſaſar.Nabucodonoſoris autem & Balſaſaris ſatis eſt frequens in Danielis ſcriptis mentio.De Euilmerodacho verò 4.Reg.cap.25.verſu 27.agitur.Item Ieremiæ 52.31.in eadem propè verba. Itaque contenti erimus in præſentia loco Regum,qui ita habet: Factum eſt verò in anno triceſimoſeptimo tranſmigrationis Ioachin regis Iudæ, menſe decimo, vigeſimaſeptima die menſis, ſubleuauit Euilmerodach rex Babylonis,anno quo regnare cœperat, caput Ioacim regis Iuda,de carcere ſuper thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. Ex quo contextu colligimus,quot annos tenuerit imperium Nabucodonoſor: quia enim triceſimoſeptimo anno,ex quo fuerat captiuus abductus Ioachin ſiue Iechonias, obiit Nabucodonoſor,& anno octauo ſui regni captiuum Iechoniam abduxerat, vt eſt quarti Regum capite viceſimoquarto, certè quadragintaquinque annis tenuiſſe Nabucodonoſorem imperium neceſſe eſt,quum octo & trigintaſeptem efficiant,quinque & quadraginta.

Quot autem annos tenuerint imperium Euilmerodach aut Balſaſar, non perinde pro certo affirmare poſſumus:nam de imperio & rebus Euilmerodachi nihil amplius, quàm ex Regum libris & Ieremia citauimus,ex Scriptura diſcimus.Et quòd ad Balſaſarem attinet, æquè eſt incertum regni ipſius ſpatium: memoratur quidem annus eius tertius, Danielis capite octauo,verſu primo,quo viſio & reuelatio eſt ipſi Danieli oblata,de Perſarum & Macedonum imperio, item de tyrannide Antichriſti aduerſus Eccleſiam Dei. Quod Suſis agenti Danieli, & procuranti regis Balſaſaris negotia contigit. Ex quo Perſas quoque & Medos, Babyloniis tum fuiſſe obnoxios & ſubditos animaduertimus, quemadmodum id quoque vaticiniis Ieremiæ fuerat prædictum. Quia verò ex ipſa Danielis hiſtoria, Medos & Perſas iis adiunctos, ſcimus Babylonem obſediſſe eámque cepiſſe, atque eius ad ſe tranſtuliſſe dominatum, oportuit poſt illud tempus quo regia procurabat Balſaſaris negotia Suſis Daniel, defeciſſe Medos & Perſas à Babyloniis, neque eam rem celari potuiſſe, quum copiæ maximæ fuerint contra Babylonem cogendæ, & vi aperta Perſis & Medis agendum fuiſſe, vt ſe tyrannica illa dominatione liberarent.Quo tempore non licuit Balſaſaris procuratoribus & præfectis tutò agere inter capitales Babyloniorum hoſtes. Quare tertius ille Balſaſaris annus extremus eſſe regni ipſius videri non poteſt, quum Babylone capta, iugulatus ſit intra regiæ ipſius parietes, & longo tempore fuerit obſeſſa Babylon. De Medorum autem contra Chaldæos præliis & victoriis hæc habet Eſaias capite decimotertio verſu decimoſeptimo. Ecce Suſcitabo ſuper eos Medos,qui argentum non quærant,nec aurum velint.Item Eſaiæ capite vigeſimoprimo,verſu ſecundo,Aſcende Aelam,obſide Mede. Et capite 47.verſ.11. Veniet ſuper te malum,& neſcies ortum eius, & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare: veniet ſuper te repente miſeria quam neſcies.Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficorum tuorum,in quibus laboraſti ab adoleſcentia tua,ſi fortè quid profit tibi,aut ſi poſſis fieri fortior.Defeciſti in multitudine conſiliorum tuorum,ſtent & ſaluent te augures cæli, qui contemplabantur ſidera, & ſupputabant menſes, vt ex iis annuntiarent ventura tibi. Hæc quidem ita ſunt aperta, præſertim exitu comprobata,vt autores prophani dicāt à Perſis,& Medis euerſum imperium Babylonicū.quādo verò id cōtigerit,nō ſatis perſpicuè definiunt.Eò verò res hæc eſt incertior,ꝙ tēpus nequaquā annotarit Daniel, quo de Balſaſaris agit inſolentia,

insolentia, quam eius cædes continuò est consequuta: etsi certum est & confessum Balsasarē cæsum fuisse anno Babylonicæ monarchiæ septuagesimo, quo illa concidit, translatáque fuit ad Persas & Medos, Deo ita statuente, & versante imperiorum vices. Quia igitur Balsasaris annus tertius procurationem regiorum negotiorum habet liberam, & multo fuit opus tempore ad res tam multas Persis & Medis conficiendas, demus Balsasaris regno decem annos. qui additi annis Nabucodonosoris quadragintaquinque, annos reddent quinquagintaquinque. Ex quo intelligetur Euilmerodacho annos quindecim esse tribuendos: vt septuaginta anni Babylonicæ monarchiæ constent & agnoscantur.

Hac igitur ratione Septuaginta anni monarchiæ Babylonicæ digeri poterunt.

Nabucodonosor imperium Babylonicum tenuit annos	45.
Euilmerodach eius filius, videtur id tenuisse annis	15.
Balsasar filius Euilmerodachi id dicatur tenuisse annos	10.
qua ratione fient anni	70.

De quibus possemus certius differere, si veras Persarum & Medorum haberemus historias, ad quas nos vt suo tempore notas & vulgi manibus tritas videtur remittere Daniel. Nam vt capite 5. vers. 30. ait, Occiso Balsasare ea nocte, qua sacra Dei vasa prophanauerat, Deúmque verum apertè contempserat, Darium Medum succesisse in regnum annos natum sexaginta duos. Idem quoque videtur agere capite nono, inquiens: In anno primo Darij filij Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum Chaldæorum, anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam: vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni. Darij autem huius Medi neque ætas, neque genus vllo alio loco Scripturæ recensetur, nec scire ex Scriptura ipsa sacra possumus, quid Dario huic Medo, de quo tam multa in Daniele posteà memorantur, contigerit, post eum primum annum, quo deuictis Chaldæis imperij tenuit gubernacula. Quæ enim alij partim ex Herodoto, partim ex aliis prophanis historiis afferunt, talia sunt vt ea potius silentio prætereunda, quàm memoranda videantur. Nam & nomina Scripturæ sacræ ignota, & alienas à Propheticis historias, prætereà etiam fabulas indoctas & aniles, & à media mendaciorum fæce haustas proferunt. Quæ, qui versantur paulò diligentius in Sacris libris, facilè recognoscent. Et in hac historia captam à Cyro Babylonem, qui continuò tenuerit imperium, summámque potestatem gesserit, affirmant: quum tamen ex Daniele discamus Darium Medum succesisse in regnum Chaldæorum, ipsique Babyloni dominatum fuisse, & successorem posteà habuisse Cyrum. Adhæc videmus in Esaia præcipuas partes dirutæ Babylonis attribui Medis, apud quem cap. 13. vers. 17. hæc dicuntur: Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint: sed sagittis paruulos interficient, & lactentibus vteri non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorum, sicut subuertit Dominus Sodomam & Gomorrham. Huc accedit quod Ieremiæ cap. 50. ver. 10. dicitur: Acuite sagittas, implete pharetras, suscitauit Dominus spiritum regum Medorum, & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam, quoniam vltio Domini est, vltio Templi sui. Iam verò neque illud est obscurum quod Daniel Balsasari denunciat capite quinto, versu vigesimooctauo: Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Ex quo apparet Medos in euertenda Babylone fuisse principes, qui Persas asciuerint sibi socios & adiutores.

Itaque Herodoti historiæ, quæ expugnationem Babylonis, & expeditionem aduersus eam, vni Cyro tribuunt, concidant necesse est. Similiter quæ habet Xenophon in Cyri pædia, deducto à Cyro aduersus Babylonios exercitu, vt iure suspecta sint & ficta, facile videre est. Xenophontis autem Cyrus, non ad historiæ veritatem, sed ad iusti & legitimi imperij imaginem scriptus dicitur, quo potest excusari Xenophon. Eius autem historiæ veritas sic habet, Darium Medum euertisse imperium Babylonicũ siue Chaldaicum, qui opera fortè Cyri Persæ, ea in re præcipuè sit vsus. Quamobrem, fortasse Cyrum successorem eius imperij quod ipse Darius Medus constituerat, reliquit posteà. Nam Danielis cap. sexto, videmus, vt res constituantur de sententia Darij Medi; quandoquidem sic ista dicuntur à Daniele: Placuit Dario, & constituit super regnum Satrapas centum viginti, vt essent in toto regno suo. Et super eos, principes tres, ex quibus Daniel vnus erat, vt Satrapæ redderent illis rationem, & rex non sustineret molestiam. hæc Daniel. Vnde hoc imperium dictũ est in Græca historia, & Medicum & Persicum, ratione Medorum qui primi hoc tenuerunt, & Cyri Persæ, cuius res gestæ fuerunt illustres. Quem Deus ad eum principatũ euexerat, vt populum suum captiuitate liberaret, & remitteret in patriam, à qua fuerat abductus, vt pòst dicetur. Itaque, cur Græci scriptores bellum apud Marathonem gestum duce Miltiade contra Persas, dicant Medicum, item cur bella ad Salaminem & Platæas gesta, vocent Medica, facile est animaduertere: nempe quòd Medorum potentia in Monarchia Persica nequaquam obscura esset: ídque imperium viribus Medorum quemadmodum etiam Persarum, potissimùm niteretur & fulciretur. Est igitur notandum illud hoc loco, anno extremo Babylonicæ Monarchiæ, quum tamen is nondum esset exactus & completus, Darium ipsum Medum, Medicam & Persicam posteà nominatam inchoasse Monarchiam, in qua primus summum imperium tenuerit: cuius successor fuerit Cyrus maior, exempto fortasse rebus humanis Dario Medo, anno septuagesimo monarchiæ Babylonicæ iã exacto: vt cõpleretur Esaiæ vaticinia de hoc ipso Cyro, multis antè seculis pronũciata, de quibus agetur capite insequẽti.

Ne quid autem de historia Ioacim & Sedeciæ, postremorum regum Iuda, videamur præteriisse, agè, tempora illorum componamus cum annis Nabucodonosoris, sicuti eos proponit nobis Scriptura. Ioacim fuerat constitutus in sede regia à Pharaone Nechaone, Ioachaz eius fratre iuniore depulso regia dignitate, quam inuaserat: eodémque captiuo abducto in Ægyptum, vt scribitur 4. Reg. 23. 34. Tribus autem annis regnauit Ioacim, Pharaonis Nechaonis fretus potentia. Sed hunc Nechaonem Ægypti Monarcham fudit fugauítq; Nabucodonosor, anno quarto Ioacim, vt ex Ieremiæ cap. 46. vers. 2. prius admonuimus. Quo anno venit in potestatem ipsius Nabucodonosoris Ioacimus, quum primum annum regni sui ageret is Babyloniorũ imperator: qua ratione annum quartum Ioacim & primum Nabucodonosoris composuimus. Annos autem tres deinceps paruit Nabucodonosori Ioacimus, vt docetur 4. Reg. 1. his verbis: In diebus eius ascendit Nabucodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis, & rursum rebellauit cõtra eũ. Quæ verba ita sunt accipienda, vt intelligatur Ioacimus captus à Nabucodonosore, quum primùm ascendit cõtra Ierusalem, & abductus fuisse Babylonem, vt est 2. Paralip. 36. 6. Vnde posteà remissus fuit in regnum, certis conditionibus, qua ratione posteà regnauit in Ierusalem ipse Ioacimus, & tribus annis mãsit in fide quam Nabucodonosori dederat. Sed Ioacim, vt Dei securus erat, ita fracta fide posteà desciuit à rege Babylonio, cuius tamen beneficio redditus fuerat priori dignitati, & restitutus fuerat in integrum. Homines enim improbi facilè iudiciorũ Dei obliuiscuntur, atque ad ingeniũ redeunt.

qua

qua ratione posteà Deum sentiũt eum esse, qui vt facit misericordiã in terra, ita eundem quoque esse, qui iudicia sua in sontes exerceat. Itaque eam perfidiam & impietatem vltus est seuerè Deus, Chaldæis, Syris, Moabitis & Ammonitis prædonibus per Iudæam dimissis, vt docetur 4.Reg.24. 2. à quibus miserè laceratum & labefactatum fuit regnum Iuda. Quinetiam post multas miserias rex infœlicissimus, qui malum fecerat coram Domino iuxta omnia quæ fecerant patres eius, honore sepulturæ caruit, inhumatus feris & volucribus laniandus relictus extra vrbem ipsam Ierusalem: vt diuinorum oraculorum constaret veritas, quæ fuerant illis denunciata per Ieremiam, vt eã iam ex eius Prophetæ cap.22.vers.18.citauimus. Quibus similia apud eundem Prophetam capite 36. vers.3. dicuntur in hæc verba: Propterea hæc dicit Dominus Deus, contra Ioacim regem Iuda, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid, & cadauer eius proiicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem. Huius filius est Iechonias, qui patri successor relictus, tertio mense regni sui exacto, venit in manus Nabucodonosor, & Babylonem captiuus abductus, coniectus est in vincula: in quibus toto Nabucodonosoris imperio consenuit. In cuius locum rex Babylonius anno sui regni octauo, suffecit Sedeciam patruum ipsius Iechoniæ, Iosiæ autem filium, vt scribitur Ieremiæ tricesimoseptimo capite. Nihilo verò melior, aut Dei reuerentior fuit Sedecias Ioacimo, aut Iechonia, eorum insistens vestigiis, vt scribitur 2.Paralip.36. vers.12. his verbis: Fecit malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Ieremiæ Prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini: à rege quoque Nabucodonosore recessit, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem suã, & cor suum vt non reuerteretur ad Dominum Deum Israel. Pœnas igitur tantæ nequitiæ Deum ab illo exegisse, mirum non est, quas describit Ieremias cap.52. 9. hoc modo: Cúmque cõprehendissent regem (Sedeciam) adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath. Et locutus est ad eum iudicia, & iugulauit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis eius, sed & omnes principes Iuda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum cõpedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis eius. Id verò futurum etiam prædixerat ita Ezechiel cap.12. vers.13. Et extendam rete meum super eum, capietur sagena mea, & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipsam non videbit, ibique morietur. Sedecias verò, & qui cum eo erant Iudæi, fiducia auxiliorum Ægypti, contemnebant Chaldæos, vt est Ierem.37.& Ezechiel.17. Ad hæc, eius ætatis homines, vt erãt Dei contemptores, atque impij, ex Prophetarum monitis & verbis, committere Prophetas inter se studebant, & prophetiarum fidem pessimis rationibus eleuare conabantur, quò Deum & eius ministros iure contemnere viderentur. Quæ pluribus explicantur in Ieremiæ & Ezechielis scriptis: sed illa historiæ præsentis compendium non patitur enarrari. Captiuitas autem Sedeciæ & cum eo Ierusalem ruina, simúlque Templi excidium, conferuntur in annum Nabucodonosoris decimumnonum, 4.Regum cap.25.vers.8. qui est annus Sedeciæ regis vndecimus, vt ex eodem capite quarti Regum, vers.2. apparet. Quia verò qui fuerant in Iudæa relicti occiderant per fraudem Chaldæorum præsidia, & partim metu pœnarum, quas erant commeriti, profugerant in Ægyptum, partim verò restiterant, tandem Nabucodonosoris anno vigesimotertio, gentis Iudaicæ improbitate id postulante, Nabuzardan præfectus copiarum Nabucodonosoris, animas Iudæorum septingentas quadragintaquinque transtulit Babylonem, vt est Ieremiæ 52. vers.29. Quæ postrema fuit populi Iudaici manus captiua Babylonem abducta. post quam feris, deserta & vacua relicta est Iudæa, vt sua sabbata conficeret vsque ad

annum primum Monarchiæ Cyri Persarum regis.

Quid verò intereà Babylone fuerit expertus sub Nabucodonosore Dei populus, vtque in suis gloriosus apparuit Deus, scriptorum suorum monumentis Daniel prodidit. Cùm autem superstitio & impietas summa vigeret in Chaldæa, eo maxime tempore, quo homines rerum sibi prosperè succedentium flatu vterentur,& existimarent sibi pro sua prudentia & consilio atque pietate res ita accidere, irretitis & demẽtatis ita omnium Chaldæorum animis à Satana:cœpit tamen sibi suóque regno Satanas metuere, quòd eò loci ageret Dei ecclesia, quæ Dei seruos & pios permultos habebat, quos cane peius & angue Satanas exosos habet. Sua enim pij vita & oratione, diaboli mendacia coarguunt, eiúsque præstigias & technas aperiunt, nec patiuntur eum miseris mortalibus illudere.Itaque & si populi Dei victor videbatur esse Satanas, triumphatis tam multis virorum piorum millibus: in hac tamen sua victoria, vidit se de suo statu & regno periclitari: quum in ea loca Dei vox & verbum penetrassent, in quibus altum de Deo vero fuerat silentium. Nullum igitur non mouet lapidem,vt regem sibi addictum impellat ad stabiliendam edicto eam religionem impuram,quam profitebatur, in qua suos contineri volebat, atque etiam exerceri. Quam ad rem conficiendam nihil eorum est prætermissum, q̃ibus aut incogitantes irretiri,aut constantes, vt dimoueantur de sententia, percelli possunt. Colossus enim aureus altitudinis sexaginta cubitorum,& latitudinis sex cubitorum erectus fuit, qui ab omnibus adoraretur:Simulachrum & monumentum, omnium quæ vnquam fuerunt apud prophanos & idololatras magnificentissimum, & fidem penè superans,cuius splendore &æstimatione nemo non fuisset permotus & attonitus.Et vt septem orbis miracula numerent autores prophani, istius tamen simulachri,seu potius colossi,quo cætera superata sunt orbis miracula,nulla est apud eos mentio. Accesserunt pœnæ graues, & exquisita supplicia constituta iis, qui tam nobile & sumptuosum contempsissent idôlum. Sed talibus in rebus quid potentissimi terræ Monarchæ & astuta satellitum Satanæ possint consilia, cernere est in hac præclara & illustri historia. Tres enim viri pij Ananias, Azarias, & Misael in media populi maximi & exercitus ferocissimi turba, id est,multitudine infinita,& idolorum studio insana, sua fide tyrannum superbissimum, populum immanissimum, & pietati veræ infensissimum,flammam denique maximam non contempserũt modò, sed etiam superauerunt,ac Dei præsenti ope & præsidio, tyrannum ipsum impotentissimum,cædes & incendia spirantem,coegerunt ad palinodiam:re illi oblata, quam ne cogitatione quidem vnquam concepisset, scilicet fide & constantia seruorum Dei,ignis & flammæ maximè vim domari. Quamobrem contrario postea edicto veram religionem coactus est comprobare Nabucodonosor, quo multorum fidem auxit,simúlque Dei populum in vera perseuerantem religione recreauit: quemadmodum ex tertio Danielis capite possumus colligere.Effusa autemDei in eos quos est complexus& elegit,benignitas declaratur primo capite, quòd eò sapientiæ promouit Danielem Deus, cum ipsius sociis, vt pares regio ea non habuerit, quæ tamen studiis artium Mathematicarum & Philosophiæ in primis floruit.

At secundum caput historiæ Danielis, breuem totius mundi continet historiam, & miseram huius vitæ scenam aperit,quam varia subinde imperiorum & regnorum affert mutatio. Sed istam rerum mundanarum conuersionem, posteà pluribus visionibus Danieli patefacit & declarat Dei Spiritus. Non est autem prætereundum, quod de anno secundo regni Nabucodonosor dicitur eo capite,quo Deus patefacit & sub visione declarat ipsi Nabucodonosori,quæ futura esset imperiorum mundanorum conuersio.Multi enim

secundum

secundum illum annum referunt ad nescio quem Nabucodonosorem commentitium, & ignotum Sacris literis. Quasi non idem Nabucodonosor captiuos abduxerit Danielem & eius socios, iusseritque eos doceri linguam Chaldæã,& eas artes quæ apud Chaldæos erãt in pretio, idémque Danielẽ de somnij sui interpretatione interrogarit. Neque est quòd hîc diutius moremur in refutandis eorum rationibus, qui secuti Metasthenem confinxerunt nobis Nabucodonosorem nescio quẽ maiorem, & aliũ minorẽ. Quod quidẽ historia Iudith, commentitia & fabulosa, videtur confirmare. quæ inducit cap. 1. 6. Nabucodonosorẽ quendã Assyriorum regem regnantem in Niniue, qui deuicerit Arphaxad. Sed librum esse nugatorium satis arguit ipsa narratio, de qua alio loco pluribus agetur. Satis etiã intelligitur ex Scriptura, idem fuisse Nabucodonosor, qui Ægyptios vicerit & Iudæos, sicuti ex Ieremia confirmatum fuit. Secũdus ergo Nabucodonosoris annus intelligitur à constituta Babylonica monarchia, superatis & sub iugum missis iis gentibus quas illi Dei voluntate Ieremias denunciarat obnoxias, & seruas futuras. Somnium enim quod eo capite explicatur, non est existimandum secundo regni eius anno accidisse, quum Daniel eius sit interpres, qui iam cum sociis relatus erat in numerum sapientium, & doctorum regiorum. Quod factum fuerat triennio pòst, quàm deuenerant Babylonem. Nam, vt scribitur cap. 1. vers. 18. exactis tribus annis, qui dati fuerant eis ad artes percipiẽdas & linguam Chaldæam ediscendam, fuerunt posteà deducti ante Nabucodonosorem, qui eos cæteris suis doctoribus longè præstantiores reperit.

Quod verò quarto capite de Nabucodonosoris mania, & vita cum quadrupedibus & feris per aliquot annos acta, commemoratur, sæpe memoria quùm nobis, tum regibus repetendum est, vt nos esse homines meminerimus, Deúmque ipsum timeamus, qui deponit potentes de sede, & de gradu in quo illos collocauerat deiicit, ad illorum minuendam arrogantiam, quemadmodum ea Balsasari proponit Daniel cap. 5. vers. 18. & sequentibus. In ea quoque historia propter prophanos historicos, quùm Græcos, tum Latinos, licet illud animaduertere, Babylonem ad eam amplitudinem fuisse perductam opera Nabucodonosoris vt omnibus miraculo fuerit, & eius muri inter septem orbis miracula fuerint relati. Sic enim de se & extructa à se Babylone cap. 4. versu 27. prædicat ipse Nabucodonosor: Nónne hæc est Babylon, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ; & in gloria decoris mei? Ex quo intelligimus eos errare, qui Babylonem aiunt esse opus Semiramidis, quum neque sit ab illa Babylon condita, neque etiam instaurata magnificè, quemadmodum vulgò nugantur historici prophani. Nã quòd ad eius amplitudinem pertinet, habemus hoc loco satis amplum de illa testimonium: quemadmodum & de illa condita centesimo & vno post diluuium anno, Genesis vndecimo edocemur, déque nominis illius ratione, sicuti prius est à nobis illud declaratum, capite secundo huius libri tertij. Mendacibus autem historicis quùm Græcis, tum Latinis, hominis quoque prophani hac de re testimonium opponere possumus, scilicet Berosi Chaldæi, qui, vt memorat Iosephus libro primo contra Appionem, arguit Græcos scriptores, qui quidem retulerunt Babylonis structuram ad Semiramidem, & ea quæ posteri sunt admirati Babylonica ædificia, quæ ex veteribus Chaldæorum monumentis docet, ad Nabucodonosorem esse referenda. Et vt de condita Babylone mentiti sunt Græci, ita & de ea victa, quam vado Euphratis siccato, immissis militibus captam ferunt. Sed ex Ieremiæ Prophetæ capite quinquagesimoprimo, versu 58. longè aliud discimus, quo hæc dicuntur: Hæc dicit Dominus exercituum, Murus ille Babylonis latissimus, suffossione suffodietur, & portæ eius excelsæ igne comburentur, & labores

populorum ad nihilum,& gentium in ignem erunt, & disperibunt. Ex quibus verbis discimus Babylonem captam fuisse, non vt prodiderunt autores prophani, sed muro subruto & euerso fuisse occupatam à Medis & Persis. Quod nemo vnquam futurum sperasset propter murorum eius amplitudinem & firmitatẽ. De quibus,par est intelligere quæ dicantur à primo lib.6.c. 26. in hæc verba: Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ, Assyriæque, Babylonia est appellata. Sexaginta millia passuum muris amplexa, ducenos pedes altis, quinquagenos latis. In singulos pedes ternis digitis, mensura ampliore quàm nostra. interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. hæc Plinius. Et vt Babylonem à Semiramide conditam fuisse mentiti sunt historici rerum prophanarũ, sic etiam Niniuem pari vanitate à Nino conditam prodiderunt. Scimus autem ex Sacris oraculis Babylonem, prima sui fundamenta sub Nemrod habuisse, deinde eiusdem æmulam Niniuem ab Assur filio Sem fuisse conditam. Qui ex Oriente profectus cum reliqua familia Noe, quæ breui tempore mirum in modum aucta fuerat, cõcesserat in terram Sennaar, vbi nepotes & posteri Noe consilia contulerant de ædificio vanitate illorum digno, construendo, quo suam ad posteros perpetuarent memoriam, priusquam illinc habitatum in varias colonias discederent. Hæc autem Genesis. cap. 10. & 11. docentur.

Sed mendaciorum plena est historia prophana, vt illi fides non sit temerè quauis in re adhibenda, quum in Gentium originibus, quas apertè Sacra demonstrant oracula, tam multa portenta, & miracula poëtica, hoc est nugarum plena habeant historici, vt nullis opus sit argumentis, ad detrahendam aut derogandam illis fidem. In Imperiorum verò successionibus, & Monarchiis maximè illustribus videmus, vt se permulti torqueant, qui Sacrorum scriptorum ignoratione, vera falsis permiscentes, & tempora & historias miserè confundunt. Quæ in Danielis scriptis ita sunt ordine posita & digesta, vt non melius aut facilius in depicta cerni possint tabula. Qua in re illud animaduertendum est, Danielem nihil de priorum ætatum conditione dicere, quia de consequentium ætatum & seculorum, quæ posteà futura erant, statu & cõditione agat. Priora enim sunt exposita scriptis Vatum & Prophetarum, qui Danielem antecesserunt: qua de causa nihil fuit necesse Danieli dicere de illis. Inde fit vt quum ante Babylonium imperium, florentissimum præter cætera fuerit Assyriorum imperium, vt censent prophani historici, nulla tamen eius fit in Daniele mentio: quia illud iam fuerat à Chaldæis euersum. De hoc autem Assyrio imperio nugantur egregiè, quùm Græci, tùm Latini scriptores, quemadmodum & de cæteris, quæ in commentarios retulerunt, tanta mentiendi libertate, vt nullam veritatis curam habuerint, quam in hoc imperio Assyrio euerso possumus ex Ionæ & Nahum vaticiniis recognoscere. Ex Iona quidem discimus Deum, excidium ipsi Niniue & Assyriorum imperio esse interminatum, nisi resipisceret. Item quanta esset Niniue quàmque populosa & frequens, ex eodem Propheta agnoscimus, vt non aliena à vero tradita videantur à Diodoro Siculo, libro tertio de Niniue. Quam muro septam fuisse dicit quadrato, altera parte longiore, cuius muri duo latera longiora singula fuerunt centumquinquaginta stadiorum, breuiora autem latera, stadia nonaginta habuerunt: qua muri dimensione, ambitus eius vrbis intelligitur fuisse stadiorum quadringentorumoctoginta, qui nostrates leucas Francicas reddunt triginta. Et vrbis longitudo, quæ dicitur stadiorum centum quinquaginta, redit ad pares leucas nouem. Vnde colligere possumus cur eam vrbem tridui iter habuisse dicat Ionas, atque habuisse plusquam centumviginti millia hominum, qui nescirent quid interesset inter dextram, aut

ſiniſtram ſuam. Cæterùm ex Propheta Nahum effectum per Chaldæos audimus,quod anteà per Ionam interminatus erat Dominus. Quærit enim Propheta, num Niniue fuerit melior,aut pluris facienda No Ægyptia populoſa, quàm Thebas Ægyptias,centum portarũ,vel Dioſpolim fuiſſe, bonis rationibus colligere poſſumus. Quamobrem Niniuem fuiſſe exciſam poſt Thebas Ægyptias animaduertimus. Ægypti autem regnum & vrbes Ægyptias datas à Deo fuiſſe Nabucodonoſori laborum præmium, quos ſuſceperat in euertendo Tyriorum regno docet Ezechiel cap.28. verſ. 20. inquiens; Fili hominis,Nabucodonoſor rex Babylonis ſeruire fecit exercitum ſuum ſeruitute magna aduerſus Tyrum. omne caput decaluatum, & omnis humerus depilatus eſt,& merces non eſt reddita ei,neque exercitui eius de Tyro, pro ſeruitute qua ſeruiuit mihi aduerſus eam. propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabucodonoſor regem Babylonis in terra Ægypti,& accipiet multitudinem eius,& deprædabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius,& erit merces exercitui illius,&operi pro quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Ægypti, pro eo quòd laborauerint mihi, ait Dominus Deus. Deplorationem autem Aſſyriorum,&Ægyptiorum exciſorum & ſub iugum miſſorum ab imperatore Babylonio, coniungit capite 32. Ezechiel, ſicuti fuerant illa,eodem prope tempore,exciſa imperia.

Quantum autem fuerit Nabucodonoſoris imperium, & quàm latè patens, licet ex his colligere, quæ habentur Ieremiæ 15. verſ.17. quum illum victorem futurum commemorat regnorum quæ complecteretur Syria regio ampliſſima. Item Arabiarum domitorem, præterea Perſarum & Medorum, item Ægyptiorum & Aſſyriorum. Quare non iniuria Babylonicum illud ſub Nabucodonoſore imperium, dicitur aureum, Daniel 2.38. Nam vt fuit ampliſsimum & florentiſſimum,ita ſequentium comparatione omnino cenſeri debet præſtantiſſimum.

Poſt quod, Perſicum nominatur argenteum, quia fuit priore illo minus: etſi, vt conſtat ex hiſtoria Eſter, centum vigintiſeptem prouincias haberet ſibi obnoxias.

Tertium autem quod eſt deinceps conſequutum,ſcilicet Macedonicum, aut Græcum ſub Alexandro Magno & eius ſucceſſoribus,dicitur æreum.

Quartum verò quod fuit Romanum,appellatur ferreum,rebus ita ſenſim collabentibus & in deterius relatis,ratione ipſorum imperiorum,&Eccleſiæ Dei,cuius ſtatus fuit ſemper deterioris conditionis,mutatis illis imperiis. Ex quibus ita nobis à Scriptura propoſitis & figuratis,poëtæ Græci & Latini nugarũ omnium,&impietatis omnis doctores & ſatores ampliſſimi,ſecula confinxerunt aurea,argentea,ærea & ferrea: Quæ à quànam origine repetenda ſint,ex Daniele intelligimus. Ex quo & illud apparet, de quo ſecundo libro admonuimus, Heſiodum & Homerum, his temporibus fuiſſe poſteriores, qui vſurparunt & inter gentes ſparſerunt hæc ſecula. Pro Seculis autem dicenda fuerant Imperia nationum, quæ Chriſti Domini regno auguſtiſsimo & longè fœliciſsimo atque ampliſsimo ſint obruenda & delenda Eccleſiæ ipſius fœlicitate & potentia. Qua de re ita Danielis 2. 44. agitur: In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur. Comminuet autem & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. Similia his etiam dicuntur cap.7. verſ.17. in hæc verba: Hæ quatuor beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna, quæ conſurgent de terra. Suſcipient autem regnum ſancti Dei altiſſimi, & obtinebunt regnum vſque in ſeculum, & in ſeculum ſeculorum.

Hæc quidem de terrenis Monarchiis Daniel,quia nihil eſt diuturnum, in

quo sit aliquid extremum. Itaque regna ista mundana, quamuis steterint multis seculis, & Romani adhuc imperij vigeat nomen & appellatio, tamen ea breuia sunt censenda, & nullius æstimanda temporis, si cum æternitate conferantur, quæ regno Christi data est. Vnde qua ratione nouissima dicantur ea tempora, quæ Christi Iesu Domini nostri doctrina & aduentu in carnem illustrata sunt, facile est colligere. Quum nouissimus iam, & supremus dies mundi sit nobis expectandus, neque vlla alia à iam dictis imperia, vel tempora essent expectanda piis, ante restitutam & suo ordini redditam per Christum Dominum Ecclesiam. Post Christi verò Domini aduētum in carnem, cogitare tantùm nos oportet de eius ad nos glorioso reditu, quo suos in suum regnum & fœlicitatem recipiet, quæ piis est constituta ante iacta mundi fundamenta. Hæc autem breuiter ex Nabucodonosoris historia memorāda iudicauimus: vt vera ex Sacris scriptis repetēda esse antiqua historia intelligatur. Raræ enim sunt prophanæ veteres historiæ veræ, ante Cyrum Persarum regem, qui octogesima demum Olympiade floruit, non autem quinquagesima, quemadmodum id annotatum habent prophanæ historiæ, ex Diodoro, Thallo, Castore, Polluce & Phlegone repetitæ. Quanquam horum nonnulli volūt Cyrum regnasse Olympiade quinquagesimaquinta, sicuti Africanus, ex nostris scriptoribus Ecclesiasticis maximè celebris, annotatum reliquit in suis Chronicis, vt cōstat ex Eusebij libro 5. cap. 10. De præparatione Euangelica. Imò non nisi longo post Cyrum tempore, veri aut certi quicquam habent Græci & Latini. Certiora enim post Xerxis in Græciam transitum, vel potius, post Alexandri Magni obitum, prophani historici tradere incipiunt. Quorum scriptis eo iuuamur, quòd multa eorum, quæ postremis Danielis capitibus compendiosè sunt dicta, declarātur & aperiuntur fusius, Dei prouidentia res ita temperante, vt quum exilio Israelis & Iudæ, Sacra Dei oracula per omnes propè orbis partes cognita & patefacta essent, deinceps succederent autorum prophanorum monumenta, quæ comprobarent veritatem prædictionum propheticarum, de totius orbis statu, & Ecclesiæ Dei perpetua conseruatione. Quam etsi perditam cupiunt terreni monarchæ, & reges insipientes atque animales, ea nihilominus consistet florebítque frendentibus & rabie sua cōfectis ipsis aduersariis. Quòd Regem regum & Dominum dominantium Iesum Christum, summum omnium à Deo constitutum Imperatorem contempserunt, eúmque impuri & titulo regio indignissimi homunciones, & Satanæ mancipia vera, qui nihil aliud sint quàm puluis & vmbra, cogere voluerunt in ordinem: eúmque quem præcipuè vereri debebant, Gigantum more, cœlo depellere, & exigere suo dominio studuerunt. Sed ad Cyri nobis veniendum est tempora, cuius laus eo nomine præcipua est, quòd Ecclesiam Dei, quam Assyrij primùm, deinde & Chaldæi miserè afflixerant recreauerit. Quod multis expressum in historiis Regum, paucis comprehendit Ieremias capite 50. vers. 17. in hanc sententiam: Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eum. Primus comedit eum rex Assur, iste nouissimus exossauit eum Nabucodonosor rex Babylonis. Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terrā eius, sicut visitaui regem Assur. Vnde Assyriorum imperium à Chaldæis euersum fuisse, sicuti Nahum vaticinatus erat, animaduertimus: vt deleto Assyriorum imperio, florentissimum fuisse Nabucodonosoris & Chaldæorum imperium, per annos septuaginta intelligamus. Cui succedit Medicum & Persicum eodem comprehensum nomine imperium.

Tempus quod à Cyri maioris Monarchia incipit, finiturque Domini nostri Iesu Christi morte, pro nobis in cruce obita, quod hebdomadibus Danielis septuaginta continetur, annos habet quadringentos nonaginta. Cap. VII.



Istoriæ sacræ veritas, vt est indubitata, sic non modò nobis, Christiana pietate imbutis, sed hominibus quoque prophanis, sæpius intellecta fuit & cognita, annotato & in monumenta relato earum rerum euentu, quas multis antè seculis, quàm accidissent, futuras denunciauerant, & explicauerant Prophetæ. Quod in præsenti monendum videtur historia, Cyri causa, qui edictis suis Dei beneficia, quæ in ipsum extabant infinita, non dissimulanter tulit, sed apertè prædicauit. Etsi is, sicuti declaratur in Esaia, ne Dei quidem veri prius nomen audisset, quàm agnouisset se à Deo, in eum dignitatis gradũ ad quem peruenerat, sublatum fuisse sola ipsius bona voluntate, & arcano consilio. Cuius præclaras virtutes Xenephontis libri qui παιδείας κύρυ, id est, institutionis Cyri vocantur, exprimunt. Etsi dicuntur hi libri à Tullio, non ad historiæ fidem & veritatem, sed ad iusti imperij effigiem conscripti. Xenophonti tamen in historia Cyri, plus esse tribuendum fidei, quàm Herodoto ex eo potest intelligi, quòd certiora, propter eam quam cum Cyro minore, & Persis habuit consuetudinem, potuit proferre, & post Herodotum iisdem de rebus quum scriberet, fabulas & mendacia Herodoti debuit emendare. Huc accedit amplissimum de Cyri virtutibus testimonium, Sacris oraculis proditum. Quibus facilè possumus adduci, vt virum egregium, qualem nobis eum depinxit Xenophõ, existimemus fuisse. Multis autem prius quàm is natus esset seculis, tutor & Ecclesiæ liberator fuerat à Deo designatus, & nominatim per Esaiam declaratus: ducentis nempe & eo amplius annis, quàm eius nomen fuisset in Dei populo auditum vel cognitum. Qua de causa iure optimo edita de se per Esaiam oracula, tam multis retrò seculis admiratus est Cyrus, quæ vera esse & certa ex rebus quas Deo propitio gesserat, animaduertit. Præsentem enim Deum sibi adfuisse, ex victoriarum insperatarum magnitudine agnoscebat, & intuebatur. Quænam autem sint Sacris literis de illo prodita oracula, videamus. Esaiæ primùm capite 44. vers. 28. hæc de illo dicuntur: Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem, Ædificaberis: & Templo, Fundaberis. Pòst capite insequenti 45. apertius de eodẽ agit, eiúsque victoriis loquitur, in hæc verba: Hæc dicit Dominus Christo suo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt subiiciam ante faciem eius Gentes: & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorũ, vt scias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel. Propter seruum meum Iacob, & Israelem electum meum: & vocaui te nomine tuo, cognomine etiam designaui, & non cognouisti me. Ego Dominus, & non est alius, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. hæc sunt de Cyri rebus prædicta per Esaiam. Vnde triumphis & victoriis insignibus eos ornari intelligimus, qui excitentur à Deo, ad tyrannorum ferocium & terribilium hostium Ecclesiæ deprimendam & contundendam superbiam, quò Ecclesiæ liceat esse saluæ.

Ab hoc autem Cyro, quem Scriptura sacra Persam cognominat, autores

verò prophani Cyrum maiorem dicunt,(propter alterum Cyrum Artaxerxis Mnemonis fratrem,quem vocauit minorem) ea tempora incipiũt,quæ Danieli hebdomadibus concluduntur, ficuti in eo definunt captiuitatis Babylonicæ anni feptuaginta: etfi aliter his de rebus ab aliis ftatuitur, quorũ iure hac parte prudentiam poffumus requirere. Qui quum facra habeant his de rebus indubitata Scripturæ teftimonia, iis præteritis ad lacunas & commẽta Philonis & Metafthenis confugiũt.Definere autem captiuitatis Babylonicæ annos in Cyro,& cum eius imperio,populi Dei liberationẽ incipere,docent Efdras, & fecundi Paralipomenon caput tricefimumfextum, in quo eadem recitantur,quæ initio Efdræ,in hæc verba: Anno primo Cyri Perfarum regis, ad explendum fermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, fufcitauit Dominus fpiritũ Cyri,Perfarũ regis,qui iufsit prædicari in vniuerfo regno fuo,etiã per Scripturã, dicens: Hæc dicit Cyrus rex Perfarum,Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipfe præcepit mihi,vt ædificarem ei domum in Ierufalem, quæ eft in Iudæa. Quis ex vobis eft in omni populo fuo,fit Dominus Deus fuus cum eo,& afcendat. Cæterùm quæ ad Ieremiæ fermonẽ attinẽt, is à nobis fuit anteà declaratus, quem hoc etiã loco ex eiufdem Prophetæ cap.29.10. poffumus repetere,vbi hæc dicũtur: Quum cœperint impleri in Babylone feptuaginta anni,vifitabo vos,& fufcitabo fuper vos verbũ meum bonum,vt reducã vos ad locũ iftum.Illa autem verba; quum cœperint impleri in Babylone feptuaginta anni, ex Hebraifmo fignificãt,inftãte tẽpore,quo cõplendi erũt anni feptuaginta trãfmigrationis Babylonicæ,Deum vifitaturũ populũ fuum,& ei miffurũ liberatorem,fuperatis prius & fub iugũ miffis Babyloniis.Quod per Darium Medum fuiffe perfectũ à Deo,ex hiftoriis Danielis intelligimus.Dario autem Medo fuccedit Cyrus Perfa,qui populũ Dei fuæ reftituit libertati. Itaque ex dictis Scripturæ locis, exilio Babylonico fuiffe deftinatos feptuaginta annos,eofdémque cõpletos videmus eo tẽpore quo Cyrus adit imperiũ.Liberationẽ verò Babylonicã excipiũt Danielis hebdomades,quas nec ab imperio Darij filij Hiftafpis, nec à monarchia Artaxerxis Longimani cognomine, repeti oportere, licet iam intelligere.quod etiã perfpicuum fiet ex Danielis fupplicibus ad Deum precibus, fub Dario Medo fufis pro reftitutione populi, quam inftare præfentiebat, ex ea quam pertulerat captiuitate, & ex Ieremiæ vaticiniis, collatis cum eo tẽpore quo Babyloniorum vires corruerant. Quia verò ferè omnes, annos feptuaginta deftinatos captiuitati Babylonicæ,nõ inde cœperũt vnde oportuit,id eft,à quarto anno Ioacim,aut à primo anno Nabucodonoforis,fit vt eos nõ reperiãt in monarchia Cyri incipiẽte finitos,etfi hoc Scriptura fatis apertè docet. Sed vt nõ fibi propofuerũt Scripturæ facræ loca quæ oportuit, in definiẽdis fuperioribus tẽporibus,ita neque hac parte quid tenere debeãt fatis perfpiciũt:quò factũ fuit,vt partim ad quædam Zachariæ Prophetæ loca refpexerint,partim ad Nehemiæ hiftoriã,nihil ad præfentia tẽpora pertinẽtẽ. Itaq; quod ad illa attinet,quæ vulgò proferri folẽt ex Zacharia Propheta, & ex Nehemia, quibus fe tuentur qui vel à Dario Hiftafpis, vel ab Artaxerxẽ Longimano repetũt horũ temporũ initia, talia funt vt nullo negotio refelli poffint.Quæ ne cui faciãt negotiũ,nõ pigebit breuiter exponere,quò morofioribus quoq; fatisfiat,& tollãtur hac parte omnes nodi. Zachariæ quidem 1.cap. docetur anno fecũdo Darij regis, verbũ Domini factũ fuiffe ad ipfum Prophetã,de Tẽpli diuini ædificatione. Eũm autẽ annũ interpretãtur feptuagefimũ euerfi Tẽpli,aut feptuagefimũ captiuitatis,quia verfu cap.illius 12.ita habetur:Et refpõdit Angelus Domini,& dixit,Domine exercituũ,vfquequo tu nõ mifereberis Ierufalẽ & vrbiũ Iuda, quibus iratus es, ifte 70. annus eft. Verũ,nõ poffe eũ locũ ita intelligi,ex hiftoria Efdr.cõftat,quæ docet anno 70.

captiui-

captiuitatis expleto, rediisse Iudæos in patriam, duce Zorobabele. Sub quo iacta quoque Templi fuerint fundaméta, Cyri iussu & mandato, qui populum Dei suæ libertati restituerat. Postea verò templi fuit impedita structura, sub Assuero Artaxerxe, omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij regis Persarum, sicuti Esdræ 4.3. scribitur. Cyrus enim absens à Syria, & bello fortasse Scythico implicatus, domi regni vicariũ reliquerat Assuerum, tanquam imperij consortem. Is nihilominus, vt hominum sunt ingenia varia, contemptis aut dissimulatis vel ignoratis imperiis & edictis Cyri, & sollicitatus ab hostibus populi Dei, Iudæos vetuit quod cœperant peragere. Certo verò post tempore, Dario rebus Iudæorum fauente & imperante, intermissa iam diu Templi ædificatio repetita fuit. Ex quo apparet annum captiuitatis septuagesimum non posse dici eum, quo verbum Domini fit ad Zachariam, aut quo Zacharias audit Angelum deprecantẽ pro Ierusalem & Iuda. Quamobrem locus ille primi capitis Zachariæ, vbi dicitur, Iste septuagesimus annus est, debet ita accipi, quasi diceret Angelus: Domine exercituum, vsquoque tu non misereberis Ierusalẽ & vrbium Iuda, quibus iratus es, septuaginta iam annis exactis? Et tu quidem ire tuæ modum spatio annorum septuaginta definieras, at illi iam dudum præterierunt: quem ergo finem laborum Ecclesiæ tuæ statuere vis? Cur non exactis iam diu septuaginta annis, quibus statueras supplicia & pœnas de tuis sumere, propitium te populo tuo & sanctuario præbes? Hic loci illius videtur esse sensus. Cur autem ipsa Templi structura, & vrbis instauratio dilata esset ad illa vsque tempora, ex Hebdomadum ipsarum distributione posteà intelligetur. At nostri, qui minus diligenter locum istum, & historiam præsentem considerant, neque notant tempus quo prophetabat Zacharias, istud continuò arripiunt, in quo audiunt fieri mentionem annorum septuaginta, atque inde statim pro certo & confesso statuunt, annum septuagesimum Babylonicæ captiuitatis compleri anno secundo Darij Assyrij, sub quo prophetat Zacharias, nominantes illum Darium, filium Histaspis: quum tamen ea de re nihil expressum reperiant in Sacra Scriptura, contenti sola Hieronymi sententia, apud quem tale aliquid legitur, quemadmodum apud Theophilum, libro ad Autolycum tertio: ex quo alij etiam errores sunt à nostris desumpti, dum autorum illorum dicta non conferunt cum Historia sacra, neque ea ad regulam diuini Verbi expendunt. Iam quod ad Nehemiæ legationem attinet, quæ anno Artaxerxis pij vicesimo fuit impetrata, vt scribitur Nehemiæ cap. 2. vers. 8. nihil est cuius causa debeamus inde initium Hebdomadum repetere. Nam neque id Nehemias agit, vt eo tempore doceat restitutum suæ libertati fuisse populum Iudaicum, aut tum primum in patriam rediisse demonstret, quia tum captiuitatis anni essent exacti. Quos nequaquam repetendos esse ab eius Artaxerxis pij anno vigesimo, Zachariæ iam dictus locus facilè arguit. Ex quo anni captiuitatis, qui septuaginta designati fuerant à Deo, intelliguntur prius exacti fuisse, quàm Darius imperaret, sub quo Aggæus & Zacharias prophetauerunt. Darium autem illum, cuius anno secundo populum ad intermissam Templi ædificationem cohortantur Aggæus & Zacharias, consequitur Artaxerxes is, à quo mittitur Hierosolymam Nehemias. Qui longè alius est ab Artaxerxe, quem nostri Longimanũ dixerunt, quòd is à Græcis μακρόχειρ cognominatus sit. Nam Artaxerxes Macrochir, id est, Longimanus, seu altera manu longiore, fuit filius Xerxis, qui Græciam cum infinita manu inuasit. At Artaxerxes is à quo & Esdras in Iudæam legatus est, & Nehemias postea missus est Ierusalem ad res componendas, longè ætate prior est & antiquior Artaxerxe Longimano, vt posteà dicturi sumus & demonstraturi in historia regum Persicorum. Cur autem legationem impetrauerit Nehemias ad suos ab

Artaxerxe,quem pium cognominamus iam,ad aliorum monarcharum Persicorum discrimen, quibus est idem nomen, docetur primo capite Nehem. Eo autem capite iustus ipsius Nehemiæ dolor, ex vrbe Ierusalem muris & portis destituta, & opprobriis quæ Dei populus ab impiis vicinis nationibus perferebat,declaratur.

Neque verò est quod quisquam dicat, post cinctam mœnibus Ierusalem, inchoari debere hebdomadas Danielis: quia id fuerat à Deo præstitutum ei rei spatium.quum sit contrà sentiendum.Deus enim post Sacra restituta, & liberatum captiuitate Babylonica populum,voluit incinctam manere Ierusalem,vt Ecclesiæ Dei quam referebat ipsa Ierusalem, intelligeretur amplitudo quæ nullis definiri aut concludi potest mœnibus aut terminis.Huc accedit illud, quod tum Deus intelligi à suis voluit, & re ipsa declarauit, pios vnius Dei præsidio, nō autem murorum,tutos esse:quemadmodum id quoque Zacharias cap.2.vers.4.declarauit his verbis:Absque muro,tanquam pagatim & vicatim habitabitur Ierusalem, præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Et ego ero ei, dicit Dominus, murus ignis in circuitu,& in gloria ero in medio eius.

Sed omissis Esdræ & Nehemiæ historiis,quæ quidem pertinent ad ea tempora,quæ sunt insequuta liberationem populi Iudaici,accedamus ad Danielem fidum & clarum istorum temporum interpretem. Fuit autem Daniel, vt hoc breuiter, ratione præsentis historiæ, repetamus, anno quarto Ioacim filij Iosiæ captiuus Babylonē abductus per Nabucodonosorem,cum Anania, Misaele & Azaria,atque aliis permultis,quorum obliuione,quia nihil ad nos attinēt,sepulta sunt & obliterata nomina. Institutus autem fuit Daniel cum tribus memoratis sociis,iis disciplinis & linguis,quæ erant necessariæ iis,quibus in aula, regia negotia curanda erant. atque inde magno fuit apud principes Babylonios, propter excellens ingenium, in pretio. Vt enim scribitur Danielis 1.cap. vers.21. Fuit Daniel vsque ad annum primum Cyri, hoc est, inter precipuos aulæ Babylonicæ ministros fuit habitus Daniel,vsq; ad Cyri Persarum regis imperium. Quo Deus seruum suum Danielem vacationem suorum munerum & quietem voluit obtinere: quum iam non tam necessarius Ecclesiæ Dei videbatur,quòd illa principē ipsum haberet fauorabilem, essétque gratiosa apud Cyrum,cui nihil fuit antiquius ipsius salute & restitutione. Non solùm autē imperatoribus Babylonicis,sed Dario quoque Medo fuit à consiliis Daniel, quemadmodum sui libri capite sexto declarat. Vnde nō paruum illi conflatū fuit odiū, apud aulæ Medicæ Satrapas,quòd externi generis homo,nēpe Iudæus,primos apud principem ferret honoris & dignitatis gradus. Qua de causa,eorū astu vitæ periculū adiit, propter religionem leonibus obiectus. Sed mala consilia cōsultoribus esse pessima tum maximè patuit,deuoratis posteà eius inimicis ab iisdē leonibus, qui diuino miraculo intactum eum in lacu sepserant. Sub hoc autem Dario Medo qui Chaldæis imperauit, eo anno quem inchoauerat Balsasar, qui quidem septuagesimus erat captiuitatis Babylonicæ,vertitur ad preces Daniel, postulans à Deo, ne suas promissiones populi sceleribus iratus & offensus differret. Fit verò non modò voti cōpos hac parte, sed nouas insuper promissiones & reuelationes accepit de vera Ecclesiæ libertate per Iesum Christum: notatis & explicatis earum rerum complendarum temporibus.Quæ ex ipso Danielis contextu & verbis primùm propositis, deinde breuiter illustratis, discere & agnoscere conuenit.Sic autem capite nono,hac de re agitur:

1 Anno primo Darij filij Assueri,de semine Medorum, qui imperauerat super regnum Chaldæorum:

2 Anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerū annorum, de quo

de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam Prophetam, vt complerentur desolationis Ierusalem septuaginta anni.

3 Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere.

Hac præfatione Daniel ostendit qua ratione fuerit ad preces conuersus pro Ierusalem, & Templi diuini instauratione: nempe quòd ex libris sacris didicisset instare tempus liberationis Babylonicæ. Quare quum id tempus instaret sub Dario Medo, certè id nondum aduenerat eo tēpore. Quod quidem in primis est notandum hoc loco, ne amplius quæratur de ea re, quam ex iam dictis clarè confirmatam quoque intelleximus. Iam quid Deo reuelante didicerit ab Angelo Daniel de rebus futuris, & temporibus consequuturis liberationem populi Dei, audiamus ex sequentibus versibus, qui ita Latinè sunt redditi:

21 Adhuc me loquente in oratione mea, ecce vir Gabriel quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini.

22 Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque, Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres.

23 Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: Ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem.

24 Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam, vt consumatur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus sanctorum.

25 Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ erūt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia tēporum.

26 Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27 Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium, & erit in Templo abominatio desolationis, & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

Hactenus Angelus hæc, vt Latinè quidem sunt exposita in translatione vulgata, denunciat explanátque Danieli, quæ nonnullis locis explicationis egent, sed ea dicemus post temporum de quibus agimus, tractationem, quæ definiuntur hebdomadibus. Quas ad annorum septenas comprehensiones, id est, septuagies septenos annos pertinere fatentur, & agnoscunt omnes interpretes: quemadmodum id etiam perspicuè intelligitur, ex simili dicendi ratione, quæ extat Leuitici 25. vers. 8. Numerabis quoque tibi 7. hebdomades annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta nouem. Et clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tēpore, in vniuersa terra vestra. Itaque Danielis istæ septuaginta hebdomades annorum, sunt anni septuagies septem, id est, quadringenti & nonaginta. Qui vnde sint inchoandi, & vbi definant, deinde qua ratione distribuantur ab Angelo, est dispiciendum. Vnde autem anni isti hebdomadum septuaginta sint incipiendi, etsi iam declaratum fuit, tamen propter ea quæ contextu Danielis præsenti continentur, ex quibus ansam nonnulli arripiunt aliter ista interpretandi, illud idem breuiter repetemus: atque ex ipso contextu, hoc quod docuimus, constare monstrabimus, quùm sibi consentiens, suique similis perpetuò sit ipsa Scriptura sacra. Est autem

Cyri edictum quo libertas populo Dei fuit restituta, & mãdata Templi ædificatio, cum vrbis Ierusalem restitutione, hebdomadarum istarum initium. Quia verò vt statim adiit imperium Cyrus, id promulgatum fuit edictum, nonnulli docti Scripturæ interpretes, initiũ hebdomadarũ istarum à Persico imperio sumunt. Cyrus autem translato ad se Medorum imperio, quia Persa erat, fecit vt posteà imperium illud Orientis, quod Babylonicã cõsequutum est monarchiam, Persicũ nominaretur. Ita siue Persicum imperium siue Cyri edictum dicatur tẽporis istius esse initiũ, perinde est, quum vtrunque eodem redeat. Iam Angelus iussus postulatis Danielis satisfacere, nõ modò rata esse diuina, de liberatione Ecclesiæ Iudaicæ, oracula demonstrat, sed Deum lõgè præstantiorem præsenti, oblaturũ suis liberationem docet. Quam etsi multis antè seculis declarauerat patribus Deus, & per Prophetas suos cõfirmauerat, nunc tamen vult, quo tempore complenda sit, aperire: temporum ipsorum notatis articulis, & Ecclesiæ sorte atque conditione simul patefacta, ne quis posteà quicquam amplius de futuris requirat, aut miretur eam, quam nunc intuemur Ecclesiæ faciem.

Spatium autem annorum quandringentorum nonaginta, qui per hebdomadas annorum septuaginta notantur, præscriptum complendis Prophetarum vaticiniis, quæ sunt de Christi Domini paßionibus, docetur primùm versu 24. deinde versu insequenti 25. quódnam temporum istorum statuendum & sumendum sit initium aperitur his verbis: Scito & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem & hebdomades sexagintaduæ erunt, & tursus ædificabitur platea & muri in angustia temporum. Hæc verba si quis ex Hebræi sermonis proprietate metiatur, aut propius examinet, facilè omnes nodos & scrupulos, qui hoc loco occurrunt, dissoluet. Exitus verò siue prolatio sermonis, vt iterũ ædificetur Ierusalem, significat promulgationẽ edicti de restauranda & reficienda Ierusalem cum ipso Templo. Quod quidem dictum, aut qui sermo nequaquã est profectus à Ieremia, vt censent nonnulli, sed à Cyro Persarum rege. Quia enim à Ieremia profecta est ista oratio de populi Dei reditu, quum cœperint impleri Babylone septuaginta anni, visitabo vos & suscitabo super vos verbũ meum bonũ, & reducã vos ad locũ istũ, cap. 29. 10. volunt quidã eam promißionẽ hoc loco significari, à qua sint ista tẽpora inchoãda. Sed in ea promißione, etsi continẽtur omnia quæ posteà sunt cõsecuta, nihil tamen disertis verbis de restituenda vrbe aut restaurãdo Templo dicitur, quemadmodũ isto Danielis loco declaratur. Præterea ait Ieremias futurum, vt expletis annis septuaginta, Deus verbũ suum bonũ exuscitet, & proferat in apertũ, quo iubeãtur redire in patriã pij: vt hæc rata promißio tũ futura intelligatur, quũ Deus verbũ suũ suscitauerit, quo reddantur Iudæi statui, & cõditioni priori. Opus igitur fuit alio verbo ab illo priore dicto per Ieremiã, quo Deus promißionis suæ confirmationẽ suo tẽpore exhiberet: quod verbũ dicitur hoc loco à Daniele exitus sermonis, siue verbũ prolatũ, id est, edictũ promulgatũ de populi reditu in Cananæã, & reficiẽda vrbe Ierusalẽ. Quod à Cyro profectũ esse docet Esdras, & 2. Paralip. extrema clausula: quemadmodũ id quoque longè antè fuerat denunciatũ per Esaiam, cõpleri debere ab ipso Cyro, de quo ita agit capite 44. vers. 28. vbi etiam prius monuimus: Qui dico Cyro, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Ierusalem, Ædificaberis, & Templo, Fundaberis. Quare hebdomadarũ septuaginta Danielis, non aliunde peti debere initium, quàm à Cyri imperio, aut Persicæ monarchiæ initio, nulli iam obscurum esse debet: quum edictũ promulgatũ fuerit eo tẽpore de libertate populi, & vrbis Ierusalẽ instauratione.

Finis autem quísnam sit huius temporis, seu spatij quadringentorum nonaginta

naginta annorum propositorum, & quando statuenda sit conclusio hebdomadarum septuaginta, de quibus hîc agitur, non melius aut certius, quàm ex ipso Danielis contextu discere poterimus. Variant enim hoc quoque loco, etiam docti Sacrorum oraculorum interpretes: quorũ tamen sentẽtias verbi diuini regula metiri semper oportet. Sed quid hoc loco sentiendum sit, ex versu 24. discemus, in quo id verbis istis aperitur: Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populũ tuum, & super vrbẽ sanctã tuam, vt cõsumatur præuaricatio, & finẽ accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sãctus sanctorũ. Hic versus breuiter totam cõprehendit Euãgelij doctrinã, atque Scripturarũ sacrarum summã aperit, declarátq; temporũ ipsorum cõplemẽtum, quorum finis in Christo Iesu Domino nostro statuitur. Euangelium autẽ docet Christum Iesum esse Sanctum sanctorum, vnctum & declaratum à cœlesti Patre, verum Regem & Dominũ omniũ, & conciliatorẽ pacis nostræ, eundémque esse verã iustitiam, cuius sanguine vera peccatorũ peracta sit expiatio, in quo visiones omnes, & promissiones, quæ sunt de generis humani redẽptione & salute, finem accipiãt. Quæ omnia breuiter hoc versu recensentur, & hebdomadibus septuaginta cõplenda significãtur. Quare nõ ad vnam versus huius partem, sed ad totã eam quæ integro versu cõtinetur sententiã, finis hebdomadarum pertinere intelligitur: hoc est, ad cõpletam & peractam nostram in Christo Iesu Domino nostro salutem, & peccatorũ nostrorum expiationem. Eam autem in cruce fuisse peractam, hoc ipsum testificãte Domino animaduertimus, & audimus. Sic enim Ioan. cap. 19. pendẽs in cruce, nostra omnium causa Dominus, aceto accepto loquitur, vers. 30. Consummatũ est. quo dicto, vt ait Euãgelista, inclinato capite tradidit spiritum. sciens omnia cõsummata esse, vt prius dixit vers. 28. Morte ergo Domini nostri Iesu Christi, quia consummata sunt & cõpleta omnia, quæ ad nostrã attinebãt salutem, iure eam finem & cõclusionem hebdomadum esse dicimus: præsertim quum hebdomadarum finis, vncto Sancto sanctorum, & producta iustitia sempiterna, & expiatis nostris sceleribus, statuatur. Et in morte Domini nostri Iesu Christi, velum Templi à summo deorsum vsque, id est, ad imum vsque, disruptum fuisse audimus, Matth. 27. 51. Et apud alios Euangelistas legimus, significãte hoc ipsum nobis Spiritu sancto, propalatã esse sanctorum viam, Tabernaculo omnibus aperto, & cœlo ipso per Christum omnibus reserato & patefacto.

Est igitur hebdomadarum Danielis septuaginta finis, in morte Domini nostri Iesu Christi statuẽdus, non autẽ in eius Baptismo aut Iohãnis Baptistæ præconio. Nam quæ Matthæi 11. & Lucæ 16. dicuntur de Iohanne Baptista, etsi in hanc videntur nos ducere sententiam, non tamen id agunt, vt quæ Prophetarum oraculis prodita fuerãt, aut quæ ceremoniis repræsentabãtur, cõcludi Iohannis Baptistæ præsentia doceant. Quo modo verò sint accipiẽda quæ dicũtur à Christo Domino, de Iohãne Baptista, ex iam cõstitutis & confirmatis sentẽtiis deprehẽdi poterit. Matthæi quidem 11. vers. 13. ita de Iohãne Baptista Christus agit: Omnes Prophetæ, & Lex vsque ad Iohannem prophetauerũt. Ex quo dicto nõ est colligendũ, quod faciũt plerique nõ indocti viri, tempora omnia Prophetarũ oraculis prænũciata, definita esse & cõpleta Iohannis Baptistæ processu in mediũ, aut ipsius prædicatione. Quam autem in partẽ sint ista interpretãda, & vt Christi dictũ sit accipendũ, ex Lucæ verbis facilius liquebit, apud quẽ cap. 16. vers. 16. eadẽ in rẽ dicũtur ista: Lex & Prophetæ vsq; ad Iohãnẽ: ex eo Dei regnũ euãgelisatur. Ex his verbis apparet & cõstat agi de ministerio Io. Baptistæ, qui præsentẽ Christũ demõstrauerat, quẽ vẽturũ denũciauerãt Prophetæ: & Lex ipsa, id est, Legẽ obseruatæ ceremoniæ & cõstitutæ significabãt nostra peccata expiaturũ sua morte. Ac Io. quidem

ministerium & officium quódnam fuerit, declaratur Iohannis Euangelistæ cap.1.vers.29. Altera die videt Iohannes Iesum venientem ad se,& ait, Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi, Post me venit qui ante me factus est, quia prior me erat. Et ego nesciebam eum, sed vt manifestetur Israeli, propterea veni ego in aqua baptizans. His verbis munus suum quale fuerit declarauit Iohannes Baptista: nempe vt Christum Dominum præsentem Israeli demonstraret, quem venturum demonstrauerant Prophetæ. Ita præconio Iohãnis præsens declaratur Christus Dominus, quem Prophetæ suis oraculis futurum suo tempore hominem cecinerant. Similiter Legis sacrificia, & aliæ ceremoniæ, nostrorum scelerũ expiationem, Christi innocẽtis & immeriti morte & sanguine atque obediẽtia, ante oculos omnibus proponebant. At velum Templi disruptum, tum quum emittit spiritum dominus Iesus Christus in cruce, monstrauit sacrificia & ceremonias iam nullo habendas: quas tamen dum inter suos ageret, vigere passus erat Dominus, atque etiã cõprobarat, vt ex Matth.8.4. colligere possumus, vbi dicuntur ista: Vade, ostẽde te sacerdoti, & offer munus tuum, quod præcepit Moyses in testimonium illis. Quamobrem Iohannes Baptista regnum Dei euangelizabat, & verum Messiam siue Christum piorum Regem & Dominum, qui suos à morte vindicaret, demonstrabat, dum eum baptizaret, & Agnum Dei declararet. Agnus autem qui sub lucem quotidie immolabatur & sub noctem, sicuti mandatũ fuerat Exodi.29.38.& Numer.28.3. referebat Christũ Iesum, quem ea de causa Iohãnes appellabat Agnum Dei. Qua ratione Lex, hoc est, præscriptæ Lege ceremoniæ, & ea quæ Lex complexa erat de nostra salute vaticinia, finem suum videbantur consequi, & propediem debere compleri. Itẽ prophetiæ diuinorũ Vatũ & Prophetarũ scriptis cõprehensæ veræ iã apparebãt Iohãnis clara denũciatione & prædicatione, de Christo Domino præsente, & iam facto homine. Ergo Lex & Prophetæ ad Iohannis vsque tempora de futuro Christi regno egerant: quod posthac non esse expectandum, sed præsens iam adesse docebat Iohannes. In quo non propterea habent finem Danielis hebdomades, quæ complendæ erant salute æterna parta, & expiatione peccatorum peracta, quod tum perficitur quum Christus Dominus pendens in cruce pro nostra omnium salute, pronunciauit omnia consummata esse, atque ita expirauit, velo Templi disrupto & æterna redemptione suis compa ata.

Initio autẽ & fine hebdomadarũ Danielis constituto, sequitur vt de earum partitione, quã proponit Angelus, & his quæ ad eã pertinent paucis agamus.

Liberationem longè Babylonica præstantiorẽ proponit Angelus Danieli, ne putaret Ecclesia Dei, sibi hærendum in ea quæ sub Cyro instabat liberatione: sed longius prospiceret, fœlicitatémque, hoc est, veram libertatem, recordaretur in promisso Messia intuendam, & spectandam esse. Quia verò ex Sacris libris propè cõpletos esse septuaginta captiuitatis Babylonicæ annos didicerat Daniel, audit iam pro septuaginta illis annis propè expletis, alios septies septuaginta annos cõstitutos & definitos esse à Deo, quibus vera libertas, nempe à peccato, morte & tyrannide Satanæ esset populo & ipsi Ecclesiæ restituenda per Christum. Qua de re, vt agamus paulò fusius & liberius, notandum est, captiuitati Babylonicæ septuaginta annos fuisse constitutos à Deo, cuius temporis certa parte, terra ipsa Iudaica colonis vacua celebraret sua sabbata, quemadmodum secundi libri Paralip.cap.36, vers.21. declaratur. Iusserat enim Deus vt Israelitæ terram Chanaan ingressi, sex annis agros colerent, septimo autem inculta arua relinquerent, vt ipsa terra more hominũ, suas haberet ferias, & sua sabbata atque otia celebraret, vt Leuitici cap. 24. scribitur. Cui præcepto id quoque fuit adiungendum, quod Deut. 15. capite præci-

præcipitur de nouis tabulis & debitorum remißione tenuioribus, & iis qui soluendo non essent. Septimo enim anno quo terræ quies concedebatur, debitorum quoque remißio tenuioribus & egenis dabatur, ex Dei mãdato. Sed quia in harum rerum obseruatione negligentius se gesserant Iudæi, quemadmodum alia quoque Dei præcepta curauerant parum diligenter, exilio annorum septuaginta sunt à Deo damnati. Quò scirent sibi Dei Sabbata diligentius obseruanda esse, quum suæ libertati fuissent restituti. Ac quia libertas illa quæ Iudæis per Cyrum fuit concessa, typus erat libertatis eius, quæ nobis Christi domini beneficio concessa & parta est, propterea Danieli, quò de illo certior fieret, certum illius exhibendæ tempus proponitur, quod septies septuaginta annis definitur, siue decem Iubilæis annis. Nam tot annos reddunt anni Iubilæi decem, quot hebdomades septuaginta: nempe quadringentos nonaginta. Iubilæi enim anni celebrantur & obseruantur exactis septẽ hebdomadibus annorum, id est, septies septem annis expletis: qui iuncti simul, faciunt annos quadragintanouem, vt scribitur Leuitici cap. vigesimoquarto. Decies autem quadragintanouem, reddunt quadringentanonaginta, quot nempe septies septuaginta reddunt. Ita numerus hic annorũ, quem hebdomades septuaginta reddunt, admonet nos veri Iubilæi, qui Christi domini natiuitate inchoatus, & eius passione completus, perpetuò est in Ecclesia duraturus, in qua peccatorum remissio, & debitorum omnium quæ nos morti æternæ addixerant, liberatio per Christum obtinetur. Anno autem Iubilæi redibant singuli ad suas possessiones, quauis ratione à suis dominis ad alios translatas. Libertas quoque seruis Hebræis restituebatur eo anno, sicuti & septimo, vt præcipitur Exod. 21. 2. & Deuteron. 15. 12. Externis verò, & his qui non erãt in albo populi Dei, nequaquam concedebatur ea libertas. Soli enim verè liberi sunt, quos liberat Christus dominus, sicuti scribitur Iohannis c. 8. vers. 36. Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Libertatẽ autem, quum mancipia Satanæ essemus, peperit nobis dominus Iesus Christus sua morte & obedientia, quam patefaciendam sub finem istarum hebdomadũ denunciat Angelus. Itaque omissis septuaginta annis, quorum causa sollicitus erat Daniel, iubetur animum intendere in istos cõsequentes septies septuaginta annos, siue decem consequuturos Iubilæos: quibus erant cõcludenda omnia Prophetarum oracula de Messia, & vera Ecclesiæ redemptione: Iubilæo æterno & perpetuo in Ecclesiam inducto, non tẽporali quidem, sed spirituali, vt Christi regnum etiam spirituale est, non autem mundanum aut temporale.

Quò autem certior appareret cursus istorum temporũ, quæ præfinita erant veræ liberationi piorum, siue ipsius Ecclesiæ Dei, suámque vnà sub illis temporibus agnoscerent conditionem pij, partitur Angelus eos annos trifariam. Primùm quidem in septem hebdomadas, deinde in sexagintaduas, postremò vnam, quæ est vltima, solam proponit hebdomadam. At versu quidem 24. totius huius temporis summã ita proponit: Septuagintahebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam. Deinde versu insequenti 25. partiri & distribuere hoc tempus incipit, hoc modo: Scito ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum ædificetur Ierusalem, vsque ad Christum ducem, hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ erunt, & rursus ædificabitur platea & muri in angustia tẽporũ. Hoc versu duas partes huius tẽporis videmus propositas, scilicet hebdomades septẽ, deinde alias sexagintaduas, quas postea resumit: vt intelligamus, quò pertineãt septẽ priori loco dictæ hebdomades, nẽpe ad id quod mox attexitur de platea & muris Ierusalem reficiendis in angustia temporum, id est, per magnas difficultates & calamitates varias. Versu deinceps 26. sexagintaduæ hebdomades repetuntur, post quas dicitur occidẽdus Christus, hebdomade scilicet septuagesima.

Nam si sexaginta duabus hebdomadibus, septem priore loco dictæ hebdomades adiungãtur, fient sexagintanouem, post quas quia est tollendus Christus, certè cum septuagesima hebdomade sublatum fuisse oportuit. Quid autem illis sexagintaduabus hebdomadibus futurũ sit, & quemadmodũ intereà sit habitura Ecclesia, reticetur hoc loco, quia ex visionibus Danielis, quæ continentur capitibus, septimo, octauo, decimo & vndecimo, intelligitur.

Iam versu 27. cap. 9. illa hebdomada, quæ postrema est & septuagesima, explicatur: cuius medio tẽpore processurum Christum in medium ait, atque Euangelium de peccatorum remissione promulgaturum, Ecclesiámque sibi collecturũ: ea ratione, multis cõfirmato pacto Dei æterno, sublatísque omnibus Legis ceremoniis, vero Agno in cruce immolato. Quibus cõfectis, Templi atque vrbis ipsius Ierusalem expectanda venit ruina, nulla spe reliqua Templi restituendi in postremum, quòd finem in Christo haberent omnia, quæ Templo eiúsque ministerio & ornamentis continebãtur, & repræsentabantur. Arca enim, item propiciatorum, & altare, & candelabrum, & hostiæ, Christum Iesum Dominum nostrum referunt, in quo vera peccatorũ nobis proposita est expiatio, & iustitia. Neque aliud hominibus sub cœlo datũ est nomen, per quod illos seruari oporteat, vt docetur Actorum cap. 4. vers. 12. Et ne pij hærerent in illis vmbris, sed scirẽt Deum, vt spiritus est, ita spiritu adorandum esse, vt est Iohan. 4. 24. denunciat Angelus illa omnia ruitura, quæ ad certum tempus erant constituta.

Hæc sunt quæ primùm in hebdomadum partitione & diuisione spectanda veniunt, quæ paulò fusioris explicationis egent, quò præsens apertior sit historia. Quamobrem nonnulla sunt prioribus adiicienda, & per partes resumendæ sunt singulæ diuisionis hebdomadum sectiones, quò facilius intelligantur. Sed priusquam eas resumamus, dicendum videtur de Persarum Monarchia, & Persarum Imperatoribus: quandoquidem hebdomadas incipere cum ipso Persico imperio diximus, & earum hebdomadum pars nõ minima ad id imperium pertinere, ex Danielis visionibus intelligitur.

De Persico imperio, & breui hebdomadum Danielis illustratione. Cap. VIII.

PErsica monarchia, argentea prius est dicta, quòd post restitutum Templum, & vrbem Ierusalem cinctam mœnibus, satis commodè populus Dei sub Persicis monarchis habuit. Ea verò quandiu steterit, aut quot reges habuerit, neque nostri, neque prophani satis nouerunt Historiographi. Quod quidem variæ illorum & incertæ declarant his de rebus historiæ, prodi tæ ab iis, & literis consignatæ. At nos, quia ex Sacris literis priores nouimus Persarũ reges, & posteriores nouit historia prophana, hac de re statuere certius poterimus, quàm aut Herodotus, aut Iosephus, aut Manetho, vel Metasthenes, aut Ctesias, à quibus rerum istarũ fides peti solet. De tempore autem & duratione Persicæ huius Monarchiæ ambigere nõ possumus, quum eius initium ex Sacris oraculis habeamus cognitum, & id euersum ab Alexandro Magno ex historiis prophanis intelligamus: quæ illa tempora fideliter annotata & consignata habent. Itaque de tempore quo stetit Persicum imperium, prius dicamus, quàm de regibus, qui administrarunt argenteum illud imperiũ, quod aureæ Babylonicæ succesit monarchiæ.

Ab eo anno quo primùm euectus fuit à Deo ad Asiæ principatum, post Darium Medum, Cyrus maior, quem Persarũ regem nominãt Sacra oracula, Persica incipit monarchia, quæ desinit & finitur morte Darij filij Arsani.

Tum

Tum enim nullo repugnãte,Persarum opes ad Alexandrum Magnum sunt delatæ,eique ea quæ Persis prius paruerat Asia,submisit colla.Primus autem Cyri maioris,siue Persarũ regis annus,incidit in annum tertium Olympiadis octuagesimæ, qui fuit annus ab orbe condito,ter millesimus quadringentesimus septuagesimussecundus. 3472. Et vrbis Romæ fuit annus ducentesimus nonagesimusquintus. 295. annis quadraginta post reges vrbe pulsos & exactos. Quod,deductis ordine temporibus, vt ea Sacris exponuntur oraculis, & collatis atque compositis cum his Olympiadibus, & vrbis Romanæ annis certum esse intelligimus. At quæ à prophanis autoribus & nostris sunt aliter definita de hac re,animaduertimus esse falsa. Darij autem vltimi Persarum regis mors, ad annum primum Olympiadis centesimæ decimætertiæ pertinere,ex prophana historia intelligitur. Is autem annus est quintus hebdomadis Danielis decimænonæ: & vrbis conditæ quadringentesimus vicesimusquintus. Mundi autem ter millesimus sexagesimussecundus. Ex qua temporum ratione intelligimus esse dandos Persicæ monarchiæ annos centum & triginta:etsi aliter ab aliis hac de re statuitur.

Sed nos,quia liberationis Babylonicæ,quæ initium habet imperij Persici, certum & definitum habemus Sacris oraculis tempus,& mortis Darij vltimi Persarum regis,& Alexandri Magni annotata fideliter habemus consequuta tempora,non possimus hærere:& à nobis dissentientes possumus bonis rationibus coarguere:præsertim cùm Scriptorum sacrorum testimonio definitum habeamus tempus, quo Cyrus maior adiit imperium, & Alexandri Magni mors, quæ in proximam ab interitu Darij incidit Olympiadem, multorum Historicorum approbatione confirmata, certa & confessa sit. Tum enim Græcæ historiæ certior fuit obseruatio, multis doctis & claris scriptoribus, easdem res suis scriptis complexis, consentientibus in temporum illorum definienda ratione. At,quæ superioribus contigerunt tẽporibus, non tam fideliter sunt à scriptoribus animaduersa:quò fit vt prophanæ historiæ magna sit obscuritas, quam diluere & aperire ex ea quã proponimus tẽporum supputatione,possumus:quãdoquidem ea cõstat indubitata obseruatione petita ex Sacris literis: de qua nihil est necesse nos in præsentia pluribus agere,quũ de illa prius actum sit, in qua temporum quæ Sacris definiuntur oraculis expressam habuimus rationem. Quæ,vt sit ad prophanas historias referenda, si minus fuit animaduersum ex superioribus, poterit tamen intelligi ex huius Chronici indice continuato,& veluti perpetuò deducto à prima mundi origine,vsque ad nostra tempora.

Iam quòd ad Persarum reges attinet,qui his centum & triginta annis imperarunt,nobis magno vsui erit ad veri intelligentiã Danielis locus,qui capite eius libri 11.vers.2.extat,qui ita habet: Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes, & quum inualuerit diuitiis suis,cõcitabit omnes aduersus regnũ Græciæ. Ex hoc Danielis loco, intelligimus eum Persarum regem,qui bello Græciam afflixit, quintum esse à Cyro maiore Persarum monarcham: eum verò quintum ordine à Cyro, Persarũ regem, esse Xerxem ex rebus gestis & autorum prophanorũ monumentis animaduertimus. Angelus enim ista Danieli aperit, anno Cyri regis tertio,vt est cap.10.ver.1.Quia igitur præter Cyrũ tres adhuc futuri erãt Persarum reges, post quos, quartus bello Græciam esset inuasurus, quem fuisse Xerxem testes sunt omnes historiæ prophanæ, iure Xerxem terrorem Græciæ, dicimus fuisse quintum à Cyro maiore Persarũ imperatorem. Quínam verò inter hos fuerunt mediis temporibus Persarum reges, Sacra scripta nobis suggerũt,quæ tẽporum illorũ intermediorum historiam,quã pertinet ad Ecclesiam Dei,persequuntur,&explicant fideliter. His autem nominibus

expressos eos reges habemus in Sacris oraculis, Assueri, Darij & Artaxerxis: qui vt ab aliis regibus distinguantur, qui quidem idem nomen habuerunt, epithetis & cognominibus sunt designandi,& donandi iis,quæ maximè sunt idonea & conuenientia præsenti rei & historiæ,quam repetemus ex Esdra & Nehemia. Assuero igitur,Artaxerxis addemus cognomen: Darium verò dicemus Assyrium: Artaxerxem autem Pium cognominabimus. Is enim Ecclesiæ Dei magnam curam gessit,vt pòst intelligetur.

Et vt ordine procedamus,de Assuero primùm agamus,qui ex ipsius Esdræ historia nobis notus est. In qua capite 4. vers.6. dicuntur hostes populi Dei, in principio regni Assueri scripsisse accusationem aduersus habitatores Iuda & Ierusalem : qua factum fuit vt mandato eiusdem Assueri, cui Artaxerxis cognomen addimus, quia illum posteà eodem nomine Scriptura appellat, intermissum fuit opus domus Dei. Multa verò est & frequens in libro Ester huius Assueri Artaxerxis mentio, quem fuisse consortem imperij Cyri ex eo intelligimus, quòd Esdræ quarto,vers.5. opus domus Domini dicitur impeditum fuisse sub Assuero, omnibus diebus Cyri Persarum regis, vsque ad regnum Darij,Persarum regis. Assuerum verò istum successisse in imperio ipsi Cyro, cuius fuerat prius in Perside vicarius,& Cyri nomine prorex, ex libri Ester initio possumus colligere: vbi capite primo, vers.3. vt Hebræa habent, dicitur robur Persidis & Mediæ fuisse coram eo, & in ipsius aula Satrapæ & principes,siue præfecti prouinciarum centum vigintiseptem,quibus imperabat,dicuntur adfuisse:quos per aliquot menses regifico luxu acceperit.

Roboris autem Persici & Medici pars melior & potior,anteà erat in expeditionibus cum Cyro maiore, quæ tum in Assueri aula fuisse dicitur. Post Assuerum autem Darium statuimus,quem nos ad aliorũ discrimen, qui sunt dicti in hac Monarchia Darij,cognominauimus Assyriũ: quòd Esdræ cap.6. vers.22. dicuntur Iudæi fecisse solennitatem Azimorum septem diebus in lætitia,quoniam lætificauerat eos Dominus,& cõuerterat cor regis Assur ad eos,vt adiuuaret manus eorum in opere domus Dei Israel.Darius autem hic Assyrius,memoratur initiis Prophetarum Aggæi & Zachariæ,sub quo Templum Domini fuit refectum.Cuius ea laus est,quòd intermissum sub Assuero Artaxerxe Templi ædificium, eius autoritate repetitum fuit & confectum. Quod ex prophetiis Aggæi & Zachariæ colligimus,sed id præcipuè ex historia Esdræ agnoscimus. Nam cap.4.24. dicitur sub Assuero fuisse intermissum opus domus Domini,nec repetitum ante secundum annum Darij regis Persarum.Capite autem 6.vers.14.de domo Dei extructa sub hoc Dario Assyrio, ita dicitur : Seniores autem Iudæorum ædificabant & prosperabantur iuxta prophetiam Aggæi Prophetæ & Zachariæ filij Addo:& ædificauerunt & construxerunt iubente Deo Israel,& iubẽte Cyro & Dario & Artaxerxe regibus Persarum. Qui autem isto versu,postremo loco memoratur Artaxerxes, videtur fuisse Assuerus Artaxerxes, à quo prius dictum fuit impeditum fuisse opus domus Domini: nisi nos cõiectura fallit, quòd ratione Ester & Mardochæi, rebus populi Dei faueret,à quibus alienus anteà fuerat. Fortasse enim quum iam grandis natu esset, allecto imperij consorte Dario Assyrio, iussit quoque Templum Dei extrui:incũbente in eam rem præcipuè Dario,quemadmodum id testatũ nobis reliquerunt Diuina oracula.Potest quoque Artaxerxes ille esse is quẽ Pium dicimus,sub quo à Nehemia vrbs cincta est mœnibus,& Templũ ornamẽta sua obtinuit. Alij Artaxerxis vocabulũ ad ipsum Darium Assyrium referũt,vt sit positũ,&,pro,id est: quòd Artaxerxis cognomen,fuerit regum Persicorum propriũ, quemadmodũ Romanorum Imperatorum Cæsar,cõmune fuit nomen,& Ægyptiorum regum veterũ, Pharao: vt post Alexandrũ Magnũ, Ptolomæi appellatio regibus omnibus Ægyptiis fuit

fuit atttributa, vsquequo Ægyptus in prouinciæ formam fuit à Romanis redacta.

Cæterùm Dario Assyrio subiungimus Artaxerxem Pium, cuius Esdræ capite septimo, versu primo, veluti in noua historia, fit mentio hoc modo: Post hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Esdras filius Saraiæ,&c. deinde additur: Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in Lege Moysi, quam dominus Deus dedit Israel. Et dedit illi rex secundum manum domini Dei eius super eum, omnem petitionem eius. Nam, vt dicetur quoque posteà, rectore suæ gentis videbatur tum carere Iudæa, defuncto Zorobabele. qua de causa anno Artaxerxis Pij septimo, mittitur in Iudæam Esdras cum mandatis, ad res populi Dei componendas. Sic enim eodem capite Esdr. septimo, versu vigesimoquarto dicitur: Tu autem Esdra, secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua constitue iudices & præsides, vt iudicent omni populo qui est trans flumen: his videlicet qui nouerunt Legem Dei tui, sed & imperitos docete liberè. Ab eodem Artaxerxe Pio mittitur posteà Nehemias in Iudæam, ad res Ecclesiæ componendas, anno vigesimo, quemadmodum id pluribus explicatur Nehemiæ secundo capite. Ita nobis quum ex historia Esdræ, tum Nehemiæ, notus est is Artaxerxes Pius, quem Dario Assyrio subiungimus. Quamobrem ante Xerxem, qui Græciæ terror fuit, hos Persarum reges ex Scriptura nouimus: Cyrum maiorem, Assuerum Artaxerxem, Darium Assyrium, & Artaxerxem Pium, quos quintus à Cyro maiore consequitur Xerxes Græciæ terror.

Atque hos quidem priores Persarum reges nominamus, Sacræ scripturæ subnixi autoritate, securi interim Herodoti & Ctesiæ, atque aliorum, qui vel Herodotum vel Ctesiam sunt secuti, de quibus agemus posteà. Quinam autem Xerxem istum consecuti sunt reges in Perside, ex historia prophana hos iam colligimus.

Xerxis filius fuit Artaxerxes Machrocheir, id est, Longimanus Latinè, qui successit illi in imperio, à cuius anno vicesimo qui repetunt hebdomadarum Danielis initium, iam possunt animaduertere quàm longè absint à vero, quum hunc Artaxerxem Longimanum Xerxis filium sumant pro Artaxerxe Pio, qui fortè fuit auus Artaxerxis Longimani. Post Artaxerxem verò Longimanum, Darius nothus eo prognatus imperium tenuit. Dario Notho successit eius filius Artaxerxes Mnemon, id est, Memor cognomine: cuius frater fuit Cyrus, minor dictus: celebratus ab historia Græca, & à Xenophonte, qui cum eo socia aduersus Artaxerxem arma tulit. Post Artaxerxem Mnemonem eius filius Ochus Persis imperauit. Deinde Arses Ochi filius, qui cum tota familia sublatus, successorem habuit Darium vltimum Persarum regem: quem Diodorus Siculus ait lib. 17. Arsani fuisse filium, qui Ochi frater fuerat: eum verò Iustinus libro decimo, nominat Codomanum. Contra hunc Darium Alexander Magnus bellum gessit, translata ad se potentia & monarchia Persica: quemadmodum id futurum Danielis visionibus prædictum, & à Deo constitutum fuerat: Ne quid in imperiorum mutationibus, aut reliqua nostra vita fieri sine diuina prouidentia existimemus.

Sunt ergo hi Persarum reges, partim ex Sacra scriptura, partim ex historia prophana, Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Ctesiæ, & Diodori Siculi nobis noti: quos etsi Eusebius aliter ordinat & appellat, stabimus tamen autorum à nobis dictorum iudicio, & huic descriptioni atque catalogo insistemus. Ex Historia quidem sacra Persarum reges & monarchæ agnoscuntur isti quinque priores:

Cyrus Maior.	I.
Assuerus Artaxerxes.	II.
Darius Assyrius.	III.
Artaxerxes Pius.	IIII.
Xerxes terror Græciæ.	V.

Ex prophanis historiis,nobis sunt reliqui noti sub his nominibus:

Artaxerxes Longimanus.	VI.
Darius Nothus.	VII.
Artaxerxes Memor.	VIII.
Ochus.	IX.
Arses qui & Arsanes.	X.
Darius Codomanus Arsani fratris Ochi,filius.	XI.

Hos vndecim reges habuit Persica monarchia, per annos centum & triginta, vt anteà fuit declaratum. His autem regibus suos annos nequaquam adiecimus: quia certa Persicæ historiæ notitia destituimur. Etsi autem priorum regum, nempe Cyri, Assueri Artaxerxis, Darij Assyrij,& Artaxerxis Pij, memorātur aliquot anni in Scriptis sacris,non tamen ex his possumus certò definire annos imperij illorum, quia id nō agit Scriptura,vt doceat quandiu regnauerint:quamobrem nihil est necesse nos curiosius in illos inquirere.

Quia verò nostri Iosepho in his historiis plurimùm vtuntur, quemadmodum Metasthene, & nescio quibus illi adiunctis incertorum autorum fragmentis parum probatæ fidei, propterea potissimùm admonēdi sunt errorum quos in hac admisit historia Iosephus,libro vndecimo antiquitatum siue originum,id est,ἀρχαιολογίας. Nam partim ex Herodoto,cui non tam fuit propositam historiam scribere,quàm iucundis rerum narrationibus lectorem retinere & recreare, partim ex nescio quibus autoribus, (nam Persicas res infiniti propè sunt persequuti) ita Persicos reges enumerat: primò Cyrum,deinde Cambysem filium Cyri, tum Magos, posteà Darium Histaspis filium, deinde Xerxem: post Xerxem memorat Cyrum alterum, quem Xerxis filium vult esse,qui Græcis dicitur Artaxerxes: sub quo cōtigisse ait historiam Ester: ab hoc transit ad Alexandrum Magnum,qui Darium vltimum Persarum regem deuicit. Quæ quàm sint à Scriptura sacra aliena,ex superioribus abundè liquet, vt in his confutandis non sit immorandum. Sed qui Sacram historiam non norunt, admonendi sunt istorum errorum, ne his posteà fallantur,aut in errorem parum cauti inducantur.

Adhæc, sicuti prius diximus, neque Herodotum, neque Ctesiam, aut eos qui ab his suas historias hauserunt,sequuti sumus in priorum regum Persicorum enumeratione,quòd certa habemus ex Scriptura testimonia de his regibus,qui regnarunt in Persis,vsque ad Xerxem. Itaque post Cyrum nequaquam Cambysem nominauimus, neque post illum Magos, neque post hos Darium Histaspis, quæ nomina quia nusquam extant in Scriptura, à nobis sunt prætermissa. Scripturæ enim sacræ,quæ horum temporum tractat historiam,est omninò acquiescendum,non autem Herodoto aut vlli,quicunque is tandem sit, qui se veram historiam ex Persicis monumentis afferre dicat: quemadmodum id ausus est de se profiteri Ctesias. qui captus bello Cyri minoris ab Artaxerxe memore, quia Medicus erat, in aulam regiam fuit admissus, in qua diu versatus de Persarum rebus certior, vt ipse ait, prodidit quàm Herodotus aut alij,qui ante eum Persica tractarunt,Is autem post Xerxem memorat Artaxerxem filium Xerxis, quem Longimanum dicunt:post quem nominat Xerxem filiū Longimani,qui cùm aliquot menses regnasset insidiis Secundiani,filij alterius Artaxerxis,sed Nothi,fuerit sublatus,qui ob id re-

id regnauit post Xerxem secundum, sed breui tempore, quòd eum alter filius nothus Artaxerxis Longimani, Dariæus, siue Darius, eadem arte sustulit, qua ille fratrem priorem. Quanquam aliter rem istam explicat Pausanias Eliacωn secundo, vbi agit de Athleta Polydamante. Ait enim Darium Artaxerxis ex concubina filium, studiis Persarum fretum, contendisse de principatu cum Isogæo legitimo Artaxerxis Longimani filio, rémq; ad Persarum cōcilium detulisse vtrumque, in quo victor & superior fuerit Darius nothus: à quo deinceps Persarū reges deducti sunt. Huius enim Darij nothi filius fuit Artaxerxes, dictus Memor, ad differentiam alterius iam dicti Longimani: deinde Ochus Artaxerxis Memoris filius: quem consequutus est Arses: & postremo loco Darius, cognominatus à Iustino Codomanus, sicuti iam dictum fuit. In memorata verò Persicorū regum serie prætermisimus Xerxem secundum, & Secundianum, quem alij Sogdianum vocant, quòd vterque paucis mensibus regnarit: etsi eos Diodorus Siculus ex Ctesia memorat, quos alij nihilominus prætereunt. Horum autem regum annos incertos & malè distributos in historia prophana, non recensuimus sigillatim, quòd illos confuderūt Historici. Itaque summa annorum istorum omnium, quibus in vniuersum regnarunt, contenti fuimus, quam esse certam, ex iis quæ sunt antè posita, possumus animaduertere.

Antequam autem ex hac Persicorum regum discedimus historia, quia nihil est descensu Xerxis in Græciam in ea illustrius, in historia quidem prophana, age videamus quánam Olympiade is Græciam bello petierit: id enim à pluribus traditur Historiographis Græcis, sed quàm verè dispiciendum est. Pausanias quidem in Arcadicis autor est, eo tēpore Xerxem cum infinita illa quam produnt Historici manu (vt prandente Medo epota fuerint flumina) traiecisse in Græciā, quum Gelon dominaretur Syracusis. Quem ad bellum pro Græcia contra Xerxem secum gerendum Athenienses & Lacedæmonij per legatos sollicitauerunt, vt est apud Herodotum lib. 7. Idem autem Pausanias in Eliacis, ait Gelonem potitum tyrannnide Syracusis anno secundo 72. Olympiadis. Præterea affirmat etiam in Eliacis, Persas à Xerxe relictos in Græcia cum Mardonio, fusos fuisse ad Plateas, Olympiade 75. Sed Diodorus Siculus libro vndecimo suæ Bibliothecæ, ait Xerxem mouisse arma in Græcos, Olympiade septuagesimaquinta, quo tempore potitum rerum Syracusis Gelonem memorat. Polybius quoque Megalopolitanus lib. 5. in eadem est cum Diodoro Siculo sententia: qui ait Romanos fœdus primùm percussisse cum Carthaginensibus, post eiectos Roma reges, Consulibus rempub. obtinentibus annis ante primam Xerxis in Græcie transfretationem duo detriginta. Roma autem sub regibus fuit annis 243. vt Sextus Rufus computat, regum temporibus deductis. Ab eo tempore si numerētur anni duodetriginta, perueniemus ad Olympiadis 74. annum tertium. Pausaniam autem, & Diodidorū Siculum, item Polybium, præterea & Dionysium Halicarnasseum, qui in eadē est cum iis sentētia lib. 9. & cæteros, qui similiter annotata nobis ista reliquerunt tempora, errasse ex eo apparet & constat, quòd Cyrus maior, Persarum rex, imperium post Darium Medum obtinet, anno tertio Olympiadis octuagesimæ, sicuti constituta, Scripturæ sacræ testimonio, arguunt tempora. Post Cyrum autem, hi reges in Perside ante Xerxem fuerūt, Assuerus Artaxerxes, Darius Assyrius, & Artaxerxes Pius. Artaxerxis autem Pij annus vigesimus, Templi restituti in totum, & vrbis Ierusalem cinctæ mœnibus habet notationem: sicuti mox ex septem primarum hebdomadarum Danielis historia constabit. Hebdomas autem septima quæ huius temporis terminum statuit, finitur Olympiadis 92. anno tertio. Adhæc Artaxerxis Pij memoratur annus tricesimussecundus, Nehemiæ capite 13. versu sexto.

qui incidit in Olympiadis nonagesimæquintæ annum tertium. Sic quàm longè absint à vera temporum notatione isti autores,apparet:quum non nisi circa nonagesimam Olympiadem Xerxes in Græciam transitus contigisse videatur. Quandoquidem Artaxerxem Pium oportuit in Perside regnasse ante Xerxem,quem dicimus Græciæ terrorem:quemadmodum ex Danielis oraculis id liquere potest, in quibus cap.11. vers.2. disertè id dicitur, præter Cyrum tres alios reges habituram Persidem, ante Xerxem, qui Græciam sit turbaturus. At potuit Xerxes sub Artaxerxe Pio descẽdisse in Græciã, quum esset rex designatus. Vt enim sub Cyro regnauit Assuerus, ita sub Artaxerxe, potuit regnare Xerxes: & Persica monarchia vti Romana eodem tempore potuit plures habere imperatores.

Errores autem in tẽporum supputatione admissos ab Historicis prophanis & nostris Chronographis posse deprehendi, & quadam parte emendari, ex his liquet.Sed nos eam curam in præsentia par est omittere,& in aliud tempus reiicere, ne instituti nostri obliti, res alias videamur agere. Hæc autem nobis ex Sacris scripturis de Persica monarchia & Persarum monarchis sunt dicta,ad historiæ Persicæ veritatem quadam parte patefaciendam,& fabulis repurgandam.

Ad hebdomades verò Danielis iam nobis est accedendum, quas ab Angelo distributas fuisse in tres partes,superiore capite docuimus: sic vt primũ septem ex his secreuerit,attribueritque Templo & vrbi reficiendæ. Deinde sexaginta duas enumerauit, quibus variè iactata fuit Ecclesia. Tertio autem loco,postrema quæ est septuagesima, proposita fuit,quæ conclusionem & finem habuit ceremoniarum omnium legalium. Septem autem primo loco dictæ hebdomades,quia pertinẽt ad annale tempus,annos efficiunt quadragintanouem:eum enim numerum reddũt septies septem: quarum historiam continẽt Esdræ & Nehemiæ scripta,quæ Latini vno fasce cõplectuntur:sic vt Nehemiæ librum vocent librũ Esdræ secundum.Et Hieronymus in Epistola ad Paulinum de Sacræ scripturæ libris,Esdram ait & Nehemiam in vnũ volumen coarctari. Ex quo nunc præsens temporum septem hebdomadarum delibanda est historia. Ac primo quidem Esdræ capite, Cyri edictum exponitur, quo post septuaginta captiuitatis Babylonicæ annos, redditur suæ libertati populus Dei.Reuerso autem in patriam populo,altare primùm fuisse extructum, in quo sacrificia offerrentur, docet caput tertium: quod monet etiam,Templi iacta fuisse fundamẽta à Zorobabele filio Salathielis, principis Iuda, & à Iosue filio Iosedeci, Pontifice maximo, anno secundo reditus eorum in patriam. Quarto capite, Templi ædificationem impeditam fuisse mandato Assueri Artaxerxis, nec repetitam fuisse ante annum Darij Assyrij secundum,docet Esdras. Sexto autem capite,structurã Templi fuisse effectã ostendit, anno Darij Assyrij sexto, annitentibus præcipuè, & in eam rem incumbẽtibus Zorobabele & Iosue,excitatis per Aggæum & Zachariam Prophetas.Templo autem restituto,& propè confecto, Zorobabel dux Iuda,videtur è viuis discessisse, quòd Esdras veluti prorex à Persarum imperatore Babylone mittitur in Iudæam, cum magna volũtariorum Iudæorum manu, qui restiterant in Chaldæa post Cyri edictum,& suorum discessum. Qui expergefacti à Deo maluerunt posteà relictis commoditatibus Babylonicis, in patria, quàm in peregrino solo agere. Missus est verò in Iudæam Esdras præcipuè ad Iudices & præfectos,qui ius populo dicerẽt, cõstituendos,cõponendum Iudaicè Reip.statum.quod fit Artaxerxis Pij anno septimo,vt est Esdræ cap.7. 24. Post Esdrã ab eodem Artaxerxe Pio mittitur & legatur in Iudæam Nehemias,cum imperio & mandatis,pro tegendis Templi portis,id est,complendo Templi ædificio:item vrbe Ierusalẽ cingenda muris,vt est Nehe.2.8.

Anno

Anno autem vigesimo Artaxerxis Pij, Nehemias eam legationem obtinuit, vt est versu 1. cap.8. quod factum est annis à legato prius in Iudæam Esdra, tredecim. Mansit autem annos duodecim Iudææ rector & procurator Nehemias, vt declaratur capite quinto, versu decimoquarto. Cæterùm in vrbe Ierusalem munienda, & muris cingenda, quantopere laborarit ipse Nehemias, declaratur à secundo capite ad septimum. Et capite quidem sexto, versu decimoquinto, quantam ipse & Iudæi diligentiam adhibuerint in vrbe Ierusalem munienda declaratur, opere tanto intra quinquagintaduos dies confecto, vigesimaquinta mensis Elul, qui nobis Augustus dicitur. Atque hic completas habemus septem istas priores hebdomadas, anno scilicet Artaxerxis Pij vigesimo, quo venit in Iudæam Nehemias. Sic enim dixerat Angelus, Danielis 9. vers.25. Hebdomadibus septem rursus ædificandam plateam & muros, in angustia temporum. Angustiam autem & miserias eius temporis testantur hostiles conatus aduersariorum populi Dei, & nefaria contra bonos inita consilia: item ditiorum in tenuiores illiberalitas, quæ satis multis describuntur ab Esdra & Nehemia.

Annus igitur Artaxerxis Pij vigesimus, habet cinctam mœnibus Ierusalem, atque etiam Templum cum suis appendicibus absolutum: quam ad rem materiam postularat & impetrarat ab ipso rege Nehemias. Vnde non iniuria apud Iohannem Euangelistam capite 2. versu 20. dicunt Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quod quidem ita videntur dicere Iudæi, vt non annum sextum Darij Assyrij, sed vigesimum Artaxerxis Pij, videantur intueri. Qua enim ratione posit aliter locus ille accipi non intelligo: nisi Darium Assyrium & Artaxerxem Pium, quum diuersos ex Scriptura sciamus esse reges, eos dicamus regnasse eodem tempore, & fauisse intereà populo Dei, atque eius curam gessisse, quòd viri essent religiosi. Cogemur nihilominus semper affirmare Templum extructum fuisse anno Darij Assyrij sexto, vt est Esdræ capite sexto, versu 15. cui ad complementum multa deessent, quæ fuerunt sub Artaxerxe Pio addita. sub quo dicemus vrbem Ierusalem fuisse munitam, eius anno vigesimo, vt ex Nehemiæ capite 2. vers.2. & cap.6. vers.15. intelligimus. Quare sub Artaxerxe Pio non malè censebimus Templo omnia adiuncta fuisse, quæ desiderabantur prius: vt fuerunt fortasse appendices Templi, pro stationibus sacerdotum, per vices ministrantium in tabernaculo Domini, & horrea siue gazophylacia, ad primitias recondendas & reponendas decimas sacerdotum. Vrbi quoque Ierusalem suum accessisse præsidium eodem tempore dicemus.

Est verò minimè prætereundus Euangelij iam memoratus locus, quo Iosephi rerum Iudaicarum scriptoris, cui plus æquo nostri deferunt, eleuanda est autoritas. Qui certè multis locis se earum rerum quas tractat ignarum esse demonstrat, séque in sua Republica peregrinari arguit. Et ad id de quo agimus parum illum cautum fuisse & diligentem, imò egregiè impudentem & mendacé, demonstrare par est, vt eius dicta propius inspicienda, & nobis examināda esse intelligamus. Is enim libro antiquitatum Iudaicarum decimoquinto, cap.14. ait Herodem Antipatri filium, Templum à fundamentis, longè magnificētius & amplius quàm fuisset, extruxisse, & absoluisse cum appendicibus & porticibus, annis octo & dimidio. At eum qui eo seculo viuebant Iudæi, mendacij conuincunt, qui ad veterem structuram referentes oculos, aiunt illud spatio quadraginta & sex annorum constructum fuisse. Adhæc, scimus secundum Templum, id scilicet quod Zorobabel cum Iosue, & reliqua Iudæorum manu reduce è captiuitate Babylonica extruxerat, post Christi Domini mortem, anno circiter quadragesimo fuisse

euersum & sublatum cum tota ceremoniarum legalium pompa. Quod à Tito factum agnoscunt historici quoque Iudæi, Templi secundi ruinam referẽtes in Romanos & eorum Imperatorem Titum. Idem verò Templum stetisse quum Christus Iesus Dominus noster factus homo versaretur in monte Sion, ex Prophetarum certis prædictionibus nouimus. Aggæus enim cap. 2. vers. 10. ait, Futuram templi secundi, quod extruebatur sub Zorobabele, longè maiorem gloriam, quàm fuisset Templi Salomonici. Respiciens ad Christi Domini, quæ Templum illud ornatura erat, præsentiam. Quamobrem id Templum mansisse oportuit eo tempore, quo Christus Dominus egit in terris. Quod si, vt ait Iosephus, Templum id extruxisset Herodes, in quo versatus est Dominus, id non fuisset secundum Templum, sed tertium, cuius longè alia debuit esse forma, vt eam descripsit Ezechiel extremo suo libro. Inertiæ igitur & ignorantiæ damnandi sunt nostrorum plerique, qui Iosephi & similium autorum scriptis ita afficiuntur, vt iis statim assentiantur, eáque vera esse credant, quæ proponuntur ab illis, præteritis interim & neglectis Sacris libris, & historiis diuinis supinè perlectis. quas præcipuè & primùm discere conueniebat, è quibus cætera diiudicari & æstimari oportere, nemo nisi censor iniquissimus, non iudicarit.

Quod autem dicitur Templum secundum quadraginta sex annis confectum, interim verò septima hebdomas quæ quadragesimumnonum annum complet, structuram Templi habet absolutam, id ita accipiendum est: Templum quidem fuisse omnibus suis partibus absolutum, cum vrbe cincta mœnibus, anno à libertate per Cyrum reddita, quadragesimonono. Annos tamen solos quadraginta sex collatos in ædificium Templi, quòd triennium exactum fuerit, antequam ad opus ipsum accederet Zorobabel, & cæteri reduces ex captiuitate. Nam post dictum Cyri de populi Dei restitutione & libertate promulgatum, opus fuit tempore non paruo ad conferenda consilia de reditus ratione, & ad cogendos reduces, atque negotia conficienda iis qui relicta Chaldæa, constituerant patriam repetere. Annum ergo demus his rebus conficiendis: quibus peractis, ponamus iter ingressos Iudæos anno altero ab edicto promulgato, hinc intelligemus ipsos reduces, venisse in patriam anno vno & dimidio propè exacto, post Cyri edictum. Nam à Babylone in Iudæam iter est quatuor mensium impeditis, vt scribitur Esdræ cap. septimo, versu septimo & octauo. qui ita habet: Et venerunt in Ierusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis, quia in primo die mensis primi cœperat ascẽdere de Babylone. Et in primo die mensis quinti venit in Ierusalem, iuxta manum Dei bonã super se. Iam fundamenta Templi non fuerunt continuò iacta, vt in Ierusalem venerunt: id enim non nisi anno altero post reditum factum fuisse legimus Esdr. 3. vers. 8. Vnde colligimus triennium elapsum fuisse ab edicto Cyri, ad Templi iacta fundamenta. quod quidem si annis quadragintasex adiungamus, habituri sumus annos quadragintanouem, qui septem primis hebdomadibus constituuntur. Quibus confectis & explicatis vt ab Angelo fuerunt propositæ, transeundum est ad cõsequentes sexagintaduas hebdomadas. de quibus paucis, ne simus lõgiores agendũ est.

Sexaginta duæ quæ post septem iam dictas, sequuntur hebdomades, incipiunt ab anno vicesimoprimo Artaxerxis Pij, qui est Olympiadis nonagesimæsecundæ annus quartus, à quo octaua Danielis hebdomas incipit. Terminatur autem & concluditur hoc tẽpus septuagesima hebdomade inchoante, quæ in annum secundum Olympiadis ducentesimæprimæ incidit: quum Q. Tiberius Nero Romæ imperaret, post Octauianum Augustum, anno ab vrbe condita septingentesimo septuagesimooctauo. Quis autem fuerit Ecclesiæ status, his 72. hebdomadibus aperitur & docetur visionibus Danielis, quemad-

quemadmodum iam diximus. Eam ob rem capite septimo Danielis, quatuor Monarchiæ sub quatuor bestiis truculentis proponuntur, sub quibus variè iactatus fuit populus Dei. Quem etsi perditum & euersum cupierint terreni & animales homines, nunquam tamen illum de sua constantia & fide dimouere potuerunt, Deo mirabiliter suam Ecclesiam tuente & conseruante. Habuit autem satis commodè sub Artaxerxe Pio Iudaica respublica, quum eam & Dei populum commendatum haberet is Persarum rex, cui tum Syria & Asia reliqua parebat. Is enim post Zorobabelis obitum, per Esdram, deinde per Nehemiam composuit & constituit res Ecclesiæ, quemadmodum ex vtriusque, Esdræ & Nehemiæ commentariis, intelligi potest. Post hunc autem Artaxerxem Pium, docuimus imperium Orientis siue Persicum, ad Xerxem qui fuit Græciæ terror, peruenisse. Ab hoc autem Xerxe, statim ad Alexandrum Magnum, capite vndecimo Danielis transit Angelus, præteritis aliis Persarum regibus, quòd fama fuerint Xerxe inferiores, nec Ecclesiæ res admodum curarint, sed eas passi sunt fluere vt tempora ferebant: quùm tributis tantùm & vectigalibus exigendis, atque auferendis intenti essent.

Alexandri autem Magni descensu in Syriam, videbatur aditura magnum periculum Ecclesia, propter bellum ab ipso contra Tyrum gestum, & arma Ægypto illata. Nam per Iudæam ex Phœnicia in Ægyptum descensus est, & Iudæis iratus erat Alexander Magnus, quòd commeatum illi & auxilia denegassent, quia Persarum, quibus tum parebant, sequebantur partes. Adhæc dissentiens à cæteris, qui erant idololatræ, religio & vera pietas, impios homines & Dei contemptores acuebant in populum Dei. Sed Deus in cuius manu non modò regum, sed omnium quoque sunt corda & manus, Alexandrum populo suo cõciliauit, stultíque & superbi iuuenis insolentiam, victoriarum successu intolerabilem, ad moderationem traduxit, fecítque vt maxima beneuolentiæ signa, & argumenta præstaret iis, quibus iratus videbatur maximè. Itaque in hac historia nobis idem licet obseruare, quod primis Israeliticæ Ecclesiæ temporibus, inter Laban & Iacob contigisse intelligimus, Genes. 31. 24. Fugientem enim Iacob, magna manu sibi adiuncta, exacerbato animo persequebatur Laban, ea spe vt Iacobum malè acciperet, atque fortunis euerteret. Hanc autem Laban audaciam, ratione mira Deus repressit, vetans in somnis ne quid asperius non modò ageret, sed ne loqueretur quidem cum Iacob. Sic hominem furentem repressit Deus, & coëgit ad ambiendam Iacobi, quem ibat perditum, amicitiam. Eodem modo Alexandrum Magnum, insolentem & superbũ regem, iratum suo populo, id est, Iudæis, quos spe iam deuorauerat & perdiderat, tam placidum quàm ouem reddidit Deus: adduxítque ad eorum quos euersum ibat, admirationem & conseruationem.

Successores autem Alexandri, ij qui partim Asiæ, partim Ægypto imperarunt, variis posteà cladibus Iudæos affecerunt: quòd quum alij aliorũ vitæ, & opibus & regnis insidiarentur, & bellis mutuis sese conficeret, Iudæam tanquam victoriæ præmium, in medio propositam habebant. Horum autem historias quas paucis perstrinxit Daniel, Scriptores prophani suis monumentis prolixè sunt persecuti: ex quibus Dei verbũ esse verissimũ, atque omnia geri diuino decreto & prouidẽtia intelligimus: neque Ecclesiã tyrannorũ iniuriis patere, sine ipsius certis iudiciis agnoscimus. Extãt autẽ doctæ nõ modò veterũ Theologorũ, sed etiã recentiũ & nostri tẽporis multorũ interpretationes in Danielẽ, quibus eius visiones & pertinẽtes ad illas explicãtur historiæ. Addita sunt quoque Danielis scriptis nonnullorũ Chronica, quibus historiæ quàm plurimæ Scripturarũ aperiũtur & enodãtur. Quare non est quòd hoc loco in

explicatiône Græcæ & Romanæ monarchiæ, quæ ſcriptis Danielis perſtringitur, longiores ſimus. Earum autem monarchiarum imperio paruit Iudæa, quemadmodũ & monarchiæ Perſicæ, his ſexagintaduabus hebdomadibus. Id verò tantùm in præſentia monebimus in hoc argumento, Græcam nominari Monarchiam, Alexandri Magni & ſucceſſorum eius potentiam, quæ à Romanis poſteà fuit oppreſſa, ſicut poſteà quoque Romana, quæ cæteras obſcurauerat, euerſa fuit à Gothis. Dicta eſt autem ex eo Græca monarchia, quòd Danielis cap. 8. verſ. 21. Hircus caprarum, ipſe Alexander Magnus, dicatur rex Græcorum. Nam communi totius Græciæ conſenſu, concilio Corinthi habito, Alexander Magnus declaratus fuit Imperator Græciæ, ad Perſequendos bello Perſas. Quò factum fuit vt Macedonicum Alexandri Magni imperium, ſit in Scriptûra Græcum nominatum, longo antè tempore quàm Alexander natus eſſet. Philippus autem Alexandri Magni pater, deuictis ad Chæroneam Græcis, non ſe regem Græciæ, ſed ducem appellari iuſſerat, quemadmodum id Iuſtinus libro nono declarat. cuius exemplum ſequutus Alexander Magnus, euocatis Corinthum ciuitatibus Græciæ, poſt compoſitum regni ſtatum, ducem ſe Græciæ in patris locum ſubſtituendum curauit, vt declaratur apud Iuſtinum libro vndecimo. Itaque delectus vltor Græciæ toties à Perſis petitæ, Aſiam inuaſit: quam ea celeritate vicit, quàm prius Sacra oracula Danieli patefacta declarauerant & denunciauerant, vt qui mirantur fœlicitatem Alexandri, & quemadmodum vulgò loquuntur, fortunam, ſint remittendi ad diuinas de regnorum ſtatu conſtitutiones, & admonendi diuinæ prouidentiæ ac voluntatis, è qua rerum omnium ſtatus & conditio pendeat. Quamobrem quale futurum eſſet Alexandri Magni imperium, & vt in plures diuidendum, facile eſt ex Daniele deprehendere. In quo reges Aquilonis dici reges Aſiaticos, & Auſtri reges, vocari Ægyptios, à Ptolomæo Lagi filio profectos, ratione ſitus Iudææ eſt animaduertendum.

Reſtat iam & reliqua eſt vna hebdomada, quæ & vltima eſt, & ſeptuageſima, de qua dicendum eſt etiam aliquid: quandoquidem Chriſti Domini miniſterium, & mortem in qua eſt plenitudo temporum, complectitur. de qua ſic agitur Danielis 9. capite, verſ. 27. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, & erit in Templo abominatio deſolationis, & vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio. Quæ verba non tam de Hebraico contextu, quàm Græco aliquo interprete ex parte ſunt deſumpta, & vtrum ſint ex Septuaginta interpretibus petita, facit incertum, genuina verſus huius iũcta interpretatio, in Græcis codicibus Argentorati excuſis, anno Domini 1526. In quibus Græca huic reſpondentia verſu ita habent: Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία, καὶ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος καταπαύσει θυσιαστήριον καὶ θυσίας, καὶ πτερύγιον ἀπὸ ἀφανισμοῦ, καὶ ἕως συντελείας καὶ σπουδῆς τάξει ἐπὶ ἀφανισμῷ. καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται, ἡ θυσία καὶ σπονδὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν, βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ, συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν.

Hebræa autem ſi quis requiret, aut ſcire auebit, quomodo habeant hoc loco audiat & accipiat. וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד וַחֲצִי הַשָּׁבוּעַ יַשְׁבִּית זֶבַח
Quæ verba: וּמִנְחָה וְעַל כְּנַף שִׁקּוּצִים מְשֹׁמֵם וְעַד כָּלָה וְנֶחֱרָצָה תִּתַּךְ עַל־שֹׁמֵם
poſſunt ita reddi. Et confirmabit fœdus multis hebdomada vna, & dimidium hebdomadis illius ceſſare faciet ſacrificium & oblationem: & propter extremitatem abominationum ſtupens erit, (quiuis) & vſque ad cõſumptionem, eámque certam, ſtillabit ſuper attonito, (deſolatio.)

Hebræa autem hoc loco nobis præcipuè ſpectanda ſunt, quòd Latina & Græca ſignificent & dicant, in dimidio hebdomadis illius vltimæ, ſacrificia

deſitura,

desitura. Quod nequaquam factum fuit, neque etiam id docent verba Hebraica: quæ aiunt dimidium vltimæ illius hebdomadis impositurum finem sacrificiis & ceremoniis legalibus. Dimidium autem eius hebdomadis, significat ea quæ illa vltima hebdomade sunt gesta, quæ finem legi Mosaicæ ceremoniali attulerunt, stabilito & rato declarato pacto Dei æterno de nostra salute per Christum dominum. Deinceps autem vrbi Ierusalem & incredulis, quique Deum vocantem contempserunt, nihil erat præter longam malorum seriem expectandum, quæ vrbem Ierusalem confectura erant, & populum ipsum Iudaicum rebellem, & inobedientem Deo infinitis calamitatibus implicatura.

Finem autem legalibus ceremoniis attulisse ea, quæ dimidia vltima hebdomade sunt gesta, testantur scripta Euangelistarũ, quæ tum prodiisse in medium Iesum Christum dominum nostrum docẽt, Iohanne Baptista eiusce rei præcone, & tanti boni prænũcio. Cui in deserto agenti Deus locutus est, mandata dans illi de agendis, tum quùm Tiberij Cæsaris decimusquintus esset imperij annus, vt scribitur capite tertio Lucæ, quo hæc ita dicuntur: Anno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius tetrarcha Ituræ & Thraconitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha: sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum Domini ad Iohannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Ex his igitur Euangelistæ Lucæ verbis apparet, vt post diuinum imperium & mandatum, venerit Iohannes in omnem regionem Iordani finitimam, prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Qui dum populum baptizat, Christum dominũ ingredientem tricesimum annum ætatis vnà Baptismi lauacro perluit, sicuti eodem tertio Lucæ Euangelistæ capite docetur his verbis: Factum est autem quum baptizaretur omnis populus, & Iesu baptizato & orante, apertum est cœlum. Et descendit Spiritus sanctus corporali specie, sicut columba in ipsum, & vox de cœlo facta est, Tu es filius meus: in te complacuit mihi. Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

Hæc autem notatio ætatis Domini, & Tiberij Romani imperatoris non est leuiter prætereunda, quòd ex ea mortis Domini & ætatis ipsius, item conclusionis hebdomadum septuaginta Danielis certa constat notitia. Iam autem mortem Domini nostri Iesu Christi, terminum & finem esse hebdomadum septuaginta Danielis, ostendimus: quæ in quémnam temporis articulum incidant, nullo negotio iam possumus colligere. Et ex Euangelica historia nouimus Christum dominum in crucem actum fuisse eo die, quo per singulas familias immolandus erat agnus Paschalis. Quod fiebat decimoquarto die mensis primi, id est, Martij, vt quidem in anno veteri vsurpabatur, quemadmodum id prius in mensium & anni ratione declaratum fuit. Ergo decimusquartus dies mensis Martij, qui est Nisan Hebræis, & primus est mensis anni ciuilis in populo Dei, finem & conclusionem hebdomadum septuaginta habet: quòd tum mortuus est Dominus, quem dimidiæ vltimæ hebdomadis tempore, veri doctoris & seruatoris officio functum esse inter homines, testis est Danielis prædictio. Item Euangelica historia, quæ Paschæ festa quatuor commemorat, post Baptismum ipsius, sicuti doctè collegit, & explicuit Andræas Osiander, in ea quam edidit Harmonia Euangelica: vnde & certa Christi domini, quam in terris egit ætas, & mortis ipsius tempus certum colligitur. Quia enim baptizatur Christus dominus anno Tiberij Cæsaris decimoquinto, & tum baptizatur quum annum ætatis ingrediebatur tricesimum, vt exponitur

apud Lucam Euangelistam, capite tertio: certè mortuūm illum fuisse pro nobis in cruce oportet anno Tiberij decimooctauo, tum quū ætatis annum ageret tricesimumtertium, id est, quum annos compleuisset trigintaduos & dimidium. Nam dimidium hebdomadis vltimæ tres annos cum dimidio continet: quo vnctus est Sanctus sanctorum, Christus Iesus, & declaratus Rex à Patre cœlesti supra montem Sion, per quem tum peccata nostra fuerunt expiata. Adhæc sacrificia Legis sublata fuerunt Agni immaculati, id est, ipsius Domini Iesu Christi morte, postquā veri doctoris & prophetæ munus peregisset in terris. Cœpit autem docere, & se verum Messiam, siue Christum patefacere, quum annum ingrederetur tricesimum: in eo autem munere tres annos & dimidium compleuit. Vnde tricesimus ætatis ipsius annus, primus est ministerij ipsius: inde tricesimusprimus erit secundus, & tricesimussecundus dicetur tertius, quo Circuncisionis minister fuit Christus dominus: ex quo tricesimustertius ætatis ipsius annus, cuius medio tempore ministerium suum expleuit, dicetur dimidius annus dimidiæ vltimæ hebdomadis, qua complētur omnia Prophetarum vaticinia de nostra salute parta per Christū dominum, anno ætatis ipsius tricesimotertio. Is autem annus Domini tricesimustertius non expletus, incidit in annum Tiberij Cæsaris decimumoctauum, quia Tiberij annus decimusquintus habet annum Domini tricesimum incipientem. Vnde tricesimusprimus annus Domini incidit in annum Tiberij decimumsextum, & tricesimussecundus domini annus incurrit in annum Tiberij decimumseptimum: deinde tricesimustertius domini annus referetur omninò ad annum Tiberij decimumoctauum. Quæ quoniam Scripturæ sacræ testimoniis nituntur, non autem incertis hominum opinionibus, vera & certa esse apparet.

Dominum autem Iesum Christum annos in terris compleuisse trigintaduos annos & dimidium, nouit quoque superiorū temporū Ecclesia, quemadmodum id testatum reliquit Beda Venerabilis, libro De natura rerum, capite 47. cuius hæc sunt verba: Habet enim, ni fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulò plusquàm trigintaduobus annis, vsque ad suæ tempora passionis vixisse: quia videlicet triginta annorum fuerat baptizatus, sicut Euangelista Lucas testatur: & tres semis annos post Baptisma prædicauerit, sicut Iohannes in Euangelio suo, non solùm commemorato redeuntis Paschæ tempore perdocet, sed & idem in Apocalypsi sua. Daniel quoque in visionibus suis idem propheticè designat. Sancta siquidem Romana & Apostolica Ecclesia, hanc se fidem tenere, & ipsis testatur indiculis, quæ suis in cereis annuatim scribere solet, vbi tempus Dominicæ passionis in memoriam populis reuocans, numerum annorum triginta semper & tribus annis minorem, quàm ab eius incarnatione Dionysius ponat, annotat. hæc Beda de ætate Domini Iesu Christi tradit. Quis autem locus Apocalypseos id doceat nescio: quadam autem recepta Cabala aut traditione, veteribus fuisse illud confessum, existimare possumus. Eusebius verò lib. 8. capite secundo De Euangelica demonstratione, hoc idem cōfirmat inquiēs: ἱστορεῖται δὲ ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας καὶ παραδοξοποιΐας ὁμοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνος, τριῶν ἥμισυ γεγονὼς ἐτῶν, ὅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος ἥμισυ. τοῦτό πως Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἀκριβῶς ἐφιστᾶσιν αὐτοῦ τῷ εὐαγγελίῳ παραστήσει: id est, Sanè proditum est memoriæ, omne doctrinæ editionísque miraculorum Seruatoris nostri tempus, trium annorum & semis fuisse, quod quidem est vnius hebdomadis dimidium. Hoc ipsum quodammodo Iohannes Euangelista, attentissimè Euangelium eius obseruantibus declarabit. hactenus Eusebius. Inde & Abbas Vspergensis in Tiberio inquit: Anno incarnationis suæ tricesimotertio Dominus noster Iesus passus est in carne, & resurrexit. Item Nicephorus Callistus, ita librum primum suarum historiarū concludit: Complectitur primus

hic

hic historiarũ liber annos trigintatres, initio sumpto à quadragesimosecundo Augusti Cæsaris, iam senescentis, imperij anno: quo Dominus noster Iesus Christus cum carne ex sancta processit Virgine: fine autem in decimumoctauum Tiberij Cæsaris imperantis annum, desinente: qui quidem à mundo condito 5538. à natiuitate autem Domini tricesimustertius fuit. Hæc è multis satis erunt. Ex quibus constat tempus vitæ actæ in terris Domini nostri Iesu Christi, non fuisse veteribus ignotum: de quo tamen hodie nostri Theologi sic disputant, vt rem alioqui perspicuam, inuoluant & implicent ea ratione, vt sit difficile sese ex eorum tricis expediri.

Anno igitur Tiberij decimooctauo, & domini Christi tricesimotertio, conclusas habemus Danielis septuaginta hebdomadas: quæ ad quósnam Olympiadum, aut vrbis Romæ, aut mundi conditi annos pertineant, ex ipsa temporum serie & comparatione, constituta Scripturæ sacræ autoritate certò potest colligi, vt in Indice est annotatum. Tiberij autem annus decimusoctauus, est vrbis Romæ conditæ octuagesimusquartus annus, & Olympiadis ducentesimæsecundæ annus quartus: mundi verò conditi annus est termillesimus nongentesimus sexagesimusprimus. Quam temporum notationem diligenter animaduertendam esse, nec supinè vel oscitanter prætereundam, Prophetarum quæ sunt his de rebus, demonstrant oracula. Scripturæ autem sacræ tam diligens cura & sollicitudo in temporibus istis notandis, nostram debuit acuere diligentiam, omnémque nobis excutere inertiam. Quamobrem non est quòd noster hic à quoquam contemni, aut improbari debeat labor, præsertim quum Dei verbo, non autem hominum traditionibus, vel opinionibus sit constitutus & fundatus. Pertinere autem ad nos vel maximè temporum istorum notitiam, ex eo intelligimus, quòd nobis hæc sunt conscripta, qui ad ipsa tempora acceptabilia, atque ad eam gratiam peruenimus, quam etiam obtinuimus, quæ quidem Prophetarum oraculis & prædicationibus, iam olim denunciata fuerat. Nam, vt ait Petrus Apostolus Epistolæ suæ primæ capite primo, De hac salute exquisierunt, & scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetarunt: scrutantes in quod, vel quale tempus, significaret in eis Spiritus Christi, prænuncians eas quæ sunt in Christo passiones, & posteriores glorias: quibus reuelatũ est, quia non sibiipsis, sed nobis monstrabant ea, quæ nunc nobis sunt nunciata, per eos qui Euangelizauerunt nobis, Spiritussancto misso de cœlo, in quæ desiderant Angeli prospicere. Sic Petrus Apostolus magnitudinem gratiæ nobis cõmunicatæ suo tempore, prædicto & præfinito à Prophetis, commendat, vt eam etiam mirentur Angeli, & cupiant eius complementum inspicere, quo ne fraudentur electi, omni ope nobis annitendum est.

Est etiam fructus ille qui ex horum temporum certitudine manat, non omittendus, quòd Iudæi horum demonstratione reuinci queunt, vt manus dent tandem Christo domino, & Christianismo acquiescant, ac desinant blasphemare. Quam ad rem non modò Danielis hebdomades, sed Iacobi quoque adiungẽdum est vaticinium, quod Genes. 49. vers. 10. habetur in hæc verba: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat שילה Silo, id est, filius eius, nempe Iuda, & ipse erit expectatio gentium. Sic enim esse versum istum interpretandum, Rabini quoque fatentur, veritate illos cogẽte. Nam שילה Silo aiunt significare בנו beno, id est filius eius, qui est Messias, aut Christus dominus filius Iuda. Est enim ortus à Iuda Christus dominus, vt per Scripturas confirmatur & docetur Hebr. 8. 14. Eodẽ quoque collatum Aggæi Prophetæ vaticinium & testimonium, non parum habebit virium, quo significatam Chirsti domini præsentiam, qua secundũ Templum fuit ornandum, veteres agnoscunt Rabini. Locus autem is extat Aggæi cap.

2.verſ.8.Et mouebo Gentes omnes, & veniet deſideratus cunctis Gentibus, & implebo domum iſtam gloria,dicit Dominus exercituum.

Sed vt intelligantur facilius dictæ iam Danielis hebdomades, quia certis locis ab Hebraico contextu diſceſſerunt interpretes, quùm Græci,tum Latini, adiungemus hoc loco reſpondentẽ quàm poterimus proximè Hebraicis verbis interpretationem.Daniel 9.24.

Septuaginta hebdomades præciſæ ſunt & definitæ ſuper populo tuo,& ſuper vrbe ſancta tua,ad finiendum culpam,& ad claudendum peccata, & ad expiandum iniquitatem, & ad producendum iuſtitiam ſeculorum, & ad obſignandum viſionem & Prophetam, & ad vngendum Sanctitatem ſanctitatum.

25 Scito ergò & intellige,à promulgatione verbi de reducenda, & reſtauranda Ieruſalem,vſque ad Chriſtum ducem hebdomades erunt ſeptem, & hebdomades ſeptuaginta duæ.Iterum autem ædificabitur platea & murus etiam in anguſtia temporum.

26 Et poſt hebdomades ſexaginta & duas excindetur Chriſtus, ſed non ſibi. Vrbem autem & ſanctuarium perdet populus princeps,qui veniet: & finis eius erit cum inundatione, & vſque ad finem belli præciſa erit deſolationibus.

27 Et confirmabit pactum multis hebdomas vna, & dimidium hebdomadis ceſſare faciet ſacrificium & oblationem, & ſuper extremitate abominationum attonitus erit*(quiuis)*& vſque ad conſummationem,eámque præciſam ſtillabit ſuper attonito*(conſummatio.)*

Hæc eſt quæ mihi quidem,verbis Hebraicis proximè videtur accedere interpretatio,quæ ſuperioribus diſputationibus explicata eſt paulò fuſius. Sermonis autem Latini inopia,& dicendi ratione diſſidente ab Hebraiſmo, vix poſſumus verbũ verbo reddere.Itaque & Latinus interpres, & Græci ſeptuaginta, ſæpe à verbis diſcedẽtes ſententias reddunt,& ſenſum ipſum alijs verbis exponunt:quod factum fuiſſe hoc Danielis loco docent & Græcæ & Latinæ interpretationes variæ. In quibus quod verſu 26. ponitur וְאֵין לוֹ veenló. non eſt ſatis apertè redditum aut à Græcis, aut Latinis, quod nos conuertimus,& non ſibi,quia לוֹ lo ſumatur pro בַּעֲבוּרוֹ baäuuro, id eſt,propter ſe, & ſua cauſa.Eo ſenſu:Chriſtus dominus tolletur de medio,& agetur in crucem, non ſibi,ſed ſuis electis:vel,non propter ſe,ſed propter electos ſuos, & Eccleſiam ſuam. Non enim ſibi ſed ſuis mortuus eſt Chriſtus dominus. Quam interpretationem agnoſcunt è Latinis nonnulli,quemadmodum id ex eorum commentariis in hunc locum licet videre.Sic autem Geneſ.20.ſumitur לִי li, vbi aduerſus Abimilechi obiurgationem ſeſe purgare ſtudet Abrahamus, quum ait, אִמְרִי לִי אָחִי הוא imri,li ahi hu, dic propter me, vel mea cauſa,frater meus eſt. Qua de cauſa Latinus interpres ea verba ſenſu ſeruato, ita reddidit: Dices quòd frater tuus ſim. Quòd autem Beda Venerabilis c.9. lib.De natura rerum,ex veteri Latina verſione,quæ habet abbreuiatas hebdomadas, pro eo quod diximus definitas, annos voluit intelligi lunares in hac hebdomadum ſupputatione,leuius eſt quàm quenquã debeat remorari.Nam ignoratio linguæ Hebraicæ hunc illi attulit ſcrupulum. Præterea falſa ab eo pleraque in hac hebdomadum tractatione ſunt poſita,ſicuti & ab Euſebio libris De Euangelica demonſtratione,vbi tractatur hic Danielis locus, quæ ex his commentariis dilui poſſunt facilè. Cætera autem quæ poſſent hîc notari, omittimus in præſentia.Quòd ſi quid eſt in iis verſibus obſcuritatis,poteſt ex ſuperioribus aperiri. Quum autem nos ſua bonitate Dominus ad temporum plenitudinem & complementum, per hebdomadas Danielis deduxerit, &

iam

iam tempora numeremus à nato Domino Iesu Christo, deinceps de natali die Domini nostri Iesu Christi dicendum est, quem malè collatum in Decembrem mensem intelligemus. Agendum prætereà est de ratione numerandorum nouissimorum temporum: quò certior nobis nostra constet ratio, néve quum nos profiteamur Christianos, singulari Dei beneficio, in Christi Domini historia peregrinari videamur, quæ iis demum nota est, qui Scripturas sacras diligenter, vt par est, euoluunt & scrutantur.





CHRONICI MATTHAEI BEROALDI

LIBER IIII.

De postremis siue nouißimis temporibus, & eorum numerandorum vsurpata ratione varia. *Caput I.*



Ancipium Satanæ factus suo scelere Adamus, vt quanta Dei esset aduersus ipsum benignitas intelligeret, idémque nosset eius posteritas, salutis promissionem & Euangelium, quo ex desperatione in spem erigeretur, pauló post suam defectionem à Deo accepit. Quinetiam mali sui autorem & principem, Serpentem illum antiquum, qui, sicuti scribitur Apocal. 20. est Diabolus & Satanas, audit à Deo malè multari, & damnari propter ipsius scelus, & infandā audaciam, qua suo mendacio Dei verbum eleuarat, atque hominem ipsum in suā nassam induxerat, & in suas partes attraxerat. Quod illi non paruæ consolationi fuit, dum promissione Dei ex tenebris in lucem reuocatur, & exilij sui autorem videt dignum suis factis tulisse pretium. Malorum autem suorū alleuationem, in Christo Iesu Domino nostro sibi propositam agnoscit, & intuetur oculis fidei Adamus. Quod intellexerunt Deo chari & dilecti Patres nostri, Enoch, Noe, Abraham, Dauid, & Prophetæ cæteri, vnà cum Ecclesia quam suis ætatibus rexerunt, edocti à Spiritu sancto, qui nos deducit in omnem veritatem. Eóque fidei verbo erecti, certam de sua salute spem conceperunt, & retinuerunt. Itaque Christum Dominum promissiones diuinæ vbique sonant: cuius aduentu in carnem fœlicia inchoantur secula, quæ nobis Prophetæ denunciauerunt. Quæ quidem Apostolus appellat plenitudinem temporum, Galat.4.vers.4. inquiens: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub Lege, vt eos qui sub Lege erant, redimeret, & adoptionem filiorum reciperemus. Christus quoque Dominus quum prodit in publicum ad suum obeundum munus, fœlix illud & iam diu Patribus expectatū tempus, adesse prædicat Marci cap.primo, vers.4. vbi hæc dicuntur: Postquam autem traditus est Iohannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei, & dicens, Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei, pœnitemini, & credite Euangelio. Plena igitur & completa fuerunt, quæ Prophetarum oraculis significabantur tempora de nostra salute, Christi Domini natiuitate, & progressione in publicū, ad veritatis & salutis doctrinam per totum orbem proferendam ex Sion & Ierusalem. Quæ tempora dicūtur etiam in Sacris literis nouissima, vt Esaiæ cap.2. vers.2. Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur

super

ſuper colles,& fluent ad eum omnes Gentes. Et ibunt populi multi, & dicēt, Venite,& aſcendamus ad montem Domini,& ad domum Dei Iacob,& docebit nos vias ſuas,& ambulabimus in ſemitis eius.Quia de Sion exibit Lex, & verbum Domini de Ieruſalem. Apoſtolus etiam Paulus eâdem appellatione notat iſta tempora, 2.Timoth. cap.4.verſ.1. inquiens: Spiritus autem manifeſtè dicit,quia in nouiſsimis temporibus, diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium,& cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere,(iubentium) abſtinere à cibis,quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus,& iis qui cognouerunt veritatem.Iohannes quoque Euangeliſta,ne ſpes noſtras putemus hîc producendas, aut ne in his vanis & mundanis rebus hæreamus, vocat eadem tempora, horam nouiſsimam Epiſtolæ ſuæ primæ ſecundo capite, verſu 18. inquiens: Filioli, nouiſsima hora eſt:& ſicut audiſtis,quia Antichriſtus venit,nunc Antichriſti multi facti ſunt:vnde ſcimus quia nouiſsima hora eſt.Quum autem ὥρα ſignificet etiam tempus,videtur de induſtria Latinus interpres,quò temporis breuitatem ſignificaret retinuiſſe horæ vocabulum,in Latina ſua conuerſione.

Tempora igitur quæ ſunt ab Adamo condito ad Chriſti Domini incarnationem,vocantur prima ſiue priora:at,quæ eius natiuitatem & paſsionem conſequuntur,plena & poſteriora ſiue nouiſsima dicuntur,quemadmodum id quoque prius, vbi de ſummaria temporum partitione egimus, admonuimus. Et nnnc etiam ex his prolatis Scripturæ ſacræ teſtimoniis intelligitur. Et de prioribus quidem temporibus, vt ea perſequitur Scriptura ſacra, diximus pro diuina nobis collata gratia: nunc autem dicendum eſt de iis quæ vocantur nouiſsima, eadem nobis aſsiſtente & deducente nos Domini gratia,per Spiritum ſuum. Tempora quæ Sacra oracula vocant nouiſsima, ſunt ea intelligenda,quæ Domini Ieſu Chriſti inchoata apparitione in carne,ſeu natiuitate,concludentur mundi ſupremo die. Quem nos mundi ceruicibus imminentem & impendentem, expectare conuenit in redemptionem noſtram. Mira autem de iis temporibus paſsim per Prophetas leguntur,& prædicantur in Sacris ſcriptis,quæ Domini Ieſu Chriſti confirmauit apparitio in carne, qua infinita & omnium fidem excedentia, mundus vidit miracula. Quibus in ſpem æternorum bonorum homines ſtatim ſunt erecti, quæ nobis Chriſti domini iuſtitia & obedientia fuerant comparata. Sed vt ad illa perueniamus,multæ interim ſuperandæ ſunt & perferendæ moleſtiæ, multæ quoquè miſeriæ & calamitates adeundæ: è quibus tamen Dei ope & bonitate emergunt pij. Nam,vt Actor.14.verſ.22.ſcribitur,Per multas tribulationes nos oportet intrare in regnum Dei.Neque eſt illud obſcurum,quod ſcribitur 2.Timoth. cap.3.verſ.12. Omnes qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu perſecutionem patientur. Sed confidendum eſt, quia Chriſtus vicit mundum. Itaque magno omnino eſt nobis expectandus reditus Domini Ieſu Chriſti glorioſus,de quo piis aſsiduè cogitare par eſt. Spe enim ſalui facti ſumus, ſpes autem quæ videtur non eſt ſpes: nam quod videt quis,quid ſperet? Si autem quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus, vt ait Apoſtolus, Rom.8. verſ.25. Quæ verò expectamus, talia & tanta ſunt vt eorum cogitatione, piorum omnes facilè abſtergantur lachrymæ, præſertim quum tempus breue ſit, & prætereat figura huius mundi, vt eſt 1.Corinth.7. verſ.31. Qua de re paſsim in Scripturis admonemur, ne frangamur animis, néve nos incautos & incogitantes occupet extremus ille dies: quemadmodum Noe ſeculo,Dei ſecuros oppreſsit diluuium. Itaque Danielis capite 12. vbi de ſalute Eccleſiæ,& libertate vera piorum actum eſt,continuò proponitur his verbis reſurrectio: Et in tempore illo ſeruabitur populus tuus, omnis

qui inuentus fuerit scriptus in libro vitæ: & multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobria & abominationem perpetuam. sic enim est in Hebraico contextu, pro quo Latinè habemus, & alij in opprobrium, vt videant semper. Etsi autem iam inde à nato Domino anni effluxerint mille quingēti & septuagintaquinque, nulla tamen est eius temporis, ac ne consequuturi quidem, si Deus velit per secula aut annorum millia, cum æternitate comparatio. Nihil enim est diuturnum, in quo est aliquid extremum, quod quum aduenerit, illud quod præteriit effluxerit, & iam nullum fuerit. Inde vt vita nostra dicitur vapor, ad modicum parens, qui deinceps & continuò exterminabitur, Iacob. cap. 4. vers. 14. ita omnia mundana & quæ præcipuè miramur mundi regna & imperia, collata cum Christi Iesu Domini nostri imperio, non modò fumi sunt & vapores; momento apparentes & euanescentes, sed ludibria & detrimenta, si Iesu Christi Domini absit ab his timor & cognitio. Læta autem & fœlicia sunt ista in quibus versamur nouissima tempora, quanquam multos habet Satana duce manifestos hostes veritas, propter Euangelium prædicatum & veritatis apertam & electis patefactam Dei præcipuo beneficio, notitiam. Qua breui in bonorum sempiternorum deducentur pij possessionem: & id quidem, quia Satanæ est graue, quòd hac ratione pellitur, & deiici de sua potentia videt, nihil non molitur contra pios, & hæc fœlicia atque Dei timentibus optata secula, quibus sua est nota & certa libertas piis proposita: quam sperat se impediri posse mendaciis suis & præstigiis, impietatis omnis ille princeps, & veritatis hostis capitalis, qui breui ligatus sentiet, vt sensit iam sæpe, victricem Dei manum. Sed de horum temporum nouissimorum in quibus versamur ratione differendum est, & docendum, cum Deo, vt illa supputari & numerari debeant, quum quid illa sint, & quandiu constatura ac duratura, ex iam dictis intelligatur.

Quia verò in historia Domini nostri Iesu Christi permulta sunt maximè illustria tempora, factum est vt aliud alij spectauerint. Vnde accidit vt non idem notandorum nouissimorum temporum, omnes principium obseruarint, aut statuerint. Nonnulli enim ab incarnatione, siue conceptione Christi Domini, annos postremorum temporum numerant. Alij ab eius natiuitate, alij verò à Circuncisione, alij autem à passione eosdem annos recensent, quemadmodum & à Domini præsentia hos ipsos veterum Theologorum nonnulli numerarunt. De quibus rationibus sigillatim paucis est nobis agendum. Ab incarnatione, quando conceptus est Dominus, & primùm verbum Caro factum est in virginis vtero, multi annos nouissimorum temporum notant, quos non omnino malè nominant annos salutis, siue gratiæ, quòd iis temporibus vera salus patefacta sit, & promissa gratia fuerit nobis exhibita in Christo Iesu Domino nostro. Itaque Ado Viennensis in suo Chronico, sic annotat celebratæ synodi Nicenæ tempus, inquiens: Anno post incarnationem Domini trecentesimo vigesimo secundo die mensis, secundum Græcos Desij, vigesimonono, quod est decimonono Calendarum Iuliarum, consulatu Paulini & Iuliani, Nicenum celebratur concilium. Et in alia historia inquit: Drogo filius Pipini defungitur hibernali tempore, anno incarnationis Domini DCCVIII. Alia liceret proferre eiusce generis exempla: sed his in præsentia contenti erimus. Hunc autem morem numerandorum annorum ab incarnatione Domini, in Ecclesiam inuexit Dionysius paruus siue exiguus, id est, Græcè μικρὸς, quem etiam nuncupant Abbatem Romanum. Qui, sicuti colligimus ex epistolis Bedæ Venerabilis, ex his quæ idem Beda tradit capite 47. libri De natura rerum, autor fuit Christianis notandorum ita temporum. quò memoria Diocletiani tyranni, hostis nominis Christiani

præcipui, tolleretur & expũgeretur ex Ecclesia. Item vt qui Christianismum profitentur, scirent sibi Christi domini memoriam, in temporibus quorum est author, & quibus nobis salutem attulit, esse vsurpandam. Bedæ verò hac de re verba sic habent: Primo decem nouennalis circuli versu, temporum ordo præfigitur, quem Græci calculatores à Diocletiani principis annis obseruauêre. Sed Dionysius venerabilis abbas Romanæ vrbis, & vtriusque linguæ, Græcæ videlicet & Latinæ, non ignobili præditus scientia, Paschales scribens circulos, noluit eis, sicut ipse testatur, memoriam impij & persecutoris innectere, sed magis elegit ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi annorum tempora prænotare. quatenus exordium spei nostræ notius nobis existeret, & causa reparationis humanæ, id est, passio Redemptoris nostri euidentius eluceret. hactenus Beda.

Diocletianus autem, cuius præter cæteros in Ecclesiam Christi nobilitata fuit crudelitas, cauerat edicto, sicuti ex eius historia licet colligere, vt anni in posterum à primo sui principatus anno numerarentur & signarentur: sublata priore in consignandis temporibus obseruatione. Quod ab illo factum fuisse videtur, quia Christiani Romanos negligebãt fastos, nec Consules aut Imperatores admodum curabãt, de quorum nominibus signabantur in orbe Romano tempora. Suam propterea memoriam perpetuam & æternam in terris esse cupiebat nefarius ille & immanis tyrannus: quod ea constitutione consequuturum se esse existimabat. Et certè valuit illud impuri hominis, qui se Iouium cognominaret, decretum, per annos ducentos quadragintaocto. Itaque & Epiphanius lib. 3. contra hæreses, sextum annum Gratiani nominat nonagesimum annum Diocletiani tyranni. Et Ambrosius in Epistola quam ex argumento nostri Paschalem nominant, quæ quidem est ad Episcopos per Æmiliam constitutos scripta, & 83. notatur, annum memorat octogesimum & nonagesimumtertiũ, ex die imperij Diocletiani. Et in Epiphanio epistola, quæ illius scriptis præposita est, sic habet: Epistola scripta nonagesimo secũdo anno regni Diocletiani, Valẽtiniani & Valẽtis anno duodecimo, & Gratiani anno octauo, ad Epiphanium Palestinum Eleutheropolitem, &c. Et in Ancorato: Diocletianus annos viginti: post Diocletianum, Maximianus, Licinius, Constans, Constantinus, Iulianus, Iouianus, Valentinianus, Valens, Gratianus, anni LXX. Nam hic annus est Diocletiani nonagesimus, Valentiniani, & Valentis decimus, Gratiani sextus, Consulatus Gratiani Augusti tertium, & Escythij illustrissimi Indictio vndecima. Imperium autem adierat Diocletianus, anno post natum Christum dominum ducentesimo octogesimosexto, vt nostri Astrologi censent, statim post interitum Probi imperatoris. Eius verò Æra, quemadmodum nostri loquuntur Computistæ, sublata fuit anno Domini quingentesimo trigesimosecundo. Quod quidem ita habere, ex Bedæ venerabilis commentariis intelligimus. Qui in Iustiniano ita inquit: Dionysius Paschales scribit circulos, incipiens ab anno Dominicæ incarnationis DXXXII. qui est annus Diocletiani CCXLVIII. post Consulatum Lampadij & Orestis: quo anno codex Iustinianus orbi promulgatus est. hæc Beda.

Ne quis autem existimet eundem morem numerandorum annorum ab incarnatione Domini fuisse in vsu veteri ecclesiæ Romanæ, propter vsitatam consuetudinem in bullis pontificalibus receptam, & vulgò notam, hoc sic habeat, id non ita pridem obseruatum fuisse. Nam, quod annotatur à nostris primus è pontificibus Romanis annus in Pontificiis rescriptis & diplomatibus, quas bullas nominant, cœpit adscribere sui pontificatus, Paschalis secundus, quum anteà in illis, anni Imperatorum adscriberentur. Præterea autem quòd attinet ad annos incarnationis Domini, ij non annotabantur

anteà,quemadmodum id ex Iohãne Lucido constare potest,qui libro primo De emendatione temporum,capite 10. hoc inquit:Sed tamen olim in bullis Pontificalibus,nõ annotabatur annus Domini,sed annus Pontificis pro tempore præsidentis.At recentiores in bullis tantummodo Pontificalibus inceperunt annos annotare ab incarnatione: in cæteris verò sequũtur antiquum Romanæ curiæ morem,annos describentes à natiuitate Domini.Dicit enim dominus Paulus Episcopus Forosempronięsis.lib.13.secundæ partis Paulinæ suæ,Eugenio quarto præsidente, adhortatore Blondo Forliuiensi, pontificij collegij à secretis notario,in bullis atque rescriptis pontificalibus, annorum hæc à Christi incarnatione supputatio scribi primùm cœpit.& infrà:Sed notarij à natiuitate annos computare consueuerunt.hæc ille Episcopus. In hoc deceptus est Blondus,imitãs Dionysium abbatem,qui suam supputationem olim fecerat à primo anno incarnationis Dominicæ in sua tabula. Sed idem Dionysius in annis Dominicæ incarnationis errauit, vt dicit Sigebertus in sua Chronica,& Renerius egregius supputator.Non est ergo mirum si Blondus in computationibus annorum ab incarnatione defecerit, quia ducem erroneum secutus est. Causam autem erroris ad vitandam prolixitatem,hîc non ponimus,quia alibi eam descripsimus.Quidã verò certè cõputant annos ab incarnatione Domini, addentes annis à natiuitate ipsius rectè cõputatis, per Ecclesiam scilicet, nouem menses quibus fuit in vtero Virginis: vt bene computant Pisani, qui anno Domini 1525. à natiuitate,post 25. Martij, sunt in anno ab incarnatione Domini 1526. & sic annotant in suis literis & codicibus. hæc inquit Iohannes Lucidus. Cuius verba nõ piguit recensere,quòd ex iis animaduertimus quã ratione priores Papæ,siue pontifices Romani vsurpauerint in suis bullis, & vnà Dionysij errorẽ notari audimus, vt eos peccare facilè sit intelligere hac parte, qui eius autoritate freti annos Domini ab incarnatione numerent. qua de re agit prolixius idem Lucidus, opusculo de vero passionis Christi die,capite tertio.

In hac autem ratione notandorum annorum ab incarnatione Domini,id animaduertendũ est,quod ab eodem Iohãne Lucido docetur,eodẽ opusculo de vero die passionis Christi,annos ab incarnatione sumptos, post quartum Christi annum eosdẽ esse cum annis à natiuitate computatis, propter superfluum bissextum anno quarto Domini inconsultè annotatum:quo vnus minuitur annus. Non tamen hoc accidit ante annum quartum Domini. Vnde in rescriptis pontificalibus idem annus à natiuitate ex dicta inordinatione in eis dicitur annus incarnationis. hæc inquit Lucidus.

Iam à circuncisione Domini,id est,vt quidam interpretantur, à Calendis Ianuariis,annos Domini supputant Romani,quòd eo die sit anni principium in Calendario Iulij Cæsaris: quod idem recentiores Astrologi faciunt, qui radices motuum statuerunt initio Ianuarij, primi anni natiuitatis Christi, non cõputatis septem illis diebus,qui sunt ab eo die Decembris,quo statuũt natale Domini,vsque ad primum Ianuarij diem. Ita qui loca Planetarum ad horam natiuitatis Christi inuenire volunt, retrocedunt per dies septem à radicibus Planetarum, in tabulis annotatis, vt ait Lucidus capite 10. lib. 1. de emendatione temporum. Sed lõgè plura sunt hac in re Astrologorũ errata, qui nec vnde sumendum sit anni naturalis initium,nec quando natus sit Dominus intelligũt, quemadmodum neque id norunt nostris tẽpori Theologi. quo fit vt frustra circuncisionem Domini eo modo proponãt, quando in eo errant,quòd circuncisum Dominum putant Calendis Ianuarij,quemadmodum in sequentibus docebitur cum Deo.

A passione etiam Domini annotarunt plerique tempora,qui videntur id sensisse,quia morte Domini completa fuerunt omnia, quæ Christo domino perferenda

perferenda erant pro nostra expiatione, temporum fœlicium ibi principium statui oportere. Quod sequutum videmus Hieronymum, qui commentario in Sophoniæ prophetæ caput primum, vers. 17. ait: Post annos quadraginta & duos Dominicæ passionis, circundata est ab exercitu Ierusalem, & cōsummatio illius facta est cum festinatione, & non solùm illius, sed cunctis terræ Iudææ habitatoribus. Isidorus etiam multis historiæ locis eadem ratione vtitur in temporibus annotandis. Quod alij quoque plerique faciunt, in quibus est Gregorius Turonensis, qui annos modò à passione, modò à resurrectione, vicinis inter se rebus, enumerat. Sed singulorum nomina non est nobis institutum persequi hoc loco. Satis autem fuerit in præsentia id adiungere, morem eundem veteri Romanæ Ecclesiæ fuisse in vsu. Quæ, quemadmodum testatur Beda capite 47. libri De natura rerum, suis in cereis annuatim inscribere solet, vbi tempus Dominicæ passionis in memoriam populis reuocans, numerum annorum triginta semper & tribus annis minorem, quàm ab eius incarnatione Dionysius ponat, annotat. Denique anno ab eius incarnatione iuxta Dionysium septuagesimoprimo, Indictione quartadecima, fratres nostri qui tunc fuêre Romæ, hoc modo se in natali Domini in cereis sanctæ Mariæ, scriptum vidisse & inde descripsisse referebant: A passione Domini nostri Iesu Christi anni sunt DCLXVIII. hæc inquit Beda. Vt autē expleātur anni septingēti & vnus, addendi sunt annis propositis 668. triginta tres anni, quibus egit in terris Dominus. 33. autem, & 668. fiunt 701. Vsa est ergo Romana ecclesia, ea ratione, vt annos Domini ab eius passione numeret, omissis interim his annis, qui ab eius incarnatione ad passionem decurrunt, nēpe triginta tribus, vt quidem ipsi vulgò astrologi Ecclesiastici numerant. Quod nō animaduersum & notatum à plerisque, errores nō ferēdos inuexit in hāc supputādorum annorum Domini rationem: quos scriptis suis cōfirmarunt, & auxerunt nonnulli Computistæ. In quibus Antonium Dulciatū Florētinum ordinis Eremitarum sancti Augustini, memorat Iohannes Lucidus capite 3. opusculi, de vero die passionis Christi. Is Dulciatus in libro de festis mobilibus, licet incipiat annos à passione Domini, non tamen præcidit annos præcedentes passionem, sed errorem errori addit. Quoniam anno quo Christus natus est, annotauit passionem Domini, inquit Lucidus. In quo pari ratione est à nostris erratum, quum eosdem annos, & à nato Domino, & ab eodem passo dixerint & annotarint. Nam qui annum vulgò à primo Ianuarij die, vel à vigesimaquinta Decembris, qua putant natum Dominum, inchoant: id ita faciunt, vt annum à natali Domini repetāt: qui verò eundem annum à festo Paschæ ordiuntur, quia tum est passus Dominus, inficiari id nō possunt, se à passione Domini annos recensere.

Quod à doctis & bonis viris animaduersum, & sæpius in Senatu Parisiensi propositum, quum fuisset neglectum, ab iis qui, vt de Verre dixit Cicero, non tam cœli, quàm cælati argenti rationem habent, & virtutem post nummos quærendam censent: fuit nihilominus edicto regio tandem emendatum. quod sensim viam sibi & autoritatem fecit, frustra imperitis & stultis malarum consuetudinum propugnatoribus, contrà nitentibus. Inde iam ab anno Domini 1566. in actis publicis notantur anni à Calendis Ianuarij. quibus annus incipit, ex vsitato more & recepto iam inde à Iulij Cæsaris tēporibus, ad hæc tēpora, sublata illa Paschæ & natiuitatis Domini confusione priore, qua idem annus & citius & serius apud nos incipiebat, & magno errore numerabatur idē annus à natiuitate & passione Domini. Cæterùm ecclesia Romana hac tēpestate annos non à passione Domini, sed ab eius natiuitate numerat: quemadmodū id satis multis cōfirmat Io. Lucidus cap. 3. opusculi de vero die passionis Christi, ex actis cōcilij Constātien. & bullis Pontificalib. iā ab anno

Domini 1300. editis. in quibus ipſi anni vigilia natiuitatis Domini concluduntur,& ſequenti natiuitatis Domini die incipiunt.

Veteres præterea Theologi annos à Domini præſentia numerarũt,quemadmodum Philaſtrium libro de hæreſibus dixiſſe videmus,à captiuitate Babylonica ad Domini noſtri præſentiam , annos penè eſſe D. & inde à Domino ad ſua tempora annos eſſe CCCCXXX. Præſentiam autem Domino videntur Latini dixiſſe,eam quam Græci nominant ἐπιφάνειαν,quam pro ſuo arbitrio ſcriptores Eccleſiaſtici variè ſunt interpretati : partim eam ad natiuitatem referẽtes,partim ad ipſius Baptiſmũ,partim ad ſtellam,qua duce Magi Ieruſalem,deinde Beth-lehem ſunt deducti. Capite autem ſequenti hac de voce aliquid etiã dicemus,ex quo pertinere illã ad natalem Domini intelligi poterit. Et quia dies Epiphaniorũ ſiue Epiphaniæ vulgò refertur ad ſtellæ exhibitionem,qua duce venerũt ad Chriſtũ dominum Perſarũ ſapientes,qui lingua ipſorũ dicũtur Magi,quò vulgaris tollatur error, nõ eſt exiſtimãdum idem eſſe tempus nati Domini , & ſtellæ Magis oblatæ. Anno enim altero à nato domino Ieſu Chriſto,hoc eſt,Herodis anno triceſimoquinto, ſicuti notat Epiphanius libro 2.tomo 1. cõtra hæreſes:venerũt Magi ad Herodem Ieruſalem,quemadmodum id etiam colligimus ex Euãgelio Matthæi,in quo, cap.2.verſ.16.dicitur:Herodes timens regno ſuo,pueros Beth-lehemiticos à bimatu & infra ſuſtuliſſe,ſecundum tẽpus quod exquiſierat à Magis. Itaque oportuit Herodem didiciſſe à Magis Chriſtum dominũ,iam prope bimatum attigiſſe,& duos annos propè tum fuiſſe natũ. Vnde nõ malè iſta ab Epiphanio fuiſſe annotata,animaduertimus,tomo 1. lib.2. contra hæreſes.

Triceſimotertio anno Herodis naſcitur Chriſtus.

Triceſimoquarto venerunt Magi.

Triceſimoſeptimo,Herodes mortuus eſt,&ſucceſsit Archelaus filius ipſius in regnum,qui regnauit annis nouem. hactenus Epiphanius.

A natiuitate verò Domini annos enumerat autorum pars melior,quod & nos obſeruamus his temporibus,atque etiã in hoc Chronico ſequimur,præſertim quum inde nouiſsima tẽpora incipiãt,& à nato Domino,fœliciũ temporum,& Patriarchis optatorum hiſtoriã ordiantur Euangeliſtæ.Tum enim Deus apparuit Emanuel,& Verbum caro factũ, prodiit in mediũ, ad noſtras tollendas miſerias, & verã nobis libertatem offerendam. Itaque & gaudium illud quod apud Euangeliſtam Lucam paſtoribus primùm denunciatur, cap.2. per Angelum , ad nos pertinet. Nato enim nobis omnibus Seruatore, domino noſtro Ieſu Chriſto, in ciuitate Dauid,vera pax terris oblata fuit,& bona Dei voluntas erga homines tum planè conſtitit , prius à Lege, & Prophetis teſtificata.Quamobrem iure paſtoribus vigilantibus in ea regione,& gregis ſui cuſtodias agẽtibus,inquit Angelus:Nolite timere,Ecce ego euangelizo vobis gaudium magnũ , quod erit omni populo : quia natus eſt hodie Saluator,qui eſt Chriſtus dominus,in ciuitate Dauid.Luc.2.10.

Antequam autem receptus mos eſſet in Eccleſiis , annorum Domini ab eius natiuitate numerandorum,& Græci & Latini diuerſam ſequuti ſunt rationem,propter priores vſu receptas conſuetudines: deinde propter Imperatores,de quorum nominibus ſignabantur faſti. Græci enim partim à mundo condito , partim ab Alexandri Magni imperio , annotare annos erant ſoliti. Quod ex impreſsis Canonibus Græcis Lutetiæ apparet , in inſcriptionibus Nicenæ ſynodi primæ,pagina 7.& Nicenæ ſecundæ ſynodi, pagina 110. & in tomo Conciliorum primo,Pariſiis impreſſo 1535. per Franciſcum Regnault, additur initio præfationis concilij primi Niceni , anno ab Alexandro 336. menſe Iulio, 13. Calend.Iulij.

Indictionibus præterea ſunt vſi quùm Græci tum Latini, iam inde à temporibus

poribus Augusti, vt nostri censent Computistæ. quorum sentẽtiæ refragatur Onuphrius Panninius, commentariis in suos Fastorum libros. Qui factum & obseruatum id fuisse Constantini Magni ætate existimat, sicut ea de re dicetur in sequentibus, capite huius libri tertio. Vt autem ea ratio notandarum Indictionum valuerit, videtur in causa fuisse Iustinianus Imperator, cuius de temporibus notandis, & consignandis actis publicis, extat edictum. Ex quo notandorum temporum obseruatam Græcis rationem illo seculo, diuersam à nostra deprehẽdere possumus. Nam in Nouellis, Constitutione XLVII, vt Imperatoris nomen, & Consulis, & Indictio, quoque vnà cum die mensis annotentur, in actis publicis siue diplomatibus, anno imperij sui vndecimo edicit, in hæc verba: Sancimus vt quicunque actis publicis conficiendis inseruiunt, siue in iudicio, siue vbicunque tandem acta consistunt: tabelliones quoque, & in summa qui, quacunque forma aut ratione instrumẽta conscribunt, siue in ampla hac vrbe, siue apud alias gentes, in quas summum imperium nobis concesit Deus, ad hunc ferme modum incipiant instrumenta: Sacratissimi huius Augusti & Principis, hoc & hoc anno: & post hæc inferant nomen Consulis, qui eo anno cum magistratu sit. Tertio loco Indictionem, quam deinde consequatur mensis & dies. hactenus constitutio. Ex qua videmus quid obseruare solita fuerit illa ætate Græcia, in temporibus annotandis. Nam prius Romæ, de nominibus Consulum signabantur fasti, posteà de nomine Imperatorum, additis Consulibus. At hîc Consulis vnius tantummodò in hac cõstitutione meminit Iustinianus, quod anno Domini 528. Iustinianus Imperator solus II. Consul fuit in Oriente. Anno Domini 529. Decius, sine collega Consul in Occidente fuit. Anno Domini 530. ambo Consules in Occidente designati fuerunt Lampadius & Orestes. Anno Domini 531. tam Oriens, quàm Occidens, sine Consulibus fuerunt. Anno Domini 532. sine Consulibus tam in Oriente quàm Occidente, fuit Respublica. Anno Domini 533. Iustinianus tertium Consulatum gesit sine collega. Anno Domini 534. Iustinianus Bizantij iniit Consulatum, cuius Romæ collega fuit Decius Theodorus Paulinus. Post quem Romæ & in Occidente Consules creari desierunt, bello Gothico impediente, vt annotauit ista diligenter Onuphr. in lib. 3. Fastor. pag. 425.

Sed illius mirari subit, in memorata illa de annotandis temporibus Constitutione, nullam nati Domini, aut pasi fieri mẽtionem, torpore, vt videtur, graui animos Iustiniani, & cæterorum qui illi auscultabant, eóque tempore viuebant, occupante. Christi enim Domini nomen tum celebre, & eius doctrina salutaris, nota satis erat in Græcia illo seculo. Agnoscebat quoque Iustinianus, se Christi Domini regnare beneficio, cuius tamen nomen in suis instrumentis silentio præterit. De annis enim Domini nihil omnino præcipitur, quòd maior homines illustrãdi nominis sui cupido teneat, quàm cura diuinæ propagandæ gloriæ. Dum ignorant, aut certè non meminerunt, se natos sanctificando nomini Dei sui, & nostri omnium Parentis & Seruatoris. Sed dum se Augustissimos, Sacratissimos, Fœlicissimos & Gloriosissimos nominant, & dici volunt, certè miserrimos, infœlicissimos, ignauissimos & arrogantissimos, sese prædicant & arguunt. Nam quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum, vt Lucæ 16. capite, vers. 15. docetur. Et Reges quidem ac Monarchas, de se modestius sentire conuenit, qui quò sunt maiores eò summisius gerere se debent. Quò pertinet illud quod præcipitur Deuteron. 17. vers. 20. vbi de regia potestate, & autoritate agitur. quo loco id de rege scribitur: Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dextram, vel sinistram: vt longo tempore regnet ipse, & filij eius super Israel.

Quòd autem ad Ecclesiam Latinam attinet, ea vt sermone & ritibus ac cœlo diuersa fuit à Græca, sic morem alium sequuta videtur, in hac temporum ratione constituenda. Nam partim veterem Romanam consuetudinem sequuta est, qua Consulum & Imperatorum nominibus signabantur tẽpora, partim idololatrarum & Gentilium repudiata consuetudine, annos vel ab incarnatione Domini, vel ab eius præsentia, vel à natiuitate numerauit. Certi autem & quod omnes sequerentur, nihil videtur constitutum fuisse ante annum Domini quingẽtesimum tricesimumsecundum. Imperatorum enim magna fuerat vsque ad illa tempora, potentia & autoritas, non in Italia modò sed toto Occidente, quibus vulgò parebatur. Adhæc consuetudinis magna est tyrannis, quæ semel suscepta mordicus retinere cupit. Ita factum est, vt serò recepta sit ab Ecclesiis, notandorum à natiuitate Domini temporum ratio. In qua minimè illud prætereũdum est, Astrologos Ecclesiasticos, dum tempora digerunt, & cyclos suos, vt loquuntur, componunt: à mense Septembri computum suum repetere, atque ordiri. Quo loco Indictiones quoque statuunt, quarũ principium conferunt in æquinoctium Autumnale, à quo Græcis etiam annum incipere notant Astrologi. Quemadmodum id quoque prodidit Alphonsus in suis tabulis. Errore tamen haud dubio, quum menses Græcorum ad annos Alexandri Magni reuocet, & veteres Græci, ante Christi Domini aduẽtum, annos fuerint soliti incipere ab æstiuo solstitio, quemadmodum & Olympiades, sicuti prius docuimus, cùm de Olympiadibus egimus. Sed qui posteà Christianismum professi sunt, annum ab æquinoctio Autumnali inchoarunt, quemadmodum inde tempora fluere & decurrere ab ipso orbe condito iusserat Deus. Ex quo id apparet, quod intelligetur pòst clarius, cùm de natali die Domini egerimus, veteres animaduertisse Dominum nostrum Iesum Christum fuisse natum æquinoctio Autumnali. quæ causa fuit vt annos inde sint exorsi, prioris ætatis Christiani, quos à Domini natiuitate solita est inchoare vetus Ecclesia.

Natum tamen Christum Dominum hyberno solstitio existimarunt veterum plerique, & hodie quoque persuasum habent ferè omnes, præiudicio nescio quo malè fundatarum opinionum. Sed hac in re quid doceat veritas, non autem quid homines senserint, inspiciendum est, atque etiam animaduertendum. Quod iam ex Sacris oraculis docere aggrediemur.

De natali Domini nostri Iesu Christi, quod conferendum est in Autumnale æquinoctium. Cap. II.



Esta & religiosa dierum obseruatio, quæ sub Lege valuerat, Christi Domini aduentu in carnem, & morte in cruce pro nobis obita, fuit obliterata: quemadmodum ciborum quoque discrimen sublatum fuit, quum Legis pædagogia finem suum esset consequuta. Quod Epistolæ ad Coloss. capite secundo, vers. 16. docet Apostolus, inquiens: Nemo vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Hac etiam de re clarius aliquantò agit, Epistolæ ad Galatas capite quarto, versu 9. grauiter & iniquissimo animo ferens, receptos tales in Ecclesiam mores, falsorum doctorum technis & persuasione. Eos autem mores nominat infirma mundi elementa, & doctrinas pueriles mundanas, quas quum ab Ecclesia sua remouerit Dominus, homines interim mundani & animales, qui quæ mundi sunt, non quæ Dei sapiunt, in vsum audent reuocare

reuocare,magno ſuo & eorum qui illis conſultant malo. Sic autem eo loco agit: Nunc autem quum cognoueritis Deum, imò cogniti ſitis à Deo, quo modo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuò ſeruire vultis? dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos. Timeo vos, ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis. Hæc eſt Apoſtoli grauis, de feſtorum dierum obſeruatione querela, in quam ſi noſtri animum intendiſſent, non tot feſtos dies aut ferias paſsi eſſent inſtitui. Quæ comeſſationibus obeundis,& fratriis ac ſodalitatibus quum potiſsimùm inſeruiant, magnum inurunt Chriſtiano nomini dedecus,&peſtem in Eccleſiam exitialem inuehunt: quandoquidem homines à ſobrietate & temperantia ad luxum & crapulam inducant, omni verecundia poſita,& ſublato in totum Dei metu. Quamobrem de feriis & feſtis Paſchalibus agens Nicephorus lib.12. cap.35. Eccleſiaſt. hiſtor. hæc ſubinfert, poſt citatam Apoſtolorum Epiſtolam, qua credentes non teneri Moſaicis ceremoniis decretum fuerat: At quidam iſta nihil curantes,omnem quidem fornicationem pro nihilo habent:de diebus autem & feriis,& inſtitutis perinde atque de anima ipſa decertant,Dei mandata inuertentes, & ſibi ipſis leges ferentes, haud ſecus atque ſi ſtudioſè hoc agerent, vt contrarias maximè, aduerſus Dei decreta, res agitantes latêre poſsint. Item hæc poſteà adiungit eodem capite 35. lib.12. De diebus certè quidam & menſibus, irreconciliabile Eccleſiæ concitant bellum, contemplationem remotiorem de iis poſthabentes. Itaque neceſſariò conſequitur, & ipſos hac in parte, eandem cum Iudæis ſuſtinere ſententiam & condemnationem,in ſeipſos maledictionis calculum ferentes. hæc Nicephorus.

Ea autem fuit Satanæ aſtutia, vt ſpecioſo prætextu celebrandarum virtutum,quæ in claris viris & honoratis fœminis apparuerant,homines primùm ad otium,deinde ad nequitiam & ad cætera, quæ otium alit mala,induceret. Incautos enim & incogitantes, hac arte occupatos, ſenſim ad apertam, quæ nunc cernitur, theatralium chorearum ac perſonarum ſumendarum & comeſſationum licentiam impulit, à qua tanquam vſitata, & patrum inſtituto obſeruata, dimoueri nequeunt poſteri. Quæ enim patrum exemplo faciunt minores,ea iure & bona ratione fieri cenſent: quum tamen longè aliter hac de re pronunciet apud Ezechielem Dominus,capite vigeſimo, verſu 18. vbi inquit:Dixi autem ad filios eorum in ſolitudine,In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus veſter,In præceptis meis ambulate,& iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Hæc ſunt quæ ibi præcipit Dominus, vt eius iuſſa & præcepta,nõ autem patrum noſtrorum inſtituta, quæ bonis moribus repugnant,ſeruanda aut ſequenda nobis eſſe ſciamus. Nam in Dei ciuitate, & bene conſtituta Chriſti Domini Republica, id eſt, Chriſtiana Eccleſia, ſola vigere & obſeruari debent verba Domini.Quod niſi fieret,fruſtra nobis vera ſuſcepta eſſe religio & pietas diceretur: quum Matthæi cap.15. verſ.19. talem religionem quæ nitatur hominum inſtitutis damnet Dominus, inquiens:Sine cauſa colunt me,docentes doctrinas,mandata hominum.

Quòd igitur de natali Domini noſtri Ieſu Chriſti quærimus in præſentia, id non facimus feriarum aliquarum inſtituendarum cauſa,quibus indulgeamus ventri, aut epulas & conuiuia inſtauremus, nihil de temperantia Chriſtianis digna ſolliciti, contemptis interim pauperibus & egenis, in quos noſtræ copiæ conferendæ ſunt. Sed iſta nobis eſt inſtituta diſputatio, vt noſtra ſupinitas & ſocordia deprehendatur & damnetur, qui non intelligimus qua die, aut quo tempore natus ſit Dominus: qua de re toties, & tam multis nos admonent ſacra Dei oracula.Sed,quæ noſtra eſt vitioſitas,nequaquam ſolemus eò noſtra ſtudia traducere,vt certitudo complementi, ſiue plenitudinis

temporum,quemadmodum loquitur Scriptura sacra, sit nobis nota. Qua in re non admodum nos iactamus, qui historias potius prophanas, & inutiles, ac nugatorias,neque quicquam ad nos attinentes,inuestigamus.Hæc autem quæ verè nostra sunt, vtpote nobis à Domino proposita ad inuestigandum & cognoscendum, & quæ nostris animis fructum & solatium ex diuinarum promissionum suo tempore completarum notitia afferre possunt vel maximum,negligimus.

Cæterùm vt ad quæstionis huius, de die natali Domini, seu tempore quo natus est nobis Seruator, explicationem veniamus, prius de huius diei obseruatione, & eorum opinionibus est dicendum, qui tempus quo sit nobis exhibitus primùm in terris homo Dominus & Deus noster Iesus Christus,diuersum statuerunt. Id enim quidam ad mensem Decembrem, alij ad mensem Ianuarium retulerunt,alij aliò,vt rem multis veterum incertam,& ignotam fuisse appareat. At longo post ascensionem Domini tempore, nullam fuisse festam, aut certo tempore definitam diei natalis Domini obseruationem, videntur innuere ea, quæ posteà hac de rē sunt promulgata edicta & decreta,de certorum Episcoporum sentētia, qui nonnullis conciliis autoritatem addidere præcipuam. Nam quod nostri de Pio Papa primo produnt, eum scilicet primùm statuisse, vt resurrectio Domini celebraretur die Dominica, anno post natum Dominum centesimo quinquagesimoquarto, id prorsus fide caret. Et vetustissimum in Occidente concilium, quo hac de re videtur aliquid constitutū,existimari potest fuisse Aurelianense:celebratum sub Childeberto rege & Pelagio Papa,anno Domini 558.quo quadragesimæ tempus,& festum Paschæ, atque alia quædam, iubentur celebrari pari ratione, per Ecclesias Occidentales. Quod vt prætereamus Bracarense primum Concilium,quod sequutum est aliquot annis Aurelianense illud iam dictum, videtur primùm statuisse,de natiuitatis Domini festo celebrādo. Sequutum est posteà Toletanum decimum Concilium, quo fuit constitutum, vt festa Paschæ, Pentecostes, & natiuitatis Domini, celebrarentur vbique eo die, quo res festis illis diebus significatæ acciderant. Hæc autem anno Domini sexcentesimo vigesimoprimo fuerunt constituta. Ex quibus,quantum fuerit otij patribus illis ab re Ecclesiastica, cernere licet. Vtrum autē fas illis fuerit talia in Ecclesiā inuehere, aut talibus onerare suas Ecclesias, si verbum Dei in consilium adhibeamus, facilè statuere poterimus. Christus quidem Dominus suos ad colligendā sibi Ecclesiā per vniuersum orbem dimittēs,cum his mandatis eos abire iussit, ad suam legationem obeundam: Data est, inquiens, mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes,baptizantes eas in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti: docentes eas seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Matthæi capite 28. vers.18. Hoc idem qui sequuti sunt Pastores in mandatis habent, ne quid doceant, quàm quod à Domino acceperint,& eius voce didicerint, quam Sacris scripturis testatam habemus. Ergo qui de festis istis & feriis ad otia idoneis,tam solliciti fuerunt, parum videntur curasse quæ à Domino in mandatis habebant: nempe vt suos in doctrina sacra & sana instituerent, & ad sobrietatem & vigilantiam exhortarentur: à qua festa ista,vt quidem nostris moribus celebrantur, potissimùm vulgus abducunt. Sed rationem suæ functionis, & villicationis Domino sunt redditurí, qui aliud ab ipsius verbo sunt ausi tradere Ecclesiis.

Quia igitur festa Paschæ,Pentecostes,& natiuitatis Domini celebrari debuerunt illis temporibus, quibus res quæ illis significabantur contigerant, quemadmodum in suis conciliis Episcopi, & qui patres populi sunt habiti, censuerant: factum fuit vt Computistarum & eorū opinionibus conquisitis,

qui

qui de his rebus apud nos aliquid sciuisse existimabantur, natiuitas Domini collata sit in vigesimumquintum Decembris diem: quem Latini dicunt octauo Calendas Ianuarias. Non fuit tamen eius diei festi eadem per omnes Ecclesias recepta obseruatio: quia neque inter ipsos Episcopos, aut rei huius scriptores, de natali die Domini conueniebat, quemadmodum neque conuenit hodie. Nam, vt ex Glosa ordinaria pòst intelligetur, & ex Epiphaniorũ festo die collato in Ianuarium, multis dicitur Christus dominus incarnatus mense Ianuario: & ex iis quæ notãtur à Clemente, libro primo Stromatum, rem istam variè iactatam fuisse constat. Ait enim eos qui curiosius annum nati Domini & diem requisierunt, partim retulisse ad vigesimumquintum diem mẽsis Pachon, partim in vigesimumquintum diem Pharmuthi. est autem Pachon Maius, & Pharmuthi Aprilis, vt constat ex iis, quæ dicta sunt in mensibus, libro primo, cap. 6. Quò maior nobis venia debet ab his dari, qui mirabũtur nos rem velut certam & indubitatam in dubium reuocare: quum ne inter Ecclesiasticos quidem scriptores hac de re adhuc conuenerit. In quam si inquirimus, iure facere videri debemus, ne opinionum discordia in errore perpetuo retineamur.

Vt autem maximè probatorum opiniones referam, qui de natali Domini scripserunt, age primus in medium proferatur Orosius: qui propter excellens historiæ studium, Ecclesiasticorum doctorum sui seculi hortatu, maximè Aurelij Augustini, vt ex eius apparet scripto, conscripsit historiam ad Ecclesiæ vsum pertinentem. Is autem libri septimi capite septimo, ait: Augusti Cæsaris, postquam imperare cœperat, emenso propemodum anno quadragesimosecundo, natum esse Christum, qui Abrahæ sub Nino primo rege fuerat promissus: & natum quidem esse octauo Calendas Ianuarias, quando primum incrementa omnia anni venientis incipiunt. Ex cuius verbis colligimus id eum sensisse, Christum dominum fuisse natum hyberno solstitio, hoc est bruma. quæ extremo mense Decembri geniales habuit apud antiquos ferias, quo tempore nouus annus solet incipere. Capite verò eiusdem libri tertio, annum ab vrbe condita notat, quo sit natus Christus dominus, septingentesimum scilicet, atque quinquagesimumsecundum. Iam Augustinus libri contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, tertij cap. 5. inquit: Octauo Calend. Aprilis cõceptus Christus creditur, quo & passus. Natus autẽ creditur octauo Calendas Ianuarias. Hoc idem aliis permultis locis repetit, quos prætermittimus, ne copia fastidium afferat. Nicephorus verò Callistus, libri primi capite 12. in eadem est sententia, qui ait Dominum natum vigesimoquinto die Decembris. Chrysostomus autem, à quo potissimùm fluxit, & confirmatus est hic error, in primum caput Euãgelij Lucæ longam hac de re instituit orationem, existimans Angelum Gabrielem missum ad virginem Mariam, octauo Calendas Apriles, sub æquinoctij tempus. Tandémque pòst longam de Iohannis Baptistæ & Christi domini conceptione & natiuitate disputationem, istud colligit & concludit, Duo æquinoctia duas habere cõceptiones, Ioannis & Christi: & æquinoctium Autumnale habere conceptionem Iohannis Baptistæ, vernum autem habere conceptionẽ domini Iesu Christi. Solstitia similiter habere duas natiuitates: ac dominum Christum natum esse mense Decembri solstitio hyberno, octauo Calend. Ianuarij. Iohannem autem natum solstitio æstiuo, vigesimaquarta die Iunij. Nostri verò Computistæ, vt in anni ratione diximus, ex Columellæ ratione, & fastis Eudoxi ac Metonis, Solstitium hybernum, quo volunt natum Dominum, contulerunt in octauum Calendas Ianuarias: quamobrem dictum est à tam multis autoribus grauibus, secutis istos Astrologos Ecclesiasticos, qui dicuntur Computistæ, Dominum natũ esse vigesimoquinto die Decembris. Sed malè Astro-

logis istis Ecclesiasticis obseruati sunt cœlestes motus,& anni ipsius non fuit comperta ratio. Nam in anno Iuliano, quo etiamnum hodie vtimur, solstitium hibernum debet extremum anni diem conficere. Itaque illis temporibus quibus natum censent Dominum, dum eius natalem definiunt solstitio hiberno, debuerant extremo anni die, festum illud natiuitatis Domini definire: quia solstitium hibernum, anno Iuliano nequaquã fuit vigesimaquinta die Decembris illis temporibus quibus descendit in terras, & in iis versatus est Dominus. Post annum autem septuagesimum quadragesimumsecũdum, à publicatis per Iulium Cæsarem Pontificem maximũ festis, bruma ad illum diem pertinuit. Quòd si vellemus his temporibus celebrare natalem Domini, eo die quo contigisse dicitur à nostris, nempe hiberno solstitio, oporteret vtique eum celebrare duodecimo die Decembris, quo sol transit in Capricornum: quemadmodũ ista pluribus in anni ratione sunt dicta primo libro, ex quibus malè nobis annum esse constitutum intelligi potuit, quia discedat nostra ratio à prima Dei ordinatione.

Sed vt ad diem natalem Domini redeamus, nostri Computistæ, qui pronunciarunt Dominũ esse natũ solstitio hiberno, decimoquinto die Septembris, videntur sibi autores huius sententiæ fuisse: quum aliter hac de re statuant ecclesiæ Ægyptiacæ, & ecclesiarum Græcarum pars non contemnenda. Fuisse autem Ægyptiacæ ecclesiæ non postremam laudem in temporum & motuum cœlestium diligenti obseruatione, notum est ex historiis, quùm prophanis tum Ecclesiasticis: idque eam ob rem præcipuè, quòd artium Mathematicarum studia culta sunt perpetuò in Ægypto, & maximè Alexandriæ, sub imperatoribus Romanis. Cuius rei fidem Ptolomæus Mathematicorum omniũ facilè princeps, potest facere: qui sub Antonino Pio, Alexandriæ floruit, anno Domini centesimo quadragesimo. In Ægyptiis autem ecclesiis dies Epiphaniorum habet Dominicæ natiuitatis & Baptismi, sub eadem die solennitatem, nõ vt in occiduis prouinciis sub duobus diebus diuersis. quemadmodum id notatur præfatione in Epistolas Theophili Alexandrini episcopi. Epiphanius etiam libro 2. contra hæreses, tomo primo, multis hac de re agit, tandémque quæstionem istam ita concludit: Attamen vndiquaque vndecima Tybi mẽsis, hoc est, ante 8. Iduum Ianuarij, quæ est 5. Ianuarij mensis secundũ Romanos, Domini facta est in carne natiuitas. Tricesimotertio anno primi Herodis, Antipatri filij, qui erat annus quadragesimussecundus Augusti Cæsaris. Hæc est Epiphanij sententia & Ægyptiarum nonnullarũ ecclesiarũ, quas Græcæ ecclesiæ pars maxima confirmasse videtur. quod ex ipsorum dierum appellationibus, & proditis de iis definitionibus intelligimus. nam ἐπιφάνειαν, alio vocabulo dixerunt θεοφάνειαν, id est, Dei apparitionem & exhibitionem, seu præsentiã orbi primùm exhibitam. Inde Orosius lib. 6. cap. 20. inquit: Porrò autem hunc eundem esse diem, hoc est, octauum Idus Ianuarias, quo nos Epiphania, hoc est, Apparitionem, siue manifestationem Dominici sacramenti obseruamus, nemo credentium, siue etiam fidei contradicentium, nescit. Itaque natalem Dominicum diem, & Epiphaniam idem esse Orosio videmus. quod sententiæ Epiphanij consentaneum est, qui libro tertio contra hæreses, tomo secundo, inquit: Neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, &c. A corrupta autem θεοφανείας voce nostri maiores Epiphaniorum festum, siue Epiphaniæ, dixerunt *La Typhaine.* Fauorinus autem & Suidas ita ἐπιφάνειαν definierunt, τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ ἔνσαρκον οἰκονομίαν, id est, Seruatoris nostri Iesu Christi, diuina prouidentia constitutam incarnationem. Neque verò latuit ea sententia Chrysostomum, qui tãquam velitatione eam eludit, & præterit, inquiens eo sermone, quem habet de natali

natali die Domini. Alij putant quòd in Epiphaniis nafcitur. Non damnamus aliorum opinionem, noftram fequimur doctrinam. Nos ergo dicimus, quòd hodie Chriftus natus eft, in Epiphaniis renatus. hæc Chryfoftomus. Ex quo non conftitiffe inter ipfos Ecclefiafticos doctores de tempore natiuitatis Domini, apparet. Quod apud noftros quoque incertum fuiffe, etfi propè omnes pofteà in eandem fententiam pedibus iuerunt, arguere poffumus ex Gloffa ordinaria: quæ Theologos veteres Latinos fuiffe in alia longè fententia, quàm fint noftri hodierni, demonftrat. Nam capite fecundo libri Efter in eum locum, Ducta eft igitur Efter ad cubiculum regis Affueri, menfe decimo qui vocatur Tebeht, ita habet Gloffa ordinaria: Tebeth apud Hebræos, Audinæus apud Græcos, apud Latinos eft Ianuarius, in quo Dominus eft incarnatus, à Magis adoratus, & mysticis muneribus eft honoratus. in quo etiam à Iohanne baptifatus effe prædicatur. hactenus Gloffa. Quòd fi Chriftus fuit incarnatus menfe Ianuario, certè nõ potuit natus effe menfe Decembri, fed Octobri: fi tantùm nouem menfes vterum gefsit Virgo.

Antequam autem rem iftam ad liquidum confeffúmque perducamus, ne quid præiudicij nobis afferatur, ex recepta vulgò opinione, doceamus vnde ea fit nata, & quàm parum conuenienter ex Luca Euangelifta fit excerpta. In hiftoria Lucæ Euangeliftæ cap. 1. verf. 9. dicitur Zacharias Iohannis pater forte fuiffe delectus, vt incenfum offerret Domino. Cui Angelus Domini ftans à dextra altaris incenfi Domini apparuerit, lætum illi nuntium de nafcituro filio afferens. Chryfoftomus autem fuis in eum locum enarrationibus, ait menfe Septembri, octauo Calendas Octobris, incipiente Luna vndecima ipfo æquinoctij tempore, quando oportebat Iudæos ieiunium Scenopegiæ celebrare, ifta contigiffe. Sententiam autem iftam Chryfoftomi noftri comprobant, ex qua deinceps cætera de tempore natiuitatis Ioannis Baptiftæ, & domini Chrifti colliguntur ab his hoc modo: Præcurfor Domini Iohannes Baptifta concipitur æquinoctij Autumnalis tempore, pofteà menfe fexto, mittitur Angelus ad virginem Mariam, denunciaturus illi Seruatoris conceptionem, vt habetur Lucæ cap. 1. verf. 26. quam propterea conferri oportere in vernum æquinoctium ex eo conftat, quòd fexto menfe ab æquinoctio Autumnali, vernum accidat æquinoctium. Quo tempore propterea feftum Annunciationis fuit conftitutum & celebratum. Deinde exactis ab æquinoctio verno tribus menfibus, ineunte menfe decimo nafcitur Iohannes Baptifta, folftitio fcilicet æftiuo: quod vigefimaquarta menfis Iunij confici voluerunt. Qua de caufa feftum natiuitatis Iohannis Baptiftæ ibidem ftatutum fuit. Nato autem Iohanne Baptifta, vterum menfes tres folùm virgo Maria gefferat: itaque ab eo numerandi funt deinceps menfes fex, vfque ad natiuitatem Domini: quæ incidit ea de caufa in folftitium hibernum, menfe Decembri: quo, ex ifta ratione, prædicatur natus Dominus. Hæc ita nectunt & colligunt, qui volunt Dominum natum vigefimaquinta Decembris menfis. Sed fi Lucæ locum malè enarratum fuiffe docuerimus, oportebit totam iam dictam demonftrationẽ corruere & labi, euerfo fcilicet eo fundamento, quo nititur ea ratiocinatio.

Quòd autem ad tempus attinet, quo ifta contigerunt, quæ de Zacharia narrantur ab Euangelifta Luca, id eft, quo tempore apparuit Angelus Domini Zachariæ, non aliud tempus ab Euangelifta notari videmus, quàm Herodis tum regnantis. Certa enim & ftata erant functionum facerdotalium tempora, quæ illo feculo nota, nunc propter Hiftoricorum negligentiam, aut certè ignorantiam, nobis funt ignota. Minifteria autem & vicifsitudines obeundarum functionum facerdotalium in templo, fuerunt diftributæ in vices, feu claffes viginti quatuor, vt explicatur 1. Paralip. 24. Et Zacharias

quidem ad Abiæ familiam pertinebat, cui sorte octauo loco ministerium obeundum erat in sacrario. Sed quando aut quandiu, nō intelligitur à nobis. Quod si teneremus, statim nobis confecta res esset. Itaque alia est ineunda ratio, quæ tamen Scripturæ sacræ autoritate nitatur, ex qua gestarum istarum rerum tempus intelligamus: ad quam priusquam accedimus, dicendum est de loci superioris vulgò recepta interpretatione, quam malè & parum conuenienter vsurpatam vbi cognouerimus, facilè errorem qui ex ea manauit, deprehēdemus. Et primùm quidem, quia ieiunij legalis die gesta hæc aiunt, ante festum Tabernaculorum siue Scenopegiæ, notandum est eum diem debuisse esse, quem Expiationum festum vocat Scriptura sacra, Leuitici.c.23. Quod à nono die mensis septimi incipiens ad vesperam, desinebat in decimum diem eiusdem mensis. Ita enim eo capite festi huius definitur tempus, sicut & cæterorum festorum dierum: vt versu eius capitis 32. dicitur, his verbis: Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras die nono mensis septimi. A vespera vsque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Et versu 27. ita de hoc festo statuitur: Decimo die mensis huius septimi, dies Expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, & affligetis animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Eo verò die Expiationum solo, licitum erat summo Pontifici ingredi adytum Templi, siue Sanctum sanctorum: sicuti Leuitici capite 16. & Hebr.cap.9. docetur. Vnde coguntur nostri interpretes Scripturarum, qui superiorem confirmant sententiam, & volunt die Expiationum Zachariam functum isto ministerio, fateri Zachariam ingressum fuisse Sanctum sanctorum, ante propiciatorium & arcam fœderis, vt ibi offerret incensum. Tum autem aiunt eum Angeli visione obstupefactum, audiuisse euangelium de filio sibi nascituro. Sed vt hoc licuerit Zachariæ, oportuit eum esse summum Pōtificem: de quo nihil memorat Scriptura: quæ illum tantùm sacerdotem fuisse dicit de vice Abia, cuius posteritati & familiæ classis octaua in ministerio Ecclesiastico obtigerat, vt est 1. Paralipomen.cap.24. vers.10. Est autem aliud sacerdotem tantùm esse, aliud esse summum sacerdotem, cui soli licebat semel quotannis ipso Expiationum die ingredi intra velum, corā propiciatorio, atque ibidem incensum offerre. Quòd si Zacharias non fuit summus sacerdos, certè munus quod illi attribuitur obire non potuit. Docendum ergo istud relinquitur, Zachariam fuisse summum pontificem. Quod etsi docuerint, non tamen quod volunt efficiēt, nempe Iohannem Baptistam conceptum fuisse altero die ab Expiationum festo. Quia disertè istud in hac historia, vers.13. dicitur: Et factū est vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam. Post hos autem dies concepit Elisabeth vxor eius. Versari igitur in suo munere ad aliquod prætereà tempus oportuit Zachariam, donec expleffet suam prouinciam, & functionem sacerdotalem in Templo. Quare id malè collectum & sumptum fuisse videmus, Iohannem conceptum fuisse ipso ieiunij Scenopegiæ tempore. Quum non fuerit conceptus, nisi quando exacto ministerij paterni tempore, licuit Zachariæ domum repetere.

Quid verò mouerit Chrysostomum & alios vt ita sentirent, non est obscurum, ex Scripturæ locis ab iis obseruatis in hac Lucæ Euangelistæ historia. Nam quod versu 10. dicitur in Luca, Et omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi, retulerunt ad id quod Leuitici cap.16. vers.17. dicitur: Nullus hominum sit in Tabernaculo, quādo Pontifex sanctuarium ingredietur, vt roget pro se, & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu Israel, donec egrediatur Tabernaculum. Quod quidem ita habere apparet ex eo, quòd eum Leuitici locum apponunt ei versui. quasi pendeant ista ex sese, & consentiant ista loca, pertineántque ad eandem sententiam: vt quia populus foris erat orans,

orans, & expectans Zachariam, quum offerret incensum, nullus fuerit in Tabernaculo eo tempore, vnde liceat colligere Zachariam fuisse tum ingressum Sanctum sanctorum, ante propiciatorium: quod vno tantùm anni die, nempe ieiunij siue expiationum, fieri licebat. Hæc quidem ita nectuntur, & intelliguntur ab his, qui volunt Iohannem Baptistam conceptum ipso æquinoctij Autumnalis tempore. Sed longè aliter res habet, nec ita debuerunt ista connecti aut intelligi, quasi ex sese pependerint. Quum enim iubetur in Leuitico, vt nemo sit in Tabernaculo dum Pontifex sanctuarium ipsum ingreditur Expiationum die, id pertinet, non ad populum, sed ad sacerdotes, quibus solis fas erat versari in Tabernaculo, ad Altare. Qui quidem iubentur tum excedere Tabernaculo siue Templo, donec ipsi & populus vniuersus, cum Altari & Tabernaculo & Sanctuario, fuerint expiati.

Et quòd ad populi multitudinem attinet, quæ in hac historia dicitur orans fuisse hora incensi, nihil dicitur ab vsitata & quotidiana ratione alienum aut dissentiens. Non enim licebat populo ingredi Tabernaculum, aut Templum ipsum siue Sanctuarium: sed ad fores tantùm licebat procedere cum hostiis & oblationibus, quas dabant in manum sacerdotibus. In atrio verò quod dicebatur populi, hoc est foris extra Tabernaculum siue Templum, ante eius fores stabat populus orans, & sacra spectans, & verbum Dei audiens. Et quod in Euangelio sæpius dicitur populus conuenisse in Templum, & Christus Dominus docuisse in Templo, id de atrio populi dici intelligēdum est. quod per synecdochen Templi nomine dicitur: sic, vt parti nomen totius tribuatur, qua ratione atrium vocatur Templum.

Iam quòd ad præsentem attinet Euangelicam historiam, ea ex quotidiano munere imposito filiis Aaron, id est, Sacerdotibus intelligitur. Iubentur enim Aaron & eius posteri adolere incēsum supra altare thymiamatis, quotidie mane & vesperi, quum adornantur aurei candelabri lucernæ, Exodi cap. 30. vers. 7. Quo capite, quod de precibus Aaron, versu 10. dicitur, ad cornua altaris thymiamatis semel quotannis, cum sanguine qui oblatus fuerit pro peccato, pertinet ad diem Expiationum, quo tum id altare contingebatur sanguine expiatorio. In hac autem Zachariæ historia sola fit incensi mentio, nulla autem sanguinis illati intra velum, aut sparsi ad altare thymiamatis vt de Expiationum die nihil dici in præsenti historia, sed de vsitatis & quotidianis sacris ac ceremoniis solùm agi appareat. Dum autem in quotidiano incenso, siue matutino siue vespertino offerendo, moratur præter solitum diutius Zacharias ratione colloquij Angelici, populum iusta cepit rei insolitæ admiratio. Vnde versu vigesimoprimo, dicitur: Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipse in Templo. Quare quum neque de die Expiationum quicquam dici videatur in hac historia, neque de Zachariæ summo sacerdotio constet, neque de tempore quo munus suum sacerdotale expleuit ipse Zacharias, non est quòd quisquam ex hac Euangelistæ Lucæ historia sibi argumentum sumat concepti Iohannis Baptistæ, ipso æquinoctio Autumnali, mense Septembri, atque inde concepti Domini Iesu Christi verno æquinoctio, nempe sexto mense à concepto Iohanne tali tempore: deinde nati Domini solstitio insequente hiberno, exacto nono mense à conceptione ipsius. Est igitur natiuitatis Dominicæ, aliunde quàm ex huius historiæ dicta interpretatione, requirenda & repetenda ratio. Quæ tum certò comprehensa & nota dici poterit, quum & de vita ipsius in terris acta constabit, & de eiusdem mortis tempore & articulo: à quo licebit retro ascendendo, & repetendo, ac retexendo superiora tempora, peruenire ad ipsum natiuitatis & conceptionis Domini tempus. Atque

inde etiam definire certò licebit, concepti & nati Iohannis Baptiſtæ verum tempus.

Et vt de annis Domini primùm agamus, ſi quis ad vnguem ſcire deſiderat quot annos in terris Chriſtus Dominus, homo noſtra cauſa factus egerit, vt nullo errore ad eius natalem diem deducatur & perueniat, is paruo labore, & minimo negotio id aſſequetur, modò eorum quæ iam docuimus recordetur. Ea verò ne quis deſideret paucis repetemus. Ex hebdomadibus ſeptuaginta Danielis, iam declaratis, ſuperiore libro tertio, hoc conſtat, Chriſtum Dominum dimidio ſeptuageſimæ hebdomadis, ingreſſum fuiſſe ſuum munus, & prodiiſſe in apertum, quò ſe verum Eccleſiæ doctorem, rectorem & ſeruatorem demonſtraret. Sic enim Daniel 9. 14. habetur in Hebraico textu: Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna, & dimidium eius hebdomadis ceſſare faciet ſacrificium & oblationem. Docuimus autem dimidium hebdomadis, ſignificare ea, quæ dimidia illa hebdomade per Chriſtum Dominum gerenda erant, quibus finis erat imponendus legalibus cæremoniis, quas Chriſti Domini mors aboleuit & ſuſtulit. Id verò pluribus eſt dictum ſuperiore libro tertio. Ex quo id fuit animaduerſum, Chriſtum Dominum, ſuum miniſteriũ obiiſſe & expleuiſſe dimidia vltima hebdomade expoſita à Daniele. Tres autem annos & dimidium cõplectitur dimidia illa hebdomas: quo poſito & conſtituto certo atque indubitato fundamento, reliqua ſunt ad docendum procliuia: modò id quoque intelligatur, Dominum Ieſum Chriſtum quum ingreditur ſuũ munus, quo ſe verum Seruatorem Patribus promiſſum, & ſuo tempore exhibitum declarat, baptizatum fuiſſe à Iohanne, dum ætatis annum trigeſimum ingreditur, quemadmodum id Lucæ 3. verſ. 23. declaratur his verbis: Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum 30. Sic enim Latinus interpres verbum de verbo exprimens, Græca reddidit, quæ ita habent: καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὤν. Id verò poterimus ita dicere, vt ſit facilius ad intelligendum: Et ipſe Ieſus annum ingrediebatur triceſimum: quod veteres conuerterunt, incipientem iam fieri quaſi triginta annorum: vt apparet capite extremo 47. Bedæ venerabilis, libri De natura rerum. Quibus poſitis certis & indubitatis, intelligimus Chriſtum Dominum annos egiſſe in terris trigintaduos cum dimidio: quemadmodum id quoque ſuperiore libro tertio, cap. 8. fuit confirmatum. Sublatus autem eſt, & in crucẽ actus noſtra cauſa Dominus, dimidio ſeptuageſimæ hebdomadis expleto, quo Danielis terminantur hebdomades: quarum finis ad eum diem pertinet, quo crucifixus eſt Dominus, ex quo per ſingulas familias agnus Paſchalis erat immolandus Iudæis: qui dies eſt menſis primi, ſiue Martij vel Niſan, decimusquartus. De quibus ambigere nulli licet: quandoquidem Scripturis ſacris teſtata & confirmata habemus iſta omnia. Itaque repetita ætate Domini, videamus quo tempore fuerit baptizatus, quia id tempus nobis Euangeliſta Lucas definit. Ait autem Dominum fuiſſe baptizatũ, quum ætatis annum ingrederetur trigeſimum, cap. 3. verſ. 23. Dum autem emittit in cruce ſpiritum Chriſtus Dominus, compleuerat annum trigeſimumſecundum & alterum dimidiatum annum, id eſt, ſex mẽſes cum annis trigintaduobus vixerat. Si autem ſex iſtos menſes decimoquarto die menſis primi concluſos retexemus, repetendo ſuperiora tempora reperiemus eos terminari & incipere decimoquarto die menſis ſeptimi proximè anteà exacti. Ergo à morte Domini ad decimumquartum diem menſis ſeptimi ſuperioris, & proximè anteà elapſi, ſex fuerunt menſes, ſiue anni dimidium. Vnde menſem ſeptimum, qui Domini mortem proximè anteceſsit, videmus habere ætatis eius annum trigeſimum ſecundum confectum, atque annum dimidium incipientem: quo cõfecto ex hac mortalitate

exceſsit

excessit Dominus. In mense igitur septimo sistendus nobis gradus est, ex quo annos Domini integros sumendos & numerandos esse animaduertimus, atque ex eo si volumus annos ipsos Domini à festo Tabernaculorum definire poterimus: quia Tabernaculorum festum, decimoquinto die mensis septimi, septem consequentibus diebus celebrabatur, vt est Leuitic. 23. vers. 34. Quia igitur festum Tabernaculorum habet terminum anni tricesimisecundi Domini, certè initiũ eiusdem anni repetetur ab antecedente eodem prioris anni festo, atque ita retro sumendis Tabernaculorum festis solennibus, perueniemus ad baptizati Domini tempus. Quod in mensem septimum conferendum esse, nemo est qui ex his non intelligat. Baptizatur ergo Dominus, non eo die aut mense quo Chrysostomus aut Epiphanius, atque alij nobis vulgò noti, putauerunt: id est, ipsis Epiphaniis, mense Ianuario, sed eo mense, quo conuectis in horrea frugibus, & peracta vindemia, feriæ solennes & pia otia toti populo Dei, imperabantur. Quo mense Baptismus quoque suã præclarã habuit significationẽ expressã, in Expiationũ festo proximè antecedẽte. In quo videre licet, veritati sic appositas, aut potius comparatas cum veritate legis vmbras, vt quò ceremoniæ ipsæ pertinerent, ex repręsentatis rebus quæ illo tẽpore sunt peractæ, non esset difficile ad intelligendũ. Septimus itaque mensis, ad festũ expiationũ, & ipsos festos dies Tabernaculorũ, regni cœlorũ patefacti, & inchoati ministerij Domini nostri Iesu Christi, habet notationẽ. Quo quidẽ tẽpore iussus est Iohãnes Baptista relicto deserto, prodire in mediũ, & verã docere expiationẽ in Christo domino, atque adeò ipsũ etiã Dominũ baptizare, & demõstrare esse verũ illũ Agnũ quo mũdi peccata tollerẽtur.

Iam verò constituto Baptismi Dominici tẽpore, de eiusdem natali die certò licet statuere, atque intelligere eodem mense natũ fuisse Dominum, quò baptizatus fuerit, quia eodem mense definũt & incipiunt ætatis eius anni. Inde in Ecclesiis Ægyptiacis Epiphaniorum dies habuit nati Domini & baptizati celebritatem, quum eodem tempore quo natus fuit, postea baptizatus quoque sit, & Epiphania, vt dictum fuit, præsentiam & manifestationem Domini habuerit. Fuit autem manifestatus, & manifestò declaratus hominibus Christus dominus, dum nascitur, eiúsque per Angelos prædicatur natiuitas, vt apparet ex historia Euangelica Lucæ & Matthæi.Ptætereà autẽ idem fuit demonstratum in Baptismo, præconio Iohannis, & columba cælitus missa, atque vnà adiuncta cœlesti voce: quibus testimoniis amplissimis declaratus fuit Christus dominus, esse verus Emanuel. Vnde Epiphaniam, siue Epiphaniorum celebritatem iure videmus ad natiuitatem Domini & eius Baptismum relatam, quum vtrunque contigerit mense septimo, qui est Tisri Hebræis, & in repub. Israelitica naturalem annum incipit, inde factum fuit, vt quum intellexissent veteres Dominũ mundo apparuisse, & reuelatum fuisse anni initio, festum Epiphaniorum retulerint ad anni sui initiũ: quòd nullum alium annum à suo existimarent haberi.

Septimus autem mensis æquinoctium habet autumnale, ad Tabernaculorum festum: quam ob causam non iam solstitio hiberno, sed æquinoctio autumnali, dicemus natum esse Christum dominum. Quod tempus, quia naturalis anni notationẽ habet, atque mundi conditi initium, pronunciare id iure possumus, nati mundi & renati, eadem & paria esse tempora. In quã sententia fuisse veteres Theologos, atque adeò Christianos omnes purioris seculi, possumus ex eo deprehẽdere, quòd anni ipsi apud eos habuerint idẽ initium quod nati Domini docemus fuisse in præsẽtia. Græca enim Ecclesia annos suos à Septembri mense incœpit & incipit, ab eodem mense incipiũt Indictiones, quæ annorũ priorũ fuerũt notæ & termini: quemadmodũ id quoque testatũ reliquit lib. de mensibus Theodorus Gaza, atque ipse Beda confirmat. Ad hæc

Ægyptiæ Ecclesiæ ab eodem Septembri mense suos annos inchoant: quod intelligimus ex mensis Toth ratione, qui est primus anni Ægyptiaci mensis, & nostro Septembri respondet. Qua de re primo libro, quum de mensibus & anno ageremus, satis multa diximus. Itaque & Alphonsus hoc in suis tabulis annotat, Ægyptios annum suum inchoare à Septembri mense, & Græcos ab Octobri, iuxta æquinoctium. & si non sat commodè sunt ista explicata ab ipsis Alphonsinis astrologis, sicut potuit intelligi ex iis, quæ sunt dicta in Olympiadum explicatione. At Iulius Cæsar præter horum omnium rationem anni sui principium instituit, Luna prima post solstitium hibernum, quæ tum fuit Calendis Ianuarij anno ante Christum quadragesimoquinto: quo quidem anno, confusa sunt nationum omnium tempora. Iam qui nobis certam aliquam temporum rationem studuerunt constituere, in hoc septimo mense institerũt, atque ab eo prima suorum numerorum initia repetierunt. Inde veteres Computistæ, vt docet de Sacro bosco, incipiunt Epactas, & regulas lunares, & nonnulli inde quoque inchoãt embolismos. Indictionum quoque ab hoc mense Septembri ducitur initium, vt Beda Venerabilis libro De natura rerum, c. 48. testatur, vbi hoc ait: Incipiũt autem indictiones ab octauo Calend. Octobr. ibidémque terminãtur. Quæ cur à nostris sint ita obseruata, colligere iam licet. Quia enim septimo mense siue Septembri medio, nouerant natum dominum Iesum Christum, à cuius ortu numeranda sunt tempora, inde quoque anni sui sumpserunt initium veteres Christiani, & cætera quoque inde exorsi sunt & obseruarunt, quæ ad anni constitutionem spectabant. Sed quia Latini & cæteri, qui posteà Romanæ Ecclesiæ autoritate permiserunt se regi, nullum alium annum à Iuliano nouerant, qui à bruma incipit, dum id quoque intelligunt Christum dominum natum fuisse anni initio, putarunt Christi domini natiuitatem referendam esse ad anni sui principium: quod in 25. Decembris diem tum incidebat, quum de festis diebus & feriis actum fuit. Et Pontifices Romani, quibus libenter omnes parebant, qui Occidentem incolebant, dum annum suum tueri volunt, & Latinam rationem magis probant quàm Græcam, à qua in multis dissidebant, maluerunt initia annorum Domini referre ad anni sui principiũ: vnde accidit vt postea occidentales Ecclesiæ, dissentientes interim à Græcis, annorum Domini initia ad brumam retulerint.

Est igitur natus, atque etiam baptizatus Iesus Christus dominus noster, mense Septembri, ipso æquinoctij autumnalis tempore: vnde quæ ad Iohannis natiuitatem, & mensem à concepto Iohanne sextum pertinent, quo Gabriel ad virginem Mariam missus fuit, promptum est definire & expedire. Quum enim domino Christo, sex mensibus maior sit natu Iohannes Baptista, & natus sit Dominus mense septembri medio, Iohannem natum esse oportebit sexto ante Septembrem mense, id est, medio Martio, proindéque conceptum nono ante id tempus mense, nempe Iunio, hoc est, solstitio ipso æstiuo. Ita Iunius est primus concepti Iohannis mensis, à quo numerabitur sextus mensis, December, cuius dimidio tempore, id est hyberno solstitio, concipitur Dominus, misso ad Virginem, qui id illi significaret, angelo Gabriele. Et ἐφημερία Zachariæ videtur conuenire: nam sors octaua fuit familiæ Abiæ. Erant autem vigintiquatuor ephemeriæ siue classes sacerdotum, per vices ministrantium in Templo, vt duæ familiæ vni mensi deputati fuerint: vt constat ex his quæ scribuntur 1. Paralip. 24. Octaua ergo sors Abiæ incidebat in mensem Iunium: si prima, vt verisimile est, incipiebat à Martio: à quo mense res sacræ & festa numerabantur. Cætera autem quæ ad hanc illustrandam Lucæ historiam pertinent, quæ pendent ex temporum notitia, facilè possunt colligi: quæ eam ob rem lectoribus æstimanda relinquimus. Hinc autem

quàm

quàm malè de suis festis diebus meriti sint, quámque eos malè collocauerint, boni illi festorum dierum seu feriarum procuratores, apparet. Quos & ignorãtiæ & vanitatis suæ, si viuerẽt, credo, puderet, si quid modò frontis haberẽt. Qui quum cœlũ terræ miscuerint, vt ignauis suæ cõstarent feriæ, temporũ omnium cõturbauerunt in Republica Christiana rationem. Dei autem nostri Optimi Maximi beneficio, & misericordia per Christum, libri ad cognoscendam veritatem iam sunt aperti, ex quibus vera pietatis notitia, & temporum certa nobis constat ratio. E qua nunc intelligimus natum Dominum Iesum Christum eo mense, quo autumnale conficitur æquinoctium: quo tempore prodiit quoque in medium, vt tempus & annum Domini acceptum prædicaret. Quemadmodum Lucæ cap. 4. vers. 16. scribitur: Quum enim de more esset Synagogam ingressus die Sabbati Christus dominus, accepto ab Archisynagogo Esaiæ codice, eóque explicato, locum reperit vbi scriptum erat, Spiritus Domini super me, propterea quòd vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Quem locum petitum ex prædictionibus Esaiæ Prophetæ cap. 61. vbi legisset in ipso publico Ecclesiæ cõcessu, posteà subiunxit, Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Qua admonitione significare voluit quis esset, & quàm opportunè rebus Ecclesiæ propè desperatis venisset, ac quænam bona ab eo piis essent expectanda. Ea scilicet quæ anno Iubilæo, qui Septembri mense, ipso expiationum die, solebat denunciari, vt est Leuit. 25. vers. 9. olim expectare inopes, & omnium rerum egenos in suo populo iusserat Deus. Annum autem acceptum quem dixit Esaias Propheta, Iubilæum intelligi voluit, quo Deus præcipuam inopum & miserorum curam se gerere demonstrauit. Quod tum maximè constitit, quum Verbum caro factum est, & habitauit nobiscum: miseriis nostris, & debitis in se receptis, vt Dei Iubilæi potiremur commodis, & vera frueremur libertate, ac fœlicitate, quam repræsentabat σεισάχθεια. id est, onerum excusio ac debitorum remissio, quæ anno Iubilæo offerebatur.

Qua ratione sit annus nobis ordinandus & constituendus. *Cap. III.*



Vod in morbis & ægritudinibus humani corporis videmus accidere, vt mala ipsa quum cernamus & experiamur, ignoremus tamen remedia, idem quoque vsu euenire in artibus & disciplinis animaduertimus. In quibus errores facilè depræhendimus, sed quæ vera sunt, nullo pacto nostra ratione consequi possumus. Quia enim propria est hominum vitiositas & ignoratio, nihil est nobis facilius, quàm in errores incurrere, atque in his hærere, donec veritate nobis Spiritum sanctum patefacta, ipsáque cæcitate, ex animis nostris depulsa, clarius cernere tum demum, & rerum causas agnoscere incipiamus. Quemadmodũ id in natale Domini nostri Iesu Christi factum fuisse experimur: quod Latina Ecclesia malè contulit in hibernum solstitium: sicuti anni quoque nostri principium, quod à Christo nato inchoamus, non satis aptè definiuit. Quæ quoniam emendationis egere videntur, non sunt obiter prætereunda, quemadmodum plerisque mos est, quibus satis est res ipsas percurrisse, aut attigisse leuiter: in quibus explicandis, & tempore opus erat longiore, & diligentia quoque maiore vtendum fuerat. Quamobrem de anno iterum non incommodè à nobis agetur, non quidem vt quid annus sit, aut

quot mensibus constet dicatur iterum, sed vt qua ratione sit ordinandus, & constituendus agatur pinguius, doctis & piis Astrologis resignata interim tantæ rei diligentiore cura & tractatione.

Illud autem in hoc argumento mirari licet, quod quùm multi & præstantes in astrologia viri extiterint his, & superioibus seculis, quibus anni nostri non fuerunt ignota vitia, nullum tamen iis malis & erroribus certum ab illis allatum fuit remedium. Pedibus quidem in hanc omnes eunt sententiam, atque ita censent annum sic restituendum esse, vt sublatis diebus, qui iustum anni modum superant, suis locis reponantur æquinoctia & solstitia: iis scilicet quibus olim à Iulio Cæsare fuerunt constituta. Sed non animaduertunt illi, se nequaquam malis istis veram afferre medicinam, quum erroris fontem, primam illam Iulij Cæsaris ordinationem relinquant. Nam sicut in morbis accidit, vt non nisi sublata causa morbi, possit æger suæ valetudini restitui, sic non nisi erroris causa sublata potest annus rectè constitui. Vnde Iulianum annum, è quo tot confusiones temporum & errores fluxisse animaduertimus, & confusa pertubatáque fuisse tempora videmus, in totum tollendum esse possumus arguere: præsertim quùm à diuina temporum ordinatione nos ad Ægyptiacam & veluti Pharaonicam quandam seruitutem coëgerit. Quod vt à nobis expediri & intelligi posit facilius, age videamus, qua ratione Iulius Cæsar annum ipsum existimarit emendandum, & in omne æuum stabiliendum. Is quidem vt annum Romanum, Pontificum vitio confusum & perturbatum emendaret, quod ex Suetonio, Macrobio, & Censorino constat, veteri sublata Romani anni obseruatione, nouam ipse instituit. Suetonij autem hac de re verba satis fuerit nunc proposuisse, qui ita in Cæsare capite quadragesimo, inquit: Conuersus hinc ad ordinandum Reipub. statum, fastos correxit: iam diu vitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum Autumno competerent. Annúmque ad Solis cursum accommodauit, vt trecentorum sexagintaquinque dierũ esset: & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quóque anno intercalaretur. Quò autem magis in posterum è calendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem & Decembrem mensem interiecit duos alios: fuítque is annus, quo hæc constituebantur, quindecim mensium, cum intercalario, qui ex consuetudine, in eum annum inciderat. hæc Suetonius.

In hac verò anni emendatione, vsus est opera Sosigenis Alexandrini mathematici Iulius Cæsar. de quo Plinij testimonium, non malè hoc loco proferetur, quum ad præsens institutum pertineat. Capite autem 25. lib. 18. quo de siderum in noctes & dies digestione agitur, ita inquit Plinius: Addidere difficultatem & autores, diuersis in locis obseruando, mox etiam in iisdem diuersa prodendo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, Ægyptia, Græca. His addidit apud nos quartam Cæsar dictator, annos ad Solis cursum redigens singulos, Sosigene perito scientiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio posteà comperto errore correcta est, ita vt duodecim annis continuis nõ intercalaretur, quia cœperat sidera annus morari, qui prius antecedebat. Et Sosigenes ipse trinis commentationibus, quanquam diligentior esset cæteris, non cessauit tamen addubitare ipse, semet corrigendo. hactenus Plinius. Ex quo ne Iulio quidem Cæsari, aut Sosigeni, de anni prodita ab ipsis ratione, planè cõstitisse apparet: vt mirari nemo debeat si annum Iulianum damnemus, qui est ita ab ipso ordinatus Cæsare Iulio, vt sublato mense intercalario, anni relinquerentur menses duodecim,

E quibus Ianuarius dierum esset 31. Februarius 29.
Martius 31, Aprilis 30.

Maius

Maius 31. Iunius 30.
Quintilis 31. Sextilis 30.
September 30. October 31.
Nouember 30. December 31.

Qua ratione, sex mensibus triginta & vnum diem attribuit, nempe Ianuario, Martio, Quintili, Octobri, & Decembri. Sex autem reliquos menses sic distribuit, vt his quinque, Aprili, Iunio, Sextili, Septembri & Nouembri, triginta dies attribueret, Februario autem vigintinouem relinqueret, propter honorem imparis numeri, cui multum propter superstitiones receptas & vsitatas deferebant. Februario tamen triginta dies anno intercalari voluit attribui, quòd annum trecentis sexagintaquinque diebus, & quadrante definiuisset. Quadrans autem diei, quarto quóque anno, quia diem reddebat vnum, post diem sextum Calend. Mart. iussus est adiungi, vt eo anno bis diceretur, sexto Calend. Mart. Vnde posteà plures annum intercalarem, nominarunt Bissextilem. Et nostri, propter nouum eius anni nomen, infaustum & ominosum eum esse existimant, & voce malè vsurpata & inflexa, seu potius detorta, dicũt *Bissestre*, id quod horrent & abominãtur. atque ita vulgus inquit, *Il m'apportera quelque bissestre*. id est, damni alicuius mihi autor iste erit. Itaque & multitudinis præiudicio damnari istum annum videmus, ita constitutũ à Iulio Cæsare, veteri Latina ratione sublata, & Græcorum fastis præteritis & neglectis. De quorum ratione veteres Latinorũ fasti fuerant posteà constituti: quia doctrinæ & eruditionis palmam Latini, Græcis perpetuò concesserunt, eósque propterea sequendos esse sibi putarunt in temporum ordinandis conuersionibus.

Sed Iulio Cæsari, contempta Græca astrologia, magis arrisit Ægyptiaca temporũ ordinatio, de qua dictũ fuit lib.1.cap.7. vbi ex Herodoto docuimus annum Ægyptiis ita esse ordinatum vt mensibus constet duodecim, qui sint tricenorum dierum singuli, quorum vltimo dies addantur quinque, ad explendum numerum trecentorum sexagintaquinque dierum, quibus annum suum definiunt Ægyptij. Quos Cæsar in errore versari intelligens, quia quadrantem diei quotannis negligerent, primò, menses suos ita ordinauit, vt quinque dies illos, qui solerent addi vltimo mensi anni Ægyptij, in certos partiretur mẽses, detracto interim vno die de Februario, qui additus ad illos quinque priores, sex dies redderet: è quibus sex cõstituit menses, qui triginta & vno die constarent, relictis aliis quinque mensibus, quibus essent 30. dies, Februario interim mutilo dimisso, vt diximus. Cui tamen 30. redirent dies, quarto quóque anno, ex quadrante diei addito ipsi anno, ne Latinis menses quãdoque errones essent, vt Ægyptiis, sed perpetuò stabiles. Sic Latinis Cæsar obtulit annum Ægyptium, paulùm immutatum & emendatum quadrantis diei additione, & dierũ quinque per certos menses partitione, quos alioqui Ægyptij vltimo anni sui mensi solebant adiicere.

Hæc autem anni ordinatio, Iulio Cæsare sublato, nonnihil mutationis experta est, quòd in eius honorem mensis Quintilis vocatus fuit Iulius: quia illo mense procreatus fuisset ipse Iulius Cæsar. Qui ab impuro & scelerato Consule Antonio relatus in numerũ deorũ Romanorũ, prærogatiua tali dignus existimatus est, vt ipsius nomẽ perpetuũ haberet fasti. Simili de causa Sextilis mẽsis dictus posteà fuit Augustus ab Octauiano Augusto, Iulij successore, quòd eo mẽse finẽ bellis ciuilibus imposuisset. Sed ne Augustus Iulio videretur inferior, detractus fuit vnus dies mẽsi Februario, & Augusto mẽsi additus, is haberet totidem quot Iulius dies, nẽpe triginta & vnum. Quò factũ fuit vt Februario relicti sint tãtũmodò dies 28. in anno cõmuni, vt vulgò loquũtur. Anno enim Bissextili, id est, Intercalari, dies obtinet ex iam dicta ratione, 29.

Atque hoc modo Romanis annus ſub Auguſto fuit emendatus & ſtabilitus, deincépſque obſeruatus ad hæc vſque tempora : ſublata in totum veteris anni Latini obſeruatione,longè meliore & potiore,quæ ſacram & à Deo inſtitutam proximè rationem referebat. Cuius loco ſubſtitutam Ægyptiam temporum ordinationem fuiſſe animaduertimus : vt imperium Romanum, verè Ægyptium & Pharaonicum,natúmque aliorũ exitio appareret, quemadmodum hoc idem diuina demonſtrant apud Danielem oracula.

Etſi autem Iulianus hic annus,multis probatus fuit, & creditus optimè in omne æuum conſtitutus,nihil tamen habuit, quo commendationem vllam promereri debuerit. nam pro temporum ordinatione, confuſionem temporum habuit nulli ferendam. Quòd quùm veteribus duo temporum genera nota fuerint,vnum menſtruum,alterum annale,quemadmodum ea quoque ſcimus nobis eſſe ab ipſo Deo propoſita, vtrumque Cæſariana illa ratione ſublatum & euerſum fuit. Et quum in temporibus definiendis, aſtrorum ſit habenda ratio, Solis quidem præcipuè & Lunæ, quibus voluit Deus dies, menſes,& annos definiri, vt ex Geneſis primo capite ſatis multùm declaratum fuit anteà, menſes tamen neque ſolares, neque lunares habuerunt hi Cæſariani faſti. Neque enim Solis ingreſſu in ipſa definiuntur menſes, vt ij poſsint dici ſolares, neque Lunæ motu conſtituuntur menſtrua ipſa ſpatia. Lunaris autem curſus præcipuam habendam fuiſſe rationem in menſibus ordinandis certum eſt:quia menſes, Lunæ motu definiri iuſsit Deus,quemadmodum id veteres Latini obſeruarant,ſequuti Hebræos & Græcos. Quorum tempora ideo probata veteribus Aſtrologis fuerunt, quòd cum diuina ordinatione congruebant,à qua diſceſsit longiſsimè Iulius Cæſar, faſtorum ſuorum noua, & nulli præterquam Ægyptiis probata inſtitutione. Quam poſteà ſua ſententia & ſuffragiis improbarunt qui ſequuti ſunt Aſtrologi, reuocatis Metonis & Eudoxi inuentis in vſum, & faſtis ipſius Cæſaris additis. Aureum enim,quem dicunt numerum,Calendario Cæſariano ſtatim additum fuiſſe docẽt,qui his de rebus ſcripſerunt,eúmque ad notanda nouilunia à Chaldæis repertum aiunt. Qui propter magnam quam præſtabat vtilitatem, aureis notis dicitur faſtis iſtis inſcriptus: vnde aiunt inditum illi fuiſſe numeri aurei appellationem. Sed qui ita cenſent,veterum hiſtoriarum ignaros ſe eſſe demonſtrant: quòd,vt ex Diodori Siculi libro duodecimo appa-ret,is numerus aureus,annus ſit Metonicus quem ἐννεακαιδεκαετηρίδα Græci nominant,noſtri autem decemnouennalem dicũt circulum. Addita ſunt & his faſtis alia priorum Aſtrologorum inuẽta, quibus qua ratione Solis Lunæque motus componi oporteret,intelligeretur.Quæ,ne ſimus hoc loco longiores, perſequi pluribus non poſſumus.

Cæterùm vt peſsimè ſunt à Iulio Cæſare ſpatia menſtrua definita, quia Dei euerſa eſt ordinatio tali conſtitutione,quæ Chriſtianis non eſt ferenda, quibus Dei verbum debet eſſe cõmendatiſsimum : ſic & anni nihilò melius ab eo fuiſſe conſtitutum ſpatium, noſtra demonſtrant tempora, vt eo anno Cæſariano,nihil ſani ſit relictum in temporibus.Nam brumam anni ſui principium eſſe voluit Iulius Cæſar,quemadmodum id elegãter Faſtorum primo docuit Ouidius. Cuius verſus propter elegantiam & rei animaduerſionem noſtro inſtituto conuenientem, libet paulò altius repetere. Ianum autem compellat Ouidius, eúmque rogat quî factum fuerit, vt anni principium Cæſar non à vere,ſed à bruma repetierit,inquiens:

Dic age frigoribus,quare nouus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat.
Omnia tunc florent,tunc eſt noua temporis ætas,
Et noua de grauido palmite gemma tumet.

Et modò

Et modò formatis operitur frondibus arbor,
Prodit & in summum seminis herba solum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
Ludit & in pratis luxuriátque pecus.
Tunc blandi soles, ignotáque venit hirundo,
Et lapsum celsa sub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renouatur aratro:
Hæc anni nouitas iure vocanda fuit.
Quæsieram multis, non multis ille moratus
Contulit in versus sic sua verba duos:
Bruma noui prima est, veterísque nouissima solis,
Principium capiunt, Phœbus & annus idem.

Sic bruma, quòd anni tempus est, quo breuissimus est dies & nox longissima, tum scilicet quùm Sol Capricornum ingreditur, anni Iuliani principium est, quod nostra ætate ad vndecimum Decembris diem pertinet, quo solstitium conficitur hibernum.

Solstitiorum autem & æquinoctiorum rationem, quia nostri soliti sunt, non sine magno errore, repetere à Columella & Plinio, non ab re erit de eo quoque nonnihil dicere. Columella autem lib. 9. cap. 14. æquinoctium vernum in octaua parte Arietis ait confici, mense Martio, circa octauum Calendas Apriles. Solstitium verò æstiuum, circa octauam partem Cancri ait fieri, vltimo mense Iunio: at æquinoctium autumnale circa octauum Calend. Octobris fieri dicit, quum octauam partem Libræ Sol attigerit. Brumam verò confici ait circa octauum Calendas Iannuarias, in octaua parte Capricorni. Cui assentitur Plinius libri 18. cap. 25. inquiens: Cardo temporum quadripartita anni distinctione constat, per incrementa lucis. Augetur hæc à bruma, & æquatur noctibus verno æquinoctio, diebus XC. horis tribus. Deinde superat noctes ad solstitium diebus XCIII. horis XII. vsque ad æquinoctium autumni: & tum æquata die, procedit ex eo ad Brumam, diebus LXXXIX. Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales, non cuiusque diei significantur, omnésque hæ differentiæ fiunt in octauis partibus signorum. Bruma Capricorni, ab 8. Calend. Iannuarij ferè. Æquinoctium vernum Arietis, Solstitium Cancri, alterúmque æquinoctium Libræ, qui & ipsi dies rarò non aliquos tempestatum significatus habent. hæc Plinius. Columellam tamen non fugit vera definitio Cardinum, istorum temporum: quum superiori de solstitiis & æquinoctiis disputationi, istud adiungat: Nec me fallit Hipparchi ratio, qui docet solstitia & æquinoctia non octauis, sed primis signorum partibus confici. Verùm in hac ruris disciplina sequor nunc Eudoxi & Metonis, antiquorúmque fastus Astrologorũ, qui sunt aptati publicis sacrificiis, quia & notior est ista vetus agricolis concepta opinio. hactenus Columella. Qui sequutus sui temporis errores, & superstitiosa gentium impiarum & prophanarum sacra, in octauis signorum partibus, temporum cardines constituit, quum tamen ij debeant constitui in primis signorum partibus.

Est igitur vernum æquinoctium statuendum in prima parte Arietis, siue, vt vulgò loquuntur Astrologi, in primo Arietis gradu: quod qua ratione fieri debeat, explicatur à Stoflerino, propositione XVIII. Calendarij Romani. Hac autem ætate Sol Arietem ingreditur ad decimum Martij diem, quo nobis vernum constat æquinoctium: at æstiuum solstitium Solis ingressu conficitur in Cancrum sub vndecimum Iunij diem. Libra verò quam Sol adit sub decimumtertium Septembris diem, autumnale nobis definit æquinoctium. Et Capricornus cùm Solem accipit, hibernum designat solstitium, quod Ouidius, Columella, & Plinius, Brumam appellant; quæ his temporibus pertinet ad vndecimum Decembris diem, quum deberet aut primo Ianuarij die

aut Decembris vltimo constitui in Calendario Iuliano. Vnde perturbatam esse nobis anni rationem, nemo est opinor qui non intelligat. Temporum autem ista confusio non aliunde accidit, quàm ex Iulij Cæsaris pontificis maximi temeritate & audacia. Qui, vt est Danielis septimo, versu vigesimoquinto, tantum sibi licere existimauit vt leges & tempora commutare posset pro suo arbitrio. Quod idem existimant sibi licere, qui bellum faciunt & inferunt Agno, qui occisus est ab origine mundi. Sed ij miserè peribunt, & eorum leges & instituta, post confectum suum curriculum & tempus præfinitum tandem desinent & tollentur, quemadmodum in sacris Numæ, & cæteris hominum animalium inuentis contigisse, & quotidie contingere animaduertimus. Vnum enim est verbum Domini, quod sit in æternum stabile. Quamobrem & istum annũ Iulianum sublatum iri speramus, quo nobis Ægyptiaca temporis ordinatio paulùm immutata, est obtrusa. Qua factum fuit, vt anno Romano nequaquam posteà conuenerit cum temporibus aliarum gentium: quarum menses certo fine, & stato principio progrediuntur, definiuntúrque Lunæ motu, & sideralis obseruationis ratione: qua tempora sunt omnino definienda & constituenda, quemadmodum Deus iam inde à primo ortu mundi instituit. Id etiã ex isto anno Iuliano pessimè accidit, quòd quum existimaretur emendata fuisse ab ipso Iulio Cæsare in omne tempus anni ratio, plurimi se à purioribus Astrologiæ studiis remouerunt, qui patrocinia suæ negligentiæ ab hoc anno repetentes, regulas nobis ineptiarum plenas obtulerunt, & in computos Ecclesiasticos retulerunt: quòd sibi persuaderent solstitia & æquinoctia, eodem semper reditura modo, & Solem existimarent iisdem perpetuò temporibus ingressurum signa, vt ea annotata reperirent in Calendario Iuliano. Omitto alia Labyrinthis similia, quæ de epactis, & clauibus festorum mobilium, de cyclo decemnouennali, de cyclo solari, de hebdomade, de ogdoade, & de cæteris eiuscemodi, vulgò præcipiuntur in scholis Computistarum: quæ plurimorum fascinarunt ingenia, & tenebris plusquam Cimmeriis inuoluerunt, dum ad hunc Iulianũ annum respiciunt, & studia sua in eũ cõferunt, è quibus difficultatibus vt emergãt qui se illis implicarũt, cæterísq; liberemur quas hic annus nobis inuexit molestiis, ad annum sacrũ, eum scilicet quem sacra nobis demonstrant oracula, referre nos oportet, repudiato isto malè constituto anno Ægyptio Cæsariano.

Sacri verò anni, id est, eius quem obseruari iussit Deus, si ratio quæritur aut descriptio, ea ex sacris oraculis hauriri potest, & ex Calendario Hebraico, in quo certæ notæ & manifesta vestigia veteris anni in populo Dei obseruati apparent. Qui ita fuisse constitutus videtur, vt obseruatis æquinoctiis annus à proxima noua Luna æquinoctij autumnalis inciperet, quemadmodum id anni principium Deus instituit: quod etiã nostra vetus obseruauit Ecclesia Christiana, non ignara verbi Dei. Quod ita habere, ex cyclorum ratione quam obseruarunt nostri Ecclesiastici Astrologi, quos Computistas dicunt, constare potest. Cyclos enim suos Paschales incœperunt ab æquinoctio autumnali, quos veteres in vigesimumquartum Septembris diem contulerant, ordine suorum temporum ibi notato & constituto. Iam Græcam Ecclesiam ab eodem tẽpore anni sui sumpsisse principium, multa sunt argumenta: sed illud præcipuè, quòd iis Indictiones annos definierũt, quæ ab autũnali æquinoctio sumunt exordiũ, quemadmodũ id quoque antea demõstrauimus. Sed idẽ sæpius repetendũ est, vt inculcetur & animaduertatur diligentius à nobis, qui in re tanta, quam Dei verbo cõstitutã habemus, tã negligẽtes & supini fuimus.

Nobis autem, qui annos à nato Iesu Christo domino nostro iure numeramus, æquinoctiũ autumnale debet esse anni principiũ: quum eo tempore natum fuisse Christũ dominũ ex Diuinis probauerimus oraculis, contra vulgò

receptam

receptam, stulta quorundam persuasione, sententiam. Quamobrem quum Iulij Cæsaris annus, quo hactenus ab ipsius pontificatu sumus vsi, confusam & perturbatam habeat temporum rationem, habeat etiam contra diuinam ordinationem menses confusos & peruersos, nec inde incipiat, vnde nos annum inchoare par est, repudiari & abrogari debet: reuocata interim diuina temporum ordinatione & constitutione, quam omnino sequi præstiterit, nobis præcipuè, qui de Deo gloriamur, eiúsque verbo nobis ipsius misericordia patefacto per Iesum Christum Dominum nostrum.

Quare qui rerum summæ præsunt magistratus, id agere par est, & in eam curam incumbere oportet, vt aduocatis doctis & piis Astrologis, rerum diuinarum peritis, annus ita constituatur, quemadmodum eum obseruari iussit Deus: vt menses quidem Lunæ motu definiantur, Solis autem conuersione, annui spatij metæ constituantur: comparatis & adæquatis vtriusque sideris conuersionibus per menses intercalares, qua ratione Israelitica & Iudaica respublica constitutam ex Dei verbo habuerant temporum rationem. Quia verò in designādis temporibus, non modò diei natalis Domini rationem habuerunt nostri Historici, sed etiam Ærarum, Indictionum, & Hegirarum, de iis quoque dicendum videtur, vt quod possumus, omnium studiis cum Deo prosimus.

De A.E R.A. Indictione, & Hegira. Cap. IIII.

SEmper noui aliquid afferre Africam, aut monstri quidpiam alere rerum naturalium scriptores affirmant. quod quidem vt fertur de Africa, sic de singulis ætatibus, & seculis verè dici posse, testis est rerum mundanarum conuersio, vanitas & miseria. Quam nobis Oracula diuina sub imperiorum & regnorum huius mundi mutationibus proponūt, vt Dei perpetua iudicia extare aduersus edictorū ipsius cōtemptores intelligamus. Eúmque propterea timeamus & reuereamur, qui nouis & admirādis exemplis vindicem se maiestatis suæ contemptæ & lesæ, apud omnes testatum relinquit. Quemadmodum autem fuit hominum insignis audacia, & cōtumacia cognita aduersus Deum, anno post diluuium centesimo & vno, in Babylonicæ turris extructione, sic par mortalium sese patefecit impietas nouissimis istis temporibus, statim ab ascensione Domini, Euangelij contemptu, & seruorum Dei cædibus: vt Dei patientia & longanimitas planè sit admirabilis, qua homines secum bella gerentes perfert & patitur. Quos interim vocat ad resipiscentiam, oblata, si parêre velint, admissorum impunitate. Sed ea est hominum impiorum peruersitas & nequitia, vt Deum vocantem spernant, & minitantem gehennam, atque extrema omnia, si pergant esse contumaces, securè irrideant. Quamobrem bella, & pestes, & clades memorabiles immittit mundo Deus, quò qui sibi suorum scelerum impunitatem pollicentur, quid sit Deo repugnare, sentire incipiant. Propterea autem pro luce & literarum bonarum cognitione tenebras & barbariem regnare patitur, vt qui, frugibus oblatis, glande maluerunt vesci, sua fruantur insania: vtque malorum suorum tacti sensu sapientiæ quam contempserunt, cupiditate aliquando incendantur. Quemadmodū autem structorum Babylonici ædificij improbitate, linguarum est orta prioribus temporibus confusio, sic supremis istis & nouissimis temporibus, Romanorum scelere, & aliarum gentium, quarum par audacia, auaritia, & superbia cum Romanis fuit, qui bellum sunt ausi cum Agno facere, & pietatem studuerūt opprimere, sacrarum literarum primò mundum

cœpit contemptus & obliuio, deinde cæterarum bonarum artium,& literarum meliorum longè latéque sese effudit ignoratio. Ex qua voces nouæ & insolitæ, atque incognitæ non modò artium genus omne peruaserunt, sed historiam quoque contaminarunt, & obscurarunt. Ab hoc autem misero inscitiæ fonte manauit ÆRÆ vocabulum, de quo nobis est dicendum: quòd nostri Historici & Chronographi æras habent in suis scriptis infinitas, è quibus anteà nobis commemorata est æra Diocletiani.

Fuit autem Hispaniarum peculiare vocabulū Æra, quod à Tabellionum ignorantia primùm, deinde etiam negligentia profectum transiit posteà ad Astrologos,deinde & ad cæteros scriptores Ecclesiasticos peruenit. Temporum autem illustrium initia vocauerunt æras Astrologi, quorū fuit in Hispania non ita pridem magna frequentia & eruditio,propter honorata & culta à regibus Hispanis mathematicarum artium studia. Ea verò quum in Academiis Mauritaniæ colerentur, & eorum cupiditate Hispaniarum reges accensi, doctores illinc euocassent magnis præmiis propositis, factum fuit vt breui tempore excellentium mathematicorum ingeniis abundarit Hispania. Illi autem non satis politi Græcæ & Latinæ linguæ peritia, sermone eo sunt vsi,qui tunc omnibus fuit in ore: atque æras quibus annos videbant in publicis instrumentis annotari,& vulgò vsurpari, sumpserunt pro certorum temporum initiis, è quibus anni posteà numerarentur. vt æra Nabonassaris, est iis dicta principium imperij, aut primus annus principatus Nabonassaris: à quo annorum est obseruata supputatio apud certas gentes,& illustres nonnullos scriptores.Sic æra Alexandri Magni,dicta est pari ratione monarchiæ Alexandri Magni principium, à quo ducta est plerisque scriptoribus annorum notatio. Quam obseruatam ab autore librorum, qui sunt de gestis Machabæorum,videmus. Qua ratione nostris scriptoribus Christi Domini natiuitas,nominata est æra Christianorum. Similiter æra Diocletiani appellata est, principatus Diocletiani principium, à quo tyrannus ille signari annos voluerat. Eodem modo aliæ variæ & multiplices æræ fuerunt à variis autoribus prolatæ. Æras etiam videmus additas Conciliis, iis potissimùm quæ sunt in Hispaniis celebrata,quod è tomis Conciliorum licet deprehendere. Ærarum verò quodnam sit etymon,nō est quod ab Isidoro,aut aliis eiusdem farinæ scriptoribus repeti debeat: quum neque vox Latina sit, neque Latinam qualem illi attribuerunt,declinationem ferat.

Nam A.E R.A. non vna vox est,sed plures, è quibus malè consutis & confusis, vnum fecere Hispani vocabulum: quemadmodum doctè & accuratè Iohannes Sepulueda vir eruditus, libello de Correctione anni, & mensium Romanorum,exposuit. Qui,& vnde sit profecta vox illa,& quando in Hispania desierit vsurpari,diligenter explicat. Cuius propterea sententiam paucis hîc aperiam, ne vox ignorata maiori illorum parti, qui sunt ea vsi & hodie quoque vtūtur,tenebras & errorem posthac inducat historiæ. Docet autem Sepulueda libello de anni correctione, Hispanorum fuisse consuetudinem, repetendi annos ab Augusto Cæsare, Iulij Cæsaris successore: quòd illis Augusti fœlix & salutare fuerit imperium, tum quum Hispaniarum ad ipsum solum priuatim delatum fuit dominium. Id verò fuisse factum post bellum Perusinum, statim post Lucij Antonij Consulatum, hoc est, quarto triumuiratus anno Cn. Domitio, & C.Asinio Coss. testantur Plutarchus in Antonio, & Dion in Augusto. quod quidem tempus incidit in annum ab vrbe condita 714. annis ante natum Dominum 38. Tum autem Hispania,Italia,& reliquæ occiduæ circa mare Ionium regiones in Augusti solius imperium concessere: vt reliquus orbis ad Orientem Antonio permissus est, & Africa fuit attributa Lepido. Ex eo tempore, rerum actarum & gestarum annos

foliti funt Hifpani annotare in hunc modum: Acta funt hæc, exempli caufa, Cordubæ, pridie Calendas Aprilis. Annus erat Augufti feptuagefimus. Deinde breuitatis gratia principia verborum duntaxat fcribebant, fed punctis feiuncta in hunc modum A.ER.A. LXX. id eft, Annus Erat Augufti feptuagefimus. Pofteriorum autem focordia & temeritate factum eft, vt omifsis punctis eædem literæ, velut in vnum verbum, cuius prima fyllaba effet diphthongus Æ, fcriberetur confufè, non aliter quàm quum æra fcribentes nummos æreos volumus intelligi. Ita negligentia & infcitia librariorum & tabellionum, confufa illa verba pro vna voce funt accepta, cui pofterorum ignorãtia declinationem attribuit, qualem voluit. Cui etymon quoque, ab eadem infcitiæ officina profectum, accommodauit: errore multiplici ex vno, ficuti fieri folet, variè diffeminato. Morem autem notandorum annorum per æras fuftulit Iohannes rex eius nominis primus, lege lata de ea re anno Domini 1371. quà fuit cautum, vt anni deinceps, & tempora, à Chrifti Domini die natali, non ab æra Cæfaris computarentur. hæc funt quæ Sepuluedæ fcriptis de A.ER.A. didicimus.

Indictionum autem fi tam apertè à doctis, qui in earum explicationem incubuerunt, expofita fuiffet ratio, minus hac parte laboraremus. Neque enim de tempore quo fuerunt inftitutæ, neque quam ob caufam fuerunt vfurpatæ, cõuenit autoribus inter fe: de quibus Beda libro De natura rerum, capite quadragefimooctauo, id ait, repertas fuiffe Indictiones antiqua Romanorum induftria, ad cauendum errorem, qui de temporibus fortè oboriri poterat. Dum enim, verbi gratia, quilibet Imperator medio anni tempore, vel vita, vel regno decederet, poterat euenire vt eundem annum vnus hiftoricus, eiufdem regis adfcriberet temporibus, eò quòd eius partem regnaffet: alter verò hiftoricus eundem fucceffori illius, potius attitulandum putaret, eò quòd & hic partem æquè eius haberet in regno. Verùm ne per huiufmodi diffonantiam, error temporibus inolefceret, ftatuerunt Indictiones, quibus vterque fcriptor, imò etiam vulgus, omnem temporum curfum facilè feruaret: quas pro facilitate quoque calculandi, quindecim effe voluerunt. vt planifsimo numero, & ad multiplicandũ promptifsimo, compendiofius tranfacti temporis ftatus, in memoriam poffet reduci. Quidam autem putant, quia quondam in Republ. poft cenfum quinto anno peractum, vrbs Roma luftrabatur: & ad Iudicum ternæ luftrationis & cenfus Indictiones effe conditas. Incipiunt autem Indictiones ab octauo Calendas Octobris, ibidémque terminantur. hactenus Beda. Cui alij Computiftæ accedunt, dicentes ab Octauio Augufto inftitutas Indictiones fuiffe, tributorum certorum caufa, ídque anno tertio ante Domini natiuitatem. Indictionum autem fedem, octauo Calendas Octobris, id eft, vigefimoquinto die Septembris, in ipfo Autumnali æquinoctio, aiunt eundem Auguftum ftatuiffe, ne accideret in computationibus error. Quò fit, vt Tabelliones imperiali autoritate fungẽtes, mutent Indictiones die vigefimoquarto Septembris. Tabelliones verò Pontificali autoritate pollentes, in curia Romani pontificis mutant Indictiones vlterius, per tres menfes, fcilicet in die natiuitatis Domini, quando anni Chrifti mutantur. vt patet in actis Concilij Conftantienfis: in quibus mutatur annus Domini, & Indictio fimul in die natiuitatis Chrifti. Hoc autem fecit Pontifex, vt fimul concordaret annos Domini & Indictiones, quemadmodum ait Iohãnes Lucidus cap. 7. opufculi De vero die pafsionis Domini.

Hac autem eadem de re Cedrenus in hiftoria Ecclefiaftica, Bafileæ his annis excufa, pagina 268. ait, Olympicorum ludorum feftiuitatem defiiffe tempore Theodofij, ac tum cœpiffe Indictiones obferuari: quarum initium

nihilominus ad Octauij Augusti refert tempora: malè interim & etymon & tempus obseruatarum Indictionum notans. Vult enim à Græca pendere origine Indictionis vocem, quasi notet victoriæ Actiacæ tempus, & sit Indictio quasi ἐν δ' ἀκτίῳ νίκη, q. d. Victoria apud Actium promontorium. Sed ista dicuntur absurdius, quàm vt cuiusquam mereantur assensum: præsertim quum ante Constantini Magni tempora probatæ fidei autores, Indictionum istarum mentionem nullam faciant. Iam quæ ex Isidoro plerique proferunt hac de re, talia sunt qualia pleraque Accursij, cui nunquam ratio aut historia rei in Vtopia gestæ aut ementitæ deest: tanta est mentiendi & falsa comminiscendi in plerisque libido, audacia & licentia. Onuphrius autem Panninius, vir doctus & historicus diligentissimus, ait suorum Fastorum libro secundo, cœpisse Indictiones Constantino II. & Licinio II. Coss. anno Domini CCCXIII. ídque in Fastis Græcis, quos antiquæ & probatæ fidei habuerit, ita scribi & annotari his verbis: Ινδικτιωνῶν Κονσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἡ ἀρχὴ, id est, Indictionum Constantinianarum hinc exordium (sumitur). Quòd autem idem existimat ita dici Indictiones, quasi sint temporum Indicationes & notæ, nescio vtrum id sermonis Latini ratio ferre posit: præsertim quum ex Asconij Pediani annotationibus in quartam actionem in Verrem, quas idem Panninius citat, item ex Iurisconsultorum libris, quorum profert multa testimonia, constet Indictiones, certi tributi genus esse, quod non personis sed rebus soleret indici. Sic enim apud Iustinianum libro Codicis septimo, de annonis & tributis habetur: Indictiones non personis, sed rebus indici solent: & ideò ne vltra modum earundem possessionum, quas possides, conueniaris, præses prouinciæ prospiciet. Eodem libro, titulus XVII. de Indictionibus in hæc verba proponitur: Omnes omnino quocunque titulo possidentes, quod delegatio super Indictione videbitur amplexa, velut canones cogãtur inferre, & vt ne qua sit dubietas, hac aperta definitione decernimus, vt id potius Canonis vocabulo postuletur. Titulus quoque XVIII. qui sequitur de superindicto, hoc idem arguit: cuius hæc sunt verba: Nihil superindictorum nomine, ad solas præfecturæ literas quisquam prouincialis exsoluat, neque omnino vlterius Indictionis titulus etiam solennis immineat, nisi eam nostro confirmatam iudicio, & imperialibus nixam præceptis, sedis amplissimæ deposcat Indictio, & cogat exactio. Ex his perspicuè intelligimus, Indictionis vocem ad certi tributi genus pertinuisse, quæ ex eo nomen habeat, quòd indiceretur & imperaretur ad certam & præstitutã diem. Vnde fortasse Indictionum istarum fluxit appellatio, quòd intra tale aut tale tẽpus exigi soleret, instar auri coronarij, quod olim quoque certo tempore conferendum erat: sed nos non certa ratione, verùm coniecturis agimus. Subesse tamen aliquid nouæ causæ oportuit, cur annorũ quindecim spatio sit definita Indictio, & cur in vsum sit recepta: quum sit noua vox in hac temporũ notatione. Quæ fortasse inde orta videri potest, quòd quum Augustus Octauianus Monarchiã sibi stabilire vellet, id tandẽ perfecerit decenniorũ & quinquenniorum rogatione. Quò factũ fuit, vt reliqui Imperatores, quanquam non in certum tẽpus, sed in omnem vitam designarentur, tamen quinto & decimo quóque anno festos agerẽt dies, quasi tum imperium renouarẽt, quæ tẽpora, Quinquẽnalia & Decẽnalia appellarẽt: quemadmodũ id Onuphrius Panninius doctè annotauit, eo opere quod inscripsit, Romanorum principũ, & eorũ quorum maxima in Italia Imperia fuerũt, libri quatuor. A qua ratione profecta videri potest Indictionũ quindecennalium, vt ita dicamus, obseruatio: quòd illa quinquenniorum & decenniorum illustria maximè essent tẽpora, quibus tum auspicari viderẽtur imperiũ suũ Cæsares & Imperatores Romani, quibus tum, quemadmodũ nostris regibus regnũ suum auspicãtibus, certa

pecunia

pecunia ad sumptus faciendos necessaria pendebatur. eáque quòd indiceretur, nomine Indictionis fuit nuncupata. Vnde Indictionum videri possit primùm fluxisse noua ista quindecimana ratio, quæ sensim ita obtinuit & inualuit, vt canonis more, id est, tributi ordinarij, fuerit indicta & præscripta. Deinde Iustiniani mandato, cui plurima bella fuerunt gerenda, & toleran-di sumptus ingentes, instrumentis publicis additæ sunt annales Indictionum notæ, vt tributorum conferendorum nulla cuiquam relinqueretur excusatio. Quod enim de Indictionibus annotauit Iohannes de Sacrobosco in Computo Ecclesiastico, omnino verum esse videtur. cuius hæc sunt verba in tractatione Indictionum: Indictiones sunt institutæ ne tributorum soluendorum memoria laberetur. Quæ verò præterea dicit hac de re, similia sunt aliorum somniis & confictis historiis, quas comminiscuntur, ne quid videantur ignorasse. Indictionibus autem iam nihil est necesse nos vti, quum anni à nato Domino satis sint ad tollendas & conciliandas temporum difficultates, qua de causa volunt institutas fuisse Indictiones, à quibus ad Hegiras transeundum est.

Hegiras in notandis temporibus rerum Arabicarum & Mahumedicarum scriptores proponunt & vsurpant. Quorum non est nobiscum in anni obseruatione ratio consentiens, quemadmodum id ex Alphragano illustri Arabe mathematico intelligimus. Is enim docet annum Arabum constare diebus trecentis quinquagintaquatuor, quot nempe dies conficiunt menstrua spatia duodecim. vnde menses illis sunt errones, & incertis veluti sedibus vagantes: quos tamen sua ratione constituunt & reuocant ad Solis & Lunæ statos circuitus, anno interim lunari vtentes, cui posteà suo modo accommodant Solis conuersiones. Cæterùm Hegira, quod quidem ex quodam perito linguæ Arabicæ viro, discere potui, fugam significat. Mahumedis autem fugam ex Medinath Al nabi, fœlix suorum temporum initium statuunt Arabes. Est autem Medinath Al nabi, idem ac si dicas, prouincia prophetæ: quo nomine videntur Turcæ & Arabes significare Munichiatem, quæ est in Arabia Petræa, ad sinum Elamiticum, vbi aiunt esse sepulchrũ Mehomed, quem vulgò Mahomethem nominant. Sic enim aiunt Mahumedem, quum docuisset, & munus prophetæ obiisset aliquot annis in Medinath Al nabi, Phylarchis Arabum venisse in suspicionem rerum nouarum: inde coitiones & turbæ sunt excitatæ, quarum causa maximum adiit vitæ periculum Mehomed. nam penè fuit lapidibus obrutus ab iis, quibus res nouas moliri videbatur. Fuga tamen aiunt eum euasisse, & se proripuisse è tanto periculo: deinde collecta valida manu Arabum, rem vi aperta gerere cœpisse. Quia verò ex eo tempore, Saracenicæ res siue Arabicæ, clariores cœperunt esse, factum fuit vt tempora consignarint Arabes ab ea fuga, id est, vt ipsi loquuntur, Hegira. Obliterata autem post id tempus & oppressa fuit Satanæ astu, & Mahumedis imposturis, Christi Domini, quæ illis locis claruerat, doctrina. A quo verò Domini anno Hegiræ incipiant, ita nostri annotarũt: Mahumedes completo anno Domini 621. dedit legem, à quo tempore computantur anni Arabum, sub Honorio Papa primo, & Heraclio Imperatore, anno imperij eius vndecimo. Atque hæc quidem de his nouis vocibus & peregrinis dicta sint, à quibus transeundum nobis est ad historiæ prophanæ emendationem.

De emendatione prophanæ historiæ.
Cap. V.



Vgeæ ſtabulum dicitur Hercules repugarſſe, non tam ſuis vſus viribus, quàm ſolertia & induſtria, immiſſo ſcilicet Minyeio flumine in eos campos in quibus ſtabulabantur Augeæ greges & armenta, vt Eliacōn priore libro memorat Pauſanias: quia induſtria iis opus eſſet, qui Chronographorum errores tollere aut emendare in totum vellent. Nam vt Augeæ ſtabulum multis annis neglectum, quum pecoris vim maximam & armentorum copiam reciperet ſatis amplam, immenſum habuit aggeſtum fimi cumulum: ſic quum diu iacuerit Chronographia, ab eruditis neglecta, & ab obſcuri nominis autoribus infinitis propè fuerit interim variè iactata, factum fuit vt infinitos quoque ex eorum inſcitia collegerit errores, quos illi proſeminarunt, dum dicenda & tacenda ignorantes, ac fabulas potius quàm hiſtorias conſectantes, ſcriptis ſuis ſua atque aliorum ſomnia ſunt complexi. Vtrum autem à doctis an ab indoctis plus damni tulerit hiſtoria, aut ipſa quam tractamus Chronographia, non eſt facile ad diiudicandum. Quandoquidem docti & eruditi viri, non tam veri ſtudio ſolent adduci ad ſcribendum, quàm ambitione aut expectatione alicuius emolumēti. Itaque dum cæteris præſtare, & plus ſapere videri volunt, aut eorum de quibus ſcribunt, ſtudent colligere gratiam, ea dicunt & proponunt, quibus afficiant maximè & retineāt lectorem, aut ad eorum quos commendant, admirationem adducant. Qua in re ſæpenumero nullus, aut certè minimus veritati relinquitur locus. Inde Græcos ſcriptores ſugillat Saluſtius, qui res Athenienſium exiguas per ſe, ita extulerunt, vt iis maius aut præſtātius nihil fuiſſe videatur. quibus de rebus agēs, inquit: Atheniēſium res geſtæ, ſicuti ego exiſtimo, ſatis amplæ magnificæque fuerūt: verùm aliquātò minores, quàm fama ferātur. Sed quia ibi prouenêre ſcriptorum magna ingenia, per terrarum orbem Athenienſium facta pro maximis celebrantur. Ita eorum qui fecere, virtus tanta habetur, quantum eam verbis potuêre extollere præclara ingenia. Sic doctorum virorum ſcriptis, quum certorum hominum virtus plus æquo extollitur, nihilo plus inde veritas promouetur, aut illuſtratur, ſed obſcuratur potius: quam tamen æquum fuerat præcipuo habere loco, eíque plus tribuere quàm cuiuſquam beneuolentiæ. Eáque in re fuerant hiſtoricis imitandi Philoſophi: qui cùm ſe multùm patriæ atque parentibus, doctoribus autem & magiſtris plus debere agnoſcant, tamen veritati plurimùm omninò ſe debere profitentur: cuius cauſa non vereantur ſubire omnium odia, ſi ita res ferat], dum illa ſuum ius & autoritatem obtineat. Quod ſi fuiſſet ab hiſtoricis obſeruatum, vti par fuerat, non in tantis tenebris & erroribus verſaretur hiſtoria, quùm Græca, tum Latina, cui quod poſſumus, tribuere debemus, vt ſuam obtineat claritatem & certitudinem, id eſt, vt veritati quantùm poſſumus, inſeruiamus.

Ne quis autem quicquam nos hîc fingere exiſtimet, audiat primùm Ciceronem de Romana hiſtoria conquerentem in Bruto, cuius hæc ſunt verba: Nec verò habeo quemquā cuius ſcripta proferenda putem, niſi quem Appij Cæci oratio hæc ipſa de Pyrrho, & nonnullæ mortuorum laudationes fortè delectant. & Hercules. Hæc quidem extant: ipſe enim familiæ ſua quaſi ornamenta & monimenta ſeruabant, & ad vſum ſiquis eiuſdem generis occidiſſet, & ad memoriam laudum domeſticarum, & ad illuſtrandam nobilitatem ſuam: quamquam his laudationibus, hiſtoria rerum noſtrarum facta eſt mendoſior. Nulla enim ſcripta ſunt in eis, quæ facta non ſunt, falſi triumphi, plures conſulatus, genera etiam falſa, & ad plebem tranſitiones, quum

homines

homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus. hæc Cicero. Cui si aliorum autorum eadem de re testimonia vellem adiungere, certè in immensum mihi opus excresceret. Vnum tamen Titi Liuij proferemus locum hac de re, vt desinant nonnulli mirari, quid causæ sit, vt de emendatione historiæ prophanæ agamus in præsentia, quum illa tam multos errores confessione ipsorum scriptorum habeat, vt vix possint colligi. Ita enim Titus Liuius inquit secundo libro ab vrbe: Tanti errores implicant temporum, aliter apud alios ordinatis magistratibus, vt nec qui Cõsules secundum quosdam, nec quid quoque anno actum sit, in tanta vetustate, non rerum modò, sed etiam autorum digerere possis. hæc Liuius. Ex quo quantùm fallantur, qui se putant posse certam temporũ ex his autoribus colligere rationem, apparet, in quorum emendatione nequaquam his est vtendum, de quorum fide ambigitur, sed iis qui etiam iniurati ad dicendum testimonium admittantur, quemadmodum id posteà docebitur.

Græca autem historia multò incertior est, quàm Latina: quum ex Græcorum vitiis manarit ad Latinos magna ex parte confusio: atque vt paucis incertitudinem & corruptelam Græcæ historiæ concludamus, quid de illa dicat non sine bonis rationibus, Iosephus Hebraicæ scriptor historiæ, libro contra Appionem primo, audiamus, cuius hæc est sententia, ita à veteri interprete expressa: Quomodo ergo non est irrationabile, vt tali fastu turgeant Græci, tanquam soli sciant vetera, & veritatem eorum exactè tradant? aut quis non ab ipsis conscriptoribus facillimè discat, quòd neque firmiter dicentes aliquid conscripsere, sed quod vnusquisque opinatus est, hoc studuit explanare? Vnde etiam libris se inuicem arguunt, & valde contraria de rebus eisdem non piget eos dicere. Sed ego videbor, me potioribus, esse superfluus, si explanare voluero, quantis quidem locis Hellanicus ab Acusilao, de genealogiis discrepat, & in quantis Hesiodum corrigit Acusilaus, aut quomodo Ephorus quidem Hellanicum, in plurimis quidem ostendit esse mendacem. Ephorum verò Timæus: Timæum, qui post illum fuere: Herodotum verò cuncti. Sed neque de Siculis cum Antiocho, aut Philisto, aut Callia Timæus concordare dignatus est. Neque rursus de Atticis, hi qui Atthidas conscripserunt, aut de Argolicis, qui de Argis historiam protulere, alterutros consequuti sunt. Et quid oportet dicere de ciuitatibus breuibúsque rebus, quando de militia Persica, & his quæ in ea gesta sunt, tantum viri probatissimi discordasse noscuntur? In multis etiam Thucydides tanquam fallax accusatur: licet scrupulosissimam sui temporis historiam conscripsisse videatur. Causæ verò huius dissonantiæ multæ forsan & aliæ quærere volentibus apparebunt: ego verò duabus quas dicturus sum, maximam huius vim diuersitatis adscribo. Hactenus Iosephus, quem vera dixisse constabit apertius ex sequentibus.

Verè autem illud esse à Iosepho dictum, Græcos non tam studio & notitia veritatis, quàm suis opinionibus delectatos, pleraque prodidisse, indicio erit quæ de Homeri ætate ab illis traditur Labyrinthis inuoluta historia. Homeri quidem poëmate nihil habet Græca lingua illustrius, neque vllius autoris nomen est nobilius Homeri nomine: de quo quid docti quique, & maximè versati in historia senserint videamus, vt & veteris historiæ partes plurimas, & veterum scriptorum nomina multis fortasse incognita recognoscamus. Ab Aulo verò Gellio Latino autore incipiemus, cui Græcos autores ex Stromatibus Clementis Alexandrini, & Tatiani Assyrij oratione ad Gentes, subiiciemus. Aul. Gelli. noct. Atticar. lib. 3. cap. 11. inquit: Super ætate Homeri atque Hesiodi non consentitur, alij Homerũ quàm Hesiodum maiorem natu fuisse

ſcripſerũt,in queis eſt Philocorus & Xenophanes. alij minorem,in queis eſt L. Accius poëta, & Ephorus hiſtoriæ ſcriptor. M. autem Varro in primo De imaginibus, vter natus prior ſit parum conſtare dicit, ſed non eſſe dubium quin aliquo tempore eodem vixerint. idque ex epigrammate oſtendi, quod in Tripode ſcriptum eſt, qui in monte Helicone ab Heſiodo poſitus traditur.

Idem libro 17. cap.21. eadem de re inquit: De Homero & Heſiodo inter omnes ferè ſcriptores conſtitit ætatem eos egiſſe,vel iiſdem ferè temporibus, vel Homerum aliquantò antiquiorem,vtrumque tamen ante Romam conditam vixiſſe, Syluiis Albæ regnantibus: annis poſt bellum Troianum, vt Caſsius in primo annalium de Homero & Heſiodo ſcriptum reliquit, plus centum & quadraginta: ante Romam autem conditam, vt Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & ſexaginta.

Ex quinto autem libro Stromatum Clementis Alexandrini, has colligimus variorũ autorum de Homeri & Heſiodi ætate,ſententias.Crates Grammaticus dicit Homerum, circa reditum Heraclidarum,octoginta annis poſt captam Troiam,floruiſſe.

Eratoſthenes autem centeſimo anno poſt captam Troiam,refert Homeri ætatem.

Theopompus in 43. rerum Philippicarum, refert Homerum fuiſſe quingentis annis poſt eos,qui ad Ilium militauerunt.

Euphorion in opere de Aliadibus,dicit Homerum fuiſſe tempore Gygis, qui cœpit regnare octauadecima Olympiade,quem etiam dicit primùm nominatum Tyrannum.

Soſibius Lacon in deſcriptione temporum,redigit Homerum in octauum annum regni Charylli,Polydecti filij:qui regnauit annis 64.poſtCharyllum. eius filius Nicander regnat annis 39. Cuius anno 34. dicunt fuiſſe primam Olympiadem. ita Homerus eſſet annis 90. ante primam Olympiadem.

Philocorus à temporibus Troianis vſque ad ortum Homeri numerat centum & octoginta annos,poſt deductam coloniam Ionicam.

Ariſtarchus in commentariis Archilochiis, dicit Homerum fuiſſe tempore deductionis coloniæ Ionicæ, quæ fuit centum quadraginta annis poſt Troiana tempora.

Apollodorus centum annis poſt deductam coloniam Ionicam,vixiſſe Homerum dicit,quum AgeſilausDoryſæus eſſet Lacedæmoniorum rex:adeò vt ad eum peruenerit Lycurgus legiſlator,quum adhuc eſſet iuuenis.

Euthymenes in Chronicis, dicit Homerum floruiſſe cum Heſiodo, tempore Acaſti, & natum fuiſſe in Chio circiter annum ducenteſimum poſt captam Troiam.

Archemacus in tertio Euboicorum, in eadem eſt cum Euthymene ſententia.

Iam verò Tatianus Aſſyrius in oratione ad Gentes, de Homero inquit: Antiquiſsimi qui de Homeri ætate ſcripſerunt, Theagenes Rheginus, qui tempore Cambyſis vixit, & Stenſimbrotus Thaſius, & Callimachus Colophonius, Herodotus quoque Halicarnaſſeus, & Dionyſius Olynthius, poſt hos autem Ephorus Cumæus, & Philocorus Athenienſis, Megaclidéſque & Chamæleon Peripatetici: poſteà grammatici Zenodotus, Ariſtophanes, Callimachus,Crates,Eratoſthenes, Ariſtarchus, Apollodorus. Ex his autem Crates ait Homerum floruiſſe ante reditum Heraclidarum poſt Troiana tempora,annis octoginta.

Eratoſthenes,anno centeſimo poſt Troiæ excidium.

Ariſtar-

Aristarchus, tum quùm Ionica colonia deduceretur, annis post Troiam centum quadraginta.

Philocorus, post Iouicam deductam coloniam annis quadraginta, Archonte Athenis Arxippo, centum octoginta annis post Ilij euersionem.

Apollodorus, annis centum post coloniam Ionicam, id est, annis ducentis quadraginta post euersam Troiam.

Nonnulli aiunt eum fuisse priorem Olympiadibus, quæ sunt annis quadringentis post Ilium euersum.

Alij Archilochi fuisse æqualem aiunt, Olympiade vigesimatertia, qua regnabat Gyges rex Lydorum, post Iliaca tempora annis quingentis.

Sed quia hæc tam confusè & incerta ratione produntur, quis tandem non intelligat totam istam vacillare, & incertam esse historiam? hæc Tatianus.

At Pausanias in Bœoticis negat se de Homeri & Hesiodi ætate quicquam dicturum, quòd intelligat inter scriptores superioris ætatis, & sui temporis, contentiosius ea de re fuisse disputatum. In Corinthiacis autem ait miseram planè fuisse vitam & conditionem Homeri: quem fortuna, inquit, indignis accepit modis. Non enim fuit contenta hominem oculis priuasse, sed vt priori, & graui quidem malo, aliud calamitatis genus adderet grauius, pressum inopia coëgit eum mendicando per omnes terras, victum sibi quærere. Et hæc quidem ille de Homero, quem Velleius Paterculus priore historiarum volumine, cæcum à primo ortu fuisse negat, quod multi existimarunt. itaque inquit, Si quis Homerum cæcum genitum putat, omnibus sensibus orbus est.

Herodotus autem in Homeri vita, ad finem hæc habet: Ab Homero natò anni sunt sexcenti vigintiduo, vsque ad Xerxis in Græciam transitum. quod tempus facilè fuerit calculo colligere ei qui Prætorum Atheniensium habuerit rationem. Centum autem & sexagintaocto annis, post Troianum bellum, extitit Homerus.

Vt autem ad hanc historiam istud adiungamus, non est verisimile tam antiquum esse Homerum, quàm maior superiorum scriptorum pars credidit, quòd ante Homerum, vt docet Eusebius, præparat. Euangelic. lib. 10. cap. 3. extitere hi poëtæ in Græcia: Linus, Philammon, Thamyras, Amphion, Orpheus, Musæus, Demodocus, Phenius, Sybillæ, Epimenides Cretensis, Aristeas Proconesius, Asbolus Centaurus, Isatis, Drimon, Euclus Cyprius, Orus Samius, Protenidas Atheniensis.

Pausanias verò poëtas istos locis aliquot citat Homero priores, qui hymnos potissimùm conscripserunt, Olenem Lyium, Pamphum Atheniensium hymnographum, & Orpheum filium Calliopes, alterius quidē quàm Pierij. quod dicendum putaui ne quis nullum doctrina aut eloquentia præstitisse ante Homerum existimet. Quòd si Homeri clarissimi in Græcia poëtæ tam incerta est ætas, qua tam varia & dissona tradunt nobilissimi scriptores, qui in eam rem diligenter inquisierint, quid censendum est de cæteris minus claris rebus, quas fúsque déque habuerunt, qui de his aliquid prodiderunt? Sed his difficultatibus quum multi remedia quæsierint, vnus est & grauissimus quidem autor Dionysius Halicarnasseus, qui videatur attulisse medicinam. Librum enim scripsit de regulis Eratosthenis, certis & indubitatis, quæ essent sequendæ in temporibus digerendis & ordinandis: quemadmodum testatur id à se factum præfatione operis, quo antiquitates siue origines Romanas est persequutus. Sed neque Eratosthenis extant scripta, vt eæ regulæ possint esse nobis notæ, neque Dionysij Halicarnassei liber de temporibus, quo illas explanat regulas, habetur: etsi liber is de temporibus citatur à plerisque. Desiderantur quoque hoc tempore libri Marci Varronis, quos de

antiquitatibus Romanis edidit,quibus titulum fecerat,De gente populi Romani:ex quibus historiæ prophanæ antiquitates & ætates potuissent nobis esse notæ, quemadmodum quidem eas veteres Historiographi descripserant: quanquam quid libris de gente populi Romani sit sequutus Varro,possumus excerpere ex libris Aurelij Augustini, de ciuitate Dei. Ex quibus intelligimus Varronem exorsum esse à Sicyoniorum regibus, vt antiquissimis,à quibus ad Athenienses peruenerit. Ab Atheniẽsibus autẽ sit delapsus ad Latinos, à quibus sensim adRomanos deuenerit.Ita Varroni Sicyoniorum res sunt antiquissimæ:quum tamen Dionysio Halicarnasseo nihil sit antiquius in Græca historia,rebus Argolicis,Et vt nouimus ex Aurelio Augustino,quid sequutus sit Varro,sic quidnam sibi sequendum proposuerit DionysiusHalicarnasseus, agnoscimus ex eius historia Romana, in qua Romana tempora componit ferè cum Olympiadibus.

Quòd verò ad Eratosthenem attinet,& si non sunt eius nobis notæ regulæ, tamen quomodo tempora maximè illustria definierit, habemus ex ipsius monumentis expressum,in Stromatibus Clementis Alexandrini, in quorum libro quinto hæc dicuntur:Eratosthenes autem tempora sic describit:

A capta Troia,ad Heraclidarum descensum,anni sunt octoginta.Hinc ad conditam Ioniam,anni sexaginta.

Deinceps ad Lycurgi tutelam, anni sunt centum quinquagintanouem. Inde ad annum primæ Olympiadis anni sunt centum & octo. A prima Olympiade ad transitum Xerxis in Græciam sunt anni 297.

Ab eo anno ad initium belli Peloponnesiaci anni sunt quadragintaocto. Et ad cladem quam à Lacedæmoniis acceperunt Athenienses, muris vrbis dirutis, anni sunt viginti septem.

Inde ad pugnam Leuctricam anni sunt triginta.

Ab ea pugna ad Philippi Macedonis mortem,anni sunt 35. à qua ad Alexandri magni obitum anni numerantur duodecim.

Hæc est Eratosthenis temporum constitutio, ex qua Dionysij Halicarnassei chronologia quæ fuerit,potest quadam parte animaduerti.Qua autem ratione temporum inde petenda sit emendatio, relinquo iis diiudicandum, qui putant certi aliquid posse constitui & reperiri in veteri prophana historia. De qua possemus fortasse commodius agere, si expressas haberemus eas regulas,quas,vt certas & indubitatas, putauit sibi sequendas Dionysius Halicarnasseus.Quem etsi diligentem & acutum fatemur,agnoscimus nihilominus in iisdem priorum temporum erroribus versatum, id est, temporum rationem perturbatam sequutum esse,eodem propè modo quo cæteri. In quo demonstrando ne simus longiores, hoc primùm dicimus, nihil propè in historia prophana, quum Græca, tum Latina rectè esse in temporibus definitum, ante Philippi Macedonum regis, patris Alexandri Magni, tempora. Nam pauci anteà fide digni scriptores prophani extiterunt, quibus veri cura describendi & annotandi fuerit.Herodotus quidem & Thucydides extant antiquissimi ferè historici præcipui, qui monumentis suis res Græcas & externas superiorum illorum temporum sunt complexi:ac veteres quidem historias, & à prima memoria repetitas habet Herodotus, sed sine vlla temporum certa definitione. Thucydides autem, etsi per æstates & hyemes & Olympiadas res Atheniensium & Lacedæmoniorum suo tempore gestas describit, tamen nusquam Olympiadis certæ numerum proposuit, nec quota illis temporibus ageretur Olympias significauit: conscius fortè sibi, temporis incerti, quod describebat. Nam malè superioris ætatis annos ab eo fuisse definitos mox intelligemus. Quòd autem ad Xenophontis historiam de rebus Græciæ attinet, quæ censetur nomine ἑλληνικῶν,

quòd

quòd res Græcas contineat, aut παραλειπομένων, quod prætermissam & interruptam Thucydidis morte historiam habet expressam, ea vt certè egregia est, & bona fide ab ipso Xenophõte descripta fuit, nihilominus in Olympiadum notis, & annorum numeris deprauata fuit. Quod quidem ita habere ex eo potest intelligi, quia Olympiadem nonagesimamtertiam confert in ea historia, in annum Enarchippi Spartiatarum Ephori: post quem in eadem historia nominatur Ephorus Pantacleus, institutus secundo & vigesimo belli Peloponnesiaci anno. Itaque Enarchippi annus, qui antecessit, in quem incidit Olympias nonagesimatertia, qua curru vicit Euagoras Eliensis, in stadio verò Euboas Cyrenæus, erit annus vigesimusprimus eius belli. Post Enarchippum autem & Pantacleum, hos posteà recenset Ephoros Xenophon, Pithiam, Architam, Eudicum, sub quo Lysander bello Pelopõnesiaco confecto, & euersis Athenarum muris, domum fit reuersus. Ex qua ratione oportuit bellum illud confectum, anno vigesimoquinto, ex quo fuerat susceptum. At ipse Xenophon disertis verbis ait Lysandrum repetiisse domum, post annum eius belli vigesimumoctauum, mensémque sextum: hoc, est impositum fuisse finem bello Peloponnesiaco à Lysandro, anno vigesimonono ab eo bello suscepto. Quamobrem & totidem Ephoros, nempe 29. sub quibus hoc bellum sit gestum, enumerat Xenophon. Ex quo erratum esse in numeris annorum, & Olympiadum, facilè potest liquere. Quod quidem dictum volui, propter eos qui Olympiade sic definita in Xenophonte vtuntur, ad constituenda belli Peloponnesiaci tempora. Qui verò ante Herodotum, Thucydidem & Xenophontem memorantur historici, sunt Hellanicus, qui Herodotum ætate paulò antecessit, deinde Cadmus Milesius & Acusilaus Argiuus, qui dicuntur à Iosepho, libro primo contra Appionem, primi historiã apud Græcos scripsisse, & aliquãtò priores fuisse Xerxis descensu in Græciam. Aulus autem Gellius lib.15.cap.23.ait Hellanicum, Herodotum & Thucydidem historiæ scriptores in iisdem temporibus ferè ingenti laude floruisse, & non minus longè distantibus ætatibus fuisse. Suidas verò docet Hellanicum Mitylenæum historicum egisse apud Amintam Macedoniæ regem, vnà cum Herodoto, eadem ætate qua Sophocles & Euripides apud eundem regem versati sunt in Macedonia. Quæ temporum notatio poterit esse vsui, ad aliquem temporum in Græca historia certitudinem exprimendam. Acusilaus autem Argiuus historicus, genealogias quasdam conscripsit, ex tabulis Æneis, quas eius pater repererat versando terram, & nescio quid fodiendo domi suæ: ex quibus dixit Iosephus ab eo multis locis reprehẽsum fuisse Hesiodum. Cadmus autem Milesius memoratur Plinio lib.5.cap.29. quum de Mileto agit, quam negat fraudandam suo ciue Cadmo, qui primus prosam orationem condere instituerit. Sed horum scriptis nihil iuuari possumus, quum non extent. In quibus si quid fuit præclari, id certè à posterioribus excerptum fuisse, verisimile est: quo factum fuit vt minus posteà sint desiderati hi autores.

Diodori verò Siculi libri qui fabulosam sequuntur historiam, in quibus temporũ rationem quam sequutus est, expresserat, desiderãtur. Quamobrem ne his quidem iuuari possumus, in rectè constituendis prophanæ historiæ tẽporibus. Thucydide autem nostri potissimùm vtuntur, à quo dum collibuit aut visum est, discedunt. Ei verò quia potissimùm fides habetur in tẽporum quæ descripsit definitione, non esse tamen illi temere credendum, iam docendum est. Ait autem lib.6. Hippiam Pisistrati filium post occisos Harmodum & Aristogitonem, tenuisse annos tres tyrannidem Athenis: quarto autem pòst anno fuisse pulsum vrbe per Lacedæmonios & Alcmæonidas; atque ita excedentem imperio abiisse in Sigæum, deinde ad Darium Persarum

regem, vnde poſtmodum ſenex anno vigeſimo venerit cum Perſis Marathonem. A pugna autem Marathonia ad Xerxis tranſitum in Græciam, ait prologo in ſuam hiſtoriam eſſe decem annos. Sic à pulſis Piſiſtratidis ad Xerxis bellum anni ſunt triginta. A diſceſſu autem Xerxis ad initium belli Peloponneſiaci, ait libro primo Thucydides annos eſſe quinquaginta, intra quos Athenienſes imperium ſuum auxerunt, & in magnam potentiam prouexerunt. Quare ex hac Thucydidis ratione, anni erunt octoginta à libertatis Piſiſtratidarum tyrãnide Athenis ad bellum Peloponneſiacum. His annis ſi annos Piſiſtratidarum adiunxerimus ſex & triginta, quibus eos tenuiſſe tyrannidem Athenis ait Herodotus libro quinto, antequã ex Attica in Sigæum cõcederent: prætereà ſi adiungamus Piſiſtrati tempus, quod ab occupata primùm ab illo tyrannide vſque ad eius obitum effluxit, quod fuit annorum triginta quatuor, vt annotauit Iuſtinus libro ſecundo, fient anni à Piſiſtrati tyrannide ad initium belli Peloponneſiaci centum quinquaginta. Ita autem conſtare hæc tempora vt eam ſummam annorum reddant, nemo poteſt negare. Tantum verò temporis effluxiſſe à Piſiſtrato ad initium belli Pelopõneſiaci nullus Chronographorum videtur ſibi perſuaſiſſe, quum in ea tempora quibus fuit regno exutus Crœſus à Cyro, Perſarum monarcha, cõferatur tyrannis Piſiſtrati. Et ne in temporibus belli Peloponneſiaci hæreamus, in præſentia ſumantur tantùm nobis ij anni, quos habet expreſſos Thucydides qui ſunt octoginta, nempe quinquaginta à moto bello Peloponneſiaco ad Xerxis deſcenſum in Græciam. Ab eo deſcenſu ad pugnam Marathonicam duce Miltiade, ſunt anni decem. Ab ea pugna ad expulſum Hippiam Piſiſtratidem, anni ſunt viginti, qui omnes anni ſimul iuncti, ſummam conſtituunt annorum octoginta. quos vt exiſtimemus verè ab ipſo Thucydide expoſitos, adduci non poſſumus: quòd veram temporis notationem, quã Cyrus adiit imperium, habemus ex Scripturis ſacris cognitam, quæ iſta eſſe falſa arguit. Sed iſtam rationem omittimus in præſentia: quandoquidem id aliis ipſorum Hiſtoricorum teſtimoniis poſſumus redarguere, & notiora ferè ſunt illa, quapropter his etiam vtemur.

Periclem aiunt retuliſſe figura oris Piſiſtratum, quem propterea ſuſpectum quodam modo habebant Athenienſium maiores natu: qui præter oris figurãm, hominis quoque facundiam verebantur, quemadmodum eiuſce rei teſtis eſt in eius vita Plutarchus. Itaque & quidam ſenex audito Pericle, dixit vitari ciuem illum oportere, quòd eius oratio ſimilis eſſet orationi Piſiſtrati. Atqui Pericles grandis iam natu, quum intelligeret ſe optimatibus minus gratum eſſe, ad populum ſe contulit: cuius partes amplexus, ſublatis ea ratione è Repub. per Oſtraciſimum, Themiſtocle & Cimone, quos ille verebatur, audacius poſtea prodiit ad Remp. tractandam, & oratione ſua populum, quò vellet impellendum. Quod contigiſſe videtur paulò ante belli Peloponneſiaci tempora. Obiit enim, vt autor eſt Thucydides libro ſecundo, anno tertio belli Peloponneſiaci, id eſt, poſt duos annos & dimidium à moto & excitato bello peloponneſiaco. Hic autem, vt ait tertio libro de oratore Cicero, doctrina, conſilio, eloquẽtia excellens, quadraginta annos præfuit Athenis; & vrbanis eodem tempore & bellicis rebus. Quod quidem concedat qui volet Ciceroni, & Græcis autoribus eadem prodentibus, quanquam falsò, vt pòſt certius intelligetur.

Qui verò ſic de temporibus ſtatuunt, volunt Periclem obiiſſe Olympiade octogeſimaoctaua: quod ſumatur ita eſſe, vt certa aliqua temporis ineatur ratio. Iam ſuperiora retexendo tempora, numeremus annos quadraginta ab Olympiade 88. qui incident in Olympiadem 78. Poſt quod tempus contulit ſe ad gubernandum Rempubl. Pericles, cuius cum oratio qualis eſſet potuit animad-

animaduerti ab his qui Pisistratũ de facie norãt,& eius orationis & eloquentiæ auditores & iudices fuerant: quod ab illis fieri non potuit,nisi iam adultis. Ex dictis autem iam annis Pisistrati, eum obiisse oportet & suis tyrannidem reliquisse Olympiade 58. à qua ad Olympiadem 78.anni sunt octoginta. Qui autem audierant Pisistratum,vt eloquentiæ eius possent esse iudices idonei, debuerant saltem annos esse nati viginti,quum obiit ipse Pisistratus. ita additis annis viginti ad octoginta,fient centum.Qua ætate oportuit illos esse senes, qui Periclem tractantem Rempub. & ore atque eloquentia referentem Pisistratum agnoscebant. Vtrum autem illo tempore multi fuerint Athenis tam prouectæ ætatis senes, rostra ipsa,& concionem frequentantes, non ausim asserere,quum id accidisse,vix mihi ipse persuadeam.

Perspicuum etiam alterum ex Themistoclis vita,in hanc rem proferamus exemplum,quod ad eadem quæ dicta sunt propè referetur tempora. Periclis enim & Themistoclis eadem & penè par fuit ætas, etsi Themistocles natu maior fuisse videtur. Ælianus variæ historiæ libro 5. cap.21. narrat Themistoclem puerum aliquando redeuntem à schola,factum obuium Pisistrato tyranno:& quum iuberetur à pædagogo decedere de via,renuisse, addita responsione: an non illi hæc via sufficit? Quæ vox iam tyrannidis in illius animo impressum odium significaret, & magnos eius testaretur spiritus. Ita sub Pisistrato vixit Themistocles, qui potuit tum esse decem annos natus, quum tyrannidis iam conceptum odium gereret in animo, & de oppressa à Pisistrato doleret Republica. A Pisistrato verò ad bellum gestum in campo Marathonio duce Miltiade, anni sunt quinquagintasex. Nam Pisistratidæ, sicuti est dictum,tenuerunt annos trigintasex tyrannidem,& post eos expulsos Hippias Pisistrati filius, vigesimo anno posteà dux fuit Persis ad Marathonem. Bello autem Marathonio interfuisse Themistoclem testes sunt satis multæ historiæ,quæ illum tum ætate iuuenili fuisse confirmant. idque Iustinus inter cæteros libro secundo ita annotauit: In eo prælio (Marathonio) tanta virtus singulorum fuit, vt cuius laus prima esset, difficile iudicium videretur: inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit. In quo iam tunc indoles futuræ imperatoriæ virtutis apparuit.hæc Iustinus.Qui qua ratione cum aliis historicis, adolescentem dicat bello Marathonio Themistoclem, existimari non potest, si vera sunt quæ de temporibus Pisistratidarum & rebus ab iis gestis dicuntur. Iam si à bello Marathonio, ad bellum ad Salaminem gestum anni sunt decem, vt ait Thucydides, certè tum maiorem septuagenario oportuit esse Themistoclem, quem tamen virili iam ætate fuisse loquuntur istæ historiæ. Ex quo nõ solùm in aliis,sed hîc quoque in temporum notatione, iure ab aliis fuisse reprehensum Thucydidem,minimè mirum videri debet. Sed si tam parua fides danda est Thucydidi in iis quæ de suæ ætatis rebus scripsit, quid de cæteris censendum sit ab eo scriptis,aliorum esto iudicium. Causæ autem quæ fuerint belli Peloponnesiaci, etsi ab eo explicantur, multæ tamen non sunt ab eo commemoratæ præcipuæ,vt ex aliorum scriptis cõstat.Potest tamen excusari,eò quòd aliud fuit eius,quàm cæterorum iudicium,eáque prodidit quæ maximè consentanea existimauit. Non est autem obscurum Alcibiadis dictum,quo Periclem ad implicandam bello illo Remp. impulit. Is enim quum de reddendis rationibus impensæ pecuniæ publicæ sollicitus admodum esset, ac mœroris causam accepisset Alcibiades,Quin,inquit,id agis,vt rationes non reddas?

Quòd si Pisistrati tyrannidis tempus requiremus, aut belli ad Marathonem gesti,cuius victoria maximè se Athenienses extulerunt, aut ad Salaminem, quo Xerxes mari superatus est opera Themistoclis, aut Peloponnesiaci, quo victi Athenienses Lacedæmoniis succubuerunt, idem reperiemus

quod in Homeri consignanda ætate factum ab autoribus prius didicimus, id est, varias & dissentientes omnium eadem de re sententias, quibus rerum summa incertitudo significatur. Pisistratum autem tyrannum fuisse Athenis, Seruio Tullio regnante, Solone antè in exilium volũtarium profecto, quoniam id ei prædicenti creditum non fuerat, ait Aulus Gellius lib. 17. capite 21. quod tempus in Olympiadem 53. confert Eusebius. Seruius autem Tullius Romanorum rex quartus, regnum adierat anno quarto Olympiadis quinquagesimæ. Herodotus autem Pisistratum Athenis tyrãnidem tenuisse Crœso apud Lydos regnante, docet primo libro. cuius imperium conferunt Chronographi in Olympiadem quinquagesimamquartam eúmque volunt à Cyro rege Persarum captum, extrema Olympiade 58.

Plinius verò naturalis historiæ lib. 34. cap. 4. ait Athenienses publicè posuisse statuas Harmodio & Aristogitoni eodem anno quo pulsi fuerũt Romæ reges, quod factũ fuit anno quarto Olympiadis 67. quod tẽpus congruit propè cum iis quæ de Pisistrato, & Pisistratidis habet Aristoteles, ab aliis dissentiens, libr. Politicorum quinto, cap. 12. vbi ait Pisistratum bis tyrannide fuisse depulsum Athenis. Itaque ex annis trigintatribus, solos decem & septem tyrannidem exercuisse: filios verò eius Athenis annis decem & octo, vt eorum tyrannis omnium viguerit tantùm per annos trigintaquinque.

At Dionysius Halicarnasseus antiquitatum Romanarum libri sexti exordio, ait Olympiade septuagesimaprima, Coss. fuisse Romæ A. Sempronium Atratium & M. Minutium, Hipparcho Athenarum principe. Sed is videtur alius esse à Pisistratida: quem interfectum fuisse ab Aristogitone & Harmodio aiunt, Olympiade 65. Itaque Hipparchus iste videtur fuisse ex numero annuorum principum.

Marathoniam verò pugnam Dionysius Halicarnasseus libro quinto antiquitatum Romanarum, ait posteriorem esse Bruti funere sexdecim annis, qui quidem anni incidunt in annum quartum Olympiadis 71. At in Bruto Cicero bellum hoc Marathonium videtur referre ad Olympiadem 73. qua per Coriolanum Roma penè fuerit perdita, quemadmodum id tempus annotat libro 8. Dionys. Halicarnass. Sic autem ait Cicero: Bellum illud Volscorum grauissimum, cui Coriolanus exul interfuit, eodem ferè tempore quo Persarum bellum fuit. Et Aulus Gellius lib. 17. cap. 21. ait, ducentesimo & sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longè amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas, pugna illa inclita Marathonia, Miltiade duce: qui post eam victoriam damnatus à populo Atheniensi, in publicis vinculis mortem obiit.

Libro autem nono Dionys. Halicarnasseus, ait principe Athenis Calliade Xerxem expeditionem illam memorabilem fecisse in Græciam, Olympiade 75. id est, annis duodecim interiectis à pugna Marathonia ad Salaminiam. In eadem est sententia cum Dionys. Halicarnass. Diodorus Siculus libro 11. quemadmodum superiori libro declaratum fuit. vbi ex Pausania & Herodoto, Gelonem tum Syracusis imperasse dictum fuit. Cuius tamen tyrannidem Plutarchus confert in Olympiadem octogesimamsecundam, in vita Lysiæ oratoris. Tam incerta sunt apud autores rerum istarum tempora. Quamobrem in hac historia hærens Pausanias libro Eliacõn secundo, ait Oebotæ statuam Achæos ex Apollinis Delphici responso posuisse: cui Olympiade sexta & octogesima, palma de studio est adiudicata. Sed quo modo Oebotas potuerit in Græcorum acie ad Platæas depugnasse, miratur quemadmodum id de Oebota nonnulli scriptum reliquere. Nam Olympiade 75. ad Platæas duce Mardonia fusi fuerunt Persæ. Itaque ea quidem quæ vulgarint hac de re Græci, dicit sibi necesse esse commemorare, nihil

tamen

tamen esse cur adducatur, vt illis fidem adhibeat. Cuius sententiam omnino nos hîc sequi par est. nempe vt habeamus commemorãda ea quæ Græci historici produnt his de rebus, quibus tamen fides non sit habenda temerè.

Belli verò Pelonnesiaci tempus Plinius libri tricesimi capite primo, refert ad Olympiadis octogesimæprimæ annum quartum, inquiens: Plenúmque miraculi & hoc, pariter vtrasque artes effloruisse, Medicinam dico Magicémque, eadem ætate: illam Hippocrate, hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bellum, quod gestum est à trecentesimo nostræ vrbis anno. Aulus verò Gellius libro decimoseptimo, capite 21. eadem de re inquit: Bellum inde in terra Græciæ maximum Peloponnesiacum, quod Thucydides memoriæ mandauit, cœptum est circa annum ferè post conditam Romam trecentesimum vigesimumnonum. qua tempestate Aulus Posthumius Dictator Romæ fuit, qui filium suum, quòd contra suum dictum in hostem pugnauerat, securi necauit. Annus autem Vrbis conditæ 329. est primus Olympiadis 89.

Diodorus autem Siculus libro duodecimo confert id bellum in annum Vrbis conditæ trecentesimum vigesimumtertium, id est, in Olympiadis 87. annum tertium. Quod nostri aliò referunt, suis vsi rationibus, quas hinc inde ex malè constitutis historiis colligunt. Et vt cœpti huius belli tempus est incertum, sic quando finitum fuerit non constat inter ipsos autores. Nam bellum hoc Peloponnesiacum per annos vigintiseptem fuisse gestum, maior autorum pars prodidit. Æmilius tamen Probus, in vita Lysandri Lacedæmonij, bellum hoc cõfectum fuisse anno vigesimosexto dicit. At Xenophon libro secundo Hellanicωn, docet bellum istud finem fuisse sortitum, Athenarum deditione, & euersione murorum per Lysandrum, anno postquam id cœptum fuerat vigesimooctauo, & mense sexto. Addit eodem anno Dionysium Hermocratis filium, tyrannidem Syracusis arripuisse. Præterea autem, sequentem annum quo Oligarchia sit constituta Athenis, habuisse Olympiadem, qua stadio vicerit Crocinus Thessalus. sed quota fuerit Olympias non exprimit. Quod si ab illo, qui tum viuebat & ad res gerendas se comparabat, factum fuisset, magna nos molestia liberasset. Dionysius enim Halicarnasseus ait libro septimo antiquitatum Romanarum, Dionysium seniorem inuasisse tyrannidem anno tertio Olympiadis nonagesimætertiæ. Quæ non possunt conuenire cum his quæ tradit Xenophon: quemadmodum neque illa quæ traduntur ab Aulo Gellio cap. 21. lib. 17. qui ait, Tribunis militaribus consulari imperio Rempubl. Romæ regentibus, ad annum ferè conditæ Vrbis 346. triginta tyrannos præpositos fuisse à Lacedæmoniis Atheniensibus, & in Sicilia Dionysium superiorem tyrannidem tenuisse. Annus autem Romæ conditæ trecentesimus quadragesimussextus, est annus secundus Olympiadis nonagesimætertiæ.

Euripides autem & Sophocles, nobiles Poëtæ Tragici, dicuntur eodem anno obiisse: qui annus confertur in quartum Olympiadis nonagesimæsecundæ, id est, in annũ vrbis Romæ conditæ 344. Et Sophocles quidem Athenis obiit, dum vrbem obsideret Lysander. Euripides autem suo fato functus est apud Archelaum Macedoniæ regem, quum fuisset dilaceratus à canibus immissis à quodam eius æmulo, dum rediret à cœna: ex quibus vulneribus mors secuta est, vt ait Aulus Gellius libro 15. capite vigesimo. Quòd si Sophocles tum obiit, nempe anno quarto Olympiadis nonagesimæsecundæ, certè triginta tyranni essent impositi Athenis à Lysandro, anno primo Olympiadis nonagesimætertiæ. De Sophoclis autem morte & Pausanias in Atticis, & Solinus in Polyhistore consentiunt. Solini autem verba ex capite septimo Polyhistoris apponemus: Quum Lysander Lacedæmonius

Athenas obſideret, vbi Sophoclis tragici inhumatum corpus iacebat, identidem Liber pater ducem admonuit per quietẽ, vt ſepeliri delicias ſuas ſineret. Nec prius deſtitit, quàm Lyſander cognito quis obiiſſet diem, & quid à numine poſceretur, inducias bello daret, vſque dum congruæ ſupremis talibus exequiæ ducerentur. hæc Solinus. Iam verò ſi cætera, quæ his de rebus ſunt variè prodita perſequi vellem, finem vix habitura eſſet hæc diſputatio. In qua hæc proponenda putauimus, vt intelligeremus aliunde certitudinem iſtorum temporum repetendam, quàm ab ipſis hiſtoricis quùm Græcis tum Latinis.

Et ne longiores in hoc argumento ſimus, quod tamen inſpectione diligenti & accurata eget animaduerſione, vnum modò addemus de Pythagoræ ætate, vt poſteà de Philoſophorum temporibus certius aliquid habeatur, quàm eorum libris qui iſta tractant, vulgò prodi ſolet. Pythagoram tradunt hiſtoriæ, peregrinationem in Ægyptum ſuſcepiſſe, patria Samo inſula relicta, quòd eam videret Polycratis tyrannide oppreſſam. Traditur autem Polycrates, ab Oronte Darij præfecto ſublatus poſteà fuiſſe in crucem. Quod quando contigerit videtur annotaſſe Plinius, lib. 33. cap. 1, vbi agit de origine annulorum: cuius hæc ſunt verba: Videmur tamen in externis autoritatem eius rei intelligere, circa Polycratem Sami tyrannum. Cui dilectus ille annulus in mare abiectus, capto relatus eſt piſce, ipſo circiter CCXXX. annum vrbis noſtræ interfecto. hæc Plinius. Qui de ætate Pythagoræ libri ſecundi capite octauo hæc habet: Infra Solem ambit ingens ſidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis & Lunæ. Præueniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter diem maturans: contrà ab occaſu refulgens nuncupatur Veſper, vt prorogans lucem, vicémque Lunæ reddens. Quam naturam eius, Pythagoras Samius primus deprehẽdit, Olympiade circiter quadrageſimaſecunda, qui fuit vrbis Romæ annus centeſimus quadrageſimusſecundus. hæc Plinius de Pythagoræ ſeculo.

Solinus verò capite 21. Polyhiſtoris inquit: In Samo nihil nobilius quàm Pythagoras ciuis, qui mox offenſus faſtu tyrãnico, relicta domo patria, Bruto Conſule, qui reges vrbe exegit, Italiam aduectus eſt. hactenus Solinus: qui confert aduentum Pythagoræ in Italiam, ad annum vrbis Romæ 245.

Aulus autem Gellius libr. Noct. Atticar. 17. capite vigeſimoprimo, inquit: Poſteà Pythagoras Samius in Italiam venit, Tarquinij filio regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit. iiſdémque temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio & Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius, Hippiæ tyranni frater.

Dionyſius Halicarnaſſeus libro ſecundo antiquit. Roman. ait Pythagoram poſt quinquageſimã demum Olympiadem, id eſt, annum Vrbis conditæ 173. docuiſſe in Italia.

Diogenes verò Laertius in vita Pythagoræ, lib. 8. docet floruiſſe Pythagoram Olympiade ſexageſima, hoc eſt, anno ab Vrbe condita 213. Nos autẽ his omnibus reiectis ſentẽtiis, dicemus floruiſſe Pythagorã belli Peloponneſiaci tẽpore, tum quia, vt ait Euſebius, lib. 10. De præparat. Euangelic. iiſdem tẽporibus fuerint Anaxagoras, Xenophanes & Pythagoras: tum verò quia Lyſis, Pythagoræ familiaris, qui cum Archita euaſerat incendiũ, quo & Pythagoras ipſe, & alij eius diſcipuli in ædibus Milonis interierũt, fuerit Epaminõdæ præceptor, atque is obierit Thebis paulò ante Cadmæam à Lacedæmoniis occupatã: vt multis verbis explicatur à Plutarcho, libro de Socratis dæmonio. Poſt arcẽ autẽ Thebarũ Cadmæam à Lacedæmoniis occupatã, Epaminõdas fregit Lacedæmoniorũ opes, quũ illi aliquot antè annis deuictis Athniẽſibus,

Græciæ

Græciæ principatum obtinerent. Atque hæc de Græcæ historiæ incertitudine sint dicta. Nunc etiam dicendum est aliquid de Latinæ historiæ simili confusione antequam de eius emendatione nonnihil dicatur: quam tamen ignorant nostri, dum sibi ex antiquis marmoribus, & veterum autorum testimoniis, credunt pulchrè constare temporum rationem, quam, vt in Græca historia, esse incertam, duobus capitibus arguemus, vno maximè illustri, quod est de decemviris legum ferendarum causa creatis: altero de vrbe Roma à Gallis capta & incensa. Hæc enim ita sunt prodita ab ipsis Latinis, vt eos constet in maxima versatos temporum ignorantia, etsi id minimè existimant.

Tabulæ Romanarum legum compositæ scriptæque sunt, inquit Aulus Gellius libri vigesimi capite primo, trecentesimo anno post Romam conditam. quod etiam lib. 17. capite 21. ita explicat: Romæ per eas tempestates, quibus Empedocles Agrigentinus in philosophiæ naturalis studio floruit, decemviros legibus scribendis creatos constitit: tabulásque ab iis primo decem conscriptas, mox alias duas additas. At Solinus capite secundo Polyhistoris, Decemviri creati sunt anno trecentesimosecundo, inquit. Cicero autem secundo De finib. bonor. & malor. idem propè notat tempus, his verbis: Tenuis Virginius, vnúsque de multis, sexagesimo anno post libertatem receptam, Virginiam filiam sua manu occidit, potius quàm Appij Claudij libidini, qui tum erat summo in imperio, dederetur. Is verò annus sexagesimus post expulsos vrbe reges, & recuperatam libertatem, incidit in annum vrbis conditæ trecentesimumprimum, id est, in annum primum Olympiadis octogesimætertiæ. Dionysius verò Halicarnasseus libro antiquitat. Romanarum secundo, ait decemviros legibus scribendis creatos anno vrbis trecentesimo, id est, quarto anno Olympiadis octogesimæprimæ. At idem libro vndecimo ait Romanos, Olympiade octogesimatertia, dissoluisse imperium decemvirorum, tertio anno ex quo illorum curæ commissa fuerat Respublica. Quamobrem ex eius sententia, creatos fuisse decemviros primùm oportet, anno tertio Olympiadis octogesimæsecundæ. Aliis dicuntur decemviri isti legum ferendarum causa creati, anno ab vrbe condita trecentesimo anno. In his est Diodorus Siculus, qui libro duodecimo Bibliothecæ ait, Olympiade octogesimaquarta fuisse creatos decemviros, legum ferendarum ergò. Sed hi omnes vt diuersa alij ab aliis tempora definiunt, ita à vero maximè dissident & aberrant.

Fieri autem non potuisse, vt leges duodecim tabularum illis temporibus latæ sint, vt earum causa fuerint iis tempestatibus creati decemviri, ex ipsa prophana historia possumus docere, quemadmodum & ex Sacra, per quam temporum quæ debeat esse collatio & constitutio, intelligimus. Cæterùm ex historia prophana, id primùm arguamus, vt Chronicorum veterum quantus fuerit error intelligatur. Quod vt doceatur, ponendum est primùm Hermodorum Ephesium, legum Romanarum fuisse non interpretem modò, sed propè autorem, quemadmodum id explicatur à Pomponio Iurisconsulto agente de origine iuris. Qua de re Plinius quoque libro 34. cap. 5. inquit: Fuit & Hermodori Ephesij statua in comitio, legum quas decemviri scribebãt, interpretis, publicè dicata. Vnde autem aut quamobrem Epheso venerit in Latium Hermodorus hic, ex historia Heracliti & Sosij philosophi, quæ est apud Diogenem Laertium libro nono, & Strabonem lib. 14. intelligi potest. quam Cicero quinta Tusculana sic explicauit: Est apud Heraclitum Physicum, de principe Ephesiorum Hermodoro: vniuersos ait Ephesios esse morte multandos, quòd quum ciuitate expellerent Hermodorum, ita loquuti sunt: Nemo de nobis vnus excellat: sed si quis extiterit,

alio loco & apud alios sit. hactenus Cicero. Heracliti autem fuit Hermodorus familiaris & summè amicus. Itaque eadem ætate vixerunt & floruerunt, quoad Ephesо fuit ob probitatem & vitæ innocentiam pulsus Hermodorus. Quare vt ad ea tempora, quibus floruerunt veniamus, satis erit intellexisse qua tempestate vixerit Heraclitus. Quem Pythagora posteriorem fuisse ex eo licet colligere, quòd ab ipso Heraclito citantur Pythagoræ scripta, vt est apud Diogenem Laertium in Pythagora, libro octauo. quem ita Physica inchoasse dicit Heraclitus: ἐναρχόμενος ὁ Πυθαγόρας τοῦ φυσικοῦ συγγράμματος λέγει ὧδε. οὐ μὰ τὸν ἀέρα τὸν ἀναπνέω, οὐ μὰ τὸ ὕδωρ τὸ πίνω, οὐ καλοίσω ψόγον περὶ τοῦ λόγου τοῦδε, id est, de natura scribere exorsus Pythagoras ita inquit: Non per aërem quem spiro, non per aquam quam bibo, non, inquam, admittã huius sermonis vituperationem. Quia igitur citantur Pythagoræ scripta ab ipso Heraclito, certum est illum fuisse posteriorem Pythagora, quem Peloponnesiaci belli tempora attigisse, ex Lyside eius familiari, & præceptore Epaminondæ in philosophia, iam fuit demonstratum. Vnde Heraclitum iure dicemus floruisse belli Peloponnesiaci tempore, vt Democritum & Hippocratem. Fuisse autem Athenis ipsum Hippocratem, tum quum Athenienses exercitum ducerent in Siciliam duce Alcibiade, quod dicitur factum anno belli Peloponnesiaci decimoseptimo, testatum habemus ex oratione Thessali filij Hippocratis, quam habuit Athenis pro deprecando aduersus Coos bello. Quia igitur floruit belli Peloponnesiaci tempore Heraclitus, tum quoque eius amicum summum & familiarem Hermodorum floruisse dicemus. Ex quo efficitur leges duodecim tabularum, & decemviros earum ferẽdarum causa creatos, malè collocari illis temporibus, quæ diu bellum Peloponnesiacum antecesserunt. Fortasse autem leges duodecim tabularum latæ fuerunt anno Vrbis 370. quòd Tit. Liuius dicat libro 6. eo tẽpore, Tribunos Valer. Publicolam, L. Virginium. P. Cornelium, &c. leges duodecim tabularum, & quasdam regum leges curasse redigendas in publicum.

Quod similiter de Roma capta dicitur à Senonibus Gallis, anno Vrbis 365. id est, Olympiade nonagesimaoctaua, vt annotauit Dionysius Halicarnass. libro primo antiquit. Romanarum. Ita hæsitanter & dubiè dicitur à Plutarcho in Camillo, sequuto priores, vt id posit falsum existimari: præsertim quum ea addat, quæ posint illam euertere sententiam. Nam & id in ea historia addit, εἴτῳ πιστὸν ἀποσώζεσθαί τινα τῶν χρόνων ἀκρίβειαν, οἷς καὶ περὶ νεωτέρων ἄλλων ἀμφισβήτησιν ἡ σύγχυσις ἐκείνη παρέσχεν, id est, si cui verisimile potest esse, seruatam fuisse certam vllam eorum temporum memoriam, quando alia recentiora effecerit illa confusio, dubia. Iam quod addit de Heraclide Pontico & Aristotele, qui suis scriptis sint testati, obscuro quodam rumore perlatam ad eos captæ Romæ famam, docet istud sub Philippo Macedonum rege contigisse, cuius ætate autores isti vixerint. Alia sunt infinita superiorum temporum errata, quæ vno verbo reuincuntur, si obseruatum fuerit à nobis Cyri Persarum regis tempus. Quod quia malè fuit definitum cum imperio Persico, confirmati sunt in prophana historia errores infiniti. Ad quorum emendationem vt aliquid afferatur lucis, id quod ex Sacra scriptura compertum habemus tempus annotandum est, atque id repetendum, quod anteà cõfirmatum fuit, nempe imperium Persicum annis tantùm stetisse centum & triginta. Quod alij autores tradunt stetisse annis ducentis & triginta, quemadmodum id annotauit Eusebius libro octauo demonstration. Euangelic. cap. 2. ita hîc annis erratum est centum. Ex quo quanta sit orta confusio & in Græca, & in Latina quæ Græcam sequitur historia, cõstare facilè potest. Ergo Cyro, suum aditi Persarum imperij demus tempus, ex quo superiora animaduerti poterunt errata.

Cyrus maior Persarum rex adit imperium anno tertio Olympiadis octogesimæ, id est, anno ab Vrbe condita 295. sicuti certum & constitutum id habemus ex deductis ordine temporibus, quemadmodum ea nobis Sacra oracula subiiciunt & declarant. At nostri Chronographi, conferunt id tempus in Olympiadem 55. id est, annum Vrbis conditæ 193. quum Seruius Tullus Romanorum rex quartus, annos octodecim regnasset. Bella igitur illa, Marathonium & Salaminium, quibus tantopere iactant se Græci, item Themistoclis, Aristidis, Cimonis, Periclis & belli Peloponnesiaci tempora, vt sint suo loco deducenda iam apparere potest. Idque vnum animaduersum, falsa esse maiore parte, quæ sunt historiis prodita, arguet. Quare septem Sapientum, & Crœsi tempora huc reuocanda sunt, vt collatis quantùm licebit temporum interuallis, alio ordine & loco singula sint reponenda. Quod quidem in vno hîc faciemus, reliquorum temporum certiorem deductionem in aliud reseruantes tempus, & hunc laborem aliis communicantes. Nam nouo eóque amplo ad hanc rem libro & volumine opus esset, si vel illustria solùm persequi vellemus. è quibus belli Peloponnesiaci tempus breuiter attingemus: de quo quia sunt explicatæ plurium sententiæ, nouam hîc adiiciamus, quæ fortasse cæteris erit certior. Est verò id indubitatum, non posse ea tempora huius belli, quæ commemorata sunt, constare. Itaque ponamus id, quod à Polybio graui autore commemoratur primo libro, Lacedæmonios imperium Græciæ summum, post confectum bellum Peloponnesiacum, vix tenuisse annis duodecim. Prætereà autem exutos eos imperio fuisse à Thebanis pugna illa Leuctrica memorabili, quæ apud Leuctra agri Thespiensis vicum gesta fuit. Quod quia factum commemorat Pausanias in Arcadicis, Olympiadis centesimæ secundæ anno altero, certè finem belli Peloponnesiaci conferre nos oportebit, circa Olympiadis centesimæ tempora: quòd dicat Xenophon Oligarchian à Lacedæmoniis institutam, incidisse in Olympiadis celebratæ annum. Cuius rei idem Xenophon est testis, qui auxilia petiisse, ait Cyrum minorem à Lacedæmoniis, quos iuuisset in conficiendo bello Peloponnesiaco, post turbas triginta tyrannorum Athenis compositas. post quod tempus ille est profectus ad Cyrum Artaxerxis Mnemonis fratrem, consulto super ea re Socrate. Dum autem abest Xenophon, & Cyri minoris res non habent eum exitum, quem sperarant Græci, Socrates cicutam bibit Athenis. Ex quibus temporum notationibus, possunt iam permulta emendari, atque id quod iam dictum fuit, intelligi, scilicet nihil in prophana historia certi esse in temporibus, ante Philippi Macedonis patris Alexandri Magni tempora. Nam ne id quidem quod ex Pausania sumpsimus, omninò certum esse existimamus, quòd alia sint quæ nos ad eam sententiam deducant, vt ista serius contigisse existimemus. Sed quod vero proximum visum est, sumpsimus: expectantes tempus quo certiora nos doceat Dominus, suóque Spiritu illustret ad meliora proferenda in lucem, per Christum Iesum Dominum nostrum. Quod autem de gentium originibus & posteris Noe emissis in varias mundi oras & colonias, polliciti sumus, exequendum est: vt hac parte Sacra illustretur historia, quam obscurarunt multorum scripta, nulla ratione, aut Scripturæ sacræ autoritate confirmata.

De gentium originibus, hoc est, quas terras occuparint posteri Noe, memorati capite decimo Genesis. In quo variè est erratum à Iosepho, Eusebio, Hieronymo, & cæteris eorum autoritatem sequutis. *Cap. VI.*



Osephi rerum Hebraicarum scriptoris, permulta sunt in historia quam ex Sacris libris repetit, peccata & errata non leuia, dum aut de suo pleraque adiungit à Scriptura dissentientia, aut minus idoneos autores sequitur in earum rerum explicatione, quas studuit literarũ monumentis cõmendare, ad faciliorem Historiæ sacræ comprehensionem. Ac in prioribus quidem aliquot eius errores iam attigimus, nunc autem plures in eodem argumẽto proponemus. Quos non insectandi illius gratia, cuius studium & diligentiã probamus, persequi constituimus: sed ne posthac cuiusquam autoritate moti, rebus incognitis & incertis assentiamur temerè: præsertim vbi de rebus agetur à nostra memoria remotis, quæ neque Scripturæ sacræ autoritate nitẽtur, neque veteris autoris probati confirmabũtur certo testimonio. Quod autem constituimus docere in præsentia, pertinet ad liberorũ Noe sedes & regiones ab iis insessas & occupatas, quarũ notitia plurimùm cõfert ad Sacræ scripturæ intelligentiã, quæ multis locis futura est obscura, si regiones à posteris Noe occupatæ ignorẽtur. Historiæ enim nõ minima pars est Geographiæ notitia, ad quã ista pertinent.

Quæ verò Genesis capite 10. habentur de posteris Noe & familiis, atque gentibus, per orbem ab iis diuina prouidentia constitutis & proseminatis, compendio docentur & explicantur. Eo enim seculo res notas, Dei populo proponebat Moses, quæ posteà gentiũ migrationibus & nominũ confusione, posteris fuerunt obscuriores, quas Iosephus studuit illustrare quantũ potuit, sed non satis fœliciter neque fideliter, quòd omisis Sacris scriptis, prophanos in multis sequutus est autores, quos in maxima rerũ eiuscemodi ignoratione versatos esse constat. Quæ quidem ita habere ex his quæ dicentur pòst, intelligetur facilè. Scripturæ autem sacræ verba, quæ sunt hac de re, primùm proponemus, quæ sic habent Genes. 10.

Hæ sunt generationes filiorum Noe, Sem, Cham, Iaphet. Natique sunt iis filij post diluuium. Hæc primùm Scriptura sacra proponit, vt intelligamus Deum post diluuium eadẽ ratione voluisse cõplere orbẽ habitatoribus, quã & ante diluuium constituerat. Et quò sanctior sit inter homines societas, eos vult intelligi eodem sanguine prognatos, vnámq; totũ mũdum esse familiã, quæ propter multitudinẽ diuersas regiones, tãquã domos, sortita fuerit. Tres autem filios sustulit Noe, à quibus proseminatæ sunt omniũ gẽtium familiæ.

Existimauit autẽ Aurel. August. lib. de ciuit. Dei *16.* cap. *3.* Iaphet esse minimũ natu filiorũ Noe, Chã mediũ, Sem verò natu maximũ. In qua sentẽtia nõnulli quoque alij sunt, quorũ errorẽ redarguimus anteà, cap. 2. lib. *3.* huius Chronici: docuimúsq; ex ipsa Scriptura, Iaphet esse filiorũ Noe natu maximũ, Sem verò secundo loco natũ, Cham autẽ postremò natũ esse ipsi Noe. Quòd autẽ nominatur Sem primus in liberis Noe, id fit electionis & benedictionis prærogatiua. Ab his verò tribus Noe liberis, tres orbis partes post diluuium & cõfusionem linguarum fuerunt occupatæ: ídque qua ratione factũ fuerit, Scriptura demõstrat ex ipsarũ gentiũ appellationib. de quibus mox agemus.

Iosephus quidem antiquitatum Iudaicarum libro primo, ita hanc trium orbis terræ partium diuisionẽ explicat: Iapheto filio Noe filij fuerũt septem.

Horum

Horum ſedes à Tauro & Amano montibus incipientes, pertinebant in Aſia ad amnem vſque Tanaim:in Europa vſque Gades. Chamis verò filij Syriam & regionem Amano Libanóque montibus hærentem obtinuerunt, quidquid eius ad mare vergit occupando, & Oceanum vſque ditionis terminos proferendo. Semæ verò tertio Noe filio fuerunt filij quinque, qui Aſiam vſque ad Indicum Oceanum incoluerunt, ab Euphrate propagandæ ditionis initiò facto. hæc Ioſephus.

Quid verò de hac trium orbis terræ partium diuiſione ſenſerint noſtri Theologi, libet etiam proponere ex Epiphanio, qui rem iſtam perſequitur libro ſecundo contra hæreſes, tomo ſecundo, in refutatione errorum à Manichæis ſatorum. Sed illud idem quia repetit in Ancorato, id proponemus, quemadmodum eſt Latinè redditum à Cornario, eo libro, cuius hæc ſunt verba: Et diuidit quidem Noe, velut hæres mundi à Deo conſtitutus, tribus filiis ſuis vniuerſum mundum, ſub ſortem miſſum, & vnamquamque partem iuxta ſortem ſingulis diſtribuit. Et ipſi quidem Sem primogenito cecidit ſors à Perſide & Bactris, vſque ad Indiam, vſque ad regionem Rhinocorurorum. Sita eſt autem hæc Rinocorurorum regio, in medio inter Ægyptum & Palæſtinam. Ipſi verò Cham obtigit terra à Rhinocorurorum regione vſque ad Gadira, in Meridem. Tertio autem filio Iaphet obtigerunt ea, quæ ſpectant ad Aquilonem, à Media vſque ad Rhinocoruros. hæc Epiphanius. Qui præterea cuiuſque gentis partes & populos recenſet, quibus nihil iuuari poſſumus in præſentia: atque eam ob rem iis receſendis non eſt quòd occupemur. Vult autem Epiphanius ſortes partitionis ipſius orbis terrarum fuiſſe iactas ab ipſo Noe apud Rhinocorura, aut, quemadmodum nominat Plinius, Rhinocolura: quæ vrbs Iudæam ſiue Palæſtinam definit & ſeparat ab Arabia vergente in Ægyptū, quæ dicitur in Scriptura ſacra Chus, ſicuti dictum eſt anteà in Paradiſi deſcriptione libro ſecundo, & hîc ſuo loco & ordine dicetur iterum.

Qua ratione verò Strabo, Dionyſius Afer, Plinius, Mela & Ptolomæus diſtribuerunt orbem in tres partes, quæ ſunt Europa, Africa & Aſia, nihil attinet in præſentia docere. ij enim nihil de prima iſta inter liberos Noe partitione vnquam audierunt. Quàm bene autem dixerint Ioſephus & Epiphanius, cognitis regionibus, in quas ſingulos deduxit Deus, facile erit intelligere. Iam verò quas tenuerint orbis partes ſinguli liberorum Noe, ſpectemus ex Scriptura, orſi à Iaphet, quemadmodum ab illo, vtpote filiorum Noe natu maximo, Scriptura ſacra orditur. Maximam autem totius orbis partem obtinuit Iaphet, occupatis maris Mediterranei inſulis, & tota Europa, cum maiore Aſiæ parte. Quod quidem futurum intelligens Noe, ita Geneſis capite nono, verſu 27. bene precatur ipſi Iaphet יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם׃. Quod Septuaginta ſic conuerterunt: πλατύναι ὁ Θεὸς τῷ Ἰαφὲθ, καὶ κατοικησάτω ἐν οἴκοις τοῦ Σήμ, id eſt, dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem. q.d. Ampliſsimas regiones occupet Iaphetus, & inſeratur in familiam ipſius Sem. Quæ dicta conditionem Iapetionidarum, vt ſic dicamus, declarāt. Nam in partem bonorum & tabernaculorum ipſius Sem receptus fuit Iaphet, factus Eccleſiæ & domus Dei particeps. Eſt enim Eccleſia collecta ex Iudæis & Gentibus, quarum maximè illuſtris parens fuit Iaphet, qui colonos non in Europam modò & Aſiam, ſed etiam in Africam tranſmiſit. Nam Græci, littora Africæ frequentarunt & vrbibus egregiis complerūt, vt ex prophana diſcimus hiſtoria. In noſtris autem Indicibus Biblicis iſtud annotatū eſt in hunc modū de Iapeto: Hic Africā tenuit ſecundum Beroſum. quod tanquā falſum expungendū eſt. Nam poſteritas ipſius Cham tenuit Africam, vt pòſt docebitur. Et quòd ad Beroſum attinet, quem nobis

Iohannes Annius Viterbiensis cum suis commẽtariis nugacibus, & mendaciorum plenis exhibuit, animaduertendum est Berosum Chaldaicam historiam tribus libris comprehensam, scripsisse ad Antiochum, Seleuci Nicatoris successorem, quemadmodum eiusce rei nobis fidem facit Tatianus Assyrius in oratione contra Græcos. Adhæc, constat ex Iosephi 1. lib. contra Appionem; Berosum scripsisse de posteris Noe, quos ad Nabulassarum Babylonicorum & Chaldæorum regem perduxit. cuius gesta describens docet à Nabulassaro Nabucodonosorem filium, ab eo contra Iudæos missum: quos vicerit, vrbe Ierusalem euersa, & Templo concremato. At Iohannes Annius fragmenta quinque librorum Berosi, De rebus Italicis, Gallicis & Assyriacis exhibuit, quintum librum finiens in Dardani regno inchoato: deinde supplementa Manethonis ad Berosum adiungit: quasi Manethoni curæ id fuerit, vt cœptam à Beroso historiam persequeretur: quum Ægyptiacæ religionis historiam ex libris sacris Ægyptiorum prodiderit Manetho, quemadmodum id colligimus ex Iosephi contra Appionem scriptis, atque ex Eusebij de præparatione Euangelica libris. Talia igitur Berosi & Manethonis, item Metasthenis, cui plurimùm fidei tribuendum existimant, fragmenta mendaciorum plena, cum nugis Annianis valere iubeamus.

Est verò Iaphet notus Græcis, atque etiam Latinis scriptoribus, quem Iapetum nominant: sed illum Cœlo & Terra natum volunt, additis aliis ex officina Satanæ petitis mendaciis, quæ in sua theogonia persequitur homo audacissimus & vanissimus Hesiodus: cuius scripta qui mendaciis delectantur & capiuntur homines, admirantur & plurimi faciunt. Sed Suum quique pulchrum, & Balbinum delectat polypus Agnæ, vt inquit Horatius: qui de Prometheo agens, inquit ex illis antiquis fabulis,

-- Audax Iapeti genus,
Ignem fraude mala gentibus intulit.

Notum autem fuisse gentibus suum parentem Iapetum, cuius filium dixerunt esse Prometheum, mirum videri non debet: quum sui generis autorem quique soleant requirere. Longam autem ætatem vixisse Iapetum verisimile est, qui suos posteros de peccato & hominum miseria docuerit, monuerítque vnde esset salus in tantis malis petenda & speranda. Quod arguunt confictæ & literis proditæ fabulæ de Prometheo & Epimetheo atque Pandora: quas, veritate euersa & sensim obscurata, per suos ministros & angelos tenebrarum Poëtas prophanos obtrusit mortalibus Satanas: qui res veras, aspersione mendaciorum solet obscurare, & paulatim supprimere.

Iapeti verò genus ita Scriptura nobis proponit: Filij Iaphet, Gomer, & Magog, & Madai, & Iauan, & Tubal, & Mosoch, & Thiras.

Primus quidem Gomer recensetur in hac Iapeti prosapia, à quo nostri sequuti Iosephum, volunt Gomeritas ortos esse, qui posteà dicti sunt à Græcis Galatæ. Atqui Græcis, Galatæ sunt Galli, à quibus profecti ij, qui Delphos spoliarũt, & posteà in Asia proxime Troadem consederũt, dicti sunt Gallogræci & Galatæ Asiani. qui Phrygiæ partem maiorem occuparunt, vt docent Geographi. Et quia vulgò Berosi fragmentis fides his in rebus stultè habetur, id non est prætereundum, quò scripti illius vanitas appareat: in quo docetur Gomerus Italos de suo nomine dixisse Gomeritas, deductis in Italiam coloniis. Quàm verò sibi malè consentiãt ista, nihil est necesse persequi: tãtùm videndũ nobis est ex Sacris scriptis, quid de Gomero, & Gomeritis certò statuere possimus. Reperiemus autẽ apud Ezechielẽ, eius nominis gẽtem Israelitis notã seculo Prophetæ fuisse. nam Ezech. 38. 6. Ita dicitur: Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Togorma, latera Aquilonis, & totũ robur eius, populiq; multi tecũ. Eo autẽ loco agitur de Gog, hoste populi Dei infestissimo

cuius

cuius recenſentur è variis nationibus copiæ: in quibus ſunt Gomer & Togorma, id eſt, Gomeritarum & Togormæorum auxilia, vt ſic iſta Latinè dicamus. Quas autem regiones tenuerint Gomeritæ & Togormæi aperit Scriptura, quum per appoſitionem nominat illas gentes, latera aquilonis. Vnde poſſumus illud iam certò affirmare, Gomeritas populos eſſe Aſiaticos, qui reſpectu Iudææ ſpectent ad Aquilonem. Agitur enim à Propheta eo loco de Iudæa, in quam populum ſuum reduxerat è Babylonia Deus: item de populis quos Syriæ & Aſiæ reges duxerũt contra Iudæos reduces, vt eos opprimerent, &, ſi poſſent, funditus delerẽt. De Togorma quidem pòſt ſuo ordine & loco dicetur. Gomeritas autem ex his Prophetæ dictis, Aſiaticos eſſe populos, ad Aquilonem ſitos, reſpectu Iudææ: quos ſi referamus in Indicem Biblicum, autoritatem Scripturæ ſacræ ſecuti, haudquaquam aberrauerimus. In noſtris igitur Indicibus iſta tollenda eſſe videmus, quæ ita ſcribuntur & traduntur: Gomer filius Iaphet, à quo Gomeritæ qui nunc Galatæ dicuntur, ſecundum Hebræos dedit nomen Africæ.

Magog ſecundus in liberis Iaphet ponitur, à quo Magogas, quos Græci Scythas nominant, ortos ait Ioſephus. Idem noſtri Indices Biblici docent perperam, ſicuti is à quo ſunt illa petita non ſatis quod docuit intellexit. Noſtri porrò Theologi mirificè torſerunt ſe in explicatione Gog & Magog, & multa præter hiſtoriæ fidem prodiderunt de Moſoch, Tubal & cæteris in hiſtoria Gog comprehenſis apud Ezechielem, dum volunt explicare & enodare hiſtoriam ſeu prædictionem, quæ eſt Apocal. 20. 8. in hãc ſententiã: Et exibit (Satanas) & ſeducet gentes quæ ſunt ſuper quatuor terræ angulos, Gog & Magog, & cõgregabit eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris. Sed vt intelligatur & perſpicua fiant iſta omnia, ſpectanda eſt primùm Ezechielis Prophetæ ſententia, & quid ſuos per Prophetam docere voluerit Spiritus Dei in hac hiſtoria. id verò tale eſt: Pollicetur Deus Ezechielis cap. 37. ſe diſsidium regnorum Iuda & Iſrael cõpoſiturum, atque inimicitias populi ſui ad concordiam reuocaturum, ſéque daturum Iſraelitis iam concordibus, regem Dauidem, ſub quo pace fruantur, & Deo ſeruiant in ſanctitate & iuſtitia. ídque in ea terra quam dederat Iacob ſeruo ſuo Deus, quam etiam maiores eorum tenuerant. Hæc ſunt Dei promiſſa magnifica, facta captiuis Iſraelitis agentibus partim apud Babylonios & Chaldæos, partim apud Medos & Aſſyrios. Non enim tribui Iuda & Ben-iamin tantummodo proponuntur iſta, propterea quòd nominatim dicuntur Iſraelitæ reuocandi ex nationibus & gentibus, in quas diſperſi fuerant. Hæc autem primùm pertinent ad reductionem populi Dei, è captiuitate Babylonica, in quam fuerant potiſsimùm traducti Iudæi & Ben-iamitæ, cum quibus multi quoque ex aliis Iſraeliticis tribubus fuerant abducti. Multi enim propter Ieroboami idololatriam, exoſi ſacra ab homine inſtituta, relictis ſuis domiciliis ex Iſraelitico regno, conceſſerãt in Iudæam. vnde & 2. Paralip. cap. 11. verſ. 16. ita habetur: Sed & de cunctis tabernaculis Iſrael, quicunque dederant cor ſuum, vt quærerent Dominum Deum Iſrael, venerunt in Ieruſalem ad immolandum victimas ſuas coram Domino Deo patrum ſuorum. Prætereà verò reges Iuda, plures vrbes Iſraeliticas, regno Iuda adiunxerant, vt ex Hiſtoria ſacra licet colligere. quo factum fuit, vt cum Iudæis & Ben-iamitis, multi quoque ex aliis tribubus Iſraeliticis abducti fuerint vnà in captiuitatẽ Babylonicã. qua de cauſa Eſdras vocat reduces ex Babylonica tranſmigratione in Iudæam, Iſraelitas. Capite enim ſecundo, verſu 70. ita habet: Habitauerunt ergo Sacerdotes & Leuitæ, & de populo, & cantores, & ianitores, & Natinæi, in vrbibus ſuis, vniuerſúſque Iſrael in ciuitatibus ſuis. Ita igitur redux à Chaldæa populus Dei non ſolùm nomine Iuda cenſetur, ſed Iſrael quoque dicitur

qui collocandus ex Dei promiſsione ſit in maiorum ſuorum ſedibus. cuius pacem quia Gog ſit turbaturus, Deus iubet Prophetam ſuum Ezechielem, denũciare ipſi Gog, atque illis omnibus qui ſuppetias illi tulerint, interitum. Sic enim Ezechiel 38. 12. habetur: Vt diripias ſpolia, & inuadas prædam, & inferas manum tuam ſuper eos qui deſerti fuerant, & poſteà reſtituti. Et ſuper populum, qui eſt congregatus ex Gentibus, qui poſsidere cœpit, & eſſe habitator vmbilici terræ. Et prius dictum fuerat verſu 8. Poſt dies multos viſitaberis, & in nouiſsimis annorum venies ad terram, quæ euerſa eſt à gladio, & congregata eſt de populis multis ad montes Iſrael, qui fuerunt deſerti iugiter (diu) hæc de populis educta eſt, & habitabunt in ea confidenter vniuerſi. Hoc ergo ſit poſitum, quo tota res ſit planior, Deum polliceri reditum populo ſuo in terram auitam, in qua vt ſciat qua conditione ſit futurus, neque quicquam illi ſine ſuo nomine euenturum, admonet futurum vt eius pacem cõturbet Gog cum ſuis aſſeclis, qui poſteà ſuarum rapinarum, & damnorum quæ dederit populo Dei, reduci ex captiuitate, pœnas daturus ſit grauiſsimas. Hæc ſumma eſt capitum Ezechielis 37. 38. 39. Iam igitur hoc intellecto, cætera futura ſunt in hac hiſtoria procliuia. Nam quos hoſtes ſit expertus populus Dei, patriæ redditus, conſtat ex hiſtoriis, atque etiam ex Danielis vaticiniis & prædictionibus. in quibus reges Auſtri, & Aquilonis nominatim deſignantur, qui ſint reducem populum Dei afflicturi. Reges autem Auſtri vocantur Ptolomæi reges Ægypti, quos à ſucceſſoribus Alexandri primos experta eſt Iudæa infeſtos. Aquilonis verò reges ſunt Syriæ & Aſiæ reges, ſucceſſores Seleuci Nicatoris, è quibus pios ſupra modum afflixit Antiochus Epiphanes. Quos quidem reges nomine Gog comprehendit & deſignat Ezechiel. Gog autem principem præcipuum & regnatorem Magog, & Moſoch, & Tubal dicit Propheta. qui populi ſunt affuſi Iudææ. Et quod ad Magog attinet, intelligẽdum eſt eum eſſe populum Cœleſyriæ, quemadmodum id poteſt deprehendi ex Plinio, qui naturalis hiſtoriæ libro 5. cap. 23. in Syriæ deſcriptione, ita inquit: Nunc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marſya amne diuiſam à Nazerinorum tetrarchia. Bambycem, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog. hæc Plinius. Ex quo Magog populum eſſe Cœleſyriæ animaduertimus, quem gentium illarum præcipuum fuiſſe, nomen ipſum Græcum Hierapolis arguit, quod ſignificat ſacram, & vt Latini dicunt, Auguſtam Syrorum vrbem. Cuius vrbis ſeu potius regionis principem vocat Ezechiel Gogum. Nam ita inquit, cap. 38. 1. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog, & terram Magog, principem capitis Moſoch & Tubal. q. d. O Propheta nate homine, conuerte te ad Gog qui habitat & incolit regionem Magog, & princeps eſt capitis, id eſt, præcipuus & ſummus regnator, Moſoch & Tubal. In Hebraico enim contextu eſt הַמָּגוֹג hammagog: quod denotat Magog eſſe regionem. nam illud he, quod eſt he emphaticũ, quod dicunt Hebræi hehaiedia, propriis virorum nominibus nunquam adiicitur, quum propriis locorum adiũgatur frequẽter. Ita Gog, rex eſt populi Magog, item Moſoch & Tubal. quod non ſolùm docet hic locus, ſed etiam alter qui eſt cap. 39. eiuſdem Prophetæ in hæc verba: Tu autem fili hominis, vaticinare aduerſus Gog, & dices, hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ſuper te Gog, principem capitis Moſoch & Tubal. Reges igitur Syriæ & Aſiæ, qui ſucceſſerunt Seleuco Nicatori, poſt Alexandri Magni obitum, intelliguntur ſub nomine Gog, qui negotij plurimùm fecerunt populo Dei. Qui quidem populis Magogis, Moſochis & Tubaleis imperarunt: è quibus notus eſt iam Magogus, quem Cœleſyriæ populum eſſe intelligimus, qui fuit hoſtis & aduerſarius Iſraelitis reducibus è captiuitate Babylonica. Quemadmodum

autem

autem populus Iuda, fuit Dei populus, & ipsam Ecclesiam Dei retulit, ita populi Israelitici hostes retulerunt aduersarios piorũ, quorũ nonnulli aperta vi bellum Ecclesiæ fecerunt: alij cuniculis, & clanculum eam labefactarunt. qui quidem malè multabũtur à Domino, suo tempore & loco. Atque id quidem est quod in Apocalypsi notatur per Gog & Magog: quos exsuscitauit Satanas aduersus ciuitatem sanctam. Et Gog reges ac principes populo Dei infestos denotat: Magog autẽ illos significat, qui sunt illis adiutores ad iniuriam. Non sunt igitur Magogi, Scythæ, sed populi Cœlesyriæ, perpetui & capitales Dei populi hostes. quod in nostris Indicibus Biblicis est annotãdum. Mosoch verò & Tubal suo dicẽtur ordine: quos iam animaduertimus Syriæ propinquos & vicinos esse populos.

Madai tertius Iapeti filius nomen dedit Medis populis à se prognatis: quorum fuit, quemadmodum & Assyriorum, amplum in Asia maiore imperium. Ij enim euerterunt aureum imperium Babyloniorum, non autem Persæ, qui tum temporis aut fœderati aut subditi Medorum fuerunt. Quod quidem ex Ieremiæ Prophetæ scriptis potest intelligi, qui Medos ad euertendam Babylonem, aduocatis auxiliis parentium sibi populorum hortatur. Itaque & capite 51. versu. 11. inquit: Acuite sagittas, & impletæ pharetras, suscitauit Dominus spiritum regũm Medorum, & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam. Danielis quoque descripta capite quinto Historia idem docet: in qua versu 18. dicitur: Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. Persæ autem Medis in imperio successerunt. Mortuo enim Dario Medo, qui potẽtiam Babylonicam ad se, cæso Balsasare, & capta Babylone, traduxerat, succeßit Cyrus Persa, sicuti Danielis mõstrat historia. Quæ vanitatis & mendacij prophanas redarguit historias: quæ trãdũt cæsum à Cyro Balsasarem, & occupatum ab eodem continuò fuisse imperium Babylonicum. Quàm sint autem inepti, qui Medorum gentem à Medo filio Medeæ, dictam produnt, nihil attinet hoc loco commemorare.

Iauan quartus filius Iaphet nomen dedit Ionibus, qui posteà cum cæteris eiusdem gentis cõcesserunt in nomen Græcorum. Itaque Latinus interpres Ezech. 27. 19. pro Iauan Hebraico dixit Græciam. Quo capite, Septuaginta, vers. 13. pro eadẽ voce dixerunt ἑλλάς, Græcia. Similiter Esaiæ 66. 19. Septuaginta pro Iauan, dixerunt ἑλλάδα, Græciam: Et Ioelis cap. 3. vers. 6. Ieuanim, quod est plurale à Iauan, conuerterunt ἕλληνες: Latini reddiderũt pari ratione Græcos. Aliàs tamen Septuaginta relinquunt vocem Hebraicam, sed variè detortam, in Ιαουὰν. Ιωῦναν. Ιαυάν. Ab his Ionibus, Athenienses originem trahunt, etsi volunt se esse antochthonas & aborigines: qui posteà dicti sunt ab Ione Xuthi filio, Iones, atque Ionibus in Asia minore nomẽ dederint. Sed sic res habet, veterẽ patriã Ioniam quum Athenienses multitudine abundarẽt, mißis colonis in Asiam recrearunt, & coloniis auxerũt, diminutã & attritam bellis. quod ex historiis perspicuum est. Sed qui dicunt Athenienses Ionum nomen primùm tulisse, primósque esse Ionici generis, ij volunt Athenienses fuisse dictos Ionas ab Ione Xuthi filio. Xuthus autem fuit Deucalionis filius. Itaque non nisi post Deucalionem fuerunt ipsi Athenienses dicti Iones. At multis ante Deucalionem seculis extitit Iauan Asiaticorum Ionem patẽs, & cæterorum Græcorum ab illis deductorum. Pausanias autem in Achaicis ait Xuthum à fratribus Thessalia eiectum, quòd patris Deucalionis totam pecuniam occupasset, qui Athenis fugit, vbi receptus ab Erechteo, eius filiam vxorem habuit, ex qua Ionem & Achæum filios sustulit.

Atticam autem fuisse dictam Ioniam, docet Plutarchus in Theseo, qui cum agrũ Megaricum adiunxisset Attico, celebrem pilam erexit in Isthmo, in qua Orientem versus hoc inscripsit: Hæc non sunt Peloponesus, ast Ionia.

& Occidentem versus, Sunt Peloponesus ista, non Ionia. Sic Athenienses ab Ionibus originem traxerunt, quorum nomine olim censebantur. Ion autem Xuthi filius est ætate minor quàm vt veteribus Ionibus nomen dare potuerit. Sed Græci nulla habita temporum ratione multa mentiuntur. Iones autem ex Asia in Græciam venisse Hecatæus apud Strabonem lib.9. docet. Sed Strabo octauo libro vult Atticam dictam Ioniam ab Ione Xuthi filio, quemadmodum & Pausanias, sequutus eos qui Athenienses hominum primos fuisse prædicarunt. Tubal recensetur in filiis Iapeti, à quo Tubalæos, qui sunt Iberi vel Hispani, putat dictos Iosephus sine vlla ratione. Alij eodem errore volunt Tubalæos esse Italos, qui Hesperiam magnam, dictam posteà Italiam, tenuerint. Septuaginta interpretes pro Tubal dixerunt Θοβὲλ: & Chaldæus paraphrastes idem nomen relinquit in sua versione, quo significarunt Scripturæ sacræ interpretes se ignorare quínam essent Tubalæi. Cæterùm, videmus in ipsa Scriptura ferè coniungi Mosoch & Tubal, maximè apud Ezechielem. vt cap.38, & cap.39. vt citauimus in Magog. Ex quo licet colligere fuisse Tubalæos & Mosochæos vicinos populos, qui ad imperium Gog pertinerent, id est, parerent regibus Asiaticis & Syriacis. Et Mosoch quidem fuisse vicinum Cederenis Arabibus, mox discemus: ex quo non malè colligemus Tubal fuisse Arabiæ & Syriæ vicinum populum. Huc facit quòd Ezechiel cap.32. in funebri Pharaoni planctu, addat illi miseros & infœlices alios principes, qui afflixerant populum Dei, in quibus nominantur Assur, Ælam, Mosoch, Tubal, Edom, Sidonij, & alij vicini Aquilonis incolæ, qui populis terræ Cananææ fuerunt molesti. Vnde illos ad Asiam maiorem pertinuisse videmus. Adhæc Ezechielis cap.17. versu 13. Ionas, Tubal, & Mosoch, videmus ad mercatum Tyriorum solitos conuenire, & vasa ærea, eò comportasse. Quòd si mercaturæ illius temporis nota esset nobis ratio, & sciremus quæ ex quibus regionibus merces solitæ essent cõportari Tyrum, certius aliquid de his populis statuere possemus. Hoc interim nihilominus tenendũ est, Tubal Asiaticum esse populum, non autem Europæum, Hispanum vel Italum, vt hactenus malè creditum fuit.

Mosoch pro Mesech Hebræo, ex versione Septuaginta interpretum diximus, quia illi reddiderũt Μοσόχ. Is verò est sextus in liberis Iapeti: à quo dicta est gens ab illo prognata & deducta, quæ fuit ditionis Gog, vt ex prioribus potuit intelligi. Præter ea verò quæ dicta sunt licet intelligere ex Psal.120. Mesech siue Mosoch Syriæ & Arabiæ vicinũ fuisse populum. Eo enim loco, vt Hebræa habent, sic de miseria sui exilij queritur Dauid: Heu me miserum quia peregrè ago in Mesech, habito in tabernaculis Cedar. Quem locum ita reddidit Chaldæus paraphrastes, O me miserũ, quia peregrinatus sum cum Asianis, habitaui cum tabernaculis Arabum. Septuaginta autẽ malè locum reddiderunt, quos sequuti Latini ita versum hunc conuerterunt: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar. Deplorat autem suam, profugus, conditionem Dauid, quòd inter gentes barbaras Mesech & Cedar, cogatur versari. Vnde apparet ipsum Mesech siue Mosoch, vicinas sedes habuisse Cedræis Arabibus. Qui à Cedar Ismaelis filio nomen suum sortiti, vt est Genes.25.13. Sunt autẽ Cedræi, vicini Nabatæis, vt est apud Plin.lib.5.cap.11. Bona igitur ratione dicimus circunfusas Cananææ fuisse istas gentes, Mosoch, Tubal, Cedar, Magog, quum paruerint Syriæ regibus, id est, ipsi Gog, sicuti prius explicatum fuit. Quare vt falluntur ij, qui quadam vocũ affinitate moti Mesech referũt ad Moschos aut Moschouitas, quia Septuaginta interpretes dixerunt Mosoch, nihil attinet hoc loco pluribus cõmemorare. Satis enim illos arguit Historiæ sacræ ratio, & nominum nulla parte sibi respondentium pronunciatio. In nostris Biblicis Indicibus

dicuntur

dicuntur Cappadoces trahere originem à Mosoch. Sed qua ratione vt nō docetur, sic à nobis istud vt incertum relinquetur, etsi Mazaca vrbem citat Iosephus, testem veteris nominis Mosoch, quo vult dictos Cappadocas.

Thiras Iapeti filiorum septimus nominatur: qui quòd terras à Cananæa remotas & longioribus interuallis disitas obtinuit, non memoratur posteà à Scriptura, in qua ferè vicini & effusi Cananææ populi solent nominari: aut ij qui aduersariorum populi Dei castra sequuti, molestias illi exhibuerunt. Vtrum igitur Thiras genuerit Thraces, sicuti censet Iosephus, affirmare non ausim: & de rebus incertis suum suspendere iudicium, quàm temerè quicquam pronunciare, præstiterit.

Ex filiis Iaphet, duorum tantummodo recensetur genus, nempe Gomeri & Iauani, quòd reliquorum posteri cōtenti parentis sui nomine, nullas præterea sibi adoptarint gentiles appellationes. aut certè Scriptura sacra posteros illorum vno atque eodem voluit comprehensos nomine: quòd apud illos nihil fuerit illustrius capite ipso familiæ, & primo autore originis. Prioris autē Gomeri genus, sic exponitur: Porrò filij Gomer, Aschenez, Riphath, & Togorma.

Aschenez dicitur Septuaginta interpretibus ἀσχανάζ, qui est Hebraicè Ascenaz אַשְׁכְּנַז primus filius Gomer, quem Aschanazæorum parentem dicit Iosephus, quos ait à Græcis appellari Rheginos. à Iosepho dissentit Eusebius, qui Aschanazæos, ait esse gentes Gotthicas. Sed vterque cōiectura sua fallaci visus est: quemadmodum huius ætatis Iudæi, leuibus vsi rationibus, Germanos, quos Alemanos hodie dicimus, appellant Ascenaz, quos, vt ait Elias in Tisbite, Talmud Ierosolymitanum conuertit Gomer & Magog, per Africam & Germaniam. Sed in errore cum cæteris pari versatur Talmud, quod quidem ex ipsa Scriptura intelligitur. Nam Ieremiæ capite quinquagesimoprimo, versu vigesimoseptimo, memoratur Aschenez cum aliis populis ad Medorum regna pertinentibus, in hanc sententiam: Leuate signum in terra, clangite tuba in Gentibus, significate super eas Gentes, annunciate contra illam regibus Ararat, Menni, Aschenez. Quo capite de excidio Babylonis agitur, & gentibus per quas Deus euersurus erat, & deleturus Babylonios. Eodem autem capite docentur Medi, cum sociis & parentibus sibi gentibus ac populis, deleturi Chaldæorū imperium, & Babylonem euersuri. In iis autem populis sunt Aschanazæi, qui socia arma cum Medis tulerunt aduersus Babylonem. Cæterùm Chaldæus Paraphrastes hos tres populos Ararat, Menni & Aschenez, nominat Cardu, Harmeni, & Hadeb. Et Ararat quidem Genes. 8. dixit Cardu, quemadmodum 3. Reg. capite vigesimoseptimo, & hoc loco. pro quo Armeniam nostri dixerunt. In qua arcam constitisse in montibus Carduennis, aiunt nonnulli, alij Gordiæum montem nominant. Harmeni autem ad nomen Armeniæ accedit. Sed quid re vera sit, dicere nō possumus, quemadmodum neque definire quid sit Hadeb. Certum nihilominus est Aschenezæos populos esse in Medorum regnis, qui propterea nihil ad Rheginos, aut Gotthos, aut Germanos pertineant.

Riphath secundus filius Gomer, memoratur tantummodo in hac historia Genes. 10. & 1. Paralip. cap. 1. qui fortè longius à fratribus secesit, & oras occupauit quasdam mundi extremas. Itaque veluti sub alio cœlo agens præteritur in aliis Scripturæ sacræ historiis. Eum tamen nonnulli aiunt nomen dedisse Riphæis, qui posteà Paphlagones sunt dicti. quod vtrum habeat necne, disquirendum aliis relinquo.

Togorma tertius filius Gomer, aliquot Scripturæ sacræ locis memoratur, quem aiunt Tigranæis, qui posteà Phryges sint dicti, originem dedisse. Alij volunt Togormæos esse Turcas, vnde Iudæi Turcarum

imperatorem nominant Togar. Aliis Togorma dicitur Germania, quòd Ezechielis 27. 14. Chaldæus interpres pro hac voce dixerit, Medinath Garmamaja, id est, regionem Germaniam. Talmud Ierosolymitanum pro Togorma, dixit in Genesi Barbariam. Sic in re non explorata & incerta sibi quisque permisit, & licere putauit quod visum esset proferre. Nos autem ex Scripturæ sacræ autoritate hoc statuemus, Togormæos fuisse populos Asiaticos, qui Syriæ & Asiæ regibus paruerint. Nam Ezechielis capite 38. vers. 6. domus Togorma recensetur inter eos populos, quos secum trahit ab bellum Israelitis inferēdum Gogus, imperator Syriacarum gentium. Præterea capite 27. versu 14. eiusdem Prophetæ Ezechielis ita habetur: De domo Togorma equos, equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum. Quo loco Chaldæus reddidit regionem Garmamaja: quam non esse Germaniam ex eo constare potest, quòd nihil potuit esse commercij Germanis cum Tyriis, maximo terræ spatio inter se dissitis. Si quid autem valere possunt hîc cōiecturæ, quia mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex, dicemus Togormæos posse esse Cappadocas, qui mācipia bellovalida & apta producerent in Tyriorum mercatu. Huc accedit quòd mulos plurimos Togormæi adducerent ad mercatum. Habet autem Cappadocia mulas quæ pariant, vt Theophrastus tradit: quòd ibi est animal sui generis, sicuti annotat Plinius lib. 8. cap. 44. Hæc autem, probabilitate quadam ducti, dicimus sine vlla affirmatione rei tam incertæ & obscuræ.

Post filios Gomer, Scriptura recenset filios Iauan hoc modo: Filij autem Iauan, Elisa & Tarsis, Cethim & Dodanim. Hi verò sunt nobis explicandi.

Elisa primus in filiis Iauan ponitur, à quo volunt eos Græcos qui sunt Æoles dicti, traxisse originem. vnà etiam addunt, incolas maris Ionij eodem parente esse prognatos. Apud Ezechielem autem cap. 27. vers. 7. Chaldæus paraphrastes pro Elisa, dicit Italiam. qui locus ita Latinè habet: Hyacinthus & purpura, de insulis Elisa, facta sunt operimentum tuum. Ex historiis autem prophanis scimus purpuram Tyriam fuisse in summo pretio, sed posterioribus temporibus id factum fuit. Neque hoc Ezechielis loco agitur de ea purpura quæ in Phœniciæ litore legeretur: quæ tum illis locis ignota videtur fuisse purpura. Prioribus autem seculis, purpura petebatur à mari Ægeo ad Cycladas insulas: posteà & Getuliæ litoribus fuit reperta, & infinitis aliis locis. Scriptura autem sacra quum de insulis agit, transmarinas ferè regiones intelligit, in quibus maris Mediterranei comprehendit insulas, quas fortè posteri Elisa occuparunt. Vnde etiam insulas fortunatas Græci fortasse dixerunt campos Eliseos ab Elisa, si cui hoc potest videri probabile. Campos enim Eliseos intelligi voluerunt fortunatorum nemorum insulas, & beatorum domicilia, remota à nostro orbe. Et posteri Elisa potuerunt emenso nauibus mari, ad illas oras fuisse profecti quum ex omni antiquitate Gades insulam positam extra fretum Hispanicum & Africum, cultam fuisse intelligamus. Inde longius progressi, occuparunt etiam insulas, quibus reliquerint sui parentis nomen. quorum longam à primis sedibus profectionem extulerunt in maius posteri, & vera falsis admiscentes, longinquas nauigationes ad nouum orbem & alteram retulerunt vitam. Sed hæc vt volet quisque sumat & accipiat.

Tarsis secundus filiorū Iauan, nomē dedit Tarsensibus, hoc est, Cilicibus, qui Tarsum Ciliciæ præcipuam vrbem colunt. Inde Psal. 72. vers. 10. Reges Tarsis & insulæ munera offerēt. Chaldæus reddidit מַלְכַיָא דְטַרְשׁוּשׁ Malkaia detarsus, id est, reges Tarsensium, id est, Cilicum & finitimarum nationum, quæ oram maritimam Syriæ vicinam colūt. Tarsis ergo Ciliciam significat, ad quem Ionas Propheta properabat, delegatū sibi à Deo munus defugiens.

Sic enim Ionæ 1. 3. dicitur: Et ſurrexit Ionas vt fugeret in Tarſis à facie Domini. Et deſcendit in Ioppem,& inuenit nauem euntem in Tarſis,id eſt, quæ petebat Ciliciam. Eo autem loco Chaldæus conuertit, Tarſis mare: quemadmodum & aliis locis compluribus dixit ſimpliciter mare, pro Tarſis Hebraico vocabulo. pro quo interdum Septuaginta interpretes dixerunt Carthaginem. Nam Eſaiæ 23. capite, verſu primo, vbi Hebræi habent, vlulate naues Tarſis, הֵילִילוּ אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ, Septuaginta dixerunt, ὀλολύξατε πλοῖα Καρχηδόνος, vlulate nauigia Carthaginis. Similiter illud Ezechielis cap. 38. verſ. 13. Seba, & Dedan & negotiatores Tarſis, dixerũt Septuaginta, Σαβὰ καὶ δαδὰν καὶ ἔμποροι Καρχηδόνιοι, Seba & Dedan & mercatores Carthaginenſes. Attamen Ieremiæ capite decimo, verſ. 9. pro Tarſis Chaldæus dixit Africam. Item 3. Regum capite decimo, verſ. 22. vbi Latinè ſic habetur: Quia claſsis regis (Salomonis) per mare cum claſſe Hiran ſemel per tres annos ibat in Tarſis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum & ſimias, & pauos. pro Tarſis reddidit Africam Chaldæus interpres: quod loco non conuenit: quia nauigatio illa ſeruorum Salomonis & regis Hiran nequaquam petebat Africam. vel, vt alij volunt, Tunetum, aut Carthaginem, ſed Oceanum Æthiopicum, ad Ophir regionem, vel maris Indici, vel Oceani illius Æthiopici. Nam è Mari rubro, & ſinu Elanitico, emenſo ſinu Arabico, petebant Ophir, quæ fortaſſe eſt Taprobana, aut alia quæpiam aurifera regio, in ea terrarum parte, quam nouum orbem dicimus. Quod quidem licet colligere ex iis, quæ tertij Regum capite nono, verſu vigeſimoſexto habentur in hæc verba: Claſſem quoque fecit rex Salomon in Aſion-gaber, quæ eſt iuxta Aïlath, in littore Maris rubri, in terra Idumææ. Miſitque Hiran in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos, & gnaros maris, cum ſeruis Salomonis. Qui cùm veniſſent in Ophir, ſumptum inde aurũ quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem. Quòd ergo in hac hiſtoria Salomonica dicantur naues regis iuiſſe in Tarſis, id ita eſt accipiendum, vt intelligantur illæ naues petiuiſſe Oceanum, & ipſum mare ſulcaſſe: eo ſenſu quo nos dicimus, *Les nefs de Salomon allerent ſur mer.* Tarſis enim ſignificat Ciliciam, & mare prætentum Ciliciæ & Cananææ, quod Geographi nominant Phœnicium & Syriacum, quódque Scriptura vocat mare Occidentale. Sed præterea notandum eſt, quòd Iſraelitæ qui nullum aliud mare ab illo Tarſenſi, ſiue quo petebatur Tarſis, nouerant, omnia maria vocabant Tarſis, more Ponticorum populorum, qui quòd nullum præter ſuum mare, eſſe crederent, aut id exiſtimarent cæteris præſtare, Pontum vocauerunt ſuum mare per Synecdochen, eodem nomine ſuum mare & cætera maria complexi. Sic populus Dei de nomine maris Tarſis ſibi cogniti, cætera quoque maria nominauit. Quo ſenſu locus etiam ille qui eſt 2. Paralipom. cap. 9. verſ. 21. ſumendus eſt, vbi habentur iſta: Siquidem naues regis ibant in Tarſis, cum ſeruis Hiran, ſemel in annis tribus. Id eſt, naues regis petebant mare, vel Oceanum quóque triennio: qua ratione dicimus, *Les vaiſſeaux de Salomon de trois ans en trois ans alloyent ſur mer, & faiſoyent le voyage de mer, ou des terres neuues.* Hoc eſt quod vult intelligi Scriptura in hac hiſtoria, cùm dicit, naues ibant in Tarſis. Ex qua loquendi formula, illud Pſalmi 47. 6. In ſpiritu vehementi cõteres naues Tarſis, interpretandũ venit. Naues enim Tarſis in Hebraiſmo, ſunt naues veliuolæ, qualium vſus eſt in mari Tarſis. Sic Eſaiæ 2. 16. Et ſuper omnes naues Tarſis, id eſt, nauigia veliuola, qualia ſunt Tarſenſia: vel ſimpliciter, nauigia maritima. Nam & Septuaginta locum illum reddiderunt, καὶ ἐπὶ πᾶν πλοῖον θαλάσσης, & ſuper omne nauigium maris. Eſt igitur Tarſis Cilicia: & mare Tarſis, mare Tarſenſe & Cilicium: item quoduis aliud mare. ex quo naues Tarſis dicuntur, id eſt, naues Tarſenſes, & tales quales

ſunt eæ,quarum vſus eſt in eo mari. Sunt alia quoque ſignificata vocis Tarſis, ſed alterius ſunt loci & inſtituti: quamobrem prætereuntur à nobis in præſentia.

Cethim voce plurali, dicitur tertius filius Iauan. qua voce non tam ille, quàm ab illo profecti & orti populi deſignantur. quos interpretes Septuaginta interdum Κιτ̃ιαίυς, interdum χετ̃ιείμ retento Hebraico vocabulo nominant. Chaldæus quoque paraphraſtes eoſdem Citiæos nominat. Ioſephus autem vult Cethim eſſe Cyprum, in qua veteris appellationis veſtigium ait eſſe vrbem Citium Κίτιον. Sed ex Danielis vaticiniis,& libro Numerorum, qui ſint Cethimi facilè intelligimus & deprehendimus. quos quidem eſſe Romanos & Italos, atque illis adiunctos & vicinos populos, ex hiſtoria & prædictionum euentu colligimus. Et Numerorum quidem capite 24. verſu 24. in vaticiniis Balaam, id apertè docetur, vbi Latinus interpres ita Hebræa vertit non incommodè: Venient in trieribus de Italia, ſuperabunt Aſſyrios, vaſtabúntque Hebræos, & ad extremum etiam ipſi peribunt. Quo loco pro כִּתִּים Kittim, id eſt, Cethim, bene dixit Italiam Latinus interpres. Septuaginta autem habent κιτ̃ιαίυς. Chaldæus verò apertè rem ipſam dixit, interpretatus רוֹמָאֵי Romäæ,Romanos,ad quos ſpectat hoc vaticinium. Latinus etiam interpres, Danielis vndecimo capite, verſu 30. pro Cethim,dixit Romanos, in eo vaticinio quod ad illos quoque pertinet: vbi ita dicitur: Et venient ſuper eum trieres,& Romani,& percutientur:vbi Septuaginta dixerunt κιτιὺς. Hebræi autem & ipſi ſcholiaſtæ Rabini agnoſcunt eo loco per Cethim intelligi Romanos. Quod verò habetur Ezechielis capite 27. verſ. 6. מֵאִיֵּי כִתִּים de inſulis Cethim, Latinus interpres dixit de Inſulis Italiæ. Chaldæus verò de Apulia. Septuaginta ἐκ νήσων τῶν χετ̃ιείμ, ex Inſulis Cethim. quum tamen videatur Propheta in genere agere de gentibus tranſmarinis, vt ita loquamur more noſtro, & inſulanis, *De ceux d'outre mer, & qui tiennent le pays des Iſles*. Hac voce Europæas gentes ſignificans, & accommodans ſe ad ſenſus Iſraelitarum:qui cùm habitarẽt in Continente, & eos populos à ſe diſcretos mari animaduerterent, exiſtimabãt eos omnes eſſe incolas inſularum:quemadmodum & eos quos ad ſe nauibus interdum accedere nouerãt. Et vt Itali hodie vocãt eas gentes, quæ trans alpes colunt has regiones, Tramontanas: ſic Iſraelitæ diſcretos à ſe mari populos, dicebant inſulanos & inſularum cultores. Sunt igitur Chetimi, Itali, & tranſmarini populi, *Les peuples d'outre mer, qui tiennent le pays de Chetim*.

Dodanim quartus Iauani filius, dicitur voce plurali, eadem ratione qua Cethim, qua ipſe Dodan, & orti ab illo populi Dodanim ſignificantur. Hos verò populos eſſe Rhodios nonnulli exiſtimant, quòd 1. Paralip. cap. 1. verſ. 7. ſcribatur, Dodanim & Rodanim. Verùm videtur Dodanim longius profecti, occupaſſe extremas oras Europæ: quòd eorum prætereà nulla ſit in Scriptura mentio, præterquam in enumeratione familiarum Iaphet. Huius tamen vocis Dodanim manifeſta veſtigia apparent in Dodana Epiri. Item vocis Rodanim non eſt obſcurum veſtigium in Galliæ celeberrimo fluuio Rodano. Vt Dodanim tenuiſſe Epirum, & Rodanim in Galliis hæſiſſe ſit veriſimile, quòd ab Hiſtoria ſacris literis prodita nõ eſt omnino alienum. Quæ quidem ita hiſtoriam familiarum Iapeti cõlcudit: Ab his diuiſæ ſunt inſulæ gentium, in regionibus ſuis, vnuſquiſque ſecundum linguam ſuam, & familias ſuas, in nationibus ſuis. Quibus verbis videtur Scriptura ſacra velle ſignificare, inſulas gentium, id eſt, tranſmarinas regiones vt prius interpretati ſumus, id eſt, inſulas maris Mediterranei, & Europam fuiſſe occupatam à filiis Iauan, qui poſtremo loco in hac generis ſerie proponuntur. Nam Gomer cum

cum suis posteris, Aschenez, Riphath & Togorma, (vt tamē nihil de Riphath affirmemus) sub imperio fuerunt partim Medorum, vt Aschenez: partim Syriacorum regum & Asiaticorum, vt Gomer, & Togorma: sub quibus etiam intelleximus esse Magog, Mosoch & Tubal. De Thiras nil certi dicere possumus. Madai autem sedes habuit in Media, & Iauan hæsit in Asia minore cum suo filio Tarsis. Ita reliqui filij Iauan, qui sunt Elisa, Cethim, & Dodanim, populorum Europæorum, & insulanorum maris Mediterranei parentes esse videntur.

Post Iapeti genus sequitur progenies Chami, minimi natu filiorum Noe, quem Scriptura præponit ipsi Semo, in hac generum & prosapiarum recensione, quòd de Iapeto & Chamo plura dicere nō instituerit: sed proposuerit priuatim agere de prosapia Sem, ex qua Christi Iesu Domini nostri secundū carnem genus ducitur, qui est finis Legis, in quem promissiones omnes Dei spectant, in quo & nostra omnium posita est fœlicitas.

Chami autem posteritas & genus ita proponitur Genesis cap. 10. vers. 6. Filij Cham, Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan. Hos quatuor liberos Cham proponit Scriptura, è quibus Mesraim maximè celebris est, propter Ægyptiaci regni potentiam, tum etiam propter populum Dei, quem hospitem habuit per annos ducentos & quindecim. Quamobrem Ægyptus ipsa vocatur terra Cham, Psal. 104. 21. Et intrauit Iacob in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham. Eadem voce intelligitur Ægyptus, Psal. 105. 22, & Psal. 77. 51. Sedes autem & terræ quas occuparunt filij Cham, sunt nobis quærendæ & recognoscendæ.

Chus primus filius Cham, notus est ex multis Scripturæ sacræ locis, in qua frequens est mentio regionis Chus, & populorum Chusæorum, in quorum interpretatione plurimùm erratum est à Iosepho, & Septuaginta Græcis interpretibus, item Latino interprete, & cæteris ferè scriptoribus Ecclesiasticis, sequutis errores priorum. Nam Chus regionem, vbique dixerunt Æthiopiam, & Chusæos interpretati sunt Æthiopes. Qua de re etsi disputatum est iam libro Chronici huius secundo, capite de Paradiso, nihilominus hoc loco res tota paucis repetēda est: atque aliquid est superioribus adiiciendum, quò planius accipiantur omnia, & hic inueteratus & supinus tollatur error, qui est à Iosepho auctus & confirmatus mendaciis audacibus. Ait enim libro secundo Antiquitatum, capite decimo, Mosi dum ageret in Ægypto bellum à Pharaone fuisse mandatum aduersus Æthiopes, quos tandem ipse Moses compulerit in eius gentis regiam, & obsederit. Æthiopum autem illam regiam ait dictam fuisse primùm Saba, deinde Meroën, à Cambysis sorore. Adiungit ad illa, filiam regis Æthiopum Tarbim nomine, dum Moses Sabam obsidet, captam forma & fortitudine Mosis, egisse cum illo de coniugio, & tradenda Meroë. Quorum vtrunque quum obtinuisset Moses, rediit in Ægyptum, cum ingenti gloria. Atque hac ratione, vt vulgò fuit creditum, cōtigit Mosi vxor Æthiopissa. De Chus autem idem Iosephus ait, eum fuisse gentis Æthiopum autorem, cui vetustas aut longinquitas temporis nihil attulerit detrimenti. quòd & à seipsis, & ab Asiaticis populis Æthiopes dicantur Chusæi. Quæ omnia fide carere, ex Sacris scriptis intelligimus. Primùm enim, in Sacra scriptura Chus est Arabia, & Chusæi sunt Arabes, Ægypto finitimi & vicini, vt pòst melius intelligetur. Adhæc Mosi vnica fuit vxor Sephora, ex qua sustulit Gersam & Eliezer: quæ Latinis quidem & Græcis dicitur Æthiopissa, debuisset autem dici Arabs Madianitis. Quòd si quis dicat, multas historias fuisse prætermitas à Mose, quas Iosephus commemoret, hæc sic ille habeat, atque intelligat nullum esse cuiusquam autoris scriptum quod extet, antiquius scriptis

Mosis. Quare veram antiquitatis historiam debuit repetere Iosephus à certis & indubitatis Mosis scriptis. Nec potuit ex vetere memoria quicquam veri prodere haustum aliunde, quum nemo de rebus illius temporis certò quicquam monumentis literarum tradiderit, præter Mosem. Ita si quid alienum ab iis scriptis, aut extra commentaria historiæ illius sacræ traditur de gestis illorum temporum, repudiandū iure venit. Quod quidem dictum volui, propter eos, qui putant Iosephum veram antiquitatis & veteris memoriæ historiam nobis retulisse, & suis libris comprehendisse: ne posthac eius commentis & fabulis, quas habet infinitas, attendant. Et quòd ad Meroen insulam, & eiusdem insulæ vrbem regiam Æthiopum attinet, certè Diodorus Siculus libro primo Bibliothecæ, ait eam sic dictam à Meroe Cambysis matre ibi mortua. Strabo autē Geographiæ lib. 17. ait Cambysem vsque in Meroē progressum, insulæ & vrbi nomen dedisse à Meroe sorore ibi mortua. Sabam autem Strabo & reliqui Historiographi, agnoscunt & tradunt esse regiam Sabæorum Arabum, nihil ad Æthiopas attinentem. Ex mendacio verò Iosephi, qui Saba dixit esse Meroen regiam Æthiopum, ex qua regina Saba venerit ad Salomonem, multi errorē suum de Æthiopibus auxerunt, atque ad id alia pudenda & reticenda adiunxerunt mendacia, scilicet reginam Saba grauidam ex Salomonis congressu, rediisse ad suos Æthiopas, atque inde perpetuata & continuata serie descendisse reges Æthiopum, ad hæc vsque tempora, quibus aiunt Prætoiannem Æthiopum regem gloriari, quòd maioribus sit ortus prognatis Salomone. Sed nos his omissis, non sine sugillatione reginæ Saba confictis, redeamus ad ipsum Chusum Chami primum filium: qui sæpe cum Misraim iungitur in Scriptura, quòd Chus & ipse Misraim propinquas & vicinas regiones obtinuerint. Misraim quidē eam quæ postea Græcis dicta est Ægyptus: Chus autē eam Arabiæ partem, quæ Ægypto est vicina & contigua, & sinum habet Arabicum, quem Mare rubrum vulgò nominant: quemadmodum id ex Zara Chusæo Arabiarum rege, quem vulgò regem Æthiopum dicunt, cuius mentio fit 2. Paralip. 14. colligimus: & ex Sephora Mosis vxore Chusæa Madianite, vt videre licet Exod. 2. 22. Accepítque Sephoram filiam eius, (Raguel sacerdotis Madian) vxorem. & Numer. 12. 1. Locutáque est Maria & Aaron contra Mosem, propter vxorem eius Æthiopissam. pro quo Hebraica habent, propter vxorem Chusæā. Nam vxorem Chusæam ceperat. Ea enim Arabia Chusæa Palestinam attingit, sicuti ex ea descriptione quam habet Plinius libri 5. capite 11. discimus, quæ ita habet: Vltra Pelusiacum (Nili ostium) Arabia est ad Rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem, & beatæ nomine inclytam. Hæc Catabanū & Esbonitarum, & Scenitarum Arabum vocatur. Sterilis, præterquam vbi Syriæ confinia attingit: nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes iunguntur ab Oriente Canchlei, à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus vocatur, alterque Ælaniticus sinus Rubri maris, vergentis in Ægyptum C. L. M. passuum interuallo, inter duo oppida, AElana, & in nostro mari Gazā. Deinde sequenti capite 12. inquit: Iuxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus: namque Palestina vocabatur, qua cōtingit Arabes, & Iudæa, & Cæle, & Phœnice, & quò recedit intus Damascena. hactenus Plinius. Ex quo Arabiam quæ dicitur Scripturæ Chus, intelligimus Cananææ contiguam.

Cæterùm populus Dei nunquam auxiliis Æthiopum credidit se fore tutum aduersus Assyriorum, aut aliorum hostium incursiones. Neque enim auxilia sperare poterant ab Æthiopibus, qui sub alio cœlo agerent, & infinitis terræ spatiis distarent à Palestina seu Cananæa. Itaque quod est Esaiæ 20. 5. Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua:

nemo eſt qui non videat malè poſitam Æthiopiam, pro Chus ſiue Chuſa a regione, id eſt, Arabia propinqua Iudææ, à qua ſperabat auxilium populus Dei, ſicut ab Ægypto. Iam verò malè redditam vocẽ Chus per Æthiopiam cuiuis etiam rudi conſtare poteſt hinc: quòd Nabucodonoſor occupauit regionem Chus, & vicit Chuſæos. Is autem nunquam Æthiopiam eſt ingreſſus: non eſt igitur Chus Æthiopia. Et Nabucodonoſorem nunquam penetraſſe in Æthiopiam, ex Scriptura intelligimus, in qua limes victoriarum Nabucodonoſor in Africa ſtatuitur Seuene, Ægypti poſtrema ora, quæ eſt Syene. Sic enim Ezechielis 29.10. habetur: Idcirco ego ad te, & ad flumina tua, dabóque terram Ægypti in ſolitudines gladio diſſipatam, à turre Syenes, ad terminos Chus. (Latin. Æthiopiæ, dicendum verò fuerat Arabiæ.) Item eiuſdem Prophetæ Ezechielis cap. 30.6. dicitur: Et corruent fulcientes Ægyptum, & deſtruetur ſuperbia imperij eius, à turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum. Paruiſſe etiam regionem Chus ipſi Nabucodonoſor, intelligimus ex capite Ieremiæ 25. vbi gentes, quæ Nabucodonoſori paruerunt, ſigillatim recenſentur, & pro Chus, Hæreb & Hærab, id eſt, Arabiæ, ponuntur. Quòd autem dicitur Ezechielis 30.9. In die illa egredientur nuntij à facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam, & erit pauor in eis in die Ægypti. quàm malè ſit poſita vox Æthiopiæ pro Chus, nemo niſi Geographiæ ignarus non vidit. Nam ex Ægypto non opus eſt nauibus, ad petendam Æthiopiam, quæ deſertis & montibus ſupra Syenem, & circa Syenem diſcernitur ab Ægypto, cui eſt continens ipſa Æthiopia. Sed regio Chus, id eſt, Arabia, quæ ſinu Arabico, ſiue Mari rubro diſcreta eſt ab AEgypto, nauibus eget vt petatur ab ipſa AEgypto. Sic Nabucodonoſor victa & ſuperata AEgypto, nauibus vſus, tranſiit in Arabiam, id eſt, Chus, quæ vires ſuas contulerat cum AEgyptiis, vt ſeſe opponeret Nabucodonoſori. AEgyptios autem & Chuſæos poſteà ſubiecit Deus imperio Nabucodonoſoris. Ex his opinor, & prius commemoratis in Paradiſi tractatione, additis iis quæ mox dicentur in Miſraim, facilè poterit intelligi, Chus dicenda eſſe Arabia non AEthiopia.

Miſraim filius ſecundus Cham, regionem ipſi Chus contiguam obtinuit. Quàm ea ratione Paraphraſ. explicat Eſaias cap. 18. verſ. 1. hunc in modum: Heu terram vmbræ alarum, quæ eſt vltra flumina Chus. Quod quidem Latinus interpres ita reddidit: Væ terræ cymbalorũ alarum, quæ es trans flumina AEthiopiæ. & Septuaginta ſic conuertunt, ὐαὶ γῆς πλοίων πτερύγων, ἐπέκεινα ποταμῶν αἰθιοπίας. Væ terræ nauium alarũ, quæ es trans fluuios AEthiopiæ. Quẽ locum putaui proponendum rationæ terræ Chus, vt eſſet ea notior, tum quòd is locus non intelligatur vulgò, & aliò quàm par ſit referatur. Eſt autem eo verſu & loco propoſita periphraſis AEgypti, quæ mari alluitur, & Nilum in plura brachia diuiſum habet: quò fit vt nauigiis abundet, vnde vocatur terra, ſeu regio nauium alarum, id eſt, nauigiorum alatorum, vt commodè verterunt Septuaginta: vel, vt habetur Hebraicè, terra vmbræ alarũ, hoc eſt, regio, quæ velis abundat, quæ ſunt nauibus pro alis, quibus vmbra quoque adfertur ipſis nauigiis. O te igitur miſeram terram, quæ plena es vmbra alarum ſeu velorum, quæ ſunt nauigiorum alæ, quæ ſita es, & iaces trans flumina gentis Chuſæorum, ſiue Arabiæ. Nam Arabia AEgypto contermina, quæ eſt Chus, habet Gehon fluuium dictum in deſcriptione Paradiſi. Præterea quod ex hiſtoria prophana intelligimus, verſus mare Syriacum habet Lacum Sirbonidem, & ex altera parte verſus Meridiem habet Traianum dictum fluuium, item ſinum Arabicum, ſeu Mare rubrum, & prætetea foſſas manu factas quas Diorygas appellant, quas omnes aquas nomine fluuiorum notat Scriptura. Quòd ſi quis eſt qui exiſtimet AEthiopiæ vocem retinendam in hac inter-

pretatione: quæram ex eo quænam sit illa regio quam notat Propheta, & positam dicat vltra flumina Æthiopiæ? Nam de ignota agi regione dici nequit, quum sequentia eo capite perspicua sint, & eandem regionem dicat nauigiis papyraceis huc illuc legatos dimittere ad diuersas gentes. Esse autem eam trans flumina Æthiopiæ, qui non videt sine ratione dici? Nam Æthiopia est sub Zona torrida: & trans Zonam torridam, aut sub Zona torrida, post flumina Æthiopiæ, quænam quæso regio fuit cognita populo Dei, quum ne ipsam quidē Æthiopiā sub Zona torrida positā nouerit? Quare pro Chus sine ratione positā esse Æthiopiā, nemo est qui nō possit iudicare. Quamobrem ij qui Sophoniæ 2.12. dicuntur Æthiopes, interfecti gladio Domini, qui sunt Chusæi, vt est in Hebraismo, dicendi fuerant Arabes Palestinæ vicini, quibus extrema minitatur Deus, quemadmodum & aliis etiam vicinis Cananææ populis, qui molesti fuerant populo suo. Sed ad Mesraim redeundum est, qui dicitur Septuaginta interpretibus Μεσραείμ, Hebræis autem Misraijm: is verò est parens Ægyptiorum, qui eodem nomine apud Hebræos dicuntur, quo & ipsa regio, quæ Misraijm vocatur ab ipso Misraijm, qui eam occupauit cum sua posteritate regionem: quæ prophanis autoribus multis posteà seculis elapsis, dicta est Ægyptus, ab Ægypto Danai fratre, qui ambo fuerunt Beli Ægyptij filij, quemadmodum tradunt historiæ prophanæ. Belo autem dicitur successisse in regno Ægyptus, qui nomen regioni dedit. Danus autem relicta Ægypto concessit Argos in Peloponnesum, à quo Argiui postea sunt dicti Danai. Quod quidem contigisse existimat Aurelius Augustinus libro de Ciuitate Dei 18. capite 11. temporibus Iosue. Cæterùm Ægypti, quia propter Sacram historiam id refert scire, duæ sunt partes: vna dicta Delta, ex forma triquetræ literæ Græcæ Delta maiusculæ, quam efficit Nilus, quæ dicitur inferior Ægyptus, incipiens à Nilopoli vel Memphi, vbi Nilus sese in varios alueos fundere incipit, & inde posteà sese exonerans, in mare Ægyptiacum effluit septem ingētibus ostiis. Ea verò pars Ægypti, quæ est supra Memphim dicetur superior Ægyptus, siue Thebais, ad Syenem vsque, & Æthiopiæ confinia pertinens. Dicitur autem Thebais, à Thebis vrbe centum portarum, nota Homero, & cæteris veteribus Historicis: quæ eadem Græcis dicta est Diospolis: in Scriptura autem sacra vocatur No-hamon, id est, No multitudinis, siue populosa, & incolarum frequentia tanta, vt fidem excedat. quam Chaldæus paraphrastes, & alij post eum putauerunt esse Alexandriam. Sed illi non animaduerterunt Prophetarum ætate, nusquam extitisse Alexandriam, quæ longo pòst tempore fuerit condita ab Alexandro Magno, ad Maræotim lacum. Inferior autem Ægyptus æstiuo solstitio Nilo inūdatur, cuius aqua, alio tempore deducitur canalibus in hortos & agros, ad eos fœcundandos, quod Scriptura significat Deuteronomij cap. 11. versu 10. in hæc verba: Terra ad quam ingrederis possidendam nōn est sicut terra Ægypti, de qua existi, vbi iacto semine, in hortorū morem aquæ ducantur irriguæ: sed montuosa est & campestris, de cœlo expectans pluuias: quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius semper in ea sunt, à principio anni vsque ad finem eius. In qua interpretatione, quod ad verbum habetur in Hebraico contextu, In qua seminabas semen tuum, & irrigabas pede tuo instar horti oleris, non est ineptè redditum à Latino interprete, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducantur irriguæ. Nam pede suo irrigare dicit Scriptura, rigare semina, petita è riuis aqua. Quod verò de Nilo & Ægypto cecinit Claudianus non erit ab re hoc quoque loco commemorare,

Ægyptus sine nube ferax, imbrésque serenos
Sola tenet, secura poli, non indiga venti:
Gaudet aquis, quas ipsa vehit, Nilóque redundat.

Quo

Quo carmine vocat serenos imbres, Nili inundationem & rigationem, quæ sereno cœlo regionem reficit & recreat, quemadmodum aliis locis, imbres cœlo nubilo, terram humore suo recreant & fœcundant.

Phut tertius filius Cham, aliquot aliis Scripturæ locis commemoratur. Eum verò Iosephus ait dixisse de suo nomine Phutæos, qui posteà mutato nomine sunt appellati Libyes, à Libe Mesrei siue Mesraimi filio. In Mauritania quoque ait esse flumen eodem nomine, cui regio Phute adiacet. Cuius quidem fluuij meminit Plinius in Mauritaniæ descriptione, libri quinti, cap.1. his verbis: Indigenæ tradunt in ora ad Sala C. L. M. flumen Asanem, marino haustu, sed portu spectabile. Mox amnem quem vocant Fut, ab eo ad Dirim, (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit,) CC.M. pass. interueniente flumine, cui nomen Vior. Iam verò apparet ex cap.30. Ezechielis versu 5. Phut fuisse in numero sociorum & fœderatorum cum Ægyptiis, vbi ita dicitur: Chus, & Phut, & Lud, & omnis multitudo, & Chub, & filij terræ fœderis, vnà cum illis, gladio cadent. Vbi Latinus interpres pro Chus, Phut & Lud, dixit Æthiopiam, Libyam & Lydos, quomodo etiam Septuaginta reddiderunt hoc loco, quemadmodum & cap.27. vers.10. quos sequutus est ibidem Latinus. Item Ieremiæ 46. 9. quum Septuaginta tum Latinus pro Phut Libyes dixerunt. Quibus ex locis hoc possumus constituere & colligere, Phutæos & Ludæos Ægyptiorum fuisse socios populos. Lud autem in Africa alius est ab eo qui est in Asia, eiusdem nominis populus, sicuti posteà suo loco dicetur cum Deo.

Chanaan quartus filius Cham, regioni à se & sua posteritate occupatæ dedit nomen: quæ posteà filiis Israel diuino beneficio & priuilegio fuit attributa, ex promisione primùm facta Abrahamo, deinde repetita Isaaco & Iacobo, postmodum confirmata sub Iosue. Inde terra promisionis solet dici terra Chanaan. Cuius quidem limites noscendi sunt nobis, ne Palæstinam, aut Iudæam, aut Samariam, aut Galilæam, putemus regiones alias esse à Cananæa, sicuti quibusdam imperitis videri solet.

Exodi autem capite 23 vers.31. hæc de terminis & limitibus promissæ terræ dicuntur: Ponam terminos tuos à Mari rubro, vsque ad mare Palæstinorum, & à deserto vsque ad fluuium tradam in manibus vestris habitatores terræ, & eiiciam eos de conspectu vestro. Quo loco Mare rubrum intelligit sinum Elaniticum vel Lælaniticum, quo Meridionalis terminus notatur. Mare autem Palæstinorum, vocat mare Mediterraneum, quod Syriacum & Phœnicium dicunt Geographi. quod quidem latus Occiduum definit terræ promisionis. Fluuius verò, per Metonymiam intelligitur Euphrates, qui terminum Orientis designat, quemadmodum Libanus & Antilibanus claudunt latus Septentrionale, quod desertum nominat, quia syluis plenus est vterque mons & feris, locisque desertis, qui sunt incolis vacui. Huic descriptioni congruere videtur locus Psalmi 72. qui ita habet: Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine, vsque ad terminos orbis terrarum. Proponit enim contiguos limites maris gemini, nempe Rubri & Syriaci. Deinde fluuium Euphratem, postremò ipsos terræ fines, id est, saltus Libani & Antilibani, qui sunt feris pleni & deserti. Post deserta autem nulla videtur superesse culta regio, & in desertis videntur esse fines terræ. Numerorum verò cap.34. limites totius agri Israelitici describuntur amplissimè, qui vt intelligantur, repetendi sunt ex Hebræo. Deuteronomij quoque capite 11. versu 14. iidem limites paucis his verbis comprehenduntur: Omnis locus quem calcauerit pes vester, erit vester, à deserto, & à Libano, & à flumine magno Euphrate, vsque ad mare Occidentale, erunt termini vestri. Vbi desertum aliter quàm prius, intelligitur, nempe eremus Arabiæ Petrææ, in qua errarunt Israelitæ. cuius

varia ſunt nomina, pro conditione locorum: nam ibi ſunt deſertum Sin, deſertum Cades, deſertum Pharan, & alia deſerta, quæ claudunt latus Meridionale terræ promiſſæ. Septuaginta autem לְבָנוֹן id eſt, Libanum, interpretantur Antilibanum, qui videtur eſſe mons Hermon. Definitur verò Septentrionale latus Libano & Antilibano, quemadmodum latus Orientale terminatur Euphrate fluuio, & mari Mediterraneo Occidentale, ſicuti id quoque apparet Ioſue capite primo, verſ. quarto, vbi hæc dicuntur: A deſerto & Libano, vſque ad fluuium magnum Euphratem, omnis terra Hethæorum, vſque ad mare magnum, contra Solis Occaſum erit terminus veſter. In hac regione poſteritas Chanaan magna ex parte hæſit, quæ à filiis Iſrael poſteà fuit extincta vel ſeruitute oppreſſa, & cum tempore ex hominum memoria deleta fuit & euanuit.

Ex quatuor filiis Cham, trium genus & propago recenſetur, nempe Chus, Miſraim, & Chanaan. Primùm autem gentes à Chus ortas & profectas commemorat Scriptura, Geneſ. 10. 7. hoc modo: Filij Chus, Saba & Heuila, & Sabatha, & Regma & Sabathaca. Deinde ſequēti verſu dicitur: Porrò Chus genuit Nemrod. Ipſe cœpit eſſe potens in terra. Explicandi autem ſunt iſti ordine, deinde dicendum erit de filiis Regma qui ſunt Seba & Dadan, vt habetur verſu ſeptimo

Saba primus in filiis Chus recenſetur, qui orthographia diſcernitur à filio Regma, qui Saba quoque dicitur, ſed prima litera per ſchin dextrum שְׁבָא cui reſpondet eiuſdem nominis שְׁבָא Saba, filius decimus Iectan, qui pertinet ad genus Sem, de quo pòſt agetur. At hic de quo in præſentia agimus Seba, filius Chus eſt סְבָא Saba, initio per Samech. Is verò dedit nomen Sabæis, qui fœlicem Arabiam colunt. Quod quidem ita habere, ex eo poteſt intelligi, quòd Sabæi Arabum populi propter thura clariſsimi, ad vtraque maria porrectis gentibus habitent, vt ait Plinius lib. 6. cap. 28. Et apud Eſaiam Prophetam Chus, & hic Saba per ſamech in prima litera סְבָא primogenitus ipſius Chus, iunguntur, vt qui vicinas ſedes habuerint. Chus quidem ad Iſthmum, quo mare Syriacum & Ægyptiacum ſummouetur à ſinu Arabico, ſeu Mari rubro. Saba autem, ad ipſum Arabicum ſinum. Nam שְׁבָא per ſchin dextrū, quem commodè ad eius diſcrimen, dicemus Schaba, ſedes habuit verſus ſinum Perſicum, vt ex hiſtoria Iobi poterit cōſtare: in qua Schabæi pecus Iobi abigunt, quemadmodum Caldæi illi finitimi, camelos etiam ipſius Iobi diripiunt. Sabæi autem filij Chus, qui verſus Arabicum ſinum habitant, nequaquam potuiſſent pecora Iobi inuadere, aut ex illis locis in quibus ſedes habebat Iob, prædas poterant agere, tam longo terrarum interuallo ab eo diſiuncti. Cæterùm Eſaiæ capite 43. verſ. 3. ita habetur: Quia ego Dominus, Deus tuus, Sanctus Iſrael, Seruator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, & Chus, (Latin. Æthiopiam) & Saba, pro te. Hîc autem ponuntur ordine gentes vicinæ & contiguæ ipſi Miſraim, id eſt, Ægypto: nempe Chus & Saba. Chus autem Arabia eſt, Peluſio propinqua & ſinu Heroopolitico. at Saba eſt interior Arabia, ad ſinum Arabicum. Ab hoc Saba סְבָא. dicuntur סְבָאִים, id eſt, Sabæi, eadem forma qua à שְׁבָא Schaba, nominantur שְׁבָאִים Schabæi, quos diſtingui oportet ſcriptura, vt in Hebraiſmo, ita & in Latino ſermone.

Sabæorum autē qui ſunt סְבָאִים per ſamech initio, mentio fit apud Eſaiam cap. 45. verſ. 14. in hæc verba: Labor Ægypti & negotiatio Chus (Æthiopiæ Latin.) & Sabaim viri ſublimes ad te tranſibunt & tui erunt. Quo loco ſimiliter iunguntur hi vicini populi, potentia & opibus clari, Miſraim, Chus, & Saba. Vocat autem Propheta Sabaim, id eſt Sabæos viros menſuræ, id eſt,

ſtaturæ

ſtaturæ proceræ; quos ſublimes dixit Latinus interpres. Quod verò citauimus ex Plinio, nempe Sabæos, ad vtraque maria porrectis gentibus habitare, id ita eſt accipiendum, vt intelligamus ad vtrunque mare, quo fœlicis Arabiæ cinguntur latera, quorum vnum dicitur Arabicus ſinus, alterum ſinus Perſicus, ſedes habere Sabæos & Schabæos. quos neque Græci neque Latini diſtinguunt. Qui quidem ad vtraque maria fœlicis Arabiæ ſedes habent, quòd plurimæ Sabæorum gentes ſint ortæ à Saba & Schaba, quas etiam vt contiguas, etſi longè & latè fuſas, coniungit Pſalmus 72. verſu 10. in quo ita Latinè habetur: Reges Tarſis, & inſulæ, munera offerent: reges Arabum & Saba, dona adducent. Ibi autem Hebraicè habetur, מַלְכֵי שְׁבָא וּסְבָא malke Scheba & Seba, reges Schaba & Saba: pro quo dixit Latinus, Reges Arabum & Saba. Itidem eodem Pſalmo Latinus interpres, verſ. 15. dixit: Et dabitur ei de auro Arabiæ, pro eo quod Hebraicè dicitur, מִזְּהַב שְׁבָא mizzahab Scheba, de auro Schaba. Quod quidem notandum eſt diligenter propter eos, qui Schaba reiiciunt in Æthiopiam, & extremas mundi oras, moti Ioſephi ſtulta opinione ſeu potius delirio. quem à vero deerraſſe plurimùm docent hæc Scripturæ ſacræ loca, quemadmodum præter hæc alia quoque, quæ citabuntur in Schaba ſuo loco.

Heuila ſecundus in filiis Chus memoratur, qui quidem prope Schaba verſus ſinum Perſicum ſedes habuit, quæ porrigebantur vſque ad Iſmaelitas incolas deſerti Pharan, & aliorum in Arabia Petræa locorum. Quod intelligitur ex Geneſis cap. 25. verſu 18. vbi hæc dicuntur: Habitauit autem Iſmael, ab Heuila vſque Sur, quæ reſpicit Ægyptum. Certior etiam ſitus regionis Heuila diſcitur ex hiſtoria Saulis, deſignati à Deo ad Amalecitas delendos: in qua hiſtoria id habetur 1. Reg. 15. 7. Percuſsítque Saul Amalec ab Heuila donec venias Sur, quæ eſt è regione Ægypti. Ex quibus locis apparet fines Heuilæorum pertinuiſſe ad Iſmaelitas vſque, atque etiam Amalecitas. Vnde quàm falſa prodiderit Ioſephus de Heuila, conſtat: qui Heuilæos eſſe eos populos Africæ affirmat, qui dicantur Getuli. Quàm etiam fallantur qui iſtam regionem Heuila, ſunt interpretati Indiam, non eſt obſcurum intuenti Scripturæ verba. Quare noſtri Indices Biblici ſunt hac parte emendandi: qui Getulos ex Ioſepho dixerunt eſſe Heuila. Eſt verò alter Heuila filius Iectan, in filiis Sem, de quo poſteà.

Sabatha tertius eſt filius Chus, à quo Sabathenos dictos, ait Ioſephus, qui dicantur Græcis Aſtabari. Sed quínam ſint hi populi, aut vbi gentium agant, diſquirendum aliis relinquimus. Interim id affirmare poſſumus, in Arabia fœlici Metropolim quandam à Ptolomæo nominari Sabbatha, vt populi Sabathæi dici poſsint eſſe fœlicis Arabiæ incolæ, ab hoc Sabatha ſic dicti. quod à vero non abſonum videri poſsit, quum filij Chus conſederint in Arabiis prope ſuum parentem, & Chuſæos ipſorum atauos.

Regma quartus filius Chus nominatur, cuius fit mentio Ezechielis capite vigeſimoſeptimo, verſu vigeſimoſecundo, vbi vocatur Reema. Sed eadem eſt Hebraica ſcriptura, quam variè commutarunt interpretes, quùm Græci tum Latini. Coniunguntur autem apud Ezechielem cum Schaba. Ex quo licet colligere Schaba & Regma, fuiſſe vicinos populos, & Arabiatum incolas, præſertim quum iis tribuantur aurum, item lapilli, & aromata varij generis, quæ ad Tyriorum mercatum deferrent. Quo loco Septuaginta dixerunt vtroſque Sabæos & Regmæos Σάβα καὶ Ῥέγμα.

Sabathaca quintus filius Chus, videtur longius profectus recepiſſe ſe in extremas Arabiæ fœlicis oras, Oceanum verſus. quò factum fuit vt Sabathacæi vix noti fuerint cæteris Continentis incolis, qui Syriam attingerent.

Nemrod ſextus filius Chus, ſeparatim à cæteris recenſetur: vt qui cæteris audacia ſuperior ſtatim tyrannidem arripuerit, nequaquam ſuo gradu contentus in familia paterna: qui eo tempore talis erat, vt qui ætate præiret, is etiam honoris gradu ſuperior eſſet,& lites familiæ componeret,atque familiam regeret. Primùm autem Babylone cœpit regnare, deinde longius protulit imperij ſui fines. Ita prima tyrãnis in ipſa matre confuſionis linguarum eſt orta. Atque legitimi imperij, quod paternum eſſe debet, ius eſt ibi confuſum & peruerſum, vbi audaciæ ſuæ & temeritatis monumenta prima ſtatuerant mortales.

Sequuntur filij Regma,qui ſunt Schaba & Dedan בְּנֵי רַעְמָא שְׁבָא וּדְדָן Bene Rama Sceba & Dedan. Schaba autem filium Regma ſcriptura diſtingui à Saba filio Chus per ſamech, dictum fuit. Nam filius Regma per ſchin dextrum ſcribitur,at filius Chus per ſamech. Quod literarum diſcrimen Græcis & Latinis ignotum,fecit vt vterque Saba diceretur: & ab eis orti populi, Sabæorum indifferenter nomen ſunt ſortiti.Nos autem quia Hebræa iam pluribus,Dei beneficio,ſunt cognita,hac orthographia vtimur,ad diſtinctionem nominum quæ putantur eadem eſſe & paria.

Schaba igitur,id eſt,שְׁבָא Ioſephus Æthiopum voluit eſſe parentem,à quo prodidit Meroen, Æthiopum regiam prius dictam fuiſſe Saba.Sed hic Schaba, nihil habet cõmune cum Æthiopibus, neque cum eorum regia Meroë: quæ quódnam prius habuerit nomen,non memini legere apud probatos autores. Quæ autem dixit hac de re Ioſephus, quàm ſint falſa,ex Sacris ſcriptis intelligitur. Ex quibus id quoque falſò proditum fuiſſe ab eodem Ioſepho diſcetur:ſcilicet reginam Schaba,quæ ad Salomonem venerit,non eſſe profectam à Meroë,aut ab Æthiopia,regione ſuppoſita Zonæ torridæ.Fuit enim Schaba parens eorum Sabæorum,qui propter thura clari & celebres,Latinis æquè ac Græcis noti ſunt.Neque verò Schaba potuiſſe morari in Æthiopia, teſtis eſt locuples Iobi hiſtoria,in qua primo capite,verſu 15.dicuntur Sabæi, id eſt,שְׁבָא Schaba,vt eſt in Hebraico textu,abegiſſe aſinas & boues aratores Iobi: veluti poſteà verſu 17. dicuntur Chaldæi occupaſſe & cœpiſſe camelos Iobi: quaſi Satanas eos populos latrociniis aſſuetos habuerit ad manum, ad ſpoliandum & euertendum ſuis bonis Iobum. Habitabat autem Iobus in terra Hus, quæ complectitur Idumæam, vt pòſt dicetur. cui finitimos fuiſſe Chaldæos ex hac hiſtoria cernimus. Hos autem populos ad ſinum Perſicum ſedes habuiſſe nouimus:idque ex Geographica conſtat hiſtoria. Etſi autem propter aurum,thus,& gemmas,ditiſsimi ſunt Sabæi iſti,nihilominus prædas à vicinis petunt,& latrocinia exercent,ſicuti Plinius id annotat lib.6.cap.28. vt ab iis pecora Iobi abacta fuiſſe non ſit mirum. Verba Plinij ita habent, quum de Arabibus fœlicibus agit: Mirúmque dictu, ex innumeris populis, pars æqua in cõmerciis & latrociniis degit: in vniuerſum gentes ditiſsimæ, vt apud quas opes Romanorum & Parthorum ſubſiſtant,vendentibus quæ è mari aut ſyluis capiunt, nihil inuicem redimentibus.hæc Plinius. Iam verò Schaba parentem eſſe Sabæorum thuriferorum apertè monſtrat locus ille, qui eſt Ieremiæ capite 6. verſu 20.qui ita habet: Vt quid mihi thus de Schaba (מִשְּׁבָא) affertis, & calamum ſuaueolentem de terra longinqua? Idem docetur Eſaiæ cap.60. verſu 60. vbi hæc dicuntur: Omnes de Schaba (מִשְּׁבָא) veniẽt,aurum & thus deferentes,& laudem Domino annunciantes. Ex quibus locis liquet Schaba fuiſſe eius regionis incolã, quæ thurifera eſt,& aurifera regio in Arabia. Itaque quod prius diximus, rectè poſitum fuiſſe poſſumus arguere, nempe Schaba parentem eſſe Arabum Sabæorum ad ſinum

Perſicum

Persicum vergentium: Saba autem autorem etiam eorum esse Sabæorum qui vergant ad sinum Arabicum. Ab ea verò Sabæorũ gente, quæ est à Schaba, profectam esse ad Salomonem reginam Saba, dicimus: quia in Scriptura vocatur regina שְׁבָא Schaba. Quæ quum Sabæorum Arabum ditissimorum princeps esset, magna pompa venit Ierosolymam. quam Scriptura sacra aliis locis vocat reginam Austri, vt Matth. 12. 42. & Luc. 11. 31. quæ quidem venerit à finibus terræ, id est, remotis & longinquis regionibus, ad Salomonis audiendam sapientiam. Sabæa autem Iudææ respectu sita est ad Austrum, & spectat ad Meridiem, dissita longo terrarũ spatio ab ipsa Iudæa: quamobrem regina Saba dicitur venisse à finibus terræ, ad Salomonis intelligendam & ediscendã sapientiã. Et Ioelis cap. 3. vers. 8. minatur Deus se cum hostibus populi sui talione acturũ, & par pari relaturũ, inquiẽs: Et vendã filios vestros, & filias vestras in manibus filiorũ Iuda, & venũdabũt eos Sabæis gẽti lõginquæ, quia Dominus loquutus est. Vbi Sabæos intelligit hos de quibus agimus populos, à Schaba profectos & prognatos. Habet enim cõtextus Hebraicus pro Sabæis לִשְׁבָאִים. q.d. ipsis Schabæis. Quæ igitur à Iosepho malè translata sunt in Indices nostros Biblicos, ex his prolatis Scripturæ locis emendanda erunt.

Dedan siue Dedan filius est alter ipsius Regma, quem ij qui nobis Biblicos Indices construxerunt, sequuti eorum sententiam qui minus consideratè tractarant ista, dixerunt esse parentem nescio cuius gentis Æthiopicæ Occidentalis: credo, quia sibi iam persuaserant Schaba esse Meroen Æthiopicam insulam, cui propinquas sedes obtinuisset Dedan: præsertim quum in Scriptura sacra coniungantur Schaba & Dedan: ita errore vno posito alterum progignente, sic de istis statuerũt. Sed quàm malè talia sint dicta & cogitata, proindéque literis prodita, potest ex eo accipi: quòd si Dedan in Æthiopia Occidua sedes habuisset, difficultatis admodum plenam profectionem, aut nauigationem expertus esset difficilem, vt ad Tyriorũ, qui sunt in Cananæa, mercatum veniret: ac nescio quo præmio aut lucro potuisset excitari, ad tam periculosas & longinquas suscipiẽdas profectiones. Itaque si istis scriptoribus in mentẽ venisset quod apud Ezechielẽ extat, c. 27. vers. 15. Filij Dedan negotiatores tui (ô Tyre). certè quum cogitassent ex Æthiopia Occidua, infinita spatia terrarũ superãda esse, vt petatur Tyrus, aliter sensissent de Dedan: præsertim quũ ad Tyriorũ mercatus aulæa, siue tapeta soliti essent cõportare Dedanij: vt cõstat Ezechielis eodẽ cap. 27. vers. 20. vbi habetur: Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum. Quo loco Tyrum superbam, & mercatorum frequẽtia diuitem cõpellat Propheta: litẽ verò totã, quæ posset exoriri in hac quæstione, dirimet Hieremias Propheta: qui cap. 49. 8. recenset Dedan inter populos Idumææ, inquiens: Fugite, & terga vertite, descẽdite in voraginem habitatores Dedan: quoniã perditionem Esau adduxi super eum, tẽpus visitationis eius. Adhæc Ezechiel 25. 15. dum de vastatione Idumææ tractat, vnà adiungit Dedan. Sic autem locus ille habet: Extendã manum meam super Idumæam, & auferam de ea iumẽtum & hominem, & faciam eam desertam ab Austro (à Theman). Et qui sunt in Dedan gladio cadent. Eo tamen loco Propheta dixit דְּדָנֶה Dedáne. quod Septuaginta reddiderunt Δεδάν. & Chaldæus dixit יָתְבֵי דְדָן iatheβe Dedan, habitatores Dedan. Et R. Dauid Kimhi doctus grammaticus, & in Scripturarum interpretatione diligens, annotat he abundare in fine dictionis: quam ob causam statuitur accentus in penultima dictionis syllaba, inquit. Quod adiungendum putaui eorum causa quibus nota sunt Hebræa, ne vocis nouitate mouerentur. Cuius eadem ratio reperitur in Nob vrbe, quam incolebat Abimelech sacerdos Domini, vt est 1. Samuel capite 21. Ibi enim dicitur לְנֹבֶה Lenóβe, pro לְנֹב Lenob.

In Nob venit Dauid: ficuti cõuertit Chaldæus,& annotauit Kimhi,hic fina se esse Nosepheth,id est,abundãs: quamobrem Latinus malè dixit Nobe,illam vrbem, quum dicenda esset Nob,vt aliis Scripturæ locis nominatur. Sed ad Dedan reuocanda est oratio,quem dicemus esse populum Idumææ,non autem Æthiopiæ,Scriptura sacra nobis id testificante.

Post genus Chus, Sacra scripta nobis proponunt prosapiam Mesraim, Genes.10.13. in hunc modum: At verò Mesraim genuit Ludim,& Anamim, & Nephthuim, & Phetrusim, & Casluhim, de quibus egressi sunt Philistiim & Caphthorim. Hi sunt liberi Mesraim siue Misraim,qui videntur reliquam oram Africæ ab Ægypto complesse incolis, & longius ab Ægypto profecti esse, ad quærendas sibi sedes. Eorum enim rara est aut ferè nulla post hæc mentio in Scriptura,præterquam Philistiim & Caphthorim,qui vicinas populo Dei regiones insederunt.

Ludim tamen memorantur aliquot Scripturæ locis. Sunt autem voces pluralis numeri Ludim, Anamim, Nephthuim, Casluhim, quibus non tam autores generis significantur, quàm populi ab iis orti & geniti. Ludim ergo populi sunt orti à Lud,quos Ieremiæ capite 46.vers.9.Latinus interpres dixit Lydos,sed minus commodè. Lydi enim Asiæ minoris sunt populi,orti vt videntur ab alterius generis Lud: est enim alius Lud in liberis Sem. Qui autem dicuntur Lydi à Latino interprete, pro Ludim, qui sunt Ieremiæ iam dicto loco, videntur esse Africani. quandoquidem sunt in auxiliis & sociis populis regis Ægypti Nechao. Versus autem ille nonus capitis Ieremiæ 46. ex Hebræo ita esset conuertendus: Chusæi,& Phutæi scutati, & Ludæi sagittarij. Quòd verò dicimus Lud fuisse populum Africanum, fœdere coniunctum cum Ægyptio rege,Ezechielis quoque locus,qui est capite trigesimo, versu 6. confirmat,qui ex Hebræo ita est reddendus: Chusæi,Phutæi,& Ludæi, & omnis Arabia, prætereà Cubæi, & omnes fœdere coniuncti cum ipsis Ægyptiis,gladio cadent. De altero verò Lud, qui memoratur in liberis Sem, dicemus suo loco. Iam cæteri Misraim liberi nobis ignoti, prætereundi sunt, & explicandi Philistiim & Caphthorim, vt à Scriptura proponuntur.

Philistiim dicti Latino interpreti, & Septuaginta interpretibus interdum nominati Ἀλλόφυλοι,q.d. externi generis homines,vocantur Latinis Geographis Palestini, & ipsa regio quam colunt, iisdem dicitur Palæstina, quæ est Scripturæ Peleseth,quemadmodum Palæstini dicuntur Hebræis Pelistim: ij autem oram Cananææ maritimam tenuerũt,quæ vergit in Ægyptum: quorum fines describuntur apud Iosuam capite 13. versu 3. Sed locus ille non sat commodè redditus est Latinè, qui ex Hebræo ita est reddendus: A Sihor fluuio, qui spectat versus Ægyptum, vsque ad limitem Aquilonarem Accaronis, reputatur tota illa ora Cananæorum, vbi sunt quinque Satrapæ Palæstinorũ,Gazæi,Azotij,Ascalonitæ,Gethæi,Accaronitæ,item Heuæi. Est autem Philistiim siue Palæstinorum satis frequens mentio in Scriptura, vt de iis plura dicenda nõ sint, hoc vno excepto, quòd intelligendi sunt pertinere ad tribum Iuda & Simeon.

Caphthorim dicũtur Cappadoces ab interpretibus Græcis, quos Septuaginta nominamus, quos sequutus Latinus, similiter reddidit Cappadocas. Sed vtrique malè vocem istam reddiderunt, quemadmodum constat ex Deuteronomij capite secundo, versu 23.quo loco docetur quas terras insederint & obtinuerint Caphthoræi,vbi hæc dicuntur: Heuæos,qui habitabãt in Haserim vsque ad Gazã,Caphthoræi expulerũt.Qui egressi de Caphthor perdiderũt eos,& habitarũt loco eorũ. Ab his Capthoræis videtur originem traxisse Palæstini, quòd Iere.4.4. dicatur Dominus depopulatus Palæstinos,

reliquias

reliquias insulæ Caphthor. Idem videtur dici Amos capite nono, versu 7. quo loco hæc dicuntur: Nunquid non ascendere feci Israel de terra Ægypti, & Palæstinos de Caphthor, & Syros de Kir? vbi Cappadocia pro Caphthor, pariter Cyrene pro Kir, perperam ponitur. Nam Cyrene pertinuit ad reges Ægyptios, ea verò sita est in Africa secundum mare, post Ægyptum & Marmaricam. Kir verò est in Asia sub imperio Assyriorum, quemadmodum ex denunciatione & prædicatione prophetæ Amos constat: apud quem habentur ista primo capite, versu 5. Et transferetur populus Syriæ in Kir, dicit Dominus. Id verò factum fuisse per Teglath-phalassar Assyriorum regem, docet Scriptura, 4. Reg. cap. 16. vers. 9. his verbis: Ascendit rex Assyriorum Damascum, & vastauit eam, & transtulit habitatores eius in Kir, Rasin autem (regem Syriæ) interfecit. vbi pro Kir ponitur Cyrena, in quam nullum ius aut imperium habuit vnquam rex Assur.

Explicato Misraim genere, sequitur prosapia Chanaan, numerosa admodum, quæ describitur Genes. cap. 10. vers. 15. hoc modo: Chanaan autem genuit Sidonem primogenitũ suum, Hethæum, & Iebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum, & Heuæum, & Aracæum & Sinæum, & Aradium, Samaræum, & Hamathæum. Hos vndecim liberos sustulit Chanaan, quos Scriptura populorum ab iis ortorũ nominibus designat: qui quidem maiore ex parte sunt excisi & deleti ab Israelitis Dei mandato. Ac primùm quidem Deus Abrahamo pollicetur se daturum eam terram, in quam eius iussu commigrarunt. Sic enim agit cum eo Deus, Genes. 15. 18. Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Ægypti, ad magnum fluuium Euphratem, Cinæos, & Cenesæos, Cedmonæos, & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque, & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos & Iebusæos. Quo loco fluuius Ægypti accipiendus est, non ipse Nilus, qui rigat & terminat Ægyptum ad Pelusium, sed Sihor fluuius qui spectat Ægyptum versus, quo definitur ad Gazan terra promissionis: quemadmodum id pluribus Scripturæ locis explicatur, & intelligitur etiam ex primi Paralip. cap. 13. vers. 15. vbi dicitur Dauid conuocasse cunctos Israelitas ad reducendam arcam Domini de Cariath-iarim in Ierusalem, finibus & terminis totius regni, & terræ promissæ ibi propositis, in hanc sentẽtiam: Congregauit ergo Dauid cunctum Israel à Sihor Ægypti (quà spectat Ægyptum) vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariath-iarim.

Cæterùm multis Scripturæ sacræ locis declaratur, quínam Chananæorum populi fuerint ab Israelitis deleti. Sed id è duobus, quos proferemus, poterit intelligi. Vnus est Deuteronomij cap. 7. vers. 1. vbi hæc dicũtur: Quum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam ingrederis possidendam, & deleueris gentes multas coram se, Hethæum, & Gergesæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, septem gentes multò maioris numeri quàm tu es, & robustiores te, tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas vsque ad interneciorem: non inibis fœdus cum iis, nec misereberis earum. Alter locus est Iosue capite 3. vers. 10. in hæc verba: In hoc scietis quòd Dominus Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum, & Hethæum, & Heuæum, & Pherezæum, Gergesæum quoque, & Iebusæum, & Amorrhæum. Harum septem gentium sedes vbi fuerint in Cananæa, disci potest ex præliis Iosue, quæ gessit cum his populis. Harum autem sedes describuntur Numerorum cap. 13. ver. 30. his verbis: Amalec habitat in Meridie: Hethæus, & Iebusæus, & Amorrhæus, in montanis: Cananæus verò moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis.

Pherezæi autem non memorantur in genere Chanaan, etsi recensentur

inter populos Cananææ, deuotos à Deo, & internecioni adiudicatos. Itaque quod habetur Geneſ. 13.7. Eo tempore Cananæus, & Pherezæus habitabant in terra illa, in qua agebant Lot & Abraham: videri poterit ſic dictum, vt Pherezæus intelligatur acceſsiſſe nouus incola terræ Chanaã, qui fuerat præteritus in recenſione proſapiæ ipſius Chanaan, quòd fortaſſe fuiſſet ortus ex aliquo poſterorum Chanaan.

Ex poſteris igitur Chanaan vndecim memoratis, quinque fuerunt exciſi, cum ipſo generis principe Chanaan, qui de ſuo nomine vnum conſtituerat, ab aliis diſtinctũ & diuerſum populum. Ij verò ſunt Hethæi, Heuæi, Gergeſæi, Iebuſæi, Amorrhæi, quibus acceſſerunt Pherezæi.

Sidon in cæteris liberis Chanaan notus eſt, qui pertinuit ad tribum Aſer, & finiuit terram promiſſam promontorio ſui litoris, quod Sacra ſcripta vocant Hor, vt eſt Numerorum cap. 34. verſ. 7. vbi Latinus interpres dixit montem altiſsimum, pro Hor monte, ſiue promontorio. Reliquorum liberorum Chanaan rara eſt in Scriptura mentio, præterquam Hemath qui nomen dedit Hamathæis.

Sinæus videtur fuiſſe incola deſerti Sinai, quòd par & ſimilis appareat in vtroque nomine orthographia.

Aradius dicitur Hebraicè ארודי Aruadæus, is Arado inſulæ videtur dediſſe nomen, cuius fit mentio Ezechielis 27. capite, verſ. 8. in deploratione excidij Tyri.

Aracæus qui eſt Hebraïcè ערקי Arcæus, dicitur cõdidiſſe Arcen oppidum, quod eſt è regione Tripolis, ad radices montis Libani.

Samaræus dicitur Hebraicè צמרי Tzemari, Tzamaræus. is fortaſſe (nam nihil præter coniecturam habemus) potuit dediſſe nomen vrbi צמרים Tzemaraiim, id eſt, Samaraim, quæ eſt tribus Ben-iamin: vt eſt Ioſue capite 18. verſu vigeſimoſecundo. Eſt & Samaraiim eadem orthographia, in monte Ephraim, cuius fit mentio 2. Paralip. cap. 13. verſ. 4. quam perperam Latinus dixit Semeron.

Hamathæus dicitur Hebraicè חמתי Hamathi. quod quidem eſt nomen gentile, deductum ab חמת Hamath, quem noſtri partim ſine aſpiratione dixerunt Emath, partim cum aſpiratione Hemath. Interdum enim quùm Latini, tum Græci, quando nomina deducunt ex Hebræo fonte in ſuum vſum, & ea reuocant ad ſuam rationem, commutant Heth, in E tenue. Inde ex חוה Haua, dicunt Eua: ex חנוך Hanoch, Enoch: ex חוילה Hauila, Euila: ex חמור Hamor, Emor. Qua ratione ex חמת Hamath, dixerunt Emath: quæ ſcriptura ſiue literatura frequentior eſt, quàm cum aſpiratione. Ioſephus autem & Hieronymus putarunt Emath eſſe Antiochiam, cognomine dictam Epiphaniam, manifeſto errore, & ignoratione, aut certè incuria geographiæ. Nam Antiochia Epiphania poſita eſt inter Orontem & Marſyam amnes: qui nihil pertinent ad terram promiſsionis. à qua etiam longè ſunt remoti. Cæterùm Zieglerus vir doctus & de Geographia bene meritus, in ſua Paleſtina, interpretatus eſt Emath, Ituræam, idque bona ratione: quandoquidem intelligimus ex Sacris ſcriptis, Emath ſitam eſſe poſt Libanum Scripturæ, qui eſt Antilibanus Septuaginta, Damaſcum verſus, ad Trachonos montes, qui pertinent ad montana Galaad, in quam partem ſpectat Ituræa. Atque id ex limitibus terræ promiſſæ, quæ proponuntur Numerorum capite 34. poteſt intelligi. Neque verò eſt quod ſequamur ſuperiores autores, Ioſephum dico & Hieronymum, qui cenſent Emath pertinuiſſe ad tribum Nephthali, & propterea eſſe in terra promiſsionis. Nam multa

ſunt

sunt quæ id falsum esse conuincunt: & primùm locus ille qui habetur Iosue capite 13. vers. 5. id aperit, vbi hæc dicuntur: Libani quoque regio contra Orientem (nondum diuisa est) à Baal-gad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath, id est, Hebraicè, עד לבא חמת ad lebo Hamath, hoc est, vsque ad cõfinia Ituræ, quæ limitem terræ promissæ definiunt. Præterea autem 1. Paralipom. capite decimooctauo, versu decimo, mittit Tohu rex Emath, filium suum Adoram, ad regem Dauid, vt de pace cum eo ageret, atque illi gratularetur de victoria, quam obtinuerat victo & percusso Adarezer. Non fuisset autem passus eo tempore Dauid, tanto rerum successu, & Dei fauore illum comitante, terras ad Israelem pertinentes ab alienis occupari. Nec passus fuisset Tohu regnare in Emath, si ea pertinuisset ad Israelitas. Et quòd ad Salomonem attinet, qui dicitur 2. Paralipom. cap. 8. vers. 3. abiisse in Emath-soba, & eam occupasse, id ex ea historia quæ est 1. Paralip. cap. 18. est intelligendum: nempe Salomonem, victam à patre regionem sibi vindicasse: quandoquidem Dauid percusserat Adar-ezer regem Soba, regionis Emath, quum pergeret vt dilataret regnum suum, atque id proferret vsque ad Euphratem. Interim autem intactam reliquit Emath, quam tenebat Tohu. Ea autem Emath videtur pertinuisse ad Syriam Damasci, sicuti possumus ex Ieremia colligere, qui cap. 49. 23. ita inquit: Ad Damascũ (hæc dicit Dominus) Confusa est Emath, & Arphad, quia auditum pessimum audierũt. Turbati sunt in mari, (id est, turbati sunt eorum more qui in alto nauigãtes, naufragium ex tempestate sibi instare vidẽt) præ solicitudine quiescere non potuit. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam, quasi parturientem. Ita Emath vicina est Damascenæ regioni, quam Hieronymus putauit pertinere ad tribum Nephthali, vbi erat iuxta sortem filiorum Israel: eo falsus quòd quidem scribitur Iosue cap. 19. vers. 35. quod ita habet in Latina versione: Ciuitates munitissimæ, Assedim, Ser, & Emath, & Cenereth. Quo loco pro Emath, ponitur Hebraicè חמת Hammath: quod Septuaginta animaduerterũt, & dixerũt Ἀμμάθ, non autem Emath, vt solent dicere vbi scribitur חמת Hamath. Quæ duo nomina orthographia differunt in Hebraismo. quod non animaduersum fefellit Hieronymum, & alios minus ad scripturã Hebraicam attentos. Itaque Hammath, siue Ἀμμάθ ex חמת Hebræo, est vrbs tribus Nephthali, sed Emath, id est, חמת est Ituræa, limes terræ promissæ, quà vergit ad Damascum.

Expositis Iapheti & Chami liberi, posteri Sem explicandi veniunt, quem Scriptura sacra postremo constituit loco, dum eius posteros recenset: non quòd postremus sit in filiis ipsius Noe, sed quòd deinceps historiam familiæ ipsius Sem persequi & contexere velit, atque in ea commorari. Est enim Sem generis Hebræi parens, & gentis Hebraicæ autor, & sator, quæ posteà dicta est Israelitica. In qua gente Deus promissiones suas de salute generis humani per Christum suum, tanquam depositas & conseruatas, agnosci voluit. Genesis autem capite 10. vers. 11. genus Sem ita describitur: Filij Sem Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. Hos quinque liberos Semi memorat Scriptura sacra, è quibus duorum tantùm genus describit, Aram scilicet, atque Arphaxad. Vnde intelligimus reliquorum nomine multas & varias gentes contineri, qui sua posteritate Orientem totum propè compleuerint.

Ælam, qui primus in filiis Sem ponitur, nomen dedit Ælamitis, à quibus sunt oriundi Persæ, qui nomen Ælamitarum posterioribus temporibus obscurarunt, constituto Persico imperio, post ruinam imperij illius aurei Babylonici, quod sub Nabucodonosore constitutũ voluerat Deus. Susa autem,

quam Sosan Scriptura nominat, Persarum fuit regia, in regione Ælam, vt est Danielis capite octauo, vers.2. vbi hæc dicuntur: Vidi in visione mea, quum essem in Sosan castro, quod est in Ælam regione. Ex quo intelligimus Persas pertinere ad regionem Ælam, quæ dicitur עילם Hebraicè. Septuaginta verò detracto Aijn dixerunt Αἰλάμ, quos secutus est Latinus interpres. Ælamitas autem quos Scriptura dicit in Actis Apostolorum cap.2.vers.9. ab Ælam, Geographi prophani vocãt Elymæos, & eorum terram Elymaidem, eam distinguentes à Perside. Sed illi vtuntur sua ratione, ignorantes Scripturarum sacrarum historias, quas confuderunt, & ignorantia sua deprauarunt.

Assur secundus in filiis Sem dedit nomen Assyriis, quorum florentes opes, & diuturnum imperium prophana memoratur historia. Sed verendum est ne prophani historici, præcipuè verò Herodotus, Ctesias, Diodorus Siculus, & alij quoque, plus sibi licentiæ in eo imperio describendo sumpserint, quàm par fuerit, &, vt apertius loquamur, mentiti fuerint impudentius quàm decuerit. Quod quidem non ab re dicimus, quum videamus huius ætatis viros doctos, plus fidei iis tribuere, quàm oporteat. Nam vt fuerint florentes Assyriorum opes, non tamen tantæ & tales fuerunt, quantas illas fuisse prædicant historici prophani. quos Scripturæ sacræ testimonio, & aliorum prophanorum, id est, sui ordinis historicorum autoritate coarguere possumus. Scriptura enim, quùm maximè florentes Assyriorum res & opes proponit, quod potissimùm sub Sennacherib contigit, eas tantùm gẽtes proponit quæ Taurum montem vix attingant, & tamen insolentius ibi suas & maiorum suorum victorias prædicat Sennacherib, cuius potens imperium, quod veluti ad summum peruenerat, non ita longo post tempore corruit destructum à Nabucodonosore, & in seruitutem Babyloniorum reductum, quemadmodum ex Historia sacra discimus. Sic autem de suis & maiorum suorũ præclarè gestis rebus & victoriis verba facit Sennacherib, apud Esaiam prophetam, cap.37. vers.11. Ecce tu audisti, (ô Ezechia) omnia quæ fecerunt reges Assyriorum, omnibus terris quas subuerterũt; & tu poteris liberari? Nunquid eos eruerũt dij gentium, quas patres mei euerterunt? Gozan & Haran, & Reseph & filios Eden, qui erant in Thalassar. Vbi est rex Emath, & rex Arphad, & rex Sepharuaim, Ana & Aua? Hæ sunt victæ ab Assyriis gentes, ad ea tempora, quibus maximum fuit Assyriorum imperium: quæ omnes gentes, vt ex Scripturis sacris intelligimus, non excedunt fines Syriæ, quam propè totam occuparunt eo tempore Assyrij, excisa Damasco & Samaria: item rebus Ægyptiorum per Assyrios afflictis, vt ex vaticiniis Ieremiæ, Esaiæ & Ezechielis constat. Quare accedendum est potius Dionysij Halicarnassæi sententiæ, quàm aliis auscultandum. Is enim vero propiora, & Scripturæ sacræ magis consentanea dixit de Assyrio imperio, libro Antiquitatum primo, quo hæc inquit: Antiquum illud Assyriorum imperium, retro ad fabulosa vsque pertingens tempora, modicam quandam Assyriæ partem obtinuit: hoc in Medos translatum, & auctum etiam opibus non longo durauit tempore, in quartam ætatem desinens. Persæ porrò Medis deuictis, Asia quidem penè tota potiti sunt. hæc Dionysius. Cuius testimonio cæteris fides detrahi potest, præsertim quum eodem tempore, quo mira de Assyriis dicuntur, imperia hæc florerent (præter Israeliticum sub Dauide & Salomone) Syriacum, Babylonicum, Arabicum & Ægyptiacum, quæ versantibus Sacra scripta nota sunt.

Arphaxad tertio loco memoratur in filiis Sem, cuius posteà genus ad Abrahamum deducitur, capite Genesis vndecimo. Nostri sequuti Iosephum existimant Chaldæos ab eo duxisse originem, qui ex ea ratione olim dicebantur Arphaxadæi. Sed nihil tale docet Scriptura sacra: qui verò hæc prodiderunt,

runt, possunt videri eo moti, quòd in Arphacsad, thema à quo deducuntur Chaldæi appareat. Nam Chaldæi dicuntur Hebraicè כשדים Casdim: vnde Casdæi & Chaldæi, permutatione & affinitate literarum transeuntium in proximas literas, dicti sunt. Singulare autem est כשדי, Casdi, à כשד: quibus literis partim constat vox Arphacsad: ita enim scribitur Hebraicè, pro quo nos diximus Arphaxad. ארפכשד Arphacsad.

Lud quarto loco ponitur in liberis Sem, à quo Lydos Asiæ minoris populos volunt deductos & appellatos, nominis sono id quodam modo arguente & denotãte. Est autem alius ab hoc inter posteros Misraim nominatus Lud, à quo Ludum iam dicti in prosapia Cham sortiti sunt appellationem: qui quidem Africæ sunt incolæ, & ad aliam orbis partem pertinent. Hic verò Lud filius Sem alias omnino à priore sedes obtinuit, vt qui alterius gentis & generis fuerit. Itaquæ Esaiæ sexagesimosexto capite, versu 19. Tarsis, Phut, & Lud iunguntur, deinde Tubal & Iauan, qui sunt Asiæ incolæ. Latinus autem interpres pro Phut, dixit eo loco Africam: falsus vocis alterius affinitate quæ est Phut. Quam vocem Nahum capite tertio, versu nono reddidit Latinus Africam: quemadmodum antea Phutæi dicti sunt esse Africani. Ezechielis tamen 27. capite, versu 10. iunguntur Paras, Lud, & Phut, qui eo loco dicuntur Tyriis militasse. Sed videntur Tyrij externo vsi milite & mercenario, diuersis admodum vsi nationibus: eodem fortasse more, quo nostri reges, qui Germanos, Italos, Scotos & Gallos, gentes lingua, moribus & habitu differentes, secum in bella ducant. Sic veteris historiæ reges, milite vsi sunt Gallo, Thrace & Græco plerũque. Itaque pari ratione videntur apud Tyros militasse Paras, id est, Persæ, Phut, hoc est, Libyes siue Afri, & Lud, id est, nisi fallimur, Lydi, qui ante Cyri de Crœso victoriam, bellicæ virtutis gloria fuerunt illustres.

Aram quintus nominatur in filiis Sem, à quo variæ posteà sunt gentes ortæ, quæ partim Syriorum nomine dictæ sunt à Græcis, partim in aliorum populorum nobis ignotorum nomen concesserunt. Scriptura autem sacra variè partitur Aram, in terras ab eo insessas atque occupatas. nam frequens est in Scriptura sacra mẽtio Aram Naharaim. Prætereà est alia Aram, quæ cognomen habẽt Padan: item aliæ sunt ab his regiones, Aram Damasci, Aram Nàacat, Aram Soba, Aram Rohob, quæ omnes regiones videntur ad Mesopotamiam, & Cœlesyriam, atque superiorem Syriam pertinere. Fit autem mentio Aram Naharaim, id est, Aram fluuiorum, siue Aram interamnis, vt dixit Marcellinus, quam Mesopotamiam Græci dicunt, quòd media sit inter Euphratem & Tigrim. Deuteronomij capite 23. vers. 4. vbi ita dicitur: Quia conduxerũt Balaam filium Beor de Pethor, Aram Naharaim: quod Latinus conuertit, de Mesopotamia Syriæ. & Iudic. cap. 3. vers. 8. dicitur, Chusan Rasathaim rex Aram Naharaim, quem Latinus interpres nominat regem Mesopotamiæ. qui vers. 10. eiusdem capitis tertij dicitur, sine adiũcto, rex Aran, & à Latino Rex Syriæ. Genesis autem capite 28. vers. 2. mittitur Iacob à patrè suo in Isaac in Padan Aram, id est, in Mesopotamiam Syriæ, quæ capite sequenti 29. Genes. dicitur terra filiorum Orientis. Et Genesis 33. cap. vers. 18. posteà dicitur Iacob reuersus incolumis de Padan Aram: quam Latinus dixit Mesopotamiam Syriæ: quemadmodum eam regionem sunt interpretati Septuaginta. Quare eadem regio videri potest esse Aram Naharaim, id est, Syria fluuiorum, siue interamnis Syria, quæ est Græcis Mesopotamia: & Padan Aram, aut certè Padan erit nomen certæ regionis in Mesopotamia, vt colligi potest ex Genes. 48. 7. vbi inquit Iacob: Quum redirem de Padan Aram, Rachel mortua est in terra Canaan. Cæterùm Aram Damasci fit

mentio 2. Regum capite octauo, versu 6. Item Aram Naaca, 1. Paralip. cap. 19. versu 6. Adhæc 2. Regum memoratur Aram Soba, & Aram Rohob. quæ regiones videntur esse Syriæ, longius paulò remotæ à Peræa, id est, regione Galaad, quæ est duarum tribuum, Ruben & Gad, & dimidiæ tribus Manasse.

Filij Aram sequuntur, qui his nominibus dicuntur, Genes. cap. 10. vers. 23. Hus, & Hul, & Geter, & Mes. Ex his quatuor, vnum ex Scriptis sacris nouimus, nempe ex historia Iob, qui eam regionẽ tenuit, cuius posteà fuit Iobus incola, quæ dicta est ab eius nomine Hus. Iob. 1. cap. vers. 1. Vir fuit in terra Hus, Iob nomine. Vbi verò terrarum fuerit regio Hus, discimus ex Ieremiæ Lamentationibus. In quibus capite 4. vers. 21. dicitur: Gaude & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebriaberis atque nudaberis. Septuaginta autem interpretes & Latinus, hoc loco vocem Hebræam reliquerunt, quemadmodum & in Iobi historia. Sed Ieremiæ cap. 25. vers. 20. pro regibus terræ Hus, Latinus dixit reges terræ Ausitidis. Est igitur Hus regio Syriæ vel Arabiæ, quæ dicitur Scenitis, cuius pars est Idumæa, vergẽs ad Chaldæam & Sabæam, vt ex ipsa Iobi historia apparet, quum Chaldæi & Sabæi bona Iobi deprædentur.

Hul, Gether, & Mes, quibus locis consederint, aut quas regiones occuparint, ex Scriptura discere non possumus. Itaque nihil certi de his proferre possumus, quos aliis propterea disquirendos relinquimus, inter ipsas Syriæ regiones, multis & variis nominibus & locis, ac tetrarchiis distinctas.

Arphaxadi posteritas posteà describitur vers. 24. capitis 10. Genes. hoc modo: At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natique sunt Heber duo filij: nomen vni Phaleg, eo quòd in diebus illius diuisa sit terra: & nomen fratris eius Iectan, qui Iectan genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Iare, & Adoran, & Vzal, & Decla, & Hebal, & Abimael, & Saba, & Ophir, & Heuila, & Iobab, omnes isti filij Iectan. Horum verò parens Heber, alio loco dictus est nobis, scilicet lib. 3. cap. 3. de quo propterea nihil hîc dicemus.

Iectan duos habet in sua familia eiusdem nominis, cum filiis Chus, qui sunt Saba & Heuila: sed hi distinctas & diuersas à superioribus familias constituerunt: quemadmodum id Scriptura innuit, quæ liberos Iectan ait regiones obtinuisse, quæ sunt à Messa, pergentibus ad Sephar montem Orientalem, id est, montana Sephar petentibus, quæ sunt in Oriente. Cæterùm vt posteri Chus, Saba, & Schaba, Sabæos de se progenuerunt porrectos ad vtraque maria, quibus Arabiæ cinguntur latera, ita Saba filius Iectan, præterea Saba is, qui in filiis Abraham ex Cetura natus, idem etiã sortitus est nomen, Sabæos de se ortos reliquerunt. Et Saba quidem Abrahamo natus ex Cetura, videtur Sabæos Persis proximos cõstituisse, quos Dionysius libello De situ orbis, hoc versu commemorat:

Πρῶτα σάβαι, μετὰ τούσδε πασαγάρδαι, ἄγχι δὲ τάσκοι. id est,

Primùm Sabæi, post hos sunt Pasagardæ, prope verò hos sunt Tasci. qui Persidis sunt populi, ad quas cõcessisse videtur Saba Arahami: quòd is cum cæteris fratribus dicitur emissus ab Abrahamo ad plagam Oriẽtalem. At verò Saba filius Iectan, videtur longius progressus, Sabæos Indicos progenuisse. Sunt enim & in India Sabæi, quorum meminit in descriptione Indiæ Dionysius libello De situ orbis, eo versu:

Τῶν δὲ μέσσοι ναίουσι σάβαι, καὶ ταξίλοι ἄνδρες. id est,

Horum medij habitant Sabæi & Taxili viri. Itaque varia populorum Sabæorum esse genera mirum videri non debet, quum varia familiarum illarum, siue gentium capita memoret Scriptura, & diuersas eodem nomine gentes

agnoscat

agnoſcat prophana hiſtoria. Ioſephus autem cenſet hos omnes poſteros Iectan, regiones occupaſſe quæ ſunt à Cophene flumine Indiæ, vſque ad Aſſyriam. quod cur ita cenſeat aliis æſtimandũ relinquo. Cæterùm fluminis Cophenes meminit Euſtathius, interpres Dionyſij geographi, qui libellum de ſitu orbis conſcripſit: qui fluuium Cophen à Dionyſio, in deſcriptione Indiæ poſitum, ait vocari Cophonem ad Ariſtotele libro de rebus geſtis Alexandri quinto. Strabo verò libro 15. Cophen eum nominat fluuium, qui Choaſpem recipit. & paulò pòſt ait, poſt Cophen fluere Indum.

Ophir nominatur pluribus locis in Scriptura, propter auri quod eius regio habuit præſtantiam. Ab Ophir autem aurum quod defæcatiſsimum & puriſsimum eſt, dictum volunt obrizum q.d. ophirizum, tanquam ab Ophir inſula petitum. Quid verò ſit aurum obrizum docet Plinius lib. 33. cap. 3. his verbis: Auri experimento ignis eſt, vt ſimili colore rubeat quo ignis, atque ipſum obrizum vocant. hæc Plinius. In hiſtoria autem Salomonis, quomodo peteretur Ophir, & quantæ inde aduehe rẽtur opes, declaratur 3. Reg. cap. 9. verſ. 26. in hanc ſententiam: Claſſem quoque fecit rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore maris rubri in terra Idumææ. Miſitque Hiran in claſſe illa ſeruos ſuos nauticos, & gnaros maris, cum ſeruis Salomonis. Qui cùm veniſſent in Ophir, ſumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum detulerunt ad Salomonem. Fit etiam mentio auri Ophir Iobi capite 22. verſ. 24. Item Pſalmo 45. verſ. 10. quibus locis Latinus interpres & Septuaginta ſumpſerunt Ophir, non pro nomine proprio, ſed appellatiuo. Chaldæus autem paraphraſtes proprium eſſe nomen intellexit, & propterea reliquit Ophir. Item 1. Paralip. 29. vbi Dauid congeſtam à ſe, pro ædificatione Templi, materiem filio proponit, ſic ait verſ. 4. Tria millia talenta auri, de auro Ophir & ſeptem millia talentorum argenti probatiſsimi, ad deaurandos parietes Templi. Cæterùm vbi ſit Ophir, & quod nomen habeat hodie, dicere non poſſumus, quanquam ex noſtrorum nauigationibus diſcimus auriferam quandã eſſe inſulam in Oceano noui orbis, quam vocant Zaffala, ex qua vis auri infinita petitur, quòd ibi ſint aurifodinæ fertiles, & faciles effoſſu. Ea autem inſula non ſine periculo petitur, piratarum ratione, qui auro, & iis qui aurum exportant, inſidiãtur. Sit autem Ophir, Zaffala nécne, aut Taprobana, aut alia Oceani Æthiopici, vel Indici inſula, pro certo affirmare non poſſumus. Reliquorum filiorum Iectan nihil ad nos certi, præter nuda nomina ex Scriptura peruenit, quamobrem illa prætermittimus, vt nobis incognita.

Antequam autem locum ad geographiam pertinentem concludimus, non eſt id prætereundum quod Ioſephus prodidit de liberis Abraham ex Cetura ſuſceptis, contra Scripturæ ſacræ autoritatem, in quo vt falſa prodidit, ita multos fefellit, & in errorem induxit. Ait enim illos regionem Troglodyticam occupaſſe, & quidquid Arabiæ fœlicis pertinet ad Mare rubrũ. At Scriptura ſacra de his ita loquitur Geneſ. 25. capite: Et dedit Abraham cuncta quæ poſſederat Iſaac, filiis autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo, dum adhuc ipſe viueret, ad plagam Orientalem. Hæc de poſteris Arahami, qui non comprehenduntur Hebræorum nomine, inquit Scriptura. Quantum autem diſtet plaga Orientalis, quæ ita dicitur reſpectu loci, quem incolebat Abrahamus, à Troglodytica regione, nihil attinet hîc pluribus dicere: quum Troglodytica regio ſit in Africa, proxima Æthiopibus: Orientalis autem plaga, de qua agitur in hac hiſtoria, ſit ea mundi ora, quæ ſpectat ad Chaldææ plagam Oriẽtalem, & ad Perſidem, à qua Magi profecti, dicuntur veniſſe ab Oriente, Ieruſalem. Illud quoque quod Ioſephus tradit de Africæ appellatione, quàm ſit nugatorium, ex hac

historia apparet. Ait enim Epher filium Madian Abrahami nepotem, quem Aphren nominat, petiisse cum exercitu Libyam, ibíque posteà consedisse, & mutato nomine, Libyam ipsam posteà dictam fuisse ab illo Aphricam, quum ex Scriptura sciamus Madian cum suis liberis Arabiæ partem tenuisse, proximam terræ promissionis.

Atque hæc quidem habuimus quæ de posteris Noe diceremus, quos Deus à terra Sennaar, aggressos constructionem turris Babylonicæ disperfit in varias mundi plagas, ad complendum habitatoribus orbem ipsum. Et vt plures in hac orbis partitione, veterum errores demonstrauimus, Dei verbo nos ad id deducente, ita non est prætereundus nostrorum error, qui recentiorum Geographorum autoritate confirmatus, in pluribus hæsit codicibus de Melita insula vicina Siciliæ, ad quam naufragio eiectum fuisse Paulum Apostolum existimant: quum ex ipso Scripturæ sacræ contextu in aliam longè insulam, ab ea quæ vulgò creditur, fuisse expulsum discimus. Et ne in hac re longiores simus, & quum noua proferamus, aliena videamur à vero dicere & sentire, age spectemus ipsius Scripturæ sacræ verba, quæ Actorum Apostolicorum capite decimoseptimo habentur. Et eo quidem cap. 17. docetur Centurio, cui traditus fuerat Paulus deducendus Romam, plus fidei nautis habuisse quàm Paulo, suadenti vt hibernarent in Creta. vnde naufragium eo capite descriptum contigit, quo declarat Apostolus omnes in quandam insulam eiiciendos, vt habetur vers. 26. Insequenti autem versu 27. docetur quartadecima nocte, ex quo iactari tempestatibus cœperāt, eos fuisse in mari Adriatico, in quo naui fracta eiecti fuerunt omnes in insulam eius maris Adriatici, quam intelligunt posteà dici Melitam. Est ergo Melita insula, in quam cum reliquis qui vehebantur eadem naui, fuit eiectus Paulus, in mari Adriatico. in quo Ptolomæus post Corcyram, quæ veluti fauces Adriatici sinus occupat, collocat Melitam, aut Meladam, quæ longè alia est ab eiusdem nominis insula Melita, quam dicimus hodie Maltham: quæ quidem in mari Africo versus Siciliam iacet. Quod autem induxit Geographos huius temporis, & nostrorum plerosque, vt crederent Apostolum Paulum naufragio eiectum fuisse in Melitam insulam, quam Maltham hodie vocant, id opinor in causa fuit, quòd non intellexerunt quid valeret vox Syrtis, quæ versu eius capitis 17. ponitur, vbi dicitur: Timentes ne inciderent in syrtim. Existimarūt autē syrtis vocabulū eo loco pertinere ad eos sinus Africæ periculosos & vadosos, quibus Syrtium est nomē. atque ita esse declarāt annotationes in eum locū, quæ dicit Syrtim esse sinū in Africa. Id verò quum arripuissent, & sibi persuasissent, putauerūt Apostolū fecisse naufragiū in mari Africo, atque inde fuisse delatū in Melitā eam, quæ in illo mari est sita, & tamen inde abiit lōgissimè, vt debuerit potius eiici in Africæ litus, quàm deferri inde ad Melitam. Sed debuerāt spectare contextū versus 27. quo disertè docetur naufragium cōtigisse in mari Adriatico, quod longissimè abest ab Africo. Et quòd ad vocem syrtis attinet, intelligendum est syrtim significare loca vadosa, in quæ pulsa nauigia posteà absorbētur: dicitur enim σύρτις à Græco verbo σύρω, id est, traho. Nam eiusmodi loca destituta aquæ copia, veluti trahunt & retinent ad se pulsas naues, quas tandem absorbent, arena ipsa cedente ponderi more luti, & terræ dilutæ multa aqua, quæ pondera ipsa admittit & recipit, atque intra se recondit. Et nos syrtes dicimus, *sablons mouuans*. Quia verò in illis finibus prætentis litori Africæ, talia sunt pericula, iis Syrtis minoris & maioris appellatio est tributa. Sed in hac historia naufragij Melitensis, vox syrtis nō est loci nomen proprium, sed nomen est appellatiuum, quo periculum loci vadosi designatur in mari. Quod quidē ex eo Virgilij versu, qui est Æneidos primo, in naufragio Æneæ, potest intelligi: vbi voci Græcæ Latina est

est coniuncta,quæ idem significat cum Græca.versus autem sic habet:

In breuia,& syrtes vrget,miserabile visu.

Syrtes enim sunt breuia, & vadosa loca, sicuti iam dictum fuit. Qua voce Latina, reddenda est hoc loco Græca, & tollenda de sinu Africo annotatio. Contextus ergo hic Latinus, Timentes ne in syrtim inciderent, ita reddendus est: Timentes ne in loca vadosa & breuia inciderent. Et in vernacula interpretatione ita commodè locus reddi poterit: *Craignans de tomber en des sablons mouuans.*

Præterea tabulæ Geographicæ quibus exponi solet illa Pauli Apostoli nauigatio,& deportatio Romam,sunt emendandæ,& à Clauda insula,nauis est deducenda in sinum Adriaticum, non autem in Africi litoris sinus:& in litore Melitæ insulæ, quæ est post Corcyram, quam vocamus hodie *Corfou*, naufragium depingendum est. Esse verò Melitam insulam in mari Adriatico,præter Ptolomæum,declarāt Stephanus de vrbibus & Plinius.Stephanus quidem ita inquit: Μελίτη, νῆσος μεταξὺ ἠπείρου καὶ ἰταλίας. ὅθεν τὰ κυνίδια μελιταῖα φασίν. id est, Melita,insula est inter Epeirum & Italiam,vnde catulos Melitæos dicunt. Plinius verò lib.3.cap.26.inquit,Ab his Corcyra Molæna cognominata,cum Gnidiorum oppido, distat XXI. millib.pass. inter quam & Illyricum Melita. Vnde catulos Melitæos appellari, Callimachus autor est. hæc Plin. Ea verò est Melada, quæ non est ignota nostris Geographis. Ex hac autem Melitæ insulæ notatione,quæ est in sinu Adriatico, imposturæ illæ vendentium Romæ, & per totam Italiam, terram petitam, vt aiunt,à Pauli statione in Melita insula maris Siculi, quàm vanæ sint, constare poterit: item quàm sint nugacia,quæ dicuntur de templo Iunonis, quod cōmutatum sit in Pauli templum,ratione naufragij istius,apparere vel cæcis potest. Sed Satanas hac impostura detecta, facilè nouis mendaciis vetera tuebitur sua strategemata, apud eos qui mendaciis & imposturis delectantur. Faxit autem Deus pater misericordiarū, vt tenebrarum & mendaciorum ille princeps, breui conteratur sub pedibus piorum, per Iesum Christum Dominum nostrum. Ita sit. Nunc autem pauca de nostris Francicis regibus, eorúmque temporibus, item de nostra Francica origine dicenda sunt, ne quum aliarum gentium ediscamus & diligenter inuestigemus historias: de nostris si eas intactas relinquamus,malè meriti,aut parum solliciti esse videamur.

De Francorum origine. Cap. VII.



Rancorum vnde sit ortum nomen,aut qua gente Franci ducant originem,nequaquam Historicis inter se conuenit,aliis alia tradentibus atque affirmātibus. Ac Antonium Sabellicum doctum hominem, & in historia diligentem hac parte mirari licet, qui Enneadis 10. lib.3. Francorum appellationem videtur ab Italica voce deducere: quasi nomen iis dederint Itali. Sic enim ait quum de rebus agit Francicis: Francos Itali liberos appellant. Nostris autem vetustioribus historicis, vt meliorum literarum ignaris est danda venia, si Francorum appellationem,partim Latinam,partim Græcā esse prodiderint: quum omnia sibi vel à Græcorum, vel Latinorum fabulosis & parum certis scriptis repetenda esse putauerint. Et è nostris quidem Ado Viennēsis,cuius est excusum annis superioribus Chronicon cum Gregorij Turonensis historia Francorum, Parisiis apud Morellium, vult Francos ab imperatore Valentiniano donatos hoc nomine,propter egregiè nauatā pro Romana repub. operam,aduersus Alemannos,inquies:Francos lingua Attica Valentinianus Imperator,

à feritate & duritia, atque audacia appellari primus voluit. Quia verò in Adonis sententiam pedibus eunt plerique non satis acuti, ea mihi coarguenda videtur. Sic enim existimant, atque ita in animum inducunt suum, Francorum industriam & audaciam, primùm Romanis sub Valentiniano fuisse cognitam, eiúsque gentis id nomen tum primùm vsurpatum fuisse. Quod quàm sit à vero dissentaneum, Romana declarat historia: quæ Francos iam inde ab Imperatore Decio Romanis cognitos fuisse asseuerat. Peruenit autem Imperator Decius ad annum domini 253. & ex eo tempore sæpius in historia Romana memorantur Franci. Nam Trebellius Pollio in Gallienis ait Posthumum Galliarum rectorem adiutum Celticis & Francicis auxiliis, bellum fecisse Gallieno. Deinde in eadem historia ait Gallienum Romæ triumphum instruxisse, in quo simulatæ gentes ibant, Gotthi, Sarmatæ, Franci & Persæ.

Vopiscus etiam in Aureliano, ait eum quum tribunus esset legionis sextæ Gallicanæ, apud Moguntiacum, Francos vagantes per totam Galliam sic afflixisse, vt trecentos ex his captos vendiderit sub corona, septingentis aliis interemptis. Francorum deinceps multa est in vitis consequentium Imperatorum mentio, vt Floriani, Probi, Proculi, Diocletiani, Constantini Magni. In Constantij verò palatio Francorũ multitudinem floruisse autor est Ammianus Marcellinus, libro decimoquinto suæ historiæ. Qui omnes Imperatores Valentinianum maiorem antecesserunt, quũ superstes Constantino & Constanti fratribus suis Constantius, Iulianum apostatam successorem habuerit: quo à Persis occiso, Iouinianus imperium obtinuit. Iouiniano autem successit Valentinianus maior, ad quem cur Francorum appellationem referre debeamus, non video, præsertim quum eorum nonnulli qui de rebus Francorum scripserunt, ante Valentiniani tempora vixerint: quemadmodum id ex eorum scriptis constare potest. Sed vt cæteros prætereamus autores, qui fabulas nobis potius quàm historias reliquerũt, Hunnibaldi veteris historici Francici acquiescemus testimonio: qui Francos ait nominatos fuisse à Franco Antharij Sicambrorum, qui posteà in Francorum nomen concesserunt, regis filio: quod factum fuisse idem author in historia sua prodidit anno ante natum Iesum Christum Dominum nostrum vigesimoquarto, sub Octauiano Augusto, Romano imperatore. Ita longè vetustior est, quàm vulgò sit creditum, Francorum appellatio.

Hunnibaldus autem regis Clodouei tempore claruit, qui libris octodecim Francorum res gestas persequutus est, historiam suam exorsus ab anno ante natiuitatem Christi Domini quadringentesimo quadragesimo: quod tempus est inchoatæ monarchiæ Persicæ, & liberati Babylone populi Dei, quam perduxit vsque ad vltimum annum Clodouei, qui fuit Dominicæ natiuitatis annus quingentesimus decimusquartus. Quemadmodum eiusce rei fidem nobis facit Tritemius abbas Spanheimensis in regum Francorum historia, quam ex Hunnibaldi scriptis excerptam nobis prodidit. Quòd autem ad Sicambros attinet, quorum regem Antharium fuisse diximus, id animaduertendum est, eosdem illos fuisse cum iis qui dicuntur hodie Franci, sicuti possumus id confirmare ex Gregorij Turonensis historiarum libro secundo: ne quis Hunnibaldi eleuandam esse autoritatem existimet. Docet autem Gregorius Turonus, Remigium Episcopum Remorum, quum Clodoueum regem esset baptizaturus, his ad illum verbis vsum fuisse: Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, incende quod adorasti. Nulli autem dubium est Clodoueum, qui primus ex Francis regibus Christianismum professus est, fuisse Francum & Francorum regem, quem tamen Sicambrum appellat Remigius: ex quo Sicambrorum inter Francos illo tempore nondum fuisse obliteratum nomen apparet, quod Francis etiamnum familiare & honorificum

norificum erat illo seculo. Veteres autem Sicambrorum reges fuisse in Germania, vbi hodie sunt Gueldrenses, ex Ptolomæi Geographia discimus: quibus locis Francos consedisse proxime Rheni ostia, & regiones eas tenuisse quas Frisij Occidentales & Gueldrenses, item Hollandi occupent, loquuntur historiæ. At Hieronymus Stridonensis, qui claro iam Francorum nomine obiit sub Pharamundi tẽpora, in vita Hilarionis, inquit: Inter Saxones quippe & Alemannos, gens eius (Candidati) non tam lata quàm valida, apud historicos Germanica, nunc verò Francica dicitur. Ita Germanos origine fuisse Francos, quum fuerint Sicambri, & ea loca tenuerint quæ Rheni ostiis sunt vicina, constare puto. Huc accedit, quòd veteres nostrarum rerum Historiographi, Sicambriam dicunt antiquissimam fuisse Francorum Coloniam: qua relicta aiunt eos ad ostia Rheni concessisse, atque inde in Gallias superato Rheno commigrasse. Ignoratione autem Geographiæ, Sicambriam, id est, Sicambrorum regionem, veteres illi non satis eruditi historici, statuerunt ad Meotides paludes, eámque putarũt fuisse quandam vrbem, è qua fabulantur Sicambros siue Francos profectos, ad Rhenum tandem consedisse, & sedes sibi quæsiuisse posteà, partim in Galliis, partim in eo tractu, qui Franconiæ siue Franciæ Orientalis nomen obtinuit. Quanquam alia traduntur de Thuringis & Frãcis ab iis aduocatis, ad tuendũ illum limitem aduersus Saxones. Quòd autem nonnulli Francos Straboni cognitos fuisse existimant, eósque ab illo collocari dicũt inter Noricos & Vindelicos, id quamobrem proferãt non satis assequor. Nisi fortè eos esse Francos existimant, quos libro quarto Strabo βρέγχυς nominat. Qui fortasse fuerunt ij, quos Latini Breucos dixerũt. Sed nos eam rem doctioribus examinãdam relinquimus, quanquam ex Germanicæ prolationis vitio intelligere possumus, Francos legisse Germanos, qui hoc prodiderũt, pro βrenchis seu Breucis. Stephanus verò libro De vrbibus, ex Parthenij Phocæi lib. I. φράγχυς, id est, Francos memorat, quos Italiæ populos Alpibus vicinos dicit. Græcis autem res nostræ nõ satis notæ fuerũt, vt ab iis historiarum nostrarũ veritas peti debeat, etsi Alpinas regiones à nostris occupatas fuisse proditur multorum historiis.

Sic autem de nostra origine Francica statuendum putamus, eam ad Germanos referendam esse, quum Sicambri fuerint Germani, quibus mutandi nominis causam attulit, vel propter virtutes, aut suorum amorem, vel etiam tyrannidem, Francus regis Antharij filius, à quo qui prius Sicambri dicebantur, posteà Franci sunt nominati. Atque id quidem plurimis accidisse gẽtibus vt à suis principibus sortirentur nomina, passim testantur historiæ. Sic enim à Teucro, Teucros, & à Græco rege, Græcos, atque ab Italo nomẽ mutuatos fuisse Italos accepimus. In sacris autem oraculis videmus gentes omnes nomen sortitas à suis parentibus, qui summum in eas, quæ ex ipsis proseminatæ fuerãt familias, tenebãt imperiũ. Neque in hac nostra origine est, quòd Francionem nescio quem Hectoris Troiani, qui nusquã extiterit, filiũ cõminiscamur, quò Francorũ ad Troianos referamus originẽ, aut eam ab Iapeto Noe filio repetamus: quemadmodum id nostra memoria putauit sibi faciendum Hieronymus Gebuilerus Argentuoriensis, in Epitome Regij ac vetustissimi ortus Cæsaris Caroli quinti, & regis Ferdinãdi, ac Comitũ Habspurgensium. In qua tamen historia, quam ex Tritemij monumentis excerpere potuit, repetitis à scriptis Vuathaldi, Doraci, & Hunnibaldi, veterũ Francorum historicorũ, is nõ satis animaduertit Caroli quinti, Cæsaris, & Caroli magni originem, nõ à Cham filio Noe, sed ab Iapeto fuisse repetendã. Sem enim Asiaticorum parens est populorũ, Cham verò Africanorũ: at Iaphet siue Iapetus, Europæorũ pater est populorũ, & Insulanorũ, qui mare Mediterraneũ occupauerũt. Cæterũ vt Frãci fuerint origine, vel Scythæ, vel Troiani, vel Germani,

vel alij, nihilò certè proptereà meliori futuri ſunt conditione. Hoc enim vno, quemadmodum & cæteræ gentes, gloriari poſſunt, & ſeſe iactare Frãci, quòd à Deo Optimo Maximo miſericordiam conſequuti, in Eccleſiam Ieſu Chriſti Domini noſtri ſunt aſciti, atque in album filiorum Dei relati, vt heredes fierẽt bonorum cœleſtium. Eo enim ſolo nomine nobis licet gloriari, ſicuti eius rei admonemur Ieremiæ 9.cap.in hæc verba: Hæc dicit Dominus, Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, & non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur diues in diuitiis ſuis: ſed in hoc glorietur qui gloriatur, ſcire & noſſe me, quia ego ſum Dominus, qui facio miſericordiam & iudicium & iuſtitiam in terra.

Non eſt igitur quòd ſuam antiquitatem, aut triumphos, aut patrum facta fortia, id eſt, latrocinia, & vicinorum atque innocentium cædes infandas prædicent Franci: ac ne Romani quidem, quibus ſi iuſtitiæ laudem & virtutis ſuæ, quam plenis buccis proferunt, obtinere velint, ad caſas redeundum fuerit. Neque verò eſt illud obſcurum, quod etiam eorum confeſsione, qui Deum ignorant conſtat, magna imperia, magna eſſe latrocinia. Denique quod de Romanis Satyra octaua dixit verè Iuuenalis, hoc idem in cæteras gentes latè imperantes, iure conferri poteſt:

Et tamen vt longè repetas, longéque reuoluas
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo.
Maiorum primus quiſquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud quod dicere nolo.

Quia verò de Francorum origine breuiter egimus, iam de noſtris Francicis regibus & monarchia illis à Deo in Galliis conceſſa, dicendum eſt: maximè ex eorum ſententia, qui cæteris veriora & certiora tradiderunt. Qui omiſsis prioribus temporibus, nugarum & fabularum plenis, Francicam à Pharamundo ordiuntur hiſtoriam, quam quidem breuiter Claudius Seiſſelus perſtrinxit libello erudito, qui ſcriptus eſt De vita ſeu laudibus Ludouici regis, huius nominis duodecimi, qui tacito omnium cõſenſu, & liberis cunctorum ſuffragiis, PATRIS POPVLI titulum vnus & ſolus ex Francicis regibus retulit. In noſtrorum autem Francicorum regum vitis & imperiis, non ſatis inter ſcriptores conuenit pluribus locis. Quare mirum nulli videri debebit, ſi diuerſa interdum ab aliquibus annotamus regum tempora. In quo ferè ſequuti ſumus Iohannis Tilij Chronicum, ſcriptis Pauli Æmilij adiunctum. quod quidem iam plurium aſſenſum meruit, propter Tilij diligentiam, & Frãcicarum hiſtoriarum notitiam, quam ex ſcriptis, quæ in publicis tabulariis aſſeruantur, colligere potuit: quæ eius curæ quum fuerint cõmiſſa, & ab eo quoque euoluta non indiligenter, poterat de noſtris rebus multa poſteritati profutura in apertum proferre. quod quidem feciſſe dicitur, ſed nihil tale ab eo prolatum fuit in apertum.

Regum Franciæ catalogus. *Cap. VIII.*

1 PHARAMVNDVS Marcomiri ducis filius, quia ducum iam tædebat Francos, regúmque veterum cœperat eos deſiderium, Francorum rex declaratur in Germania anno Domini 420. quadringenteſimovigeſimo, Honorio & Arcadio imperantibus, Roma ad ſuum occaſum & ruinam tendente.

Is eo potiſsimùm commendatur, quòd legibus quibus vtebantur barbari illi maiores noſtri emendatis, populum ſuum ad cultum mitiorem, & humanitatis

humanitatis quandam speciem traduxerit & reuocarit. Francorum autem leges Salicas fuisse nominatas, nemini est obscurum, qui modò sit in nostra historia paulùm versatus,de quarũ appellatione multi multa & parum certa proferunt: quas crediderim nomen habuisse à Salicis populis, qui Francorum nobilissimi fuerunt, vt docet Otho Frinsigensis libro Chronic. quarto. Sunt autem Salici dicti ij Franci, qui ad Salam Germaniæ fluuium sedes in Turingis habuerunt: quorum regionem Necaris & Mænus fluuij etiam alluunt. A quibus Conradus secundus, Germanorum imperator decimusquintus,qui vulgò Francus dicitur, obiitque anno Domini 1039. Salicum se dixit,quòd originis & sanguinis esset Francici:quãdoquidem filius erat Hermanni ducis Franconiæ.

Legis autem Salicæ caput illud non est obscurum,quod in Titulo de allodio,sexagesimosecundo capite libri primi scribitur in hæc verba:Nulla portio hereditatis de terra Salica mulieri veniat, sed ad virilem sexum tota hereditas perueniat. Quo loco terram Salicam dici eam,quam tenerẽt Franci Salici, atque eam quæ posteà eodem iure teneretur, essẽtque ditionis Salicorum, satis intelligitur. Viget autem ac retenta est ad hæc vsque tempora autoritas eiusdem legis Salicæ, in adoptandis & designandis regibus Francicis:qua cauetur ne regia potestas vel autoritas ad mulieres transferatur aut transeat. Ab his Francis Salicis Pharamundus rex petitus est,qui toti Francorum genti imperaret. Erat autẽ anteà Pharamundus Orientalis Frãciæ dux, qui regnum administrauit annis vndecim,defunctus anno Domini 430. Lex salica.

2 CLODIO cognomine Crinitus vel Comatus, Pharamundi filius, designatur Francorum rex secundus in Germania,anno Domini 431. regnauit annos octodecim. Is primus superato Rheni limite,copias in Galliam tra duxit, eámq; Galliæ Belgicæ oram,quæ fluminibus Scaldo & Somona,quæ dicimus *l'Escau* & *Somme*, definitur, occupauit. Deuictos autem à se Gallos comam iussit ponere, quam Frãci tanquã nobilitatis insigne & argumẽtum nutriebant.Comatos verò fuisse Francorũ reges,atque adeò ipsum populum apparet ex ipsorũ imaginibus & numismatibus. Qui mos nostra ætate exoleuit,Francisco rege huius nominis primo autore.Is enim quum in simulata pugna quadam vulnus in capite accepisset, per repugnantium imprudentiam,comam quã studiosè alebat,suadẽtibus medicis deposuit.Cuius exemplo cæteri capillum posteà sibi tondendum curauerunt. Vt autem capillum Franci veteres,ita & barbã alebant,quam radebant Galli.Sed sub Ludouico septimo, Francorum rege 40. tum demum barbam Franci cœperũt ponere, retentis comis,Petro Lombardo Parisiensi episcopo,quem Magistrũ Senten tiarum dixerũt,in eam rem incumbẽte:quò inter Gallos & Francos aleretur concordia:quum seruitutis veteris more sublato,seruitutis notas & signa tollenda esse doceret: præsertim iuris æquabilitate inter omnes constituta, & seruili cõditione Francica terra exclusa.Qua cõstituta Reip.forma,cõcordiã firmius factum est regnum Frãcicum:quod nunc ciuilibus discordiis affectũ, nisi pace remedium quæratur huic malo,ne breui collabatur verendum est.

3 MEROVEVS,quem alij Merouingum nominant, Clodionis filius, tertius Francorum rex declaratur in Germania, anno Domini 449. is annos regnauit decem. Ab hoc vsque ad Hildericum regem vigesimumsecundum Francorum,quem alij Childericũ dicunt,qui iussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus, in monasterium trusus est, gens Merouingorum, de qua Franci creare soliti erãt reges,durasse putatur,vt ait Eginardus in vita Caroli Magni.Sub hoc rege sedibus prioribus relictis,migrarũt in Gallias Frãci. Qui Galliæ parti in qua sua palatia,hoc est,βασίλεια,collocarũt, Frãciæ nomen attribuerũt. Inde lingua & moribus Gallorum,cum quibus agebãt,

cœperunt vti,ficut antea moribus & lingua Germanorum cum quibus egerant, fuerant vſi. Merouingus autem vrbem Treuirorum cœpit, adiutore Lucio Senatore Romano, quòd eius vxore fuiſſet abuſus Auitus Romanus imperator. Aëtio etiam Romanorum duci, Theodorico & Viſigothorũ regi, ſuppetias tulit Meroueus aduerſus communem hoſtem Attilam, quem iuſta acie vicerunt in campis Catalaunicis, qui ſunt ad Toloſam: non autem ad eam vrbem quam vulgò Catalaunum intelligunt, quæ noſtra lingua vernacula dicitur *Chaalons ſur Marne*. Ammian. autẽ Marcelli. lib. 15. Catelaunos & Remos in ſecunda Belgica collocat, qui ſunt nobis, *ceux de Chaalons & Reims*.

4 CHILDERICVS Merouei filius, Francorum rex quartus declaratur in Galliis, anno Domini 459. regnauit in totum annos viginti ſex. Nam propter aliena coniugia violata, regno expulſus confugit ad ſuos gentiles in Turingiam: vbi quum aliquot annos exulaſſet, reuocatus poſteà fuit à ſuis, deteſtantibus crudelitatem & auaritiam Ægidij Romani ducis, qui in eius locum ſuffectus fuerat. Suo autem ſolio redditus virum præſtitit ſe in bellis gerendis, ac vicit Alemannos: qui eo tempore habitabant inter Italiam & Sueuiam, vbi nunc ſunt vrbes Curienſis, Sedunenſis & Valenſis: vt à lacu Lemano, fortaſſe non malè Seruius dixerit fuiſſe denominatos Alemannos. Familiam interim ſuam non leui infamia aſperſit, quòd Baſinam hoſpitis ſui Turingorum regis vxorem, ſociam ſibi thori adiunxerit, atque adulteram ipſe adulter vxorem duxerit: è qua qui poſteà ſunt conſequuti reges, vſque ad Pipinum Exiguum originem duxerũt: quorum fata, vt loquuntur, qualia futura eſſent, ſicuti omnes recenſent veteres Francorum hiſtorici, Baſina ipſa venefica & maga, regi ea nocte, qua vxor eius fuit declarata, expoſuit.

Quàm graue verò fuerit Gallis, Frãcorum patrum noſtrorũ imperium, ex eo poteſt intelligi, quòd Galli verã amplexi religionẽ, quam ſub multis piis Imperatoribus retinuerant, & eo quoque tempore retinebant, parêre cogebantur tamen barbaris & Dei veri contemptoribus Francis maioribus noſtris: quorum inhumanitatem ciuilibus iſtis bellis retulimus, dum in noſtra viſcera ferrum ſtringimus, & Euangelium noſtris ſenſibus metimur, nihil de referendis coram Deo rationibus ſolliciti. Videant ergo qui hos reges laudibus in cœlum tollunt propter animi magnitudinem, prudẽtiam, & ſapientiam, quónã iure id queant facere, quum à vera pietate & ſapientia & animi magnitudine, quæ verbo Dei docetur & dirigitur, abhorruerint maximè.

5 CLODOVEVS Childerici ex Baſina filius, qui patrio & vernaculo ſermone Ludeficus nonnullis dicitur, Francorum rex quintus declaratur, anno Domini 485. regnauit annos triginta, è quibus quindecim idolis ſeruiens exegit, quindecim aliis Chriſtianam amplexus religionem, regnum longè latéque protulit, Romanis tota Gallia expulſis, quam ſuo adiunxit imperio. Itaque multæ huius victoriæ, & facta fortia recenſentur ab Hiſtoricis, quæ crudelitate aſperſa, multum de eius laude diminuunt. Eius autem crudelitatem ſibi notandam putant Tritemius, quemadmodum eam quoque Gregorius Turonus non putauit ſilentio prætereundũ. Tritemij autem hæc ſunt verba: Sed Clodoueum laudet Hunnibaldus quantum volet, quaſi in his benefecerit: ego nequeo in hac parte laudare parenticidam, & qui tot innocentes necauit. Qui die quodam coram aulicis ſuis, de cognatis quos occiderat, dixiſſe fertur: Væ mihi, quia tanquam peregrinus inter extraneos ſolus remanſi, & neminem habeo de parentibus ſiue cognatis meis amplius viuentem, qui me in aduerſitate, ſi ſuperuenerit in aliquo iuuare poſsit, vt amicum ſolet amicus. Hoc autem dicebat dolo, vt ſi qui ſupereſſent, tolerentur continuò. hæc Tritemius.

Non eſt autem in hac Clodouei hiſtoria ſilentio prætereundum inſigne

mona-

monachorum mendacium, quod nimis impudẽter de Liliorum insignibus, & Ampulla nescio qua oleosa, id est, interdum oleo plena, interdum oleo vacua per vices, monachi sancti Remigij, qui Remis eo prætextu otiosam & Epicuream vitam agunt, sunt commenti. Credulis enim impostores monachi persuaserunt, velut ancylia quædam, cœlo delapsa fuisse trium Liliorum insignia, & ad Clodoueum per nescio quem Eremitam delata, cũ istiusmodi Ampulla, dum baptizandus esset. Quod mendacium arguunt nostræ veteres historiæ, quæ Caroli sexti Francorum regis instituto constare ista affirmant: nempe vt Francorum reges signum, trium Liliorum floribus exornatum gestarent: sicuti id etiam Tilius annotauit in suo Breuiario rerum Frãcicarum. Quod verò de Lecytho, aut Ampulla, vt vocant, addunt, putidius est, quàm vt recitari debeat. Quod quidem Ludouici vndecimi historia quàm mendax & impudens esset, detexit. Aiunt enim illi monachi, Ampullam illam sensim oleo defici & destitui, vt regem vita & sensus destituunt. de quo vt esset certus Ludouicus vndecimus, iussit, etiam inuitis ac quiritãtibus & implorantibus monachis, ad se deferri illam Ampullam, vt in ea spectaret vitæ suæ finem. Sed nihil illi Ampulla, quemadmodum nec Eremita ille de Paula, potuit certi significare. Plúsque apud illum medici eius Cottæi potuêre prædictiones, quàm cætera omnia. Sed ij quorum deus vẽter est, reuocare volunt in vsum vetera quæ transierũt, nescientes noua facta esse omnia: & reges volunt eodem modo consecrari, id est, declarari & collocari in sede regia, quomodo Clodoueus fuit baptizatus. quasi tum baptizandi sint reges, quum Reip. præficiuntur: aut tum incipiant esse Christiani, more Clodouei, quum ad Reip. admouentur gubernacula. Ampulla enim dicitur iis fuisse delapsa cœlo ad baptizandum Clodoueum, & ea de causa tradita Remigio episcopo. sed hac de re certiora dicentur alio loco, cum Deo.

6 CHILDEBERTVS qui aliis Hildebertus dicitur, Clodouei filius rex Francorum sextus declaratur, anno Domini 515. Regnauit annis quadragintaquinque, per varia & infœlicia bella, maiore parte contra suos suscepta. Filij enim Clodouei haudquaquam parenti dissimiles ambitione & crudelitate, dum cædibus suorum amplificare conãtur & stabilire sua regna, iis exciderunt iusto Dei iudicio.

7 CLOTARIVS primus, qui dicitur aliis Lotarius, Childeberti defuncti sine liberis frater, fit rex Francorum septimus, anno Domini 560. regnauit solus annos quinque, fratribus absumptis: quibus ambitione par, nullum non mouit lapidem vt Galliarum obtineret monarchiam, quam diu concupierat. sed ea potitus paulò pòst obiit.

8 CHEREBERTVS quem alij Aribertum & Heribertum nominant, filius Clotarij, Francorum rex declaratur octauus, anno Domini 565. regnum tenuit annis nouem.

9 CHILPERICVS qui & Hilpericus dicitur, frater Cheréberti defuncti sine liberis, declaratur rex Francorum nonus, anno Domini 574. regnum tenuit annis quatuordecim. Fredegundis eius vxor tollendum eum curauit per Laudericum, cum quo stupri consuetudinem habebat, verita iustam ipsius iram, quòd ipsamet sua illi adulteria imprudens aperuisset.

10 CLOTARIVS secundus, qui & Lotarius dicitur, filius Chilperici, Francorum rex decimus declaratur, anno Domini 588. quum quatuor tantùm menses natus esset. Itaque Fredegundis eius mater & Gontranus ipsius patruus, regnum primis illius annis administrauerũt. Regnauit autem annis quadragintaquatuor. Fredegundis mulier ad omnem audaciam & scelus proiecta multorum malorum causa fuit Francis, præcipuè dum cupit vlcisci Brunichildem Hispanam, quæ fuerat Sigeberti regis Austrasiæ, filij

Clotarij primi vxor.Fredegundis autem suo fato decesit,Lutetiæ sepulta in Vincentij fano, quod Germani Altisiodorensis hodie vocatur. At Brunichildis,quæ & Brunia dicitur aliis Historicis,post infanda scelera perpetrata, in præsentia Clotarij regis, iudicantibus Francis, indomitis equis alligata, brachiis & cruribus diuaricata, membratim discinditur, & ossa illius igni cremata fuerunt,inquit Ado Viennensis in suo Chronico.

11 DAGOBERTVS Clotarij secundi filius, rex Francorum fit vndecimus,anno Domini 632. Regnum administrauit annis quatuordecim. Fanum Dionysij proxime Lutetiam in vico Catuliaco à fundamentis extruxit, quod multis prædiis & possessionibus locupletauit:non sine aliorum fanorum iniuria, quæ suis ornamentis spoliabat, vt fanum illud exornaret, tanquam,vt ait Tritemius, Dionysij omnia deberētur obsequiis. Hic autem Dionysius, quem Parisiorum vocat Episcopum Gregorius Turonus libro 1. non potest is esse,quem monachi fani Dionysiaci,quod mihi Dominus voluit esse natale solum,prædicāt,nempe Dionysius Areopagita,cuius mentio fit in Actis Apostolorum. Nam Dionysium hunc sub Decio, præsentem vitam gladio finiuisse docet Gregorius Turonensis. Decius autem Imperator biennio tenuit imperium,vsque ad annum Domini 253. Quæ temporis notatio monachos nostrates arguit imperitiæ & audaciæ, qui quò plus donariorum accumulent,& plus venerationis suo fano concilient, dum seruiunt mortuis & mammonæ,non autem Christo Domino,aut eius electis,docendo eius verbo, Dionysium suum affirmant esse Areopagitam. Et quò fidem maiorem impostura mereatur, nescio quæ Græca demurmurant festo illius Fani die, magna imperitorum admiratione. Etsi illa propter vetustatem & linguæ Græcæ notitiā obsolescunt iam,nec tam admiratione,vt olim,quàm risu excipiuntur ab auditoribus.

12 CLODOVEVS secundus,Dagoberti filius, Francorum rex declaratur duodecimus, anno Domini 646. Annos regnauit septemdecim. Hunc monachi nostrates, acerrimi propugnatores veterum donariorum, nugantur amentia fuisse à Deo percussum, quòd parum reuerenter corpus Sandionysij cōtigisset, id est, donaria,quæ loculum Sandionysij circunstabāt & ornabant,decimasset. Cui tamen mentem egregiè constitisse docent ex eius actis Historici,quùm nostri, tum externi. Verùm quia is fame laboranti suo populo subuenisset eo auro, quod ipsius pater congesserat infinitum in donaria Dionysiaca, fuit eo modo traductus & notatus à deuotis fratribus Dionysianis, ne quis posthac eorum aurum,veluti Tolosanum, contingere auderet. Verendum est autē ne Deus illis breui & aurū suum,quo tantopere gloriātur,& sua tollat otia,vt discant,quod bonum est,manibus suis operari, vt habeant vnde tribuant necesitatem patienti:veluti eos monet Apostolus Ephes.4. 28.

13 CLOTARIVS tertius, Clodouei secundi filius, Francorum fit rex decimustertius,anno Domini 663. regnauit annis quatuor. Ab hoc inertiæ suæ initium & exemplū sumpserunt qui posteà sequuti sunt, ad Pipinum vsque reges. Is enim voluptatis magis amans quàm Reip. regni administrationem Ebroino palatij magistro reliquit:inde sub aulæ principum,& maiorum domus tutela & procuratione,regibus inertiæ deditis,cœperūt res Francici regni administrari.

14 CHILDERICVS secundus, frater Clotarij tertij, defuncti sine liberis,Francorum rex instituitur decimusquartus,anno Domini 668. regnauit annos quatuordecim.Is cum vxore grauida fuit occisus à Bodilone quodam nobili,irritato quòd regis iussu ad stipitē religatus,virgis cæsus fuisset.

15 THEODORICVS,frater Childerici secundi,Francorum fit rex deci-

decimusquintus, anno Domini 680. Regnauit annis quatuordecim. Is quum sub fratre Clotario tertio, regni res administrare vellet, attonsa coma detrusus in monasterium Dionysianum fuerat: è quo fratribus mortuis eductus, rex efficitur. Variè tamen fuit posteà iactatus per palatij Præfectos. quibus in ordinem redactis & oppressis, Rempublicam posteà Pipinus Heristellus sub hoc Theodorico administrauit.

16 CLODOVEVS tertius, Theodorici filius, Francorum rex declaratur decimussextus, anno Domini 694. regnauit annos quatuor. Pipini Heristelli arbitrio res tum gerebantur, & bella suscipiebantur, & componebantur.

17 CHILDEBERTVS secundus, frater Clodouei tertij defuncti sine liberis, Francorum fit rex decimusseptimus, anno Domini 698. regis titulum gessit annis octodecim, Præfectis palatij regnum administrantibus. Eius anno decimoquarto Pipinus Heristellus obiit, relicto principatus sui successore Carolo Martello, quem ex Alpiade concubina sustulerat.

18 DAGOBERTVS secundus, qui nonnullis Clodoueus dicitur, filius Childeberti secundi, designatur rex Francorum decimusoctauus, anno Domini 716. regnauit annis quatuor. Regni Francici status fuit his temporibus turbulentissimus, propter eorum studia, qui diuersis fauebant ad palatinam præfecturam aspirantibus.

19 CLOTARIVS quartus, frater Dagoberti secundi, fit rex Francorum decimusnonus, anno Domini 720. annitente Carolo Martello, penes quem erat summa autoritas & dignitas. Nam liberatus custodia in quam Plectrudis vxor Pipini eum coniecerat, quòd præteritos fuisse suos liberos doleret, & iis prælatum nothum, recepit vi, palatij præfecturam, ac Chilpericum regem declaratum, & filios Dagoberti depulit in monasterium. Regnauit autem sub Martello Clotarius biennium.

20 CHILPERICVS tertius, mortuo Clotario quarto, regno restituitur à Carolo Martello, fitque rex Francorum vicesimus, anno Domini 722. regnauit annos quinque. Qua autem stirpe esset non traditur ab Historicis, qui aiunt eùm cum esset sacrificulus, & Daniel vocaretur, fuisse à Francis regem delectum, aduersus Plectrudem & eos, quos illa ad regnum vocarat. Impotẽs enim animi mulier, & sibi dominandi ereptam autoritatem dolens, nullum nõ mouerat lapidem, vt è factione sua quempiam declararet regem. & quod molita fuerat effecit: sed irrita tandem fuerunt eius consilia.

21 THEODORICVS secundus, filius Dagoberti secundi, mortuo Chilperico, restituitur regno paterno, monasterio eductus, fitque Francorum rex vigesimusprimus, anno Domini 727. regnauit annos quindecim, Remp. gerente Carolo Martello, cuius plures illo tempore numerantur victoriæ.

22 CHILDERICVS tertius, Theodorici filius, Francorum rex vigesimussecundus designatur, anno Domini 742. regio fruitur titulo nouem annis, sub Carolo Martello & eius successore Pipino paruo siue exiguo cognomine, quem nostri vocant Pipinum Breuem, *Pepin le Bref.*

Childericus autem & Hildericus idem valent, sicuti Clotarius & Lotarius. Item Clodoueus & Ludouicus, quò fit vt hæc apud Historicos permutentur nomina, & hic Childericus dicatur ab aliis Hildericus. Ita enim Germani veteres, & hodie quoque nonnulli, aspirationis literam H. proferunt, & ex imo ducunt pectore, vt videantur proferre χ.

23 PIPINVS Exiguus siue Breuis, regnum Francicum nihil ad se pertinens occupat, depulso in monasterium Childerico, & eius vxore in aliud deportata Nonnarum collegium, autoritate papæ Zachariæ. Ea tum

temporis erat Paparum autoritas & pietas, vt aliena largirentur quibus vellent, & coniugia contra Dei verbum, pro sua libidine antiquarent ac dissoluerent. Qua ratione Pipinus fit Frācorum rex vigesimustertius, anno Domini 751. Regnum tenuit annis vigintiocto. Memor autem Pipinus beneficij pontificis Romani, ne ingratus in sedem Papalem videretur, dedit illi exarchatum Rauennatem, auctum & amplificatum certarum regionum accessione: quam Francorum largitionem Papæ ingratissimi, postea retulerunt ad ementitam Constantini donationem, ne quid debere viderentur Francicis regibus. quemadmodum id nostra Chronica testantur, quæ pontificum Romanorum potentiam, monarchis formidabilem, regni Francicorum beneficiis constare docent: quæ nunc eneruata sensim collabitur, vt ipsum quoque regnum Francicum, quod Deus vt stabiliuit, ita etiam quum volet, in totum tollet. quandoquidem mutat tempora & ætates, & transfert regna, atque constituit, vt est Daniel. 2. 21.

24 CAROLVS Pipini filius, cui res gestæ Magni cognomen pepererunt, fit rex Francorum vicesimusquartus, anno Domini 760. regnauit annis quadragintasex. Anno autem regni ipsius tricesimotertio, qui fuit annus Domini 801. declaratus fuit imperator Romanorum & Augustus à papa Leone tertio: eo iure quo Canonistæ aiunt Papam esse solem, & luminare maius: Reges autem & Imperatores esse lunam & luminare minus, quod lumen suum à sole mutuatur, & recipit. Id verò ius neque Soloni, neque Lycurgo, neque Zaleuco, ac ne Mosi quidem seruo Dei, neque Apostolis cognitum, ex noua Canonistarum officina prodiit. quod quale sit, voluminibus infinitis doctores illi Canonistæ declararunt, eodem ferè tempore quo Talmudistarum celebrari cœpit nomen apud Iudæos, & apud Arabas, iam rerum in Asia & Africa potentes, Alcorani valere cœpit autoritas. Cæterùm noua illa Romani Imperatoris institutione, lædi & diminui videbatur imperij Constantinopolitani maiestas & amplitudo. Sed ea tum erat Francorum potentia, vt eam iniuriam veluti silentio præterirent Imperatores Constantinopolitani, qui artes pontificum Romanorum perspectas habebant, per quos Italiâ iam ab anno Domini quadringentesimo trigesimo exciderant. Tum enim Gregorius tertius vetuerat tributa & vectigalia reddi Leoni tertio, imperatori Constantinopolitano, quia ille Dei ciuitate & domo, quæ est Ecclesia, tolli iusserat imagines, quum intellexisset Dei præceptum ea de re, quod ita extat in Lege duarum tabularum perscriptum Exodi vigesimo capite, primæ tabulæ secundo: Non facies tibi sculptile, neque vllam similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ est in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciēs misericordiam in millia, his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Hoc Dei verbum quum intellexisset Leo tertius Constantinopoleos imperator, idque vnà animaduertisset, non impunè cōtemni Deum, sicuti eodem illo expressum est mandato, parendum omnino sibi Deo existimauit. Itaque sustulit sculptilia, & statuas omnes, hoc est, similitudines omnium rerū quas sibi priores Imperatores & populus, statuarum amans posuerat, vt eas adoraret. Inde odium sibi conciliauit Gregorij tertij, pontificis Romani, qui quò illum statuarum admiratoribus & amatoribus odiosum redderet, appellauit Iconomachum, tantúmque iræ suæ indulsit, vt illum declararet excommunicatū, nulla ratione eius habita, qui diuino paruisset mandato. Tum autem cæcitas ex parte contigerat in Italia, à qua bonæ literæ exulabant: quarum non ignarus Carolus magnus, librum de hoc argumento scripsit, qui etiam

hac

hac ætate extat. Ex quo quanta eius pietas fuerit, intelligitur. Qui quantum potuit, id egit, vt Deus ex ſuo verbo coleretur. Quod eius conſtitutiones infinitæ declarant: quas breuitatis cauſa, nos omittere & in aliud tempus differre par eſt. Conſtantinopolitani autem imperatores, quorum res iam erant accifæ, verbis rem iſtam decidere & componere maluerunt, quàm armis. Quamobrem Nicephorus, Michael Rangabes, & Leo Armenus, Conſtantinopoleos Imperatores, ſocietate pacta cum Carolo magno, id ratum habuerunt, vt qui Carolo magno in imperio ſuccederet, dicerentur Imperatores Occidentis: & eorum ſucceſſores titulo Imperatorum Orientis inſignirentur. Quæ cauſa fuit, vt & Franci, & Germani Imperatores bipartitæ ſeu diſſectæ Aquilæ ſignum in ſuis vexillis pingerent, quò notior eſſet illa Imperij partitio. Francorum verò vires eo tempore tantæ erant, vt omnibus eſſent formidabiles. Nec putabant Græci ſibi tutum eſſe, ad eos hoſtes quos habebant, nouum ſibi hoſtem Francum creare, cuius formidabant potentiam. Quod prouerbio quoque ſunt teſtati, vt in Caroli magni vita teſtatum reliquit Eghinardus, qui id ſolitum vſurpari ait à Græcis, τὸν Φράγκον φίλον ἔχῃς, γείτονα δὲ οὐκ ἔχῃς, id eſt, Francum amicum habeas, ſed vicinum ne habueris. Sic Franci noſtri, quum fœnum in cornu gerant, vitandi ſunt. Sed non idem omnibus Francis ingenium, quorum facilitas, comitas, & ſtudium bene merendi de aliis, publico etiam externorum teſtimonio celebratur.

25 LVDOVICVS primus, Caroli magni filius, Pius, vel potius Facilis & Humanus cognomine, Imperator ſecundus, & rex Frācorum vigeſimus quintus inſtituitur, anno Domini 815. regnauit annos viginti ſex. Clerum & filios ſuos expertus eſt infidos, & omnis humanitatis expertes, atque officij ſui ignaros: vel, vt melius dicam, Dei contemptores manifeſtos. Nam quum in omnes ſe humanum præſtaret, nihilominus inſtigatoribus Epiſcopis & reliquis clericalis ordinis ſuppoſitis, quemadmodum loquuntur qui tractant iſtas hiſtorias, armis filiorum de ſuo gradu deiectus, tonſuratus, factus eſt monachus. Quod factum quum ad ſe reuerſa Nobilitas, quàm eſſet indignum reputaſſet, regem monachiſmo liberatum, priori reſtituit dignitati. Deus autem tantam filiorum ipſius & Eccleſiaſticorum ſiue Cleri improbitatem magnis poſteà cladibus eſt vltus. Quibus factum fuit vt imperium à Francorum regno ſeiunctum fuerit, & debilitata continuis bellorū calamitatibus Francia, patuerit Normanorum & Danorum rapinis & incendiis.

26 CAROLVS ſecundus, Caluus cognomine, filius Ludouici Facilis, Francorum rex declaratur vigeſimusſextus, anno Domini 841. cui primò Francici ſanguinis regnum, quod nunc Franciæ dicitur, obtigit: quod terminatur Moſa flumine, & Britannico Oceano. id regnum tenuit annis trigintaocto.

27 LVDOVICVS ſecundus, Balbus cognomine, filius Caroli Calui, fit rex Francorum vigeſimusſeptimus, anno Domini 879. regnauit annos duos, vxore grauida relicta, quæ poſteà peperit Carolum dictum Simplicem, id eſt, parum aſtutum & cautum.

28 LVDOVICVS tertius, & CARLOMANNVS eius frater, filij Ludouici Balbi, ſed ex obſcuri generis matre, vel, vt alij volunt, concubina, regnant poſt parentem. Quia verò Carlomanno ſuperſtes fuit Ludouicus, is nominatur rex Francorum vigeſimusoctauus, qui regnum adiit anno Domini 881. regnauit annos quinque.

29 CAROLVS, Craſſus cognomine, rex Alemannorum & Bauarorum, nepos Caroli Calui, à proceribus Francorum rogatus vt regni gubernacula ſuſciperet, quòd annis minor eſſet Carolus Simplex, quam vt Rempublicam poſſet capeſſere, Francorum rex declaratur vigeſimusnonus,

anno Domini 886. regnauit annis septem. Tandem verò ab omnibus desertus, in eas redactus est angustias, vt vix haberet quo vitam toleraret. Debuit autem hic dici Carolus tertius: quæ appellatio traducta est ad Carolum Simplicem, propterea quòd fortasse fuerit contentus priore titulo Imperatoris.

30 ODO, filius Roberti, Comitis Andegauensium, è genere Vitichindi, accersitus fuit tutor Carolo Simplici, cuius etsi nomine regnũ administrabat, rex tamen Francorum dictus est trigesimus, anno Domini 891. regnauit annis decem. Is autor fuit signi Francici quod incerto numero depictos habuit flores Liliorum, quod ad Carolum sextum durauit an. Dom. 1380. qui tres tantùm instituit Liliorum flores in signo regio depingi.

Anteà autem videntur vsi flore Iridis in suis signis Frãcorum reges, quòd in priorum temporum historia fit mentio regij vexilli, quod Latinè dixerũt Auri-flammam, interpretatione petita ex vocibus Gallicis eius tẽporis. Inde ad nos manauit vox ignota signi seu vexilli Francici præcipui *L'auriflamme:* quæ decurtata & contracta vulgò dicitur *L'oriflam.* De quo mira veteres Historiæ prædicant, quum iusta bella & legitima susciperent nostri reges. Ac in Seiselli libello, quem de lege Salica inscripsit, videtur id fuisse paludamentum regium, quod bella inituri reges sumerent. Ita enim inquit: *Secondement L'oriflam ne peut tomber en femme. Car c'est* intersignium virile, *pour aller en bataille pour la loy: qui n'est ni l'vsage, ni la vacation des femmes.* Auri-flamma verò nobis est, *Flambe d'or*, idest, Iridis flos aureus: nam Iridem appellamus *de la Flambe.* Nisi velimus Iridem agrestem aut Acorum sumere, cuius flos est aureus seu pallidus, quo nostri priores reges sint vsi in suis signis. Olim autem propter imperij Romani venerationem & autoritatem, quæ mandabantur publicis monumentis Latinè scribebantur: qui mos etiam depulso iugo Romano obtinuit, ratione ecclesiæ Romanæ, quæ sermone Latino vtitur. Cui tantum fuit tributum post Carolum Magnum, vt & preces sermone Latino conciperent Franci in publicis conuentibus, & ius quoque Latinè dicerent multis locis. Quo factum fuit vt Romana lingua esset in vsu plurimo, & vernaculæ ipsæ linguæ dicerentur Romanæ. Inde multis locis *Le Roman*, significat veterem linguã eius gẽtis vernaculã. Multa autẽ mãserũt ignota in vetere historia ex hac ratione, quòd Latinæ interpretationes linguæ vernaculæ, magna ex parte ineptæ & insulsæ fuerint: vt videre est hoc loco, quo regiũ insigne vetus seu paludamẽtum regiũ, sit dictum *L'oriflam*: quod floribus Iridis aut Acori aureis esset exornatum & depictum. Quo more etiam hodie videmus vestem regiam, qua reges induuntur, quum Reipub. gubernaculis admouentur, sparsis nescio quibus notis aureis, quas vocant Liliorum flores, esse acu pictam.

31 CAROLVS tertius, Simplex, id est, parum cautus cognominatus, Ludouici Balbi filius, Francorum rex declaratur trigesimusprimus, anno Domini 900. regnauit annis vigintiseptem. Danos & Suecones quos diximus posteà Normanos, fœdè omnia populãtes, ad amicitiam suam adiunxit, data Gillia sua filia Rauloni eorum duci, & agro Neustrio, qui posteà Normaniæ nomen obtinuit, illis attributo. Robertum Odonis fratrem mouentem de regno lites, propè Suessionum vrbem vicit & occidit. Dum autem coniuratorum minus cauet insidias, ab Hereberto Veromanduorum comite, Peronæ coniectus fuit in vincula, & coactus cedere regno Rodolpho Burgundionum regi.

32 RODVLPHVS Burgundionum rex, declaratur rex Francorum trigesimussecundus, anno Domini 927. regnauit duos annos, factione Hereberti & Hugonis maioris comitis Parisiensis. Phthiriasi illum obiisse aiunt, & à vermibus consumptum fuisse.

33 LVDOVICVS quartus, cognomine Transmarinus, filius Caroli Simplicis,

Simplicis, Francorum fit rex trigesimustertius, anno Domini 929. regnauit annos vigintiseptem. Transmarinus autem dictus est, quòd capto suo patre, fugerat cum matre sua in Angliam, ad auunculum suum Anglorum regem: cuius armis adiutus regnum recepit. Hereberto autem dignis affecto pœnis, Hugo maior nihilominus illi reconciliatus fuit. Erat autem Hugo maior, filius Roberti fratris Odonis regis trigesimi: cuius ea fuit tum potentia vt iniurias parenti ab ipso Hugone factas, cogeretur dissimulare.

34 LOTARIVS Ludouici Transmarini filius, Francorũ declaratur rex trigesimusquartus, anno Domini 956. regnauit annis triginta sex: Hugone maiore res intereà administrante. Qua ratione dum sibi multorum amicitias conciliat, & in suas partes trahit quamplurimos, aditum suis ad occupandum regnum patefecit.

35 LVDOVICVS quintus, Lotarij filius rex Francorum declaratur trigesimusquintus, anno Domini 987. regnauit vnum annum, veneno vt traditur sublatus ab iis, qui regno inhiabant. Eius morte redibat regnum ad Carolum filium alterum Lotarij, qui tum principatum tenebat Lotaringiæ. Sed is dum moratur in rebus ad profectionem necessariis comparandis, tempus Hugoni minori ad regnum occupandum dedit.

36 HVGO minor, cognomine Capetus vel Caputius, filius Hugonis maioris, nobilium fauore fit rex Francorum trigesimussextus, anno Domini 988. regnauit annos nouem. Sibi autem regnum Francicum deberi prædicabat ex quorũdam Sanctorum pollicitis & prædictionibus, qui illi declarauerant in somnis vbi sua iacerent corpora inhonorata & ingloria. Quæ ille posteà fanis & sodalitatibus fratrum epulonum honorauit. Eodem permoti plerique, qui pietatem putabant esse mortuorum virorum clarorum adorationem, cæteros, qui illi alioqui fauebant, permouerunt, vt eum regem esse iuberent. Contra quem bellum eo nomine mouit Carolus, Ludouici quinti patruus. Deus autem qui mutat tempora & ætates, transfert regna, atque constituit, vt est Danielis secundo, Carolum cum liberis & coniuge, opera episcopi Laudunensis Anselini, tradidit in manus Hugonis. Qui eos Aurelianum missos in vinculis habuit, ne quid posteà noui molirentur. Hugonis autem auum paternum, lanium Lutetiæ Parisiorum fuisse, ait Dantes poëta Italus, in suo Purgatorio: qui videtur ignorare Deum educere pauperem è stercore, vt collocet eum posteà in summo dignitatis gradu. Ne quid porrò litium in posterum quisquam pro regno moueret, anno altero post vsurpatum regnum, filium suum Robertum, omnium consensu coronandum curauit, cum quo tanquam collega suo, reliquum regni tempus exegit. Ad hunc nonnulli Franciæ Pares referunt, quòd cum nobilibus regni administrationem ita esset partitus, vt eos donis locupletatos, & veluti sibi Pares in consilium de rebus agendis aduocaret, de quorum consilio & sententia cuncta constitueret: veluti quadam Aristocratia cõstituta. Qua iuris æquabilitate & moderatione, regnum sibi & suis firmum in posterum constituit.

37 ROBERTVS, quem Germani Rupertum dicunt, Hugonis Capeti filius, patre mortuo Francorum dictus fuit rex trigesimusseptimus, anno Domini 997. regnat solus annis trigintaquatuor. Literis, quarum cõstat eum perstudiosum fuisse, operam dedit sub præceptore Gilberto: qui posteà fauore principum & artibus illicitis ad Papatum peruenit. Qua ratione Paparum pars maior ad eum gradum peruenire solet, quemadmodũ testantur scriptæ de pontificibus Romanis, ab ipsis Pontificum beneficiariis historiæ. Is dictus fuit posteà Syluester secundus, homo suis sceleribus nobilis, & satis in Papatu notus: vt hodie etiam dicatur prognosticum Papæ morituri peti ex eius sepulchro, quod iam lippis & tonsoribus est notissimum.

38 HENRICVS primus, Roberti filius, Francorum rex declaratur trigesimusoctauus, anno Domini 1031. regnauit annis triginta.

39 PHILIPPVS primus, Henrici filius, Francorum rex trigesimusnonus declaratur, anno Domini 1061. regnauit annis quadragintanouem.

40 LVDOVICVS sextus, Philippi filius, Crassus cognomine propter corporis amplitudinem, Francorum rex declaratur quadragesimus, anno Domini 1110. regnauit annos vigintiocto. Hic sæpe dissimulato habitu turbæ se admiscebat, vt liberas populi voces & iudicia de se exciperet, quò facilius & suis & Reip. mederetur incommodis. Barbam his tẽporibus Franci cœperunt radere, more Gallorum cæterorum: quod qui ignorant, referunt ad sacerdotes, quos aiunt quum anteà barbam alerent, eam tum propter humilitatem (sic enim loquuntur) posuisse.

41 LVDOVICVS septimus, cognomine Iunior, quòd cùm fratrem maiorem natu haberet Philippum regem designatum viuente patre, eius morte inopina ad regium fastigium peruenerit, fit rex Francorum quadragesimusprimus, anno Domini 1138. regnauit annis quadragintatribus. Philippus autem eius frater maior natu, dum per Lutetiam æquo sublimis vehitur, cum equo ad terram lapsus ceruices sibi fregit, porci impulsu, qui se inter equi ipsius crura immiserat. Sic mortes repentinæ & inopinatæ, certis Dei iudiciis sæpe accidunt.

42 PHILIPPVS secundus, cognomine Augustus (propter victorias) & à Deo datus (quòd patri seni præter spẽ natus esset) filius Ludouici septimi, Francorum fit rex quadragesimussecundus, anno Domini 1181. regnauit annos quadragintatres.

43 LVDOVICVS octauus, Philippi Augusti filius, Francorum rex quadragesimustertius declaratur, anno Domini 1224. regnauit annis tribus. Magna his temporibus gladiorum fuit licentia aduersus pios, qui ex Dei verbo vitam instituere volebant: ægrè ferente mundo nequam sua damnari instituta, ab iis qui nouas leges (vt tum loquebantur) id est, ignotum prius Dei verbum, mundo offerebant ad salutem.

44 LVDOVICVS nonus, quem Sanctum vocant, filius Ludouici octaui, Francorum fit rex quadragesimusquartus anno Domini 1227. regnauit annos 44. Superstitio sub hoc rege aucta est plurimùm reliquiis infinitis ex Oriente allatis in Gallias, & nouis ritibus introductis in ecclesiam, quibus sensim Dei obliuio & vera inuocatio nominis Domini per Iesum Christum, omnium ferè animos occupauit: multis interim piorum absumptis crudeli persecutione, eàdem ferè quam nostra ætas vidit. Sed datum fuit eo tẽpore monarchis & mundo, vt bellum facerent Sanctis, & eos vincerent, & mendacibus historiis omnia replerẽt. At nunc ne res tantæ deleantur obliuione, in subsidium memoriæ nostræ & veri testificandi causa, Deus hoc seculo largitus est solertiam librorum imprimendorum, & spargendorum in exemplaria infinita. Quò fit vt de rebus gestis certiora vbique legantur & discantur. Etsi enim falsa etiam imprimuntur, tamen ea veritate, quæ omnium est potentissima, opprimi oportet.

45 PHILIPPVS tertius, Audax cognomine, filius Ludouici noni, declaratur rex Francorum quadragesimusquintus in castris apud Tunetum Africæ, patre ibi dysenteria defuncto, anno Domini 1271. regnauit annos 15. Vesperæ Siculæ sub hoc rege contigerũt, anno Domini 1281.

46 PHILIPPVS quartus, Pulcher cognomine, filius Philippi Audacis, fit Francorum rex quadragesimussextus, anno Domini 1286. regnauit annos vigintiocto. Hic per Nogaretum & Sarram Columnam, Bonifacium octauum, qui ad Papatum peruenerat vt vulpes, regnauerat vt leo, & mortuus est vt

est vt canis, redegit in ordinem, multúmque detraxit fulminibus pontificiis & excommunicationibus in membrana descriptis, & plumbo obsignatis. Nec passus est verbis sibi fucum fieri quemadmodum priores reges: qui dum putant papam Romanum esse quoddam numen cæleste, cuius dicto parere omnes oporteret, sua autoritate & potentia penè sunt deiecti. Sed digni illi fuerunt quibus ita illuderet Curia papalis. Quæ quibus artibus autoritatem sibi tantam pararit, & vt eam detexerit Philippus Pulcher, legendus est liber Molinei aduocati Parisiensis in suprema Parlamenti curia cōtra paruas datas.

47 LVDOVICVS decimus, cognomine Hutinus, filius Philippi Pulchri, declaratur rex Francorum quadragesimusseptimus, anno Domini 1314. regnat biennio. Senatum Parisiensem, quem Parlamentum vocant, instituit, & eo loco vbi nunc ius redditur, in Insula Sequanæ esse iussit. Hutinum autem siue Mutinum Franci dicunt seditiosum & inquietum, litium & iurgiorum amantem.

48 PHILIPPVS quintus, cognomine Longus, ab habitu corporis procero & gracili, frater Ludouici Hutini defuncti sine liberis, fit rex Francorum quadragesimusoctauus, anno Domini 1316. regnauit annis quinque.

49 CAROLVS quartus, dictus Pulcher, frater Philippi Longi, qui nullis liberis relictis decesserat, fit Francorum rex quadragesimusnonus, anno Domini 1321. regnauit annos septem. Nicolaus de Lyra floret hoc tempore.

50 PHILIPPVS sextus, dictus Valesius, quòd filius esset Caroli comitis Valesij, patrui Caroli quarti, defuncti sine liberis, fit rex Francorum quinquagesimus, anno Domini 1328. regnauit annis vigintiduobus. Petrus Cunerius sub hoc rege detegit sacrificulorum perfidiam & auaritiam, qui prætextu nescio cuius autoritatis spiritualis in omnium bona inuaserant. Hunc postea Canonici Parisienses, vt se vlciscerentur cũ Clero, redegerunt in quendam augulũ sui Fani Parisiensis, appellántque *Maistre Pierre du Coignet*. Sed qui bellum gerunt cum mortuis, eósque quum viri boni essent, dehonestant, sentient Deum verum, iudicem seuerum suarum simoniarum.

51 IOHANNES primus, Philippi Valesij filius, fit rex Francorum quinquagesimusprimus, anno Domini 1350. regnauit annos quatuordecim. Hunc Deus tradidit in manus Anglorum, quos pacem suppliciter postulantes, superbè reiecerat.

52 CAROLVS quintus, cognomine Sapiens, filius Iohannis regis, declaratur rex Francorum quinquagesimus secundus, anno Domini 1364. Regnum, quod Angli penè totum occuparant, recepit, ac tenuit annis sedecim. Sacras scripturas in linguam vernaculam Francicam conuertendas curauit. Earum nonnullis locis hodie quoque extant exemplaria, quæ docent non sine ratione, Sapientis illum cognomen obtinuisse: qui se suósque Dei verbo, quo vera constat sapientia, regi & gubernari cuperet.

53 CAROLVS sextus, Caroli Sapiētis filius, fit rex Francorum quinquagesimustertius anno Domini 1380. regnauit annis quadragintaduobus. Is autor fuit insignis Francici, quod tribus tantùm Liliorum floribus constat, quum id Odo primùm floribus Liliorum exornasset sine certo numero. Sub hoc rege, cuius filia nupserat Anglorum regi, creuit mirum in modum Anglorum in Francia potentia, quòd veluti regis curator, qui amens nescio quo modo effectus fuerat, omnia pro arbitrio constitueret. Ab eo tempore reges Anglici, Franciæ quoque reges se appellauerunt: & insignia regni Francici suis signis, rosarum floribus insignitis, adiunxerunt.

54 CAROLVS septimus, Victor cognomine, filius Caroli sexti, fit rex Francorum quinquagesimus quartus, anno Domini 1423. regnauit annis

triginta octo. Dum regnum adit, præter Pictauos & Biturigas, cuncta occupauerant Angli, ex quo per ludibrium rex Biturigum ab ipsis appellabatur. Deus autem qui superbis resistit, Anglos sibi confidentes, breui de eo gradu deiecit, in quo eos collocauerat, & tota Francia expulit, præterquam Iccio portu, quem Calesium nominant: qui sub Henrico secundo Anglis ereptus fuit, nostra memoria.

55 LVDOVICVS vndecimus, Caroli septimi filius, Francorum rex declaratur quinquagesimusquintus, anno Domini 1461. regnauit annis vigintitribus. Hunc regem verè Proteum posſis dicere, qui se in omnes formas vertebat, vt quod concupierat efficeret. Quamobrem & filium suum Carolum octauum id tantùm scire Latinè voluit: Qui nescit dissimulare, nescit regnare. rege tyranno dignū elogium. Vulgò verò dictus fuit *Bon roy & meschant homme*: quòd quantum potuit abstinuit tributorum nouorum impositione & exactione. qua vna re commendatur. Cætera verò, id est, fidem & religionem súsque déque habuit, vt quod cuperet, obtineret.

56 CAROLVS octauus, Paruus siue Exiguus cognomine, staturæ ratione, filius Ludouici vndecimi, Francorum rex quinquagesimussextus declaratur, anno Domini 1484. regnauit annos quatuordecim. Italiam nullo prope repugnante ingressus, regnum Neapolitanum occupauit: quo exciderunt paulò pòst Franci. Repentina morte extinctus, regibus exemplo esse debet, vt parati sint, quia qua hora non putabunt, hinc sunt discessuri, ad rationem gestorum reddendam.

57 LVDOVICVS duodecimus, Pater populi cognominatus sangui guine proximus Carolo octauo, qui sine liberis decesserat, fit Francorum rex quinquagesimusseptimus, anno Domini 1498. regnauit annis septemdecim magna cum laude & regni Francici autoritate. Huic soli ex omnibus nostris regibus contigit, vt omnium publica voce, & liberis omnium suffragiis, veri regis & pastoris ferret titulum. Seiſſeli extat libellus de eius vita conscriptus, ex quo multa ad historiam facientia licet repetere.

58 FRANCISCVS primus, cognomine Valesius, cognatus Ludouico duodecimo fuit: qui quòd sine liberis maribus decesserat Ludouicus, Francorum factus fuit rex quinquagesimusoctauus, anno Domini 1515. regnauit annis trigintaduobus. In hoc rege præter cætera fuit illud laudabile, quòd artium liberalium & bonarum literarū esset vnicè amans. Itaque Deus per illum veluti nouam Ecclesiæ suæ labanti & afflictæ humanis traditionibus faciem induxit, patefacta in Francico regno Euangelij luce, beneficio linguarum. Quarum professores instituit anno Domini 1530. mense Septembri, in Academia Parisiensi. Hebraicæ quidem linguæ Fräciscum vatablum, Grecæ autem Petrum Danesium: quibus duobus continuò additus fuit Iacobus Tusanus Græcarum doctor literarum. Iis deinceps alij sunt additi collegæ viri eruditi, quorū opera Deus Optimus Maximus, propagata bonarum artium & linguarum notitia, plurimùm illustrauit veluti sepultam & propè oppressam hominum traditionibus doctrinam Domini nostri Iesu Christi, qua vna seruantur electi.

Franciscus Vatablus mœcenas meus & cognatus maternus, Gamachianus fuit, cui lingua patria nomen fuit Gastablæi, *Ouateblé*, q. d. Triticiperdam. Tusanus verò Campanus Fräcus fuit, qui Tonzat patria voce nominabatur. Quod addendum putaui, vt virorum istorum clarorum, quos Deus tanto præfecit operi, noscantur familiæ. Danesiorum autem nota est Lutetiæ familia, qui sunt *Les Danez*. Franciscus autem Vatablus & Iacobus Tusanus, in suo munere docendi publico tandiu perseuerauerunt, quandiu vitam illis Deus concessit. At Danesius munere relicto post aliquot annos, dum in Aristotele interpre-

interpretandoverſatur,& impetrata in Italiam libera legatione,ſucceſſorem habuit Iohannem Strazelium,qui & in ſuo munere dum vixit, perſeuerauit.

59 HENRICVS ſecundus, Franciſci Valeſij filius, Francorum rex declaratur quinquageſimusnonus, anno Domini 1547. regnauit annis duodecim. Cuius res geſtæ, Paradini & aliorum doctorum virorum monumentis,ſunt expreſſæ.

60 FRANCISCVS ſecundus,Henrici ſecundi filius Francorum fit rex ſexageſimus, anno Domini 1559.regnauit annum & menſes aliquot.

61 CAROLVS nonus, frater Franciſci ſecundi, defuncti ſine liberis, Francorum rex declaratur ſexageſimusprimus, anno Domini 1560. Variè iactatum fuit huius temporibus Reſpub.Francica,quemadmodum multorum ſcriptis memoria commendatum extat. Is obiit annoDomini 1574.extremo menſe Maio.

62 HENRICVS tertius, Caroli noni defuncti ſine liberis frater,fit rex Francorum ſexageſimusſecundus, anno Domini 1574. quum prius rex Poloniæ deſignatus & declaratus fuiſſet, & in Sarmatiam ad ſuum regnum Polonicum adminiſtrandum ſe contuliſſet.Ex quo reuerſus,regni Francici habenas ſuſcepit.Quem ſperamus, Dei bona voluntate, finem iſtis turbis & bellis ciuilibus, pace reſtituta, impoſiturum. Hoc vt largiatur nobis Deus Optimus Maximus, poſtulamus in IeſuChriſti nomine,cui cum Spiritu ſancto,laus ſit,& honor,& gratiarum actio in ſeculorum ſecula. Amen.

Ex Academia noſtra Anno Domini.1575.menſe Iulio.

FINIS.



ADMONITIO.

NE PAGINAS NVMERIS ONEraremus, aut iis variè distineremus & impediremus lectorem, quàm paucissimos & eos non nisi necessarios Indici Chronici, addidimus numeros. Quales sunt numeri annorum Mundi, Olympiadum, Vrbis conditæ, & à nato Christo Domino. Ex quibus possunt æstimari cæteri, atque etiam intelligi. Itaque mirum nulli videri debebit, si non sunt singulis personis sui anni, id est, vitæ aut imperii, additi. qui possunt locis animaduersis quibus adduntur, notari & deprehendi nullo negotio.





CHRONICI MATTHAEI BEROALDI INDEX, QVI EST ITA DIGESTVS, VT SINGVLAE PAGINAE ANNOS QVINQVAGINTA CONTINEANT, ET FOLIA

singula centum annos expleant. Relictis interim variis spatiis & marginibus, vt cuique liceat pro studij sui ratione quæ volet annotare.

Temporum, quæ hoc Indice continentur summaria partitio.

AB orbe condito, ad diluuium, sunt anni 1656.
A diluuio, ad discessum Abrahami ex Carris, vrbe Mesopotamiæ, anni sunt 427.
Ab eo tempore vsque ad Legem promulgatam à Deo, in monte Horeb, anni sunt 430.
A Legis promulgatione, ad fundatum templum Salomonicum, anni sunt 480.
A fundato Salomonico templo, ad trãsmigrationem Babylonis, anni sunt 408.
A transmigratione, ad reditum populi Dei in terram Iuda, anni sunt 70.
A liberatione Babylonica, ad Christi Domini natalem diem, anni sunt 457.

Summa horum annorum est 3928. Ter mille nongentorum viginti octo.

A nato Domino, ad hæc tempora numerantur anni 1575.

Summa annorum ab orbe condito, ad annum Domini 1575. est Quinque millium, quingentorum, & trium. 5503.

INDEX.

Ab orbe condito ad diluuium ita numerantur anni 1656. à Sacra scriptura.

Adam vixit annos 130. & genuit Seth. 130.
Seth vixit annos 105. & genuit Enos. 105.
Enos vixit annos 90. & genuit Cainan. 90.
Cainan vixit annos 70. & genuit Malaleel. 70.
Malaleel vixit annos 65. & genuit Iared. 65.
Iared vixit annos 162. & genuit Henoch. 162.
Henoch vixit annos 65. & genuit Mathusalam. 65.
Mathusala vixit annos 187. & genuit Lamech. 187.
Lamech vixit annos 182. & genuit Noe. 182.
Noe erat annorum 600. quum fuit diluuium. 600.

Summa horum annorum est 1656.

A diluuio, ad promissionem factam Abrahamo, quum discedit Carris, anni sunt 427. qui ita recensentur in Scriptura sacra.

Sem biennio post diluuium genuit Arphaxad. 2.
Arphaxad vixit annos 35. & genuit Sale. 35.
Sale vixit annos 30. & genuit Heber. 30.
Heber vixit annos 34. & genuit Phaleg. 34.
Phaleg vixit annos 30. & genuit Reu. 30.
Reu vixit annos 32. & genuit Sarug. 32.
Sarug vixit annos 30. & genuit Nachor. 30.
Nachor vixit annos 29. & genuit Thare. 29.
Thare vixit annos 130. & genuit Abraham. 130.
Abraham natus erat annos 75. quum discessit Carris vrbe Mesopotamiæ. 75.

Summa horum annorum est 427.

Sic ab orbe condito ad discessum Abrahami ex Carris, anni sunt 2083. Bis mille octogintatres.

Quia verò Abrahami tempora, nostri chronographi componunt cum temporibus Nini, qui primus nactus est scriptores, vt ait Diodorus Siculus, annos sigillatim exponere ordimur, à primis annis Abrahami. Septēnio ante illū sumpto, vt deinceps annorū quinquagenorum & centenorum, per singula folia constet ratio.

ANNI MVNDI.

		2001	
		2006	Noe moritur anno vitæ 950. post diluuium anno 350.
1	Abraham nascitur, vixit annos 175. Gen.25.	2008	
2		2010	
3			
4			
5			
10			
		2020	
		2026	Reu moritur anno vitæ 239.
20			
		2030	
30			
		2040	
40			
		2049	Sarug moritur ann. ætatis 230.
		2050	

ANNI MVNDI.

43	Abraham.	2051	
50			
		2060	
60			
		2070	
70			
		2080	
75	Abraham euocatur ex Carris, repetita promiſsione de benedicendis in eius ſemine omnibus Gentibus.	2083	Thare moritur anno vitæ 205.
80			
		2090	
	Agar fit ſocia thori Abraham.	2093	
	Iſmael naſcitur Abrahamo. Is annos vixit 137. Gen.25.	2094	
		2096	Arphaxad moritur anno 438.
90			
		2100	

ANNI		MVNDI.	
93	Abraham.	2101	
		2107	Sodoma & Gomorrha igne cœlitus demiſſo abſumũtur. Ge.19.
100	Iſaac naſcitur. vixit annos 180. Geneſ.35.	2108	
		2110	AMMON & MOAB naſcuntur.
	Iſmael & Agar pelluntur domo Abrahami.	2113	
110	Vitæ Abraham ann.viceſ.decim.		
		2120	
		2126	Salé moritur anno vitæ 433.
120			
		2130	
130			
		2140	
		2145	Sara moritur anno vitæ 127. Geneſ.23.
140	Rebecca nubit Iſaaco quadragenario. Geneſ.25.	2148	
		2150	

INDEX
ANNI MVNDI.

143	Abraham.	2151	
150		2158	Sem moritur anno vitæ 600.
		2160	
160	Iacob & Esau naſcũtur. Gen.25.	2168	Iacob vixit annos 147. Gen.47.
		2170	
170			
171			
172		2180	
173			
174			
175		2183	Abraham moritur. Gen.25.
		2188	Heber moritur anno vitæ 464.
		2190	
		2200	

ANNI MVNDI.

	2201	
	2210	
	2220	
	2230	Ismael moritur. Genes.25.
	2240	
Iacob confert se ad Laban anno ætatis 77.	2245	
	2250	

INDEX

ANNI MVNDI.

	2251	
Lia & Rachel dantur vxores Iacobo.		
Filij Liæ Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar & Zabulon.		Filij Balæ ancillæ Rachel Dan & Nephthali.
Filij Zelphæ ancillæ Liæ Gad & Aſer.		Filij Rachel Ioſeph & Ben-iamin.
	2260	
Iacob diſcedit à Laban anno viceſimo ex quo illum adierat.		
	2270	
	2280	
	2288	Iſaac moritur anno vitæ 180. Geneſ. 35.
	2290	
Iacob deſcendit in AEgyptum natus annos 130. Geneſ. 47.	2298	
	2300	

ANNI MVNDI.

	2301	
	2310	
	2315	Iacob moritur in AEgypto anno vitæ 147. Gen. 47.
	2320	
	2330	
	2340	
	2350	

2351	
2360	
2369	Ioseph moritur anno vitæ 110.
2370	Gen.50.
2380	
2390	
	Leui moritur anno vitæ 137. Exod.6.
2400	

ANNI MVNDI.

		2401	
		2410	
		2420	
		2430	
	Moyses nascitur.	2433	
1			
2			
3			
4			
5			
		2440	
10			
17		2450	

18	Moses.	2451
19		
20		
		2460
30		
		2470
40		
		2480
50		
		2490
60		
67		2500

ANNI MVNDI.

68	Moyses.	2501	
69			
70			
71			
72			
73			
74			
75			
76			
77		2510	
78			
79			
80	Moyses educit Israelem ex AEgypto.	2513	Lex promulgatur Dei voce anno 430.à promisione.Galat.3.
81			
82	Errores quadraginta annorum incipiunt anno Mosis 81.		
83			
84			
85			
86			
87		2520	
88			
89			
90			
		2530	
100			
		2540	
100			
117		2550	

INDEX

ANNI MVNDI.

		2051	
120		2553	Moses moritur anno vitæ 120.
1	Iosué præest populo Dei ann.18.	2554	Deuteron.34.
2			
3			
4			
5			
6			
7		2560	
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17		2570	
18	IVDICES.	2571	Iosué moritur anno vitæ 110.
1	Othoniel præest ann.40.Iudic.3.		Iosf.24.
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9		2580	
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19		2590	
20			
21			
22			
23			
24			
25			
26			
27			
28			
29		2600	

30	Othoniel.	2601
31		
32		
33		
34		
35		
36		
37		
38		
39		2610
40		
1	Aod vel Ehud præest annis 80.	
2	Iudic.3.	
3		
4		
5		
		2620
10		
		2630
20		
		2640
30		
39		2650

40	Aod.	2651	
		2660	
50			
		2670	
60			
		2680	
70			
		2690	
80			
1	Barac & Debora, ann. 40. Iud. 5.	2692	
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9		2700	

10	Barac & Debora.	2701	
		2710	
20			
		2720	
30			
		2730	
40			
1	Gedeon ann.40.	2732	
2			
3			
4			
5			
		2740	
10			
19		2750	

20	Gedeon.	2751
		2760
30		
		2770
40		
1	Abimelech ann.3. Iudic.9.	
2		
3		
1	Thola ann.23. Iudic.10.	
2		
3		
4		
5		
		2780
10		
		2790
20		
23		
1	Iair ann.22. Iudic.10.	
2		
3		2800

ANNI MVNDI.

4	Iair.	2801	
10			
		2810	
20			
21			
22			
1	Iephthé ann.6. Iudic.12.	2820	
2			
3			
4			
5			
6			
1	Abesan ann.7. Iudic.12.		
2			
3			
4			
5		2830	
6			
7			
1	Elon ann.10. Iudic.12.		
2			
3			
4			
5			
6		2838	Excidium Troiæ.vide Chronic.
7			
8		2840	
9			
10			
1	Abdon ann.8. Iudic.12.		
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8		2850	

1	Samſon ann.20. Iudic.16.	2851	
10		2860	
20		2870	
1	Heli ann.40. 1.Sam.4.		
10		2880	
20		2890	
30		2900	

ANNI MVNDI.

31	Heli.	2901	
40		2910	
1	Samuel & Saul ann. 40. Actor. 13.		
2			
3			
10		2920	
			Dauid naſcitur: eſt enim annorum triginta quum rex creatur. 2. Sam. 5.
20		2930	
	SAVL rex primus Iſraelitarum creatur.		
30		2940	
40		2950	

INDEX

ANNI MVNDI.

1		Dauid regnat ann.40. 2.Sam.5.	2951	
2				
3				
10			2960	
20			2970	
30			2980	
40	1	Salomon ann.40.	2990	
	2			
	3			
	4	Annus 480.ab exitu de AEgypto. 3.Reg.6.		Templi fundamenta iaciuntur. 3.Reg.6.
	5			
	6			
	7			
	8			
	9			
	10			
	11		3000	

ANNI MVNDI.

12		Salomon.	3001			
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21			3010			
22						
23						
24						
25						
26						
27						
28						
29						
30						
31			3020			
32						
33						
34						
35						
36						
37						
38						
39						
40		REGES IVDA.		REGES ISRAEL.		
1		Roboam ann.17. 3.Reg.14.	3030	Ieroboam ann.22. 3.Reg.14.		1
2						2
3						3
4						4
5						5
6						6
7						7
8						8
9						9
10						10
11			3040			11
12						12
13						13
14						14
15						15
16						16
17						17
1		Abiam ann.3. 3.Reg.15.				18
2						19
3	1	Asa ann.41. 3.Reg.13.				20
	2		3050	Nadab ann.2. 3.Reg.15.	1	21

REGES IVDA.			ANNI MVNDI.	ISRAEL.		
3		Asa.	3051	Baasa 24.3.Reg.15.	1	2
4					2	
5					3	
6					4	
7					5	
8					6	
9					7	
10					8	
11					9	
12			3060		10	
13					11	
14					12	
15					13	
16					14	
17					15	
18					16	
19					17	
20					18	
21					19	
22			3070		20	
23					21	
24					22	
25					23	
26				Ela ann.2.3.Reg.16.	24	1
27				Interregnum in Israele ann. 4.	1	2
28					2	
29					3	
30					4	
31				Amri ann.12.1.Reg.16.	1	
32			3080		2	
33					3	
34					4	
35					5	
36				Samaria conditur.3.Reg.16.	6	
37					7	
38				Achab ann.22.3.Reg.16.	8	1
39					9	2
40					10	3
41	1	Iosaphat ann.25.3.Reg.22.			11	4
	2		3090		12	5
	3					6
	4					7
	5					8
	6					9
	7					10
	8					11
	9					12
	10					13
	11					14
	12		3100			15

REGES IVDA.			ANNI MVNDI.	REGES ISRAEL.		
13		Iosaphat.	3101			16
14						17
15						18
16						19
17				Ochozias ann.2. 3.Reg.22.	1	20
18		ELISAEVS.		Ioram frater Ochoziæ ann.12.	1.2	21
19				4.Reg.3.	2	22
20					3	
21					4	
22	1	Ioram filius Iosaphat annis 8.	3110		5	
23	2	4.Reg.8.			6	
24	3				7	
25	4				8	
	5				9	
	6				10	
	7				11	
1	8	Ochozias filius Ioram ann.1.			12	
*1		4.Reg.8.		Iehu ann.28. 4.Reg.10.		1
2		*Athalia mater Ochoziæ ann.6.				2
3		2.Paral.22.	3120			3
4						4
5						5
6						6
1		Ioas filius Ochoziæ ann.40.				7
2		4.Reg.12.				8
3						9
4						10
5						11
6						12
7			3130			13
8						14
9						15
10						16
11						17
12						18
13						19
14						20
15						21
16						22
17			3140			23
18						24
19						25
20						26
21						27
22						28
23				Ioachaz ann.17. 4.Reg.13.		1
24				Cætera quæ spectāt ad collatio-		1
25				nem regum Israel cum regib.		3
26				Iuda habentur cap.5.lib.3.		4
27			3150			5

INDEX

IVDA.			ANNI MVNDI.	ROMAE.	Olympiades.	Romæ conditæ anni. Anni ab vrbe condita.
28			3151			
29						
30						
31			3154	Olympias prima.	1	
32					2	
33					3	
34					4	
35				Olymp.2.	1	
36		Ioas filius Ioachaz regnat in			2	
37		Israele.	3160		3	
38	1	Amasias ann.29. 4.Reg.14.			4	
39	2			Olymp.3.	1	
40	3				2	
	4				3	
	5				4	
	6			Olymp.4.	1	
	7				2	
	8				3	
	9				4	
10			3170	Olymp.5.	1	
11					2	
12					3	
13					4	
14				Olymp.6.	1	
15		Ieroboam filius Ioas regnat in			2	
16		Israele ann.41.			3	
17					4	
18		R O M A conditur à Romulo.	3178	Olymp.7.	1	1
19		qui regnat Romæ annis 37.			2	2
20			3180		3	3
21					4	4
22				Olymp.8.	1	5
23					2	6
24					3	7
25					4	8
26				Olymp.9.	1	9
27					2	10
28					3	11
29					4	12
1		Interregnum in Iuda annorum	3190	Olymp.10.	1	13
2		11. Vide Chron.cap.5.lib.3.			2	14
3					3	15
4					4	16
5				Olymp.11.	1	17
6					2	18
7					3	19
8					4	20
9				Olymp.12.	1	21
10					2	22
11			3200		3	23

IVDA.		ANNI MVNDI.	ROMAE.		
1	Azarias qui & Ozias ann. 52.	3201		4	24
2	4.Reg.15.		Olymp.13	1	25
3				2	26
4				3	27
5	Amos docet ſub Ozia rege Iuda,			4	28
6	& Ieroboam filio Ioas rege Iſ-		Olymp.14.	1	29
7	rael. Amos 1.			2	30
8				3	31
9				4	32
10		3210	Olymp.15.	1	33
11				2	34
12				3	35
13	Oſee docet ſub Ozia, Ioatham,			4	36
14	Achaz & Ezechia regibus Iuda,		Olymp.16.	1	37
*15	& ſub Ieroboam filio Ioas, re-		Interregnum Romæ Numa ann.	2	38
16	ge Iſrael. Oſee 1.		43.	3	39
17	*Ieroboã filius Ioas moritur an-			4	40
18	no 15. Oziæ.		Olymp.17.	1	41
19				2	42
20		3220		3	43
21				4	44
22			Olymp.18.	1	45
23				2	46
24				3	47
25				4	48
26			Olymp.19.	1	49
27				2	50
28				3	51
29				4	52
30		3230	Olymp.20.	1	53
31				2	54
32				3	55
33				4	56
34			Olymp.21.	1	57
35				2	58
36				3	59
37				4	60
38			Olymp.22.	1	61
39	Manahem regnat in Iſraele.			2	62
40		3240		3	63
41				4	64
42			Olymp.23	1	65
43				2	66
44				3	67
45				4	68
46			Olymp.24	1	69
47				2	70
48				3	71
49				4	72
50	Phaceia regnat in Iſraele.	3250	Olymp.25.	1	73

INDEX

IVDA.			ANNI MVNDI.			ROMAE.
51		Azarias vel Ozias.	3251		2	74
52					3	75
1		Ioatham ann.16. 4.Reg.15.			4	76
2				Olymp.26.	1	77
3					2	78
4		Eſaias anno quo eſt mortuus Ozias videt Dominum, deinceps docet ſub Ioathã, Achaz & Ezechia. Eſa.1.			3	79
5					4	80
6				Olymp.27.	1	81
7				Tullus Hoſtilius regnat Romæ ann.32.	2	82
8			3260		3	83
9					4	84
10		Michæas docet ſub Ioatham, Achaz & Ezechia. Mich.1.		Olymp.28.	1	85
11					2	86
12					3	87
13					4	88
14				Olymp.29.	1	89
15					2	90
16	1	Achaz ann.16. 4.Reg.16.			3	91
2					4	92
3			3270	Olymp.30.	1	93
4					2	94
5					3	95
6					4	96
7				Olymp.31.	1	97
8					2	98
9					3	99
10					4	100
11				Olymp.32.	1	101
12					2	102
13			3280		3	103
14					4	104
15	1	Ezechias ann.29. 4.Reg.18.		Olymp.33.	1	105
16	2				2	106
	3				3	107
4					4	108
5				Olymp.34.	1	109
6		Salmanaſſar capit Samariã & Iſraelem captiuũ abducit in Aſſyriam.			2	110
7					3	111
*8					4	112
9		*Regnatũ eſt in Iſraele ann.258.	3290	Olymp.35.	1	113
10				Ancus Martius ann.24.	2	114
11					3	115
12					4	116
13				Olymp.36.	1	117
14		Sennacherib. 4.Reg.18.			2	118
15					3	119
16					4	120
17				Olymp.37.	1	121
18					2	122
19			3300		3	123

IVDA.		ANNI MVNDI.			ROMAE.
20	Ezechias.	3301		4	124
21			Olymp.38.	1	125
22				2	126
23				3	127
24				4	128
25			Olymp.39.	1	129
26				2	130
27				3	131
28				4	132
29		3310	Olymp.40.	1	133
1	Manasses ann.55. 4.Reg.21.			2	134
2				3	135
3				4	136
4			Olymp.41.	1	137
5			Tarquinius Priscus ann.38.	2	138
6				3	139
7				4	140
8			Olymp.42.	1	141
9				2	142
10		3320		3	143
11				4	144
12			Olymp.43.	1	145
13				2	146
14				3	147
15				4	148
16			Olymp.44.	1	149
17				2	150
18				3	151
19				4	152
20		3330	Olymp.45.	1	153
21				2	154
22				3	155
23				4	156
24			Olymp.46.	1	157
25				2	158
26				3	159
27				4	160
28			Olymp.47.	1	161
29				2	162
30		3340		3	163
31				4	164
32			Olymp.48.	1	165
33				2	166
34				3	167
35				4	168
36			Olymp.49.	1	169
37				2	170
38				3	171
39				4	172
40		3350	Olymp.50.	1	173

IVDA.		ANNI MVNDI.		ROMAE.	
41	Manasses.	3351		2	174
42				3	175
43			Seruius Tullus ann.44.	4	176
44			Olymp.51.	1	177
45				2	178
46				3	179
47				4	180
48			Olymp.52	1	181
49				2	182
50		3360		3	183
51				4	184
52			Olymp.53.	1	185
53				2	186
54				3	187
55				4	188
1	Amon ann.2. 4.Reg.21.		Olymp.54.	1	189
2				2	190
1	Iosias ann.31. 4.Reg.22.			3	191
2				4	192
3		3370	Olymp.55.	1	193
4				2	194
5				3	195
6				4	196
7			Olymp.56.	1	197
8				2	198
9				3	199
10	Sophonias docet. Sophon.1.			4	200
11			Olymp.57.	1	201
12				2	202
13	Ieremias docere incipit. Ier.1.	3380		3	203
14				4	204
15			Olymp.58.	1	205
16				2	206
17				3	207
18	Liber Legis reperitur. 2.Par.34.			4	208
19			Olymp.59.	1	209
20				2	210
21				3	211
22				4	212
23		3390	Olymp.60.	1	213
24				2	214
25				3	215
26				4	216
27			Olymp.61.	1	217
28				2	218
29				3	219
30			Tarquinius Superbus ann.25.	4	220
31			Olymp.62.	1	221
1	Ioacim ann.11. 4.Reg.23.			2	222
2		3400		3	223

IVDA.	BAB.	IMPER.	ANNI MVNDI.			ROMAE.
3		Ioacim.	3401		4	224
4	1	NABVCODONOSOR		Trāſmigratio Babyl. Olymp.63.	1	225
5	2	regnat annis 45.			2	226
6	3				3	227
7	4				4	228
8	5			Olymp.64.	1	229
9	6				2	230
10	7	Ioachim qui & Iechonias regnat			3	231
11	8	tres menſes.			4	232
1	9	Sedechias ann.11. 4.Reg.24.	3410	Olymp.65.	1	223
2	10				2	234
3	11				3	235
4	12				4	236
5	13			Olymp.66.	1	237
6	14				2	238
7	15	Ezechiel prophetare incipit.			3	239
8	16	Ezech.1.			4	240
9	17			Olymp.67.	1	241
10	18				2	242
11	19	Templum cum vrbe Ieruſalem	3420		3	243
	20	euertitur funditus.			4	244
	21	Regnatum eſt in Iuda à Dauide		C O S S. Romæ Olymp.68.	1	245
	22	ad euerſum tēplum ann.470.		creantur, exactis	2	246
	23			Regibus.	3	247
	24				4	248
	25			Olymp.69.	1	249
	26				2	250
	27				3	251
	28				4	252
	29		3430	Olymp.70.	1	253
	30				2	254
	31				3	255
	32				4	256
	33	Ezechieli noui Templi ſtructura		Olymp.71.	1	257
	34	demonſtratur. Ezech.40.			2	258
	35				3	259
	36				4	260
	37			Olymp.72.	1	261
	38				2	262
	39		3440		3	263
	40				4	264
	41			Olymp.73.	1	265
	42				2	266
	43				3	267
	44				4	268
	45			Olymp.74	1	269
	1	Euilmerodach ann.15.			2	270
	2				3	271
	3				4	272
	4		3450	Olymp.75.	1	273

BABYL.IMPER.			ANNI MVNDI.			ROMAE.
5		Euilmerodach.	3451		2	274
6					3	275
7					4	276
8				Olymp.76.	1	277
9					2	278
10					3	279
11					4	280
12				Olymp.77.	1	281
13					2	282
14			3460		3	283
15					4	284
1		Balsasar ann.10.		Olymp.78.	1	285
2					2	286
3					3	287
4					4	288
5				Olymp.79.	1	289
6					2	290
7					3	291
8					4	292
9		Monarchia PERSICA.	3470	Olymp.80.	1	293
10	1	Darius Medus ann.1.			2	294
1	*1	CYRUS Persarum Monarcha ann.12. — *HEBDOMAD. DANIELIS.			3	295
2	2				4	296
3	3			Olymp.81.	1	297
4	4	Anno quarto Cyri fundamenta Templi secundi iaciuntur, posteà opus impeditur ab Assuero Artaxerxe, Cyri vicario.			2	298
5	5				3	299
6	6			Leges duodecim Tabularum nõ possunt esse latæ his temporibus vt notant Chronographi.	4	300
7	7			Olymp.82.	1	301
8	1	Hebdom. secunda.			2	302
9	2		3480		3	303
10	3				4	304
11	4			Olymp.83.	1	305
12	5				2	306
1	6	Assuerus Artaxerxes post Cyri mortẽ Persicã Monarchiã obtinet. Est.3. fit mẽtio anni eius 12.			3	307
2	7				4	308
3	*1			Olymp.84.	1	309
4	2	*Hebdom.3.			2	310
5	3				3	311
6	4				4	312
7	5		3490	Olymp.85.	1	313
8	6				2	314
9	7				3	315
10	1	Hebdom.4.			4	316
11	2			Olymp.86.	1	317
12	3				2	318
1	4	Darius Assyrius successor Assueri. Esdr.6.22.			3	319
2	5				4	320
3	6			Olymp.87.	1	321
4	7				2	322
5	1	Hebdom.5.	3500		3	323

			ANNI MVNDI.			ROMAE.
1	2	Artaxerxes Pius. Esdr.7.Neh.2.	3501		4	324
2	3			Olymp.88.	1	325
3	4			In Græca historia confusa sunt	2	326
4	5			omnia ista tempora:itaque nec	3	327
5	6			cõstat de tẽpore belli Medici,	4	328
6	7			neque de tem- Olymp.89.	1	329
7	1	Hebdom.6.		pore belli Peloponesiaci. neq;	2	330
8	2			certi quicquã affirmari potest	3	331
9	3			de rebus Græciæ, ante Philippi	4	332
10	4		3510	Macedonis Im- Olymp.90.	1	333
11	5			perium,quod Aul.Gell.libr.17.	2	334
12	6			capit.21.confert in annum ab	3	335
13	7			Vrbe condita 400.	4	336
14	1	Hebdom.7.		Olymp.91.	1	337
15	2				2	338
16	3				3	339
17	4				4	340
18	5			Olymp.92.	1	341
19	6				2	342
20	7	Mœnib. cingitur Ierusalem à Nehemia, anno 20. Artaxerxis Pij. Nehem.6.25,& 5.14.	3520		3	343
21	*1				4	344
22	2	*Hebdom.8.		Olymp.93.	1	345
23	3				2	346
24	4				3	347
25	5				4	348
26	6			Olymp.94.	1	349
27	7				2	350
28	1	Hebdom.9.			3	351
29	2				4	352
30	3		3530	Olymp.95.	1	353
31	4				2	354
32	5	Nehemias redit ad Artaxerxem regẽ Babyl. anno eius 32. à quo posteà reditũ impetrat in Ierusalem. Nehem.13.			3	355
	6				4	356
	7			Olymp.96.	1	357
	*1				2	358
	2	•Hebdom.10.			3	359
	3	Xerxes, quintus rex est Persarum qui quando bellum Græciæ intulerit, certò statui non potest.			4	360
	4			Olymp.97.	1	361
	5				2	362
	6		3540		3	363
	7				4	364
	1	Hebdom 11.		Olymp.98.	1	365
	2	Artaxerxes Longimanus, sextus Persarum rex.			2	366
	3				3	367
	4				4	368
	5			Olymp.99.	1	369
	6				2	370
	7				3	371
	1	Hebdom.12.			4	372
	2	Darius Nothus.7.Persarum rex.	3550	Olymp.100.	1	373

INDEX

		ANNI MVNDI.			ROMAE.
3		3551		2	374
4				3	375
5				4	376
6			Athenæ videntur Olymp.101.	1	377
7			captæ à Lyſandro Olymp.101.	2	378
1	Hebdom.13.		anno primo.nam in eum annũ	3	379
2			incidit Olympias, vt ait Xeno.	4	338
3			Hellenic.2. Olymp.102.	1	381
4	Artaxerxes Memor.			2	382
5		3560		3	383
6				4	384
7			Olymp.103.	1	385
1	Hebdom.14.			2	386
2				3	387
3				4	388
4			Olymp.104	1	389
5				2	390
6				3	391
7				4	392
1	Hebdom.15.	3570	Olymp.105.	1	393
2				2	394
3			Philippus pater Alexãdri regnat.	3	395
4	Ochus Artaxerxes.			4	396
5			Alexãder Magnus Olymp.106.	1	397
6			naſcitur.	2	398
7				3	399
1	Hebdom.16.			4	400
2			Olymp.107.	1	401
3				2	402
4		3580		3	403
5				4	404
6			Olymp.108.	1	405
7				2	406
1	Hebdom.17.			3	407
2				4	408
3			Olymp.109.	1	409
4	Arſes Artaxerxes.			2	410
5				3	411
6				4	412
7		3590	Olymp.110.	1	413
1	Hebdom.18.			2	414
2				3	415
3	Darius vltimus Perſar.rex, victus			4	416
4	ab Alexandro Magno.		Alexander Magnus Olymp.111.	1	417
5			regnat ann.12.	2	418
6				3	419
7				4	420
1	Hebdom.19.		Olymp.112.	1	421
2				2	422
3		3600		3	423

		ANNI MVNDI.			ROMAE.
4		3601		4	424
5			Olymp.113.	1	425
6				2	426
7				3	427
1	Hebdom.20.			4	428
2	Alexander Magnus moritur.		Ptolomæus Lagi, Olymp.114.	1	429
3			AEgyptum occupat, in qua re-	2	430
4			gnat annis 41.	3	431
5				4	432
6		3610	Olymp.115.	1	433
7				2	434
*1	Hebdom.21.			3	435
2	*Agathocles Syracusas occupat.			4	436
3			Olymp.116.	1	437
4				2	438
5				3	439
6				4	440
7			Olymp.117.	1	441
*1	Hebdom 22.		Cassander funditus tollit stirpem	2	442
2	*Seleucus Nicator occupat Asiã.	3620	Alexandri Magni.	3	443
3				4	444
4			Demetrius Phale- Olymp.118.	1	445
5			reus impetrat à Ptolomæo vt	2	446
6			Democratia reddatur Athen.	3	447
7				4	448
1	Hebdom.23.		Olymp.119.	1	449
2				2	450
3				3	451
4				4	452
5		3630	Olymp.120.	1	453
6				2	454
7				3	455
1	Hebdom.24.			4	456
2			Olymp.121.	1	457
3				2	458
4				3	459
5				4	460
6			Olymp.122.	1	461
7				2	462
1	Hebdom.25.	3640		3	463
2				4	464
3			Olymp.123.	1	465
4				2	466
5				3	467
6				4	468
7	Antiochus Soter.		Ptolomæus Phila- Olymp.124.	1	469
*1	Hebdom.26.		delphus post patrem regnat	2	470
2	*Bellum Tarentinum Pyrrhi du-		annis 36.	3	471
3	ctu gestum.			4	472
4		3650	Olymp.125.	1	473

		ANNI MVNDI.			ROMAE
5		3651		2	474
6				3	475
7				4	476
1	Hebdom.27.		Olymp.126.	1	477
2				2	478
3				3	479
4				4	480
5			Olymp.127.	1	481
6				2	482
7		3660		3	483
1	Hebdom.28.		Septuaginta interpretes Sacram scripturã ex Hebræo vertunt in Græcum sermonem.	4	484
2			Olymp.128.	1	485
3				2	486
4				3	487
5				4	488
6			Belli primi Punici initium. Olymp.129.	1	489
7				2	490
1	Hebdom 29.			3	491
2	Antiochus Theos rex tertius Asiæ & Syriæ.			4	492
3		3670	Olymp.130.	1	493
4				2	494
5				3	495
6				4	496
7			Olymp.131.	1	497
1	Hebdom.30.			2	498
2				3	499
3				4	500
4			Olymp.132.	1	501
5				2	502
6	Seleucus Callinicus rex quartus Asiæ & Syriæ.	3680		3	503
7				4	504
1	Hebdom.31.		Ptolomæus Euergetes tertius rex AEgypti annis 26. Olymp.133.	1	505
2				2	506
3				3	507
4				4	508
5			Olymp.134.	1	509
6				2	510
7				3	511
1	Hebdom.32.			4	512
2		3690	Pax cum Pœnis & Romanis. Olymp.135.	1	513
3				2	514
4				3	515
5				4	516
6			Olymp.136.	1	517
7				2	518
1	Hebdom.33.			3	519
2				4	520
3			Olymp.137.	1	521
4				2	522
5		3700		3	523

		ANNI MVNDI.			ROMAE.
6		3701		4	524
7			Olymp.138.	1	525
1	Hebdom.34.			2	526
2	Seleucus Ceraunus Asiæ & Syriæ			3	527
3	rex 5.			4	528
4			Olymp.139.	1	529
5	Antiochus Magnus Asiæ & Syriæ			2	530
6	rex 6.		Ptolomæus Philopater 4. AEgy	3	531
7			pti rex ann.17.	4	532
1	Hebdom.35.	3710	Olymp.140.	1	533
2				2	534
3				3	535
4			Bellum Punicum secundum.	4	536
5			Olymp.141.	1	537
6				2	538
7				3	539
1	Hebdom.36.			4	540
2			Olymp.142.	1	541
3				2	542
4		3720		3	543
5				4	544
6			Olymp.143.	1	545
7				2	546
1	Hebdom.37.			3	547
2			Ptolomæus Epiphanes AEgypti	4	548
3			rex 5. ann.24. Olymp.144.	1	549
4				2	550
5				3	551
6			Scipio vincit Hãnibalẽ in Africa.	4	552
7		3730	Olymp.145.	1	553
1	Hebdom.38.			2	554
2				3	555
3				4	556
4			Olymp.146.	1	557
5				2	558
6				3	559
7				4	560
1	Hebdom.39.		Antiochus victus Olymp.147.	1	561
2			omni cis Taurũ	2	562
3		3740	Asia spoliatur.	3	563
4				4	564
5			Olymp.148.	1	565
6	Seleucus Philopater 7. Asiæ & Sy			2	566
7	riæ rex.			3	567
1	Hebdom.40.			4	568
2			Olymp.149.	1	569
3				2	570
4			Hannibal moritur.	3	571
5			Ptolomæus Philometor ann.35.	4	572
6		3750	rex 6. AEgypti. Olymp.150.	1	573

INDEX

		ANNI MVNDI.			ROMAE.
7		3751		2	574
1	Hebdom.41.			3	575
2				4	576
3			Oly.mp.151.	1	577
4	Antiochus Epiphanes 8. Syriæ			2	578
5	rex ann.12.his propter insolen-			3	579
6	tiam dictus ἐπιμανής.i.furiosus.			4	580
7			Olymp.152.	1	581
1	Hebdom.42.			2	582
2		3760		3	583
3				4	584
4			Olymp.153.	1	585
5	IVDAS MACHABAEVS.			2	586
6			Paulus AEmilius triumphat de	3	587
7			Persis.	4	588
1	Hebdom.43.		Olymp.154.	1	589
2	Antiochus Eupator 9.rex Syriæ,			2	590
3	ann.2.			3	591
4	Demetrius Soter, 10. rex Syriæ,			4	592
5	ann.10.	3770	Olymp.155.	1	593
6				2	594
7				3	595
1	Hebdom.44.			4	596
2			Olymp.156.	1	597
3				2	598
4				3	599
5				4	600
6			Olymp.157.	1	601
7	Alexander rex Syriæ 11.ann.5.			2	602
1	Hebdom.45.	3780		3	603
2				4	604
3			Bellum punicum Olymp.158.	1	605
4			tertium.	2	606
5	Demetrius Nicanor,12.rex Syriæ,		Ptolomæus Euergetes, Physcon,	3	607
6	ann.2.		7.rex AEgyp.ann.29.	4	608
7	Antiochus Sidetes 13.rex Syriæ,		Olymp.159.	1	609
1	Hebdom.46. (ann.3.			2	610
2				3	611
3	Trypho 14.rex Syriæ,ann.3.			4	612
4		3790	Olymp.160.	1	613
5				2	614
6	Antiochus Demetrij frater,			3	615
7	ann.12.			4	616
1	Hebdom.47.		Olymp.161.	1	617
2			Mancinus à Numantinis victus.	2	618
3				3	619
4				4	620
5			Olymp.162.	1	621
6			Tiber.Gracch.fert leg.agrar.	2	622
7		3800		3	623

		ANNI MVNDI.			ROMAE.
1	Hebdom.48.	3801		4	624
2			Olymp.163.	1	625
3				2	626
4	Demetrius Nicanor dimissus ab			3	627
5	Arsace, iterum regnat ann.4.			4	628
6			Olymp.164.	1	629
7				2	630
1	Hebdom.49. Alexāder 16. Sy-			3	631
2	riæ rex ann.2.			4	632
3	Antiochus Grypus 17. rex Syriæ	3810	C.Grach.occisus. Olymp.165.	1	633
4	ann.29.			2	634
5				3	635
6			Ptolomæus Lathyrus 8.rex AE-	4	656
7			gypti ann.17. Olymp.166.	1	637
1	Hebdom.50.			2	638
2				3	639
3				4	640
4			Olymp.167.	1	641
5				2	642
6		3820		3	643
7				4	644
1	Hebdom.51.		Olymp.168.	1	645
2				2	646
3				3	647
4			Cicero nascitur Arpini.	4	648
5			Olymp.169.	1	649
6				2	650
7				3	651
1	Hebdom.52.			4	652
2		3830	Ptolomæus Alexander 9. rex Olymp.170.	1	653
3			AEgypti.	2	654
4				3	655
5				4	656
6			Olymp.171.	1	657
7				2	658
1	Hebdom.53. Syria fit prouincia.			3	659
2				4	660
3			Olymp.172.	1	661
4				2	662
5		3840	Ptolomæus Lathyrus reuocatus	3	663
6			à suis, iterum regnat ann.8.	4	664
7			Olymp.173.	1	665
1	Hebdom.54.			2	666
2				3	667
3				4	668
4			Olymp.174.	1	669
5				2	670
6			Ptolomæus Auletes 10.rex AE-	3	671
7	Pompeius cognomen magni ac-		gypti ann.30.	4	672
1	Hebdom.55. (cipit.	3850	Sylla Dictator. Olymp.175.	1	673

	ANNI MVNDI.				ROMAE
2		3851		2	674
3			Sylla deponit dictaturam.	3	675
4				4	676
5			Olymp.176.	1	677
6				2	678
7				3	679
1	Hebdom.56.			4	680
2			Spartacus & Olymp.177.	1	681
3			Chrysus.	2	682
4		3860		3	683
5				4	684
6			Olymp.178.	1	685
7				2	686
1	Hebdom.57.			3	687
2				4	688
3			Olymp.179.	1	689
4				2	690
5				3	691
6	Ierusalem capitur à Pompeio.		M.Cicero & C.Anton.COSS.	4	692
7		3870	Olymp.180.	1	693
1	Hebdom.58.			2	694
2			Galliæ decernuntur Cæsari.	3	695
3				4	696
4			Olymp.181.	1	697
5	Ptolomæus Auletes pellitur à			2	698
6	suis, reducitur à Gabinio.			3	699
7				4	700
1	Hebdom.59. Cleopatra cum		Olymp.182.	1	701
2	fratre regnat: quo submerso,			2	702
3	sola tenet AEgyptum ann.22.	3880	Bellum ciuile inter Pompeium	3	703
4			& Cæsarem.	4	704
5			Olymp.183.	1	705
6				2	706
7				3	707
1	Hebdom.60.		Fastos à se emendatos publicat	4	708
2	Iulius Cæsar occiditur.		Iulius Cæsar. Olymp.184.	1	709
3				2	710
4	Pansa mortuo, consulatum inua		Pansa & Hirtius COSS.	3	711
5	dit Octauius dictus postea Au-			4	712
6	gustus: à quo tẽpore imperium	3890	Olymp.185.	1	713
7	eius annorum 56. dicitur.			2	714
1	Hebdom.61.			3	715
2				4	716
3			Olymp.186.	1	717
4				2	718
5	Herodes Antigono sublato re-			3	719
6	gnat ann.37.			4	720
7			Olymp.187.	1	721
1	Hebdom.62.			2	722
2		3900		3	723

ANNI DOMINI.			ANNI MVNDI.			ROMAE.
	3		3901		4	724
	4			Olymp.188.	1	725
	5				2	726
	6				3	727
	7				4	728
	1	Hebdom.63.		Olymp.189.	1	729
	2				2	730
	3				3	731
	4				4	732
	5		3910	Olymp.190.	1	733
	6				2	734
	7				3	735
	1	Hebdom.64.			4	736
	2			Olymp.191.	1	737
	3				2	738
	4				3	739
	5				4	740
	6			Olymp.192.	1	741
	7				2	742
	1	Hebdom.65.	3920		3	743
	2				4	744
	3			Olymp.193.	1	745
	4				2	746
	5				3	747
	6				4	748
	7			Olymp.194.	1	749
	1	Hebdom.66.			2	750
	2				3	751
1	3	Nascitur in Bethleem Dominus			4	752
2	4	noster IESVS Christus an-	3930	Olymp.195.	1	753
3	5	no mundi 3929.æquinoctio au		Magi veniunt Ierusalem ann.He	2	754
4	6	tũnali, Olymp.194.anno 4.Ab		rodis 35.	3	755
5	7	vrbe condita 752.Anno Augu-		Herodes moritur anno regni sui	4	756
6	1	sti 42.Herodis autem 33. Hebdom.67.		37.ei succedit Olymp.196.	1	757
7	2			filius ipsius Archelaus ann.9.	2	758
8	3				3	759
9	4				4	760
10	5			Olymp.197.	1	761
11	6				2	762
12	7		3940		3	763
13	1	Hebdom.68.			4	764
14	2			Olymp.198.	1	765
15	3	Moritur Augustus post occupa-			2	766
16	4	tum in Repub. Imperiũ ann.56.		Tiberius ann.23.	3	767
17	5				4	768
18	6			Olymp.199.	1	769
19	7				2	770
20	1	Hebdom.69.			3	771
21	2				4	772
22	3		3950	Olymp.200.	1	773

DOMINI.			ANNI MVNDI.			ROMAE.
23	4		3951		2	774
24	5				3	775
25	6				4	776
26	7			Olymp.201.	1	777
27	1	Hebdom.70.quæ habet plenitu-			2	778
28	2	dinem temporum.			3	779
29	3				4	780
30	4			Olymp.202.	1	781
31	5				2	782
32	6		3960		3	783
33	7	Patitur Christus Dominus pro	3961	Passio Domini Christi Iesu.	4	784
34		nobis,anno vitæ 33. anno quar		Olymp.203.	1	785
35		to Olympiadis 202. Ab vrbe		Pauli vocatio.	2	786
36		condita 784. Tiberij verò 18.			3	787
37		Mundi 3961.			4	788
38				Olymp.204.	1	789
39				Caligula ann.4.	2	790
40					3	791
41		Paulus deducitur Antiochiam à			4	792
42		Barnaba.	3970	Olymp.205.	1	793
43				Claudius ann.13.	2	794
44					3	795
45		Herodes occidit Iacobum.			4	796
46				Olymp.206.	1	797
47					2	798
48					3	799
49					4	800
50		ANN. DOM. L.		Olymp.207.	1	801
51					2	802
52			3980		3	803
53					4	804
54				Olymp.208.	1	805
55		Paulus docet Athenis: moratur			2	806
56		Corinthi.		Nero ann.14.	3	807
57					4	808
58				Olymp.209.	1	809
59					2	810
60					3	811
61					4	812
62			3990	Olymp.210.	1	813
63					2	814
64		Paulus Ierosolymis conijcitur in			3	815
65		vincula.			4	816
66		Romam deducitur.		Olymp.211.	1	817
67					2	818
68					3	819
69		Neronis iussu capite truncatur			4	820
70		Paulus.		Galba,Otho, Olymp.212.	1	821
71		*Templum secundum cum vrbe		Vitellius.	*2	822
*72		æquatur solo per Titum.	4000	*Vespasianus ann.10.	3	823

DOMINI.		ANNI MVNDI.			ROMAE.
73		4001		4	824
74			Olymp.213.	1	825
75				2	826
76				3	827
77				4	828
78			Olymp.214.	1	829
79				2	830
80				3	831
81			Titus ann.2.	4	832
82		4010	Olymp.215.	1	833
83			Domitianus ann.15.	2	834
84	Ioannes Apostolus relegatur in			3	835
85	Pathmon insulam.			4	836
86			Olymp.216.	1	837
87				2	838
88				3	839
89				4	840
90			Olymp.217.	1	841
91				2	842
92		4020		3	843
93				4	844
94			Olymp.218.	1	845
95				2	846
96				3	847
97				4	848
98			Nerua ann.2. Olymp.219.	1	849
99				2	850
100	ANN. DOM. C.		Traianus ann.19.	3	851
101				4	852
102		4030	Olymp.220.	1	853
103				2	854
104				3	855
105				4	856
106			Olymp.221.	1	857
107				2	858
108				3	859
109				4	860
110			Olymp.222.	1	861
111				2	862
112		4040		3	863
113				4	864
114			Olymp.223.	1	865
115				2	866
116				3	867
117				4	868
118			Olymp.224.	1	869
119			Adrianus ann.21.	2	870
120				3	871
121				4	872
122		4050	Olymp.225.	1	873

DOMINI.		ANNI MVNDI.			ROMAE
123		4051		2	874
124				3	875
125				4	876
126			Olymp.226.	1	877
127				2	878
128				3	879
129				4	880
130			Olymp.227.	1	881
131				2	882
132		4060		3	883
133				4	884
134			Olymp.228.	1	885
135				2	886
136				3	887
137				4	888
138			Olymp.229.	1	889
139				2	890
140			Antoninus Pius ann.23.	3	891
141				4	892
142		4070	Olymp.230.	1	893
143				2	894
144				3	895
145				4	896
146			Olymp.231.	1	897
147				2	898
148				3	899
149				4	900
150	ANN. DOM. CL.		Olymp.232.	1	901
151				2	902
152		4080		3	903
153				4	904
154			Olymp.233.	1	905
155				2	906
156				3	907
157				4	908
158			Olymp.234.	1	909
159				[illegible]	910
160				3	911
161				[illegible]	912
162		4090	Olymp.235.	1	913
163			Antoninus Verus ann.18.	2	914
164				3	915
165				4	916
166			Olymp.236.	1	917
167				2	918
168				3	919
169				4	920
170			Olymp.237.	1	921
171				2	922
172		4100		3	923

DOMINI.		ANNI MVNDI.			ROMAE.
173		4101		4	924
174			Olymp.238.	1	925
175				2	926
176				3	927
177				4	928
178			Olymp.239.	1	929
179				2	930
180				3	931
181			Commodus ann.13.	4	932
182		4110	Olymp.240.	1	933
183				2	934
184				3	935
185				4	936
186			Olymp.241.	1	937
187				2	938
188				3	939
189				4	940
190			Olymp.24[illegible].	1	941
191				2	942
192		4120		3	943
193				4	944
194			Pertinax. Olymp.243.	1	945
195			S. uerus ann.18.	2	946
196				3	947
197				4	948
198			Olymp.244.	1	949
199				2	950
200	ANN.DOM.CC.			3	951
201				4	952
202		4130	Olymp.245.	1	953
203				2	954
204				3	955
205				4	956
206			Olymp.246.	1	957
207				2	958
208				3	959
209				4	960
210			Olymp.247.	1	961
211				2	962
212		4140		3	963
213			Caracalla ann.6.	4	964
214			Olymp.248.	1	965
215				2	966
216				3	967
217				4	968
218			Olymp.249.	1	969
219			Macrinus ann.1.	2	970
220			Antoninus Varus Heliogabalus	3	971
221			ann.4.	4	972
222		4150	Olymp.250.	1	973

DOMINI.		ANNI MVNDI.			ROMAE.
223		4151		2	974
224			Alexander Mammeæ ann.13.	3	975
225				4	976
226			Olymp.251.	1	977
227				2	978
228				3	979
229				4	980
230			Olymp.252.	1	981
231				2	982
232		4160		3	983
233				4	984
234			Olymp.253.	1	985
235				2	986
236				3	987
237			Maximinus ann.3.	4	988
238			Olymp.254.	1	989
239	Cēforinus fcribit librum de Die			2	990
240	natali.cap.15.eius libri.		Balbinus & Puppienus ann.1.	3	991
241			Gordianus ann.6.	4	992
242		4170	Olymp.255.	1	993
243				2	994
244				3	995
245				4	996
246			Olymp.256.	1	997
247			Philippus ann.5.	2	998
248				3	999
249				4	1000
250	ANN.DOM.CCL.		Olymp.257.	1	1001
251				2	1002
252		4180	Decius ann.2.	3	1003
253				4	1004
254			Gallus cũ Volu- Olymp.258.	1	1005
255	AEmilianus 3.menfibus.		fiano filio ann.2.	2	1006
256			Valerianus & Gallienus ann.15.	3	1007
257				4	1008
258			Olymp.259.	1	1009
259				2	1010
260				3	1011
261				4	1012
262		4190	Olymp.260.	1	1013
263				2	1014
264				3	1015
265				4	1016
266			Olymp.261.	1	1017
267				2	1018
268				3	1019
269				4	1020
270			Olymp.262.	1	1021
271			Claudius fecundus ann.2.	2	1022
272		4200		3	1023

DOMINI.		ANNI MVNDI.			ROMAE.
273		4201	Aurelianus ann.5.mensib.6.	4	1024
274			Olymp.263.	1	1025
275				2	1026
276				3	1027
277				4	1028
278			Tacitus mensib.6. Olymp.264.	1	1029
279			Probus ann.7.	2	1030
280				3	1031
281				4	1032
282		4210	Olymp.265.	1	1033
283				2	1034
284				3	1035
285				4	1036
286			Carus cū filiis an.2. Olymp.266.	1	1037
287				2	1038
288			Diocletianus ann.20.	3	1039
289				4	1040
290			Olymp.267.	1	1041
291				2	1042
292		4220		3	1043
293				4	1044
294			Olymp.268.	1	1045
295				2	1046
296				3	1047
297				4	1048
298			Olymp.269.	1	1049
299				2	1050
300	ANN.DOM.CCC.			3	1051
301				4	1052
302		4230	Olymp.270.	1	1053
303				2	1054
304				3	1055
305				4	1056
306			Olymp.271.	1	1057
307				2	1058
308			Galerius ann.2.	3	1059
309				4	1060
310			Cōstantinus Magnus ann.31. Olymp.272.	1	1061
311				2	1062
312		4240		3	1063
313				4	1064
314	Indictiones propriè pertinēt ad Iustiniani tēpora, quibus sunt imperatæ.		INDICTIONES Constantinianæ.		1065
315					1066
316					1067
317					1068
318					1069
319					1070
320					1071
321					1072
322		4250			1073

DOMINI.		ANNI MVNDI.		ROMAE.
323		4251		1074
324				1075
325				1076
326				1077
327				1078
328				1079
329				1080
330				1081
331				1082
332		4260		1083
333				1084
334				1085
335				1086
336				1087
337				1088
338				1089
339				1090
340				1091
341			Conſtantius ann.24.	1092
342		4270		1093
343				1094
344				1095
345				1096
346				1097
347				1098
348				1099
349				1100
350	ANN.DOM.CCCL.			1101
351				1102
352		4280		1103
353				1104
354				1105
355				1106
356				1107
357				1108
358				1109
359				1110
360	Donatus grammaticus floret.			1111
361				1112
362		4290		1113
363				1114
364				1115
365			Iulianus ann.2.	1116
366				1117
367			Iouinianus menſib.8.	1118
368			Valentinianus ann.11.	1119
369				1120
370				1121
371				1122
372		4300		1123

DOMINI.		ANNI MVNDI.		ROMAE.
373		4301	IMPERATORES.	1124
374				1125
375				1126
376				1127
377				1128
378				1129
379			Valens ann.3.	1130
380				1131
381				1132
382		4310	Gratianus cum fratre Valenti-	1133
383			niano ann.6.	1134
384				1135
385				1136
386				1137
387				1138
388			Valentinianus cum Theodosio	1139
389			ann.7.	1140
390				1141
391				1142
392		4320		1143
393				1144
394				1145
395			Theodosius cum Arcadio & Ho	1146
396			norio filiis ann.3.	1147
397				1148
398			Arcadius cum Honorio ann.13.	1149
399				1150
400	ANN. DOM. CCCC.			1151
401				1152
402		4330		1153
403				1154
404				1155
405				1156
406				1157
407				1158
408				1159
409				1160
410				1161
411				1162
412			Honorius cum Theodosio iunio	1163
413	Alaricus Romam capit.	4340	re ann.16.	1164
414				1165
415				1166
416				1167
417				1168
418	FRANCOR. REGES.			1169
419				1170
420	Pharamundus rex primus Fran-			1171
421	corũ declaratur: regnat ann.11.			1172
422		4350		1173

DOMINI.		ANNI MVNDI.		ROMAE.
423	FRANCOR. REGES.	4351	IMPERATORES.	1174
424				1175
425				1176
426				1177
427			Theodosius iunior filius Arcadij ann. 26.	1178
428				1179
429				1180
430				1181
431	Clodio Crinitus, secundus Francorum rex ann. 18.			1182
432		4360		1183
433				1184
434				1185
435				1186
436				1187
437				1188
438				1189
439				1190
440				1191
441				1192
442		4370		1193
443				1194
444				1195
445				1196
446				1197
447			Attila regnat.	1198
448				1199
449	Merouęus 3. Franc. rex ann. 10.			1200
450	ANN. DOM. CCCCL.			1201
451			Aquilea diruitur ab Attila.	1202
452		4380		1203
453			Martianus ann. 7.	1204
454				1205
455				1206
456				1207
457			Gensericus Romam occupat, & spoliat.	1208
458				1209
459	Childericus 4. rex Franc. ann. 26.			1210
460				1211
461			Leo primus ann. 16.	1212
462		4390		1213
463				1214
464				1215
465				1216
466				1217
467				1218
468				1219
469				1220
470	Odoacer dicit se regem Italiæ, post depositum ab Augustulo Imperium ann. dom. 470.		Romanum in Italia ruit Imperium.	1221
471				
472		4400		

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES.
473		4401	
474			
475			
476			Zeno ann.17.
477			
478			
479			
480			
481			
482		4410	
483			
484			
485	Clodoucus 5.rex Franc.ann.30.		
486			
487			
488			
489			
490			
491			
492		4420	
493			Anastasius primus ann.26.
494			
495			
496			
497			
498			
499			
500	ANN. DOM. D.		
501			
502		4430	
503			
504			
505			
506			
507			
508			
509			
510			
511			
512		4440	
513			
514			
515	Childebertus rex 6.Franc.an.45.		
516			
517			
518			
519			Iustinus Senior ann.9.
520			
521			
522		4450	

DOMINI.		ANNI MVNDI.	
523	FRANCOR. REGES.	4451	IMPERATORES.
524			
525			
526			
527			
528			Iustinianus ann.39.
529			
530			
531			
532		4460	Dionysius Paruus Abbas Romanus, auctor est numerãdorum annorum à nato Domino.
533			
534			
535			
536			
537			
538			
539			
540			
541			
542		4470	
543			
544			
545			
546			
547			Totilas euertit muros vrbis Romæ, direptis omnibus ciuium bonis: iisque captiuis in Campaniam abductis. ita tum Roma plusquam dierum quadraginta spatio mansit deserta.
548			
549			
550	ANN. DOM. DL.		
551			
552		4480	
553			
554			
555			
556			
557			
558			
559			
560	Clotarius 1.rex Franc.7.ann.5.		
561			
562		449-	
563			
564			
565	Cherebertus Franc.rex 8.ann.9.		
566			Iustinus iunior ann.11.
567			
568			
569			
570			
571			
572		4500	

DOMINI.		ANNI MVNDI.	
573	FRANCOR. REGES.	4501	IMPERATORES.
574	Chilpericus Franc. rex 9. ann. 14.		
575			
576			
577			Tiberius Pius ann. 7.
578			
579			
580			
581			
582		4510	
583			
584			Mauritius ann. 20.
585			
586			
587			
588	Clotarius 2. Frãc. rex 10. ann. 44.		
589			
590			
591			
592		4520	
593			
594			
595			
596			
597			
598			
596			
600	ANN. DOM. DC.		
601			
602		4530	
603			
604			Phocas ann. 8.
605			
606			
607			
608			
609			
610			
611			
612		4540	Heraclius ann. 29.
613			
614			
615			
616			
617			
618			
619			
620			
621			
622		4550	

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES.
623		4551	
624			
625			
626			
627			
628			
629			
630			
631			
632	Dagobertus huius nominis primus,rex 11.Franc.ann.14.	4560	
633			
634			
635			
636			
637			
638			
639			
640			
641			Cōſtantinus 3.menſ.4. — Heracleonas cū matre Martina an.2.
642		4570	
643			Cōſtans Heraclij nepos ann.27.
644			
645			
646	Clodoueus 2.rex 12.Franc.an.17.		
647			
648			
649			
650	ANN. DOM. DCL.		
651			
652		4580	
653			
654			
655			
656			
657			
658			
659			
660			
661			
662		4590	
663	Clotarius 3.rex 13.Franc.ann.4.		
664			
665			
666			
667	Childericus 2.rex 14.Frāc.an.14.		
668			
669			
670			Conſtantinus 4.ann.17.
671			
672		4600	

673	FRANCOR. REGES.	4601	IMPERATORES.
674			
675			
676			
677			
678			
679			
680			
681	Theodoricus rex 15.Frãc.ann.14.		
682		4610	
683			
684			
685			
686			
687			Iustinianus 2.ann.10.
688			
689			
690	Pipinus, maior domus.		
691			
692		4620	
693			
694			
695	Clodoueus 3. rex 16.Frãc.ann.4.		
696			
697			Leo 2.ann.3.
698			
699	Childebertus 2.rex 17.Frã.an.18.		
700	ANN. DOM. DCC.		Tiberius 3. dictus Absimarius ann.7.
701			
702		4630	
703			
704			
705			
706			
707			Iustinianus 2. recipit Imperium ann.6.
708			
709			
710			
711			
712		4640	
713			Philippicus ann.2.
714	Carolus Martellus Palatij præfectus.		
715			Anastasius 2.ann.3.
716	Dagobertus 2.rex 18.Franc.an.4.		
717			
718			Theodosius 3.ann.1.
719			Leo 3.dictus Isaurus ann.24.
720	Interregnum ann.2.		
721			Beda finit suum Chronicum.
722	Chilpericus 2.rex 19.Franc.an.5.	4650	

INDEX

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES.
723		4651	
724			
725			
726			
727	Theodoricus 2. rex 20. Francor.		
728	ann. 15.		
729			
730			
731			
732		4660	
733			
734			
735			
736			
737			
738			
739			
740			
741	Pipinus Martelli præfect. Palatij.		
742	Childericus 3. rex 21. Frãc. ann. 9.	4670	
743			Constantinus 5. dictus Coprony-
744			mus ann. 35.
745			
746			
747			
748			
749			
750	ANN. DOM. DCCL.		
751	Pipinus Breuis rex 22. Frãc. an. 18.		
752		4680	
753			
754			
755			
756			
757			
758			
759			
760			
761			
762		4690	
763			
764			
765			
766			
767			
768			
769	Carolus Magnus rex 23. Francor.		
770	ann. 46.		
771			
772		4700	

DOMINI.		ANNI MVNDI.	
773	FRANCOR. REGES.	4701	IMPERATORES.
774			
775			
776			
777			
778			Leo 4.ann.5.
779			
780			
781			
782		4710	Conſtantinus 6.cum matre Ire-
783			ne ann.10.
784			
785			
786			
787			
788			
789			
790			
791			
792		4720	Conſtantinus ſolus pulſa matre
793			ann.5.
794			
795			
796			
797			
798			Irene excæcato filio ann.4.
799			
800	ANN.DOM.DCCC.		
801	Carolus Magnus declaratur Im-		
802	perator Auguſtus à Leone Pa	4730	Nicephorus depulſa Irene an.8.
803	pa. Qui deinceps in Gallia &		
804	Germania fuerunt Imperato-		
805	res, dicti ſunt Occidentis: cùm		
806	Imperatores Conſtantinopo-		
807	litani, dicti ſint Orientis Im-		
808	peratores.		
809			
810			Stauratius ann.1.
811			Michael 1. dictus Rangabes an.2.
812		4740	
813			Leo Armenus ann.8.
814			
815	Ludouicus Pius Imperator 2. &		
816	Francor.rex 24.ann.26.		
817			
818			
819			
820			
821			Michael 2.dictus Balbus ann.9.
822		4750	

INDEX

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
823		4751		
824				
825				
826				
827				
828				
829				
830				Theophilus an.25.
831				
832		4760		
833				
834				
835				
836				
837				
838				
839				
840				
841	Carolus Caluus rex 25. Francor.		Lotharius ann.15.	
842	ann.36.	4770		
843				
844				
845				Michael ann.25.
846				
847				
848				
849				
850	ANN. DOM. DCCCL.			
851				
852		4780		
853				
854	Ioanna, Papa Romana ann.2.			
855	mens.3.			
856			Ludouicus secun-	
857			dus ann.21.	
858				
859				
860				
861				
862		4790		
863				
864				
865				
866				
867				
868				
869				Basilius Macedo
870				ann.17.
871				
872		4800		

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
873		4801		
874				
875				
876				
877	Ludouicus Balbus rex 26. Fran-		Carolus 2. dictus	
878	cor. ann. 2.		Balbus annis 2.	
879	Ludouicus 3. & Carolomanus re-		Carolus 3. Craf-	
880	ges 27. Francor. ann. 5.		fus dictus ann. 12.	
881				
882		4810		
883				
884	Carolus Craffus rex 28. Francor.			
885	ann. 7.			
886				
887				Leo 6. ann. 17.
888				
889				
890				
891	Odo rex 29. Francor. ann. 9.		Arnulphus an. 12.	
892	Liliorum infignia ab hoc funt in	4820		
893	ftituta & vfurpata primùm.			
894				
895				
896				
897				
898				
899				
900	ANN. DO. DCCCC. Caro-			
901	lus Simplex rex 30. Francorum			
902	ann. 27.	4830		
903			Ludouicus	
904			3. ann. 10.	Conftantinus cum
905				Alex. patruo ann. 2.
906				Conftantinus 8.
907				folus ann. 39.
908				
909				
910				
911				
912		4840		
913			Cõradus 1. an. 7.	
914				
915				
916				
917				
918				
919				
920			Henricus Au-	
921			ceps ann. 18.	
922		4850		

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
923	FRANCOR. REGES.	4851	Occidentis.	Orientis.
924				
925				
926				
927	Rodolphus Burgundio rex Francor.31.ann.2.			
928				
929	Ludouicus Trāſmarinus rex 32. Francor.ann.27.			
930				
931				
932		4860		
933				
934				
935				
936				
937				
938			Otho primus ann.36.	
939				
940				
941				
942		4870		
943				
944				
945				Cōſtātinus 9.cū Romano filio ann.16.
946				
947				
948				
949				
950	ANN. DOM. DCCCCL.			
951				
952		4880		
953				
954				
955				
956	Lotharius rex 33.Franc.ann.31.			
957				
958				
959				
960				
961			Otho ſalutatur Imperator à populo Romano.	Nicephorus Phocas ann.10.
962		4890		
963				
964				
965				
966				
967				
968				
969				
970				Ioannes Zimiſca ann.6.
971				
972		4900		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
973	FRANCOR. REGES.	4901	Occidentis.	Orientis.
974			Otho 2.ann.10.	
975				
976				
977				Basilius & Constanti-
978				nus fratres ann.50.
979				
980				
981				
982		4910		
983				
984			Otho 3.ann.19.	
985				
986				
987	Ludouicus 5.rex 34.Fräc. ann.1.			
988	HVGO Capetus rex 35.Franc.			
989	ann.9.			
990				
991	Pares Franciæ instituti.			
992		4920		
993				
994				
995				
996				
997	Robertus rex 36.Franc.ann.34.			
998				
996				
1100	ANN. DOM. M.			
1001				
1002		4930		
1003			Henricus 2.dictus	
1004			Claudus ann.22.	
1005				
1006				
1007				
1008				
1009				
1010				
1011				
1012		4940		
1013				
1014				
1015				
1016				
1017				
1018				
1019				
1020				
1021				
1022		4950		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1023	FRANCOR. REGES.	4951	Occidentis.	Orientis.
1024				
1025			Conradus 2.ann.15.	
1026				
1027				Constantinus fratre
1028				mortuo ann.3.
1029				
1030				Romanus Argyropo-
1031	Henricus primus, rex 37. Franc.			lus ann.6.
1032	ann.30.	4960		
1033				
1034				
1035				
1036				Michael Paphlagon
1037				ann.7.mens.8.
1038				
1039			Henricus 3.dictus	
1040			Niger ann.17.	
1041				
1042		4970		
1043				Michael Calaphates mens.4.
1044				Constantinus Monoma-
1045				chus ann.13.
1046				Zoë fuit eius vxor.
1047				
1048				
1049				
1050	ANN. DOM. M.L.			
1051				
1052		4980		
1053				
1054				
1055				
1056				Theodora ann.2.
1057			Henricus 4.ann.50.	
1058				Michael Stratioti-
1059				cus ann.2.
1060				Isacius Comnenus ann.3.
1061	Philippus primus, rex 38. Franc.			
1062	ann.49.	4990		
1063				Constantinus Du-
1064				cas ann.8.
1065				
1066				
1067				
1068				
1069				
1070				
1071				Romanus Diogenes du-
1072		5000		cta Eudocia ann.4.

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1073	FRANCOR. REGES.	5001	Occidentis.	Orientis.
1074				
1075				Michael Ducas ann.6.
1076				
1077				
1078				
1079				
1080				
1081				Nicephorus Botonia-
1082		5010		tes ann.3.
1083				
1084				Alexius Comnenus
1085				ann.33.
1086				
1087				
1088				
1089				
1090				
1091				
1092		5020		
1093				
1094				
1095				
1096				
1097				
1098				
1099				
1100	ANN.DOM.M.C.			
1101				
1102		5030		
1103				
1104				
1105				
1106				
1107			Henricus 5.ann.20.	
1108				
1109				
1110	Ludouicus Crassus rex 39.Frãc.			
1111	ann.28.			
1112		5040		
1113				
1114				
1115				
1116				
1117				Caloioannes Comnenus
1118				ann.25.
1119				
1120				
1121				
1122		5050		

INDEX

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1123	FRANCOR. REGES.	5051	Occidentis.	Orientis.
1124				
1125				
1126				
1127			Lotarius dux Saxo-	
1128			niæ ann.13.	
1129				
1130				
1131				
1132		5060		
1133				
1134				
1135				
1136				
1137	Ludouicus Iunior, rex 40. Franc.			
1138	ann.45.			
1139				
1140			Conradus 3. ann.14.	
1141				
1142		5070		Emanuel ann.38.
1143				
1144				
1145				
1146				
1147				
1148				
1149				
1150	ANN. DOM. M.C.L.			
1151				
1152		5080		
1153				
1154			Fridericus Barbarof-	
1155			ſa ann.38.	
1156				
1157				
1158				
1159				
1160				
1161				
1162		5090		
1163				
1164				
1165				
1166				
1167				
1168				
1169				
1170				
1171				
1172		5100		

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
1173		5101		
1174				
1175				
1176				
1177				
1178				
1179				
1180				Alexius Puer ann.3.
1181	Philippus Auguſtus rex 41.Frāc.			
1182	ann.43.	5110		
1183				Andronicus ann.2.
1184				
1185				Iſacius Angelus
1186				ann.16.
1187				
1188				
1189				
1190				
1191			Henricus 6.ann.8.	
1192		5120		
1193				
1194				
1195				
1196				
1197				
1198				
1199			Philippus Barba-	
1200	ANN.DOM.M.CC.		roſſæ filius an.10.	Cōſtantinopolis capta à Francis & Venetis.
1201				Alexij Duo & Baldui
1202		5130		nus ann.2.
1203	Theodorus Laſcaris extra vrbē an.18.			Henricus Balduini
1204	TARTARI.			frater ann.12.
1205				
1206				
1207				
1208				
1209			Otho 4.ann.4.	
1210	ALBIGENSES.			
1211				
1212		5140		
1213			Fridericus 2.ann.38.	
1214				
1215				
1216				Petrus Altiſsiodoren-
1217				ſis ann.5.
1218				
1219				
1220				Robertus Petri filius
1221				ann.7.
1222		5150		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1223	FRANCOR. REGES.	5151	Occidentis.	Orientis.
1224	Ludouicus 8.rex 42.Frãc.ann.3.			
1225				
1226				
1227	Ludouicus 9.qui dictus est San-			Balduinus 2.ann.33.
1228	ctus,rex 43.Franc.ann.44.			
1229				
1230				
1231				
1232		5160		
1233				
1234				
1235				
1236				
1237				
1238	Factiones Gibellinorum pro			
1239	Imperatore, & Guelpho-			
1240	rum pro Papa.			
1241				
1242		5170		
1243				
1244				
1245				
1246				
1247				
1248				
1249				
1250	ANN.DOM.M.CCL.		Conradus 4.ann.4.	
1251				
1252		5180		
1253				
1254			Vuillelmus dux Hol-	
1255			landiæ ann.2.	
1256			Interregnum in Im-	
1257			perio ann.17.	
1258				
1259				Michael Palæolo-
1260				gus ann.35.
1261				Balduinum Con-
1262		5190		stantinopoli expu-
1263				lit.
1264				
1265				
1266				
1267				
1268				
1269				
1270				
1271	Philippus Audax,rex 44. Franc.			
1272	ann.15.	5200		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1273	FRANCOR. REGES.	5201	Occidentis. (RODOL-	Orientis.
1274			PHVS Comes Hab-	
1275			spurgensis ann.19.	
1276				
1277				
1278				
1279				
1280				
1281				
1282		5210		
1283				
1284	Vesperæ Siculæ.			
1285				
1286	Philippus Pulcher, rex 45.Franc.			
1287	ann.28.			
1288				
1289				
1290				
1291				
1292		5220	Adolphus ann.6.	
1293				
1294				
1295				Andronicus Palæo-
1296				logus ann.37.
1297				
1298			Albertus primus ann.10.	
1299				
1300	ANN.DOM.M.CCC. Otho			TVRCAE.
1301	manus Turc.ann.28.			
1302		5230		
1303				
1304				
1305				
1306				
1307				
1308			Henricus 7.ann.6.	
1309				
1310				
1311				
1312		5240		
1313				
1314	Ludouicus Hutinus rex 46.Fran		Ludouicus Baua-	
1315	cor.ann.2.		rus ann.32.	
1316	Philippus Longus, rex 47.Fran-			
1317	cor.ann.5.			
1318				
1319				
1320				
1321	Carolus Pulcher, rex 48.Franc.			
1322	ann.7.	5250		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1323	FRANCOR. REGES.	5251	Occidentis.	Orientis.
1324				
1325				
1326				
1327				
1328	Philippus Valesius rex 49.Franc.			Orchanes Turc.Im-
1329	ann.22.			perator 2.ann.22.
1330				
1331				
1332		5260		Andronicus Iunior
1333				ann.13.
1334				
1335				
1336				
1337				
1338				
1339				
1340				
1341				
1342		5270		
1343				
1344				
1345				Ioannes Cantacuze
1346			Carolus 4.ann.32.	nus ann.16.
1347				
1348				
1349				
1350	ANN.DOM. M.CCCL. Ioan-			Amurates Turc.Im-
1351	nes rex 50.Franc.ann.14.			perator 3.ann.23.
1352		5280		
1353				
1354				
1355				
1356				
1357				
1358				
1359				
1360				
1361				Ioannes Palæologus
1362		5290		ann.30.
1363				Amurates Genuensium
1364	Carolus 5.dictus Sapiens, rex 51.			vsus triremibus traii-
1365	Franc.ann.16.			cit in Europam.
1366				
1367				
1368				
1369				
1370				
1371				
1372		5300		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1373	FRANCOR. REGES.	5301	Occidentis.	Baiazethes Orientis.
1374				Turc.4.ann.26.
1375				
1376				
1377				
1378			Vuenceslaus ann.22.	
1379				
1380	Carolus 6.rex 52.Franc.ann.42.			
1381				
1382	Hic tres tantùm flores Liliorum	5310		
1383	instituit in Frācicis insignibus			
1384	depingi: quum iam inde ab			
1385	Odone incertum Liliorum nu			
1386	merum per insignia sua sparge			
1387	rent & adhiberent Reges.			
1388				
1389				
1390				
1391	Tamberlanes Scytha Asiam in-			Andronicus Palæo-
1392	uadit.	5320		logus 3.ann.3.
1393				
1394				Emanuel Iunior an.30.
1395				
1396				
1397				
1398	EmanuelChrysoloras studiaGræ			Mahometes Turc.5.
1399	carum literarum reducit in Ita			ann.17.
1400	ANN.DOM.M.CCCC.		Rupertus Comes	
1401	liam,vbi annis 70. conticuerāt.		Palatinus ann.10.	
1402		5330		
1403				
1404				
1405				
1406				
1407				
1408				
1409				
1410			Sigismundus rex Hun-	
1411			gariæ ann.28.	
1412		5340		
1413				
1414				
1415			Ioan.Huz & Hieronym.de Praga.	
1416				
1417				Amurates 2.Turc.
1418				6.ann.34.
1419				
1420				
1421				
1422	Interregnum ann.1.	5350		

DOM.	FRANC. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
1423	Carolus 7. Victor cognomine	5351		
1424	rex 53. Franc. ann. 38.			Flauius Ioannes ann. 4.
1425				
1426				
1427				
1428				
1429				Ioannes Emanuelis
1430				filius ann. 24.
1431				
1432		5360		
1433				
1434				
1435				
1436				
1437				
1438			Albertus 2. ann. 2.	
1439				
1440	Ars Impressoria Moguntiæ re-		Fridericus 3. ann. 54.	
1441	perta.			
1442		5370		
1443	Scandebergius rex Epiri.			
1444				
1445				
1446				Constantinus Palæo-
1447				logus Emanuele su-
1448				perstite ann. 8.
1449				
1450	ANN. DOM. M.CCCCL.			Mahometes 2. Turc.
1451				7. ann. 32.
1452		5380		
1453				Cõstantinopolis à Ma
1454				homete capitur.
1455				
1456				
1457				
1458				
1459				
1460				Trapezus capitur à
1461	Ludouicus 11. rex 54. Fräc. an. 23.			Turca.
1462		5390		
1463				
1464				
1465				
1466				
1467				
1468				
1469				
1470	Gaza scribit librũ de mensibus.			
1471				
1472		5400		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	IMPERATORES.	
1473	FRANCOR. REGES.	5401	Occidentis.	Orientis.
1474				
1475				
1476				
1477				
1478				
1479				
1480				
1481				Baiazethes 2. Turc.
1482		5410		8. ann. 31.
1483				
1484	Carolus 8. rex 55. Franc. ann. 14.			
1485				
1486				
1487				
1488				
1489				
1490				
1491				
1492		5420		
1493				
1494			Maximilianus ann. 25.	
1495				
1496				
1497				
1498	Ludouicus 12. Pater populi di-			
1499	ctus. rex 56. Franc. ann. 17.			
1500	ANN. DOM. M.D.		M. D.	
1501				
1502		5430		
1503				
1504				
1505				
1506				
1507				
1508				
1509				
1510				
1511				
1512		5440		Selinus Turcar. Im-
1513				perator 9. ann. 8.
1514				
1515	Fraciscus Valesius dictus, rex 57.		Martinus Lutherus scribit de	
1516	Franc. ann. 32. studia bonarum		indulgentiis.	
1517	literarum restituit in Francia.			
1518				
1519			Carolus 5. ann. 39.	
1520				Solimanus Turc.
1521				10. ann. 46.
1522		5450		

DOMINI.	FRANCOR. REGES.	ANNI MVNDI.	IMPERATORES. Occidentis.	Orientis.
1523		5451		
1524				
1525				
1526				
1527				
1528				
1529				
1530	Professores Linguarum instituti			
1531	in Academia Parisiensi, à Fran-			
1532	cisco rege, huius nominis pri-	5460		
1533	mo.			
1534				
1535				
1536				
1537				
1538				
1539				
1540				
1541				
1542		5470		
1543				
1544				
1545				
1546				
1547	Henricus 2.rex 58.Franc. ann.12.			
1548				
1549				
1550	ANN. DOM. M.D.L.			
1551				
1552		5480		
1553				
1554				
1555				
1556				
1557				
1558			Ferdinandus ann.6.	
1559	Franciscus 2.rex 59.Frác.ann.1.			
1560	Carolus 9.rex 60.Franc. ann.14.			
1561				
1562		5490		
1563				
1564			Maximilianus 2.ann.	
1565				
1566				Selinus 2. Turc. 11.ann.
1567				
1568				
1569				
1570				
1571				
1572		5500		

DOMINI.		ANNI MVNDI.	
1573	FRANCOR. REGES.	5501	
1574	Henricus 3. rex 61. Francor.		
1575			
1576			
1577			
1578			
1579			
1580			
1581			
1582		5510	
		5520	
		5530	
		5540	
		5550	

HEBRÆI NVMERANT ANNOS A MVNDO CONdito, & annum, quo natus est Dominus noster Iesus Christus, conferunt in annum ab orbe condito 3761. ter millesimum septingentesimum sexagesimum primum. In quo vt ab iis erretur, dictum fuit lib.2. cap.2. huius Chronici. Quò tamen nobis constet ea, quam vsurpāt temporum notatio, contulimus hîc eorum annos cum nostris. Annos autem hîc inchoamus Scripturæ more à mense Septembri.

Anni Dom. Christianorū.	*Anni mūdi.* Hebræor.	*Anni Do.* Christianorū.	*Anni mūdi.* Hebræor.	*Anni Dom.* Christianorū.	*Anni mūdi.* Hebræor.	*Anni Dom.* Christianorū.	*Anni mūdi.* Hebræor.
1	3761	370	4130	790	4550	1210	4970
2	3762	380	4140	800	4560	1220	4980
3	3763	390	4150	810	4570	1230	4990
4	3764	400	4160	820	4580	1240	5000
5	3765	410	4170	830	4590	1250	5010
6	3766	420	4180	840	4600	1260	5020
10	3770	430	4190	850	4610	1270	5030
20	3780	440	4200	860	4620	1280	5040
30	3790	450	4210	870	4630	1290	5050
40	3800	460	4220	880	4640	1300	5060
50	3810	470	4230	890	4650	1310	5070
60	3820	480	4240	900	4660	1320	5080
70	3830	490	4250	910	4670	1330	5090
80	3840	500	4260	920	4680	1340	5100
90	3850	510	4270	930	4690	1350	5110
100	3860	520	4280	940	4700	1360	5120
110	3870	530	4290	950	4710	1370	5130
120	3880	540	4300	960	4720	1380	5140
130	3890	550	4310	970	4730	1390	5150
140	3900	560	4320	980	4740	1400	5160
150	3910	570	4330	990	4750	1410	5170
160	3920	580	4340	1000	4760	1420	5180
170	3930	590	4350	1010	4770	1430	5190
180	3940	600	4360	1020	4780	1440	5200
190	3950	610	4370	1030	4790	1450	5210
200	3960	620	4380	1040	4800	1460	5220
210	5970	630	4390	1050	4810	1470	5230
220	3980	640	4400	1060	4820	1480	5240
230	3990	650	4410	1070	4830	1490	5250
240	4000	660	4420	1080	4840	1500	5260
250	4010	670	4430	1090	4850	1510	5270
260	4020	680	4440	1100	4860	1520	5280
270	4030	690	4450	1110	4870	1530	5290
280	4040	700	4460	1120	4880	1540	5300
290	4050	710	4470	1130	4390	1550	5310
300	4060	720	4480	1140	4900	1560	5320
310	4070	730	4490	1150	4910	1570	5330
320	4080	740	4500	1160	4920	1571	5331
330	4090	750	4510	1170	4930	1572	5332
340	4110	760	4520	1180	4940	1573	5333
350	4120	770	4530	1190	4950	1574	5334
360	4130	780	4540	1200	4960	1575	5335



INDEX RERVM PRAECIPVARVM, QVÆ PRIORIBVS QVATVOR HVIVS CHRONICI LIBRIS, CONTINENTVR.

Horarum

No-hamon.

Themiſtoclis

FINIS.

ERRATA SIC SVNT EMENDANDA.

Pagina 3. verſ.8. ac ve. lege, ac ne. & verſ.36. pro eam. lege, enim. pag.8. verſ.4. deeſt eo. vt in eo libello. pag.10. verſ.19. conuincat. lege conuincit. pag.23. verſ.31. interpolatorum. lege interpolatorem. verſ.38. placet de hac re. deeſt re. & verſ.39. deeſt quæ. Et cætera quæ qui noſſe cupiet. pag.26. verſ.44. pro diem. lege, dies concludit. pag.37. verſ.7. pro tradamus. lege, credamus. & verſ.27. pro facta. lege, iacta eſſe. & verſ.28. pro pharnuthi. lege, pharmuthi. pag.40. verſ.41. pro pergit. lege, peragit. pag.43. verſ.16. deeſt, ſexta vna centeſima & ſexta pars. verſ.29. pro anticipant. lege, anticipauit. verſ.40. pro mundo. lege, numero. pag.45. verſ.3. pro Noadim. lege, Moadim. pag.49. verſ.7. pro ta. lege ita. pag.53. verſ.43. pro Ogygis. lege, Ogygi. pag.57. verſ.5. pro ſtudium. lege, ſtadium. verſ.6. pro menſu definiuiſſe. lege, menſus fuiſſe. verſ.32. pro Olympia. lege, Olympiadum. verſ.47. pro Græca. lege, Creta. & verſ.50. pro Phlegetonte. lege, Phlegonte. pag.58. verſ.9. deeſt, Apollinis. fallacibus reſponſis Apollinis eluſus. verſ.28. pro ex. lege, eæ. pag.76. verſ.49. pro Salomonem. lege, Solonem. verſ.50. pro quòd. lege, quò. pag.77. verſ.36. lege, & deformauit. pag.79. verſ.48. lege, viuarium. & verſ.51. lege, viuaria. pag.81. verſ.42. lege, relatum. pag.84. verſ.51. lege, Iiphthah. Iephthe. pag.94. verſ.22. pro atq; prouidentia. lege, atque potentia. pag.96. verſ.44. pro inſolentarum. lege, inſolitarum. pag.107. verſ.18. pro obſeruanda. lege, conſeruanda. pag.108. verſ.16. pro vt, lege, & Saluſtius. pag.116. verſ.37. lege, verſus decimus nonus. pag.131. verſ.2. pro &, lege, de ipſo Ioas. verſ.47. lege, redeundũ, quas nos. pag.144. verſ.10. pro Ioacim. lege, Ioachin. pag.150. verſ.5. pro primo. lege, Plinio. pag.160. verſ.14. lege, nullo loco habendas. pag.166. verſ.48. lege, certiora. pag.170. verſ.26. lege, poſt edictum Cyri. verſ.50. pro Q. lege, Claud. pag.180. verſ.19. lege, pelli ſe, & deiici. pag.181. verſ.50. lege, annos in pontific. pag.197. verſ.28. pro Dei, lege, veri. pag.199. verſ.6. lege, Maio, Quintili. verſ.50. lege, vt is haberet. pag.200. verſ.16. lege, ſatis multis. verſ.18. lege, in ipſa ſigna. pag.201. verſ.6. lege, Et luteum celſa. pag.205. verſ.34. lege, & ad indicium. pag.206. verſ.31. lege, vllius indictionis. pag.208. verſ.51. pro nulla. lege, nonnulla. pag.211. verſ.37. lege, Olenem lycium. verſ.41. lege, de qua. pag.213. verſ.6. & 8. lege, Euarchippi. & verſ.29. lege, & non nimis longè. pag.237. verſ.45. pro culta, lege, vltra. pag.259. verſ.27. lege, Chilpericus ſecundus. pag.260. verſ.10. pro regni. lege, regum. pag.267. verſ.11. lege, iactata fuit Reſp. Indicis Chronici pag. prima, verſ.5. pro variis. lege, vacuis.

Soli Deo laus, honor & gloria.



